جەمال نەبەز

کۆبەرهەم ژمارە-7
زنجیرەی وتار وتووێژ
لەگەڵ دەزگەی راگەیاندنی
گشتی ژمارە (2)

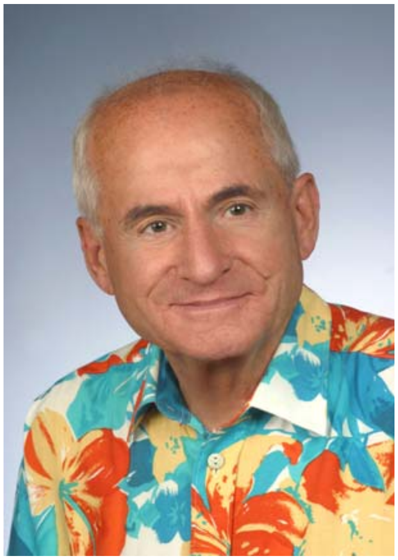

www.jemalnebez.com

جەمال نەبەز

كۆبەرهەم ژمارە-7
زنجیرەی وتار وتووێژ
لەگەڵ دەزگەی راگەیاندنی
گشتی ژمارە (2)

كۆبەرهەم ژمارە-7
زنجیرەی وتار وتووێژ
لەگەڵ دەزگەی راگەیاندنی گشتی ژمارە (2)
لە سەر ئەركی خاوەنی لە چاپدراوە
ومافی چاپكردنەوەی بە دەست خاوەنێتی
بە شێوەی چاپی ئەلیكترۆنی لە ئینتەرنێتدا پێشاندەدرێ
لە رێی ماڵپەری: www.jemalnebez.com

چاپی یەكەم: سلێمانی 2007

پێشەكی

ماموّستا و هاوبیری خەباتم جەمال نەبەز داوای لە من كرد كە پێشەكییەك بۆ ئەم كتێبەی بنووسم و منیش سوپاسی دەكەم بۆ ئەو كارە و بڕوا هاوبەشە.

ئەم كتێبە بەشێكە لە زنجیرە كتێبێك كە وتارەكانی رۆشنبیری گەورەی كورد جەمال نەبەز دەگرێتە خۆی، پاش رێكخستنیان بە پێی بەرواری بلاّوكردنەوەیان لە رۆژنامەی "میدیا"دا، كە لە هەولێر دەردەچێ.

نووسەر جەمال نەبەز نیو سەتە لەمەوبەر نەخشەی گشتیی بیری پیرۆزی قوتابخانەی كوردییی سۆسیالیزمی كێشاوە كە دوایی بوو بە رێبازی كاژێك. خۆی لە شاری سلێمانی لە باشووری كوردستان هاتووەتە دنیاوە، ئەو شارەی كە بەشاری هەڵمەت و قوربانی ناسراوە. جەمالیش لە رێبازی شارە خەباتگێڕەكەی لاینەداوە و، بەردەوام بووە لە هەڵمەت و قوربانیدان بە پارە و كات و ئارەقەی ناوچەوانی، لە پێناو چەسپاندنی بیری كوردانەی ئازادیخوازانەدا. ئەمەشی لە سەتان سیمینار لە شارەكانی ئەوروپا و بەزمانێكی كوردیی پاراو و دڵگیر بۆ هەموو گوێگرانی سیمینار و وتارەكانی شیكردووەتەوە. ئەمەش جگە لە پێنووسەكەی كە هەرگیز لە گەیاندنی راستی بۆ جەماوەر نەوەستاوە و، هەمیشە بە تێڕوانینێكی قووڵ و شیكردنەوەییێكی ریالیستانەی رووداوەكانەوە، راستییەكانی نەخشاندووە. لەبەر ئەوەشە كە هەرچی ئەو پێشبینیی روودانی كردبێت، روویداوە، چۆنكە جەمال نەبەز رووداوەكان لە روانگەییێكی نەتەوەییی ئازادیخوازانەوە شیدەكاتەوە و بەرژەوەندیی نەتەوەی كورد دەخاتە سەرووی هەموو بەرژەوەندییێكی كەسی و خێڵەكی و حزبایەتی و ناوچەگەری.

وتارەكانی ئەم كتێبە پڕن لە وێنەی دروستی رووداوەكانی كوردستان وجەمال نەبەز رووداوێك نایەڵێت بەبێ باسكرن. سەبارەت بە پاشكۆ مێژووییەكانی و پێشبینیی سەرەنجامەكانی دوارۆژی و لایەنە پۆزەتیڤ و نێگەتیفەكانی. ئەو رابردو و ئێستا بەیەكەوە دەبەستێت، تاكو سەرەنجامی، چ باش و چ خراپ، بداتە دەستمان چۆنكە جەمال نەبەز نە سڵ لەراستی دەكاتەوە و نە ماستاویش بۆ كەس دەكات.

وتارەكانی ئەم پەرتۆكە نەك تەنیا گێڕانەوەی رووداوە راستیەكانن، بەڵكو لەراستیدا مێژوویێكن بۆ گەلی كورد لەكاتی نووسینیاندا. بەمەش جەمال نەبەز دەبێتە مێژوونووسێكی بێلایەن و دادوەری رووداوەكان، بەلاّم بێلایەنیی ئەو وەك مێژوونووسێك ئەوە ناگەیێنێت كە ئەو لایەنگری گەل و نیشتمانەكەی نییە، بەڵكو لە بواری ململانێی كوردیی حزبایەتی و خێڵەكایەتی و ناوچەگەریدا بێلایەنە.

لە پاڵ ناوی جەمال نەبەزدا زۆر ناوی دی هەن كە لەناو بزووتنەوەی رزگاریخوازی كوردستانیدان و، زۆربەیان دەسەلاّت و چەك و ملیار دۆلاریان هەیە... بەلاّم من جەمال نەبەز لەوان و لە دەسەلاّت و هێزی سوپاییان بەهێزتر و لە ملیاردارەكان بە دەوڵەمەندتر دەزانم، بەهۆی هەڵوێستی نیشتمانیی رزگاریخوازانەی بەردەوامی خۆی بۆ پتر لە نیو سەتە و هەڵوێستی ئازادیخوازانەی بەردەوامیشی لای من، هێزێكی راستەقینەی نەفەوتاوە.

لەكۆتاییدا هیوادارم كە توانیبێتم هەقی تەواوی ئەم پیاوە سەربەخۆ و نیشتمانپەروەرە بدەم و داواكارم كە یەزدان هێز و تەمەنی درێژە پێبدات و ئەوەی وتارەكانی لەم بەشە و بەشەكانی دیدا بخوێنێتەوە، راستی وتەكانمی لەم پێشەكییە كورتەدا بۆ دەردەكەوێت.

خوا پاڵپشتی سەركەوتنە.

د. جەواد مەلا

سەرۆكی كۆمەڵەی رۆژاوای كوردستان

2007-6-24

ئەم وتارانەی لێرەدا پێشاندراون، بریتین لە 61 وتار، کە جەمال نەبەز لە رۆژنامەی "میدیا" و "سەکۆ" و "کۆنگرە"دا لە ساڵانی 1999 وە تا 2007 بڵاویکردوونەتەوە و ئەمانە باشترین شیکردنەوەی زانستانەی رووداوە رامیاری وکۆمەلایەتی ورۆشنبیرییەکانی نێو کۆمەڵگەی کوردستانن، کە بە گیانێکی بە ویژدان وسەربەخۆ نووسراون، لە گەڵ ژمارەیەك پێشنیازی بابەتانە بۆ پێشخستنی کۆمەڵگەی کوردستان، ئەم چەپکە وتارە، دەبێتە بەرگی حەوتەمی "کۆبەرهەم" ژمارە (2)ی زنجیرەی وتار وتووێژ لەگەڵ دەزگەی راگەیاندنی گشتی. کە ژمارەی یەکەمی ئەم زنجیرەیە، وەك کۆبەرهەم ژمارە (6) لە سلێمانی/کوردستان لە 2006 دا لە چاپدراوە. کۆمەڵێکی دیکە لەو وتارانەی کە لە ژمارە (1)دا بڵاوکراوەنەتەوە، لەم ماڵپەڕەشدا بڵاودەکرێنەوە.

((بەڕێوەبەری ماڵپەڕی جەمال نەبەز)) www.jemalnebez.com

==================================

سوپاس وپێزانین

سوپاسێکی گەرمی کۆمەڵەی رۆژاوای کوردستان، بە سەرۆکایەتیی برایی هێژا وماندوونەناس جەواد مەلا دەکەم، کە بە زەحمەتێکی زۆر، ئەم وتارانەی بۆ چاپکردن وخستنە ماڵپەر ئامادە کرد، هیوام وایە وێنەیان کەم نەبێ.

بەرلین 2007/8/3

جەمال نەبەز

==

ناوەڕۆك

لاپەرە

چاپی یەکەم 2

پێشەکی 3

بەڕێوەبەری ماڵپەڕی جەمال نەبەز سوپاس و پێزانین 4

ناوەڕۆك و ووتارەکان 5

1. سەلاحەدینی ئەیوبی کوردە بەکوردکراونییە! 7
2. دەقی نامەی پرۆفیسۆر جەمال نەبەز بۆ د. ئیسماعیل بێشکچی 8
3. ئەوانەی کەدەڵێن بیری نەتەوەیی کوردی فەلسەفە نییە دەبێ بیری نەتەوەیی کوردییان خوێندبێتەوەو بزانن فەلسەفە چییە 9
4. پەیامی پیرۆزبایی پرۆفیسۆر د . جەمال نەبەز 10
5. بۆ / بیرۆی رامیاری یەکێتی نەتەوەیی دیموکراتی کوردستان YNDK 11
6. کوردۆلۆژی لەنێوان زانستو هۆقەبازیدا 11
7. پەیامی بەرێز مامۆستا جەمال نەبەز بۆ رۆژی چلەی شەهید سەربەست مەحمود لەهەولێر 12
8. وەرامی نامەیەکی کراوەی هونەری بەرێز دڵزار 13
9. پەیاما پرۆفیسۆر جەمال نەبەز: ژ بۆ میهرەجانا چیایێ شنگارێ/ دهۆك/ باشوورێ کوردستان 16
10. کورد و خوێندنگەی مارت 17
11. لە بیرەوەری ئەمران بارزانی و قازی سیمینارێکی زانستی لە سوێد ساز دەکات 19
12. پەیامی بیرمەندی گەورەی نەتەوەییمان بەرێز مامۆستا جەمال نەبەز 20
13. رۆژنامەی (میدیا) هەر لە ژمارە (سفر)ی یەوە تا ئەورۆ.. 21
14. داخوازی سەددام لە کورد بۆ (وتوویژ) لەگەڵی 22
15. پێوەندیەکانی ترك و ئیسرائیل.. کێ ئەوی دیکە دەستخەرۆ دەکات؟ 24
16. دوکتۆر فالیح عەبدولجەبار و رۆژنامەی میدیا 25
17. ئەمریکاو سەددام و هات هاتی رۆم 26
18. "کۆنفرانسی بەرهەڵستکارانی عێراقی" لەلەندەن (14-2002/12/17) 29
خۆڵ و دۆیەك بوو بەدەستی کورد خۆی، کرا بەسەری نەتەوەی کورددا
19. ((ئەی گەلی رووت و برسی، لە زۆرداران نەترسی، بێژە بەخاوەن کورسی، رێ چۆلکەن بۆ گشتپرسی)) 35
20. ئاگری سۆری جەنگ و هەرزانفرۆشی کورد 37
21. کاتژمێری چارەنووسی کورد چەند تاوێکی ماوە بۆ نیوەشەو مەرگەساتی مارتی 1975 نابێ دووبارە ببێتەوە 40
22. کورد لەبەردەم دووڕێیانی مان و نەمان دا (رەخنەگران و بێزارانی نێو حیزبەکان، پێویستە هەڵوێست بنوێنن) 45
23. گێڕانەوەی سەروەرێتیی بۆ عێراق، بێ دیاریکردنی سنوورو چارەنووسی باشووری کوردستان، هەرەسهێنانێکی دیکەی بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی کوردە 50
24. نەتەوەی کورد لە تەنگانەدا ئەگەر ئەمریکا دۆستایەتیی کورد بدۆڕێنێ 55
25. المفكر الكردی جمال نبز فی محاچره مهمه بمدینه میونیخ 60
26. خوێنرێژی بەنێوی "خودێ"وە، و پەند وەرنەگرتنی کورد 61
27. ئێران و ئاژاوەی موفتەداسەدر، رژێمی ئێران دەیەوێ دەوری خومەینی لەعێراقدا بەموفتەدا بگێڕێ 66
28. مەلا عەلی سیستانی زۆرزان و، کاربەدەستانی ساویلکەو لەکاروان بەجێماوی کورد 69
29. ئەگەر ئەمریکا لەعێراق بکشێتەوە! 72
30. کە ئەمریکاو هاوپەیمانان خۆیان لە عێراق کێشایەوە 74
31. مەلا عەلی سیستانی ئێرانی، لە بێدەنگییەوە بۆ خۆسەپاندن بەسەر عێراق و کورددا 80
32. هەڵبژاردنەکانی ئەمریکاو ئەو هەڵبژاردنانەی دووزلحیزبە کوردییەکە بەتەمان بیکەن 84
33. دابڕان لەهەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراق و، رووکردنە گشتپرسی (رفراندۆم) دواتیری نێوکەوانی خەڵکی باشووری کوردستانە 87
34. خەونێك بوو دیمان، بەڵام هەر نیوەی راستەدەرچوو 89
35. نامەیەکی خۆشەویستانە بەهۆی هەفتەنامەی "میدیا"وە، بۆ کاکە فەرهاد شاکیر مەجرووم 93

36. باشووری کوردستان دوای هەڵبژاردن 97
37. ساڵیادی "میدیا"و چەند سەرنجێکی پێویست وڵاتی بێرەخنەگر وڵاتێکی نادیمۆکراسییە 101
38. وشەی (ژن) یان (ئافرەت) کامیان راستە؟ 105
39. چەند هوردەکارییەك دەربارەی جلخوار 107
40. ئەفسانەی سەرۆکایەتیی هەرێم 109
41. باشە! چرا هەڵکەین، چی تێدا ماوە، بەرێزینە؟ 113
42. هەباسە! لە ئێران و دەوروبەر، چ باسە؟ کوردستان، لەبەردەم دوورێیانی ئازادی، یان بە قوڕی رەشدا چوونە 117
43. کوردستانی سەربەخۆ، لەنێوان خەون و خەیاڵی هۆنەری گەورەی کورد، عەبدوڵڵا پەشێوو،
و"واقیع بینی"ی سیاسەتکاری بەنێوبانگی کورد، مام جەلال تاڵەبانییدا 121
44. نە ئاکۆ محەممەد، بە تەنێیەو، نە رۆژنامەی "میدیا"ش،ماڵی بێکەسانە 126
45. دەستووری شەرمەزاری و کۆیلەیەتی 127
46. نا بۆ دەستووری رەش 132
47. دوکتۆر مەحموود، هەزار خولیداو، لەهەزار ئاشیکرد، هێشتا رێگەی قسە کردنیش بە من نادات 136
48. رەشنووسی دەستووری عێراق، لە دەنگداندا، سەربکەوێ، یان ژێر بکەوێ، لەهەردوو بارەکەدا، هەر بەزیانی کورد تەواو دەبێ 143
49. یادێکی نەورۆز 148
50. راپەڕینی هەڵەبجە، ئەڵقەیەکی دی لەڕاپەڕینی نەوەی نوێیی کوردستان 151
51. زیندوو کوژی مردوو پەرست 154
52. کوردو کێشەی زمان 159
53. کۆڕی زانیاری و ئەکادیمیای کوردی 167
54. شارێکی نەروێج (خەلاتی یەکسانی) بەکچێکی کورد دەبەخشێ 171
55. کۆڕی زانیاری کوردستان لەژێر مەترسی کودەتای تەوافوقی حیزبیدایە 175
56. کوردستانێکی تەقولەق و جیهانێکی شڵەقاو 180
57. سەرنجێك لەبارەی دیرۆکی ئالای کوردستانەوە 185
58. کێشەکە، دەستکردی بێکەرو مێکەر نییە کۆمەڵگەی کوردەکە، خۆی نەخۆش و سەقەتە 189
59. پێشگیری لە کارەسات و هەرەسێکی بێوێنە 194
60. کوردستان لەتەنگانەدا و رۆڵی لەشکری پێشمەرگەی کوردستان 200
61. گەورە ئاو دەرژێنێ، بچووك لێی هەڵدەخلیسکێ 204
لە زنجیرەی ئەم کۆبەرهەمەدا 207
پێشەکی بە زمانی ئینگلیزی 208

سەلاحەدینی ئەیوبی کوردە، بە کورد کراو نییە!

ئەو وتارەی بیرمەندی نەتەوەیی د. جەمال نەبەز لەرۆژی 1999/10/8 لەرۆژنامەی عەرەبی (الشرق الاوسط)دابلاّوکراوەتەوەو، کۆپییەکی بۆ رۆژنامەکەمان ناردووە، ئێمەش لێرەدا بەزمانی کوردی بلاّوی دەکەینەوە. (میدیا)

بەپێی هەواڵێکی رۆژنامە بەڕێزەکەتان لە(عەممان)ەوە لەبەرواری 1999/10/3دا، گوایە (عیزەت ئیبراهیم)ی جێگری (سەدام حوسێن) لەم رۆژانەدا بووەتە مێژووناس و لەسەرەتای ئەم هەفتەیەدا وتوویەتی: پشت بەستن بەو شتانەی مێژوونووسەکان گێڕاویانەتەوە زیان بەبەرژەوەندیی و ئایندەی نەتەوەی عەرەب دەگەیەنێ، لەم دیدگایەشەوە، بەپێچەوانەی مێژوونووسەکان، بانگەشەی ئەوە دەکات کە- سەلاحەدینی ئەیوبی- لەهۆزێکی عەرەبی رەسەنەو بەتێپەڕبوونی کات و بەهۆی شوێنی نیشتەجێ بوون و فاکتەرەکانی دەوروبەر، بە کورد کراوە، وەك چۆن ئەمە لەگەڵ ژمارەیەکی زۆر لە خێزانە عەرەبەکان کراوەو، کوڕەکانیان سەرکردایەتیی شۆرشی کوردانیان کردووە دژی (کۆلۆنیالیزم) لەعێراقدا.

دیارە (عیزەت ئیبراهیم) ئەوەی لەبیرکردووە کەرەخنە لەقسەیەکی (عەبدوڕەحمان کوڕی عەلی 1135-1200) ناسراو بە (**قاضی الفاضل**) بگرێ کە ئەو کاتەی سەلاحەدین سەرکردەی (عەرەبی بەکورد کراو!) بەسەرکەوتوویی چووە ناو(قودس)، لەپێشوازی ئەو سەرکردەیەدا، لەچامەیەکی شیعری خۆیدا دەڵێ:-

(شوکر بۆ خوایە، کەدەوڵەتی خاچپەرستی ریسوا کردو ئایینی پێغەمبەری عەرەبی، بەکورد بەهێزتر کرد).

جێگری سەرۆك، ئەوەی لەبیر چووە بڵێ کە (**قاضي الفاضل**) مێژووی نەتەوەیی عەرەبی شێواندووە تاکو بەگوێرەی بەرژەوەندیی داگیرکەرو زایۆنیزم، زیان بەداهاتووی بگەیەنێت، هەروەها ئەوەی بەسەردا رەت بووە کە بەبیر خۆی بێنێتەوە، ئەو سەلاحەدینە (بەکورد کراو)ەی یەکەم نەخۆشخانەی لە(میسر) دروست کرد بەناوی (بیمارستان)، مەبەستی بوو ژینگەو زەمینەیەکی لە بار برەخسێنێ بۆ (بەکورد کردنی) میسریەکان و لەم نێوەشدا ئامانجی خۆی پێکا، چۆنکە ئێستاشی لەگەڵ دابێ، میسرییەکان وشەی کوردی (بیمارستان) بەکاردێنن کە واتای (ماڵی نەخۆشەکان) دەگەیەنێ. هەروەها وشەی "مەهمانە"ی کوردی بە کاردێنن بۆ "معاش"کە مانای "مانگایە".

وەك دەشزانرێ، رێبەری کورد مەسعود بارزانی کەیەکێکە لەئەندامانی ئەو خێزانەی جڵەوی شۆرشی کوردیان لەدەست بووە، بیری لەسازکردنی (زەمینەو دەوروبەرێکی لەبار) دەکردەوە بۆ بەکورد کردنی (خێڵە عەربەکان)، ئەوەش لەوەدا دەردەکەوێ کە لەهاوینی رابردوودا، رێگای بەهەندێك لە خێڵەکان دا، بەتایبەتی خێڵەکانی (جبورو شەممەر) کەمەڕو ماڵاتی خۆیان لەلەوەڕگاکانی کوردستان بلەوەڕێنن و ئێستاش هاوسۆزیەکی پتەو لەنێوان ئەوخێڵانەو گەلی کورددا هەیە.

دیارە بۆ (راست کردنەوەی پارسەنگی تەرازوو) عیزەت ئیبراهیم و هاوەڵەکانی ئەومافەیان بە خۆیان داوە دەست بکەن بەتەعریب کردنی ناوچەیەکی بەرفراوانی باشووری کوردستان و لەسەرووشیانەوە شاری کەرکووك و خانەقین و مەخمورو ناوچەی ئێزیدییەکان و ناوچەکانی تر، چۆنکە "عەربین" و بەهۆی فاکتەرەکانی دەوروبەر بەکورد کراون و پلیت بەسەر (بەکورد کراوەکان)دا دابەش دەکەن و داوای (راستکردنەوەی ناسنامەی کوردی)و گەڕانەوە بۆ (رەسەنایەتیی عەرەب) یان لێ دەکەن، یان دەبێ، ئەگەرئەوەنەکەن لەشوێنی نیشتەجێ بوونیان دەربکرێن.

میدیا، ژ54، 1999/11/1

دەقی نامەی پرۆفیسۆر جەمال نەبەز بۆ د. ئیسماعیل بێشکچی

ماوەیەك بەری ئێستە، بیرمەندی نەتەوەیی و نووسەری بەنێو بانگو سەرۆکی (لیژنەی بەخشینی خەلاّتی ئۆسمان سەبری) پرۆفیسۆر جەمال نەبەز، نامەیەکی بەسۆزی ئاراستەی زانای کۆمەڵناسی گەورەی تورکو دۆستی بەوەفای کرد د. ئیسماعیل بێشکچی کرد. ئێمەش دەقی ئەونامەمان لەئینگلیزییەوە وەرگیراوەتە سەرزمانی کوردی، شیاوی باسە (لیژنەی بەخشینی خەلاّتی ئۆسمان سەبری) لەرۆژی 1998/1/9 دامەزراوەو، خەلاّتەکەش بریتییە لەوێنەیەکی ئۆسمان سەبری، کەلە زێر دروستکراوەو، خەلاّتێکی سیمبوڵییە. (میدیا)

خۆشەویست پرۆفسیۆر بێشکچی

بەناوی (لیژنەی بەخشینی خەلاّتی ئۆسمان سەبری)و بەتەواوی ئیرادەی خۆمەوە دەخوازم ئەوپەڕی هەستی خۆشیمان بەرامبەر ئازاد بوونی بەڕێزتان لەزیندان دەربڕین. ئێوە، بەهۆی ئازایەتیی ئەفسانەییتان و زیرەکی و پاکی هزریتان و بانگەوازە ئاشتیخوازییەکانتانەوە، بوونە سیمبۆلێکی ئازادی لەنێو کوردو گشت گەلانی ئازادیخوازو رزگاریخوازدا.

هەروەها دەزانن ئۆسمان سەبری کە، بەری چەند ساڵێك ماڵئاوایی لێکردین، هۆزانڤان و نووسەرێکی کوردو تێکۆشەرێکی رێگەی ئازادی بوو، لەبەر چالاکی و کارکردنی هەمیشەیی لەپێناو بەدیهێنانی ئازادی بۆ رۆڵەکانی نەتەوەکەی، چەندان ساڵی تەمەنی خۆی لەزیندانە فەرەنسی و عەرەبییەکاندا بەسەر برد. بۆیەش لەدوای کۆچکردنی، رۆناکبیران- ی کوردو لەنێویاندا- هۆزانڤان و گۆرانیبێژان و مۆزیکڤانان و رۆژنامەنووسان و زمانزانان و دیرۆکنووسان- لیژنەیەکیان دامەزراند بەنێوی لیژنەی بەخشینی خەلاّتی ئۆسمان سەبری. ئەم لیژنەیەش، هەرسیّ ساڵ جارێك هەڵدەستێ بەبەخشینی خەلاّتێکی سیمبۆلی بەکەسێتییەکی پەسەندو بەنێوبانگ لەهەمبەر ئەو خزمەتە بەنرخەی کە پێشکێش دۆزی نەتەوەی کوردی دەکات، بۆیەش ئەم لیژنەیە بڕیاریدا کەیەکەمین خەلاّتی خۆی بە ئێوە ببەخشێ و هیواداریشە ئێوەش قبوڵی بکەن. بەشداریی ئێوە لەخزمەتکردنی دۆزی کوریدا بەهیچشێوەیەك ناکرێ پشتگۆی بخرێ و ژێبر بکرێ. ئێمە نەمانتوانی خەلاّتەکەتان پێ ببەخشین کاتێك دیلی زیندان بوون. بەلاّم ئێستە زۆر خۆشحاڵین کە لەپێوەندییەکی راستەوخۆداین لەگەڵ ئێوەو دەتوانین خەلاّتەکە بەشێوەیەکی راستەوخۆ بە ئێوە ببەخشین و شاندێك لەلای ئێمەوە لەکاتێکی گونجاودا بۆ خەلاّت بەخشین و رێزنان سەردانتان دەکات بە هیوای ئەوپەڕی تەندروستی و تەمەنێکی درێژ بۆ ئێوەی بەڕێز.

جەمال نەبەز

سەرۆکی (لیژنەی بەخشینی خەلاّتی ئۆسمان سەبری)

بەرلین 1999/9/25

میدیا، ژ58، 2000/1/1

پرۆفیسۆر د. جەمال نەبەز:

"ئەوانەی کەدەڵێن بیری نەتەوەییی کوردی فەلسەفە نییە،

دەبێ جارێ بیری نەتەوەیی کوردییان خوێندبێتەوەو بشزانن فەلسەفە چییە"

مامۆستاو بیرمەندی کورد پرۆفسیۆر د. جەمال نەبەز بەهۆی بەرهەمە هزریو ئەکادیمییە زۆرو بایەخدارەکانی لەنێو رۆشنبیرانو نێوەندە ئەکادیمییەکانی ئەوروپادا خودان نێوبانگێکی فرەو بەربڵاوەو زمانزانێکی گەورەی کوردەو شارەزاییەکی تەواوی لەکۆمەڵێك زمانی رۆژهەڵاتیو ئەوروپیدا هەیە، لەو رێگەیەشەوە توانیویەتی خزمەتێکی زانستییانەی مەزن پێشکێش بەکوردو زانست بکات . لەبواری سیاسیو هزریشدا بەهۆی پیشەنگێتی کردنی بۆ قوتابخانەیەکی هزریی کوردییانە، هەمیشە تێگە هزرییەکانی جێگەی گفتوگۆ و لێدوان بوونە لە نێو گۆرەپانی سیاسیو هزری کوردستاندا ژ بەر هەندێ بە پێوستمان زانی نوێترین بەرسڤەکانی ئەم مامۆستاو بیرمەندە هێژایەمان دەربارەی هێندێ مژاری هزریو رەوشی سیاسی نەتەوەییمان بە خوێنەرانی (میدیا) بدەینە ناسین لەرێگەی ئەم هەڤپەیڤینەوە کەبەگیانێکی نەتەوەییانەوە پرسیارەکانی لێ قبوڵ کردین بەزوویش وەرامی داینەوە.

هەڤپەیڤین : ئاکۆ محەمەد

میدیا، ژ63، 2000/3/27

پەیامی پیرۆزبایی پرۆفیسۆر د. جەمال نەبەز

بەرێزینە کارگێرانی لێژنەی سەرپەرشتیی پێنجەمین ساڵیادی دامەزراندنی یەکێتیی نەتەوەیی دیمۆکراتی کوردستان:
پیرۆزبایی جێژنی نەورۆزو بانگێشتەکەتان بەبۆنەی ئاهەنگی پێنجەمین ساڵرۆژی دامەزراندنی یەکێتییەکەتانەوە، گەیشتە دەستم، زۆر سوپاستان دەکەم. هیوام وایە سەرکەوتوو بن لەپێناوی خزمەتو هێنانەدی ئامانجەکانی بیری نەتەوەییی کوردیدا.

بەرێزینە: بیری نەتەوەییی کوردی، نێوی خۆی بەخۆیەوەیە، واتە بیرێکە کەبەرژەوەندیی نەتەوەی کوردو خەڵکی کوردستان دەگرێتەخۆ، بەهەموو حیزبو کۆمەڵو رێبازو هۆزو نێوچەو هەرێمو باژێرو گوندو هەموو تاکێکی نەتەوەی کوردو هەموو کوردستانییەک. ئەوەش لەسەر بنچینەی ئازادیو یەکسانیی کۆمەڵگەی کوردستانو هەنگاونان بەرەو دامەزراندنی قەواریەکی رامیاریی سەربەخۆ، ئەوجا لەچ شێوەو چوارچێوەیەکدا دەبێ، ئەوە جێی لێدوانو تووێژەو، گرنگ یەکسانیی کوردو گەلانی دیکەیە لەدەسەلاتدا. یەکسانی لەدەسەلاتدا بڕبڕەی پشتی ئازادییەو بنچینەو بنەمای بیری نەتەوەییی کوردییە. ئەم یەکسانییەش لەدەسەلاتدا هەر بۆ نەتەوە جۆر جۆرەکان نییە، بەڵکو بۆ بەشەکانی کۆمەڵگەشەو، بەتایبەتی بۆ ژنو پیاو، کە بە داخەوە، دەستدرێژیی پیاو بۆ سەر مافی ژن، لەلایەن پیاوی تەنگە تیلکەو خۆپەرستو مێشک هێشکو دەروون نەخۆشەوە، زوو زوو لەکوردستانی رزگار بوودا روو دەدا، کە ئەوەش بەڵگەیەکی بەرچاوە بۆ ئەوەی کەفەرهەنگی کۆنو رزیوو گەنیوی داگیرکەرانی کوردستان، خەریکە جێ بۆ خۆی دەکاتەوە لەنێو کۆمەڵگەی کوردەوارییدا، کەنموونەیەکی ئەوەش لەدەستوورو نەریتەکانی رژێمی فاشستی بەعسیدا دەردەکەوێ کە هەتا ئێستەش لەکوردستانی رزگار بوودا بەکار دەهێنرێن، مەبەستم لێرەدا زاگۆن (قانون) ی دۆخە تایبەتییەکانە، واتە: (**قانون الاحوال الشخصية**)ی بەعسییەکان کە ژن وەک کۆیلەیەک تەماشا دەکات. لەبەر ئەوە، چاوەڕوانیی هەموو کوردێکی نەتەوەیی لەکاربەدەستانی کوردستانو لەپێش هەموویانەوە لە بەرێزو خۆشەویست نێچیرڤان بارزانی ئەوەیە، ئەم دەستوورو نەریتانەی بەعسی فاشیست بخرێنە گۆفەکی مێژووەوەو، دەستوورو نەریتی دیمۆکراتانە بێنە جێیان کە لەگەڵ فەرهەنگی پێشکەوتخوازانەی کورد بگونجێنو پەنجەی ئەو پیاوە کەللە رەقە بشکێنرێ کەبەنیازی خراپەکاری بۆ ژنێک درێژ دەکرێ.

بەرێزینە فەرهەنگی کورد، فەرهەنگی جەنگیزخانو هۆلاکۆو تەیمووری لەنگ و حەجاجی کوڕی یۆسف و یەزیدی کوڕی مەعاویەو میشیل عەفلەق وئەتاترک ورەزا خان نییە، فەرهەنگی کورد، فەرهەنگی ئەناهیتاو زەردەشتو پاپەکی خوڕەمدینو فەیلەسووفی مەزن سوهرەوردیو سوڵتان سەهاکی کاکەییو شێخ هادی ئێزیدیو پیری عەلەوییە، فەرهەنگی کورد، فەرهەنگێکی مرۆڤ دۆستانەیەو، دژ بە هەمووجۆرە زۆرداریو ستەم، هۆڤێتییەکە. شەرەفی پیاو لەم فەرهەنگەدا لەکەنەفتکردنو بندەستکردنی ژندا نییە، بەڵکوو چەوساندنەوەی ژن بەوپەڕی بێ شەرەفی دادەنێ. ئەو پیاوانەش کە پیاوەتیی خۆیان لە ژنکوژیدا دەبینن، بادڵنیا بن، ئەگەر بچنە سەر پەیژەش، هێشتا ناگەنە ئەژنۆی ژنانی وەک قەدەم خێرو خانزادو قەرە فاتمەو ماهی شەرەف خانمو حەپسە خانی نەقیبو عادلەی جافو رەوشەن بەدرخانو میناخانمو لەیلا قاسمو هەڤاڵ خەجۆو کوردستان موکریانیو دایکی جوان.

سەرکەوتنیش هەربۆ رێبازی نەتەوەییی کوردە، رێبازی ئازادیو یەکسانیو سەربەخۆیی.

جەمال نەبەز

بەرلین 2000/3/26

میدیا، ژ64، 2000/4/15

بۆ / بیرۆی رامیاریی یەکێتیی نەتەوەییی دیمۆکراتی کوردستان YNDK

بەڕێزینە،

هەواڵی تیرۆر کردنی سیاسەتکارو رۆژنامەنووسی کورد سەربەست مەحموود، سەرنووسەری رۆژنامەی (میدیا) وەك هەورە تریشقەیەك كەوت بەسەرمدا.

سەربەست مەحموود، رۆژنامەنووسێکی شارەزاو ئازاو هەق بێژ بوو. بێگومان تیرۆر کردنی خەباتکارێکی وەك سەربەست مەحموود، نابێتە هۆی چاوترساندنی قەڵەم بەدەستی چاونەترس، یادی سەربەست مەحمووود، وەك شەهدێکی وشەی هەق، لە بیرەوەریی هەموو خاوەن ویژدانێکدا جێی خۆی دەگرێ‌و، رووی ئەو مێشکپووتانە رەش دەبێ‌ کەوەرامی وشە بەچەك دەدەنەوە.

هەزاران سڵاو لەگیانی شەهیدی وشەی هەق، سەربەست مەحموود کەسەری بۆ ناهەقی‌و درۆو دەلەسەی بەرەی تاریکی شۆڕ نەکرد.

ئەز لەکاتێکدا کەئەوپەڕی بێزاری خۆم لەم کردەوە دڕندانەیە دەردەبڕم‌و تف‌و نەحلەت لەچارەی خوێنڕێژان دەکەم، داوا لە کاربەدەستانی حکومەت‌و جەماوەری سەربەرزی کوردستان دەکەم کەئەوپەڕی هەوڵ بدەن بۆ دۆزینەوەی تاوانباران‌و کێشکردنیان بۆ بەردادگە.

جەمال نەبەز

بەرلین 2000/6/1

میدیا، ژ 68، 2000/6/15

کوردۆلۆژی، لەنێوان زانست‌و هۆقەبازیدا

لەندەن – تایبەت بە میدیا

بیرمەندی گەورەی نەتەوەییمان بەڕێز پرۆفیسۆر د. جەمال نەبەز کاتژمێر (5ر30) ئێوارەی رۆژی 12/ 8/ 2000 لەسەر بانگهێشتی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان KNC لە هۆڵی ماندێلا لە شاری لەندەن، سەمینارێکی هزری بەنرخی لەژێر ئەو نێو نیشانەی سەرەوەدا سازکرد، کەتیایدا د. جەمال نەبەز بەشێوەیەکی زۆر زانستانە باسی لەکوردۆلۆژی کرد، دواتر لەلایەن رۆشنبیرانی ئامادە بووەوە گفتوگۆ لەسەر باسەکە کرا لەدواییدا بەپلەی دەست خۆشی‌و رێزگرتن بۆ د. جەمال نەبەز کۆتایی سەمینارەکە هات.

میدیا ژ(7) 2000/7/15

پەیامی بەڕێز مامۆستا جەمال نەبەز

بۆ ڕۆژی چلەی شەهید سەربەست مەحموود لە هەولێر

شەهیدکردنی ڕۆژنامەنووس وسیاسەتکارو نووسەری کورد سەربەست مەحموود کە نێوی ڕاستەقینەی سیروانە کوڕی بنەماڵەیەکی نیشتمانپەروەری کوردستانە، داخ و خەفەتێکی قورسی خستۆتە دڵی هەموو ئازادیخوازو مرۆڤ دۆستێکەوە کە شارەزای ژیاننامەی ئەم لاوە خەباتکارە لەخۆبردووە بێ، شەهید کردنی سەربەست مەحموود زیانێکی گەورەیە بۆ لایەنگرانی ڕێبازی نەتەوەییی کورد. هەزاران چرا لەسەر گۆڕی پیرۆزی بێ و ئاهو رامزدابەهەشتی بەرینی پێببەخشێ.

گەورەترین خزمەت بەگیانی پاکی شەهید سەربەست مەحموود وبنەماڵەی بەڕێزی، دۆزینەوەی تاوانبارانە بەزوویەکی زوو، چۆنکە گەلێك لایەن کەوتوونەتە جووڵەو هەوڵدەدەن،هەریەکەیان جۆرە چیرۆکێك بگێڕنەوە بۆ ئەم کارەساتە جەرگبڕە. لەبەر ئەوە، داخوازیی هەموو هاووڵاتییەکی بەویژدان و بەتەنگەوە هاتوو لەکار بەدەستانی هەولێر، بەتایبەتی لەدەزگای ئاسایش و پۆلیس و پارێزەری مافی گشتی (مدعی عام) ئەوەیە، بۆدیاریکردن و خستنە ڕووی دەستی تاوانباران تێبکۆشن و بەخشیشێکی چەور دەست نیشان بکەن، بۆ ئەوکەسەی سەری دەزووەکە دەردەخا، بێ ئەوەی نێوی ببەن، ئەوا چاوەڕوانین.

میدیا، ژ7، 2000/7/15

وەرامی نامەیەکی کراوەی هۆنەری بەڕێز دڵزار

برای بەڕێز کاك دڵزار

نامە کراوەکەت بۆمن کە لە "ڕێگای کوردستان" دا (ژ 435ی 8- 1- 2001) بڵاو کرابووەوە پێم گەیشت، سوپاست دەکەم و ئەمەش وەرامەکەیەتی:

لە نامەکەتدا فەرمووتە کە من لە تەلەڤیزیۆنی KTV دا پرۆتستۆیەکی توندم کردووتە سەرت کە "بۆچی ستایشی ستالینت کردووە"، هەروەها فەرمووتە کە "کاسبیت بە شیعرەکانتەوە نەکردووە".

برای بەڕێز:

من لەریزی دەربڕینی ئەو ڕاستییەیدا کە زۆربەی هەرە زۆری خوێندەوارانی کورد، ماوەی پەنجا ساڵێك، کۆرانە و تەنگە تیلکانە، پەسنێکی خەستی رژێمی دیکتاتۆرو تۆتالیتێر و دوژمن بەکوردی سۆڤێتیان داوە، نێوی بەڕێزتم هێناوەو، هۆنراوەیەکی بەڕێزتم وەك نموونە خوێندەوە کە لەپاییزی ساڵی 1952 دا لە خۆرتێکی کۆییم بیستبوو، کاتێك بەهۆی کارەساتی تیشرینەوە لە بەغدا، کەوتمە گرتووخانەی "ئەبوغریب" و لەوێ ناسیاویم لەگەڵ ئەو خۆرتەدا پەیدا کرد. زۆر بەداخەوە کە نێوەکەیم نایەتەوە بیر، بەڵام دەزانم کە گەڵێك هۆنراوەی لەبەر بوو.

کاك دڵزار:

ئەز دڵنیام لەوەی کە تۆ ئەو هۆنراوەیەی بەسەر ستالینت دا هەڵداوە، نە بۆ پلەو پایە بووەو نە بۆ پارە، هەروەها خودێ لێخۆش بووان هەژارو حەمەساڵح دیلانیش، کە تۆ نێوت بردوون، ئەوانیش هەروەك تۆ، بۆ دەسکەوتی گیرفانی خۆیان بە شان و باڵی ستالینیاندا هەڵنەداوە، بەڵکو ئەمە بەپێڕەوییکردنی هێڵی حیزبی کۆمۆنیستی عێراق بووە، کە مخابن دەسکەلای دەستی ڕژێمی تاوانباری سۆڤێت بوو. ئەمەش شتێك نی یە وتووێژبکرێ لەسەری. من لە قسەکانمدا باسی بیرو بۆچوونی خوێندەوارانی کوردم کرد لە سەردەمێکی دیاریکراودا، کە مارکسیزمی ساختەی سۆڤێت و بەردەستە عەرەب و فارس و ترکەکانی بوو بوو بە ئاینی نائاسمانیی چینی هوردە بۆرژوای کورد، بە کۆمۆنیست و ناسیۆنالیستەوە. ئەمەش بەشێکی گرنگە لە مێژووی نەتەوەی کورد، نابێ لێی نەدوێین، ئەگەر نا، مەبەستم ئەوە نەبوو چاو لە هەژار، یان کەسێکی دیکە بنووقێنم و هەموو گوتاوڕۆکە بهێنم بەسەر تۆدا و خەفەت بکەمە دڵی زارت، ئەوەش بزانە کە ساڵانێك لەمەوبەر، هۆنراوەکەی هەژارم لە نووسینەکانمدا خستووەتە بەرچاو و، بەرنەشتەری لێکۆڵینەوە مداوە (تکایە تەماشای پەرتۆکی "گۆڤاری نیشتمان... هتد"، بکە کە لە ساڵی 1985 دا بڵاو کراوەتەوە، (ل 47)، لەوانەشە ئەگەر من باسی ئەو هۆنراوەیەی هەژارم نەکردایە، هەر گۆڕی ون بووایە.

ئەوەی ڕاستی بێ، هەژار کە لە نێزیکەوە دەمناسی، چەند جار بە خۆمی گوتووە کە ئەو زۆر پەژیوانە لەو هۆنراوەیەی کە بۆ ستالینی رستووەو، ئەوەشی تەنێ لەبەر ئەوە گوتووە کە پێی وابووە، ستالین کورد لە بندەستی رزگار دەکا، بەڵام دوایی بۆی دەرکەوتووە کە ستالین "مەڕی کوردی لەدەمی گورگی ئێرانی سەندووەتەوە، بۆ ئەوەی خۆی بیخوا" ئەم قسەیەشی لە کۆتایی ی پەنجاکاندا دەکردو، هەموو جارێکیش ئەو هۆنراوە فارسی یەی دەخوێندەوە کە دەبێژێ:

چواز چنگال گرگم دربودی عاقبت دیدم گرگم تو بودی

پیرەمێردیش لەماوەی جەنگی دووەمی جیهانییدا، پەسنی "بەریتانیای گەورە" ی داوە. کە گلەیی یان کردووە لێی بۆ ئەو کارە دەکات، گوتوویەتی "پێم وایە کە ئینگلیزەکان مافی کورد دەدەن، دەنا خۆم چ پێویستی یەکم بە ئینگلیزەکان هەیە؟"

"ئەگەر نا من خۆم لە کێ دادمە نان و کەبابێك سەرو زیادمە"

ئەمەیان وا، بەڵام ئەوەی زۆر بەلامەوە سەیرە، برای بەڕێز، ئەوەیە کە تۆ ئەورۆ دەفەرمووی:

"جا منێك کە 52 ساڵ بەر لە ئەمڕۆ ستایشی گەورەترین قارەمانی دووەم شەڕی جیهانیم کردبێ، بۆچی دەبێ تاوانم کردبێ"؟ ئایا ئەگەر بۆ تێکشکانی فاشیزم و مەرگی هیتلەری نازی گریابام کارێکی باش دەبوو؟"

هەر لەو جێ یەشدا نێوی جەواهیریشت هێناوە، کە ئەویش بە هۆنراوە، ستالینی بردووتە ئاسمان.

جارێ هەرچی خودێ لێخۆشبوو جەواهیری یە، ئەوا خۆشت دەیزانیت کە ئەو هەرپەسنی ستالینی نەداوە، لەبەر ئەوە ئەم "چەپکە گوڵە" شی بۆ دەخەینە پاڵ "دەسکە گوڵی": (یاشراعاً وراء دجلة یجري)! ئەوجا کاك دڵزار، تۆ پەسنی ستالینت نەداوە وەك "قارەمانی شەڕ"!- کە دوایی دێمە سەر ئەو باسەش- بەڵکو کردووتە بە "پێشڕەوو ڕێبەری گەلانی رووی ئەرز" و "قەڵای کورد" و فەرموتە:

ئەرێ ئەی ستالین، ستالین، ستالینی بەرز

پێشڕەوو ڕێبەری گەلانی رووی ئەرز

***

ستالین پێشەوایە، بۆ کورد، وەك قەلا وایە

دەسا هەلکەن ئالایە، ئەوڕۆ بەرلین گیرایە

توو سەری خۆت کاك دلزار، ستالین "پێشڕەوو ڕێبەری گەلانی رووی ئەرز" بوو؟ ستالینی کوردکوژ و ئەنفالکەر لەخەلکی کوردستانی سۆر، "قەلا" بوو بۆ کورد؟

ئێستە ئەگەر ڕێم بدەیت، وەك برایەك قسە بکەم لەگەلت: دەبێ پێت بێژم: "دلزار دەرکی درۆت بەقوڕگیرێ!"

باشە، خەم ناکا، رەنگە ئەو رۆژە ستالینت نەناسبیێ، بەلام ئەوڕۆ پاش پەنجاو دوو سال، دەبوو هەلوێستێکی دیکەت هەبێ، پاش ئەوەی گەلێك راستینە لەبارەی شێرە بەفرێنەی سۆڤێتەوە لەتاریکی دا نەمان و کەوتنە بەر خۆر.

دوایی کەس نەیگوتووە تۆ دەبوو بۆ "تێکشکانی فاشیزم و مەرگی هیتلەری نازی" قوڕت بپێوایە. بەلام قوڕ نەپێوان بۆ تۆپینی گورگ، پاساوی پەسندانی سەگی هار نادا. ستالین و هیتلەر، دوو هاوپەیمانی یەك بوون و هەردووکیان وەك یەك ملهورو خوێنخۆرو دوژمن بە ئازادیی خەلك بوون، لەبەر ئەوە شتێکی سەیر نەبوو کە ئەلمانیای هیتلەری و سۆڤێتی ستالینی، پەیمانی "بەگژیەکدا نەچوون" یان لەگەل یەك مۆر کرد و لە 23- 4- 1934 دا بەپێی پەیمانێکی دوو قۆلی، ولاتی پۆلۆنیایان لەنێوخۆیاندا دابەشکرد، پاش ئەوەی ستالین چەند مانگێك لەوەبەر، هەموو سەرکردەکانی پارتی کۆمۆنیستی پۆلۆنیای کوشتبوو، ئەرێ: ستالین و هیتلەر، یەك سیستەمی تیرۆریستانەیان دەبرد بەرێوە، بەلام بە دوو نێوی جیاوازەوە، خۆ ئەگەر هیتلەر لە ئەنجامی لەخۆبایی بوونەوە پەلاماری سۆڤێتی نەدایە، هیچ کاتێك ستالین نەدەچووە شەڕەوە لە دژی و، هیتلەرێکی دژ بە ئازادی و دیمۆکراسی، گەلێك پێ باشتر بوو لە ئەوروپایەکی دیمۆکراتی، دژ بە کۆمۆنیزمی سۆڤێتی.

ئەگەر ئێمە ئێستە لەمانەش هەمووی بگەرێین، ئەوا ستالین "گەورەترین قارەمانی شەڕی دووەمی جیهانی" نەبوو، قارەمانانی ئەو جەنگە خەلکی چارەڕەشی ئەو شارە بوون کە ستالین بەنارەوا نێوی خۆی خستبووە سەری و کردبووی بە "ستالینگراد". قارەمانانی ئەو جەنگە، خەلکە پەلاماردراوەکانی ولاتی سۆڤێت و پێشمەرگەکانی یۆگۆسلاڤیا بوون، کە بە "پارتیزان" نێویان چووە مێژووەوە. قارەمانانی ئەو جەنگە، هێزی بەربەرەکانێی گەلێری یۆنان و ئیتالیا و ئیسپانیا و سەربازەکانی لەشکرەکانی ئەوروپا و ئەمریکا بوون. خەلکەکەی سۆڤێت کە بەربەرەکانێی لەشکری ئەلمانیای نازی یان کرد، لە خۆشەویستی "ستالینی پێشڕەو" نەبوو، بەلکو لە ئەنجامی جانەوەرێتی و دڕندەیەتیی لەشکری نازی بوو. لێرەدا حەز دەکەم بە چیرۆکێك سەرت بیەشێنم.

سەرەتای سالی 1964، نێزیکەی سالێك دەبوو کە هاتبوومە ئەلمانیا و لەشاری مۆنیخ نیشتەجێ بوو بووم، ئەو سەردەمە ئەلمانیای کاولبوو بەهۆی جەنگی جیهانیی دووەمەوە، خەریکی خۆ ئاوا کردنەوە بوو، لەبەر ئەوە ئەلمانیا پێویستی بە کرێکارێکی یەکجار زۆر هەبوو، ئەو کاتە ئەلمانەکان خۆیان داوایان لە بێگانەکان دەکرد کە کار بکەن بۆیان و تەنانەت کارکەریان لە دەرەوە دەهێناو نێویان نان "کارکەرانی میوان". ئەز ژی، وەك زۆربەی خوێندکارانی زانستگە، لەپال خوێندنەکەمدا کارم دەکرد، بەلام هەر جارە بۆ ماوەیەکی کورت و، هەر دەمە لەکارگەیەك. ئەو خوێندکارانەی لە کارگەیەك، یان فابریقەیەك کاریان دەکرد، پێیان دەگوتن" یارمەتیدەری کارکەر" و دەدرانە دەست سەرکارێك کە پێی دەبێژن "پێشکارکەر" و لەلایەن کارکەرەکانەوە بە "شێف Chef" بانگ دەکرێ. شایانی باسە کە من لەئەلمانیا و بەدرێژایی ی سالان، لەگەلێك کارگە وفابریقەدا کارم کردووەو ژمارەیەکی یەکجار زۆر کارکەر و "شێف" و کرێکاری رۆژانە و خاوەن کار و بەرێوەبەرم لەنێزیکەوە ناسیوەو کارم کردووە لەگەلیان و، دەتوانم بەوپەڕی دلنیایەوە بەکاك دلزاری بەرێز رابگەیەنم کە لەنێو کارکەرەکاندا کەمەیەکی یەکجار کەمم دیوە کە پێشکەوتنخوازو رۆشنبیر و بەرچاوتێر بووبن، زۆربەی هەرە زۆریان پاشقەرۆ، خۆپەرست، چاوچنۆك، دژ بە سیاسەت و، لووت بەرز بەرامبەر هەڤال کارکەر و کرێکار و، سەرشۆڕ و ترسنۆك بەرامبەر بە "شێف" و بەرێوەبەر و خاوەن کار، بەکورتی، دوور لەو خوورەوشتەی کە کارل مارکسی بەدبەختی لەدایکبووی ئەلمانیا، نێوی نابوو "هۆشیاریی چینایەتی". بەلام ئەمەیان بابەتێکی تایبەتی یەو نامەوێ لێرەدا پتر لەسەری بڕۆم، تەنێ دەمەوێ ئەوە بێژم کە کارکردن و دان و ستاندنم لەگەل کارکەران ئاسۆی تاقیکردنەوەو ئەزموونەکانمی لەژیاندا فراوانتر کرد.

جارێکیان، ڕێم کەوتە فابریقەیەکی تەونسازی (نسیج، قماش) و کارەکەم کەوتە بەردەست "شێف"ێك کە بەتەواوی جۆرێکی دیکە بوو: زمان شیرین، بەتۆرە، هێمن، ئاگادار لە سیاسەت و دەنگوباس. ئەوەی پتر جێ ی سەرسوڕمانی من بوو، هەڵسوکەوتی جوانی ئەم پیاوە نەبوو، بەڵکوو ئەوە بوو کە تێکڕای شێفەکان و کارکەرەکان و مووچە خۆرەکانی فابریقە، پێی پێدەکەنین و گاڵتەیان پێدەکرد و، بەزۆری پلاریان تێدەگرت و قسەی لاقرتی یان فڕێ دەدا بۆی، کەچی ئەو وەرامی نەدەدانەوە، ڕۆژێکیان مووچەخۆرێکی فابریقەکە کاغەزێکی هێنا و دایە دەست شێفەکە وشێفەکەش شتێکی گوت و، ئەویش بزەیەکی کرد و قسەیەکی زۆر ناشیرینی بەگاڵتەوە کرد، بەڵام شێفەکە هیچ وەرامی نەبوو، منیش گوتم: لە ڕۆژهەڵات پەندێکی پێشینان هەیە دەبێژێ: "وەرامی مرۆڤی گەوج، بێ دەنگ بوونە، دیارە تۆش لەسەر ئەو دەستوورە دەچێت بەڕێوە"، شێفەکە ئەم قسەیەی پێ خۆش بوو و، گوتی: "تۆ خەڵکی کوێیت؟" گوتم: "کوردم، خەڵکی کوردستانم". جا لەبەر ئەوەی ئەو سەردەمە کەم کەس هەبوون لە ئەورووپا ناوی کوردیان بیستبێ، لێم پرسی کە ئایە کورد دەناسێ؟ گوتی: "دەمێکە کورد دەناسم". گوتم: لەکوێ؟"گوتی: "لەسیبریا" گوتم: "تۆ چۆن چوویت بۆ سیبریا و کورد لە سیبریا چی یان دەکرد؟" لەکورتی بیبڕمەوە، کابرا گوتی کە لە لەشکری ئەڵمانیادا پلەی "ئۆبەرست لۆیتنانت" ی هەبووە کە عێراقی یەکان پێ ی دەڵێن "عقید رکن" و، لە جەنگی جیهانیی دووەمدا لەبەرەی سۆڤیێتدا بووەو لەوێ بەدیل گیراوەو لە سیبریا لە دیلخانەدا هێندێك جۆتکاری کوردی دیوە، کە ئەوانیش لەوڵاتی خۆیانەوە، ستالینی بە وتەی دڵزاری بەڕێز "پێشڕەوو ڕێبەری گەلانی ڕووی ئەرز" و "قەڵای کورد" و دەمڕاستی "کرێکار و جۆتکار"، دووری خستوونەتەوە بۆ سیبریا، نەوەکا ئەو "جۆتکارە کۆنەپەرستانە" ڕژێمی "چەپەڵی سەرمایەداری" بهێننەوە بۆ بەهەشتی "کرێکاران و جۆتکاران"، گوتم "باشە، ئەمانە لەم فابریقەیەدا بۆچی وا سەریان کردووەتە سەر تۆ؟"، گوتی: "بەساڵاچووەکانیان دەیانەوێ بەڵگەیەك پێشان بدەن کە نازی نەبوون، گەنجەکانیشیان دەیانەوێ بەڵگەیەك پێشان بدەن کە باوك و دایکیان نازی نەبوون، وادیارە ئەمانە پێویستی یان بەوە هەیە، بەڵام ئەز پێویستیم بەوە نی یە، چۆنکە بەڕاستی نازی نەبووم. جا وەك چۆن نازی و هەڵپەرست نەبووم، شێرو پاڵەوانیش نەبووم، ئەمانە بۆ ئەوەی ڕابوردووی خۆیان بشارنەوە، داوای ئەوە دەکەن لە من، کە دەبوو وەك کاربەدەستێکی گەورەی سوپا، لەڕووی فەرمانەکانی هیتلەردا وەربگەڕا مایەوە، بەڵام ئەز ئەو پاڵەوانە ئازایە نەبووم کە لەگیانی خۆم ببوورم. پاش ئەوەی لە دیلێتی چەند ساڵە بەرەڵلا کرام، هاتمەوە ئەڵمانیا و وەکو سەدان لەشکریی گەورەی دیکە کارەکەم لەدەست چوو، و ئێستەش وا لێرە ئەم کارە بچووکەم پێ سپێردراوە، دیارە مرۆڤی ترسنۆك بەرامبەر بێ دەسەڵات ئازان".

بەبۆنەی تەواو بوونی ماوەی کارکردنمەوە لەو فابریقەیەو ماڵاواییکردنم لێی، گوتی: "زۆر حەز دەکەم ڕۆژێك سەرێکم بدەیت لەماڵەوە، پێکەوە قاوەیەك بخۆینەوەو، چەند شتێکیش هەیە دەمەوێ پێشانت بدەم، کە چوومە ماڵەکەی، ئەپارتمانێکی یەك ژووری هەبوو، لەگەڵ کەلوپەلێکی سادە، بەڵام پاکژو ڕێکوپێك، گوتی: مەرازێکی سینەمایی ی بچووکم بەتایبەتی بەکرێ گرتووە بۆ ئەوەی فلیمێکی تەلەڤزیۆنی هەیە پێشانت بدەم، فلیمەکە بریتی بوو لە کۆبوونەوەیەك لەو کۆبوونەوانەی کە حیزبی نازی لە مۆنیخ ڕێکی خستبوو لەمەیدانێکدا کە یەکجار گەورە بوو، و هیتلەر لەوێ دا خوتبەی دەدا، ئا لەو مەیدانەدا نێزیکەی ملیۆنێك خەڵك کۆبووبوونەوە، پیرو گەنج و ژن و پیاو و مێرمنداڵ، هەموو وەك ئەوەی حاڵیان لێ هاتبێ، هاواریان دەکرد، "هایل- هیتلەر" (بژی هیتلەر)، "زیگ- هایل" (سەرکەوتن پیرۆز بێ) کابرا گوتی: "باشە، ئەمانە هەموو ئەفسەر و سەربازو پۆلیسن، یان ئەڵمانی سادەن؟ بۆچی خەڵك قسەی هەق ناکەن و گوناهەکە ناخەنە سەر ملی هەمووان و هەر دەیخەنە سەر ملی یەك کەس، کە ئەوەتا ئەم هەموو خەڵکە، وەك مەست بووبن، چەپڵەڕێزانیانە بۆی؟" ئەوجا گوتی: "خۆ هیتلەر بەکودەتا (انقلاب) نەهاتە سەر کار، بەدەنگی خەڵك (گەل) بوو بەکانسلەری ئەڵمانیا، ئایا ئەوانەی دەنگیان دا بۆی، گوناهبارنین؟".

گوتم: "تۆ بۆچی چوویتە ئەکادیمیای لەشکری؟" گوتی: "حەزم لە فڕۆکەوانی دەکرد، ئەوەش هەر لەنێو لەشکردا دەست دەکەوت، ئەو کاتە سەردەمی هیتلەر نەبوو، ئەڵمانیا دەوڵەتێکی دیمۆکراتی بوو، خوێندنی خۆم تەواو کرد و لەسوپادا مامەوە، بەرە بەرە پێشکەوتم".

کە باسی جوولەکەکانم پرسی لێی، گوتی: "کێشەی جوولەکە لەڕاستیدا کێشەی جیاوازیی ڕەگەزایەتی نەبوو، چۆنکە جوولەکەکان لەنێو کۆمەڵگەی ئەڵمانیادا تواببوونەوە و زۆر خزمەتی گەورەیان بە ئەڵمانیا کرد، کێشەی جوولەکەکان کێشەیەکی ئێرەیی (حسد) بوو، جوولەکەکان زۆر زیرەك و ژێهاتی بوون و لەزانست و هونەر و بازرگانیدا گرەویان لە هەموو

کەسێك بردبووەوە. رەگەزپەرستی بیانوویەك بوو بۆ ئەوەی ماڵ و سەرمایەکەیان بەخۆڕایی بخۆن، ئەگەرنا، هەموو کاربەدەستێکی نازی، بەدزییەوە کچێکی جوولەکەی جوانی کردبوو بە دۆستی خۆی و پێی رادەبوارد".
لەبارەی هەڵوێستی خەڵکی سۆڤێتەوە بەرامبەر لەشکری ئەڵمانیا لەماوەی جەنگدا گوتی: "کە لەشکرەکەمان بەرەو وڵاتی سۆڤێت کشا، لەسەرەتاوە خەڵکەکەی ئەوێ لە بەرەبەرەکانێیەکی سەر زاری بەولاوە هیچ چالاکییەکیان نەنواند، بگرە پێشیان خۆش بوو، چۆنکە پێیانوا بوو، ئێمە چووینەتە ئەوێ بۆ ئەوەی رزگاریان بکەین، بەڵام لەشکری ئەڵمانیا بەوپەڕی دڕندەییەوە کەوتە وێزەیان. ئەوانیش لەتاو گیانی خۆیان کەوتنە بەربەرەکانێ ی ئێمەو، لەو کاتەدا بوو کە من خۆم دا بەدەستەوە، چۆنکە ئەو شەڕەم زۆر بەتاوان دەزانی و، چەند ساڵێك بەدیل لەسیبریا مامەوەو، کە گەڕامەوە ئەڵمانیا زانیم کە ژنەکەم لەو ماڵەدا کە تێیدا دەژیا، بەر بۆمبا کەوتبوو". کە ئەوەی گوت دەستی کرد بە گریان.

بەرلین 2001/1/22

میدیا، ژ86، 2001/2/1

پەیاما پرۆفیسۆر جەمال نەبەز

ژ بۆ میهرەجانا چیایێ شنگارێ/دهۆك/ باشوورێ کوردستان

بەرێز نۆ، بەشدارێن میهرەجانا چیایێ شنگارێ

گاڤا ئەز میهرەجانا چیایێ شنگارێ پیرۆز دکەم، ئەڤ پیرۆزبایی یا من، نە تەنێ ژ بۆ وەلاتیێن ئێزدی یایە، بەڵکو ژ بۆ نەتەوا کورد و هەمی خەڵکێن کوردستانێ یە، راستی ئەڤە، کو کولتوورا ئێزدی، نەتەنێ کولتوورا ئێزدی یە، بەڵکو کولتوورا هەر کوردەك و هەر کوردستانی یەکی یە. ئۆلا ئێزدی، مینا ئۆلا ئەلەوی و، ئۆلا یارسان (کاکەیی) و، ئۆلا شەبەك و ئۆلا هەققە، ئۆلەکە کوردیی کەڤنارو بەشەکی هێژا و بەنرخە ژ فەرهەنگا مەزنێ کورد، ژ بۆناڤێ یەکێ، پاراستنا ئۆلا ئێزدی، نە تەنی ل سەر ئێزدی یان پێویستە، بەلکو لسەر هەر کوردەك و هەر کوردستانی یەکی بەڕۆمەت پێویستە، کو ئۆلا ئێزدی، مینا چاڤێن خۆە بپارێزەو، مینا مالا خۆە لێ بنێرە.

بەرێز نۆ:

هەرکەس دزانە کو داگیرکەرێن کوردستان چەند دوژمناتی ئێزدی یان کرنە و دکەن ژی، ئەڤ دوژمناتی نەژبۆنا ڤێ یەکێ یە کو ئێزدی نەموسلمانن، لێ بەلێ داگیرکەرێن کوردستان رند دزانن کو نکانن ئێزدی یان ژ کورداتی یا خوە ببڕن و بکەن عەرەب، ئان ترك، ئان فارس، وانا باش دزانن، کو هەتا ئێزدی و ئێزداتی بمینە، کورد ژی دمینە، چۆنکە ئۆلا ئێزدی گرێدایی یا زمان و فەرهەنگ و رامانێن کوردی یە.

ژ ئالی یەکا دن، وەلاتییێن مەیێن ئێزدی ژی دزانن کو وانا تەنێ لبن سەیوانەکە نەتەوەیی و دەسەلاتەکا کوردستانی دا دکانن ئۆلا خۆە بێ ترس و لەرز ب سەربەستی بخەن کار، ئێزدییێن بائەزرا، سەر بلند ئیسپات کرن کو نیشتمانا خوە کوردستان خۆش تڤێن و بجانا خۆە کوردستان د پارێزن و رێ نادن هیچ داگیرکەرەك ئاخا کوردستان گەمار بکە.

ئۆلا ئێزدی پێویستە بمینەو پێشڤە بچە، چۆنکە تا ئێزداتی بمینە کورد ژی دمێنن.

هەربژین و میهرەجانا وەژی پیرۆز بە.

بەرلین 2001/2/2

میدیا، ژ87، 2001/2/15

کورد و خوێندنگەی مارت

مانگی مارت لە ساڵنامەی نەتەوەیی کوردیدا مانگێکی پڕ لە پێشهات و ڕووداو و کارەساتە، پڕە لە بیرەوەری خۆش و ناخۆش، سەرکەوتن و ژێرکەوتنی تێکۆشینی کۆمەڵگەی کوردەواری، هەڵبەزو دابەزەی ڕۆژگار، زیان و دەستکەوت.

مانگی مارت مانگی نەورۆزە، ڕۆژی بیرەوەریی زاڵبوونی گەلی بندەستی کوردە بەسەر ملهوری و هۆڤێتی دا، نەورۆز بیرەوەریی خۆشی خۆرسکاندنە لە کۆت و زنجیری کۆیلەتی و پێخوستیی زۆرداران، نەورۆز بیرەوەریی ناخۆش و تاڵ و تفتی لەدەستچوونی ئەو ئازادیی یەیە کە شۆرشی رووتە و هەژارانی کورد پێی گەیشت، بەڵام پێی نەپارێزرا. نەورۆز ڕۆژی بە خوداهاتنەوەیە بۆ پەند وەرگرتن لە مێژوو، لەرابردوو. نەورۆز دینەمۆی هەوڵدانە بۆ فێر بوون لە هەڵە و سەرلێتێکچوونی سەردەمی پێشوو، بەنیازی راستکردنەوەی هەڵوەستە چەوتو چەوێڵەکانی ئەوڕۆ و، خۆلادان لە دووبارە بوونەوەیان. نەورۆز راوەستانە لەبەردەم داروپەردووی کۆشکی رووخاوی سەربەخۆیی دا، بەهیوای گوڕدانە خۆ، بۆ بانگدانی نەورۆژی سەتەی بیستویەك و هەزارەی سێیەمینی پاش زایین.

مانگی مارت، مانگی کۆچی دووایی دوو رێبەری مەزنی نەتەوەی کوردە، دوو رێبەری سەر لە پێناوی رزگار بوون. مانگی مارت، بیرەوەریی ماڵاوایی سەرۆك بارزانی و پێشەوا قازی محەمەدە، دوو رێبەر کە تا دوا هەناسەی ژیانیان، گیان لەسەر دەستان، مشووری هێنانەدی نەورۆزێکی نوێ یان خوارد، بەڵام بەو ئاواتەوە سەریان نایەوەو پێی نەگەیشتن. مانگی مارت، مانگی پەند وەرگرتنە لە ژیان و بەسەرهاتی ئەو دووانە.

مانگی مارت، مانگی سەر شۆڕکردنی داگیرکەرانی کوردستانە، مانگی بیرەوەریی ملدانی ناچارانەو نا بەدڵانەی رژێمی بەعسی فاشیستە بۆ هێندەك مافی سەرەتاییی نەتەوەی کورد، بۆ ماوەیەکی دیاریکراو، مانگی مارت، مانگی بەزینی لەشکری خوێنرێژو دەست درێژکەری عێراقە لە بەردەم هەڵمەتی پێشمەرگەی لە خۆبوردوو و جەماوەری ورە بەرزی کوردستاندا. مانگی مارت، بیرەوەریی سەرکەوتنی بەرەی رۆناکی و ئازادیخوازانە بەسەر بەرەی تاریکی و ناڕەوایی و تیرۆرو جەنگ خوازاندا.

مانگی مارت، مانگی بیرەوەریی تەفرە خواردنی کوردی دڵ و دەروون پاك و خۆش باوەڕە، بە ڕێککەوتنی 11ی مارت، مانگی بیرەوەریی متمانە کردنی ساویلکانەیە، بە گورگی پێستی مەڕ لەبەر کردوو. مانگی مارت، بیرەوەریی کەوتنە رووی درۆو دەلەسەی رژێمی مرۆڤ دوژمنی بەعسە. مانگی تازەکردنەوەی شاڵاوی ناکاوی گورگی هاری ماندوو حەساوەیە.

مانگی مارت، مانگی نێوبژیکردنی درۆزنانە و خاپێنەرانەی رژێمی سۆڤێتی تاوانبار و دوژمن بە ئازادی و یەکسانی و سۆسیالزمە. مانگی بیرەوەریی هەڵوێستی راست و دروستی یەکێتیی نەتەوەییی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا (نوسکە)یە، کە وەك تاکە رێکخراوێکی کورد، گومانی خۆی بەرامبەر رێککەوتنی مارت خستە روو و، گوتی: "سەرناگری".

مانگی مارت، مانگی هەرەسهێنانی کوتوپڕی شۆرشی ئەیلوولە، گەورەترین شۆرش لە مێژووی نەتەوەی کورددا، پاش شۆرشی گەلێری کورد بە رێبەری شۆرشگێری یەکسانخواز، پاپەکی خوڕەمدین: هەزار ساڵێك پێش شۆرشی ئەیلوول. مانگی مارت مانگی بیرەوەریی شین و شەپۆری ناهومێدیی راستە خەڵکەکەی کوردستانە، بیرەوەریی دەرکەوتنی درۆو دەلەسەو چاوبەستی شای ئێران و، بێ ویژدانی ساداتی میسر و بومیدیەنی جەزائیر و، دەستبڕین و تەفرەدانی کوردە لەلایەن کاربەدەستانی ئەو سەردەمەی دەوڵەتی ئەمریکاوە.

مانگی مارت، مانگی ئەو پرسیارە رەوایەیە کە چۆن و بۆچی شۆرشێکی وا گەورەو گران، پاش چواردە ساڵی رەبەق، بەو شێوەیەو ئەو دەمو دەستە هەرەسی هێنا؟ مانگی مارت، مانگی گەڕانە بەدوای وەرامی راستی ئەو پرسیارەدا، بۆ تۆڵە کردنەوەی ئەو زیانە گەورەیەی لە کورد کەوت، نەك تۆڵەسەندنەوە لە گوناهباران، چۆنکە گوناهو هەڵە، تایبەتکاری هەموو مرۆڤێکە، نەك یەك و دووان.

مانگی مارت، مانگی ئەنفال و بەعەرەبکردن و بە بەعس کردن و راگواستنەوەو گرتن و کوشتن و سووکایەتی کردنە بەکورد.

مانگی مارت، مانگی بەکارهێنانی چەکی کیمایی یە دژی کورد. مانگی مارت مانگی شەهید بوونی هەڵەبجەیە، مانگی گەلکوژی یە لە خەڵکی کوردستان، مانگی گریان و سنگ کوتانە، عاشورای کوردانە.

مانگی مارت، مانگی راپەڕینی خۆجۆشی جەماوەری باشووری کوردستانە بەڕووی رژێمی تەقیانووسی بەعسی عەرەبدا، مانگی رزگار کردنی کەرکووکی خۆشەویستە، بەڵگەیەکی دێرۆکی یە بۆ ئەوەی هەر کاتێك جەماوەری کورد، کاری خۆی بگرێتە دەست خۆی، ئەوەی بە خەونیش نابینرێ دەیهێنێتە دی.

مانگی مارت، مانگی پەلامار دانەوەی لەشکری سنگ شێری ماکەرپشتانە بۆ سەر باشووری کوردستان، پەلاماری ئەوانەیە کە "بەکەر ناورێن بەڵام بە کورتان شێرن"، بیرەوەریی پەلاماری دڕندانەی ئەوانەیە کە هەموو ئازایەتی و دلێری یەکیان ئەوەیە کە چەکی قورس و تووناکەریان هەیەو، کورد ئەو چەکانەی نییە. بیرەوەریی خۆگیڤکردنەوەی ئەو مێشك پووتانەیە کە کۆلۆنیالیستەکانی ئەورووپا بۆ بەرژەوەندیی خۆیان، چەند دەوڵەتێکیان دروست کرد بۆیان، بەڵام کوردیان لە دامەزراندنی دەوڵەتی خۆی بێ بەشکرد.

مانگی مارت، مانگی بیرەوەریی فریوخواردنە بەقسەی ئەم و ئەو. مانگی بڕیاردانە بۆ چەق بەستن لەسەر تەوەرەی باوەڕ بە خۆکردن و پشت بەخۆبەستنی ژیرانەیە.

مانگی مارت، مانگی یادی ئەو رۆژەیە کە سەت ساڵێك لەمەوبەر، رۆژی هەشتەمینی ئەم مانگە کرا بە رۆژی سەربەرزی و خەباتی ژنان، هەشتی مارت، ئەو رۆژەیە کە چینی ژێر دەستە و بەشخوراوی ژنان، پێ لەسەر یەکسانیی لەدەسەڵاتدا داگرت، بەرامبەر زۆر دەستی و لەخۆبایی بوون و پێ لێ هەڵبڕینی چینی پیاوان. هەشتی مارت رۆژێکە کە دەبێ ژنانی کوردو کوردستان، وێرای ژنانی هەموو جیهان، بەوپەڕی هۆشیاریەوە، قافڵەی رزگار بوون بخەنە تەکان، بۆ بەرگری کردن لە ئازادی و هێنانەدی یەکسانیی خۆیان، بەرامبەر دەستدرێژیی کەر پیاوان.

ئەرێ... نەتەوەی کورد و خەڵکی کوردستان، لە خوێندنگەی مارت دا، ئەم وانانەیان خوێندووەو مافی ئەوەیان هەیە کە لە مانگی مارتی ئەمساڵدا و، پاش تێپەڕبوونی دەساڵ بەسەر دامەزراندنی دەسەڵاتی خۆییدا، لەسێ ستانی باشووری کوردستان، لە سیاسەتکارانی کورد و هەموو حیزبەکانی کوردستان بپرسن، ئایا لەوانەکانی قوتابخانەی مارت، چەند کەڵکیان وەرگرتووەو، تا چ هەندازەیەك ئەو زانیاری یانەیان خستووەتە مەیدانی کارەوە.

بەرلین 2001/2/11

میدیا، ژ90، 2001/3/21

لە بیرەوەری نەمران بارزانی و قازی سیمینارێکی زانستی لە سوێد ساز دەکات

پ/ میدیا– سوێد

سیمینارێکی زاستی گرنگ لەلایەن پرۆفیسۆر دکتۆر جەمال نەبەز، لە بیرەوەری (22)ەمین ساڵیادی کۆچی دوایی سەرۆك بارزانی نەمر و یادی (54)ەمین ساڵی لە سێدارەدانی پێشەوا قازی محەمەدی نەمردا، لە شاری مالمۆیی سوێد بەست.

رۆژی شەممە رێکەوتی 7/ 4/ 2001 و لە کاتژمێر (5 تا هەشتونیو)ی ئێوارە بە ئامادەبوونی ژمارەیەکی فراوان لە کوردانی هەرچوار پارچەی کوردستان و بە ئامادە بوونی نوێنەرانی سەرجەم پارت و لایەنە سیاسی و کۆمەڵە کولتووریەکانی شاری مالموێ، سێیەمین شاری گەورەی سوێد، و بەرێز و شکۆوە، ئێوارە کۆڕێکی مەزن و سمینارێکی زانستی فراوان بۆ پرۆفیسۆر دکتۆر جەمال نەبەز، زانا و نووسەری ناوداری گەلەکەمان لە بیرەوەری (22)ەمین ساڵرۆژی لەسێدارەدانی پێشەوا قازی محەمەدی نەمردا ساز کرا. کە تێیدا وتارو بروسکەی کۆمەڵێك لە پارتە سیاسیەکان و کۆمەڵە کلتووریەکان و چەندین سروودی کوردیش لە یادەکەدا پێشکەش کران.

سەرەتای بەرنامەکە بەسروودی نەتەوەیی کوردستان (ئەی رەقیب) دەستپیێکرد و دوا بەدوای ئەمیش هەندێك سروودی کوردیی تری تایبەت بەم یادەوە لەلایەن هونەرمەندانەوە پێشکەش کران. لەمیانەی پرۆگرامی ئەم یادەدا چەندین بابەت و سروودی تریش پێشکەش کران وەك: چیی بوو تاوانی ئەوانەی وا لە سێدارە دران، کوردستان ئەی نیشتمانم، واوەتەن خەملیوە وەك گوڵ، نەوبەهاری میللەتە، دێمەوە هەر دێمەوە هەر دێمەوە دڵنیابە بەیەکجاری دێمەوە، خوایە وەتەن ئاواکەی چەند دڵگیر و شیرینە، و کۆتاییەکەی بەرنامەکانیش بە سروودی ئەی شەهیدان بوو، و لەبەشی دووەمی ئەم یادەشدا و بۆماوەی زیاتر لە دوو کاتژمێر پرۆفیسۆر جەمال نەبەز، نووسەرو زاناو لێکۆڵێنەری ناسراوی گەلەکەمان کە یەکێکە لە سەرکەوتووترین ئەو نووسەرە مەزن و هەڵکوتووانەی گەلی کورد کە توانیوەیەتی لە رووی چەندایەتی و چۆنایەتی، زۆرترین و پڕ بایەخترین بەرهەمی سوود بەخش پێشکەش بە کلتووری زمان و سەرجەم بوارەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی و رامیاری و بڵاو کردنەوەی بیری نەتەوەیی و کوردایەتی لەناو گەلی کورددا بکات و، کە توانیویەتی لەسەر کورد و کێشە رەواکەی و مێژووی هاوچەرخی کورد و شۆرشەکانی بەرهەمی بەنرخی زۆر بەزمانی کوردی و بە زمانەکانی عەرەبی و فارسی و تورکی و ئینگلیزی و فەرەنسی و ئەڵمانی و سوێدی پەرتۆك و نامیلکە و بابەتی فرە سوود بەخشی بڵاو کردۆتەوە، سیمینارێکی زانستی گرنگی لەسەر رۆڵی بارزانی نەمر لە بزوتنەوەی رزگاریخوازی کوردستاندا پێشکەش کرد و، سەبارەت بە سەرجەم لایەن و بابەتە پەیوەندداەکانی بارزانی نەمر و تایبەتمەندییەکانی کەسایەتی و خەباتی درێژخایەنی لە پێناوی کورد و کوردستان و کێشە رەواکەی بۆ بەشدار بووان دواو، هەروەها سەبارەت بە رۆڵ و خەباتی سەرکردە نەمرەکانی تری گەلەکەمان وەك شەهیدان شێخ عەبدولسەلامی بارزانی و شێخ مەحمودی نەمر و پێشەوا قازی محەمەدی نەمر دواو، بەراوردێکی زانستیانەی کرد لەنێوان بارزانی نەمرو سەرکردەکانی تری کورد بەدرێژایی مێژوو لەسەر حکومەت و لێهاتوویی بارزانی نەمر دواو، وەك گەورەترین سەرکردەی نەتەوەیی کورد، سەرۆکایەتیی گەورەترین شۆرشی هاوچەرخی کوردستانی کرد و، هەڵگری بیری نەتەوەیی و کوردایەتی رەسەن بوو، و کورد کێشە رەواکەی بەجیهان ناساند و نمونەی رەوشت بەرزی و عەدالەت خوازی و دیموکراتی و پاراستنی مافی مرۆڤ بوو، بە کردەوە سەلماندی کە بەچاوی یەکسانی دەڕوانێتە رۆڵەکانی گەلی کورد و سەرجەم کەمایەتی و ئاینەکانی کوردستان و، بڕوایەکی تەواوی بە یەکێتیی کورد و یەکبوونی کوردستان هەبوو.

لەهەر شۆرشێك تروسکاییەك رۆناکی بۆ گەلی کورد دەرکەوتایە، ئەوە بارزانی نەمر هەوڵی گەشە کردنی بۆ دەدا و سنورە دەستکردەکانی کوردستانی دەبەزاند و خەمخۆر و باوکێکی دلۆڤان بوو بۆ هەموو رۆڵەکانی گەلەکەی و بەختیاریی خۆی لە بەختیاریی گەلەکەیدا بینیەوە، هەرگیز چاوی لە پلەو پایە و مادە و ماڵی دنیا نەبوو و مەرجەعیەت و سەرۆکایەتیی نەتەوەیی لە میللەتەکەیەوە پێ بەخشرابوو، کە ئەمەش دەگەرێتەوە بۆ رێزی تایبەتی گەلی کورد بۆ خانەدانی و رێزداریی مستەفا بارزانی، هەر لەسەردەمی نەمران شێخ عەبدولسەلامی بارزانی و شێخ ئەحمەدی بارزانی و تا بە ئەمرۆش، هەر هەمان رێزیش میللەتی کورد بەخشیبووی بە قازی محەمەدی نەمر و شێخ مەحمودی نەمر لە سەرۆکایەتی کردنی گەلی کورد، دواییش پرۆفیسۆر د. جەمال نەبەز سەبارەت بە بارودۆخی ئێستای گەلی کورد و ناو ماڵی کورد و پرۆسەی ئاشتی لە کوردستان و کێشەی کورد لەناوچە و جیهاندا دواو، لە بەشی کۆتایی کۆڕی سەرەوەدا وەڵامی پرسیاری سەرجەم هەموو ئەو بەرێزانەی دایەوە کە بەشدارییان لە کۆڕەکەدا کردبوو.

له کۆتاییدا کۆڕەکە زۆر سەرکەوتوانە کۆتایی هات و بوو بەمایەی ڕەزامەندیی بەشدار بووان لەوەی کە جالیەی کورد بەرێزو بایەخەوە بۆنەو یادەکانی کوردستان زیندوو دەکەنەوەو لە ئاشتی و برایەتی و تەباییدا دەژین و سەرجەم بەشداربووانیش شاگەشکەی خۆیان پیشاندا لەبەرەو پێشەوە چوونی پرۆسەی ئاشتی لە کوردستاندا و ڕێکخستنی ناوماڵی کورد و پەرەسەندنی ئارامی و سەقامگیری و پرۆسەی ئاوەدانکردنەوەی کوردستان و کۆمەڵگای کوردەواری.

میدیا، ژ92، 2001/4/15

=============

پەیامی بیرمەندی گەورەی نەتەوەییمان بەڕێز مامۆستا جەمال نەبەز

هاووڵاتە بەڕێزەکان

ئەوا ساڵێك تێپەڕی بەسەر شەهید بوونی سیاسەتکاری کورد سەربەست مەحمود دا.

سەربەست مەحمود بە بیرو قسەو بەکردەوە نەتەوەیی بوو، لەنێو خەڵکدا بەرەوشت بەرزی و رابوردوو پاکی و چاو نەترسی ناسرا بوو، لە هەموو ژیانیدا، سەربەست زیانی بە چۆلەکەیەکیش نەگەیاند بوو، چ جایەکی مرۆڤێك، دیارە هەر کەسێك کە ویژدانی سەگ نەیخواردبێ، دەستی ناچێتە گیانی خاوینی یەکێکی وەك سەربەستەوە. ئێمە هەمووومان ئەو راستی یە باش دەزانین، بەڵام ئەوەی کە سەرمان لێی دەرناچێت و، ساڵێکە بە دووایدا دەگەڕێین، وەرامی ئەو پرسیارەیە: سەربەست مەحموود لەلایەن کێوە تیرۆر کرا؟ ئەوە ساڵێکە چاوەڕوانین کە کاربەدەستانی ئاسایش لە هەولێر پەنجە بخەنە سەر ئەو دەستە رەشە، ئەویش نەك بەنیازی تۆڵەسەندنەوە، چۆنکە مرۆڤی نەتەوەیی، چاوی لە تۆڵەسەندنەوە نییە، بەڵکو دەیەوێ دەستە رەشەکە بکەوێتە روو، هەر هێندەو بەس. داخوا کەینێ وەرامان دەدەنەوە!

بەرلین 2001/5/24

میدیا، ژ31، 2001/5/96

ڕۆژنامەی (میدیا) هەر لە ژمارە (سفر)ی یەوە تا ئەوڕۆ..

بەرلەهەموو شتێك دروشمی سەربەخۆییی کوردستانی بەرز ڕاگرتووەو، تەشی بۆ هیچ داگیرکەرێك نەڕستووە.

دەرکردنی ڕۆژنامەیەکی کوردی و، بەتایبەتی ڕۆژنامەیەك لەنێوچەیەکدا وەك (هەرێمی ئاسایش) کە لەهەموو لایەکەوە دەرگە خڕ داخرابێ لەسەری و، دوژمن و نەیار گەمارۆیان دابێ و، لەسەر هەموو جۆرە کەرەسەیەکی چاپ و چاپەمەنی پەك کەوتبێ: ئەوجا ڕۆژنامەیەکیش کە ڕازا بێتەوە بەبابەتی جیاجیا و قەڵەمی توانا و هەموو جارێك بەڕێکوپێکی و لەکاتی خۆی دا دەربچێ، ئەرك و زەحمەتی هێنانە بەرهەمی ڕۆژنامەیەکی وا، مەگەر هەر ئەوانە بزانن کە خەریکی ئەو کارە بوون، یان لەنێزیکەوە ئاگادارن لێی. هەر لەبەر ئەوەشە، کە گەلێك ڕۆژنامەوان، لەنێو ئەوانەشدا کەسانی کارامەو ژێهاتی، لەم دە ساڵەی دەسەڵاتی دواڕۆژ نەدیاری کورد دا، بەرگەی قورساییی ئەو بارە گرانەیان نەگرتووەو لە ژێری دا پساون.

بەڵام ڕۆژنامەی "میدیا" خۆی لە گێژاوی ئەو بارودۆخە نالەبارەدا ڕاگرت و، هەر لە ژمارە هیچ (سفر)ی یەوە تا ئەوڕۆ، هەوڵی ئەوەی دا ئەو بەرنامەیەی بۆ خۆیی داناوە پێڕەویی بکا و، بەر لەهەموو شتێك دروشمی سەربەخۆییی کوردستانی بەرز ڕاگرتووەو، تەشی بۆ هیچ داگیرکەرێك نەڕستووەو، لەهەمان کاتدا بەسنگێکی فراوانەوە لەسەر هاوولاتێتی و برایەتی ئەو گەلە کەم ژمارانەی کردووەتەوە کە لە کۆنەوە لەگەڵ نەتەوەی کورددا لەسەر خاکی کوردستان ژیاون و دەژین و، کوردستان بەنیشتمانی خۆیان دەزانن و، بۆ پاراستنی شان بەشانی کورد تێدەکۆشن.

"میدیا" هەرچەندە زمانی ڕێکخراوێکی ڕامیاری یە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا گرنگییەکی زۆری داوە بە بڵاو کردنەوەی بیرو بۆچوونی ڕۆشنبیران و نووسەران و زانستکاران و هونەروەران و ڕامیاران و تەنانەت دژ بیرانیش و هەڤپەیڤینی ساز کردووە لەگەڵیان: بێ ئەوەی گوێ بداتە ڕێبازی هزرییان.

"میدیا" نرخی گرانی ئەم ڕێ و ڕەوشەی خۆی داوە، تیرۆر کردنی نووسەرو ڕۆژنامەوان سەربەست مەحموود، سەردەستەی ئەو قوربانییانەیە کە لەم پێناوەدا داوێتی، تیرۆر کردنی سەربەست بەدەستی دوژمنانی خوێنرێژ، بەشێکە لە نەخشەی تووناکردنی قەڵەم بەدەستانی ئازادیخواز و، هەروەك تیرۆرکردنی داماوی موکریانی و ئەنوەری مایی و سەدیقی بلووکێنی و مووسا ئەنتەر و فرانسوا هەریری و سەعیدی یەزدانپەناو زانای گەورەی کورد و ڕۆژهەڵات مامۆستا جەمیلی ڕۆژبەیانی، پچراندنی گۆیەکی زێرینە لەملیوانکەی پرشنگداری ڕۆشنبیرانی کوردستان کە بووەتە چقڵی چاوی داگیرکەران.

ڕۆژنامەوانی، کارێکی یەکجار سەخت و پیشەیەکی پیرۆزە، بە مەرجێك بەدەست مرۆڤی کارزانی بەویژدانەوە بێ، خۆ ئەگەر کەوتە دەست چەقاڵ و بەقاڵ و بەکرێگیراوو چەقەنە لێدەر بۆ ملهوڕان، ئەو کاتە دەبێ (فاتیحە)ی بخوێنیت.

بەرلین 2001/7/8

میدیا، ژ100، 2001/7/15

داخوازیی سەددام لە کورد بۆ "وتووێژ" لەگەڵی

سەددام تاوانباری گەلکوژی یە لە کورد و، تاوانباری هەڵگیرساندنی سێ جەنگە (جەنگ دژی کورد، جەنگ دژی ئێران و، جەنگ دژی کوێت و کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان)، ئەزموونی کورد و ناکورد لەگەڵ سەددام، ئەوەی بەڕۆنی دەرخستووە کە هەموو رێککەوتن و بەڵێندان و سوێندخواردن و پەیمانبەستنێکی سەددام و دارو دەستەکەی بەیەکەوە دێ و دەچێ و، ئەنجامەکەی لە پەژیوانی و مالکاولیی پتر هیچی دی نییە. ئەمە لەکاتێکدا کە ئەمڕۆ هیچ هەلومەرجێکی لەبار بۆ وتووێژ لەنێوان کورد و سەددام دا نییە. سەددام دەبوو، بەلایەنی کەمەوە، داوای لێبوردن بکا لە نەتەوەی کورد بەرامبەر تاوانەکانی و، "پاکتاو کردن" ی رەگەزی لەو نێوچە کوردستانی یانەدا بوەستێنێ کە هێشتا لەژێر دەستی دایەو، دان بە فێدەراسیۆنی کوردستان دابنێ و، رژێمێکی دیمۆکراتیی پلووراڵیستی بۆ عێراق بخاتە بەرچاو.

بەڵگە نەویستە کە سەددام بەدوای چارەسەرێکی ئاشتی یانەو مرۆڤ دۆستانەدا ناگەڕێ بۆ کێشەی کورد، سەددام، پاش ئەوەی توانی بە پارووی چەور، دەوڵەتی خۆفرۆش و مێژوو رەشی رووسیا رازی بکا، یارمەتیی تەکنیکی بدا بۆ بەهێزکردنی سیستەمی چەکی بەرگریی ئاسمانی، ترسی خستووەتە دڵی فرۆکەوانەکانی بەریتانیا و ئەمریکاوە لە "هەرێمی نەفرین"ی باشووری کوردستان و خواروی عێراقدا و، دەیەوێ بە زۆری چەك، بەریتانیا و ئەمریکا و کورد سەرشۆڕ بکا. ئەوەی پتر سەددامی هانداوە بۆ کەوتنە سەر رێی دەستوەشاندن لە کورد، بێ هەڵوێستیی بەریتانیاو ئەمریکا و فەرەنسایە بەرامبەر کردەوەکانی سەددام و، نەبوونی نەخشەیەکی دیاریکراوی ئەم سێ دەوڵەتە زلهێزەیە بۆ دواڕۆژی کوردستان و عێراق، هەروەها دوزمانیی رژێمی ترك کە بەسەرزاری خۆی بە هەڤاڵبەندی بەریتانیا و ئەمریکا دەداتە قەڵەم، بەڵام لەگەڵ سەددام دۆست و هاودەنگە لە قڕکردنی کورد دا. سەرباری ئەمانەش، رۆڵی دزێوو پەنامەکی ئیسرائیل کە بووەتە هاوکار و هاوپەیمانی سوپایی و ئابووری و هەواڵگوزاری و سیخوریی رژێمی ترك، هەر بۆ ئەوەی دەوڵەتی ترك رێ بە ئیسرائیل بدا لە باکووری کوردستانەوە سیخۆری بەسەر عێراق و سووریا و ئێرانەوە بکا. سەیرە..!!! ئەو جوولەکانەی کە ساڵانی ساڵ و هەتا ئێستەش بازرگانییان بەوەوە کردووە و دەکەن کە گەلکوژی کراوە لێیان، کەچی ئێستە دژی کورد دەوەستن کە گەلکوژی کراوەو دەکرێ لێی، تەنانەت دەوڵەتێکیشی نیە وەك ئەوان.

جا ئەگەر ئێستە گلەیییەکی توند و تیژ هەبێ، دەبێ بەر لە هەموو شتێك لە کورد خۆی، بەتایبەتی کاربەدەستانی بکرێ، چۆنکە کاربەدەستانی باشووری کوردستان، دە ساڵی تەواو ماوەیان هەبوو بۆ ئەوەی سووت لەو دەرفەتە دیرۆکی یە وەربگرن کە جەنگی دووەمی کەنداو رەخساندی بۆیان. بەڕاستی ئەو دە ساڵە کاتێکی باش بوو بۆ بەخودا هاتنەوەو خۆ کۆکردنەوەو دامەزراندنی هێزێکی سوپایی یەکگرتوویی مۆدێرن بۆ ئەو رۆژەی کە پارێزگارانی "هەرێمی نەفرین" لەپڕ خۆیان دەکشێننە دواوە، تاکو کورد ناچار نەبوایە بەملیۆن لەوڵاتی خۆی رابکا و ببێتە ئاردی نێو دڕك. ئەز بەش بەباری خۆم، لەم دە ساڵەدا، بەزمان و بە نووسین، بەدەمی و بەنامەی تایبەتی، بەرۆژنامە و سەمینار و رادیۆو تەلەفیزیۆن، ئەمەم راگەیاندووە بە کاربەدەستانی کوردستان.

ئێستا کورد لە بەردەم دوو رێیانێکی پڕ لە مەترسی دا وەستاوەو، دەبێ ژیرانە و دەستوبرد، رێ یەکی وا هەڵبژێرێ، کە هیچ نەبێ بەرەو نەمانی کورد نەڕوا. لەسەر کاربەدەستانی کورد پێویستە بزانن، هەموو بەرژەوەندییەك (تایبەتی بێ، یان حیزبایەتی بێ، یان نێوچەیی) دەکەوێتە خوار بەرژەوەندیی نەتەوەی کوردەوە، لەبەر ئەوە دەبێ دڵ و دەروونیان بکەن بەیەك. ئەوڕۆ رۆژی ئەوە نییە کە نوێنەرانی دوو حیزبە گەورەکە لەسەت جار پتر لەگەڵ یەك دابنیشن بۆ باسی گەڕانەوەی کوردی دەرکراوی سلێمانی بۆ هەولێر و هەولێر بۆ سلێمانی، یان چەند دینار بەم دەبڕێ و چەند دینار بەو، رۆژ رۆژی یەکێتییەو، رۆژی خۆکۆکردنەوەی گشتی (**التعبئة العامة**) و، وتووێژی خەستو خۆڵ و ئەنجامدار لەگەڵ کاربەدەستانی بەریتانیا و ئەمریکا و فەرەنساو، بە ئاشکرا و بێ پێچوپەنا دەربڕینی ئەوەی کە ئێمە چی دی بە بەڵێن و قسەی خاوی پڤ هەڵدراو دابین نابین، پێویستە بەرەسمی دان بنرێ بە بوونی کۆماری فیدرالی کوردستاندا و پەیمانێك ببەسترێ لەگەڵی، کە بەو پێ یە هێزەکانی پارێزگاران لە ئینجرلیکەوە بێنە نێوچەی بادینان و، چەند فڕگەیەك لە هەرێمی کۆماری دا بکرێنەوەو، هەرێم فراوانتر بکرێ بە جۆرێك کە کەرکووك و مووسڵ و دیالەی بچێتە سەر، ئەم کارانەش لەدەست ئەم دەوڵەتانە دێن. دەبێ هەموو لایەك باش تێ بگەیەنرێن کە کورد ئامادە نی یە کچی خۆی بکا بەقوربانی کوڕی دراوسێ، ئەوجا چ دراوسێ یەك! ئەو دراوسێ یەی کە پێ دەنێ بە سێبەری سەری کورددا. دەبێ لە ئەمریکا و بەریتانیا و فەرەنسا بگەیەنرێ کە کورد نایەوێ تاقیکردنەوە تفت و تاڵەکانی بەهاری 27 و بەهاری 37 و بەهاری 47 و بەهاری 70 و بەهاری 75 و بەهاری 88 و بەهاری

91 ی سەتەی رابردوو، دووبارە بکاتەوە. لەسەر کاربەدەستانی پارێزگاران پێویستە کە کورد هێندە ناهومێد نەکەن، ناچار بێ هەوڵی بەستنی پەیمانێکی سوپایی بدا لەگەڵ دەوڵەتێك کە نەدۆستی ئەمانە و نەدۆستی ترك و عێراق! بەڕاستی زۆرم پێ ناخۆشە کە ئەم قسەیە دەکەم، بەڵام چار چی یە کە کورد بەرەو نەمان بچێ، هەرە لەبەر ئەوەی سەری رژێمی ترك و ئیسرائیل خۆش بێ، دیارە دەبێ لە هەموو دەرگەیەك بدرێ.

کە من وەسلی مرادم بێ سەمەربێ، بەمن چی باخی عالەم جووم لەبەربێ!

هەرچی هەرەشەکەی سەددامیشە کە گوتی "ئەگەر لەگەڵ کورد نەگەیشتە چارەسەرێك بۆ کێشەکە، ئەوا ئەوکاتە "**لكل حادث حديث**" کە بە کوردی "کنگرو ماستیش بۆکاتی خۆی" دەگەیەنێ، ئەز بەم شێوەیەی خوارەوە لێکی دەدەمەوە:

پاش ئەوەی رۆشنبیری کورد، بەڕێز بەهادین نووری گەیشتە پلەی کۆمیتەی نێوەندیی پارتی کۆمۆنیستی عێراق، ئازایانە لەساڵی 1952 دا پەنجەی خستە سەر هەڵوێستی هەڵپەرستانەو ترسنۆکانەی پارتی کۆمۆنیستی عێراق لەبارەی کێشەی کوردەوەو، دانی نا بە مافی چارەنووسی نەتەوەی کورد دا، هەتا دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆ. بەهادین بەم هەنگاوە بوێرانەیەی سەلماندی کە کوردێکی ئازادیخوازە، جا هەرچەندە هێندەك لەکار بەدەستانی حیزبەکەی کەوتنە دژایەتیکردنی خۆی و بەرنامەکەی کە بە "بەرنامەی باسم" بەنێوبانگ بوو، بەڵام لەبەر بەهێز بوونی بزووتنەوەی کوردایەتی، نەیانتوانی "مافی بڕیاری چارەنووسی کورد" لە پرۆگرامی پارتی کۆمۆنیستی عێراق دەرهاوێژن. ئەوجا حیزبەکانی عێراق، بەتایبەتی (الحزب الوطني الديمقراطي) بە سەرۆکایەتی خودێلێخۆش بوو کامیل چادرچی و حیزبی ئیستقیلال (استقلال) کە حیزبێکی عەرەبی ئاسیۆنالیست بوو، کەوتنە خۆیان، بۆ ئەوەی باسی مافی کورد بخەنە پرۆگرامی حیزبەکەیانەوە. ئەو سەردەمە (1952) لە هەموو عێراقدا چوار بەعسی هەبوو، ئەمانیش خەڵکی سووریا بوون و، لەگەڵ ئێمە لە کۆلێجی پەروەردە (كلية التربية) دەیانخوێند. بەڵام بەرە بەرە ژمارەیان پتر بوو، ئەندامانی حیزبی "ئیستقیلال" دەبوونە بەعسی، ساڵی 1956 کە حیزبەکانی عێراق خەریکی ئەوە بوون "بەرەیەکی نیشتمانی" (جبهة وطنية) پێك بهێنن، بەعسیەکان هێزێك بوون بۆخۆیان، بەتایبەتی چۆنکە خۆیان بە (جەمال عەبدولناسر) دا هەڵدەواسی و پرۆپاگەندەیان دەکردبۆی و بۆ یەکێتیی عەرەب. هێندێك لە بەعسییەکان، هەر لەو ساڵەوە (1956) کەوتبوونە سەربیرێك بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کوردستان، ئەگەر هاتو کورد بوونە کۆسپ لەرێی "یەکێتیی عەرەب" بە سەرۆکایەتیی ناسر. دەیانگوت: با کوردەکانی هەولێر و سلێمانی و چەمچەماڵ و هێندێك بەشی ستان (لواء)ی مووسڵی ئەو سەردەمە (کە هێشتا ستانی دهۆك دروست نەبوو بوو) ببەن بۆ خۆیان و دەوڵەتێك دروست بکەن. بەعسی یەکان پێیان وابوو کە کورد ناتوانن دەوڵەت ببەن بەرێوە، ئەوجا، یان ئێران، یان دەوڵەتی ترك، پەلاماریان دەدا و خاکەکەیان داگیر دەکا، یان ئەوەتە رازی دەبن بگەڕێنەوە سنووری "نیشتمانی عەرەب" و ببنە کەمایەتییەکی بێ نرخ. ئەز خۆم ئەم قسەیەم لە فوئاد ریکابی (فؤاد الركابي) بیست، کە یەکێك بوو لە سەرکردەکانی حیزبی بەعس پاش کودەتای 14 ی تەمووزی 1958. تەنانەت کاتێك کە عەقید شەواف (الشواف) بەرووی رژێمی قاسمدا راپەڕی و "کۆماری عێراقی" دا خۆیانی کرد لە مووسڵەوە، قسەکەری رادیۆکەی شەواف، رووی دەمی کردە کورد و گوتی: "شكلوا كردستان" واتە "کوردستان دروست بکەن".

لەوانەیە سەددام کە هیچ چارەی نەما بڵێ، ئەوا دەستم هەڵگرت لەو نێوچانەی بەدەست کوردەوەیەو، هەر لەبەر ئەمەشە نێوچە کوردستانییەکانی بن دەستی خۆی لە کورد (پاك) دەکاتەوە. پێی وایە بەوە رزگاری دەبێ، یان ئەو عەرەبانەی کە هێنراونەتە کوردستان پاش گۆڕانی بارودۆخی رژێم، هەروا بەهاسانی دەتوانن لەو شوێنانە بژین و بخۆن و بکەن.

بەرلین 2001/8/8

میدیا، ژ 103، 2001/8/15

پێوەندیەکانی ترک و ئیسرائیل.. کێ ئەوی دیکە دەستخەرۆ دەکات؟

نووسەر و لێکۆلینڤانی کوردستانیی دانیشتووی ئەلمانیا

ئەم بابەتەی بیرمەندی گەورەی نەتەوەییمان، پرۆفیسۆر جەمال نەبەز، لە ژمارەی رۆژی 17/ 8/ 2001 ی رۆژنامەی (الشرق الاوسط) دا بلاو کراوەتەوەو وێنەیەکی بۆ ئێمە نێردرابوو بە زمانی عەرەبی و، ئێمەش دەقاودەق کردوومانەتە کوردی، هەروەها ناساندنەکەی مامۆستا جەمال نەبەزیش هی رۆژنامەی (الشرق الاوسط)ە. (میدیا).

ئەرێیل شارۆنی سەرۆك وەزیرانی ئیسرائیل لەکاتی سەردانی ئەو دواییەیدا بۆ ئەنقەرە، لە بارەی ئەوەوە پەیڤی کە ناوی نا (تیرۆریزمی کوردی)، دوای ئەوەی کە (مەترسیی تیرۆریزمی فەلەستینی لەسەر ناوچەکە) بۆ بولەنت ئەجەویدی هاوشانی ترکەکەی شرۆڤە کردو گوتی: (ئەو تیرۆریزمەی ئەمرۆ گەیشتووەتە ئێمە، سبەینێ دەگاتە ئێوەش، ئەگەر بەرامبەری بێدەنگ بین) هەروەها شارۆن بۆ هاوشانە ترکەکەی ئاماژەی بەوەیش دا کە: (هێزەکانی سوپای ترک بەتەواوی تیرۆریزمی کوردی لە نێوبردو، زۆری نەمابوو لەو پێناوەدا شەڕی دژی سوریا و عێراقیش بەرپا بکات) لەڕاستیدا شارۆن بەو ئاماژەیە ویستی گازندە لە هاوشانە ترکەکەی بکات بەهۆی رەخنەگرتنی (ترکیا) لە ئیسرائیل، لەکاتێدا کە ترك خۆی هێزێکی زێتری بەکارهێنا بۆ لەنێوبردنی ئەوەی شارۆن بە (تیرۆریزم) ناوی دەبا.

خویایە، شارۆن لە دڵی خۆیدا زۆر سەیری بەوە دێت کە دەبینێ هاوشانە ترکەکەی زۆر بە دژواری شەڕ لەگەڵ گەلی کورددا دەکات بەبیانووی لەنێوبردنی (تیرۆر) و، خاکی کوردستان داگیر دەکات و هەوڵی لەنێوبردنی گەلەکەی دەدات و لەمافی بەکارهێنانی زمانەکەی وسەرەتاترین مافە مرۆڤییەکانی بێبەشی دەکات، کەچی رەخنە لە شارۆن دەگرێ لەسەر کردەوەکانی لە فەلەستینی داگیرکراودا. لەوەوە بەدیار دەکەوێت کە شارۆنی شارەزا و قالبووی بواری سەربازی و سیاسی، تا ئێستا لەوە تێنەگەیشتووە کە نزیکبوونەوەی رژێمی ترك لە رژێمی ئیسرائیل بۆ پێوەندییەکی برایانەو بەردەوام نییە، بەڵکو رێکەوتنێکە، بەهۆی وێکچوونی بەرژەوەندییەکانی هەردوولا، کە لەکاتێکی دیاریکراودا پەیدا بووەو، پێوەستە بە بارودۆخەکەیەوە. لەوانەیە شارۆن هێشتا گوێی لەو وتەیەی ژەنەراڵ دیگۆل نەبوونێ کە دەبێژێ: (پەیماننامەو رێککەوتنەکان وەك کچە لاوەکان و گوڵەکانی سەرەتای بەهارن).

لەراستیدا ترکەکان سەلماندیان کە ئەوان لە بازرگانیی سیاسیدا زۆر لەشارۆن و ناتانیاهۆی هەڤاڵی زیرەکترن، لایەنی ترکی توانی شارەزایی تەکنەلۆژیای ئیسرائیلی بەدەستبێنێ (بۆ پڕ چەککردنی سوپایەکەی بە نرخێکی هەرزان) و توانی دەزگای سیخۆڕیی ئیسرائیلی، وەك لایەنێکی کاریگەر لە کرداری تیرۆریستانەی رفاندنی سەرکردەی کورد عەبدوڵلا ئۆجەلان دا بەکار بێنێ، هەروەها ئیسرائیلی، وەك کارتێکی گوشار، بەرامبەر کۆنگرێسی ئەمریکا بەکار هێناو، بەو هۆیەوە توانی رێگە لە کۆنگرێس بگرێ، بڕیاری تاوانبار کردنی دەوڵەتی ترك دەربکات بەهۆی قڕکردنی ئەرمەنییان (هەروەك چۆن پەرلەمانی فەرەنسا کردی). بەلأم ئەرێ گەلۆ رژێمی ئیسرائیل چی بەدەستهێناوە بێجگە لە نەفرەتی کورد و قوڵکردنەوەی هەستکردنی کورد بەوەی کە داگیرکەرانی خاکی نەتەوەکانی تریش لەگەڵ داگیرکەرانی کوردستان یەك تاس و حەمامن و لەیەك پارچە پەڕۆ دروستکراون، هەرچەند ئایین و زمان و گوتنەکانیان لێك جیاوازیش بن.

مەبەستی من لێرەدا ئەوەنییە بەرگری لە عەبدوڵلا ئۆجەلان و پارتەکەی، یان سەرکردەو پارتێکی دیکەی کوردی بکەم، بەلأم هەر بۆ نموونە ئۆجەلان هیچ تاوانێکی قڕکارییانەی وەك تاوانی سەبراو شاتێلای لە ولأتی ترکان دا ئەنجام نەدابوو و، هەروەها هیچ کردەوەیەکی دژی ئیسرائیل ئەنجام نەدابوو، کاتێك کە پێگە سەربازییەکانی هێندەی مەودای بەردە دەستێك لە ئیسرائیلەوە دوور نەبوون. بەلأم ئیسرائیلیەکان لە بەرلین چوار کوردیان بەنامەردی کوشت، کاتێك دژی رێگیرییەکانی ئیسرائیل خۆنیشاندانی نارەزاییان رێکخستبوو. لەکاتێکدا بەهەزاران جولەکەی عێراقی و ئێرانی، بەرێگەی ناوچە رزگار کراوەکانی کوردستانەوە، کاتی خۆی توانیان خۆیان لە مردن رزگار بکەن. ئەز ئەوە دەڵێم چۆنکە پێش چەند ساڵێك، ئەز یەکێك بووم لەو کوردە پێشەنگ و هەژمارکەمانەی داوای پێکهاتن و ئاشتی نێوان فەلەستین و ئیسرائیلیەکانمان دەکرد کە ئەو لێدوانانە بۆ ئەو کات سەرتێدا چوونیان تێدا بوو، بەلأم ئاشتی و پێکهاتنەوەی رووەمەتدار لە ئاسمانەوە ناهێتە خوار، بەڵکو لەرێگەی ئەو سیاسەتڤانە پاکانەوە دروست دەبێ کە بڕوایان بە برایەتی مرۆڤانە و ئازادی و مافی بڕیاردانی چارەنووسی هەیە، مخابن گەلە پەرێشانەکانی رۆژهەلأتی نێوەڕاست بەدەست نەبوونی ئەو سیاسەتڤانانەوە دەناڵێنن کە ئێمەش چەندین ساڵە چاوەڕوانیانین.

میدیا، ژ104، 2001/9/1

دوکتۆر فالیح عەبدولجەبار و ڕۆژنامەی میدیا

ئەز دکتۆر فالیح عبدولجەبار ناناسم، بەلاّم لە ئەنجامی پرسیارکردندا لەم و لەو، بۆم دەرکەوت کە دوکتۆر فالیح ئەکادێمییەکی عێراقی عەرەبەو لە هەولێر میوانە و لە زانستگەی سەلاحەدین وانە بێژ (**محاضر**)ە.

بەهۆی هەواڵێکەوە کە ڕۆژنامەی (میدیا)ی زمان حاڵی (YNDK) بلاّوی کردبووەوە لەبارەی ئەوەوە کە قسەکەرێکی وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا گوتوویەتی، حکومەتی ئەمریکا بڕی 11و6 ملیۆن دۆلاری داوە بە کورد و عێراقییە بەرهەڵستکەرانی ڕژێمی سەددام و، لەنێو ئەوانەدا، دوکتۆر فالحیش نێوی هاتووە، دوکتۆر فالیح بەجۆرێك تووڕە و کەللەیی بووە کە وەك کوردەکە دەڵێ (دۆو دۆشاوی تێکەڵ یەك کردووە)، لەوانە خستنە ژێر پێی ڕۆژنامەی (میدیا) و جنێودانی سارد و سووك بەسەر نووسەری (میدیا) بەڕێز ئاکۆ محەمەد، هەروەها تاوانبارکردنی ئاکۆ و YNDK و ئەوانەی لە (میدیا)دا دەنووسن، بەوەی کە سیخوڕو پیاوی دەزگەی موخابەراتی عێراقن، بێجگە لەوەش هەڕەشەی کوشتنی کردووەو، ئەو هەموو جنێوو هەڕەشەیەشی لە ڕۆژنامەی (هاوڵاتی)دا بلاّو کردووەتەوە کە لە سلێمانی دەردەچێ.

بێگومان، شتێکی زۆر ناخۆشە، مرۆڤ بەناڕەوا کردەوەیەك بنێنە پاڵی کە نەیکردبێ، لەم ڕووەوە دکتۆر فالیح مافی لەسەرخۆ کردنەوەی شارستانییانەی هەیە. هەرچەندە (میدیا) ئەم هەواڵەی لەسەرچاوەی دیکەوە وەرگرتووە، لەگەڵ ئەوەشدا دەبوو لەوەرگرتنی هەواڵێکی وادا کەمێك وریا بووایە، بەتایبەتی کە دوکتۆر فالیح لە هەولێر دەژی و پرسیار کردنێك لەخۆی، کارێکی گران نەبوو بۆ (میدیا). دوکتۆر فالیحیش، دەشیا پاش بلاّوکردنەوەی هەواڵەکە، یەکسەر پێوەندیی بگرێ بە (میدیا)وە وبێژێ (ئەو هەواڵە درۆیە و دەبێ بەدرۆی بخەنەوە، ئەگەر وانەکەن، بانگی دادگە دەکەم) ئەگەرچی (میدیا) خۆی لەخۆیەوە، هەواڵەکەی بەدرۆ خستووەتەوە، کەچی دوکتۆر فالیح دڵی ئاوی نەخواردووەتەوە. ئەمەش مافێکی دەست بۆ نەبراوی خۆیەتی، بەلاّم ئەو چووە بەژێر پێ خستنی ڕۆژنامەی (میدیا) کە ئاڵای کوردستانی پێوەیە و، بەگەلێك جنێو و هەڕەشەی بازاڕییانە کەوتووتە کارو، بەمەش خۆی شکاندووە، چۆنکە دوکتۆر فالیح دەبێ بزانێ کە ژمارەیەکی زۆر لە ڕۆشنبیرانی کورد و، یەکێك لەوانە خۆم، لە ڕۆژنامەی (میدیا) دا دەنووسین و، ئەوی (میدیا) بخوێنێتەوە دەزانێ کە داگیرکەرانی کوردستان چەند دژی (میدیا)ن. (میدیا) هەڵوێستێکی ئازایانەو ئازادیخوازانەی هەیە بەرامبەر کێشەی ژنان و بەشخوراوان و سەربەستیی بیروڕا، ئاکۆ محەمەدیش کە سەرنووسەری (میدیا) یە، ڕۆژنامەڤان و ڕۆشنبیرێکی سەربەرزو ژیهاتیی کوردستانە، خۆ ئەگەر مرۆڤ بتوانێ، هەموو جۆرە گوناهێك بداتە پاڵی، ئەوا بەڕاستی سیخوڕی و ناخۆریی بێگانە، ناتوانرێ بدرێتە پاڵی، بەباوەڕی من، باشترین شت ئەوەیە هەردوو لا پاکانە بۆیەك بکەن، چۆنکە ئەگەر دۆزەکە بگاتە دادگە، پێ دەچێ کە ئەنجامەکەی بۆ دوکتۆر فالیح و ڕۆژنامەی (هاوڵاتی) باش نەبێ و، ئەو دەمە دوژمن بەهەموومان پێدەکەنێ.

بەرلین 2002/6/21

میدیا، ژ126، 2002/7/1

ئەمریکاو سەددام و هات هاتی رۆم

رۆمەکان کە ئیمپراتۆرێتییەکی زۆر گەورەو بەهێزیان هەبوو، لەکاتی لەشکرکێشیدا بۆ سەر فارسەکان بەکوردستاندا تێپەڕ دەبوون و هەر کەسێکیان لەسەرەڕێ بەردەستکەوتبا، دەیانکوشت و بەهەر باژێرو گوندێکدا بڕۆیشتنایە، وێرانیاندەکرد. لەبەر ئەوە کوردی کۆن کە ویستبێتیان ترسولەرز بخەنە نێو دڵی خەڵکەوە، گوتوویانە: "خەڵکینە، ئەوا رۆم هات!". زۆر جاری واش بووە کە سەر و کەللەی رۆمەکان هێشتا دیار نەبووە، بەڵام خەڵك لە بیستنی ئەو قسەیە زارەترەك بوونە، چۆنکە زەوروزۆنگی رۆم بەنێوبانگ بووە. کە ترکە عوسمانییەکانیش جێی رۆمەکانیان گرتەوە، کورد بەمانیشی هەر دەگوت "رۆم"، چۆنکە ئەمانیش لەکردەوەی خراپ و خوێنڕێژیدا چەپیان نەبووە لەرۆمەکان. تەنانەت خودێلێخۆش بوو باوکم دەیگێڕایەوە کە لەسەردەمی منداڵیی خۆیدا هۆنراوەیەکی لەپیرەکانی ئەو رۆژگارە بیستووە کە دێڕێکی ئەمەی خوارەوە بووە:

ئەگەر دەپرسی بەدەستووری رۆم

مافت ون بووە، وەك ترِی بن گۆم

بەڕاستی پەلاماری ئەمریکا بۆ سەر رژێمی عێراق، بووە بە "هات هاتی رۆم". ئەوڕۆ لەهەموو جیهاندا باس باسی ئەو پەلامارەیە. هێندەك دەبێژن لەمانگی شوباتی 2003دا دەبێ. هێندێك دەبێژن لەکانوونی دووەمی 2003دا، هەبوون دەیانگوت لەمانگی ئاب یان ئەیلوول یان ئۆکتۆبەری 2002دا دەبێ. ئاب و ئەیلوول هاتن و چوون و پەلامار نەبوو. جۆرج دەبلیو بوشیش دەبێژێ "هێشتا بڕیاری پەلاماری نەداوە".

شایانی باس ئەوەیە کە زۆربەی هەرە زۆری دەوڵەتەکان، هەڵوێستی دژ بەجەنگیان داخۆیانیکردووە. نەك لەبەر هەستی مرۆڤدۆستی بەڵکو هەریەکەیان لەبەر هۆیەکی دی. هێندێکیان بۆ پاراستنی بەرژەوەندیی ئابووریی خۆیان، وەك ئەورووپاو رووسیاو چین، هێندێکیان بۆ دژایەتیکردنی ئەمریکا وەك فەرەنسا. هێندێکشیان لەترسی لەدەستدانی دەسەڵاتی ناڕەوای دیکتاتۆرانەی خۆیان، وەك دراوسێیەکانی کوردستان و عێراق. هێندەکی دیکەش هەن کە دوای "مۆدە" کەوتوون. لە ئەورووپا بەزگی تێرەوە لەسەر شەقامەکانی لەندەن و بەرلین و پاریس خۆپێشاندەدەن بۆ "ئاشتی"و "لەدژی جەنگ"، بەڵام کە چەکی کیمیایی لەدژی خەڵکی کوردستان بەکارهێنراو، ئەنفال لەکورد کرا، ئەمانە لە هیچ کونێکەوە دیار نەبوون.

وەك لەوتارەکانی پێشوومدا کە لە رۆژنامەی "میدیا"دا بڵاوکرانەوە، نووسیبووم، کورد نەدەیانەوێ دژی پەلاماری ئەمریکا بوەستن و نەدەشتوانن بوەستن و نەپێشیان دەکرێ بێلایەن بمێننەوە. لەبەر ئەوە کوردستان دەبێتە گۆڕەپانی جەنگێکی هۆ بەهۆی زیندەوەر قڕکەر، چۆنکە هەر لەئێستەوە دەوڵەتانی ئێران و ترکی داگیرکەر خێوەتیان لەسەر سنوورە دەستکردەکانیان داکوتاوە، بۆ ئەوەی کە کورد کەوتە راکردن، لەژێر ئەو خێوەتانەدا زیندانییان بکەن، تا دەسکەلاکانی ئەوان، وەك "بەرەی ترکمانی" باشووری کوردستان و، چەکدارەکانی "بەدر" خوارووی عێراق دەکەوێتە دەستیان. نوێنەری "بەرەی ترکمانی" لەهەولێر سینان ئاغا، چەند رۆژێك لەمەوبەر بەپەیامنێری رادیۆی "العراق الحر"ی گوت کە بەرەی بەڕێزی "حەفتا هەزار چەکداری مەشقپێکراوی هەیەو ئامادەی شەڕە بۆ داگیرکردنی کەرکووک"و هەڕەشەی ئەوەشی کرد کە "هیوای وایە کارەکە بەبێ شەڕو خوێنڕێژی بێتە دی". بەڕاستی نازانم ئەم حەفتا هەزار چەکدارە لەکوێ بوون کاتێك کە هەزاران پێشمەرگەی کورد سی ساڵی رەبەق شەڕیان دژی دیکتاتۆرێتی دەکردو نیو ملیۆن کورد کوژران و ملیۆن و نیوێك کورد دەربەدەر کران؟ باشە کە کورد ئێستە ئەو هەموو مافانەی داوە بەترکمانەکان، کەچی سینان ئاغا لەهەولێر دانیشتووە و ئەم قسانە دەکا، ئەگەر کورد لەگەڵ سەددام رێکبکەوتنایە، سەددام دەیهێشت ترکمانێك سەر بەرز بکاتەوە؟ بۆچی ئەوە هەشتا ساڵە دەوڵەتی عێراق هەیە، کەچی رژێمی ترك تازە باسی "مافی ترکمان" دەکا؟ ئەمەیان "بەرەی ترکمانی". ئەوجا هەرچی سەید محەممەد باقیری حەکیمە، ئەوا لەوتووێژێکیدا لەگەڵ رۆژنامەی فارسیزمانی "جمهووری ئیسلامی" لەتاران لەرۆژی پێنجشەممەی 10/3دا باسی وتووێژی خۆی کرد لەگەڵ ئەمریکاو گوتی: "ئێمە (لە ئەمریکا)

پێچەوانە وەستانی خۆمان بەرامبەر جەنگی ئەمریکا دژی عێراق دەربڕی.. . ئێمە باوەڕمان وایە کە ڕژێمی عێراق دەبێ لەنێوبچێ، بەڵام هەر لەو کاتەشدا باوەڕمان وایە کە بەرپرسیارێتیی لەنێوبردنی ڕژێم دەکەوێتە سەر گەلی عێراق و نابێ ئەم لەنێوبردنە لەدەرەوە بێ".

ئێمە لێرەدا باواز لەوە بهێنین کە سەید دەیەوێ بەچەکدارەکانی "بەدر" کە لەئێران پەنابەرن، ڕژێمی عێراق بگۆڕێ و بیکاتە "ئیسلامی"، بەڵام سەید لەوەرامی پرسیارێکدا کەچ دەبێژێ لەبارەی ئەوەوە کە "دوو حیزبی گەورەی کوردی عێراق ڕەشنووسێکیان ئامادە کردووە بۆ دامەزراندنی کۆمارێکی فیدەراڵی لەعێراقدا"، دەبێژێ: "ئاگام لەم ڕەشنووسە نییە، پارتی دیمۆکراتی کوردستانی عێراق پێشنووسەکەی دەرکردو ئێمەش لەگەڵ ئەوان لەبارەی فیدەراسیۆنەوە قسەمانکرد، بەڵام ئەز بە بەشکردنی عێراق بەدوو بەش ڕازینابم. ئەگەر مەبەست لەیەکگرتنی فیدەراڵی ئەوە بێ کە هەموو خەڵکی عێراق بگرێتەوە، ئەوا دەبێ گەلی عێراق لەو بارەیەوە باری سەرنجی خۆی دەرببڕێ".

بەکورتی، سەید هەر لەئێستەوە دژی ئەوەیە کە باشووری کوردستان لەشێوەی کۆمارێکی فیدەرالیدا بێ. کەواتە "بەرەی ترکمانی"و "مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق" کە ئەویان لە ئەنقەرەو ئەمیان لەتارانە، بەپێی قسە نەستەقە ئەڵمانییەکە دەجووڵێنەوە کە دەبێژێ: "نانی کێ بخۆم سترانبێژی ئەو کەسەم"!.

دەمێنێتەوە سەر ئەوەی، ئایا ئەمریکا لەم جەنگەدا چ ڕۆڵێك بەکورد ڕەوا دەبینێ، یان کورد خۆیان دەتوانن ڕۆڵێکی وا بگێڕن کە ئەگەر هاتوو نەشگەیشتنە ئامانجی خۆیان، هیچ نەبێ ئەوەی هەشیانە لەدەستیان نەچێ؟ وەرامی ئەم پرسیارە زۆر زەحمەتە. ئەز خۆم لەو باوەڕەدام کە کورد بەهۆی حیزبحیزبێنەو شەڕی نێوخۆییەوە گەلێك دەرفەتی باشیان لەدەست خۆیان داوەو، دوژمنانیش خۆیان قایمکردووەو، لەهەموو لایەکەوە بەگوێی کاربەدەستانی ناتۆو ئەمریکادا دەخوێنن کە باوەڕ بەکورد نەکەن. هەر بۆ نموونە جەنەراڵ کلارك کە لەساڵی 1999دا فەرماندەی هێزەکانی ناتۆ بوو لەجەنگی سربیاداو ئێستە خانەنشینە، بەپێی هەواڵێك کە ئەژانسی "فرانس پرێس" بڵاویکردەوە، ئەمریکای "هۆشیار کردووەتەوە لەمەترسیی ئەوەی کە لەکاتی جەنگدا پشت بەهێزە نێوچەییەکان، بەتایبەتی کورد ببەستێ، چونکە ئەمانە باش ڕانەهێنراون بۆ جەنگ بەشێوەی نوێ دژی لەشکری عێراق کە زۆر لە لەشکری ئەفغانستان بەهێزترە". بەکورتی، "مەبەستی ئەوەیە ئەمریکا کورد بخاتە پشتگوێ و پشت بە لەشکری ترك ببەستێ کە ئەندامی ناتۆیەو باش مەشقی پێکراوە"، ڕاستیەکەی باسی ئەوەش دەبیسترێ کە پەیمانێکی نهێنی لەنێوان ئەمریکاو دەوڵەتی ترك و ئیسرائیلدا هەیە کە پێکەوە پەلاماری عێراق و سووریاو ئێران بدەن، ئەوجا لەبەر ئەوەی ئەمریکا لەم وڵاتانەدا، تا سەر نامێنێتەوە، ئەوا نێچیرەکە بەر دەوڵەتی ترك و ئیسرائیل دەکەوێ. ئەوان بۆ "تۆرانستانی گەورە" لە "چینەوە تا یۆنان"و ئەمانیش بۆ "ئیسرائیلی گەورە" لە "فوراتەوە تا نیل". کوردو عەرەب و فارسیش "دەست لە گۆنان درێژتر"!.

شایانی باس ئەوەیە لەم ڕۆژانەدا بارەکە وایلێهاتووە کەس سەر دەرناکا لێی. هێندەك دەبێژن، سەددام هەموو داخوازییەکانی ئەنجومەنی ئاشتیی کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ ڕێدان بە پشکێنەرانی چەکی کۆمکوژ بۆ هاتنە عێراق جێبەجێدەکاو شەڕ هەڵناگیرسێ. هێندەك دەبێژن، ئەمریکا بێگومان پەلاماری عێراق دەدا، بۆ وێنە بەڕێز مەسعوود بارزانی لەهەڤپەیڤینێکدا لەگەڵ ڕۆژنامەی "الحیاة" گوتی: "لێدانی ڕژێمی عێراق بڕیاری لەسەر دراوە. کەینێ و چۆن، ئەوە نازانم، بەڵام کێشەی لێدان باسێکەو بڕاوەتەوە" (ڕۆژنامەی "الحیاة" ژ/ 14446، 2002/10/8).

ئەز بەش بەباری خۆم، باوەڕ ناکەم ئەمریکاییەکان هێندە سادە بن کە نەزانن لەوڵاتێکی وەك عێراقدا شاردنەوەی چەند لابۆر (مختبر)ێك بۆ بەرهەمهێنانی چەکی کیمیایی، یان بیۆلۆژی هێندە گران بێ کە چارە نەکرێ و، پاش گەڕانەوەی پشکێنەرەکان بەدەستی ڤالا، سەر لەنوێ دەستپێنەکاتەوە. لەگەڵ ئەوەش، ئەمریکا ئەوڕۆ تەنیایەو دوور نییە لەباری ناچارییەوە جارێ بێدەنگ بێ و پاش هەڵبژاردنی نوێ لەئەمریکا سیاسەت نەگۆڕێ. جا بۆ ئەوەی

کوردەکە نەبێ بە "کوردەکەی لە هەردوو جەژنان بوو" پێویستە رامیارانی کورد بکەونە دەستپێشکەری. لێرەدا پێشنیازێك دەخەمە ڕوو بۆ لێوردبوونەوەو وتووێژکردن لەسەری:

چ دەبێ ئەگەر پەرلەمانی کوردستان پاش تاوتۆکردنی هەلومەرجی نێوخۆو دەرەوەی وڵات، ئەم پێشنیازەی کە دەیکەم، لەگەڵ ئەمریکاو بەریتانیا باس بکاو **بەڕێککەوتنێکی پەیماننامەیی کە هەر سێ لا دەروێستی راگرتنی بن،** بانگەوازێك دەربکا بۆ سەددام کە خۆیو خێزان و کەسوکارو دەستوپێوەندی بێنە کوردستان و ئەمریکاو بەریتانیا گەرەنتی ئەوە بدەن کە دەستنەبەن بۆیان. ئەمەش بەرامبەر بەوەی سەددام لەبەردەم پەرلەمانی کوردستاندا داوای لێبوردن لە نەتەوەی کورد بکاو هەر لەو کاتەشدا دەستەبەر ببێ بەوەی کە کۆمیتەیەك لەکوردستان دروستببێ بۆ پێکەوە نانی حکوومەتێکی کاتی کە هەڵبژاردنێکی دیمۆکراتانە لەباشووری کوردستان و عێراقدا بەسەرپەرشتیی کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان ساز بکاو، هەتا باری وڵات دادەمەزرێو سیستەمی نوێ جێی خۆی دەگرێ، هێزێکی سوپایی کە لەسەت هەزار پێشمەرگە پێکهاتبێ لەبەغدا جێگیر بن بۆ پاراستنی حکوومەتی کاتیو بەدیهێنانی بڕیارەکانی کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان و رێگرتن لەجەنگێکی تەڕو هیشك سووتێن و گۆڕینی رژێمی عێراق بەشێوازێکی ئاشتیو بەربەستکردنی دەستدرێژیی دراوسێیەکان بۆ سەر باشووری کوردستان و عێراق.

ئەز نازانم هەڵوێستی کوردو سەددام بەرامبەر ئەم پێشنیازە چۆن دەبێ. بەڵام بێگومان کە شەڕ قەوماو سەددام و لەشکرەکەی دەرفەتیان هێنا دەستبکەنەوە، ئەوا هەتا دەکوژرێن، زیانێکی یەکجار زۆر بەهەموو لایەك دەگەیەنن. پاش ئەوەش وڵاتێکی کاول بوو دەکەوێتە دەستی دراوسێیانی نەیار. خۆ ئەگەر سەددام نەکوژراو توانی دەرباز بێ، ئەوا پێی دەڵێن "راکردوو"و "هەڵاتوو"، بەڵام پەنابردنی سەددام بۆ کوردستان بەو شێوەو مەرجەی لەسەرەوە باسمکرد، وەك ئەوە نییە کە سەددام پەنابباتە بەر دەوڵەتێکی عەرەب، یان ناعەرەب. لەهاتنی سەددام بە خۆیو ماڵ و منداڵ و خزم و کەسوکارییەوە بۆ کوردستان، بەنیازی داخوازیی لێبوردن و ژیان لەکوردستان تا ئەو رۆژەی خودێ پێی خۆش بێ، هیچ جۆرە سەرشۆڕییەکی تێیدا نییە. ئەز تا ئەو هەندازەیەی کورد دەناسم، لێی دەبوورن. چۆنکە تائێستە لەگەلێك تاوان و خراپەکاری بوردوون. هەر بۆ نموونە نزار خەزرەجیو وەفیق سامەرایی لەڕێی کوردستانی رزگارکراوەوە روویانکردە ئەورووپا. ژمارەیەکی زۆریش لەکادرەکانی بەعس ئێستە لە هەولێرو سلێمانیو دهۆك کاربەدەستن.

ئەوجا ئەگەر کورد لەم تاقیکردنەوەیەدا سەرکەوتووبن، ئەوا بەگەلێك ئاواتی خۆیان دەگەن و هەموو ئاشتیخوازێکی ئەم جیهانەش سوپاسبژێری کورد دەبن و، چ دەبێ ئەگەر ئەمەش تاقیبکەینەوە. کورد گوتوویانە: "کردوو پەشیمان بیت باشترە لە نەکردوو پەشیمان".

2002/10/10

میدیا، ژ 134، 2002/10/15

"كۆنفرانسی بەرهەڵستكارانی عێراقی" لەلەندەن
(2002/12/17-14)

خۆڵ و دۆیەك بوو بەدەستی كورد خۆی، كرا بەسەری نەتەوەی كورددا

پاش نێزیكەی ساڵێك هاتوچۆو وتووێژو چرپە چرپ و لێكتۆران و ئاشتبوونەوەو دیسانەوە لێكتۆران، ئەوجا بەدەستێكەڵیی راستەوخۆی ئەمریكا، زۆربەی زۆری ئەوانەی خۆیان بە بەرهەڵستكارانی رژێمی سەددام دەزانن، هەوڵیاندا كە لەبرۆكسل (پێتەختی بەلجیكا) كۆببنەوە بۆ باسی "دوارۆژی عێراق دوای سەددام"، بەڵام بەلجیكا رێینەدا پێیان، ئەوجا ناچار بوون لەلەندەن كۆببنەوە، چۆنكە بەریتانیا تاكە وڵاتێكی ئەوروپاییە كە هەڵوێستی بەرامبەر رژێمی عێراق وەك هەڵوێستی ئەمریكایە. لەم كۆبوونەوەیەشدا، بڕێك لەبەرهەڵستكارانی عێراق بەشدار بوون، لەنێو ئەوانەدا، دوو زلحیزبە كوردییەكە (ینك و پدك)و "بزووتنەوەی ئیسلامیی كوردستانی عێراق"ی مەلا عەلی، هەروەها "ئەنجومەنی باڵای شۆڕشی ئیسلامیی لەعێراقدا" بەسەركردەیەتیی محەمەد باقیری حەكیم و، چەند دەستەیەكی دیكەی وەك "بزووتنەوەی ویفاقی وەتەنی"ی ئەیاد عەللاوی،و "بزووتنەوەی شاخوازیی دەستووری" بەسەركردەیەتیی شەریف عەلی ئیبنی حسەین و، "كۆنگرەی نیشتمانیی عێراق" بەسەركردەیەتیی ئەحمەد چەلەبی، كە ئەم چوارەی دوایی لەگەڵ دوو زلحیزبە كوردییەكە بە "دەستەشەشێكە" ناسراون و، هەمووشیان ئەندامن لە "كۆنگرەی نیشتمانیی عێراق"دا، بێجگە لەمانەش خەلیل زەلمای، وەك نوێنەری سەركۆماری ئەمریكا، جۆرج دەبلیو بوش، ئامادە بوو. "دەستەشەشێكە" لەسەرەتاوە وا بەتەمابوون كە هەر خۆیان ببنە سەر گەورەی كۆنفرانسەكە لەگەڵ ژمارەیەك لەكەسانی بەسەر زاری "سەربەخۆو بێ لایەن"، لێ لەراستیدا بەدڵی ئەم حیزب و ئەو حیزب هەڵسوڕاو، بەڵام لەئەنجامی ئەوەوە كە لەلایەنەكانی دیكەوە گوشار خرایە سەریان، ناچار بوون دەرگە بكەنەوە بۆ ژمارەیەكی زۆر لەكۆمەڵ و حیزبۆلكەو ماستاوكەرو كۆنە بەعسیو تۆرانی، تا ژمارەی بەشداران گەیشتە 370 كەسێك. بەقسەی هێندەك لەرەخنەگران، كۆنفرانسەكە هەر سەددام و عەلی حەسەن مەجیدو خەزرەجی كەمبوو.

لێرەدا دەمەوێ ئەوەی لەم كۆنفرانسەدا سەرنجراكێش بوو، بەتایبەتی لەبارەی كوردەوە، بەكورتی لەچەند خاڵێكدا بخەمە بەرچاو، ئەگەرچی خۆم بانگنەكرا بووم بۆ كۆنفرانسەكە، بەڵام بەهۆی دەزگەی راگەیاندنی گشتییەوە، ئاگام لەرووداوەكانی نێو كۆنفرانسیش هەیە:

1-ژمارەیەكی زۆر كەسانی سەربەخۆی ناسراو باگنەكرابوون، هەروەها ژمارەیەك حیزب و كۆمەڵەی عێراقی وەك حیزبی دەعوەی ئیسلامیو حیزبی كۆمۆنیستی عێراق و حیزبی بەعسی عەرەبی (سەر بەسووریا) هەرچەندە بانگكرا بوون، بەڵام هێندیكیان بەشدارییان نەكرد. هێندیكیان بەتایبەتی كۆمەڵە ئیسلامییەكان -وەك دەڵێن- خۆیان لەكۆنفرانسەكە كێشایەوە. حیزبی كۆمۆنیستی كرێكاریی عێراق بانگنەكرابوو، هێندەك لەئەندامەكانی ئەم حیزبە لەبەر دەرگەی شوێنی كۆنفرانسەكە دەستیانكرد بەخۆپێشاندان لەدژی كۆنفرانسەكەو بەكەینوبەینێكی ئەمریكایی دایانە قەڵەم. ئەز بیرو بۆچوونم لەگەڵ بیرو بۆچوونی حیزبی كۆمۆنیستی كرێكاریی عێراق یەك نییە، بەڵام كە باسی دێمۆكراسی دەكرێ‌و كەسانی وەك وەفیق سامەڕایی كۆنەكاسەلێسی دەستی سەدام و، سەنعان ئاغای تۆرانی دەسكەلای رژێمی ترك، دەكەنە لیژنەی "التنسیق والمتابعة"وە، دەبوو ئەوانیش بانگبكرانایە، چۆنكە ئەوانیش هەن.

2-بەشێكی ئەو كەسانەی كە گوایە "بێ لایەن"ن و، بۆ كۆنگرە بانگكرابوون، لەوانە بوون كە هەرچەندە خۆیان بەناحیزبی دەدەنە قەڵەم، بەڵام لە هەڵسوكەوتیاندا دیارە كە لەدڵدا سوێند بەسەری حیزبەكان دەخۆن. شایانی باسە، تاكە یەك كوردی رەخنەگر لەسیاسەتی حیزبەكانی كوردستان بانگنەكرابوو و، یەك كوردی نەتەوەیی لەكۆنفرانسدا نەبوو.

بۆ وێنە: یەك کەسی سەر بەکۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان بانگنەکرابوو. یەکێکی وەك خەباتکاری ناسراوی کورد، جەواد مەلا کە هەر لەمنداڵییەوە تائێستە بێوچان و بێهیچ چاوەڕوانییەك بۆ کورد تێدەکۆشێ، بانگنەکرابوو، ئەمە لەکاتێکدا کە هەزاران کوردی باشوور هەن کە پشتگیری کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان دەکەن. هاوبیری هێژا جەواد بەرێکەوت چاوی بەسکرتێرەکەی شەریف عەلی، واتە، عەباس قەرەغۆلی کەوتبوو و پێیگوتبوو "بانگنەکراوەو حەز دەکا بەشداربیکا وەك گوێگر"، ئەویش گوتبووی "زۆر باشە"و "خیر انشاءالله"و نێوی جەوادی دابوو بە"لیژنەی تەکنیك" (اللجنة الفنية) کە بریتی بوو لەئەندامانی "یەکێتیو پارتی"، بەڵام ئەوان جەوادیان بانگنەکردبوو، ئەمەش لەپاداشی ئەوەدا کە جەواد چەند ساڵێك هەوڵی کوژاندنەوەی شەڕی چەپەڵی نێوان پارتیو یەکێتیو ئاشتکردنەوەیانیدا، ئەو شەڕە ماڵوێرانکەرەی کە بەقسەی مام جەلال تەنێ 3000 کوردی تێدا کوژرا کە راستییەکەی لەوە پترەو تائێستەش کەس باسی ئەوە ناکا کە بەرپرسیاران و گوناهبارانی ئەو خوێنڕێژیو کوردکوژییە کێ بوون؟ دەبێ ئەوەش بڵێم کە هەر بەسایەی هەوڵ و تەقەلای هاوبیر جەوادەوە بوو کە دۆزی هەشت هەزار بارزانییە بێسەرو شوێنکراوەکان خرایە بەردەم کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان و، کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان، هاوبیر جەوادیان بەتایبەتی بانگکردو مەسەلەکەیان لەگەڵ باسکردو خستیانە ئەجەندەوە. شایانی باسە، یەك دوو کەسی سەر بەرێبازی نەتەوەیی بانگکرابوون، بەڵام بانگێشتنەکە، یان وا درەنگ نێردرابوو بۆیان کە پێیاننەکرێ فریای کۆنفرانسەکە بکەون، یان بەرێککەوتنی لەوە پێش لەگەڵ دەوڵەتە دراوسییەکانی "هەرێمی نەفرین" بۆ ئەوەی رێنەدەن پێیان بەوڵاتەکانیاندا تێپەڕن، نەیاتوانی بەشدار بن، لەبەر ئەوە ئەوانیش ناچار بوون بەدەستی ڤالا (بەتاڵ) بگەڕێنەوە شوێنی خۆیان. بەڵێ.. ئەم کارو کردارە دزێوانەش نێودەنێن "دێموکراسی". ئەوجا ئەگەر ئەمە سەرەتای "دێموکراسی"ی ئەم بەڕێزانە بێ، کە جارێ هێشتا عێراق بەدەست سەددامەوەیە، ئەی ئەگەر عێراق کەوتە دەست ئەمانە، داخوا رەنگ و تامی دێموکراسی چی لێ دێ؟ کورد باشیان گوتووە "مانگ هەر سەر لەئێوارێوە دیارە".

سەیر ئەوەیە کە لەکاتێکدا هەڵوێستی زلحیزبەکان بەرامبەر بەکوردی پاگژو تێکۆشەرو کەزەب شەوات (جگەر سووتاو) ئاوا دوژمنانەو ساختەکارانەیە، هەڵوێستیان بەرامبەر خەڵکانی دیکە جۆرێکی دیکەیە. هەر بۆ وێنە: عەلیرەزا نووری زادە کە یەکێکە لەهاوکارانی هەفتەنامەی فارسی "کیهان" کە سەر بەشاپەرستەکان و نەیاری رژێمی ئێرانەو لە لەندەن دەردەچێ، بێجگە لەوەش هەڵوێستی ئەم هەفتەنامەیە هەر لەکۆنەوە بەرامبەر بە کورد دوژمنانەیە، لەژمارە (936)ی 19-2002/12/25دا لەبارەی کۆنفرانسەکەوە دەنووسێ:

"هێندەك بەعەرەبی قسە دەکەن، چەند کەسێکیش بەکوردی، بەڵام دەنگی فارسیزمانان لەهەموویان بەجۆشترە.. ئای چەند هەست بەشانازیدەکەم کاتێك دەبینم کە زۆر کەس هەر لەکوردەکانەوە بگرە کە ئامادەبوونیان لەکۆنفراسەکەدا بەرچاوە، تا دەگاتە شیعەکان، کە هەرچی چۆنێك بێ، لەرەوتی مێژوودا بەئێرانەوە بەستراون، بەفارسی قسە دەکەن.." ئەوجا دەبێژێ: کاتێك کە ئاغای جەلال تاڵەبانی لەنێوان پاسەوانان و ژمارەیەك لە بەشداران و هەواڵگوزاراندا لەکۆبوونەوەکە هاتە دەرێو لەنێو ئەو هەموو خەڵکەدا دەستی منی گرت و بەهەموو لوتف و دڵپاکییەکی کوردیی خۆیەوە گوتی: "بابچینە پەنایەکەوە کەمێك دەردە دڵ بکەین، ماندوو بووم.. (ئەو دەمە) هێندێك لەهەواڵگوزارەکان پێیان وابوو کە ئەز لەهێندەك نهێنی ئاگادارم کە خەڵکی دی ئاگایان لێی نییە، بۆیە هەرچییەك روویدەدا، دەگەڕان بەدوای مندا، تا بزانن مەسەلە چییە..".

شایانی باسە، ئەم کردەوەیە لەکاتێکدایە کە سەرکردەکانی "ینك" زوو زوو سەری مەلاکانی ئێران دەدەن و لەسلێمانی کۆبوونەوەی گەورە گەورە رێکدەخەن بۆ یادی ساڵرۆژی مردنی خومەینیو بەدرێژایی رۆژ، پەسنی "چاکەی خومەینی بەسەر کوردەوە" دەدەن. ئەمەش ئەو سیاسەتەیە کە جارێکیان رۆژنامەنووسی لوبنانی (حازم صاغية) لەرۆژنامەی "الحياة"دا بەوپەڕی گاڵتەپێکردنەوە نووسی بووی: "لكل مقام مقال".

3-لەکۆنفرانسدا باسی "فیدەرالیزم" کراو، بڕیاردرا کە عێراقی دوای سەددام، عێراقێکی فیدەراڵی بێ، بەڵام بڕای بڕای باس لەوە نەکرا کە شێوەی ئەو "فیدەرالیزم"ە چۆن چۆنی بێ. فیدەرالیزم، وەك لەگەلێك لەگوتارو سەمینارەکانی خۆمدا باسمکردووە، سیستەمێکی سنوور دیار نییە، بەڵکو جۆری زۆرە. تەنانەت دابەشکردنی وڵاتێك بەسەر چەند ستانێکدا (لیوا)و دانی مافی بەڕێوەبردنی هێندەك کاروباری سادەی بەڕێوەبەرێتی بە هەر ستانێك لەو ستانانە (وەك عێراقی سەردەمی شایەتی)، ئەوەش هەر جۆرە فیدەرالیزمێکە، کۆمارەکانی یەکێتیی سۆڤیەتی دوا بڕاو، جۆرە فیدەرالیزمێك بوون، یۆگۆسلافیای سەردەمی تیتۆو چیکۆسلۆفاکیای پێش جیابوونەوەی چیکەکان و سلۆڤاکەکان لەیەك، جۆرێکی دیکە بوون، ئەڵمانیاو ئەمریکا هەریەکەیان جۆرە فیدەرالیزمێکە کە لەیەکناچن. ئیسپانیاو پاکستانیش هەریەکەیان جۆرێکی دیکەیە لەباری سیستەمی فیدەرالیزمەوە. کەواتە، فیدەرالیزم پێوەندیی بەجۆری ڕێککەوتنەوە هەیە لەنێوان دەسەڵاتی نێوەندیو دەسەڵاتی هەرێمیدا. ئەوجا لەکاتێکدا کە ڕادەی ئەو دەسەڵاتەو، سنووری ئەو خاکەی کە ئەو دەسەڵاتە دەیگرێتەوە، هەر لەئێستاوە بۆ باشووری کوردستان دیارینەکرێ‌و، کار بخرێتە پاش ڕووخانی سەددام و، بڕیاردان لەسەر ئەوەش بەگشتپرسیی هەموو "گەلانی عێراق" بێ، نەك بەدەستی کورد خۆی بێ، ئەوا با هەر لەئەوڕۆوە "فاتیحا"ی "فیدەرالیزم" بخوێنین و، وا گەڕاینەوە سەر سفرو سفر بەدەستەوە.

وادیارە مێژوو دووبارە دەبێتەوە، کاتی خۆشی (سەرەتای ساڵی 1970) کە چەند کۆنە زوڕناژەنێکی ڕژێمی تیرۆریستی سۆڤێت، وەك "قسەکەر"ی شۆڕشی ئەیلوول، کەوتنە وتووێژ لەگەڵ ڕژێمی بەعسی لەبەغدا، ئەوەبوو نەباسی کەرکووک و نەباسی گوێڕو مەخموورو مووسڵ و خانەقین و کووت و، نە باسی فەیلییەکانیان لەگەڵ بەعسییەکان برێنرانەوە، هەروەها "نوێنەری شۆڕش" پێیان لەسەر ئەوەش دانەگرت کە عێراق بەشێك نییە لەنەتەوەی عەرەب و، دەبێ دەستووری عێراق بگۆڕدرێ، بەڵکو کارەکەیان بەنیوە ناتەواوی بەجێهێشت و، هێنانەدی "ئۆتۆنۆمی"یەکەشیان خستە پاش چوار ساڵ. ئەنجامی ئەم "دەمخواری"یەی "نوێنەرانی شۆڕشی کورد" ئەو هەرەسە گەورەیە بوو کە تووشی شۆڕش و، ئەو چارە ڕەشییە بوو کە تووشی نەتەوەی کورد بوو. وادیارە چارەنووسی کورد هەر ئەوەیە کە هەموو جارێك و، پاش ئەم هەموو قوربانییە، وەك "کورتانەکەی جەجال" سەر لەنوێ بیدووریتەوە، بەڵام داخی گەورە ئەوەیە ئەو "کورتانە" هەموو جارێك بەدەستی دەستڕۆیشتووان دەدڕێنرێ‌و بەدەستی ڕەشووڕوت و هەژاران و ژنانی لێقەوماوی کورد دەدووریتەوە. ئەمەش ئەگەر بیتۆ ئەو "کورتانە" ئەمجارە جێی دەرزیلێدانی پێوە مابێ.

4-حیزب و کۆمەڵ و سیاسەتکارانی کورد، پاش ڕێککەوتنی 11ی مارتی 1970 کەوتنە چەپڵەڕێزان بۆ ئەو ڕێککەوتنە کە بەسەر سەرکردەی شۆڕش، بەهەشتی مەلا مستەفای بارزانیدا سەپێندرا. تاکە ڕێکخراوێکی کورد کە گومانی خۆی بەرامبەر بەو ڕێککەوتنە خستەڕوو "یەکێتیی نەتەوەیی خوێندکارانی کورد لەئەوروپا" (نوکسە NUKSE بوو کە لەڕۆژنامەکەیدا "کوردستان ئینفۆرماسیۆن" لێیدوا. ئەو ڕۆژنامەیە بەزمانی ئەڵمانیو بەسەرنووسەریی هاوبیری خەباتکار، هەندازیار بروسك ئیبراهیم دەردەچوو. وەك گوتم، ئەنجامی ڕێککەوتنەکەی 11 مارتی حەفتا، دیمان چۆن بوو. ئێستەش مرۆڤی هەڵمەتەکاسەو حیزبحزێنەکەر کەوتۆونەتە هاشەو هووشەو هەڵدانی ئەنجامە "باشەکان"ی ئەم کۆنفرانسەی لەندەن. خۆ ئەگەر بەهوردی لێکیبدەینەوە، ژێرکەوتنێکی گەورەیە بۆ کوردو سەرکەوتنێکی گەورەیە بۆ تۆرانیزم و داگیرکەرانی کوردستان، چۆنکە ئەگەر ئەمریکا پەلاماری عێراق بدا، دیارە وەك ئەمریکاییەکان خۆشیان دەبێژن، سەیرانێك نابێ، نە بۆ ئەمریکاو نە بۆ کوردو نە بۆ خەڵکی عێراق، بەڵام ترك دەبنە ئاغای باشووری کوردستان. ئەوەتە سەفیری ئەمریکا لەئەنقەرە بەئاشکرا گوتی: "ئەمریکا ڕێنادا بەکورد کە لەباکووری عێراقدا دەوڵەتێکی کوردی دروستبکەن، ڕێنادا بەکورد کەرکووك بخەنە سەر هەرێمە ئۆتۆنۆمییەکەیانەوە. ترکمانەکانی کەرکووك کە زۆرینەی خەڵکی کەرکووکن (ئاوا!)، مافیان دەپارێزرێ‌و لەحکوومەتی نێوەندییدا دەسەڵاتیان دەبێ. نەوتی کەرکووك بەدەست حکوومەتی نێوەندییەوە دەبێ، عێراق یەك

دەوڵەتی یەکتا دەبیٚ‌و کورد لەنێو عێراقدا دەمێننەوە". (ئەم قسانە لەرادیۆی "العراق الحر"ەوە، کە رادیۆیەکە بەپارەی ئەمریکا دەچیٚ بەڕێوە، بەهۆی پەیامنێرەکەیەوە لەئەنقەرە کە ترکمانێکەو نێویاننەوە "جان لوتفی" لەڕۆژی 12/21دا بڵاو کرایەوە).

ئەوجا ئێستە ئەگەر کەرکووکی کوردستان، سەددام بیکا بەعەرەبستان، یان رژێمی ترک و سەنعان ئاغای دەسکەلای ترک بیکەنە تۆرانستان، جیاوازی بۆ کورد چییە؟ کورد باشیان گوتووە: "بۆ کوردی هەژار، چ گورگ و چ سوار"!. شایانی باسە، یەکێك لەبڕیارەکانی کۆنفرانسی لەندەن ئەوەیە کە "بەرژەوەندیی دەوڵەتەکانی دراوسێیی عێراق"، واتە بەرژەوەندیی دەوڵەتانی ترك و فارس و عەرەب بپارێزدریٚ، باشە پاراستنی ئەم بەرژەوەندییە لەسەر حسێبی کیٚ دەبیٚ بێجگە لەکورد؟

5-نوێنەرانی دوو زلحیزبە کوردییەکە، چەند جارلەکۆنفرانسەکەدا گوتیان "کورد دەوڵەتی ناویٚ‌و هیچ کوردێك نییە بیر لەدەوڵەتی کوردی بکاتەوە". ئەم قسەیەش لەهەموو شوێنێك بەبۆنەو بیٚ بۆنە دەکەن. ئەمەش بەڵگەیەکی بەهێزە بۆ ئەوەی کە ئەوان باوەڕیان بەدێمۆکراسی نییە، چۆنکە ئەوان تەنیٚ مافی ئەوەیان هەیە بەنێوی حیزبی خۆیانەوە قسە بکەن، نەك بەنێوی نەتەوەی کورد، یان خەڵکی باشووری کوردستان، یان خەڵکی "هەرێمی نەفرین"ەوە. ئەگەر دەفەرموون "کورد دەوڵەتیان ناویٚ"و دەیانەویٚ پاش یانزە ساڵ سەربەستیو جیابوونەوە لەرژێمی دەستوەشێنی عێراق، جارێکی دی بچنەوە نێو قەفەسە هاسنینەکەی عێراق، دەبا بفەرموون گشتپرسییەکی ئازاد لەو هەرێمەدا داخۆیانیبکەن، تابزانین خەڵکی ئەو هەرێمە چیاندەویٚ. چەند جار ئەم گشتپرسییە لەلایەن کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستانەوە داواکراوە، بەڵام لەلایەن زلحیزبەکانەوە گوێنەدراوە پێی و، ئەوەش بەڵگەیەکە بۆ ئەوەی کە باوەڕیان بەدێمۆکراسی نییە، بەڵکۆ خۆسەپاندن لەڕێی دەستدرێژیی میلیشیا چەکدارەکانیانەوە.

ئەز بەش بەباری خۆم، باوەڕ ناکەم کوردی "هەرێمی نەفرین" بیانەویٚ بچنەوە نێو ئەو قەفەسە، چۆنکە هیچ گەرەنتییەك نییە کە جارێکی دیو، چەند جاری دی، کورد ئەنفال نەکرێنەوەو خاکەکەیان نەکرێتە عەرەبستان و گەلکوژی نەکریٚ لێیان. ئەم "یەکێتیی عێراق"ەی کە زلحیزبەکان شانازیدەکەن پێوەی، هۆی بنچینەیی هەموو جۆرە کوێرەوەییەکە کە حەفتا ساڵێکە لەلایەن دەوڵەتی عێراقەوە بەسەر کوردی باشوور هێنراوە، ئەوەش هەر پێوەندیی بەرژێمی بەعسەوە نییە. بەعەرەبکردنی کەرکووك، لەسەردەمی شایەتییەوە دەستپێکرد، کاتێك رژێمی شایەتیی عەرەبی هێنایە حەوێجەو نێوچەی بارزانی بۆمبابارانکردو چوار ئەفسەری کوردی لەسێدارەداو شێخ مەحموودی شای کوردستانی بەمردوویێتی دایە بەرگوللە، لەکاتی بەخاك سپاردنیدا لەلایەن جەماوەری کوردەوە. رژێمی قاسم بوو کە لە1961ەوە تارۆژی کوشتنی بەدەستی بەعسییەکان و ناسرییەکان (1963/2/8) لەشکرەکەیو جاشەکانی لەکوردستاندا کوردیاندەکوشت. ئێمە ئەمانەمان لەبیر نەچووەتەوە. عێراق دەوڵەتێکی دەستکردی بەریتانیایە، تەنانەت وەزیری دەرەوەی بەریتانیا جاك سترۆ، ماوەیەك لەمەوبەر دانی بەوەدانا کە دروستکردنی عێراق هەڵەیەك بووە، دەوڵەتەکەی وی کردوویەتی، بەڵام زلحیزبەکانی کورد ئەو "هەڵە"یە، کە لەڕاستیدا تاوانێکی گەورەیە، بەپیرۆز دادەنێن.

6-هیچ دەوڵەتێکی عەرەبی، بێجگە لەکوێت، نوێنەری خۆی نەناردبوو بۆ کۆنفرانسەکە. کوێتیش لەبەر ئەوە نوێنەرێکی ناردبوو، چۆنکە سەددام، چەند رۆژێك بەر لەبەستنی کۆنفرانسەکە هەڕەشەی لەکوێت کردو، خەڵکی کوێتی هاندا کە دەستبوەشێنن لەکاربەدەستانی حکوومەتەکەیان و، ئۆباڵی پەلاماردانە سەر کوێتی خستە ئەستۆی حکوومەتی کوێت، ئاشکرایە هەموو دەوڵەتە عەرەبییەکان (کوێتیش لەنێو ئەوانەدا) عێراق بەوڵاتی عەرەب دەزانن و، لەدژی ئەوەن کە کورد هیچ جۆرە هەرێمێکی بکەوێتە دەست، تا فەرمانڕەوایی بەسەرەوە بکا. هەموویان باسی "یەکێتیی خاکی عێراق"و "دەوڵەتی عێراق"و "گەلی عێراق"و "حکوومەتی عێراق" دەکەن و، بێجگە لەکوێت (ئەویش پاش هەڕەشەی سەددام)، هەموویان لەگەڵ ئەوەن کە سەددام بمێنیٚ‌و، ئەمریکا دەستنەوەشێنیٚ لێی و،

هێندێکێشیان وەك سەرکردەی یەمەن، عەلی عەبدوڵڵا ساڵح، بەئاشکرا دەبێژێ "سەددام بووە بەنیشانە (رمز)ی عێراق و گەلەکەی"و، هەروەها گوتی "دەبێ کۆمەڵەی دەوڵەتە عەرەبەکان" بەیەك دەنگ بێژن "نامانەوێ پەلامار بدرێتە سەر عێراق"، "نامانەوێ دەوڵەتۆچکە دروستببێ" (کە دیارە مەبەست لەدەوڵەتۆچکە کوردستانە).

7-ئامادەبوونی نوێنەری جۆرج دەبلیو بوش، واتە دوکتۆر خەلیل زەلمای لەکۆنفرانسەکەدا، هەلێکی زۆر باش بوو بۆ زلحیزبە کوردییەکان کە هێندەك شتی زۆر گرنگ کە لەتاریکیدان رۆشنبکرێنەوە، بۆ وێنە: ئایە ئەمریکا گەرەنتی دەدا بەکورد کە لەشکری ترك نەیەتە باشووری کوردستانەوە، لەکاتێکدا کە ئەمریکا پەلاماری عێراق بدا؟ ئایە ئەمریکا ئامادەیە رێ بەدەوڵەتی ترك نەدا، دەستبخاتە کاروباری نێوخۆیی عێراقەوە؟ ئایە ئەمریکا چ دەورێك دەدا بەکورد لەکاتی پەلاماردانی عێراقدا؟ ئایە ئەمریکا ئامادەیە بەر لەپەلاماردانی عێراق، خەڵکی باشووری کوردستان رەخت (تجهیز) بکا بە دەمامۆك (کمامە)و دەرزی دژی نەخۆشییەکان (وەك ئاوڵەو گرانەتیێ و رەشەگرانەتیێو.. هتد)و چەکی مۆدێرن بدا بەچەکدارەکانی کوردو، پەناگەیان بۆ ئامادە بکا بۆ خۆشاردنەوە لەکاتی جەنگدا؟ کە ئەمانە تائێستە هیچیان نەکراون و نەکردنیان دەبێتە هۆی قڕکردنی هەزاران و سەت هەزاران کەس لەکاتی جەنگدا. ئاشکرایە کەسێك لەحیزبیەکان دەمی هەڵنەپچڕا پرسیارێکی وابکا. ئەوجا ئەگەر لەشکری ترك، یان تۆرانییەکانی دەسکەلای لەنێو ترکمانەکاندا بکەونە کوشتاری کورد، ئەوا زۆر دوور دێتە بەرچاو کە ئەمریکا لەوەدا دژی ترك بوەستێ. ئەوەتە ساڵانی ساڵە لەشکری ترك لەباکووری کوردستاندا کورد دەکوژێ بەنێوی "بەربەرەکانێی جیابوونەوەخوازی"یەوەو ئەمریکاش لەهەموو بارێکدا هەر لەسەر ترك دەکاتەوە. شایانی باسە لەمڕۆژانەدا لەئەورووپا باسی فلیمێکی بەڵگەدار (وثائقي) دەکرێ کە رۆژنامەوانی ئیرلـەنــدەیی جێمی دۆران JaimieDoran لەئەفغانستان گرتوویەتی و ئەوە پێشاندەدا کە سەربازانی ئەمریکایی ئاگایان لەوە هەیە کە هەزاران دیلی تالیبانەکان لەلایەن رەشید دۆستەمی هەڤاڵبەندی ئەمریکاوە کوژراون. ئەم دیلانە لەمانگی نۆڤەمبەری 2001دا، هێندێکیان لەکاتی گواستنەوەیاندا بۆ گرتووخانە لەرێ مردن و، ئەوانی دیکەش گوللەباران کران و، هەمووشیان پێکەوە لەگۆڕستانێکدا کران بەژێر خۆڵەوە بەبەرچاوی سەربازانی ئەمریکایەوە. ئەم فلیمە لەلایەن تەلەڤزیۆنی ARDی ئەڵمانییەوە رۆژی 12/16و کاتی 21:55 پێشەندرا. ئەگەرچی ئەمریکاییەکان گوتیان ئەمە درۆیەو بوختانە، بەڵام ئەو فلیمە شتێکە هەیە. شایانی باسە کە رەشید دۆستوم ترکی ئۆزبەکییەو لەلایەن رژێمی ترکەوە یارمەتیدراوەو دەدرێ. هەر لەم رۆژانەدا، ئەحمەد چەلەبی لەئەنقەرەیەو دەیەوێ لەشکری ترك بباتە باشووری کوردستانەوەو بە پشتگیریی لەشکری ترك ببێتە سەرکۆماری عێراق، ئەوە لەکاتێکدا کە سیاسەتکاران و کاربەدەستانی کورد، بەدەم دژی هاتنی لەشکری ترکن بۆ باشوور، بەڵام مام جەلال دەبێژی "دژی ئەوە نییە لەشکری ترك لەسنووری پەیمانێکی نێو نەتەوەییدا بکشێتە عێراقەوە"، چۆنکە "ترکیا" بەقسەی مام جەلال "دەوڵەتێکی دۆستە". سەیر ئەوەیە لەشکری ئیسرائیلیش دەیەوێ لەگەڵ لەشکری ترك بەشداریبکا بۆ "بەربەرەکانێی تێرۆریزمی ئیسلامی" و "جیابوونەوەخوازیی کورد" لە"باکووری عێراقدا".

8-لەکۆنفرانسەکەدا باسی مافی ژن و رۆڵی ژن و دواڕۆژی ژن لەکۆمەڵگەی کوردستان و عێراقدا بەشێوەیەك نەکرا کە ئەوە دەربخا کە کۆمەڵگەی دواڕۆژی پاش سەددام، هەر کۆمەڵگەی پیاو نابێ، بەڵکو کۆمەڵگەی ژن و پیاو دەبێ. ئەمەش پەڵەیەکی رەشە بەنێوچەوانی هەموو ئەوانەوە کە کۆنفرانسەکەیان بەرێوەبرد.

9-لەکۆنفرانسەکەدا باسی ئەو تاوانانە کرا کە لەلایەن رژێمی عێراقەوە بەرامبەر بەگەلی کوردو عێراقییەکان کراوە، بەڵام هیچ لیژنەیەك پێکنەهێنرا بۆ دواکەوتنی نەخشەی دانی ئەو تاوانبارانە بەدادگەیەکی نێودەوڵەتان. دیارە ئەمەش لەکەسانێك چاوەڕواننەکرێ کە شایەتی بدەن بۆ نزار خەزرەجی کە "ئاگای لەگەلکوژیی کورد نەبووە و"وەفیق سامەڕایی" بە "دۆستی خۆیان" بزانن و بیخەنە لیژنەی "تنسیق ومتابعة"وە، هەروەها باسی ئەو کارگەو دەزگە ئەورووپاییانەش نەکرا، کە لەدروستکردنی چەکی کۆمەڵکوژدا یارمەتیی سەددامیان داوە. بەپێی ئەو بەڵگەنامانەی کە رژێمی سەددام ناردوویێتی بۆ کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان، (80) کارگەی ئەڵمانی لەم

یارمەتیدانەدا بەشدار بوون. نوێنەرانی زلحیزبەکان زوو زوو دەچنە لای کاربەدەستانی ئەڵمانیا، بەڵام هیچ کامێکیان ئەوەیان بەخەیاڵدا نایەت یارمەتیی سەتان کۆڵەواری چەکی کۆمەڵکوژ بدەن بەوەی پارێزەر (محامی) رابگرن بۆیان و کێشەکە بگەیەننە دادگەو، داوای قەرەبوو کردنی ئەو زیانە بکەن کە لەکورد کەوتووە. دیارە مردووەکان زیندوو ناکرێنەوە، بەڵام ئەڵمانیا دەتوانێ بەرامبەر بەوە زانستگەیەکی تەکنیکی لەکوردستاندا دابمەزرێنێ‌و بودجەی تایبەتی ببڕێتەوە بۆی تا 25 ساڵ و، هەموو ساڵێك هەتا دە ساڵ، سەت خوێندکاری کورد لەزانستگەکانی ئەڵمانیادا وەربگرێ بۆ خوێندن بەپارەی دەوڵەتی ئەڵمانیاو پارەیەکی باش بدا بەکۆڵەوارەکان و کەسوکاری کوژراوەکان. یەکێتی و پارتی هەردووکیان لەئەڵمانیا نوێنەریان هەیە، ئەرێ بەڕاستی ئەوانە چ دەکەن؟ ئا لەم رۆژانەدا کە لەشکری ئەمریکا بەهەڤاڵبەندێتی رژێمی ترك خۆی تەیار دەکا بۆ پەلاماردانی عێراق لەڕێی باشووری کوردستان و کوێتەوەو، زستانیش وا لەبەر دەرگە بەخۆیەو سەهۆڵبەندانییەوە، مەترسیی ئەوە هەیە کە کۆمکوژییەك و گەلرەوێکی دیکە بەسەر کورددا بسەپێنری. خەڵکی سادە هەموو چاوەڕوانی ئەوەیاندەکرد کە کۆنفرانسی لەندەن، هیچ نەبێ، رێ‌و شوێن دابنێ بۆ کەمکردنەوەی ئەو مەترسییەو مسۆگەر کردنی دواڕۆژێکی خۆش بۆ ئەوانەی لەدەم گورگی هاری جەنگ رزگاریان دەبێ، بەڵام بەداخەوە کۆنفرانسی "بەرهەڵستکارانی عێراقی" لەلەندەن، وەك لەلایەن مرۆڤی کارزانەوە پێشبینیدەکرا، خۆڵ و دۆیەك بوو، بەدەستی کورد خۆی، کرا بەسەر نەتەوەی کورددا. ئاهوڕامەزدا نەتەوەی کوردو کوردستان بپارێزێ.

بەرلین 2002/12/22

میدیا، **ژ** 139، 2003/1/1

((ئەی گەلی رووت و برسی، لە زۆرداران نەترسی،
بێژە بەخاوەن کورسی، رێ چۆڵکەن بۆ گشتپرسی))

لەژمارە (139)ی رۆژی 2003/1/1ی "میدیا"دا باسی کۆنفرانسی لەندەنم کرد کە بەرهەڵستکارانی عێراقی بەپشتگیریی دوو زلحیزبە کوردییەکە سازیانکرد. هەروەها ئەنجامە زیانبارەکانیشیم بێپەردە خستە بەرچاو. شایانی باسە، هێشتا چلەی کۆنفرانس تێنەپەڕیوە، ئەوەتا لە گەلێك لاوە دەنگی ناڕەزایی و رەخنەگرتن لەکۆنفرانس بەرزبووەتەوە. کورت و کرمانجی، نە ئەو لایەنانەی کە دوو زلحیزبە کوردییەکە دەیانویست رازییانبکەن، رازیبوون،و نە بۆ دواڕۆژی کوردیش خاڵێکی ئەرێنی (ایجابی) خرایە سەر کاغەز کە مافی کورد، راستوڕەوان و بێگرێوگۆڵ، جێگیر بکا.

کۆنفرانسی لەندەن بە پاشگەزبوونەوەی دوو زلحیزبەکەو دەستهەڵگرتنیان (تنازل) لە چەند داخوازییەکی بنچینەییی کورد، کەوتە سەر پێ، وەك بەڕێز سامی عەبدولڕەحمان ئازایانە دانیپێدانا. تاکە بابەتێك کە پێوەندیی بەکوردەوە هەبوو، خاڵی "فیدەراسیۆن" بوو، کە لەکۆنفرانسەکەدا، بە "ئارەزووی دڵ و ئاواتی کورد" دانرا،و کۆنفرانس "رێزی خۆی" بەرامبەر دەربڕی، نەك بەمافێکی رەوای کورد کە بەرهەڵستکارانی عێراقی "پەسند"یان کردبێ و دەستەبەربووبن بەوەی لەدەستووری هەمیشەیی عێراقی پاش سەددامدا بیچەسپێنن. سەیر ئەوەیە لەنێو بەشدارانی کۆنفرانسدا، کەسانی وای تێدا هەبوون کە قانوونیان خوێندووە، وەك بەڕێزان دوکتۆر نوری تاڵەبانی و مام جەلال تاڵەبانی، کە دیارە دەزانن کە "رێزگرتن"و "پەسند کردن" (قبول) لەباری قانوونییەوە زەوی‌و ئاسمان دوورن لەیەکەوە. بێجگە لەمەش سپاردنی مافێکی وای کورد، بەدەنگی سەرجەمی دانیشتووانی عێراق کە زۆربەیان ناکوردن، ئەنجامەکەی هەر لەئێستەوە دیارە کە ناهومێدی‌و رەنجەڕۆییە.

ئەوەی راستی بێ، ئێمە لەسەردەمێکدا دەژین کە کۆمەڵگەی کوردەواری تووشی سەرلێشێوانێکی یەکجار خراپکراوە. لەلایەکەوە، بەدەم هاوار دەکەین لەدەست ئەنفال و چەکی کیمیایی و بەعەرەبکردنی کوردستان، کەچی لەلایەکی دیکەوە، رۆژی لەدایکبوونی ئەو هێزە خوێنڕێژە تاوانبارە دەکەین بەجێژن کە دەوری سەرەکی گێڕاوەو دەگێڕێ لەداگیرکردنی باشووری کوردستان و کوژاندنەوەی هەموو شۆرشەکانی کوردو ئەنفالکردن و بەعەرەبکردنی کوردستان و بەکارهێنانی چەکی کیمیایی و کوشتنی زارۆی کوردو سوکایەتیکردن بەرەشوڕووتی کوردو دەستدرێژیی بۆ ناموسی ژنانی کورد، لەمەش پتر دەبینە شایەت و پارێزەر (محامی)ی سەرکردەی سوپای عێراق "نزار خەزرەجی"و پاکانە دەکەین بۆی‌و دەبێژین "ئاگای لەئەنفال و بەکارهێنانی چەکی کیمیایی نەبووە".

لەلایەکەوە، باسی سەربەستی رادەربڕین و دیمۆکراسی دەکەین و، لەلایەکی دیکەوە، زۆر بەسەختی دەچین بەگژ خوێندکارانی زانستگەدا کە داوای بچووکترین مافی خۆیاندەکەن، وەك کەڵکوەرگرتن لە کۆمپیوتەرو سنووردانان بۆ ئەو مامۆستایانەی کە کۆنەبەعسی بوون و، لابردنی هێندەك نەریتی دەوری بەرد، وەك دوورخستنەوەی خوێندکارانی کوڕو کچ لەیەك و، دوانەخستنی مانگانەی خوێندکاران.

لەلایەکەوە، باسی پاراستنی فەرهەنگ و ئاسەوارە مێژووییەکانی کوردستان دەکەین، بەڵام خانە سووتاوی سلێمانی کە شوێنەواری دەوڵەتی بابانە دەڕووخێنین، باسی مافی ژنان دەکەین، بەڵام بەڕۆژی نیوەڕۆ ژنان دەکوژرێن و لەسەریان هەڵنادەینێ، باسی مافی هەژارو رووتە دەکەین، بەڵام خۆپێشاندانی هێمنانەی خاوەن گالیسکە (عەرەبانچی)کانی سلێمانی بەوپەڕی توندوتیژییەوە سەرکوت دەکەین.

لەلایەکەوە، باسی رای گشتیی گەل دەکەین و لەلایەکی دیکەشەوە، رووناکەینە گەل لەرێی دەنگوەرگرتنێکی گشتییەوە، تابزانین خەڵکی هەرێمی نەفرین لەم رۆژە نازکە چرو پڕەدا چییاندەوێ، پەرلەمانێکمان هەیە شەش ساڵە وەك ئینگلیزەکان دەبێژن "ئێکسپایەر" بووە، کەچی هەڵبژاردنێکی نوێ ناکەینەوە، تابزانین جەماوەری گەل، کێیان بەدڵە بۆ پەرلەمانی تازە.

لەلایەکەوە، هەزار سوێند دەخوێن کە جارێکی دیکە شەڕ بەیەکدی نافرۆشین و تفونەحلەت لەهەموو تێکبەربوونێکی نێوخۆیی دەکەین، کەچی هەتا ئێستەش میلیشیاکانمان نەکردووە بە لەشکرێکی یەکگرتوو بەسەرکردەیی جەنەڕاڵێکی سەربەخۆی نەتەوەیی.

لەلایەکەوە، باسی دەستووری بنچینەیی کوردستان دەکەین، کەچی تائێستەش، دوو حکوومەتمان هەیەو نوێنەرانی هەردوولا لەدەرەوەی وڵات هەریەکە بەنێوی زلحیزبێکەوە قسە دەکا، نەك بەنێوی حکوومەتی کوردستانەوە، کەچی گلەییش دەکەین کە بێگانە داننانیێ پێماندا.

باسی کوردو کوردستان و زۆرداریی رژێمی بەعس دەکەین، کەچی پەرتۆکی قوتابخانەکانمان هی سەردەمی سەددامن و، زۆریان وێنەکەی سەددامیان پێوەیەو، هێندەك لەو پەرتۆکانە بۆ منداڵی عەرەب نووسراون، کەچی دەکرێن بەگەرووی منداڵی کورددا.

یانزە ساڵە حکومەتین، کەچی تائێستە پۆستەیەکمان بۆ دەرەوە نییە. هەتا ئێستە نەمانتوانیوە کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان و، تەنانەت دەوڵەتی ئەمریکاو بەریتانیا کە لەگەڵێك رووەوە بەرژەوەندییان لەگەڵ بەرژەوەندیی ئەوڕۆی کورد یەکدەگرێتەوە، دابینبکەین، رێی پۆستەیەکی دەرەوە بکەنەوە بۆمان و فڕگەیەك لەکوردستاندا دابمەزرێنن.

ئا لەم رۆژەدا کە ئەمریکاو بەریتانیا هەتا هەندازەیەك دۆست و دوژمنی خۆیان ناسیوەو سەنگ و سووکی "هەڤاڵبەندەکان"ی خۆیان لەرۆژی تەنگانەدا، کێشاوە، باشتر نەبوو لەباتی ئەوەی کۆنفرانسی لەندەن بکەینە دوانگەیەك بۆ ئەوەی لەهەموو جیهاندا بڵاویبکەینەوە کە کورد ئەم سەربەستییەی ئەوڕۆ لەکوردستاندا هەیانە، نایانەوێ‌و، لەعەرەبی تکریت و سامەڕا عێراقیترن، هەوڵی ئەوەمان بدایە ئەمریکاو بەریتانیا رازیبکەین بەوەی پەیمانێك ببەستن لەگەڵمان، یان هیچ نەبێ گشتپرسییەکمان بکردایە لەو سێ لیوایەدا، تابزانین ئایە کورد بەراستی دەیەوێ جارێکی دی بەعێراقەوە بنووسێنرێ، یان دەیەوێ ئەگەر هەر چاری نەما، ببێتە پرۆتێکتۆرات (محمية)یێکی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، وەك ئەنجامی راپرسییەکی سەرەتایی لەهەولێرو زاخۆ پێشانیداوەو، ماوەیەکی درێژ لەمەوبەریش باسمکردووە.

ئەوانەی دڵسۆزی کوردن و بەتەنگ دواڕۆژی خەڵکی کوردستانەوەن، دەبێ زەوی خۆشبکەن بۆ گشتپرسییەك لەو 3 ستانە (لیوا)داو هەر لەو کاتەشدا سەرژمێرێك بۆ دانیشتووانی "هەرێمی نەفرین" بکرێ، چۆنکە کە شەڕ قەوما، یان بەهۆی کودەتایەکی ناکاوییەوە باری عێراق هاتە گۆڕان و، دەسەڵاتێك هاتە پێشەوە کە بەدڵی داگیرکەرانی کوردستان و ئەمریکاو دەوڵەتانی رۆژاوا بوو، ئەو دەمە کێشەی کورد گوێ شلناکرێ بۆی، ئەوڕۆش رۆژی چوونەوە چیاو شەڕی میلیشیا نییە، چۆنکە، نە گەلی کورد جارێکی دی ئامادەی دروونەوەی کورتانەکەی جەجاڵەو، نەهەلومەرجی نێوچەیی و نێودەوڵەتانیش رێی ئەو کارانە دەدەن و، ئەو حەلە رەشوڕووتی کورد دەکەونەوە رەوکردن و دەبن بەئاردی نێو درك. لەبەر ئەوە باشترین شت لەم رۆژەدا گشتپرسییە، گشتپرسی.

2003/1/26

میدیا، ژ 141، 2003/2/1

ئاگری سۆری جەنگ و هەرزانفرۆشی کورد

ئاگری سۆری جەنگ وا لەبەر دەرگەی کوردستان بلێسەی دێو، جیهان بووە بەدوو بەشەوە: بەشێکی "بەرەی جەنگی دژ بە سەددام" بەسەرکردەیەتیی ئەمریکاو بەریتانیاو، بەشێکیشی، گوایە "بەرەی ئاشتی" بەسەرکردەیەتیی فەڕەنساو ئەڵمانیاو رووسیاو چین. بەرەی گوایە "ئاشتی" دەڵێن: "ئەمریکا مەبەستی لەم جەنگە ناڕەوایە، دەستگرتنە بەسەر نەوتی عێراقدا". بەڵام کورتە سەرنجدانێکی رابوردوو و ئێستەی دەوڵەتانی فەڕەنساو ئەڵمانیاو رووسیاو چین، بەسە بۆ ئەوەی باوەڕ بەوە بهێنین کە ئەم رژێمانەی ئەوڕۆ خۆیانکردووە بە "کۆتری ئاشتی"، هەر ئەو رژێمە هەڵمەتە کاسەو بێڕەوشت و چاوچنۆکانەن، کە بۆ پاراستنی بەرژەوەندیی ئابووریی خۆیان، ساڵانی ساڵ سەددام و رژێمە تێرۆریستەکەیان بەهەموو جۆرە چەکێکی قڕکەر پڕ چەك کردووەو، چاویان لەوە پۆشیوە کە رژێمی سەددام، بە بەر چاوی هەمووانەوە، ئەنفالی لەکورد کردووەو، هەڵەبجەو سەردەشت و بادینان و زەردیئاوا (قەراخ)ی کیمیابارانکردووەو، نیو ملیۆن کوردو، یەك ملیۆن عێراقی و ئێرانی و کوێتیی کوشتووەو، ملیۆنێك کوردو دوو ملیۆن عێراقی دەربەدەر کردووەو، چوار هەزار گوندی کوردستانی لەگەڵ زەوی تەختکردووەو، هەر کەسێکیش کەمە رەخنەیەکی لێگرتبێ، یان زمانی بڕیوە، یان گوێی بڕیوە، یان چاوی هەڵکۆڵیوە، یان دەستدرێژیکردووەتە سەر نامووسی خۆیو کەسوکاری، یان بەجۆرێك لەنێوی بردووە. بەڵام ئەوڕۆکە ئەمریکا هاتووەتە سەر ئەوەی کە لەمانی سەددام و رژێمەکەیدا مەترسییەکی گەورە بۆ خۆیان دەبینن و، ئەم هەڵوێستەشیان لەهێندێك رووەوە لەگەڵ بەرژەوەندیی کوردو خەڵکی عێراق یەکدەگرن، ئەوەتە دەوڵەتانی بازرگانیکەر لەگەڵ سەددام، کەوتوونەتە باسی "ئاشتی و ئاشتیخوازی"!و "گوێڕایەلیی" بڕیاری "کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان" –ببوورن– دەوڵەتە یەکگرتووەکان، وەك ئەوەی سەددام لەماوەی یانزە ساڵدا (17) بڕیاری دەوڵەوتە یەکگرتووەکانی ژێر پێ نەخستبێ! سەیر ئەوەیە، وەزیرەکانی فەڕەنساو ئەڵمانیا دەفەرموون کە "مافی گۆڕینی رژێمی عێراق بەدەستی ئەمریکا نییە، بەڵکو بەدەستی گەلی عێراق خۆیەتی". بەڕاستی فەڕەنساییەك و ئەڵمانییەك، دەبێ زۆر روویان قایم بێ، کە لەم قسەیە شەرمنەیانگرێ، ئەگەنا، گەلی ئەڵمانیا نەبوو کە رژێمی هیتلەری رووخاندو، گەلی فەڕەنساش نەبوو کە لەشکری هیتلەری لەفەڕەنسا دەرکرد، بەڵکو لەشکری ئەمریکاو بەریتانیاو هەڤاڵبەندەکانیان بوون کە رژێمی ئەڵمانیای نازییان رووخاندو سەربەستییان بەگەلانی ئەڵمانیاو فەڕەنسا بەخشی، کە ئەوەتە ئەوڕۆ پاداشی ئەو کارە وەردەگرنەوە.

خۆش ئەوەیە، ئەوڕۆ هەردوو بەرەکە، دەستیانکردووە بەجنێودانبەیەك. وەزیری بەرگریی ئەمریکا رۆناڵد رامسفیلد بەرامبەر هەڵوێستی فەرەنساو ئەڵمانیا، گوتی: ئەم دووانە "نوێنەری ئەوروپای کۆنن، نەك ئەوروپای نوێ". لەوەرامی ئەمەدا خانمە وەزیری دەوروبەر، لەکابینی شیراکدا گوتی: "ئەز خەڵکی ئەو شارەم کە جەنەراڵ کامیرۆن تێیدا لەدایکبووە. ئەز هەر قسەکەی وی دووبارە دەکەمەوە". ئەم جەنەراڵ کامیرۆنە سەرکردەیەکی سوپایی بوو، لەشکرەکەی ناپلیۆن لەشەڕی واتەرلوودا. کە فەرمان هاتووە بۆی، خۆیو تیپەکەی بدا بەدەستەوە، تەنێ یەك وشەی دەربڕیوەو گوتوویەتی: "گوو"! خۆزگە خانمی وەزیری شیراك، ئەو قسە نەستەقەی کوردی بزانیبایە، کە دەڵێت، "مەلێك هەیە هەردوو چاوی کوڕەو قاچێکیشی شەلەو ساڵی جارێکیش دەخوێنێو کە خوێندی، دەبێژی: "گوو"!".

بێجگە لەمەش، رۆژ لەدوای رۆژ، وەك ئەوەی بووبێتە "مۆدە"، لەهەموو جیهاندا خەڵك، بەزۆری ئەوانەی خۆیان بە چەپی دەزانن و، بەیادی ئەو سەردەمەی کە "چەپییەکان" چەپڵەیان بۆ "ئاشتیخوازی"ی رژێمی سوڤێت و "چینی گەلێر" لێدەدا، بەهەزاران و هەزاران دێنە سەر جادەو داوای "ئاشتی" دەکەن، گوایە بۆ پاراستنی "گەلی عێراق"و "مندالانی عێراق"، وەك ئەوەی گەلی عێراق هاواریکردبێتە ئەم "ئاشتیخوازانە" بۆ ئەوەی سەددامی "سەرکردەی تەنگانە"و "پاڵەوانی شەڕی "أم المعارك"و "ئازادیخوازو دێمۆکرات"، لەدەست "جەنگخوازان" بپارێزن بۆی.

ئەریّ. . . ئەمە باری ئەوڕۆی خەڵکی ئەم جیهانەیە کە زۆربەی هەرە زۆریان دوورن لەجەنگەوە. بەڵام زۆر بەداخەوە، هەڵوێستی سیاسەتبازانی کورد کە ئاگری جەنگەکە بەمزووانە لەوڵاتەکەیاندا هەڵدەگیرسیّ، لەحیزبحزبێنەو، چاوەڕوانیی بیّ بەرو، و دڵخۆشیخۆدانەوەی ناشیانەو، خەیاڵپڵاوی، ناچیّ بەولاوە، لەکاتێکدا کە داگیرکەرانی کوردستان، دەمێکە خۆیان تەیار کردووە بۆ ئەوەی ئەگەر ئەمریکا دەستی لە سەددام وەشاند، نەك کورد هیچی دەستنکەویّو بەس، بەڵکو ئەو سەربەستییە کەمەش کە بەسایی هەلومەرجێکی نێو نەتەوەیی و رێکەوتەوە، لە "هەرێمی نەفرین"دا دەستیکەوتووە، ئەوەشی لەدەستبچیّ.

ئا لەم بارودۆخە ناسکەدا، ژمارەیەك لە رۆشنبیرانی دڵسۆزی کورد کەوتوونەتە خۆیان بۆ بیروڕا گۆڕینەوەو، وتوویّژ، بۆ هێنانە کایەی هەڵوێستێکی کوردانەی سەربەخۆ لەبارەی جەنگ و دوارۆژی کوردو عێراقەوە. نموویەك بۆ ئەمە، ئەو سەمینارە بوو کە "کۆمەڵەی کوردەکانی دەرەوەی ولات لەئەڵمانیا" لەشاری کوێلن لەڕۆژی 2003/1/15دا بەو مەبەستە سازیکردبوو بۆ من و، هەموو لایەنێکیشی بیّ جیاوازی بانگێشت کردبوو. بەڵام حیزبەکان، خودیّ لەگوناهیان ببووریّ، وەك خووڕەوشتی هەمیشەییبیان، کە هەرچی خۆیان نەیانکردبیّ، لەدژی دەوەستن، سەمینارەکەیان بۆیکۆت (مقاطعة) کردبوو و، تەنانەت یەکێك لە بەرپرسیارەکانی یەکێك لەو حیزبانە بەتەلەفۆن هەڕەشەیەکی تاوانبارانەی لەڕێکخەری سەمینارەکە کردبوو، ئەوجا بۆ ئەوەی ئەندامەکانیان لە بەشداریکردنی سەمینار بێبەشبکەن، لەو رۆژو کاتەدا، کۆبوونەوەیەکی حیزبییان دانابوو، وەك ئەوەی رۆژو کات برابیّ. ئەمە لەکاتێکدا کە، مانگێك لەوە پێش دەیانزانی، لەو رۆژەو کاتەدا، ئەو سەمینارە دەبەستریّ. سەرەڕای ئەم هەموو بەربەرەکانی و هەڕەشەو گوڕەشەی بەعسی وێنانەیەش، سەت کوردی رۆشنبیر بەشدارییانکردو، سەمینارەکە نێزیکەی چوار دەمژمێر درێژەیکێشاو هەموو ئەوانەی ویستیان بیروڕای خۆیاندەربڕن، بەوپەڕی سەربەستییەوە دەریانبڕیو کۆبوونەوەکە بەسەرکەوتوویی و خستنەرووی چەند پێشنیازێك کۆتاییهات (راگەیاندنی "کۆمەڵەی کوردەکانی دەرەوەی ولات" لەلاپەرە "2"ی ئەم ژمارەیەدا بەرچاو دەکەویّ).

کۆبوونەوە جەماوەرییەکەی کوێلن دەریخست کە رۆشنبیرانی کورد، ئاشتیی نەتەوەیی و رزگاریی کوردستانیان دەویّو، نەحلەت لەهەموو جۆرە حیزبحزبێنەو خۆسەپاندنی بەزۆرو، هەموو دووبەرەکی و ناکۆکینانەوەیەك دەکەن لەنێو ریزەکانی نەتەوەی کورداو، داوا لەکاربەدەستانی حیزبەکان دەکەن، کە واز لەوتوویّژی نهێنی و شاراوە لەگەڵ داگیرکەراندا بهێنن و هەر وتوویّژێك دەکەن، با بێکەموکورتی بڵاویبکەنەوەو، لەکاروباری چارەنووسسازدا، دەستبەجیّ بگەڕێنەوە بۆ بیروڕای گەل و، بەبیّ گشتپرسییەکی ئازادانە، هیچ جۆرە بڕیارێك نەدەن، چۆنکە ئەگەر وانەبیّ، بڕیارەکەیان رەوایەتی (شرعیەت)ی نابیّ، بەتایبەتی، لەم رۆژەدا، کە کوردستان لەبەردەم جەنگێکی هۆبەهۆدایە، پێویستە بەوپەڕی هۆشیاریو سەربەستییەوە، دیبلۆماسێتییەکی ژیرانە بگرنە بەرو، ئەو زیانەی کە کەوتووەو دەکەویّ بەهۆی رژێمی سەددام و جەنگەوە، رەپوڕاست بخەنە بەردەست کاربەدەستانی ئەمەریکاو بەریتانیاو، بەهیچ جۆرێك رازینەبن بەهاتنی لەشکری ترك بۆ باشووری کوردستان. شایانی باسە، کە شتێکی جوان نییە بۆ سەرکردەیەکی کوردی وەك برای بەڕێز مام جەلال، کە ببێژیّ "لەشکری ترك هاوپەیمانمانەو، بەرازیبوونی ئێمە نەبیّ نایەتە کوردستانەوە"، چۆنکە، مام جەلال خۆشی باش دەزانیّ کە لەشکری ترك هاوپەیمان و هەڤاڵبەندی کورد نەبوون و نین و، پرسیش بەو ناکەن، ئەگەر بیانەویّ بێنە کوردستانەوە، هەرچەندە ئەو و برادەرە حیزبییەکانیشی، گەلێك جۆرە "تنازلات"یان بۆ رژێمی ترك و "بەرەی ترکمانی"ی دەسکەلای دەستی رژێمی ترك کردبیّ و بیکەن.

کاربەدەستانی دوو حیزبە دەسەڵاتدارەکە، کە هەر خۆیان بەنوێنەری کورد دەزانن و، حەپولکی کەس نادەن، پێویستە لەئەمریکا بگەیەنن کە هاتنی لەشکری ترك بۆ باشووری کوردستان بەهیچ جۆرێك بەدڵی کورد نییەو، بەهیچ جۆرێکیش خزمەتی ئامانجەکانی ئەمریکا ناکات. بەڵکو کێشەیەکی گەورە دەنێتەوە بۆ ئەمریکاو ترك و ئەو کاربەدەستە کوردانەی رێدەدەن بەوە، چۆنکە، هاتنی لەشکری ترك بۆ باشوور، مانای ئاژاوەنانەوەیە لەنێوچەکەدا،

ئاژاوەیەک کە بەهیچ لایەک بەرینەگیرێ. باشووری کوردستان قوبرس نییە. نیوەی لەشکرەکەی ترک کوردن و، لەرۆژایەکی وادا، هەموو دوژمنانی دێرین و نوێی ترک دێنەوە سەر گۆڕەپان و، ئەمەش بەهیچ جۆرێک لەبەرژەوەندیی ئەمریکاو بەریتانیا نییە کە جەنگ و بەیەکدادان چەند ساڵێک درێژە بکێشێ. پێویستە هەر لەوڕۆوە لەئەمریکا بگەیەندرێ کە کورد نایانەوێ نەورۆزی 2003یان ببێتە نەورۆزەکەی 1947و نەورۆزەکەی 1975 یا ن.

موخابن، کورد دیپلۆماسێتیەکی ناحیزبی زیندووی چالاکی نییە. ئەگەر ئەوەی هەبوایە، دەمێک بوو گەلێک دەسکەوتی لەئەمریکا، بەتایبەتی لەم ڕۆژە تەنگانیەدا، وەدەستهێنا بوو. دەوڵەتی ترک، کە گوایە "هەڤاڵبەند"ی ئەمریکایە، ئەمە پەنجا ساڵە، پارەو چەک و یارمەتییەکی فراوانی هەمەجۆرەی لەئەمریکا وەرگرتووە، مانی بەپێوە، بەسایی ئەمریکاوەیە. کەچی دەوڵەتی ترک ئەم هەموو پەلپە دەگرێ بۆ ئەوەی ڕێ بەلەشکری ئەمریکا نەدا، بەسنووری دەوڵەتەکەیدا تێپەڕێ. دەزگەکانی ڕاگەیاندنی گشتی لەهەموو جیهاندا باس لەناکۆکیی ئەمریکاو دەوڵەتی ترک دەکەن، بەهۆی داخوازییە قورسەکانی ترکەوە لەئەمریکا، بەلآم باسی کورد لەکوولەکەی تەڕیشدا نییە، چۆنکە سیاسەتکارانی هەرزانفرۆشی کورد، هیچ داخوازییەکی بنچینەییيان نییە. خۆ ئەگەر بیشیانبێ، ئەوا لەدزەخونجێنەو بەڵێنی دەمی بەولاوە، شتێکی دیکەیان دەستگیر نەبووە. هەرچی ڕژێمی ترکە، ئەوا داوای بەڵگە بەنووسین و واژو (ئیمزا)و بڕیاری کۆنگرێسی ئەمریکا دەکا، بۆ مسۆگەر کردنی ئەوەی کورد هیچ مافێکی پێنەبڕێ. دەنگوباسەکانی ئەم دواییە ئەوە دەگەیەنن کە ئەمریکا لەگەڵ ڕژێمی ترک ڕێککەوتووە لەسەر ئەوەی لەشکری ترک بەسەربەخۆیی بچێتە باشووری کوردستانەوە. هەروەها لەسەر ئەوە ڕێککەوتوون کە عێراق نەبێتە وڵاتێکی فێدەرالی و، لەسەر ئەوەش ڕێککەوتون کە کورد، مووسڵ و کەرکووکیان بەدەستەوە نەبێ. تەنێ ئەوە ماوە کە "بەرەی ترکمانی" -کە یەکێك لەسەرکردەکانی لەم ڕۆژانەدا، بەتۆمەتی تیرۆریستی لەهەولێر گیراوە- بخرێتە دەستەی بەڕێوەبەرێتیی عێراقی دواڕۆژەوە، بەمەرجێك هەر کاتێك ترکمانەکان دڵیان شکێنرا، ئەوا لەشکری ترک بتوانێ بێتە مەیدانی کارەوە، بەلآم کاربەدەستانی کورد دەمیان هەڵناپچڕێ و یەکجار بیێژن: "هەی لەبەر دەوڵەتی ترک مرم، مافی ترکمان بەسەرچاو، بەلآم ئەی مافی بیست ملیۆن کوردی ژێر دەستەی ئێوە؟".

ئەز نازانم، سەرکردەکانی یەکێتی کە ئەوان هۆیەکی سەرەکی بوون بۆ هێنانە پێشەوەی تۆرانییەکان لەباشووری کوردستاندا، لەم بارەیەوە چ دەفەرموون؟ ئاشکرایە هەموو چەند خولەکێکی ماوە بۆ نیوەشەوو، جەماوەری بێکەس و بێپشتوپەنای کورد، پەژارەی چارەنووسی خۆیەتی، خۆ ئەگەر ئەمجارە ریسەکەی بکرێتەوە بەموو، ئەوا دڵنیاین کە کورد جارێکی دی ڕێی ئەزموونی حیزبحزبێنەو شەرە میلیشا ناداتەوە، پاش ئەوەی یانزە ساڵی ڕەبەق بەتەمای ئەنجامێکی گەش، چاوی لەهەموو تاوان و براکوژیو دەرفەت لە دەستدان و خراپەکارییەک پۆشی.

بەرلین 2003/2/22

میدیا، ژ 142، 2003/2/27

کاتژمێری چارەنووسی کورد،

چەند تاوێکی ماوە بۆ نیوەشەو مەرگەساتی مارتی 1975 نابێ دووبارە ببێتەوە

کورد، بەو کەسانەی بەڕوو تەنکن و، ئەوەی لە دڵیاندایە دەرینابڕن، دەڵێن "شەرمن". شەرمنی، دۆخێکی رەوانی و دەروونییەو، جیایە لە ترسنۆکی و درۆزنی و شاردنەوەی راستی، بەنیازی هەلپەرستی و گەیشتنە دەسکەوتی تایبەتی. لە نێو ئەم دوو دۆخەشدا، جۆرێکی دیکە هەیە، کە بەزۆری، مرۆڤی رامیار و دیپلۆماتی بەتەنگەوە هاتوو بۆ بەرژەوەندیی دەوڵەتێك، یان بەرژەوەندییەکی گشتی، نەك تایبەتی، جاروبار، هێندەك راستی نایەننە سەر زمان، بەڵکو کورد گوتەنی: وەك "کنگرو کاست بۆکاتی خۆی" هەڵیدەگرن، واتە، بۆ بارێکی گونجاو، ئەوجا دەریدەبڕن، بەڵام کە مافێك، لە بەردەم پێشێلکردندا بێ، یان تاوانێك قەومابێ و، پێویستی بەزراندن و خستنەڕوو هەبێ، ئەو دەمە بێدەنگبوون، وەك بەشداریکردنە لە پێشێلکردنی ماف و تاوانکاریدا.

هەتا ئەو رادەیەی ئەم باسەی سەرەوە پێوەندیی بە کوردو کێشەی کوردەوە هەیە، ئەوا ئەو هەلومەرجەی کە لەسەردەمی فەرمانڕەواییی سەددامدا لەکاردا بوو، ئەوڕۆ لە بنەڕەتەوە گۆڕاوەو، هەلومەرجێکی دیی وا هاتووەتە کایەوە، کە چارەنووسی کوردی پێوە بەستراوە، لەبەر ئەوە، ئەگەر تا ئێستە، لە هێندەك کەموکورتی، چاومان دەپۆشی، لەبەر خاتری تەناهیی نەتەوەیی، ئەوا لەم ڕۆژەدا، نابێ بەهیچ جۆرێك، چاو لە هەڵەو گوناه و تاوانی هیچ لایەنێك بپۆشین، ئەوجا هەر لایەنێك دەبێ با ببی، خۆ ئەگەر کەمتەرخەمیمانکرد، ئەوا خۆشمان تاوانبارین.

بۆئەوەی بچینە نێو جەرگەی باسەکەوە، حەزدەکەم بەکورتی چیرۆکی "هەرێمی نەفرین"، یان "نەوای ئارام" کە پتر لە دەساڵ لەمەوبەر باسمکردووەو، لەگەڵێك وتارو سەمینارو وتووێژی رادیۆیی و تەلەڤزیۆنیدا دووبارەمکردووەتەوە، سەرلەنوێ بیخەمەوە بەرچاو.

پاش ئەوەی سەددام بۆی دەرکەوت کە جەنگی هەشت ساڵەی دژ بە ئێران، سەرەڕای ئەو هەموو یارمەتییەی کە لە رۆژهەڵات و رۆژئاوا وەریدەگرت، نەیبردووەتەوەو، خەزێنەکەشی ڤالایە، کەوتە سەر بیری داگیرکردنی کوێت و، ئەمەش دوای ئەوەی کوێت لەساڵانی جەنگدا، بەسەتان ملوێن دۆلاری بە سەددام بەخشی بوو، کە بەشێکی زۆری ئەو پارەیە، ئەو چەکانەی پێکڕا کە کورد و عێراقییەکان و ئێرانییەکانی پێکوژران، ئا لەو کاتەدا، چەکدارەکانی حیزبەکانی باشووری کوردستان، هەموو لە ئێران بوون و، چەکدارەکانی حیزبەکانی رۆژهەڵاتی کوردستانیش لە عێراق بوون و، چەکدارەکانی باکووری کوردستان، واتە (پێ کێ کێ) بە ژمارەیەکی کەم، لەشوێنی خۆیان، خەریکی دەستوەشاندن بوون لە بنکەی پۆلیس و سەربازی ترك ودژی ئەو کوردانەی لە حیزبەکانی دیکەدا بوون. سەرکردەیەتییەکەشیان لە سووریا بوو. سەددام: بەهۆی هەڵە کردنەوە لە لێکدانەوەی هەلومەرجی رامیاری (نێوچەیی و جیهانی)و، خۆ بەزلزانین و گوێنەگرتن لە قسەی کەس، بڕیاری هەڵکوتانە سەر کوێتی دا، ئەوەشی نەگرتە بەرچاو، کە جیهان لەساڵی 1990 دا، لەشێوەی دوو بەرەییدا نەمابوو. سۆڤێت پووکابووەوە و، ئەمریکا وەك تاکە زلهێزێك لەجیهاندا مابووەوە، کە ئەویش دژی داگیرکردنی کوێت بوو. بێجگە لەمەش، هەموو وڵاتانی جیهان تێکڕا، بەڵام هەریەکە لەبەر هۆیەکی دی، دژی داگیرکردنی کوێت بوون، ئەوەبوو لە ئەنجامدا، لەشکری عێراق بە زۆر لە کوێت دەرپەڕێندرا، بەڵام ئەمریکا لەبەر خاتری "هەڤاڵبەند"ە ساختە کارەکانی، وەك حوسنی موبارەکی میسر و شاحوسێنی ئەردەن و شا فەهدی حیجاز، وازی لە سەددام هێناو، دەستیشی بەرەڵڵا کرد بۆ لێدانی کورد و شیعەو، لەوەوە ئەو گەلڕەوە دروستبوو، کە ملوێن و نیوێك تا دوو ملوێن کورد: لەشوێنی خۆیان هەڵاتن و ڕوویانکردە سەر سنوورەکانی ئێران و دەوڵەتی ترك و، ئەوەبوو دەزگەی راگەیاندنی گشتی لەهەموو جیهاندا و، هەموو رۆژێك، ئەو مەرگەساتەی کوردی هەڵاتووی پێشانی خەڵك دەداو، لەمەوە جۆرە بەزەییەك لە دڵی خەڵکدا پەیدا بوو بەرامبەر بە کورد، لەگەڵێك شوێن پارە کۆکرایەوە بۆ کورد. تەنانەت، لە لەندەن کۆنسێرتێکی نێو نەتەوەیی رێکخرا بۆ خڕکردنەوەی پارە بۆ کورد. بەرێککەوت لەو سەردەمەدا فرانسوا میتران سەرۆك کۆماری فەرەنسا و، تورگوت ئۆزال سەرۆك وەزیرانی دەوڵەتی ترك بوو، جۆن مێجەریش، سەرۆك وەزیرانی بەریتانیا بوو، ئەوە بوو بە هەوڵ و تەقەلای میتران و گەلێك لایەن، کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان، بڕیاری دامەزراندنی "هەرێمێکی نەفرین"ی دا کە بە "نەوای ئارام" نێویرۆیی.

بەڵام کاربەدەستانی حیزبە کوردییەکان رانەوەستان، تا کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان بڕیارێکی باشتر بدا بۆ کورد، چوون بۆ لای سەددام و دەستیانکردە ملی وداوایان لە کوردە هەڵاتووەکان کرد بگەڕێنەوە شوێنی خۆیان، کە بە قسەیان نە کردن.

ئەم کردەوەیە لەو ڕۆژەدا، تەرمۆمەتری بەزەییهاتنەوەی خەڵکی بەکورددا، زۆر هێنایە خوارەوە، گەلێك لەو پارەیەی کە بۆ کوردستان کۆکرابووەوە، ئیدی نەدرا بەکورد.

کورت و کرمانجی، دامەزراندنی ئەم هەرێمە، لەئەنجامی شەڕی چەکداریی حیزبە کوردییەکانەوە، یان لەئەنجامی دیپلۆماسیێتیی و وتووێژی سەرکردەی حیزبەکانەوە لەگەڵ ڕژێمی عێراق، یان کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان نەبوو، بەڵکو لەئەنجامی گەلڕەوەکەو، ئەو بارودۆخە نێو نەتەوەییەوە بوو کە باسمکرد، واتە، ڕۆڵی حیزبەکانی تێدا نەبوو، حیزبەکان هاتنە سەر خوانی ئامادەکراو. ئەمەش قسەی ئەوڕۆم نییە، قسەی دە ساڵ لەمەوبەرمە کە بۆ ڕۆژنامەی "کوردنامە"م کردووە (کوردنامە، ژ 23، مایسی 1993) مەبەستیشم لەمە ئەوە نییە کە بێژم کورد خەباتی نەکردووە، یان حیزبەکان هیچیان نەکردووە، کردوویانە، بەڵام ئەم "نەوای ئارام"ە، ئەنجامی ئەو خەباتە نەبووە.

پاش ئەوەی دوو زلحیزبەکە کەوتنە گیانی یەکدی و، پەرلەمانی کوردستان درایە بەر تۆپ و، گەلێك کەس کوژران و، نێوو نێوبانگی کورد خراپ بوو، لەگەلێك لاوەو، و چەند جارێك، پێوەندیکرا پێمەوە بۆ دامەزراندنی "حیزبێکی نەتەوەیی"، بەڵام بەهەموو لایەکم ڕاگەیاند کە ئەو کارە بەڕاست نازانم، گوتیان: "لە کوردستاندا دەبێ جێگیرەوە (بدیل)یەکی نەتەوەیی هەبێ بەرامبەر بەم حیزب و حیزبۆلکە نانەتەوەییانە کە ئەمە پەنجا ساڵە چەپڵە بۆ ڕژێمی تاوانباری سۆڤێت و، برایەتیی درۆزنەی کورد و عەرەب و کورد و فارس و کورد و ترك لێدەدەن و، زوەڕنا بۆ ئۆتۆنۆمی لێدەدەن و، خۆشت ئەوە زۆر باش دەزانیت"، گوتم: "ئەوە ڕاستە، بەڵام ئەگەر ڕێکخراوێکی نەتەوەیی هەبێ، لەم کاتەدا، ناتونێ بە سەربەخۆیی کار بکا و پەلبهاوێ و بژی، چۆنکە ئەو حیزبانە باوەڕیان بە ئازادیی بیروڕا و دێمۆکراسی نییە، ئەوجا، یان ئەوەتە دەبێ ببێتە دەسکەلای دەستی یەکێك لە حیزبە گەورەکان و بکەوێتە فشە کوردایەتی، یان ئەوەتە بەچەك بەربەرەکانێیدەکەن و لەنێوی دەبەن"، گوتیان: "ئێمەش دەتوانین هێزێکی چەکدار دروستبکەین و لەسەر خۆمان بکەینەوە" گوتم: "دوور نییە بتوانن هێزێکی چەکدار دروستبکەن، بەڵام یەکەم، ئەو هێزەی ئێوە، هەر لەشەوو ڕۆژێکدا نابێتە هێزێکی وەك ئەوەی ئەوان، چۆنکە ئەوانە چەند ساڵە لەلایەن داگیرکەرانی کوردستانەوە پشتگیریدەکرێن و، لەلایەکی دیکەشەوە، دەبێتە بەیەکدادان و خوێنڕژان و، ئەزیش ئەوە زۆر بەخراپ دەزانم، کە کورد کورد بکوژێ لەسەر حیزبحیزبێنە". گوتیان: "ئەی باشە، چارچیە؟" گوتم: "چار ئەوەیە هەوڵبدرێ کە جەماوەرەکەی ئەم حیزبانە بەبیری نەتەوەیی ئاشنا بکرێن و تێیانبگەیەندرێ کە حیزب بووەیەکی پیرۆز نییە، بەڵکو هۆیەکە بۆ گەیشتنە ئامانجێك، هەر کوردێك کە خاین نەبێ، مافی سەربەستیی ڕادەربڕین و کارکردنی ڕامیاری هەیە، نابێ کورد دەست لە کورد بوەشێنێ". لە دواییدا هەموو جارێك ئەوەشم دەگوت پێیان، کە ئەمە بیرو بۆچوونی منەو بەس، ئەز نابێژم حیزب دروستمەکەن، یان دروستبکەن، ئێوە سەربەستن، خۆتان چۆنی بەباش دەزانن وابکەن" گوتیان: "باشە، ئەگەر شتێك دروستبوو، تۆ لەدژی ناوەستی؟" گوتم: "ئەگەر کاری باش بکا، ئافەرین دەکەم لێی و، ئەگەر کاری خراپ بکا، ڕەخنە دەگرم لێی، بەڵام بەهیچ جۆرێك ناچمە ناوی،" گوتیان: "بۆچی؟" گوتم: "چونکە باوەڕم بە حیزبایەتی نییە، لەگەڵ ڕێزمدا بۆ ئەوانەی باوەڕیان پێیەتی".ئەوجا ، لەوکاتەوە ، دەستمکرد بەهەوڵدان بۆ نێزیکردنوەی حیزبەکان لەیەك و، هەوڵدان بۆرازیکردنی ژمارەیەکی زۆر لەهەموو لایەك ، بەتایبەتی پارتی و یەکێتی، بۆ هاوکاریکردن لەگەڵ یەك، لەجیاتی لەیەکدی کوشتن و، خراپەکاری لەگەڵ یەك . دیارە ، هەمووجۆرە ڕاهێنان و فێربوونێکیش پێویستی بەکات و بەردەوامیی هەیە ، هەتا بنچینەکانی لەمێشکدا دەچەسپێن و ، جێی خۆیان دەگرن . پێشم وایە ، ئەم هەڵوێستەی من کەڵکی هەبوو . بەڵام وەك هەموومان دەزانین ، زلحیزبەکان ، بەتایبەتی یەکێتی و پیٚ کیٚ کیٚ و پارتی ، وازیان لە ڕەوشی تۆتالیتێرانەو " پێشڕەوانە " و " تاك پەرستانە " نەهێناوە ، کە ئەوەش پاشماوەی زلکاوی بیری چەپەڵی ستالینیستیەو ، ئەم حیزبانە پەنجا ساڵە میشکی جەماوەری کوردی پیٚ بەنج دەکەن . لە ئەنجامی شەڕەقۆچ و بەیەکدادانی حیزبەکاندا ، ژمارەیەکی زۆر چەکداری هەردوولایان و هەموو لایەکیان کوژران ، کەئەمانە بێگومان ناچنە خانەی شەهیدانەوە . بێجگە لەوەش، داگیرکەرانی کوردستان توانییان جێپێی خۆیان لە " هەرێمی نەفڕین " دا بکەنەوە . چۆنکە پارتی و یەکێتی بۆ ڕێککەوتن لەگەڵ یەك، پەنایان نەبردە بەر نەتەوەی کورد ، بەلکو، چوونە سلاٚوی داگیرکەران. شایانی باسە ، زۆرجار لەکار بەدەستانی هەردوو زلحیزبەکە دەبیسین کە سوپاسی ڕژێمی ترك دەکەن کە گوایە " کوردو هەرێمی نەفڕین " ی پاراستووە . ڕاستییەکەی ئەوەیە ، ئەگەر ئەمریکاو بەریتانیا لەپشت پاراستنی ئەو هەرێمەوە نەبوونایە ، بێجگە لەوەش ، ئەگەر ڕژێمی ترك نەیارێکی بەهێزی وەك پیٚ کیٚ کیٚ ی نەبووایە ، کە لەشکری ترکی هێنابووە هەلەکەسەما ، هەروەها ، دوو زلحیزبەکەی باشوور ، بەتایبەتی پارتی ، ئالیکاریی لەشکری ترکیای نەکردایە بۆ بەربەرکانێی پیٚ کیٚ کیٚ ، ئەوا ڕژێمی ترك ، پاش

نەمانی ئوێزاڵ ، ڕێی بە بوونی هەرێم نەدەدا . ئەگەر بیرمان مابێ ، هەرشەش مانگ جارێك ، پاراستنی هەرێم تازە دەکرایەوەو ، ئەنجومەنی ئاسایشی ناسیۆنالی ترك ، هەموو جارێك دەیگوت " لەبەر خاتری ئاسایشی ناسیۆنالی ترك " درێژ کرایەوە ، ئەمەش شتێکی زۆر ڕوون و ئاشکرایە کە لەبەر خاتری چاوی کاڵی کورد نەبووە . لەمەش بترازێ ، ئەو قسەیەی کە ڕژێمی ترك دەیکات کە گوایە زیانی پارەی لێکەوتووە ، ڕاست نییە ، هەموو ڕۆژێك بە هەزاران لۆری لە عێراقەوە بۆ نێو دەوڵەتی ترك و لەوێوە بۆ عێراق بەقاچاخی لە هاتو چۆ دابوون و ، ڕژێمی ترك و کاربەدەستانی هەرێم ، سووتەکەیان لەخۆیان بەشدەکرد . زیانی چی ؟ شایانی باسە ، کەرژێمی ترك باوەڕی نەدەکرد کە ئەمریکا و بەریتانیا، بێ هاوکاریی ترك ، بتوانن پەلاماری سەددام بدەن ، یان بچن لەگەڵ کورد رێکبکەون . سەددامیش باوڕی نەدەکرد بەوەی ئەمریکا و بەریتانیا پەلاماری عێراق بدەن، ئەگەر رژێمی ترك رازی نەبێ، ڕێ بەلشکرەکانیان بداو، هەر لەو کاتەدا ئەلمانیاو فەرنساو رووسیاو چین و تەنانەت پاپاش، دژی جەنگ بوون و، بەملیۆن خۆپیشاندەر لە هەموو جیهاندا دژی جەنگ دەهاتنە سەر شەقامەکان، بەڵام کە کار لەکار ترازا، ئەو دەمە ترك پەژیوان بوونەوەو، ئێستەش دەیانەوێ، ئەمجارە، ئەوەی دەبوو بەشەڕ دەستیان بکەوتایە، زۆر بەهەرزان دەست خۆیان بخەن و 10– 15 هەزار سەرباز رەوانەی عێراق بکەن و بەملیار پارە وەربگرن و بکەونە فرتو فێڵ دژی کورد. لەم ماوەیەدا، دەنگ هەبوو کە پارتی و یەکێتی دژی ئەوە بوون کە لەشکری ترك، لەڕێی باشوورەوە بکشێتە نێو عێراقەوە. بەڵام کاربەدەستێکی سوپای ترك گوتی: "ئێمە گومانمان هەیە لەوەی کوردەکان وایانگوتبێ، چۆنکە هیچ ناشێ کورد قسەی وا بکەن" "الزمان 11/ 8/ 2003". وایە، خاڵۆی خۆیان باش ناسیوە.

بەڵام دوو زلحیزبەکە، هەتا ئێستە قوڕو قەپیانکردووە لە ڕۆنکردنەوەی هەڵوێستیان کە لێرەدا داوادەکەم لێیان، هەڵوێست پێشانبدەن.

ئەوجا ئێستە، ئەم پرسیارانەی خوارەوە لە کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە دەکەم:

1– کەسێك ئەلفوبێی زانستی رامیاری بزانێ، دەبێ ئەوە بزانێ کە فێدەرالیزم لە دەوڵەتێکدا، جۆرە سیستەمێکە بۆ هەموو دەوڵەتەکەو بڕیاردان لەسەری، بەدەست بەشێکی خەڵکی ئەو دەوڵەتە نییە، بەڵکو بەدەست هەموو خەڵکی ئەو دەوڵەتەیە، واتە، کورد. ئەگەر خۆیان بە عێراقی بزانن (کە ئەوەتە دوو زلحیزبەکە، نەك شانازی بە عێراقێتیی خۆیانەوە دەکەن، بەڵکو ئاڵاکەی عێراق کە لەڕاستیدا ئاڵای سەددامە، بێ شەرمانە هەڵدەکەن و شایەرەکانیان هەڵەبجە دەبەنە بەغدابۆیان) بەتەنێ بۆیان نییە، دەنگ بۆ فیدەرالیزم بدەن. باشە، ئایە گەرەنتی چییە کە زۆربەی زۆری خەڵکی عێراق، کە کورد نین، دەنگ بدەن بۆی؟ خۆ ئەگەر دەنگیان نەدا بۆی، دەبێ کورد رازی بێ بەوە، چۆنکە دووزلحیزبەکە، هیچ مەرجێکیان دانەناوە بۆ ئەو دۆخە. باشە، ئەگەر کورد رازی نەبوو و سەرکێشی کرد، ئایا بەخیاڵی حیزبەکان، دەبێ چی بکرێ، چی ئامادەکراوە بۆ ئەوڕۆژە؟ لێرەدا ئەو پرسیارە روایە خۆی دێنێتە پێشەوە، ئایە ئەم دوو زلحیزبە کە بە 12 ساڵ نەیانتوانیبێ بەرێوە بەرێتی لە دوو شاردا بکەنە یەك، تۆ بڵێیت بتوانن ئەو دەمە کورد لەو کوێرەوەریە رزگار بکەن، کە ئەوڕۆ پێشبینی دەکەن، بەڵام پێشگیری ناکەن.

2– با وادابنێین، کە زۆربەی زۆری خەڵکی عێراق، دەنگ بۆ فێدەرالیزم دەدەن، بەلام فێدەرالیزم چەشنی زۆرە، یەکێك لەوانە ئەوەیە، هەر پارێزگەیەك بەتەنێ، یەکەیەکی فیدراڵی بێ، یان چەند پارێزگایەك پێکەوە بدرێن لەیەك، بۆ وێنە، نێوی بنێت (هەرێمی باکوور) واتە، نێوی کوردستانی لەسەر نەبێ، دوو زلحیزبەکە چ دەفەرموون؟؟

3– زۆرجار باسی دەستوورو (شەڕی دەستوور)، دەکرێ. دەستوور، ئەمریکاییەکان دایناێن. کۆمەڵێك پسپۆڕی عێراقی، رەشنووسی دەستوور ئامادە دەکەن. کێ دەڵێ ئەو کۆمەڵە، دەستوورەکە بەدڵی کورد دەنووسنەوە؟ ئایا پێویستی نەدەکرد، داخوازییەکانی کورد، وەك سنووری باشووری کوردستانو نێوی هەرێمو دەسەڵاتەکانی هەرێم، لەکۆبوونەوەکانی سەلاحەدین ولەندەنو ناسرییەدا بخەنە بەردەم بەرهەڵستکارانو ئەمریکاو هەموو عێراقییەكو بێژن ئەمە داخوازیی ئێمەیەو بەم مەرجە نەبێ، ئێمە هاوکاری ناکەین، یان بۆ چی بۆ ئەوکۆبوونەوانە، چەند کوردێکی شارەزایان بانگنەکرد؟

پاش ئەمە، ئایە دەستوور لەوڵاتە ڕۆژهەڵاتییەکاندا نرخی هەیە؟ ئایە ئەوەتەی عێراق هەیە، چەند جار دەستوورەکەی گۆڕا، پاش هەر کودەتایەکی سوپایی؟ ئایا ئەمریکاییەکان، هەتا ڕۆژی قیامەت لەعێراقدا دەمێننەوە بۆ پاراستنی ئەو دەستوورە؟

4– باوادابنێین کە عێراق بوو بەدەوڵەتێکی کۆماریو فێدەراڵیو کوردستانیش بووە هەرێمێك، ئایا گەرنتی چییە بۆ ئەوەی کە هەموو ساڵێك هەزاران عەرەب نایەن لەو هەرێمەدا نیشتەجێ بن؟ هیچ هەرێمێکی فێدەراڵی، ناتوانێ ڕێ لەخەڵکی تەواوی دەوڵەتەکە بگرێ و نەهێڵێ لەو هەرێمەدا بژین. گەرنتی چییە بۆ ئەوەی ڕۆژێ لەڕۆژان، زۆربەی زۆری خەڵکی هەرێم نابنە

عەرەب؟ ئەوەتە دەوڵەتە عەرەبییەکان خەریکی دامەزراندنی یەکێتیی بازرگانیو بازاڕی ئازادو یەککردنی پارەکانیانن (وەك یورۆی ئەوروپا). ئایە پێویست نەبوو، هەر لەسەرەتاوە، مەرجێك بخریّتە پێش: (نابێ لەدەستووردا بنووسرێ عێراق بەشێکە لەنیشتمانی عەرەب)، هەروەها مافی مانەوە (**اقامة**) لە کوردستاندا بۆ ئەوانەی خەڵکی کوردستان نین، بەپێی قانوونێکی تایبەتی دەستنیشانبکرایە؟

5- پارێزگاری بەعقوبە، لەم رۆژەدا کەئەمریکاییەکان دایناوەو هیچی بەدەست نییە،دەفەرمووێت: خانەقین کوردستان نییەو نابێ پەروەردەی کوردی تێدا بێ (کوردستانی نوێ 2003/8/6). ئایا سەر بەرزییە بۆ ئەندمە کوردەکانی (مجلس الحكم الانتقالی) بێدەنگ بنو نەڵێن (ئەگەر ئەو کابرایە دەستبەجێ دەرنەکرێ، ئێمە لەم (مجلس)ە دەکشێیینەوە؟

6- لەم رۆژەدا کە هێشتا عێراق نەبووە بەدەوڵەتو جارێ لەشکرو حکومەتی نییەو کورد جارێ هێندەك دەسەڵاتیان هەیەو تاهەندازەیەك قسەیان دەڕوا، ئایا پێویست نییە کە هەردوو زلحیزبەکە، تازووە هەوڵی گشتپرسییەك بدەن لەهەموو نێوچەکانی کوردستانداو پرسیارێك لەخەڵك بکەن، ئایا سەربەخۆیییان دەوێ، یان یەکگرتن لەگەڵ عێراق لەشێوەی کۆمارێکی کوردستانیی فێدەراڵیدا کە ناسنامەیەکی تایبەتیو دەستوورێکی تایبەتی هەبێ و بەزووترین کات ئەنجامەکەی بدرێ بە کۆمەڵی نەتەوەیەکگرتووەکان، وەك بەڵگەنامەیەکی نێو نەتەوەیی!؟ ئەم پێشنیازەم لەکاتی خۆیدا لە (میدیا) دا بلاوکردەوە لەژێر سەرنێوی (ئەی گەلی رووتو برسی لەزۆرداران نەترسی، بێژە بەخاوەن کورسی، رێ چۆڵکەن بۆ گشتپرسی (میدیا2003/2/1)، بەڵام دووزلحیزبەکە بەداخەوە لەدژی وەستانو سەیرە خۆشیانو هەموو کەسێك دەزانێ کەپەرلەمانەکەیان هەشت ساڵە رەوایەتی نەماوە. باشە، بەچ مافێك باسی پەرلەمان دەکەنو بەچ مافێك رێ لەهەڵبژاردنێکی نوێ دەگرن؟ ئایە رێگرتن لەمافی رەوای خەڵکی باشووری کوردستان بۆ دەنگدان بەئازادی، لەترسی ئەوەی کە دەزانن ئەمجارە لەهەڵبژاردندا زۆر ناهێنن، ئایا ئەمە کەڵەگایی نییە بەسەر رەشووتی کوردەوە؟

7- کە ئەمریکا لەناچاریو، پاش ئەوەی رژێمی ترك دەستی بری، روویکردە پارتیو یەکێتیو، ئەوەبوو لەرۆژێکی تایبەتیداو لە کاتێکی تایبەتیدا، دەبوو هەرسێ لایان، لەیەك کاتدا، بگەنە کەرکووك، بەڵام چەکدارەکانی یەکێتی لەچەمچەماڵەوەو چەند دەمژمێرێك لەوەبەر،کەوتنە رێو بەر لەدوانەکەی دی، بە پەرۆ کەسکەکەوە چوونە نێو کەرکووك و، بەگەیشتنیان، تاڵانو برۆیی دەستییێکرد، کەپارتی دوای ئەوان گەیشتە ئەوێو ئەوانیش بەپەرۆ زەردەکەوە، دەمێك بوویەکێتی کوردی کەرکووکی کرد بوو بە چواریەکی دانیشتووانی ئەوێ. ئەمەلەکاتێکدا کە کوردی کەرکووك ئاڵای کوردستانیان بەرزکردەوە، بەڵام چەکدارەکانی پارتیو یەکێتی، بەفەرمانی ئەمریکاو هەرەشەی ترك، لەکەرکووك چوونە دەرەوە. ئەوجا لەبەر ئەوەی پارتیو یەکێتی نەیانتوانی لەسەر دانانی پارێزگارێك رێکبکەون، کوردێکی سەربەخۆ بوو بەپارێزگارو ئەوچاتر، بەڵام هەتا ئەورۆکە، زۆربەی زۆری کوردە دەرکراوەکانی کەرکووك نەیانتوانیوە بگەڕێنەوە سەر ماڵو ملکی خۆیان، بێجگە لەوەش ئەگەر کوردێك لەسەر کارێك دابمەزرێ، دەبێ ئاشوورییەكو ترکمانێكو عەرەبێکیش دابمەزرێنن، وادیارە ئەمریکاییەکان بەتەمانین عەرەبە داگیرکەرەکان بەزۆر لەکەرکووك دەربکەن، بەڵکو ئەوەیبەئارەزوو بگەڕێتەوە شوێنی خۆی، پارەی دەدەنێ،ئەوەش لەکاتێکدا کە ئەو عەرەبانە لەکەرکووکدا بمێنن، دیمۆگرافیای باشووری کوردستان تێکدەچێ. دوو زلحیزبەکە چ دەفەرموون لەم بارەیەوە؟

8- (**جامعة الدول العربية**)و لەپێش هەموویانەوە میسرو سووریاو حیجاز، دان بەرەوایەتیی (مجلس الحكم الانتقالی) دانانێ،، بەبیانووی ئەوەوە کەهەڵنە بژێردراوەلەلایەن گەلی عێراقەوە. لە ڕاستیشدا لەبەر ئەوەیە کەدەترسن (**عروبة العراق**) یان لە دەست بچێ. ئەم سێ دەوڵەتە، هەر ئەو سێ دەوڵەتەن، کەکاربەدەستانی کورد، هەرساتەنەساتێ دەچوونە سڵاویانو پەسنی رژێمەکانیاندەدا.

ئایا ئێستە کاتی ئەوە نەهاتووە کە(5) ئەندامە کوردەکەی (مجلس) داوا لە(**جامعة الدول العربية**) بکەن، داوای لێبوردن بکا لەکوردو ئامادەبێ زیانەکانیان ببژێرێتەوەو، داوا لە دەوڵەتە عەرەبەکان بکەن کەئەوانیش رەوایەتیی خۆیان لەرێی هەڵبژاردنی ئازادەوە بەسەرپەرشتیی کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان بەئیسپات بگەیەنن،چۆنکە هیچ رژێمێکی عەرەبی رەوایەتی نییە. رژێمی سووریا، دەستوورەکەی خۆی گۆڕی لەبەر خاتری ئەوەی کوڕی حافیز ئەسەد بکەنە "سەرکۆمار". ئەمانەن، کە باسی دیمۆکراسیو هەڵبژاردن دەکەن!!!.

9-کچی کورد، هەر بەکاربەدەستانی میسر نەفرۆشراون، بەڵکو بەگەلێك دەوڵەتی عەرەبی فرۆشراون، ئەو بەڵگەنامەیەی کە (میدیا) بۆ یەکەمین جار بلاوی کردەوە، بەڕۆنی دەریدەخا کە ئەو کچە کوردانە بەکاربەدەستانی رژێمی میسر فرۆشراون، نەك

به بازرگانانی ژن، ئایا ئێستە پێویست دەکا کەبەرێز سەلاح رەشید وەزیری مافی مرۆڤی (یەکێتی) پاکانە بۆ خۆی بکا کە ئەونەیگوتووە شتی وابووە، بەڵکو تەنێ پرسیاری کردووە لەکاربەدەستانی میسر، تابزانێ ئاگایان لەمە هەیە یان نا، مەبەستی وی تەنێ زانیاری بووە لەسەر ئەو بابەتە(الشرق الاوسط 2003/8/3). ئایا لەباتی ئەوە، نەدەبوو حیزبی (یەکێتی) چەند خۆپیشاندانێکی گەورە سازبکا لە باشووری کوردستان و، بەغداو ئەوروپا و ئەمریکا و داوا لەنوێنەرایەتیی میسرو دەوڵەتە عەرەبییەکانی دی بکا، کچە کوردەکان بگێڕنەوە بۆ کەسوکاری خۆیان؟

وادیارە ئەم کچە کوردانەش دەچنە ریزی ئەو چەند هەزار ژنە کوردەی کە لەم (10-12 ساڵەی دواییدا (لەهەرێمی نەفرین) بەدەستی کەرپیاوان و تاوانباران کوژران، بێ ئەوەی هیچ کاربەدەستەتێکی ئەم دووحیزبە لێیان بپرسێتەوە. بەڕاستی کەشوهەوای ئەم رۆژانە، لەکەشوهەوای سەردەمی رێککەوتننامەی مارتی 1970 دەچێ کە(یەکێتیی نەتەوەییی خوێندکارانی کورد لەئەوروپا) (نوکسە) یەکەمین و تاکە رێکخراوێکی کوردی بوو کە گومانی خۆی بەرامبەر بەو رێککەوتننامە کالۆ کرچە بلاوکردەوە. خۆ ئەگەر ئەو رێککەوتننامەیە لەهەموو روویەکەوە بێ کون و کەلەبەر بوایە، کێشەی کەرکووک و خانەقین و مەندەلی و فەیلییەکانی بڕاندایەوەو جێبەجێکردنی رێککەوتننامەکەش دەستبەجێ داوابکرایەو نەخرایە پاش چوار ساڵ، بەدڵنیاییەوە کارەساتی ماڵوێرانەکەرانەی مارتی 1975 مان نەدەدی.

دوو رۆژ پێش ئەمڕۆ 2003/8/10، سەت رۆژ تێپەڕی بەسەرهەرەسی رژێمی سەددامدا، بەلاّم تائێستە نەکوردەکانی کەرکووک چوونەتەوە جێی خۆیان و نەئەوانەی زیانیان لێکەوتووە هیچ پارەو پوولێکیان وەرگرتووەو، کەرکووک و مووسڵ و خانەقین و مەندەلی و کووت وشارەبان وجەلەولاو شوێنە داگیرکراوەکانی دیکەی باشوور، هێشتا نەخراونەتەسەر (دوو بەڕێوەبەرێتییەکە) وئەو دوو بەڕێوەبەریتییەش تائەورۆ نەبوونەتەوەیەك. بەڕاستی ئەگەر جەماوەری کورد نەکەونە خۆیان،هیچ دوور نیە مارتی 1975 جارێکی دی، بەلاّم بەجۆرێکی دی،دووبارە ببێتەوە. لەبەر ئەوە رۆژ رۆژی کارەو، رۆژی قسە لەڕوویی و راستگۆیی و شەرمنەکردن و هەستی خۆ دەربڕینە،کێش دلّی دێشی بابیەشێ، چش و هەزار جار چش!!!

بەرلین 2003/8/12

میدیا، ژ146، 2003/8/16

کە ئەمریکا هێشتا پەلاماری عێراقی نەدابوو، بزووتنەوەیەکی یەکجار بەجۆش لەهەموو جیهاندا کەوتە سەرپێ، بەنێوی ڕێگرتن لە"شەڕخوازیی" ئەمریکا، کە لەڕاستیدا، ڕێگرتن بوو لەخستنی ڕژێمی سەددام. ئەم بزووتنەوەیە کە لەشێوەی "چێشتی مجێور" دابوو، پێکهاتبوو لەچەند دەوڵەتێکی خاوەن پیشەسازیی گەورەو، لەپێش هەموویانەوە، فەرەنساو ئەڵمانیاو ڕووسیاو چین. هەروەها دەوڵەتە عەرەبی و ئیسلامییەکان و فەلەستینییەکان و، ئەو بەرەیەی کە بە "بەرەی چەپاژۆ" (الجبهة اليسارية) دەناسرێ و، ئەوجا کلێسەکانی دیانەکان، بەسەرکردەیەتیی پاپا، کە زۆر بەداخەوە، دەستی دایە دەست تاوانبارێکی وەك تاریق عەزیزی وەزیری دەستە ڕاستی سەددام. ئەمانە، هەموو، بەنێوی "ئاشتیخوازی"یەوە قسەیاندەکردو، باسی "پاراستنی گەلی عێراقیان" دەکرد لە "دەستدرێژیی ئەمریکا"، بێ ئەوەی گەلی عێراق، پەنای بردبێ بۆیان کە بکەونە فریای. ڕۆژانە بەهەزاران کەس دەهێنرانە سەر شەقامەکانی ئەورووپا، بۆ خۆپێشاندان لە "دژی جەنگ"و، سووك و ڕیسواکردنی ئەمریکا، بێ ئەوەی بە یەك وشە نێوی ڕژێمی تێرۆریستی سەددام ببەن. بەڕاستی، زۆربەی زۆری ئەو خۆپێشاندەرانە تەفرەیانخوارد بوو، چۆنکە، کە دەچوومە نێویان و لێیانمدەپرسی، ئایە دەزانن مێژووی عێراق چییەو، سەددام و ڕژێمەکەی چۆنن، نەیاندەزانی و هەر دەیانگوت "ئەوە گرنگ نییە، ئێمە دژی جەنگین و، ئەمریکا دەیەوێ نەوتی عێراق داگیر بکا". بێگومان، هێندێکیان پاش دەمەتەقێ لەگەڵیان، کەمێك سارد دەبوونەوەو، حەزیان بەزانیاریی پتر دەکرد لەو ڕووەوە، بەڵام مخابن، لەهەموو جیهاندا وایە، کە کەسانی ساختەکارو خاوەن بەرژەوەندیی خۆیی، لەڕێی فرتوفێڵ و شاردنەوەی مەبەست و بارگۆڕینەوە، توانیویانە هەزاران مرۆڤی سادەو ساویلکەو دەروونپاك، بۆ ئامانجی گڵاوی خۆیان بەکار بهێنن. ئەم تەفرە خواردووانە، نەیاندەزانی کە سەددام و ڕژێمەکەی، 35 ساڵە بانگەوازی جەنگیان داوە لەدژی کوردو عێراقی و ئێرانی و کوێتی و، هەر کەسێك کە ڕەخنەی گرتبێ لێیان. لەگەڵ ئەوەشدا، کەسانی دیکەش هەبوون، کاتێك دەهێنرانە بەر مێزی وتووێژ، نەیاندەتوانی مەبەستی خۆیان بخەنە لاوە، بۆ وێنە: وەزیری دەرەوەی ئەڵمانیا، یۆشکا فیشەر، لەوەرامی ڕۆژنامەیەکی ئەڵمانیدا کە پرسیبووی لێی، چ دەبێژی بەرامبەر بەوەی کە ڕژێمی سەددام مافی مرۆڤ پێشێل دەکا؟ گوتبووی: "تەنانەت ئەگەر ڕژێمێکیش مافی مرۆڤ پێشێل بکا، هێشتا نابێتە بەڵگەیەك بۆ ڕووخاندنی ئەو ڕژێمە بە زۆر". ئەمە قسەی ئێستەی ئەم یۆشکا فیشەرەیە کە لەشەستەکانی سەتەی ڕابوردوودا، چەپاژۆیەکی وا توندڕۆبوو، لەیەکێك لە خۆپێشاندانەکاندا، کەوتە پەلاماردان و لێدانی پۆلیسی ئەڵمانیاو، لەسەر ئەوەگیراو کەوتە بەر لێکۆڵینەوەو سزادان و، ئێستەش کەبووە بەوەزیر، هی ئەوەیە کە حیزبەکەی (حیزبی کەسکەکان)، هەرچەندە لەهەڵبژاردندا، ڕێژەیەکی یەکجار کەمی هێناوە، بەڵام بەیەککگرتن لەگەڵ سۆسیالدیمۆکراتەکاندا، کراوە بەوەزیری دەرەوەو، بەلای ئەو ڕژێمانەدا دادەتاشێ کە کاتی خۆی بەدەستنێژی ئیمپریالیستەکانی ڕۆژاوا دەیدانە قەڵەم. چۆنکە، ئەوەتە پاش ڕووخانی ڕژێمی سەددام، ئەم فیشەرەو **سەرکردەکەی (کانسلەری ئەڵمانیا، گێرهارد شرویدەر) لەگەڵ پووتین (سەکردەی ڕووسیا)و جاك شیراك (کە نێوی بەجاك ئیراك دەرچووەو، بەیەکێك لەهاوڕێکانی سەددام دەناسرێ) هەموو خەریکی ئەوەن، ئەمریکای لەجەنگدا سەرکەوتوو، لەڕێکخستنی کاروباری عێراقدا، نووچ بهێنێ و، بەسەرشۆڕی لەعێراق بچێتە دەرەوەو، ئەمانیش "لێخورە دەشتە"، فابریقە بازرگانییەکانیان و، سیاسەتی خۆیان، بەکامی دڵیان لەعێراق بخەنە کارو، ئەوەتە دەبێژن: "ئێمە سەرباز نانێرین بۆ عێراق، ئەگەر بڕیاری کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانی لەگەڵ نەبێ. ئەمریکا بێ پرسی ئێمە، پەلاماری عێراقی داوە، لەبەر ئەوە، هەر خۆی بەرپرسیارە بەرامبەر پاراستنی ئاسایش لەعێراقدا".**
ڕووسیاو فەرەنساو ئەڵمانیا، هەرسێکیان، داوای ئەوە دەکەن کە دەوڵەتە دراوسێیەکانی عێراق و دەوڵەتە عەرەب و ئیسلامییەکان، لەدابینکردنی ئاسایش لەعێراق و لەئاڕاستە کردنی سیاسەتی عێراق و، ئاوەدانکردنەوەی عێراقدا، دەورێکی دیاریان هەبێ. تەنانەت شرویدەرو فیشەر، ڕۆژی 9/3، لەبەردەم ئەردۆغاندا کە هاتبوو بۆ بەرلین و، دەپاڕایەوە کە ڕژێمەکەی لە "یەکێتیی ئەورووپا"دا وەربگرن، بەکوڵودڵ پشتیانگرت و، تەنانەت یۆشکا فیشەر

گوتی: "سەبارەت بەوەی باری ئاسایش لەعێراقدا لەدۆخێکی خەتەرناکدایە، پێویستە ترکیا دەورێکی دیاری بدرێتێ لەپاراستنی ئاسایشدا".

ئاشکرایە، ئەمەش مانای وایە کە دەستی رژێمی ترک بۆ لەنێوبردنی کورد، بەرەڵڵا بکرێ. ئەمەش لەکاتێکدا کە رژێمی ترک، بەبەڵێنو، دەمچەور کردنی هێندەك سەرۆکهۆزی عەرەب، کارێکی وایکردووە، کە ژمارەیەك ئیمزا کۆبکەنەوەو، داوا لەرژێمی ترك بکەن، سەرباز بنێرێ بۆ عێراقو، لەم تەنگانەیەی ئەمریکاو، ئەم هەڵوێستەی ئەڵمانیاو فەرەنساو رووسیا، سووت وەربگرنو، وەك خۆیان بەرۆنی دانیپێدادەنێن، تاکو کورد هیچی دەستنەکەوێ. لەم کورد دوژمنیەشدا، رژێمەکانی ئێرانو سووریا، سەرەرای ناحەزییان بەرامبەر رژێمی ترك، هاوهەڵوێستن لەگەڵیو پێکەوە کار دەکەن. ئەوەتا لەم رۆژانەدا، رژێمی ترك بۆ رازیکردنی دڵی کاربەدەستانی ئێران، ژمارەیەکی زۆر لەو کوردە رۆژهەڵاتییانەی دایەوە دەست رژێمی ئێران، کە رایانکردبووە نێوچەی بن دەسەڵاتی ترك، ئەگەرچی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، دانینابوو بەمافی پەنابەرییاندا، ئەو کوردانە، هەر دەستبەجێ پاش گەیشتنە ئێران، خرانە زیندانەوە. شایانی باسە، ئەمە سووکایەتیکردنە بەکۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، کە دەوڵەتە زلەکان ئەم "کۆمەڵە"یان وازلکردووە، دەفەرموو بابزانین بەرامبەر بەم کردەوە تاوانکارانەیەی رژێمی ترك دەفەرمووێ چی؟ ئەوەش دەبێ بێژین کە رژێمی سووریا، ژمارەیەکی زۆر کوردی داوەتە دەست رژێمی ترك، کە هێندێکیان کوردی ترکیا نین، بەڵکو لەو کوردانەی سووریان کە "جنسیة"یان لێسەندراوەتەوەو، لەهەموو مافێك بێبەری کراون.

ئەوجا، ئەوەی کە دەوڵەتە عەرەبییەکان، دان بە "مجلس الحكم الانتقالي" دانانێن، چۆنکە بەلای ئەوانەوە، بەهەڵبژاردن نەهاتووەتە سەر کارو، رەوایەتی نییە، راستییەکەی لەبەر ئەوەیە کە لەوە دەترسن، "عرووبەی تێرۆیستانە"ی عێراق، بەرەو پاشەوە بگەرێتەوەو، رژێمێکی نیوە دیمۆکراسی لەعێراقدا دروستبێ کە رژێمە دیکتاتۆرەکانی ئەوان بخاتە لەرزە، لەگەڵ ئەوەشدا، دەبوو "مجلس الحكم الانتقالي"، بۆ پاراستنی ئاورووی خۆی، بیگوتایە: "ئێمە دان بەرەوایەتی رژێمە عەرەبییەکاندا نانێین، هەتا هەڵبژاردنێکی ئازاد نەکەن لەژێر چەتری کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانداو، ئەو کارە دژ بەمرۆڤایەتییانەی، تائێستە فەرمانرەواکانیان دژ بە گەلەکانیان کردوویانە، نەخرێنە بەر دادگەیەکی بێ لایەن". بەڵام داخی گرانم، ئەوەتە "مجلس الحكم الانتقالي" وا خۆی سووککردووە کە تکا دەکا رێبدەن بەوەی ئەندامێکی لەکۆبوونەوەی وەزیرەکانی دەرەوەی دەوڵەتە عەرەبییەکاندا بەشدار ببێ. سەیر ئەوەیە وەزیری دەرەوەی عێراق کە کوردە دژی هاتنی لەشکری ترکە بۆ عێراق، بەڵام "مجلس الحكم" قورو قەپی کردووە، ئایە ئەمە دەرفەتێك نییە بۆ بەرێز کاك هۆشیار زیباری، هەرەشەی "تعليق عضوية" بکا؟ وەك بحرلعلووم کردی؟.

بەدڵنیاییەوە، ئەم بارە نالەبارەو، ئەم هەموو گوشارە زۆرەی وا لەسەر ئەمریکاو، ئەو مەسرەفە زۆرەی کە رۆژانە کەوتووەتە سەریو، خوێنی ئەو سەربازانەی کە رۆژانە لەعێراق دەرژێرێ، بەناچاری، هەڵوێستی کۆنی توندو تۆڵی ئەمریکا، شلدەکاتەوە. با هەر دوور نەرۆین، جاران ئەمریکا داوای لەرژێمی ترك دەکرد سەرباز نەنێرێ بۆ عێراق، ئێستە خۆی تکا دەکا لێی، سەرباز بنێرێ. بێجگە لەوەش دۆناڵد رامسفیلد، وەزیری بەرگریی ئەمریکا، دەبێژێ "ئەو دەوڵەتەی سەرباز بنێرێ بۆ عێراق، کورسیەك بۆ خۆی مسۆگەر دەکا لەژووری بریارداندا، لەبارەی چارەنووسی عێراقەوە". ئەوجا قورِ بەسەر کورد، چۆنکە ئەو دەمە، رژێمی ترك خاوەن بریار دەبێو، هەر لەئێستەشەوە، وەك کوردە کە دەبێژی "مانگ، سەر لەئێواریێوە دیارە". لەبەر ئەوە، دەبێ ئەوە بخرێتە بەرچاو کە لەوانەیە، ئەمریکا جۆرە "تنازلات"یکێش بکا کە لەبەرژەوەندیی کورد نەبێ. سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکان دەفەرموون چی؟

تائێستە، کەمدابێژێك باسی بەرەی نەیارانمانکرد، ئەوجا با بێینە سەر بەرەی کوردو، بەر لەهەموو شتێك بپرسین، کورد مانای کێ؟

ئێمە ئەگەر درۆ لەگەڵ خۆمان نەکەین، دەبێ دان بەوەدا بنێین کە بەرەیەکی رۆشنبیرانی کورد، کە سەربەخۆ بیر بکاتەوەو، سەر بەم حیزبو ئەو حیزب نەبێ‌و، هەڵوێستی بابەتانەو بوێرانەی هەبێ‌و، لەنێو جەماوەریشدا دەسەڵاتو پشتگیرییەکی فراوانی هەبێ، نییەو نییە. راستە، کوردی رۆشنبیری بەویژدانی ئازاو سەربەخۆ هەن، بەڵام وەك تاکە تاکەو، پچڕ پچڕو، بێ بنکە (بناوانی) جەماوەری، نەك وەك بەرەیەکی یەکگرتووی خاوەن قورسایی جڤاکی. ئەمانە، هەرچەندێك هەوڵبدەن‌و، زەحمەتبکێشن، ناتوانن دەورێکی کاریگەر بنوێنن. لەنێو حیزبەکانیشدا مرۆڤی رۆشنبیری بەویژدان هەن، کە رەخنە لەسیاسەتی حیزبەکانیان دەگرن، بەڵام لەبەر ئەوەی پێیان بە رەوڕەوەی لاسەنگی حیزبەکانیانەوە بەستراوە، دەفیان دەنگ نادا. ئەمانە، زۆریان هاتوونەتە سەر ئەو باوەڕەی کە رێبازی حیزبەکانیان، بەو شێوەیەی ئەوڕۆی، بەرەو ئازادیی کوردو سەربەخۆییی کوردستان ناڕواو، ئەوەی حیزبەکان داوای دەکەن، نرخی سەتیەکێکی ئەو قوربانییەی نییە کە نەتەوەی کورد داوێتی، لەبەر ئەوە بێزاری‌و ناهومێدی خۆیان ناشارنەوەو، جاروبار دەشیخەنە سەر کاغەز. هێندەك جاریش، وادەگاتە جەرگیان، کە واز لەحیزبەکانیان دەهێنن‌و، دەچنە ماڵی خۆیان‌و، زۆریشیان، بەخەفەت‌و داخ‌و خەمەوە، لەنێو حیزبەکاندا دەمێننەوەو، چاوەڕوانی ئەوەن، تراویلکەکە ببێتە ئاو، لەکاتێکدا، کە نەگۆشەگیری‌و خۆخواردنەوەو، نەچاوەڕوانیی بێسووت، دادی کەس دەدا. لەبەر ئەوە، وا لێرەدا، ئەم پێشنیازەی خوارەوە دەخەمە بەردەم هەموو ئەوانەو، هیوام وایە، بەوپەڕی هۆش‌و لێوردبوونەوەو، تاوتۆکردنەوە، لێی بکۆڵنەوە:

چ دەبێ، ئەگەر رەخنەگران‌و ناڕازیانی نێو هەموو حیزبەکان (مەبەستم لەوانەیە کە لەرێبازی هەڵەو چەواشەکەرانەو، داخوازییە پووچەڵەکانی حیزبەکان ناڕازی‌و بەتەنگهاتوون، نەك ئەوانەی لەبەر مەبەستی تایبەتی خۆیان، لەکاتی گونجاودا، کەوتوونەتە تەقەو، ساڵانی ساڵیش، هەموو تاوانێکی کاربەدەستەکانیان شاردووەتەوە، بۆیان) قسە بکەن بەیەك‌و، پێکەوە کۆبوونەوەی جەماوەرانە لەکوردستان‌و دەرەوەی کوردستاندا رێکبخەن‌و، بەرنامەیەکی تێروتەسەلی کار، بخەنە پێش خۆیان‌و، خاڵ بەخاڵ وتووێژ بکەن لەسەری‌و، لەسەر هەموو خاڵێك بڕیار بدەن‌و، ئیمزای خۆیان بخەنە ژێری‌و، ئەگەر بەباشیشیان زانی، ئەم خاڵانەی خوارەوەش بخەنە بەرچاو:

1- تەماشایەکی مێژوو و کارنامەی حیزبە کوردییەکانی هەموو کوردستان بکەن، لەسەتەی رابوردووەوە، بەتایبەتی لەم پەنجا ساڵەی دواییداو، بزانن، ئایا ئەم حیزبانە، لەم ماوەیەدا، چەند هەنگاویان ناوە بەرەو ئامانجەکانی نەتەوەی کورد، کە وەك هەر نەتەوەیەکی دیکەی ئەم جیهانە، بریتین لەئازادی‌و سەربەخۆیی. ئەوجا ئەم پرسیارە لەخۆیان بکەن: ئایە حیزبە کوردییەکان، کە جاران هەر باسی مارکسیێتی‌و لێنینیێتیان دەکردو ئێستە باسی دێمۆکراسی‌و پێشکەوتنخوازی دەکەن، بەپێوانەی دێمۆکراسی، مافی ئەوەیان هەیە، بەنێوی کوردەوە قسە بکەن، یان دەبێ، تەنێ بەنێوی حیزبەکانی خۆیانەوە قسە بکەن؟ چۆنکە تائێستە، هەڵبژاردنێکی ئازاد لەهەموو کوردستاندا نەکراوەو، ئەو هەڵبژاردنەی کە لە "هەرێمی نەفرین"دا لەساڵی 1992دا پەرلەمانی بۆ چوار ساڵ دەستنیشانکرد، پاش ئەوە، واتە لەساڵی 1996ەوە تا ئەوڕۆ، هەڵبژاردن نەکراوە. لەبەر ئەوە، دوو زلحیزبەکەو هیچ حیزبێکی دیکەش، مافی نوێنەرێتیی کوردی نەماوەو نییە. خۆ ئەگەر دەیانەوێ بەنێوی کوردەوە قسە بکەن، فەرموو، با بچن هەڵبژاردنێکی نوێ بکەن. ئەوجا کە ئەم دوو زلحیزبە، رێ بەهەڵبژاردنێکی نوێ نادەن، هەروەها رێیان لەگشتپرسییەك گرتووە، بۆ دیاریکردنی چارەنووسی باشووری کوردستان، ئایا ئەمە، مانای ئەوە نییە کە ئەم دوو زلحیزبە، نەك هەر باوەڕیان بە دێمۆکراسی نییەو بەس، بەڵکو بە کەلەگایی‌و دیکتاتۆرێتی فەرمانڕەواییەك دەکەن، کە لەلایەن گەلەوە پێیاننەسپێردراوە؟

2- رووخانی رژێمی سەددام‌و، هەڵوەشاندنەوەی لەشکری تێرۆریستی عێراق‌و، هێنانە تەنیشت یەکی لەشکری ئەمریکاو هێزی چەکداری کورد، هەروەها، ناکۆکیی نێوان ئەمریکاو دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، هەڵکەوتێکی مێژوویی بوو، کە باشترین‌و لەبارترین هەلومەرجی هێناوەتە پێشەوە بۆ کورد، ئایا بەستنی چارەنووسی کورد بەفیدەرالیزمەوە، کە ئەوەش هەر وەك ئەو ئۆتۆنۆمییەیە، کە چەند ساڵ کوردیان پێ خەڵەتاند،

کارێکی بەجێیە؟ ئایا ئەم درۆشمە، شتێکی راستە لەم کاتەدا؟ ئایا پێویست نییە، یەکسەر داوای سەربەخۆیی بکرێ؟ ئایا کە ئەم هەلە لەدەستچوو، کەوا خەریکە لەدەستبچێ، جارێکی دی دروست دەبێتەوە؟

3-حیزبێکی کوردی، کە بیست ساڵی رەبەق، هەزاران کوردی دڵپاکی، بەنێوی "تێکۆشین بۆ سەربەخۆیی کوردستان"ەوە تەفرەدابێ‌و، هەر کەسێکیش باسی ئۆتۆنۆمی، یان شتێکی دیکەی کردبێ، بێجگە لەسەربەخۆیی، بەخاینی دابێتە قەڵەم‌و، خوێنی ئەوانەشی حەلاڵکردبێ کە رەخنەیانگرتووە لێی‌و، کردەوەی وای نواندبێ کە دوژمنانی کورد، کورد بەتێرۆریست بدەنە قەڵەم‌و، لەپێناوی ئەو ئامانجەی سەرەوەدا، بووبێ بەهۆی چۆڵکردنی هەزاران گوندی کوردستان‌و، رەڤینی سێ ملیۆن کورد لەکوردستان‌و، بوونیان بە "ئاردی نێودرك"، هەریەك‌و دووان بەلایەکدا، پەرپوازەو بێ نەوا بووبن، ئەوجا پاش ئەم بیست ساڵەو، لەبەر خاتری تاکە زەلامێك، شەرِی وەستاندبێ‌و، سیاسەتی خۆی 180 پلە گۆڕیبێ‌و، ئێستە هەر کەسێك باسی سەربەخۆیی کوردستان بکا، بەخاین‌و نۆکەری بداتە قەڵەم، (ناشزانم نۆکەری کێ؟)و کەوتبێتە باسی "چارەسەری دیمۆکراتی"و تەنانەت بەئۆتۆنۆمیش رازی نەبێ، ئەگەر هاتوو کەسانێك لەنێوخۆیدا پەیدا بوون‌و، وێرایان باسی "ئۆتۆنۆمی" بکەن‌و، پاش پێنج ساڵ رستنی تەشیی "چارەسەری دیمۆکراسی"، هەرِەشەی تازە کردنەوەی شەرِ بکا، وەك شەرِ گاڵتەی منداڵان بێ، ئەمە لەکاتێکدا کە ئەو بارودۆخەی بۆ ئەو حیزبە هەڵکەوتبوو، بۆ هیچ حیزبێکی دیکە، لەهەموو مێژووی حیزبایەتیی کورددا هەڵنەکەوتبێ، کەچی، چارەنووسی خۆی، بەدەستی خۆی، گەیاندبێتە ئەمرۆژە، و، لکە "سۆرانی"یەکەشی لەباشووری کوردستاندا، دژی ئەوانە قسە بکا کە باسی "فیدەرالیزم" دەکەن‌و کەرکووك بەکوردستان دەزانن‌و، بەلام ئەو دژ بەمەو، بەدڵی تۆرانیی‌و بەعسی بجوولێتەوە، ئایە دەبێ هەڵوێست بەرامبەر بەو حیزبە چۆن بێ‌و، چۆن بخرێتە سەر رێی راست؟

4-ئەگەر حیزبێك، خۆی بەعێراقی زانی، کەچی نێوی "کوردستانی" بەخۆیەوە نا، دیارە، ئەو حیزبە، نەعێراقییە، عێراقی بێ‌و، نەکوردستانیشە، کوردستانی بێ، بەڵکو شتێکە وەك "نێرەمووك" وایە، ئەمەش دەبێتە هۆی سەر لێشواندنی کوردیش‌و عێراقیش‌و، دەستخەرِۆ کردنیان بەرامبەر بەو چاوەرِوانیانەی هەیانە لەو حیزبە. کورد کوردستانین‌و، عێراقییەکانیش عێراقین. هیچ کاتێکیش خەڵکی باشووری کوردستان، دەنگیان نەداوە بۆ ئەوەی ببەسترێن بەعێراقەوە، بەڵکو بەزۆری چەکی بەریتانیا کراون بەعێراقی‌و، ئەوەتا بەریتانیاییەکانی ئەورِۆ، خۆشیان دان بەم راستییانەدا دەنێن. لەبەر ئەوە، ئەم پرسیارە دێتە گۆرِێ، ئایا ئەو حیزبانەی ئاوا دوو "فلیچقانە"ن، رەوایەتییان هەیە؟

5-هەموو نەتەوەیەك ئالایەکی هەیە، کە لەپاڵ سروودی نەتەوەییدا، بەنیشانەی بوون‌و، بەپیرۆزترین گەنجینەی ئەو نەتەوەیە دەژمێردرێن‌و، هەر کەسێك خۆی بەئەندامی ئەو نەتەوەیە بزانێ، شانازییان پێوە دەکا. باشە، ئایا ئەگەر حیزبێك وشەی "کوردستانی" بەخۆیەوە نا، بەلام سالانی ساڵ لەدژی هەڵکردنی ئالای کوردستان وەستاو، لەجیاتی ئەوە، پەرِۆییەکی حیزبی هەڵکرد، پاشان کە دیتی ئەمریکاییەکان رێزی ئالای کوردستان دەگرن، ئەوجا بەنابەدڵی، ئالای کوردستانی خستە پاڵ ئالای سەددامەوەو، لەمەش سەیرتر، ئەگەر هاتو سەرکردەی ئەو حیزبە چووە ئوستراڵیاو، لەکاتێکدا کە کۆمەڵێك کوردی دانیشتووی ئەوێ، بەئالای کوردستانەوە چوون بەپیرییەوە، لەباتی ماچکردنی ئالای کوردستان، بەتوورەییەوە بێژێ: "ئەو ئالایە لابەن"و بەمە چەمۆلەیەك بنێ بەرِووی کوردەکان‌و، دڵی ئەو چەند تۆرانیی‌و عێراقچییە خۆشبکا کە لەوێ بن. ئەوجا ئێستە ئەم پرسیارانەی خوارەوە دێنە پێشەوە:

أ-ئایا ئەو کوردانەی چوو بوون بەپیر "سکرتێری گشتیی حیزب"ەوە، شەرمیاننەکرد مانەوەو، بەجارێ نەچوونە دەرەوە، کاتێك سووکایەتی بەئالای کوردستان کرا؟.

ب- ئایا نابێ ئەوانەی لەو حیزبەدان‌و، خۆیان بەکورد دەزانن، هێندە سەریان بەرز بێ، داوای هەڵپەساردنی "سکرتێری گشتی" بکەن، ئەگەر هاتو پێی بەگوناهباریی خۆیدا نەناو، بەئاشکرا داوای لێبوردنی لەنەتەوەی کورد

نەكردو، بەڵێنی نەدا كە ئەو كردەوەیە دووبارە نەكاتەوە؟ ئەوەش بخەمەوە بیر، كاتێك كە یەك دوو كورد لەخۆپێشاندانێكدا، ئاڵای تركیان دڕاند، واتە سووكایەتییان كرد بەئاڵای ترك، ڕۆژنامەكانی هەردوو زلحیزبەكە بەو كوردانەیان گوت "بێ ئەخلاق"! باشە. سووكایەتیكردن بەئاڵای كورد چییە؟

6-ئەگەر دوو زلحیزب، لەماوەی 12 ساڵداو، پاش كوشتنی هەزاران چەكدارای یەكدیو، پاش پەنابردن بەپێتەختەكانی داگیركەرانی كوردستانو، هێنانی لەشكری داگیركەران بۆ "هەرێمی نەفرین"و، بەستنی چەند "پەیمانێكی ئاشتی" لەگەڵ یەكو، هەزاران كۆبوونەوەی "دوو قۆڵی"، نەیانتوانیبێ بەڕێوەبەرێتیی دوو شار بكەن بەیەك، ئایا دەتوانن ئامانجی نەتەوەی كورد، نەك لەئازادیو سەربەخۆییدا، بەڵكو بچكۆلەترین ئامانجی بەجێ بهێنن؟، بەتایبەتی لەم كاتە نازكەدا، كە شارەزاییەكی نێو نەتەوەییانەو، سنگێكی فراوانو، هەستكردن بەبەرپرسیارێتیو یەكگرتنی توندو تۆڵ لەلایەن حیزبەكانەوە، زۆر زۆر پێویستە؟

7-ئایا دەكرێ پشت بەدەستووری عێراق ببەسترێ، لەكاتێكدا ئەگەر لەدەستووردا بنوسرێ، هەر كەسێك دژی "یەكێتیی گەلانی عێراق" بوەستێ، بەتاوانبار بدرێتە قەڵەمو، بەهیچ جۆرێك ڕێ بەجیا بوونەوەی باشووری كوردستان نەدرێ، لەكاتێكدا ئەگەر گەلی كورد ویستی جیابێتەوە؟ پاشان، ئەوەش هەیە، دەستوورێك لەكاتی داگیركردنی وڵاتێكدا رێكخرابی، لەباری قانوونییەوە رەوایەتیی نییە.

8-ئایا راستو رەوایە، بۆ دیاریكردنی سنووری باشووری كوردستانو، بەتایبەتی مووسڵو كەركووكو. . . هتد گشتپرسیی بكرێ؟ ئایا هیچ نەتەوەیەك ئامادەیە، لەبارەی سنووری وڵاتەكەی خۆیەوە، بكەوێتە گشتپرسی؟ ئایا رژێمی ترك ئامادەیە، لەئەستەمووڵ گشتپرسی بكا، لەكاتێكدا كە 4 ملیۆن كورد لەئەستەمووڵ دەژینو، ئەستەمووڵ گەورەترین شاری كوردە، پاش ئامەد (دیاربەكر)؟ ئایا عێراقییەكان ئامادەن لەبەرخاتری ملیۆنێك كوردی بەغدا گشتپرسی لەبەغدا بكەن؟

9-ئایا ناكرێ لەئەمریكا بگەیەندرێ، كە عێراق هەروا بەمزووانە نابێ بە "ماستی مەیو" بەڵكو نەخشەو پیلانی نەیارانی ئەمریكا، بەرەو ئەوە دەچێ كە ئەمریكا لەعێراقدا بشكێو، بەسەر شۆڕی لەعێراق بچێتە دەرێ. ئەوجا، ئەو سەرشۆڕییە، هەموو ئەوانەش دەگرێتەوە كە هەڤاڵبەندی ئەمریكانو، لەنێو ئەوانەشدا كورد. لەبەر ئەوە، ئایا باشتر نییە، ئەمریكا لەژێرەوە بەپێی پەیمانێك، كە دەتوانرێ قسەی لەسەر بكرێ، لەگەڵ رووسیا رێكبكەوێو، رووسیا هێزێكی گەورە بهێنێتە نێوەڕاستی عێراقەوە، هێزەكانی ئەمریكاش، بەهەندازەی پێویست، بێنە باشووری كوردستانەوەو، بەپێی پەیماننامەیەك لەگەڵ كورد، بنكەیەكی سوپایی بۆ ئەمریكا، لەباشووردا دابمەزرێو، ئەمریكاش دان بەباشووری كوردستاندا بنێ، وەك دەوڵەتێك، یان ئەگەر دەوڵەتیش نەبێ، وەك پرۆتێكۆراتێكی (محمیە)ی ئەمریكا بۆ ماوەی 25 ساڵ. ئەو دەمە ئەمریكا، نەپێویستی بەرژێمی ترك دەبێو، نە سووریاو ئێرانیش دەتوانن كردەوەی تێرۆریستانە بنوێننو، بەشێكی زۆری لەشكرەكەی دەگەڕێتەوەماڵی خۆیو، ئەو هەموو ملیاردە مەسرەفەشی لەكۆڵدەبێتەوەو، كوردیش هەتا هەتا سوپاسبژێری دەبنو، ئایا ناكرێ لەم رێگەیەوە، بەكردەوە، هەنگاوێك بنرێ.؟

ئەوجا ئەگەر ئەم پرسیارانەو گەلێك پرسیاری دیكە كرانو، وەرامدرانەوە، ئەوسا لەوانەیە، ئەو كۆمەڵە خەڵكە كە سەر بەچەند حیزبێكی كوردیین، بیر لەوە بكەنەوە، پێكەوە هاوبەندی (اتصال)یەكی رۆشنبیرانەی درێژخایەن لەگەڵ یەك ببەستنو، ژمارەیەكی زۆر خەڵكی ناحیزبیش لەدەوری خۆیان كۆبكەنەوەو، دەنگی خۆیان بگەیەنن بەهەموو نەتەوەی كوردو بێگانەو، رەنگە هیوایەك هەبێ بۆ دۆزینەوەی چارەسەرێك بۆ كێشەی كورد، ئەگەرنا ئاسۆی هیوای كورد زۆر لێڵە.

بەرلین 2003/9/6

میدیا، 2003/9/9

گێڕانەوەی سەروەرێتیی بۆ عێراق، بێ دیاریکردنی سنوورو چارەنووسی باشووری کوردستان، هەرەسهێنانێکی دیکەی بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی کوردە

کوردستان، لەسەرەتای سەتەی رابوردوودا، بە زۆر بەسەر سێ ئیمپراتۆرێتیی سیستەم جیاوازو دوژمن بەیەکدا، دابەشکرابوو. یەکەمیان: ئیمپراتۆرێتیی عوسمانی بوو، کە خۆی بە پارێزگاری ئاینزای سوننی دەزانیءو، دووەمیان: ئیمپراتۆرێتیی قاجاری بوو، کە خۆی کردبووە دەمڕاستی شیعەگەرێتیءو، سێیەمیشیان: ئیمپراتۆرێتیی رووسیا بوو، کە نوێنەرێتیی دەسەڵاتی کۆلۆنیالیستانەی بنەماڵەی قەیسەری رووسیای دەکرد. داڕمانی نەریتی کۆمەڵایەتی لەم سێ ئیمپراتۆرێتیە پانو بەرینەداو، جەنگی درێژخایەنیان دژی یەك، کە هێزی لەبەر هەر سێکیان بڕیبوو، مرخی کۆلۆنیالیستە چاو برسییەکانی ئەورووپایی لەسامانی فراوانیان خۆشکردو، لەئەنجامدا چەند دەوڵەتێکی رۆژاوایی، وەك بەریتانیاو فەرەنساو ئیتالیاو یۆنان یەکیانگرتو، بانگەوازی جەنگیان لەدژی ئیمپراتۆرێتیی عوسمانی دا، بەبیانووی ئەوەوە کە لەگەڵ ئەڵمانیای دژ بەرەیان بووەتە هەڤاڵبەندو، ئەمەش بوو بەهۆی هەرەسهێنانی ئەم ئیمپراتۆرێتیە کە چەند سەتساڵێك بوو، وەك دەسەڵاتێکی دەستدرێژکەر، خۆی بەپێوە راگرتبوو.

جەنگی "هاوپەیمانان" دژی دەوڵەتی عوسمانیءو ئەڵمانیا، رێخۆشکەرێك بوو بۆ شۆڕشی ئۆکتۆبەر لەرووسیاو، رووخانی دەسەڵاتی قەیسەریءو، دامەزراندنی رژێمی دیکتاتۆرێتیی سۆڤیێتیءو، هەر ئەو هۆیەش بوو کە زاتی نایە بەر نەخوێندەوارێکی ملهوڕی وەك رەزا خانی "میر پێنج"، کە لەرێی کودەتایەکی سوپاییەوە، ئیمپراتۆرێتیی شەقوشڕی قاجاری بڕووخێنێو، بەیارمەتیءو پشتگیریی کۆلۆنیالیستەکانی بەریتانیاو، رژێمی تازە دامەزراوی سۆڤێت، خۆی بکاتە شاو میری سەربڕ لەئێرانو، رۆژهەڵاتی کوردستاندا.

جەنگی جیهانی یەکەم، دەرفەتێکی گەورەی هێنایە پێشەوە بۆ کورد، بۆ رزگاریءو سەربەخۆیی، کە ئەوە بوو پەیمانی سێڤری لێکەوتەوەو، تەنانەت دەوڵەتێکی کوردیی نیوە سەربەخۆیش لە باشووری کوردستاندا بەسەرۆکایەتیی شێخ مەحموودی حەفید دروستبوو، کە ئەوە یەکەمین ناوکی دەوڵەتی ناسیۆنال بوو لەهەموو خۆرهەڵاتی ناڤیندا. بەڵام هەلومەرجی نێوخۆیی و دەرەوەی کوردستان، ئاشبەتاڵی رووخانی شانشینی کوردستانی پێوە بوو، کە ئەنجامەکەی هاتنە کایەی چەند دەوڵەتێکی دەستکردی بیانیی دوژمن بە کورد بوو لەسەر خاکی کوردستان.

جەنگی جیهانیی دووەم، دەرفەتێکی دیکەی خستە بەردەم کورد، کە بوو بەهۆی دامەزراندنی کۆماری کوردستان لەرۆژهەڵاتی وڵاتدا، بەڵام دیسانەوە هەلومەرجی نێوخۆو دەرەوە، ئاشبەتاڵی رووخانی کۆماری کوردستانو پتەو کردنی ریزەکانی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستانو، دژ بەکوردی لێکەوتەوە.

شایانی باسە کە جەنگی جیهانیی یەکەم بوو، کە بوو بەهۆی تێکشکاندنی سەروەرێتیی ئیمپراتۆرێتیی عوسمانی و، جەنگی جیهانیی دووەمیش بوو کە بوو بەهۆی تێکشکاندنی سەروەرێتیی رژێمی رەزا خان لەئێران، ئەویش بەهۆی داگیرکردنی خاکی فەرمانڕەواییی ئەم دوو دەوڵەتە لەلایەن لەشکری بێگانەوە. نەمانی سەروەرێتیی ئەو دوو دەوڵەتە بوو، کە ئەو دوو دەرفەتە بەنرخەی پێشکێش بەکورد کرد. هەر لەگەڵ گەڕانەوەی سەروەرێتیی بۆ ئەو دوو دەوڵەتە، یەکەمیان بەداننان بەدەوڵەتی مستەفا کەمالدا بەنێوی "ترکیای نوێ"وەو، دووەمیشیان بەداننان بەسەروەرێتیی ئێرانو محەممەد رەزای کوڕی رەزا خاندا، وەك شای ئێران، کێشەی کورد بووە وە بەکێشەیەکی نێوخۆیی و چارەسەر کردنی کەوتە دەستی ئەو دوو رژێمە.

ئێستە، ئەو وانە (دەرس)یەی کە لەم بەسەرهاتانەوە فێری دەبین ئەوەیە، کە گەلانی ژێر دەستەی وڵاتانی داگیرکراو، ئەگەر هاتو خۆیان رێکخستبوو و ریزەکانیان یەکخستبوو،و زانییان چییان دەوێ، ئەوا دەتوانن لەکاتی هەرەسهێنانی سەروەرێتیی داگیرکەرەکانیاندا، سەروەرێتیی بەسەر خاکەکەی خۆیاندا بیچڕن. بەپێچەوانەی ئەمەوە، لەکاتی بوونی سەروەرێتیی دەوڵەتێکی داگیرکەردا، زۆر زەحمەتە گەلێکی ژێردەستە بتوانێ بگاتە

سەربەخۆیی‌و، وەدەستهێنانی چارەنووسی خۆی. یۆگوسلافیا نموونەیەکی زەقی ئەمەیە، هەتا هێزی سوپایی ئەمریکاو ئەورووپا، وڵاتی یۆگوسلافیایان داگیر نەکرد، کرواتستان نەبوو بەدەوڵەتێکی سەربەخۆو، کۆزۆڤۆش لەژێر باری پاکتاوکردنی رەگەزیدا دەیناڵاند. هەر ئەم دەردەشە کە بوو بەهۆی سەرنەکەوتنی هەموو شۆرشەکانی کورد، سەرەڕای هەموو قوربانییەك کە گەلی کورد دایەو، هەموو گەلکوژییەك کە رژێمەکانی سۆڤێت‌و ترك‌و عەرەب‌و فارس لەکوردیان کرد. چۆنکە هەموو شۆرشەکانی کورد، پاش دروستبوونی دەوڵەتە داگیرکەرەکان‌و گەیشتنیان بەپلەی سەروەریێتیی، هەڵگیرسان. مەزنترین شۆرشی کورد، شۆرشی ئەیلوول بوو، کە 14 ساڵ درێژەیکێشاو، (150) هەزار پێشمەرگەو، سەرۆکێکی گەلەڤین (شعبی)و مەزنی وەك مەلا مستەفای بارزانی هەبوو، لەگەڵ ئەوەشدا ئەنجامەکەی بەئاشبەتاڵ تەواو بوو، چۆنکە عێراق دەوڵەتێکی خاوەن سەروەریێتیی بوو، شۆرشی ئەیلوولیش بۆ تێکشکاندنی سەروەریێتیی عێراق هەوڵی نەدەدا، بەڵکو بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد لەژێر خێوەتی سەروەریێتیی عێراقیدا تێدەکۆشا. بەڵام سیاسەتبازانی کورد بەداخەوە هیچ لەوە فێر نەبوون‌و ئەوەتە، دەست دەکەنەوە بەو کونەدا، کە دوپشکەکەی تێدایە.

شایانی باسە کە جەنگی هەشتساڵەی ئێران‌و عێراق کە بەجەنگی یەکەمیی کەنداو نێوپرۆیەوە، دەرفەتێکی زێرینی دیکەی هێنایە پێشەوە بۆ کورد، ئەگەر سیاسەتکارانی کورد نەچوونایە بەگژ یەکداو، هەموویان یەکبوونایەو، بەشێکیان لەگەڵ خومەینی، دژی رژێمی سەددامو، بەشەکەی دیکەیان لەگەڵ سەددام، دژی رژێمی خومەینی نەبوونایە، بەڵکو یەکیانبگرتایەو، هەوڵیان بۆ تێکشکاندنی سەروەریێتیی دەوڵەتێك لەو دوو دەوڵەتە بدایە، ئەو دەمە کورد دەیتوانی لەبەشێکی وڵاتەکەیدا لافی سەروەریێتیی لێبداو، ببێتە هاوبەش لە بڕیاردانی چارەنووسی دوای جەنگدا. بەڵام جەنگی هەشتساڵە، چۆنکە سەروەریێتیی ئێران‌و عێراقی وەك خۆی هێشتەوە، ئەنجامەکەی بۆ کورد ئەوە بوو کە پێویست بە باسکردن ناکا، ئەمەش گوناهێکی گەورەی دیکەی کاربەدەستانی حیزبە نانەتەوەییەکانی کوردستان بوو.

جەنگی کۆمەڵەی نەتەوە یەککرتووەکان دژی عێراق، بەسەرکردەیەتیی ئەمریکا لەساڵی 1991داو، دەرپەڕاندنی لەشکری سەددام لە کوێت، بوو بەهۆی راپەرینی مەزنی بەهاری 1991و رزگارکردنی بەشێکی گەورەی باشووری کوردستان، بەڵام تێکشکانی لەشکری سەددام لەبەردەم لەشکری ئەمریکادا، نەبوو بەهۆی نەهێشتنی سەروەریێتیی عێراق بەسەر باشووری کوردستاندا. لەبەر ئەوە سەددام بەهاسانی کوردستانی گرتەوە، بێ ئەوەی تووشی هیچ جۆرە رەخنەیەکی کۆمەڵەی نەتەوە یەککرتووەکان ببێ. بەڵام گەلڕەوەکەی بەهاری ئەو ساڵەو، ئەو بارودۆخە خەمهێنەرەی کە لەنێوچەکەو جیهاندا لەوەوە سەریهەڵدا، کارێکی وای کرد کە سەروەریێتیی عێراق لەسەر بەشێکی کوردستان لابرێ. کە ئەمەش شتێکە تاکهەڵکەوتوو (استثنائي) بوو لەمێژووی دەوڵەتە سەربەخۆکانی جیهاندا. کورد لەو رۆژانەدا کە بەزەییەکی نێو نەتەوەیی بۆ خۆی بچڕیبوو، دەیتوانی بانگەوازی سەربەخۆیی کوردستان بدا، بەلایەنی کەمەوە، لەو چەند ستانەدا (هەولێرو سلێمانیو دهۆك) کە سەددام خۆی بەجێی هێشتبوون. بەڵام دوو زلحیزبە کوردییەکە رێی ئەوەیان نەدا ئەم دەرفەتە لەلایەن کوردەوە بقۆزرێتەوەو بەوەش، گوناهێکی گەورەی مێژووییان خستە سەر گوناهەکانی دیکەیان.

پەلاماردانە سەر عێراق لەمانگی نیسانی ئەمساڵدا، لەلایەن ئەمریکاو هاوپەیمانەکان‌و هەڤاڵبەندەکانییەوە، کە کوردیش یەکێکن لەو هەڤاڵبەندانەو، رووخاندنی دەوڵەتی عێراق‌و، هەڵوەشاندنەوەی دەزگەی دەستوەشێنی تیرۆریستی عێراق‌و، نەهێشتنی سەروەریێتیی عێراق، دەرفەتێکی یەکجار بەنرخی دیرۆکی بوو بۆ کورد، کە بەداخەوە ئەمجارەش حیزبە کوردییەکان، بەتایبەتی دوو زلحیزبەکە، بوونە رێگر لەبەردەم جاڕی سەربەخۆیی کوردستاندا، ئەوجا، نەك هەر بەوە دابین بن کە باسی سەربەخۆیی کوردستان نەکەن‌و، تەنانەت لەدژی بوەستن‌و بەس، بەڵکو کەوتنە عێراقچێتیکردنێکی واخەستوخۆڵ کە عەرەبێك گوتبووی: **"بەڕاستی برا کوردەکان هێندە عێراق پەروەریێتی پێشاندەدەن، کە ئێمەی عەرەبیان شەرمەزار کردووە"**.

هەوڵدانی هەردوو زلحیزبەکە ئەورۆ بۆ بنیاتنانەوەی سەروەرێتیی عێراقە، ئەو سەروەرێتییەی کە هەشتا ساڵ پترە کورد لەژێریدا دەناڵێنی، لێی دەکوژرێ، سووكو ریسوا دەکرێ، ئەنفالی لێدەکرێ، وڵاتی دەکرێ بە عەرەب، شار بەدەر دەکرێو ژنەکانی ئەتك دەکرێنو دەفرۆشرێن، چەکی کیمیایی لە دژ بەکار دەهێنرێو، هەوڵی تواندنەوەی دەدرێ. کەچی سەرکردەکانی، بە پەلە داوای گێڕانەوەی ئەو سەروەرێتییە دەکەن. عادیل موراد کە یەکێکە لەسەرکردەکانی "یەکێتی" دەبێژی کە چەند دەوڵەتێك بە حیزبەکەیان گوتووە "بۆچی بانگی سەربەخۆییی کوردستان نادەن"، کەچی ئەوان گوتوویانە: "ئێمەش عێراقینو بەشێکین لەعێراقو سەربەخۆییمان ناوێ". دیارە کاربەدەستانی پارتیش قسەی لەوە "باشتر" ناکەن.

لێرەدا ئەو پرسیارە خۆی دەسەپێنێ بەسەر ئەو دوو زلحیزبەدا، ئەو گەرەنتییەی کە دراوە بەکورد چییە؟ ئەز باسی گەرەنتییەکی نێو نەتەوەیی ناکەم، هەر باسی گەرەنتیی ئەمریکاو بەریتانیا دەکەم کە هەڤاڵبەندی کوردن، گەرەنتی ئەم دووانە بۆ پاراستنی کورد لە گەلکوژیو گەرەنتیی ژیانی بەئازادی لەسەر خاکەکەی خۆی چییە، ئەگەر سەروەرێتیی عێراق گەڕایەوە جێی خۆی؟ مەبەستیشم لە گەرەنتی، قسەی رووتو دۆستانە نییە، بەڵکو پەیماننامەیەکە کە رێزی لێبگیرێ. ئەو پەیماننامەیە کوانێ؟ ئەگەر هەیە، پێشانمان بدەن، ئەگەر نییە رەپو راست قسە بکەنو لەنەتەوەی کوردی نەشارنەوە.

چۆنکە کە سەروەرێتیی عێراق دروستبووەوە، ئەو دەمە کێشەی کورد دەبێتەوە بەکێشەیەکی نێوخۆیی عێراقو، چارەسەر کردنی بەدەست "گەلی عێراق" دەبێو، ئەوجا چارەسەر کردنی بەزۆر، ئەوەیە کە هەشتا ساڵە لەکاردایەو، چارەسەرکردنیشی بەشێوەیەکی دیمۆکراسی، ئەوە بەدەستی زۆربەی زۆری خەڵکی عێراقە، کە ئەو زۆربەی زۆرە عەرەبە، کورد نییە. زۆربەی زۆری عەرەب، لەگەڵ ئەوەدا نین، نەك کوردستان سەربەخۆ بێ، بەڵکو تەنانەت لەگەڵ "ئۆتۆنۆمی"ش نین. هەر کەسێك درۆ لەگەڵ خۆیو خەڵك نەکا، دەبێ دان بەو راستییە دابنێ.

کەواتە، ئەگەر ویسترا شتێك بکرێ بۆ کورد، دەبێ هەتا عێراق سەروەرێتیی دەستنەکەوتووەتەوەو، لەلایەن کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە دانی پێدا نەنراوە، ئەوە بکرێ. ئەمەش بەوە دەبێ کە کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە بەرژەوەندیی نەتەوەییی چل ملیۆن کورد نەکەنە قوربانی بەرژەوەندیی تەسکو تروسکی خۆیان، **بەڵکو دەبێ بێ چەندو چۆنو بێ هیچ مەرجێکی پێشەکی، هەردوو بەڕێوەبەرێتییەکەیانو چەکدارەکانیان بکەنە یەكو، لەگەڵ جەماوەری کوردستانداو لە پێشیانەوە، ئاڵای کوردستان بەدەستەوە، خۆپێشاندانی ملیۆن کەسی بخەنە سەر شەقامەکانی کوردستانو بەغداو داوای مافی رەوای کورد بکەن لەبڕیاردانی چارەنووسی خۆیدا لەباشووری کوردستان، کە هەموو نێوچەکانی باشوور بگرێتەوە. بۆ ئەمەش دەبێ سنووری ستانەکانی بهێنرێنەوە شوێنی خۆیان. کفریو کەلارو چەمچەماڵو تووز دەبێ بخرێنەوە سەر کەرکووك. لەسەردەمی کۆندا کۆیەش لەسەر کەرکووك بووە، نەك لەسەر هەولێر. پێویستە ئەندامە کوردەکانی نێو "مجلس الحكم الانتقالي" پێ دابگرن لەسەر ئەوەی خانەقینو جلەولاو مەندەلیو شارەبان بکرێنە ستانێك بەنێوی ستانی خانەقین، یان ستانی "سیروان"، کە ئەمەش داخوازییەکی رەوای خەڵکی خانەقینو دەوروبەرێتی کە دەبێ پشتگیریلێبکرێ.**

بەڕاستی، مەترسییەکی گەورە لەسەر مانو ژیانی کورد لەئارادایە. بێجگە لەوەی کە دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، واتە، دەوڵەتانی تركو ئێرانو سووریا، بەهەموو جۆرێك هەوڵدەدەن کە کورد هیچی دەستنەکەوێ، بەعسییەکانیش خەریکن خۆیان کۆدەکەنەوەو، بەپشتی رژێمی سووریا، سەر لەنوێ دێنە کایەوە. پارێزگاری بەعقوبە کە ماوەیەك لەمەوبەر گوتبووی نابێ خوێندنو پەروەردەی کوردی لەخانەقین هەبێ، ئەوا بڕیاری گێڕانەوەی چەند سەت مامۆستایەکی بەعسی داوە بۆ سەر کاری خۆیان، کە پاش رووخانی رژێمی سەددام لەسەر کار دەرکران. کەچی "مجلس الحكم الانتقالي" هەتا ئێستە یەك وشەی لەدەم دەرنەچووە. بەعسییەکانو چڵکاو خۆرەکانی سەددامو عەرەبە داگیرکەرەکانی ستانی کەرکووك دەچنە سەر شەقامەکانو، بە "هەڤاڵبەندی"ی تۆرانییەکانو، وەك ساڵی 1959، خۆپێشاندان ساز دەکەنو، داوای لابردنی پارێزگاری کەرکووك دەکەن، هەر لەبەر ئەوەی کوردە، ئەگەرنا ئەم پارێزگارە رۆشنبیرە، زیانی بۆ مریشکێکیش نەبووە، بەڵام "مجلس الحكم الانتقالي"

لەمە بێدەنگە. لە هەمووش خۆشتر ئەوەیە، ئەندامی "مجلس الحكم الانتقالي" دوكتۆر مەحموود عەلی عوسمان، لەوتووێژێکیدا لەگەڵ ڕۆژنامەی "الحياة" کە لە لەندەن دەردەچێ، بەڵام لەسەر ڕێبازی "مجێوری دوو کەعبە" (خادم الحرمين الشريفين) دەڕوا بەڕێوەو، بەئاشکرا دژی ڕماندنی ڕژێمی سەددامو مافی ڕەوای کوردە، فەرموویووی کە "من الحكمة توسيع مجلس الحكم حتى يضم فئات سنية عربية جديدة، بينهم القوميون العرب واطراف اسلامية كتجمع علماء السنة" (الحياة 2003/12/14 ل9). دەك لەبەرت مەرم خولە! نازانم، خولە گیان، مافی فەیلییەکانو ئێزدییەکانو کاکەییەکانو شەبەکەکانو ژنە کوردە ماف پێشێلکراوەکانت خستنە کام گیرفانت؟ ئەی باشە تۆ خۆتو چوار ئەندامەکەی دیکەی "مجلس الحكم الانتقالي" سوننی نین؟ ئایا شیعەکانی "مجلس الحكم الانتقالي" هەموو عەرەب نین؟ ئایا ناسیۆنالیستە عەرەبەکان، دان بە"مجلس الحكم الانتقالي" دادەنێن، بەڕێزت وا بەکوڵو دڵەوە هەوڵ بۆ هێنانە نێو "مجلس"ی ئەوانە دەدەی؟ ئایا باشتر نەبوو ئێوە هەر پێنجتان لەباتی ئەوەی بچنە "مجلس الحكم الانتقالي"یەوە، بەرەیەکی بەرهەڵستکاری کوردستانیتان بەرامبەر بە "بەرهەڵستکارانی عێراقی" پێکبهێنایەو نەچوونایە نێو بەرەی "بەرهەڵستکارانی عێراقی"و "مجلس"ەوەو، ئەگەر دەشچوونە "مجلس" ئەوا بەپێی گەلێك مەرجی قورسو مافی ڤیتۆ بچوونایە، وەك هەر لەسەرەتاوە پێمڕاگەیاندنو، لەرۆژنامەی "میدیا"دا بڵاوکرایەوە؟

بەڕاستی، جێی داخە کە سیاسەتبازە دەسەڵاتدارەکانی کورد، کارو پیشەیان هەر ئەوە بووە، خۆڵ بکەنە چاوی جەماوەری کوردەوە. ئەوەتا بەهەزاران کەس دێنە سەر شەقامەکانی شارەکانی کوردستانو خۆشیی خۆیان بۆ گرتنی سەددام دەردەبڕن، بەڵام یەك خۆنیشاندانی جەماوەری نابینیتەوە کە داوای مافەکانی نەتەوەی کوردو بڕیاری چارەنووسی کورد بکا. **وادیارە کوردێکی زۆر پێیان وایە کە سەددام گیرا، زەوی تەخت دەبێ بۆ دادپەروەری.. مخابن.. ئەوە تێناگەن کە سەددامو بیری سەددامێتی ژێرخانێکی مێژوویی هەزار ساڵەی هەیە. ئەوانەی کە پاپەکی خورەمدینو بەهزادان (ئەبوموسلیم)ی خۆراسانیو فەیلەسووفی بەنێوبانگ سوورە بەردی (سوهرەوەردی)یان بەوپەڕی ئەتكو سووکایەتی پێکردنەوە کوشت، سەددامو سەددامی نەبوون؟ لەنێو ئەو دەوڵەتانەدا کە کوردستانیان داگیر کردووە، بە ملیۆن خەڵك هەن هەروەك سەددام بیر دەکەنەوە. کێشەکە کێشەی پەروەردەو فەرهەنگە، نەك کێشەی تاکە کەسێکی وەك سەددام.** بەکوشتنی سەددام، بیری خۆ بەزلگرتنو ملهوڕیو دڕەندەیەتی بەرامبەر مرۆڤ، کۆتایی نایەت. ئەوەتا لەنێو عەرەبەکانو لە ئەورووپاش بەسەتان پارێزەر (محامی) خۆیان ئامادە کردووە، بۆ ئەوەی لەدادگە (محكمە)دا بەرگری لە سەددام بکەن. دیارە دەبێ سەددام پارێزەری هەبێ، چۆنکە ئەمە قانوونە، بەڵام ئەو پارێزەرە دەبوو دادگە بگەڕێ بۆی بەچراوە، نەك بەسەتان پارێزەر لەخۆیانەوە خۆیان نێونووس بکەنو، لە ئەردەن کۆمیتەیەك دروست ببێ بۆ "بەرگری لە سەددام" کە "سەرۆکی ڕەوای" عێراقە. ئەمەش هەروا لەخۆڕایی نییەو، ئەوەش لەخۆڕایی نییە کە ئەمریکا سەددام بە "دیلی جەنگ" نێو دەبا، نەك بە"تاوانباری جەنگو گەلکوژی". چۆنکە ئەگەر ویژدانو نامووس هەبێ، دیارە سەددام نابێ بەتەنێ تاوانبار بکرێ، بەڵکو هەموو ئەوانەی کە یارمەتیی سەددامیان داو، هەتیوچەیەکی خوێنڕێژی شەلاتیی کۆلانانیان کردە ئەو سەددامە، پێویستە بهێنرێنە بەردەم دادگە، لەوانە ژمارەیەکی زۆر لەئەورووپاییو ئەمریکاییو ڕووسو. . . هتد کە، یان کاربەدەستی دەوڵەتی خۆیانن، یان بازرگانو خاوەن فابریقەن. مام جەلال کە دەچێ بۆ فەرەنساو شوێنانی دیکەو، لە جاك شیراكو هاوپیشەکانی دەپاڕێتەوە "قەرزەکانی عێراق کەم بکەنەوە"، دەبێ جارێ ئەو پرسیارە بکا، ئایا ئەو قەرزانە بۆچیو لەشێوەی چیدا دراون بەعێراق؟ بۆ دەرمانو ئامێری نەخۆشخانە بووە، یان بۆ کڕینی لێستکی منداڵانی کوردو عێراقی؟ یان بۆ پێشخستنی زانست؟. ئەگەر بۆ ئەمانە بوون، ئەوا عێراقێکی دەوڵەمەند پێویستی بەقەرز کردن نەبوو، خۆ ئەگەر بۆ شتێکی دیکە بوو، دەبێ بەئیسپات پێمانڕابگەیەنن. ئەگەر دەرکەوت ئەو قەرزانە بۆ کڕینی چەکی کۆکوژو ئامێری خەڵك لەنێوبرانو بەکارهێنانی بۆ جەنگ بووە، پێویستە شیراكو هاوپیشەکانی ئەورووپایشی لەئەڵمانو ڕووسو ئەوانی دیکە، بهێنرێنە بەر دادگەو لەتەنیشت سەددامەوە بوەستنو، لێکۆڵینەوە بکرێ لەگەڵیان. دیارە لەم

تاوانبارییەی سەددامدا، کاربەدەستانی هێندەك لەدەوڵەتە عەرەبەکان، وەك ئەردەن‌و کوێت‌و حیجازو میسرو جەزائیر، دەستی درێژیان هەبووە، شان بەشانی ئەوانیش، داگیرکەرانی کوردستان، بەتایبەتی رژێمی ترك‌و رژێمی ئێرانی سەردەمی شاو رژێمی سووریاش، هەریەکە بەشی خۆیان لە بەهێزکردن‌و پشتگیریکردنی سەددامدا دەستیان هەبووە، بەڕاستی، دەرفەتێکی زۆر بەنرخ بۆ کورد هەڵکەوتووە، کە سیاسەتبازانی کورد بەخوتو خۆڕایی لەدەستی دەدەن. **ئەوەی بەتاقیکردنەوە دەرکەوتووە ئەمەیە، ئەم ترەکەڵەکەیەی دروستکردنەوەی عێراق، هەوڵێکی بێ سووتەو سەرناگرێ. تەنانەت هێندەك لەدەسەلاَتدارانی ئەمریکاییش هەستیانکردووە پێی.** کەسایەتیەکی بەنێوبانگی وەك لێسلی ئێچ گێلب L.H. Gelb، ئەندامی دەزگەی لێکۆڵینەوەی ستراتیژیی‌و پێوەندییە نێودەوڵەتەکانی ئەمریکا، کە کاتی خۆی یارمەتیدەری سەرنووسەری نیویۆرك تایمزو ئێستە ئەندامی سەرکردایەتیی کۆلیژی بەڕێوەبەرێتی زانستگەی هارڤاردە، وتارێکی لەرۆژنامەی هەرالدتریبیۆنی نێونەتەوەییدا نووسیبوو، باسی ئەوە دەکا کە پێکەوە لکاندنی عێراق هەڵەیەکی گەورەیەو، سیاسەتی راست ئەوەیە 3 دەوڵەت دروست بکرێ: دەوڵەتی کورد، دەوڵەتی شیعەو دەوڵەتی سوننی. گێلب لەو وتارەدا، کورد بەدۆست دادەنێ، کە نەوتیان هەیەو دەتوانن بەباشی پێی بژین‌و، مەترسییان نییە بۆ جیهانی ئازاد. ئەم قسانە ترسێکی زۆری خستووەتە دڵی داگیرکەران‌و دوژمن بەکوردانی ترك‌و فارس‌و عەرەبەوەو، رۆژنامەکانیان پڕە لەوەرامدانەوەی گێلب. یەکێك لەوانە رۆژنامەی "کیهان"ی لەندەنە کە رۆژنامەیەکی دوژمن بەکوردی شاپەرستەو، ئەم قسانەی گێلب بە "نغمةً شوم" دادەنێ.

کورت‌و کرمانجی، ئەگەر کورد بیانەوێ مافێکیان دەستبکەوێ، دەبێ تاعێراق سەروەرێتیی نەکەوتووەتەوە دەست، ئەوە بۆ خۆیان بیچڕن، ئەگەرنا، کە عێراق بووەوە بەدەوڵەتێکی یەکپارچەیی خاوەن سەروەرێتیی، دەبێ وەك پێرەمێردی رەحمەتی کە پاش ئاشبەتاڵی بەهاری 1947و هەرەسهێنانی کۆماری کوردستان گوتی:

ئەی ناهومێدی، ئەی ناهومێدی

نەگبەتی وەها، تو خوا ساکێ دی؟

بەلاَم ئەو نەگبەتییە لە ئاسمانەوە ناکەوێتە خوارێ، بەڵکو بەدەستی سیاسەتبازانی کورد ئاڕاستەی گەلی رەشوڕووتی کورد دەکرێ‌و کورد دەبێ هۆشیاربن، رێ بە ئاشبەتاڵێکی دیکە نەدەن. چۆنکە **رێی ئاشبەتاڵێکی دیکە لەو پەیماننامەیەدا نەخشەی بۆ کێشراوە کە لە 15ی نوڤەمبەری ئەمساڵدا لەلایەن مام جەلال‌و پۆل بریمەر ئیمزا کراوەو باسی فیدرەیالیزم دەکا لەشێوەی "پارێزگاکان" (محافظات)دا.** ئەمەش رێکەوت نییە کە ئەم "پەیماننامە"یە لەکاتی "کوێخایەتیی" مام جەلالدا ئیمزا کراوە. مەترسیی فێدەرالیزمی پارێزگاکان‌و کۆیر کردنەوەی نێوی کوردستانم ماوەیەکی زۆر لەمەوبەر لە"میدیا"دا خستەڕوو. چۆنکە حیزبحزبێنە بەرەو کوێخایەتی دەڕوا بەسەر نێوچەیەکەوە (میری پارێزگە)، نەك بەسەر نیشتمانێکەوە (کوردستان) خۆ ئێستە سلێمانی‌و هەولێر دوو پارێزگەی فێدەرالین، نەك هەرێمێکی فێدەرالی. راستیەکەشی ئەوەیە کە ئاغایەتی (سەروەرێتی) لە هەموو کەسێك نایەت‌و، **هەموو لایەکیش دەبێ بزانن، کە ئەم جارە، خودێ نەکا، ئەگەر قەوما، ئەوا لەهەژارو رەشوڕووتی کورد ناقەومێ، چۆنکە هیچیان نییە لێیان بستێنن، بەڵکو لە کوێخاکان دەقەومێ.**

ئاهوڕامەزدا رەشوڕووتی کورد بپارێزێ.

بەرلین 2003/12/17

میدیا، ژ 152، 2003/12/21

نەتەوەی کورد لە تەنگانەدا

ئەگەر ئەمریکا دۆستایەتیی کورد بدۆڕێنێ

وەك دەزانین، ڕۆژ لەدوای ڕۆژ، پەژارەو دڵڕێشیی جەماوەری نەتەوەی کورد، چ لەوڵاتو چ لەدەرەوەی وڵات، بۆ دواڕۆژی باشووری کوردستان، خەستترو کوورترو پڕ ئێشتر دەبێو، داخو خەفەتو هەستی ناهومێدی، سەرو دڵی هەموو کوردێکی بەتەنگەوە هاتووی داگرتووە. لەهەمووشی ناخۆشتر ئەوەیە، کە ئەو کارەساتە پشتشکێنەی چاوەڕوانی کورد دەکا، وەنەبێ چاوەڕواننەکراو بووبێو، لەپڕ لەئاسمانەوە داباریبێ، چۆنکە هەموو خاوەن هۆشو ویژدانێکی زیندوو، دان بەوەدا دەنێ کە نووسەری ئەم وتارە، لەسالآنێك لەمەوبەرەوە، هەوڵیداوە، مەترسیی ئەو ڕۆژە تاریکانە بخاتە بەردەم خەڵکی کوردستانو، بەتایبەتی کاربەدەستانی حیزبە خۆ بەوەستازانەکانی گۆڕەپانی رامیاریو، زۆر بەتایبەتیتر، سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، کە مخابن، لە قسەی خۆیان پتر، گوێ لەقسەی کەس ناگرنو، رەخنەی دۆستانەو ڕێپێشاندانی بابەتانە، بەدوژمنایەتی تێدەگەن، چەند جارو چەند جار پێمگوتن، ئەوەی بەکچێنیو، لەکاتی دوانزە ساڵ فەرمانڕەوایی سەربەخۆدا دەکرێ، یان لەکاتی ناچار بوونی ئەمریکا بە پەنابردنە بەر هاوکاریی کورد، دەکرێ، ئەوە لە بێوەژنیداو، لەپاش خستنی سەددامو، یەکگرتنی داگیرکەرانی کوردستانو، خۆ تەیارکردنی شیعەو سوننیو تۆرانییەکانی عێراق، ناکرێ. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، مافی کورد بەوە ناسەپێ، کە سەرکردەکانی کورد، خۆیان لەعەرەبی عێراق بەعێراقیتر بدەنە قەڵەمو، هەوڵ بۆ گێڕاندنەوەی "سەروەرێتیی" عێراق بدەن، بەڵکو بەوە دەستدەکەوێ کە خۆیان بەنەتەوەیەکی بەزۆر بەعێراقیکراوی نیشتمان داگیرکراو بدەنە قەڵەمو، داوای مافی سەربەخۆییو بڕیاری چارەنووس بکەنو، ئەگەر نەکرا، ئەوا لەڕێی گشتپرسییەکەوە، باشووری کوردستان بۆ ماوەیەك بکەنە پرۆتێکتۆراتی (محمية) کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، ئەوەش بەگەرەنتی دەوڵەتێکی مەزنی وەك ئەمریکا. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، شەڕ بەیەکدی نەفرۆشنو، واز لەهەڵمەتەکاسەییی حیزبحیزبێنە بهێننو، دەستبدەنە دەستی یەكو، حکوومەتێکی کوردستانیو لەشکرێکی کوردستانی دروستبکەنو، ئاڵای کوردستان بگرنە دەستو، واز لەپەڕۆی زەردو پەڕۆی کەسك بهێنن. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، لەرکی یەکدی، تۆرانیو حیزبوللاهی بەهێز نەکەنو، بۆ سەر شۆڕکردنی یەکدی لەشکری داگیرکەران نەهێننە سەر ماڵی خۆتان. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، کە پێلاودانانو ماستاوکردن بۆ ملهوڕەکانی ئەنقەرەو دیمەشقو تارانو، بەرتیلدانی چەند ملیۆنی بەسەرمایەدارانی ئێرانیو ترك، بەبیانووی گرێبەندی (عقود)یەوە، پوولێکی قەڵپ ناهێنێو، لەباتی ئەوە، بچن یەکسەر لەگەڵ دەوڵەتە گەورەکان ڕێکبکەونو، تێیانبگەیەنن کە ترەکەڵەکی پێکەوە نووساندنی جەستەی پارچە پارچەی عێراق، سەرناگرێو، سەربەخۆیی کوردستان، هەر بەتەنێ سووتی کوردی تێدا نییە، بەڵکو سووتی ئەوانو ئاشتیی جیهانی ئازادو کۆمەڵگەی شارستانێتیشی تێدایە. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، کە تۆ خۆت بەعێراقی بدەیتە قەڵەمو، بتەوێ لەڕێی دیمۆکراسییەوە کێشەکەت چارەسەر بکەیت، ئەوا دیمۆکراسی بریتیە لەدەنگدانو زۆرو کەمی دەنگەکانو، تۆش کە عێراقی بیتو، دیارە عێراقیش یەك وڵاتەو دوو وڵات نییە، ئەوا لەهەموو دەنگدانێکدا، کورد هەر کەمینەیەو نایباتەوە. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، کە سیستەمی فێدراڵی سیستەمێك نییە کە هەر بەبڕیاری بەشێکی خەڵکی ئەو وڵاتە، یان ئەو دەوڵەتە، (لێرەدا عێراقو کورد) بێتە دی، بەڵکو دەبێ زۆربەی زۆری هەموو خەڵکی ئەو وڵاتە (لێرەدا عێراق) دەنگ بدەن بۆی. هیچ جۆرە گەرەنتییەکیش نییە کە زۆربەی زۆری خەڵکی عێراق دەنگ بۆ سیستەمی فێدراڵی بدەن، یان بۆ ئەو جۆرە فێدرالییە دەنگ بدەن، کە سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکان مەبەستیانەو داوای دەکەن.

بەڵام ئەوە بوو ئەم قسانە بەم گوێیاندا هاتو لەو گوێیان دەرچوو و، ڕۆژمان گەیشتە ئەو ڕۆژە ڕەشەو کەوتووینەتە قوڕپێوان. ئەوجا لەباتی ئەوەی کاربەدەستانی کوردو دەستوپێوەندەکانیان، کەمێك بەخۆیاندا بێنەوەو، بیرێك

لەهەڵەوخراپەکاریو تاوانی گەورەو بچووکیان بکەنەوەو، هەستی بەرپرسیارێتیی بەرامبەر بەنەتەوەو نیشتمان، وایانلێبکا خۆیان بدەنە بەر لێپرسینەوەو، مەردانەو، بێ پاکانە کردن بۆ خۆ، بێنە سەر باس، کەچی کەوتوونەتە پەنا بردنە بەر قسەی لاقرتیو گوێ ئاگردانو، هەڕەشەی بێدەسەڵاتانەو، چەمۆڵەنانی نێو گیرفانو، دەفەرموون: "ئەمریکا، دەستی کوردی بڕی"، "ئەمریکا، وەك ساڵی 1975 دەکا لێمان، کە لەپشتەوەو، دزانە تێمانیسرەواند"، "ئەمریکا، دڵپاکیی ئێمەی خراپ بەکارهێناو"و. . . هتدو، هەر لەو کاتەشدا دەبێژن "ئەگەر گوێ لەداخوازییەکانیان نەگیرێ، لە "یەکگرتنی دڵخواز"دا، ئەوا "خیار"ی دیکە هەیە". . . خۆ ئەگەر ژیربێژانە بێینە ژێر ئەم تۆمەتانەو شییانبکەینەوە، دەبینین ئەوە، لەسەر دەرنەچوون لەرامیاریو، ئاگا نەبوون لەباری ئاڵۆزی جیهان، هیچی دیکە ناگەیەنێ. چۆنکە هەموومان باش دەزانین کە "کالیار"ەکەی ئەوان، لەهەموو "خیار"ەکانی ئێمە زلترە. بێجگە لەوەش، **دەمێکە پێمگوتوون کە ئەمریکا برای باوکی کورد، یان گەلێکی دیکە نییە. ئەمریکا، زلهێزێکی جیهانییەو، بەرژەوەندیی سوپاییو رامیاریو ئابووریی خۆی هەیەو، دوای پاراستنیان کەوتووە. ئەو بەرژەوەندییە بەکێو لەکوێ بپارێزرێ، ئەوا روو لەو کەسەو لەو شوێنە دەکا. دۆستایەتیو دوژمنایەتی لەم جەواڵەدا جێیان نابێتەوە. بەڵام، ئێمە بەداخەوە، پێمانوایە، دۆستایەتیی رامیاری بەماچو مووچو گوڵباران دروستدەبێ. . .**

باشە، ئەگەر کوردێکی وەك جەلال تاڵەبانی، لەکاتی کوێخایەتییەکەیدا لەبەغدا، بچێ بەنێوی "مجلس الحکم الانتقالی"یەوە، لەگەڵ پول برێمەری فەرمانداری شارستانێتیی ئەمریکا لەعێراق، پەیماننامەیەك ئیمزا بکا بەئارەزووی خۆیو، بێ ئەوەی نوقورچێك لەورگی گیرابێ، یان "دارکاری" کرابێو، بەیەك وشە نێوی کورد، یان کوردستان لەو پەیماننامەیەدا نەبێو، باسی فێدەرالیزمی پارێزگەکان بکا، کە بەوەش دەیەوێ جۆرە کوێخایەتییەك بۆ حیزبەکەی مسۆگەر بکا، ئەوە دیارە مام جەلال هەر لەخۆیەوە ئەوەی نەکردووە، بەڵکو پرسی بە ئەندامەکانی دیکەی "مجلس" کردووەو، لەپێش هەمووشیاندا بەچوار ئەندامە کوردەکەی دی، بەڵام بێ گەڕانەوە بۆ بیروڕای گەلو گشتپرسی، واتە، بێ ئەوەی بەلایەنی کەمەوە نرخێكو ڕێزێك بۆ بیرو بۆچوونی ئەندامانی یەکێتی دابنێ، ئەوجا تۆ لەبیرو بۆچوونی چەند ملیۆنێك کورد بگەڕێ، ئێدی دەبێ گوناهی ئەمریکا چی بێ، با مام جەلالو ئەندامە کوردەکانی **"مجلس" هیچ نەبێ هێندەی عەلی سیستانییەکی فارسی ئێرانی ورەیان ببوایە، کە لەسەردەمی سەددامدا نەیدەوێرا بڵێ "لەل"و، ئێستەش هەزاران خۆپیشاندەر دەخاتە سەرشەقام بۆ بەربەرەکانێکردنی ئامانجەکانی سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکان، کە ساڵانی ساڵ بەسەر چیاکانەوە بوون.** لێرەدا دەبێ ئاماژە بۆ ئەوەش بکەین کە هەرچی ئەمریکایە، ئەوا ساڵانێك هەوڵی لەگەڵ پارتیو یەکێتیدا بۆ ئاشتبوونەوەو یەکگرتنو خۆ بەهێزکردنو، تەنانەت لەئۆکتۆبەری 1998دا پەیماننامەیەکی مۆر کرد لەگەڵیان، بەڵام ئەوان هەتا ئەوڕۆ، کە ئەوڕۆیە، یەکیاننەگرتووەو، دوو بەڕێوەبەرێتیەکەو، چەکدارەکانیان نەکردووە بەیەك، ئێدی چۆن دەتوانن داوای فێدراسیۆنێکی جۆگرافیاییو نەتەوەیی بۆ باشووری کوردستان بکەن، لەکاتێکدا ئەوان ئەمە هەشت ساڵە فێدەرالیزمی پارێزگاکەکان دەبەن بەڕێوەو، تەنانەت سلێمانی کارەبا بەهەولێر نادا. باشە! با وادابنێن ئەمریکاو بەریتانیاو عێراقییەکان رازیبوون، کەرکووكو مووسڵو دیالەو کووت بخەنە سەر "هەرێمی کوردستان"، ئەوجا لێرەدا دەبێ ئەو پرسیارە بکرێ، ئایا بیخەنە سەر "کوردستانی یەکێتی" یان "کوردستانی پارتی"؟؟؟ پاشان، ئایا کوردستانماڵی باوکی پارتیو یەکێتیە، کەوا تۆپتۆپێنی پێدەکەن؟؟؟

پارتیو یەکێتی، دوانزە ساڵی رەبەق، حکومەتو پەرلەمانو لەشکرو پۆلیسو بودجەی دەوڵەمەندانەو پێوەندیی دیپلۆماسییانەو رامیارانەی دەرەوەیان هەبوو. لەکاتێکدا عەرەبەکانی عێراق، لەژێر پۆستالی سەددامدا دەیاننالاندو، سیاسەتکارەکانیان بوو بوونە پەنابەرانی ئەوروپاو ئەمریکاو، بەپارەی "نەمرەو نەژی" دەزگەی سۆسیالی ئەو دەوڵەتانە دەژیان، کەچی ئەوان چوون ئەو عەرەبە دەربەدەرانەیان کردە گەورەی خۆیانو، کۆنگرەیان رێکخست بۆیان لە سەلاحەدینو ڤیەنناو لەندەنو، کردنیان بەدەسەڵاتدارو، ئەوجا لەباتی ئەمانە دەست لەکورد بگرنەوە، ئێستە کورد دەست دەگرنەوە لەمان. بەڕاستی، ئەگەر کەمێك هۆشی نەتەوەیی هەبێ، ئەوا دەبێ بزانین ئەمە چارەڕەشییەکی گەورەیە کە

ئەنجامەکەی هەروا بەئاسانی نایەتە بەرچاو. لەگەڵ ئەمەشدا، ئەمە تەنێ لایەنێکی کێشەکەیە کە دوور نییە ئەگەر هەروا بڕوا، بەرەو ئەوە بچێ کە کورد لەناهومێدییەوە دەست لەدۆستایەتیی ئەمریکا بشۆن‌و، دوو زلحیزبەکەش لەئەنجامی ئەو بارودۆخەوە کە دروست دەبێ، بکەونە لیسی کوێرانە هاویشتن‌و، هەوڵبدەن هەڵەکەیان بەهەڵەیەکی دیکەی لەوە خراپتر بسڕنەوە، کە ئەوەش دەبێتە دوو هەڵە. هەر بۆ نموونە: **بەڕێز نەوشیروان مستەفا، ماوەیەك لەمەوبەر، هەڕەشەی ئەوەیکرد کە کورد خۆیان لەهاوکاریکردن لەگەڵ ئەمریکا بکێشنەوە. ئەمەش ئەو پەندە کوردییە دێنێتەوە بیرم کە دەبیژێ "شەڕ بڕاوەتەوە، تازە کوڕی تایەن بەدوای داردا دەگەڕێ"**. کاك نەوشیروان، دەبوو ئەو ڕۆژە کە ئەمریکا رووی لەئێوەو پارتی نا، لەگەڵ هێزەکانی بچنە کەرکووك‌و مووسڵ، بازرگانییەکی رامیاریتان بەمۆرو ئیمزا بکردایە لەگەڵی و، کە چووشنە کەرکووك‌و مووسڵەوە، هەوڵی گەورەتان ئەوە بووایە، عەرەبە هاوردەکان دەرپەڕێنن‌و کوردە ئاوارەکان بخەنە جێیان‌و، بەپەرۆی زەردو کەسکەوە نەچوونایەتە کەرکووك‌و مووسڵ‌و، ڕێی ئەو هەموو جەردەیی و دزێتییەتان نەدایە کە روویانداو، ئەمریکاییەکانی سەرسامکردو، ڕێزی کوردی کەمکردەوە لایان. **پاشان حەز دەکەم لێرەدا بەئاشکراو ڕەپوڕوون بە بەڕێز کاك نەوشیروان‌و هەموو دۆستان‌و برادەران بێژم، کە پەیدا بوونی ناکۆکی لەنێوان کوردو ئەمریکادا، ئاواتێکی داگیرکەرانی کوردستان‌و هێزە دژ بەکوردەکانی عێراقە، کە دەمێکە خەون دەبینن پێوەی و، ئەو ڕۆژەی کوردو ئەمریکا بکەونە دژایەتیکردنی یەکدی، هەڵوێستی هەموو ئەو لایەنانەی کە ئێستە دژایەتیی ئەمریکا دەکەن، دەبێتە دۆستایەتیکردن‌و پشتگیریکردنی ئەمریکا. ئەنجامی ئەمەش کارەساتێکی وای بەدواوە دەبێ کە هاوتای نەبووبێ لەمێژووی کورددا**. با ئەوەش بدرکێنم، کە دەسەڵاتدارانی ڕژێمی ترك، پاش ئەوەی نەیانتوانی ئەمریکا رازیبکەن بەخراپەکاری لەگەڵ کورد، ئەگەرچی ئەمریکا مل بۆ هەموو داخوازییەکانی کورد نادا، روویان کردووەتە شیعەکانی عێراق‌و، رژێمی ئێران‌و سووریاشیان کردووە بەدەلاڵ‌و، بەڵێنیانداوەبەشیعەکان، ئەگەر بێتو پشتگیریی کورد نەکەن بۆ گەیشتنە فیدەرالی، ئەوا ڕژێمی ترك رازییە کە دەوڵەتی عێراق ببێتە دەوڵەتێکی شیعەگەرێتیی وەك ئێران، بەمەرجێك هێندەك لەداخوازییە ئابوورییەکانی ڕژێمی ترك جێبەجێبکرێ.

هاوکاریی موقتەداسەدرو تۆرانییەکانی باشووری کوردستان‌و، بەپیرەوە چوونی عەبدولعەزیز حەکیم لەئەنقەرە، وەك شاو، پشتکردنە دوکتۆر بەرهەم ساڵح‌و سوکایەتیکردن پێی، چمکێکی ئەم پیلانە ژەهراوییە دەردەخا. ڕژێمی ترك تەنانەت کەوتووەتە نێوبژێکردنی ئەمریکاو ئیسرائیل‌و سووریا. لەبەر ئەوە ڕۆژ ڕۆژی ئەوە نییە کە سیاسەتکارانی کورد ساویلکانەو بەکەفوکوڵی دڵ بڕواننە ڕووداوەکان.

ئەی باشە چار چییە؟

ئەمە پرسیارێکی بەجێیە. بەبیروڕای من، ڕێی راست بۆ دەرچوون لەم تەنگژەیە ئەوەیە، کە دوو زلحیزبەکە هێندە ئازایەتی و خۆشەویستیی نیشتمان‌و نەتەوە لەخۆیاندا دروستبکەن، کە دان بەهەڵەی خۆیاندا بنێن‌و، بەرپرسیارێتیی ئەم ڕۆژە ڕەشە بگرنە ئەستۆو، ڕێبدەن بەجەماوەری کورد، بەزووترین کات، هەڵبژاردنێکی بەڕاستی ئازادو بێ ترس‌و لەرز، لەهەموو نێوچەکانی باشووری کوردستان (مووسڵ‌و کەرکووك‌و هەولێرو دهۆك‌و سلێمانی و دیالەو کووت‌و تەنانەت لەنێو کوردی بەغداش، چۆنکە بەغداش کە ملیۆنێك پتر کوردی لێیە، دەبێ شاری "برایەتی" بێ) ڕێکبخرێ‌و، ئەو دەمە ئەو پەرلەمانەی دروستدەبێ، بڕیاری مافی چارەنووسی کوردو جۆری پێوەندیی لەگەڵ ئەمریکاو دەوڵەتانی دیکەو خەڵکی پارچەکانی دیکەی کوردستان دەستنیشان بکاو، دەستبەجێ پاش ئەوە، حکوومەتێکی کوردستانی و، لەشکرێکی کوردستانی تەوزیمی (لەنێرو مێ) پێکبهێنێ، ئەو دەمە نەتەوەی کورد، هەموو هەڵەو ناتەواوییەکانی دوو زلحیزبەکە دادەپۆشن‌و، دوو زلحیزبەکەش ئیسپاتی دەکەن کە نیشتمانپەروەرن‌و بەرژەوەندیی نەتەوەو وڵات، لەسەروو بەرژەوەندییی حیزبەوە رادەگرن.

خۆ ئەگەر دوو زلحیزبەکە ڕێککەوتننامەیەکیان بەنووسین لەگەڵ ئەمریکا هەبووایە، دەیانتوانی ئەمڕۆ گۆشار بخەنە سەر حکومەتی بوش، بەتایبەتی چۆنکە هەڵبژاردنی ئەمریکا لەمانگی نۆڤەمبەردا دەستپێدەکاو ئەو حەلە دەیانتوانی هێندەك ماف بۆ کورد بپچڕن، بەلام ئێستە بێ ئەو بەڵگەنامەیەو، پاش لەدەستدانی ئەو دەرفەتە زێرینەی کە بۆ کورد هەڵکەوتبوو، ئەگەر

پێیانوابێ دەتوانن زۆر لەئەمریکا بکەن، مل بدا بۆ تەواوی داخوازییەکانیان، ئەوا بەدڵنیاییەوە پێیاندەبێژم، بەهەڵە چوون. چۆنکە، یەکەم: جارێ شەمەندەفەرەکەی ئەمریکا لە تۆنێلە تەسکەکە تێپەڕیوەو، ڕۆژ بەڕۆژ ئەو دەوڵەتو لایەنانەی کە دژایەتییان دەکرد لەچوونە شەڕی عێراقدا، ئێستە مێچکە مێچکە دەکەن بۆی. هەر تەماشای هەڵوێستی کاربەدەستانی فەڕەنساو ئەڵمانیا بکەن بەسە. پاشان ئەمریکا هێزێك نییە کە وەك سەرکردەکانی ترکو فارسو عەرەب، قسە هەر قسەی خۆی بێ. ئەمریکا گوێ لەپێشنیازو بیروڕا دەگرێ، بەتایبەتی ئەگەر لەدۆستو هەڤاڵبەندەوە بێ. **ئەمریکا، ساڵی 1975 هەڤاڵبەندی کورد نەبوو، بەڵکو هەڤاڵبەندی شای ئێران بوو،و بۆ پاراستنی فەرمانڕەوایی شای ئێران، کە لەلایەن ناسرو بەعسیەکانەوە هەڕەشە دەکرا لێی، لەڕێی دەزگەی ئاسایشی خۆیەوە، سووکە یارمەتییەکی شۆرشی ئەیلوولی دەدا. کە شای ئێران پشتیکردە شۆرش، ئەویش پشتیتێکرد.** ساڵی 1975و ساڵی 2004، زۆر لەیەك جیاوازن. لەگەڵ ئەمەشدا، دەبێ ئەمە بخەینە بەرچاومان، ئەگەر پیلانی دوژمنانو ناحەزان، خودێ نەکا، ببێتە هۆی بگرەو بەردە لەنێوان کوردو ئەمریکادا، دیارە ئەو حەلە، جەماوەری کورد، سووتی خۆی لەوەدا نابینێ کە جارەکی دی، پەنا ببا بۆ ئەم ئەشکەوتو ئەو ئەشکەوتو، ئەم دەوڵەتو ئەو دەوڵەتی داگیرکەرو، خۆ ئەگەر کەسانێکیش بێن ڕووبکەنە ئەو جۆرە کردەوانە، ئەوا هەل بۆ گەلێك بزووتنەوەی ڕادیکالانەو چەپاژۆو ئیسلامیست، هەڵدەکەوێ، کە داخی دڵی خۆیان بەدەسەلاتدارانی ئەوڕۆی کورد بڕێژن. ئەو دەمەش داگیرکەرانی کوردستان کە هەموو ڕژێمی تێرۆریستین، بەنێوی "یارمەتیی ئەمریکا"و سەرکوتکردنی "تێرۆریزمی کوردی"یەوە، دەکەونە گیانی ڕەشوڕوتی کورد. ئەو ڕۆژەش ئەو ڕۆژە دەبێ کە بەدڵی هەموو دوژمنێکەو، ئەوەش نەخشەی دەوڵەتی ترکو ئێرانو سووریاو میسرو ئەردەنو حیجازە، کە دەیانەوێ کوردستان ببێتە "گۆڕستانی کورد"و، دەبێ ئەو حەلە ئاوات بخوازین بە بەهاری 75و سەردەمی دوابڕاوی سەددام، بەلام ئەوەش هەیە کە ئەورووپا، وەك جاران پەنابەر وەرناگرێ.

شایانی باسە، **ڕامیاری وەك ماتماتیك وایە، لە ماتماتیکدا کە تۆ هەنگاوێکت بەهەڵە دانا، هەنگاوەکانی دیکەش، هەموویان هەڵە بەخۆیانەوە دەگرنو، ئەنجامەکەش بە هەڵە دەردەچێ.** لەبەر ئەوە، دەبوو، هەنگاوی یەکەمی سیاسەتکارانی کورد، لەناسنامەی "عێراقێتی"یەوە نەبوایە، بەڵکو لە ناسنامەی "کوردستانێتی"یەوە بوایە، واتە لە "کوردستانێتی"یەوە بەرەو "عێراقێتی" بچوونایە، نەك بەپێچەوانەوە، وەك کردیان. ئەگەر وابیریانبکردایەتەوە، خۆیان بەهێز دەکرد، نەك پەنابەرە عێراقیەکانو، سەرەتا لەسەربەخۆییەوە دەستیان پێدەکرد، خۆ ئەگەر نەکرا، ئەوجا، بەرەو "کۆنفێدرالی"و "فیدرالی" دەچوون، نەك بەپێچەوانەوە، دەرفەت لەدەستبدەنو پاش "خراب البصرة"، هەڕەشە بکەنو بێژن "ئەگەر فێدرالێتی نەدرێ پێمان، داوای سەربەخۆیی دەکەین". چۆنکە ئەمە لەوە دەچێ ئێمە نانمان نەدەنێ، کەچی داوای پاقلاوە بکەین.

ئەوڕۆ کە ئەم وتارە دەنووسم، بەرێکەوت ڕۆژی دووی مانگی ڕێبەندانە. ساڵڕۆژی یادی دامەزراندنی کۆماری کوردستانە، ئێمە دەبێ لەرووخانی کۆماری کوردستانو، لەوە پێشیش لەرووخانی شانشینی باشووری کوردستان پەند وەربگرین. سەردەمی ئەوڕۆ لەو سەردەمانە زۆر جیاوازە. گەورەترین زلهێزی جیهان وا لەکوردستانو، بەربەرەکانێی تێرۆریزمو ئازادیو مافی مرۆڤی کردووە بەسەر پەڕەی درۆشمەکانی خۆی. کورد لەهەموو نەتەوەیەکی دی پتر بووەتە قوربانی تێرۆریزمی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، کە سیانیان ئەمریکاش بەتیرۆریستی دادەنانو ئێستە دوانیان. کورد لەهەموو گەلانی ڕۆژهەلاتی نێوەراست، پتر تینووی ئازادییەو حەز بەئاشتیو دیمۆکراسی دەکا. لەبەر ئەوە چەند خاڵێکی نێوکۆیی (مشترك)ی گرنگ لەنێوان کوردو ئەمریکادا هەیە، دەبا سیاسەتکارانو سەرکردەکانی کورد کاربکەنو، شاندێکی دەپانزە کەسی لەخەڵکی هەموو پارچەکانی کوردستانی گەورەو دەرەوە دروستبکەنو، بچنە لای سەرکۆمار جۆرج دەبلیو بوشو سەرۆکوزەیران تۆنی بلێرو سەفەرێکی یەك دوو مانگی بەئەمریکاو ئەورووپادا بکەنو، بەپێی نەخشەیەکی دەرزکراو کێشەی کوردو بەرژەوەندیی نێوکۆیی کوردو ئەو لایانەنە بخەنە سەر مێزی وتووێژو، داخوازییەکانی کورد بگەیەننە شوێنی بڕیاردانو جێ چۆڵنەکەن بۆ ئاردۆغانو کوڕی حافزو مەلا خاتەمیو کوڕی شاحسەینو مجیوۆری دوو کەعبەو

موبارەکە فەندی، بوختان‌و درۆ دەلەسە بۆ کورد ڕێکبخەن‌و، بۆ پشتیگریی ئەمەش دەبێ خۆپیێشاندانی یەك لەدوای یەك لەسەر شەقامەکانی کوردستان‌و ئەورووپاو ئەمریکا بۆ مافی بڕیاری چارەنووسساز بکرێ. زۆر سەیرە! شیعەکان بەهۆی خۆپیێشاندانە جەماوەرییەکانیانەوە، ئەمریکایان ناچار کردووە، ڕێزی داخوازییەکانیان بگرێ. ئەوەتە ئەو قانونە کۆنەی کە پێش پەنجا ساڵ، فشە مافێکی دابوو بەژنان، لایانبردو ژنانیان گێڕایەوە دەوری بەرد، هاکا –سیستانی‌و حەکیم کە هەردووکیان فارس‌و ئێرانین– وەك خومەینی مامۆستایان، قانونی "دەستبڕینی دزو بەردبارانی دڵداریکەران تامردن‌و دارکاریکردنی سەرخۆش‌و.. هتد"یان هێنایە عێراقەوە، **بەڵام کوردستان وەك خۆڵی مردووی بەسەردا کرابێ، هیچ خۆپیێشاندانێکی تیا بەدیٚ ناکرێت، وەك ئەوەی شەقامی کوردی نووستبێ. گەورەترین هەڵەش ئەوەیە کە حیزبە کوردییەکان لەگەڵ سوننیە عەرەبەکان ڕێککەون بەرامبەر بە شیعە. کورد نابێ شەڕی شیعەو سوننی بهێنێتە ماڵی خۆی.** هەروەها نابێ ڕێبدا "مجاهیدین خلق" هەروا بەخۆڕایی بدرێنەوە دەست ئێران، بەڵکو پێویستە "مجاهدین خلق" لەکوردستانداو لەژێر کۆنترۆڵی کورددا بمێننەوە بۆ ڕۆژی خۆی. ڕاستە "مجاهدین خلق" خراپەیان بەرامبەر کورد کردووە، بەڵام دانەوەیان بەئێران، نۆکەریکردنە بۆ ڕژێمی دوژمن بەکوردی ئێران.

دووی ڕێبەندان 2703
بەرلین 2003/1/22

میدیا، **ژ** 154، 2004/1/28

المفكر الكردي جمال نبز في محاضرة هامة بمدينة ميونيخ

بدعوة من جمعية الثقافة الكوردية في مدينة ميونخ (جنوب المانيا) القى المفكر الكردي المعروف جمال نبز في يوم 31/ 1/ 2004 محاضرة حول الوضع الراهن في كردستان ومستقبل الامة الكردية على ضوء المستجدات السياسية والاجتماعية والستراتيجية على الساحة الكردستانية والعراقية والشرق اوسطية و العالمية، مع التركيز على الوضع في جنوب الوطن الكردي ودور الاحزاب الكردية وفي مقدمتها الحزبان الحاكمان، الديمقراطي الكردستاني والاتحاد الوطني الكردستاني وتحالفهما مع اعظم قوة في العالم وهي الولايات المتحدة الامريكية والنتائج السلبية والايجابية لذلك التحالف. وقد وجه المحاضر وكذلك المشتركون والمشتركات مرَّ العتاب الى هذين الحزبين اللذين تسببا في ضياع تلك الفرصة التاريخية النادرة التي اتاحها سقوط نظام صدام وانحلال الدولة العراقية وجهازها القمعي، عندما تشبثا بالفدرالية واحجما عن اعلان استقلال كردستان واستنتج الحاضرون بعد مناقشة مسئلة الفدرالية وهي نظام يقام في مجتمعات حضارية على بنية الاتحاد الاختياري، لايمكن ضمان بقاءه في العراق حتى في حالة الوصول اليه تحت ظروف استثنائية.

وفي جزء آخر من محاضرته وذلك بمناسبة التطرق الى تأكيد السيد علي السيستاني على اجراء انتخابات مبكرة في العراق قبل وجود احصاءات دقيقة تتضمن استيعاب المهاجرين والمُهجرين وقبل وضع دستور اساسي للبلاد يضمن حقوق الاقليات الدينية والمذهبية والعرقية وحق الشعب الكردي في تقرير مصيره في وطنه المغتصب جنوب كردستان، ذلك لان السيستاني الشيعي يتنكر لذلك الحق باسم الاكثرية، كما اغتصبته الاقلية السنية منذ ثمانين عاماً باسم "وحدة العراق المقدسة"، تطرق المحاضر الى موضوع حساس وكان قد اشار اليه قبل اكثر من عشرين عاماً في كتابه "بعض القضايا الاساسية للمدرسة الكردية للفكر الاشتراكي "ألا وهو الديمقراطية والحرية والدكتاتورية الجماعية، وقال المحاضر بان الديمقراطية وهي نظام يعتمد في اساسها على مجموع اراء مجتمع معين من حيث كثرتها وقتلها، قد تؤدي في المجتمعات المتأخرة الى اقامة دكتاتورية جماعية باسم الاكثرية وهي اشد خطراً من الدكتاتورية الفردية ولقد مرت عدة شعوب بهذه التجربة المهلكة ومنها انتخاب هتلر كمستشار المانيا في تصويت حر والتصويت الى جانب اقامة مايسمى بالجمهورية الاسلامية في ايران وكذلك فوز بعض الاحزاب الفاشية اليمينية واليسارية في كثير من بلدان العالم في انتخابات حرة، وعلى الشعب الكردي ان يتحلى بالحيطة والحذر لكي لاتقضى على الحرية باسم الحرية، فالحق هو الحق وهو لايتناسب طردياً مع الاكثرية والاقلية، واستطرد المحاضر قائلاً "بأن الحرية لاتوجد إلا في حالة المساواة في القدرة" كما أشار الى المخاطر التي تلوح في الافق وذلك بالسعي للقضاء على حرية المرآة وارجاعها الى المطبخ كما ورد في قرار اصدره مايسمى بـ "مجلس الحكم الانتقالي" في العراق. وقال كردي من خانقين وقد أبيد من اهله واقربائه (8) شخصاً، وسجن في العراق وايران عدة سنين لكونه كردياً فقط، بأن "شعباً لا دولة له لا شرف له".

هذا واثناء فرصة الاستراحة التي كانت 10 دقائق سأل احد الكرد المُهجرين في المانيا "لماذا لايدعو السيستاني وهو ايراني من زميله خامنئي السماح بإجراء انتخابات حرة في وطنه ايران ولايترك شؤون العراق للعراقيين؟".

ميديا، ژ155، 2004/2/8

خوێنڕێژی بەنێوی "خودێ"وە،و پەند وەرنەگرتنی کورد

ئەو کارەساتەی کە لەهەولێر لەسەرەتای شوباتدا روویدا، تەنێ ئەلقەیەك بوو لەو زنجیرە ئەنفالەی کە لەرۆژانی دێرینی مێژووەوە لەکورد دەکرێ‌و، لەسەردەمی ئاشووریەکان‌و ئارامییەکان‌و رۆمەکانەوە دەستیپێکرووە، تا گەیشتووەتە عەرەبە موسڵمانە فتوحاتکەرەکان‌و، ئەوجا ئەمەوییەکان‌و عەباسییەکان‌و مەغۆلەکان‌و تەتەرەکان‌و، دوای ئەوانیش عوسمانییەکان‌و سەفەوییەکان‌و قاجارەکان‌و رووسەکان‌و، پاشان دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، کە دەستکردو دەستنێژی رژێمی سۆڤێت‌و دەوڵەتە کۆلۆنیالیستە ئەوروپاییەکان‌و، ئەم ئەنفالەش، بینی خواردووەتەوە هەتا ئەوڕۆو، هەتا کوردستان ژێر دەستەبێ، کۆتایی نایەت.

ئەم پەلامارەدەرە ئەنفالکەرانە کە هەموویان لەرەوشتی خوێنڕێژیدا چەپیان نییە لەیەك، وای لە کورد کردووە کە هێندەك جار، نێوی یەکێکیان، وەك نێوی ئەویدیکەیان بەکاربهێنێ. بۆ وێنە: کوردە کۆنەکان بەترکە عوسمانییەکانیان دەگوت "رۆم"، چۆنکە عوسمانییەکان، وڵاتی رۆمەکانیان (کە رۆژاوای ئەناتۆل بوو) داگیر کردبوو و، پێتەختی رۆمە بیزانتینیەکان (کۆنستانتینۆپێل)یان خستبووە ژێر دەست خۆیان‌و نێویان نابوو (ئیستانبول)و، ئەمانیش هەروەك رۆمەکان، کوردستانیان کاولدەکردو خوێنی کوردیان دەڕژاند. تەنانەت خۆم لەسەردەمی منداڵیدا، هۆنراوەیەکم لەباوکم دەبیست، کە بەداخەوە، هەریەك بەیتیم لەبیر ماوەو، دەبێژێ:

ئەگەر دە پرسی بە قانوونی رۆم

مافت فەوتاوە، وەك ترِی بن گۆم

ئەوەی راستی بێ، تاکە گەلێك کە لەدرێژاییی مێژوودا، لەگەڵ کورد هاوکاری کردبێ، ئەوە تەنێ‌و تەنێ کلدانییەکان بوون، کە ئەوڕۆ هێندەك کەس خەریکن کلدانییەکان بەئاشوورییەکانەوە ببەستن، هەر لەبەر نێزیکی زمانی ئاینی هەردوولایان لەیەکەوە، کە ئەمەش، سایان سەردەرنەکردنە لەمێژوو، یان ئامانجێکی رامیاری وا لەپشتەوە کە لەبەرژەوەندیی کلدانییەکان نییە.

سەرنجێکی کورتی ئەم کاولکاریی‌و خوێنڕێژییە، ئەوە دەخاتە بەرچاومان کە ئەم تاوانکارییە، بەزۆری، بەنێوی "خودێ"وە خراوەتە کار. جا ئەو "خودێ"یە، ئەگەر لەشێوەی "پت"ێکدا بووبێ کە مرۆڤ بەدەستی خۆی دروستیکردبێ، یان لەشێوەی هێزێکی نەبینراودا بووبێ‌و، لەرێی فریشتەیەکەوە، پەیامی خۆی بەپەیامبەرێك گەیاندبێ بۆ خەڵکەکە، ئەوە هەر وەك یەك بووەو، هەموو جارێك خوێنڕێژان گوتوویانە کە بە "فەرمانی خودێ"و "لەرێی خودێ"دا، ئەو خوێنەدەرێژن، بێ ئەوەی توانیبێتیان بچووکترین بەڵگە پێشانبدەن کە خودێ ئەو فەرمانەی داوە پێیان. بێگومان ئەو جەنگو گەلکوژیی‌و وێرانکاریانەی کە بەدرێژاییی دیرۆکی مرۆڤایەتی، بەنێوی ئاینەوەو، گوایە بە "فەرمانی خودێ"و "لەرێی خودێ"دا روویانداوە لەژمارە نایەن. دوژمنانی مافی ئازادیی‌و یەکسانیی مرۆڤ، کە رەپوڕاست دوژمنی ئازادیی‌و سەربەخۆییی نەتەوەی کوردن، بەوپەڕی بێشەرمییەوە هەوڵدەدەن، لەلایەکەوە، کەشوهەوای ئازادانەی عێراقی پاش سەددام‌و، لەلایەکی دیکەوە، نەزانی‌و بیری تەنگو دواکەوتووانەی کۆمەڵگەی عەرەب لەعێراقدا، بەکاربهێنن دژی کورد، بۆ گەیشتنە ئامانجی دیکتاتۆرانەو ملهوڕانەی خۆیان، سایان بەتێرۆر، یان بە سەرلێشێواندنی خەڵك. سەرکردە شیعەکانی عێراق، وەك سیستانی‌و حەکیم‌و کوڕی سەدر، کە لەسەردەمی دەسەڵاتی سەددامدا، نەیاندەوێرا دەمبکەنەوە، ئێستە خەریکن بەخشکەیی، مافی نەتەوەی کورد پێشێلبکەن‌و، باشووری کوردستان‌و عێراق بگرنە دەست‌و، رژێمێکی شیعەگەرێتیی سەردەمی تاریکی، لەعێراقدا بنیاتبنێن، وەك چۆن خومەینی بەخشکەیی، کوردو هەموو هێزە بەرهەڵستکەرەکانی ئێرانی لەخشتەبردو، ئەوجا گوتی "جمهوری اسلامی، نەیك کلمە بیشـترو نەیك کلمە کمتر" (کۆمارێکی ئیسلامی، نە یەك وشە پترو، نەیەك وشە کەمتر)، کە دیارە خومەینی لەدەربەدەریدا لەپاریس، ئەم قسەیەی نەدەکرد، بەڵکو باسی ئازادیی‌و مافی هەژارو لێقەوماوانی دەکرد. ئێستەش سیستانی، بەئاشکرا باسی "حکوومەتی ئیسلامی" ناکا، بەڵکو باسی "هەڵبژاردنی

ئازاد" دەكا، چۆنكە دەزانێ "هەڵبژاردنی ئازاد" لەنێو گەلێكی بیر تەسك و نائازادو چەواشەكراودا، هەر بەسووتی دارودەستەكەی ئەو دەبێ و، دەبێتە هۆی دامەزراندنی دیكتاتۆرێتیەكی كۆمەڵی، كە گەلێك لە دیكتاتۆرێتیی تاكە كەسی دا خراپترو خۆڕاگرترە.

ئێستە، بۆ ئەوەی عەلی سیستانی كەمێك باشتر بناسین، دەبێ بزانین كە سیستانی عێراقی نییەو، لەبنەماڵەیەكی فارسی ئەسفەهانییە كە باپیرە گەورەی لەسەردەمی سەفەوییەكاندا چووەتە سیستان (سیستان و بلووجستان یەك پارێزگەن لەئێران)و، لەوێ بووە بە "شێخ الاسلام"ی سیستان. بەلام عەلی سیستانی خۆی لە مەشهەد لەدایكبووەو، لەشاری قوم لەلای مەلا حسەینی بروجردی خوێندوویەتی و، دوایی چووە، بۆ نەجەف و، لەوێ بووە بەهاوكاری ئایەتوللای خۆیی و، پاش مردنی خۆیی و، مردنی مەلا سەبزواری كە جێنشینی خۆیی بوو، بوو بە "رێبەری شیعەكانی جیهان". جا هەرچەندە سیستانی و خۆیی، هەردووكیان بیرو بۆچوونیان لەبارەی ئاین و ئاینزاوە لەگەڵ خومەینی، وەك یەك بوو، بەلام هیچیان لەگەڵ خومەینی دانوویان نەدەكولا. چۆنكە خومەینی خۆی بە "ئیمامی ئوممەت" دەزانی، نەك خۆیی و سیستانی. بەلام خۆیی و سیستانی لەسەردەمی سەددامدا بە "تەقییە"، كە بنەمای ئاینزای شیعەیەتیەو، بریتیە لەشاردنەوەی بیروڕا لەكاتی نەگونجاوو، مەترسیدا، لەگەڵ بارودۆخ دەچوون بەڕێوە. تەنانەت كە هێزی ئاسایشی بەعس، مزگەوتی "الخضراء"ی داگیر كرد، نەخۆیی و نەسیستانی، نەیانوێرا بڵێن "لەل"و، كە خۆییش مرد، بەدزییەوە ناشتیان. كە عەبدولمەجیدی خۆییش پاش 20 ساڵ ژیان و بازرگانیكردن لە لەندەن، گەڕایەوە نەجەف و، لەوێ لەسەحەندا كوژرا، وەك دەڵێن لەلایەن پیاوەكانی موقتەدا سەدرەوە، سیستانی و بنەماڵەی خۆیی، ئەمجارەش هەر بە "تەقییە" هاتنە دەست و، قورو قەپیانكرد لێی.

كە رژێمی سەددام رووخا، عەلی سیستانی لەپێشەوە هیچ دەنگی نەبوو، بەلام كە دڵنیا بوو لەوەی بەجارێك رووخاوەو ناگەڕێتەوە، ئەوجا كەوتە قسە، لەسەرەتاوە، بەنێوی "ئایەتوللا"ی سیستانییەوە، ئەوجا بەنێوی "ئایەتوللاهولعوزما"ی سیستانییەوەو، لەم رۆژانەدا سەعدلعەجمی كە پەیامنێری رادیۆی "العراق الحر"ە لەكوێت و، بە پارەی ئەمریكا دەچێ بەڕێوە، باسی لە "الامام السیستانی" (ئیمام سیستانی) دەكرد. خومەینیش لەسەرەتاوە، ئایەتوللا بوو، ئەوجا بوو بە ئایەتوللاهولعوزما، ئەوجا بوو بە "نائب الامام"و، ئەوجا بوو بە "ئیمام". ئەمە لەكاتێكدا كە شیعەكان (12) ئیمامیان هەیەو، كەسێكیش مافی ئەوەی نییە خۆی نێو بنێ "ئیمام"، چۆنكە جێی ئیمامەتی تەنێ بۆ "ئیمامی زەمان" چۆڵەو، هێشتا چاوەڕوانی هاتنی دەكرێ، بەپێی باوەڕی شیعە دوانزە ئیمامییەكان.

عەبدولعەزیز حەكیم، كە پاش كوشتنی براكەی محەممەد باقیر، بەدەستی تیرۆریستان، وەك جێنشینی وی، بوو بەسەركردەی حیزبەكەیان، حەكیم لەرۆژی 2/6 ئەمسالدا، لەوتووێژێكدا لەگەڵ رادیۆی "العراق الحر" لەبارەی فێدەراسیۆنەوە بۆ كورد گوتی: "بڕیاردان لەسەر ئەوەی كورد فێدەراسیۆنیان هەبێ، دەبێ بەدەنگی هەموو خەڵكی عێراق بێ و، بۆ هەموو خەڵكی عێراق بێ". ئەم قسەیەی حەكیم بەتەواوی ئەو مەترسییەیە كە لەچەند ساڵێك لەمەوبەرەوەو، چەند جارو چەند جار باسمكردووەو، ئێستەش بەداخەوە دەبێژم كە قسەكانی حەكیم راست و قانوونین، هەرچەند ئەو، ئەو قسە هەقە بۆ ئەوە دەكا كە ناهەقییەكی پێ بشارێتەوە، چۆنكە كە ئێمە خۆمان بەعێراقی بزانین و، عێراق بەیەك دەوڵەت بزانین و، لەسەربەخۆییەوە دەستپێنەكەین، دیارە دامەزراندنی سیستەمی فێدەرالی، دەبێ لەهەموو عێراقدا دابمەزرێ و، بەدەنگی هەموو خەڵكی عێراق بێ و، عەبدولعەزیز حەكیمیش كە هێشتا نەبووە بە ئایەتوللا، زۆر باش دەزانێ كە لەدەنگدانێكی گشتیی هەموو عێراقدا، زۆربەی زۆری خەڵك فێدەراسیۆنیان ناوێ، مەگەر ئەوەی كورد سیاسەتێكی ژیرانە بگرێتەبەرو هەتا ئەمریكاو هاوپەیمانان لەعێراقدا ماون، بكەوێتە خۆی.

عەبدولعەزیز حەكیم لەوەرامی پرسیارێكی دیكەدا گوتی: "دەبێ ئاینی ئیسلام ئاینی رەسمی عێراق بێ و، قانوونەكانی عێراق دەبێ شەریعەتی ئیسلامی بكەنە سەرچاوەی خۆیان".

کورد لێرەدا دەتوانی حەکیم لە "قاف" دا بگرێ:

1-دەوڵەت لەسەر بنچینەی ئاین دانامەزرێ، بەڵکو لەسەر بنچینەی هاونیشتمانێتی دادەمەزرێ. هاونیشتمانانیش دەبێ لەهەموو روویەکەوە لەبەردەم قانووندا یەکسان بن. کردنی ئاینێك بەڕەسمیو، ئاینەکانی دیکە بەناڕەسمی، مانای وایە، ئاینە کوردییەکانی وەك ئێزدێتیو کاکەیەتیو شەبەکێتیو هەقەیەتیو، هەروەها دیانەتی(مسیحێتی)و مەندایەتی (سابیئتی لەخوارووی عێراق) دەبنە مرۆڤی پلە دوو و، ئەمەش نایەکسانی دەگەیەنێ.

2-ئیسلام، یەك ئاینزا (مذهب) نییە، بەڵکو گەلێك ئاینزای هەیەو هەر ئاینزایەکیش چەند ڕێبازێکی جیاجیای هەیە. ئاینزای سوننی، بریتییە لەڕێبازەکانی شافیعیو حەنەفیو مالیکیو حەمبەلیو، ئاینزای شیعەش گەلێك ڕێبازی هەیە، وەك: دوانزە ئیمامیو زەیدیو ئیسماعیلیو.. هتد. بێجگە لەوەش گەلێك تەریقەتی دەروێشی هەیە، وەك: قادریو نەقشبەندیو نوورسیو.. هتد. ئەوجا، هەر یەکێك لەم ڕێبازانە فیقهی خۆی هەیە کە لە هی ئەوی دیکە ناچێ، بەڵام سیستانیو حەکیم، کە هەردووکیان سەر بەڕێبازی جەعفەریی دوانزە ئیمامین، مەبەستیان ئەوەیە رژێمێکی سەر بەڕێبازەکەی خۆیان بەنێوی "ئیسلام"ەوە دابسەپێنن، وەك ئێران، کە نێوی "کۆماری ئیسلامی"یە، بەڵام بەپێی دەستووری بنچینەییی ئێران، "کۆماری شیعەی دوانزە ئیمامی"یەو، سوننیەکان مرۆڤی پلە دووش نین. لەبەر ئەوە، **دەبێ بە سیستانیو حەکیم بێژین کە بچن فیقهێکی یەکگرتوو بۆ ئیسلام دروستبکەن، کە موسڵمانانی هەموو جیهان لێی رازیبن، ئەوجا باسی ئەوە بکەن کە ئاینی ڕەسمیی عێراق ئیسلام بێو، قانوونەکانی عێراق لە "شەریعەتی ئیسلام"ەوە سەرچاوە بگرن. چۆنکە لێرەدا ئەو پرسیارە دێتە پێشەوە، ئیسلام بەپێی کام ئاینزاو کام ڕێباز؟**

3-دارو دەستەی حەکیمو حیزبەکەی، کە لەئێران لەهەشتاکانی سەتەی رابوردوودا، بەفەرمانی خامەنەیی دروستکرا، لەچەند ئێرانییەکی دانیشتووی عێراق پێکهێنرا کە رایانکردبووە ئێران، وەك محەممەد باقیر حەکیمو ئاسەفیو هاشمی، ئەمانە سالآنی ساڵ لەئێران مانەوەو، بەنانی رژێمی ئێران دەچوون بەڕێوەو، حیزبەکەیان کە بەفارسی نێوی "مجلس اعلای انقلاب اسلامی عێراق" (ئەنجومەنی بەرزی شۆڕشی ئیسلامیی عێراق)ەو، چەکدارەکانیان کە نێویان نابوو "قوات بدر" لەژێر سەرپەرشتییو کۆنترۆلی "پاسداران"ی ئێراندا بوون. **ئێرانێتی ئەمانە، کاتێك کەوتەڕوو، کە ئاسەفی کرا بەقسەکەری وەزارەتی دەرەوەی ئێرانو، هاشمیش نێوی راستەقینەی خۆی وەرگرت کە "شاهرودی" بوو،و کرا بەسەرۆکی دادپرسانی ئێران (قاضي القضات). لەبەر ئەوە حیزبێکی ئێرانیو، چەند سەرکردەیەکی شیعەی ئێرانی، مافی ئەوەیان نییە باسی چارەنووسی نەتەوەی کورد، یان خەڵکی عێراق بکەن.**

4-ئەو دەوڵەتەی کە سیستانیو حەکیمو کوڕی سەدر دەیانەوێ لەعێراقدا بنیاتیبنێن، هەروەك رژێمی ئێرانی خومەینی دەبێ، کە "ڕێبەری پایەبەرز" (المرشد الاعلی) سیستانی، دەبێتە فەرمانداری لێنەپرسراو لە (ولایت مطلقهٔ فقیه)دا -وەك فارسەکان نێوی دەبەن-، ئەوکاتیش، هەر خۆی سەرکۆمار دادەنێو، هەر خۆشی سەرکۆمار لادەباو، هەر کاتێکیش بیەوێ پەرلەمان هەڵدەوەشێنێتەوەو کابینەی وەزیرانیش دەڕووخێنێ. ئەگەر ئەندامانی پەرلەمان رەخنەیەکیان گرت، ئەوا دەخرێنە زیندانەوە، وەك ئێران. ئەمە بێجگە لەوەی کە هەموو هەڵسوکەوتێکی تایبەتی، وەك خواردنو خواردنەوەو جۆری جلكو پێڵاوو چوونە سەر پێشاو و قسەکردن لەگەڵ یەك (بەتایبەتی دانوستاندنی نێوان پیاوو ژن) هەمووی لەلایەن رژێمەوە کۆنترۆڵ دەکرێو، ئەوی پێچەوانە بوەستێتەوە، بەئاشکراو لەسەر شەقام دارکاری دەکرێ، یان پەنجەی دەستو پێی دەبڕدرێ، یان بەردباران دەکرێ تامردن، یان بەشمشێر ملی دەپەڕێندرێ. خۆ ئەگەر ژنێك سزادرا بە لەسێدارەدانو، هێشتا کچ بوو، ئەوا لەلایەن چەورەکانی رژێمەوە بەزۆر دەکرێ بەژن، بۆ ئەوەی بەپێی "شەرعی ئیسلام" بتوانرێ لەسێدارە بدرێ. نووسەرانو رۆژنامەنووسانی بەرۆمەتو رەخنەگر، یان دەخرێنە زیندان، یان تێرۆر دەکرێن. ئەو جۆرە سزایانە کەهی دەوری بەردن، هەموو رۆژێك لەئێراندا دەخرێنە کار. لەبەر ئەوە دەبێ سیستانیو حەکیمو کوڕی سەدر تێبگەیەندرێن، کە نەتەوەی کورد

ملوینێك شەهیدی نەداوە بۆ ئەوەی خۆی تووشی رژێمێکی وابکاو، ئەمریکاییەکانیش تێبگەیەندرێن کە ئەگەر وریا نەبن، خومەینییەکی نوێ لەعێراقدا، بەخوێنی سەبازەکانیان، دەهێننە سەر کار، کە بێگومان جەنگێکی نێوخۆیی لێوە دروست دەبێ.

5-دەبێ ئەوە بزانین کە دامەزراندنی "ولایت فقیە"، تەنانەت بەپێی ئێزدناسی (الهیات)و فیقهی دوانزە ئیمامیی شیعەکان خۆیان، لەسەردەمی پێش هاتنی "ئیمامی زەمان"دا روونادات. هاتنی ئیمامی زەمانیش، لەگەڵ پەیدا بونی"جەجاڵە کوێرە" (الدجال الاعور)و "عەبدی سوفیان"و "دابة الأرض"و ئەم بابەتانەیە، کە ئەمانەش نیشانەی نێزیکبوونەوەی رۆژی "پەسلان" (قیامەت)ن تەنانەت یەکێك لەهۆنەرەکانیان لەسەردەمێکی زۆر کۆندا گوتوویەتی:

لكل أمةٍ دولةٌ يَرقبُونَها

ودولتُنا في آخر الدهر تَظْهَرُ

لەبەر ئەوە، دامەزراندنی حکومەتی ئیسلامی لەئێرانداو، لەکاتێکدا کە هێشتا ئیمامی زەمان سەریهەڵنەداوە، "بدعة"یەك بوو کە خومەینی دایهێناو گەلێك مەلای گەورەی شیعە، پەسندیان نەکردو لەدژی وەستان.

ئەنفالی هەولێر دەریخست کە عەرەبەکانی عێراق (بەشیعەو سوننیەوە)، هەروەك عەرەبەکانی دەرەوەی عێراق، بەتوندی نەك هەر لەدژی فێدەراڵی، بەڵکو لەدژی هەموو مافێکی کورد دەوەستن. ئەمەش بەڕۆنی ئەوە دەخاتە بەرچاومان کە ئەگەر هاتو فێدەرالیش بەناچاری لەلایەن عەرەبەکانەوە پەسند کرا، ئەوا بەوپەڕی دڵنیاییەوە، هەر رۆژێك ئەمریکا لەعێراق کشایەوە، دەستبەجێ فێدەراڵی و مێدەراڵی لەگەڵ خاکی کوردستان تەختدەکرێ. پاش ئەمەش، پشتبەستن بەدەستوور، دادی کورد نادات. چۆنکە کە قاسمو بەعسیەکانو ناسرییەکان، کودەتای تەموزیانکرد، عێراق دەستووری هەبوو، بەڵام ئەوان بێ پرسی خەڵکی کوردستان، گۆڕییانو، عێراقیانکردە "بەشێك لەنەتەوەی عەرەب". کاتی خۆی لە 1958دا لەبەغدا بە مامۆستا برایم ئەحمەدی رەحمەتیم گوت، "کاکە برایم، تکایە لەگەڵ بەعسیەکانو کۆمۆنیستەکانو حیزبی نیشتمانیی دیمۆکراسیی چادرچیو.. هتد، ئیمزای ئەوە مەکە، کە عێراق بەشێکە لە نەتەوەی عەرەب". کاك برایم فەرمووی: "ئەگەر ئەوە نەکەم، پێمان دەڵێن پیاوی ئەمریکا". بەداخەوە، مامۆستا برایم ئەحمەد، ئەو ئیمزایەی کرد، لەگەڵ ئەوەشدا هەر ئەو تۆمەتە ناڕەوایە نرا پێوەی.

بەڕێزان، کاك مەسعوود بارزانیو مام جەلال تاڵەبانی، دەبوو ئێوە لە هەموو کەسێك باشتر ئەوەتان بزانیبایە کە سیستەمی فێدەرالی لەولاتێکدا پێ دەگرێ، کە خەڵکەکەی فێری رەوشی دیمۆکراتیو، پێکەوە ژیانی بەئاشتی بووبن. لەولاتێکی دواکەوتووی وەك عێراقدا، کە وەزارەتی بەرگری (واتە لەشکر)و، وەزارەتی داراییو، سیاسەتی دەرەوەو، سەرچاوە نەوتەکان، هەمووی بەدەست حکومەتی نێوەندی بێ، چ مێشکێك ئەوە پەسند دەکا کە حکومەتێکی هەرێمی بێ لەشکرو، گەمارۆ دراو لەهەر چوار لاوە بەدوژمن، بتوانێ خۆی رابگرێ.

پارتیو یەکێتی دەتوانن نەخشەو سیاسەتی خۆیان هەبێو، ئەمەش مافی خۆیانە، بەڵام هیچ کامیانو، هیچ حیزبێکی دیکەش، مافی ئەوەی نییەو نابێ، ئەو نەخشەو سیاسەتە بەسەر نەتەوەی کورددا بسەپێنێ، چ بەزۆرو چ بەفێڵ، ئەورۆ رۆژی ئەوە نییە خەڵك بنێرنە سەرشەقامەکانی کوردستانو (دەرەوەی کوردستان)و پێیانبێژن: هاوار بکەن بۆ فێدەراڵیو، دروشمی "سەربەخۆیی بۆ کوردستان" بەزۆر دابگرن وەك لە لەندەن کردیانو، زۆری نەمابوو ببێ بە هەرایەکی گەورە. بێگانە شارەزاکان گاڵتە دەکەن پێمانو، دەبێژن "ئێوە ئەمە 12 ساڵە بەشێوەیەکی پتر لەفێدەرالی دەچن بەڕێوە، ئێدی فێدەرالی چی؟ تکایە با ئەم فێدەرالیەش نەبێتە ئۆتۆنۆمییەکە، کە پەنجا ساڵی رەبەق خوێنی بۆ رێژراو دەستیش نەکەوت. تکایە کەمێك هۆش بهێننەوە بەر خۆتانو، لە تاقیکردنەوەی سەختو خوێناوی پەند وەرگرن، پەند!

ئەورۆ کاتی ئەوەیە، جەماوەری کورد، هەر رۆژە ناپۆژێ، بڕژێنە سەر شەقامەکانی کوردستانو ئەورووپاو ئەمریکاو ئوستورالیاو، داوای مافی بڕیاری چارەنووسی خۆو، سەربەخۆییی کوردستانو، کۆتاییهێنان بەنەخشەی

بەعەرەبکردنی باشووری کوردستانو گەڕانەوەی کورد بۆ شوێنەکانی خۆیان بکەن، نەك داواکردنی فێدەراڵی.
چۆنکە کە داوای فێدەرالی بکەین، پێماندەبێژن: "بچن لەگەڵ عێراقییەکانو حکوومەتی رەوای عێراق، پاش هەڵبژاردنێکی دێمۆکراتی قسە بکەن، فێدەرالی کێشەیەکی نێوخۆییە، نەك نێو نەتەوەیی". بەڵام ئەگەر هاتو کورد بەسەتهەزارانو بەملیۆنو بەردەوام کەوتە خۆنیشاندان بۆ سەربەخۆیی، ئەوا دیارە، ئەمریکاو بەریتانیاو هاوپەیمانانو، گەلێك لایەنی دیکە، بیر لەچارەسەرێکی بنچینەیی دەکەنەوە بۆ کێشەی کورد.
کورتو کرمانجی، پێویستە سەرکردەکانی کورد بزانن، کە کورد ئێدی ئامادەی ئەوە نییە لەمە پتر خوێنی بڕێژرێو، ئەوانیش هەر بەیتو بالۆرەی "یەکێتیی عێراق" لێبدەن. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد ناتوانن کورد لەم قوڕاوە دەربهێنن کە تاگوێی تێیکەوتووە، با هێندە ئازایەتیو جوامێریو لەخۆبوردن بنوێننو، دەست لەکار بکێشنەوەو، ڕێ چوڵکەن بۆ ئەوانەی باشتر دەتوانن لەم بارودۆخە سەختە نازکەدا، کێشەی کورد بەرەو چارەسەرێکی بەرۆمەتانە ببەنو، ئەمەش هیچ شەرمو شوورەییەکی تێدا نییە، بەڵکو مەردایەتییەکی گەورەیە کە مێژوو دەینووسێ بۆیان.
ئەوجا عەرەبەکانیش، ئەگەر پێیانوایە، لەپاڵ درۆو دەلەسەو بوختاندا، ئەم کارە تیرۆریستانەیان کە بەدرێژاییی مێژوویان، دژی کورد کردوویانە، کارێکی ئازایانەیان نواندووەو دەنوێنن، زۆر باش بزانن، ئەوە کردەوەیەکی یەکجار حیزانەیە. چۆنکە سەرکردە هەرە زلەکانیان، لەکونو کەلەبەردا خۆیان دەشارنەوەو، کەرپیاوو گەوجو مێشکپووتەکانیان، ڕەوانەی مردن دەکەن، بەهومێدی چەند "حۆری"یەکی بەهەشت. باشە! پیاوەکانیان وا. ئەی ژنە خۆکوژەکانیان، بەهیوای چەند "گەنجی لووس" ئاڕاستەی ئەودیو دەکەن؟.
تیرۆری هەولێر، دوومەڵێکی زەقی لە لەشی کورددا تەقاند، کە هەڵوێستی نامرۆڤانەی دەوڵەتە عەرەبەکانو گەلەکانیان، کردوویەتە جەستەی کورد، ئەم تیرۆرە، ئەوەی پێشاندا کە کورد ئێدی ناتوانن لەگەڵ عەرەب لەسنووری دەوڵەتێکدا بژین، کە ئەوان ئاغاو کوردیش نۆکەر بن. پێویستە باسی سەربەخۆیی بکەینو بیێنە سەر ڕێی ڕاست.

بەرلین 2004/2/11

میدیا، **ژ** 156، 2004/2/15

ئێرانو ئاژاوەی موقتەدا سەدر

رژێمی ئێران دەیەوێ دەوری خومەینی لەعێراقدا بەموقتەدا بگێڕێ

ئەم بارودۆخە نێوخۆییەی کە ئەوڕۆ عێراق خۆی تێدا دەبینێتەوە، لەگەڵێك رووەوە لە بارودۆخی سەردەمی پێش رووخانی رژێمی حەمەرەزاشای ئێران دەچێ. حەمەرەزاشا، خۆیو باوکی، ساڵانی ساڵ، بەملهوڕیو دیکتاتۆریێتی، فەرمانڕەواییان دەکردو، هەر کەسێك سەری ناڕەزایی، کەمێك هەڵبڕیایە، بەوپەڕی توندوتیژییەوە، سەرکوتیاندەکرد. ئەم زۆرداریو بێدادییە، چارەی رژێمی شای وارەشکردبوو، کە بێجگە لە دەستەیەك کوڕی رۆژو ماستاوکەرو خۆبژێنو "بەڵێ گەورەم"، زۆربەی زۆری خەڵکی ئێران، نەمانی ئەو رژێمەیان بەئاوات دەخواست. ئەمەش هەلومەرجێکی باشی بۆ دوژمنە فرەکانی شا، بەتایبەتی چەپیەکانو، گەلانی نافارسی بندەستو، مەلا شیعەکان، رەخساندبوو، کە هەریەکەیان لەدەرفەتێك دەگەڕان بۆ پەلاماردان. بەرێکەوت راپەڕینی خوێندکارەکانی هێندەك لەزانستگەکانی ئێران، بۆ هێنانەدی داخوازییەکانیانو، کوشتنی چەند خوێندکارێك بەدەستی پۆلیسو ساواکییەکان، کارێکی وایکرد کە ئاخوندەکان بکەونە رەخنەگرتن. یەکێك لەچوار ئایەتوڵڵا گەورەکەی ئێران، کازمی شەریعەتمەداری بوو، کە ترکێکی ئازەریو خاوەنی مریدێکی یەکجار زۆر بوو، لایەنی خوێندکارەکانی گرتو، ئەم لایەنگرییەش، جۆشی بەجەماوەردا، کە بێنە سەر شەقامو بکەونە خۆپێشاندان دژی رژێم. پەیامنێری تەلەڤزیۆنو رۆژنامەکانی دەرەوە، هەر رۆژە ناڕۆژێك وتووێژێکیان لەگەڵ شەریعەتمەداری بڵاودەکردەوە. ئەمە لەکاتێکدا کە خومەینی لە کوولەکەی تەڕیشدا نێوی نەبوو. شایانی باسە، خومەینی چەند ساڵێك لەوەبەر، بەهۆی نانەوەی ئاژاوەیەکەوە لەدژی مافی ژنانو کەمکردنەوەی دەسەڵاتی ئاخوندەکان، لەلایەن رژێمەوە، کە لەو ئاژاوەیەدا، چەند کەسێك کوژران، گیراو، شا بەتەمابوو لەنێوی ببا، بەڵام پێش ئەوە، پرسی بەشەریعەتمەداری کردبوو، تابزانێ بیروڕای وی چییە لەو بارەیەوە.. شەریعەتمەداری بەشای گوتبوو: "نابێ بە هیچ جۆرێك دەست بۆ خومەینی ببرێ، خومەینی گەیشتووتە پلەی ئایەتوڵڵاییو، کوشتنی خومەینی هەڵگیرسانی ئاگری بەدواوەیە". لەبەرئەوە شا لەو نیازەی خۆی پاشگەز بووەوەو، خومەینیی دەربەدەری ترکیا کرد. خومەینی، پاش ماوەیەك، روویکردە نەجەفو لەوێ گیرسایەوەو، دوژمنایەتیی نێوان رژێمی شاو رژێمی سەددامی، ژیرکانە بەکارهێنا بۆ پروپاگەندە کردن بۆ "حکومەتی ئیسلامی"، کە گوایە حکوومەتی "دادپەروەریو یەکسانیو ئازادی"یەو، لەوێوە قسەکانی خۆی لەسەر کاسێت تۆمار دەکردو دەینارردنەوە ئێرانو، ئەوجا کە شای ئێرانو سەددامی عێراق، رێککەوتننامەی جەزائیریان مۆر کردو، گلۆڵەی خومەینی لەعێراق کەوتە لێژی، ماوەیەك بە "تقیە" (واتە شاردنەوەی بیروڕاو ئامانج لەکاتی مەترسیدا، کە یەکێکە لە بنچینەکانی ئاینزای شیعەیەتی) سەری خۆی کز کرد. بەڵام کە لەساڵی 1979دا چاوی بەوە کەوت کە شەریعەتمەداری کەوتووەتە رەخنەگرتن لە رژێمی شاو، جەماوەر لەئێران کەوتووەتە جووڵە، ئەمیش بنەمای "تقیە"ی پساندو، کەوتە قسە. بەڵام سەددام، هەرچەندە لەدڵەوە لەدژی ئەوە نەبوو کە خومەینی شەڕی شا بکا، لەگەڵ ئەوەشدا نەیتوانی پتر لەو ماوەیە، رێ بە خومەینی بدا لەعێراقدا بمێنێتەوەو، داوایکرد لێی کە عێراق بەجێ بهێڵێ. ئەمجارە، خومەینی روویکردە فەرەنسا، واتە ئەو وڵاتەی کە خومەینیو هاوکارەکانی بەوڵاتی کفرو دوژمنی ئیسلامو چی چی، دەیاندایە قەڵەم. هەوڵدانی خومەینی لە فەرەنساوە، بۆ دامەزراندنی رژێمێکی مەلا فەرمانی کە دەنگی هەموو رەخنەگرێك بەشیرو تیر کپبکا، وای لە چەپییەکانی فەرەنساو ئەورووپای رۆژاوای ئەو سەردەمە نەکرد، کە سنوورێك بۆ چالاکیی خومەینی دابنێنو، هەوڵی هاتنە سەرکاری سیستەمێکی دیمۆکراتیی ئازادیخواز لەئێراندا بدەن، بەڵکو بەپێچەوانەوە، کەوتنە پەسنداني خومەینیو، ئامادەکردنی دەستاوێژ بۆ دەسەڵات وەرگرتنی. دەزگەکانی راگەیاندنی گشتی لەئەورووپا، چ تەلەفیزیۆنو چ رادیۆو چ رۆژنامە، شەڕە زرتانێیان بوو لەسەر چوونە لای خومەینیو، وتووێژ کردن لەگەڵیو، بەم جۆرە خومەینیان لەجیهاندا بەنێوبانگردو، وەك "شۆڕشگێڕ"و "رزگارکەری بندەستان"و "تێرکەری هەژاران" دایە قەڵەم. بەم جۆرە، خومەینی کە چەند تایبەتکارێکی تێدا هەبوو، وەك جەربەزەیەتیو بوێریو بێبەزەیەتی، توانی جڵەوی بزووتنەوە لەدەست شەریعەتمداری وەربگرێ، کە ئەو، ئەو تایبەتکارانەی خومەینی تێیدا نەبوو، ئەگەرچی ئەویش هەر وەك خومەینی، ئامانجی دامەزراندنی "دەوڵەتێکی ئیسلامی" بوو.

ئێستە ئێران، پاش ئەو تاقیکردنەوەیە بەدەستی خومەینیو، پاشئەوەی ئەوە (25) ساڵە، "حکوومەتی دادپەروەریی ئیسلامی"ی خومەینی، پێشانی هەموو جیهان دەدا، کە رێبەرەکەی، واتە، خومەینی، هیچ ئازادییەکی بە کەس رەوا نەدیتوە، بەڵکو تەنانەت ڕیو شوێنی داناوە بۆ خەڵك، کە چۆن دەست بە ئاو بگەیەنن (تەماشای پەرتۆکی ﴿توضیح المسائل﴾ی خومەینی بکەنو، بزانن چەند لاپەڕەی نووسیووە لەسەر چۆنیەتی دەست بەئاوگەیاندن بەپێی "شەرع")، ئێستە ئێران دەیەوێ ئەو تاقیکردنەوەیە لەعێراقدا دووبارە بکاتەوە، ئەمجارە بەدەستی موقتەدا سەدر. بەڵام جارێ بابزانین ئەم موقتەدا سەدرە کێیە؟

موقتەدا سەدر، هەروەك خومەینی، کابرایەکی مرۆمۆچی رووگرژی، تەنگە تیلکەی سەرچڵی جەربەزەی رکئەستوورە. بەڵام بەپێچەوانەی خومەینیەوە، کە لە خوێندەوارییی ئیسلامەوانیدا گەیشتبووە پلەی "ئایەتوللایی"، ئەم هێشتا پلەی "موجتەهیدێتی" تێنەپەڕاندووە، کە گەیشتن بە پلەی "ئیجتیهاد" مەرجێکی بنچینەییە بۆ فتوادان لای شیعەکان، ئەو سەرمایەیەی کە موقتەدا هەیەتیو پێوەی دەنازێ، ئەوەیە کە کوڕی مەلایەکی شیعەیەکە، کاتی خۆی بە پیلانێکی سەددام کوژراوەو، ئەوەبوو هەر پاش رووخانی سەددام، ئەو کەسەی کە دەستی لەکوشتنی باوکیدا هەبوو، گرتیو بێ دادگاییکردن (محاکمە) کوشتی.

موقتەدا، کە لەسەردەمی سەددامدا، سەری خۆی کز کردبوو، پاش ئەوەی ئەمریکاییەکانو هەڤاڵبەندەکانیانو، لەنێو ئەوانەدا، هەزاران سەربازی کورد، سەددامیان راوەدوونا، خۆی دەرخستو کەوتە جرتوفرت. **سەرەمەشقی چالاکییەکانی بەکوشتنی عەبدولمەجیدی خۆییو زێوان (کلیدار)ی سەحەنی حەزرەتی عەلی، کە یەکەمین ئیمامی شیعەکانە، دەستپێکرد. چۆنکە بنەماڵەی خۆیی، هەر لەکۆنەوە لەگەڵ بنەماڵەی سەدر نێوانیان ناخۆش بوو، بەڵام بنەماڵەی خۆیی لەگەڵ سیستانی نێوانیان خۆشە، کە موقتەدا، ئەگەر دەستی بڕوا، سیستانیش لەنێو دەبا. شایانی باسە، سیستانیو بنەماڵەی خۆیی دژبە خومەینی بوونو ئێستەش دژی خامەنیین.**

پاش ئەم خوێنڕێژییە، موقتەدا سەدر چوو بۆ ئێرانو، پێوەندیی بەکاربەدەستانی ئێرانەوە کرد. بەپێی هێندەك سەرچاوەی هەواڵ، کاربەدەستانی رژێمی ئێران دەستەبەر بوون بەبڕینەوەی پارەیەکی باش بۆ خۆیو، بۆ هێزێکی چەکدار کە دروستیبکا لەشێوەی "پاسدارانی ئێران"داو، ڕێ لە کورد بگرێو نەیەڵێ کەرکووکو مووسڵو دیالە بگەڕێنەوە بۆ باوەشی هەرێمی کوردستان. موقتەدا کە گەڕایەوە عێراق، یەکەمین کاری ئەوەبوو، چەند چەکدارێکی ناردە کەرکووك بۆ پشتگیریی تۆرانییەکانی سەر بە "بەرەی ترکمانی"و، نەڕاندن دژی کوردو سەرکردەکانیو، هاوارکردن کە "کوردستان دوژمنی خودێیە"، داروودەستەکەی هاواریاندەکرد: "لا الە الا اللە، کردستان عدو اللە". بەڵام موقتەدا، بەفەرمانی ئێران، جارێ پەلاماری ئەمریکاییەکانی نەدەدا، چۆنکە رژێمی ئێران، دوای خستنی سەددام، پێیوابوو، ئەمریکا رێکدەکەوێ لەگەڵیو، دەیکاتە بەشدار لە "ئاوەدانکردنەوەی عێراق"داو، چاویش دەپۆشێ لە تاقیکردنەوەی تەکنیکانە بۆ دروستکردنی چەکی ئەتۆمی. ئەمریکاش پێیوابوو، دەتوانێ لەڕێی خاتەمییەوە، ئێران بەرەو چاکسازی (ریفۆرم) بباو، ئێران وا لێبکا واز لەبیری دروستکردنی چەکی ئەتۆمی بهێنێو، پاسدارەکانی لە لوبنان، کە بەنێوی "حیزبوڵڵا"وە خەریکی کاری تیرۆریستین، هەڵبوەشێنێتەوە،و واز لە پشتگیریی فەلەستینیە دەستوەشێنەکان بهێنێ. لەبەر ئەوە، ئەمریکا ماوەیەك لەئێران بێدەنگ بوو. رژێمی ئێرانیش، ئەم هەلەی بەکارهێناو، لەم ماوەیەدا، بەسنووری بەرەلای عێراقدا، هەزاران پاسدارو سیخوڕی خۆی ناردە نێو عێراقەوە، بەنێوی "زیارەتی گۆڕە پیرۆزەکان"ەوە. ئەمریکاییەکان، کە بەداخەوە، گەلێکی درەنگوەرگرن، کە بۆیاندەرکەوت رژێمی ئێران، بەموو لە ئامانجە خراپکارییەکانی خۆی لاناداو، دەستیدەستی بە ئەمریکا دەکاتو، دەیەوێ کات بباتەوە، ئەوجا هاتن زۆریان لە ئەورووپا کرد کە مەترسیی کێشەی تاقیکردنەوەی ئەتۆمانەو، دەوڵەمەند کردنی یۆرانیۆم لەلایەن ئێرانەوە، بخەنە بەردەم ئەنجومەنی زێرەڤانیی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانو، ئێران ناچار کرا کە ڕێ بدا، بنکە ئەتۆمییەکانی لەلایەن چاودێری نەتەوە یەکگرتووەکانەوە بێنە پشکنین، بێ ئەوەی کاربەدەستانی

ئێران، پێشەکی لەوە ئاگادار بکرێن. ئەوجا ئێران بۆ بەربەرەکانێی ئەمریکا، فەرمانی دا بە موقتەدا سەدر، کە چەکدارەکانی نێو بنیّ "لەشکری مەهدی"و، پێوەندیی ببەستیّ بە سوننیەکانی فەلووجەوەو، لەگەڵ بەعسیەکانو تۆرانییەکان، بەرەیەکی یەکگرتوو دروستبکا لەژێر ئالاّی "لەشکری مەهدی"دا، کە ئەمەش ئەو شەڕو کوشتارەی لیّ دروستبوو، کە سەتان خەڵکی عێراقی تێدا کوژرا، بێجگە لە سەربازەکانی هاوپەیمانانو، ئەنجامەکەشی بەوە گەڕا، کە نوێنەری هاوپەیمانان لە عێراق پۆل برێمەر، موقتەدا بەچەتەو رێگرو تاوانبار بداتە قەڵەمو، داوای ئەوە بکا لێی، خۆی بدا بەدەستەوە. موقتەداش، بەئاشکرا دەبێژیّ کە "لەشکری مەهدی" باڵی سوپایی "حەماس"و "حیزبوڵلایە"و، ئەوانەی کە لەگەڵ هاوپەیماناندا هاوکاری دەکەنو، لەنێو ئەوانەدا سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکان، بە "مهدور الدم" دەداتە قەڵەم، واتە رشتنی خوێنیان حەڵاڵ دەکا، وەك چۆن خومەینی رشتنی خوێنی هەزاران کەسی حەڵاڵکردو بانگی "جیهاد"ی دا لەدژی کورد.

کاربەدەستانی رژێمی ئێران کە دەزانن، موقتەدای ئەڵقە لەگوێی ئەوان، لەسەر زەوییەکی رفۆك وەستاوە، دەیانەویّ ژیانی بپارێزن، بۆ ئەوەی دەورەکەی خومەینی پیّ تەواو بکەن. لەبەر ئەوە بەهۆی چڵکاوخۆرەکانی خۆیانەوە، هەوڵی نێوبژێکردن دەدەن لەنێوان موقتەداو هێزی هاوپەیماناندا، بەوەی کە موقتەدا ببیّ بە پەنابەر لەئێرانو، دەیانەویّ لەرێی سووریاوە بیفرێنن بۆ ئێران. **بێگومان مەترسیی موقتەدا سەدر بەراکردنی بۆ ئێران نابڕێتەوە، بەڵکو پتر دەبیّ، وەك چۆن مەترسیی خومەینی بەدەربەدەر کردنی پەرەی سەند، بێجگە لەوەش، موقتەدا سەدر، تۆمەتی کوشتنی عەبدولەجید خۆییو کلیداری سەحەنی حەزرەتی عەلیو، گەلێکی دیکەی لەسەرەو، رشتنی خوێنی مرۆڤ بەپێی قانوونی شارستانی، مافێکی گشتییە، تەنانەت ئەگەر کەسوکاری کوژراویش لێی خۆش بن، ئەوا دۆزگری گشتی (المدعی العام) ناتوانیّ لێی خۆش بیّ.** سەبارەت بەوە، هەوڵدان بۆ گرتنی موقتەدا سەدرو، دانی بە دادگە، فەرمانێکی قانوونییە. سیستانیش کە لەترساندا بێدەنگە، پێویستە بزانیّ کە خومەینی لە پاداشتی ئەوەدا کە شەریعەتمەداری نەیهێشت شای ئێران بیکوژیّ، ئەو، کە هاتە سەرکار، شەریعەتمەداری هەتا مردن دەستبەسەر کرد، موقتەدا سەدریش، ئەگەر رۆژێك دەستی بڕوا، ئاوا لە سیستانی دەکا، ئەگەر بەدەردی عەبدولمەجیدی خۆیی نەبا.

سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکانیش، کە موقتەدا سەدر، بە "نۆکەر"ی ئەمریکایان دادەنیّو، خوێنیانی "حەلال" کردووە، دەبیّ بزانن کە نێوبژێکردنیان بۆ راگرتنی ئەم ئاژاوەیە، تەنیّ بۆ ماوەیەکی کاتی دەبیّو، بەزیانی خۆیانو کورد تەواو دەبیّ. مانی موقتەدا سەدر مانای بوونی هێزێکی تیرۆریستانەیە وەك پاڵپشتێکی دڕندانەی "بەرەی ترکمانی"و عەرەبە کانی "تەعریب". نەمانیشی خێری کوردو ئازادیخوازانی تێدایە. کاك مەسعودو مام جەلال دەبیّ بزانن کە رێی راست ئەوەیە، هێزە چەکدارەکانیان لە لەشکرێکی کوردستانیدا، بۆ وێنە بەنێوی "لەشکری بارزانی"یەوە یەکبخەن. (مەبەستم لە بارزانی سەرۆکی کۆچکردوو، مەلا مستەفا بارزانییە)و لە حیزبحزبێنە دووریبخەنەوەو، لەم دەرفەتە سووت وەربگرنو، لەشکرەکە بەچەکی مۆدێرن رەخت بکەنو، هێزێکی زۆر گەورە بنێرنە بەغداو، کاك مەسعوودو مام جەلالیش لە ئەمریکاییەکان بگەیەنن، ئەگەر خۆیان بە هەڤاڵبەندی کورد دەزاننو، دەیانەویّ بەسەری شکاوو قوونی دڕاوەوە، وەك کوردەکە دەبێژیّ، لەعێراق دەرنەچن، گویّ لە ئامۆژگاریی هەڤاڵبەندە کوردەکانیان بگرنو، لەشکری کوردستان بەهێز بکەنو، سنووری ئێرانو سووریا، بەجارێك دابخەنو، کۆنترۆڵ بخەنە سەر سنووری تورکیاو ئەردەنو حیجازو، خەڵکی رەشورووتو هەژار، کە لەبرساندا راپەڕیون، لە تیرۆریستەکان جیا بکەنەوەو، تەڕو هێشك پێکەوە نەسووتێنن. پارووە نانێکیش بۆ ئەو هەزارانە مسۆگەر بکەن کە لەتاو هەژاری بوونەتە دەسکەلای موقتەدا سەدر، چۆنکە برسێتی –وەك کورد دەبێژن– رەگی هاری پێوەیە. کاربەدەستانی کوردیش، پێویستە لەسەریان بەیەکخستنی هێزەکانیانو، یەکگردنی بەرێوەبەریتییەکانیانو، وازهێنانیان لە بەرژەوەندیی تەسکوتروسکی حیزبایەتی، وا لەئەمریکا بکەن کە دۆزی ئاسایش لەهەموو عێراقدا بەکورد بسپێریّ.

بەرلین 2004/4/12

میدیا، ژ 160، 2004/4/15

مەلا عەلی سیستانی زۆرزان و، کاربەدەستانی ساویلکەو لەکاروان بەجێماوی کورد

خوێنەرەوەکانی رۆژنامەی "میدیا" ئەوەیان لەبیرە، کە ئەز هەر پاش ئەوەی مەلا عەلی سیستانیی بێ نێوونیشان، وەك قارچك، لەپڕ، لەسەر شانۆی رامیاریی عێراق هەلتۆقی، دەستبەجێ لە چەند ژمارەیەکی "میدیا"دا، کەسایەتیی ئەم مەلایەم خستە بەرچاو،و خوێنەرەوەکانم لەوە ئاگادار کرد، کە عەلی سیستانی، مەلایەکی فارسی شیعەی هاوڕازی بیرو بۆچوونی خومەینی و خامەنەییەو، ئەمیش، هەروەك ئەوان، بۆ دامەزراندنی حکومەتێکی ئیسلامی، لەشێوەی "مەلا فەرمانی" (ولایت فقیە)دا، هەوڵدەداو، ئەوەشمگوت کە خومەینی چەندی پێبوو بۆ کورد، سیستانیش هەر هێندەی پێیە، ئەمەش بەتاقیکردنەوە راست دەرکەوت. هەروەها، ئەوەشم باسکرد کە جیاوازیی نێوان خومەینی و سیستانی، لەلایەکەوە، ئەوەیە کە هەریەکەیان "ئیمامەتی"و "مەرجەعیەت"ی شیعەکان، تەنێ بەخۆی رەوا دەبینێ، نەك بەوی دی و، لەلایەکی دیکەشەوە، ئەو سەرچڵی و جەربەزەیەتی و توندەدەمارییەی کە لە خومەینیدا هەبوو، لە سیستانیدا نییە. سیستانی لەسەرخۆو ورەنزمەو، هۆشیارانە دەجوولێتەوە، ئەوەبوو کاتێك کە سەددام لەسەر کاربوو، سیستانی بەپێی سەرەتای "تقیە" (واتە، خۆشاردنەوەو خۆگۆڕین لەکاتی مەترسیدا، کە یەکێکە لەبناخەکانی ئاینزای شیعە) دەچوو بەڕێوەو بەوە، خۆی لەدەستوەشاندنی سەددام پاراست، بەپێچەوانەی باوکی موقتدا سەدرەوە(سادق سەدر)، کە ماوەیەك نێوانی لەگەڵ سەددام باش بوو و، سەددامیش گەلێك هیوای پێبوو، بەلام لەبەر ئەوەی پێی لەبەڕەکەی خۆی درێژتر راکێشا، سەددام لەنێوی برد.

ئەوجا، چۆن سەددام بیری لەوە دەکردەوە، مەرجەعیەتیەکی شیعەیی سەر بە بەعس، لەرێی باوکی موقتەدا سەدەرەوە، دژی ئێران لەعێراقدا دروستبکاو سەرنەکەوت، ئەمریکاییەکانیش، لە ناشێتیی و ناشارەزاییی خۆیانەوە، سەریان لەشتێکی وا دەخوراو، ئەمەشم هەر لە "میدیا"دا بلاوکردەوە. ئەوەی وای لە ئەمریکاییەکان کرد، کە پێیانوابێ سیستانی ئەو پیاوەیە کە ئەو دەورە دەتوانی بگێڕێ، ئەوەبوو، هەر زوو گوتی، کە بەتەما نییە حکوومەتێکی ئیسلامی لەچەشنی رژێمی ئێران، لەعێراقدا دابمەزرێنێ و، دەیەوێ لە هەموو عێراقدا هەڵبژاردنێکی ئازاد هەبێ، بۆ ئەوەی عێراقییەکان بەئارەزووی دڵی خۆیان سیستەمی فەرمانڕەوایی دەستنیشانبکەن. ئەم هەڵوێستەش کوتومت لەهەڵوێستی سەردەمی بێدەسەلاتیی خومەینی دەچوو، چۆنکە خومەینی، کاتێك بەدەربەدەری و پەنابەری، لە فەڕەنسا لەژێر درەختێکدا لەگەڵ رۆژنامەنووسان هەڤپەیڤینی دەکرد، دەیگوت "ئیسلام، مانای ئازادی و یەکسانییە"و جەختی لەسەر ئەوە دەکرد، کە پاش خستنی رژێمی شا، هەڵبژاردنێکی گشتی دەکرێ و، خەڵکی ئێران بەسەربەستی دەچنە هەڵبژاردنەوە، بۆ دیاریکردنی ئەو سیستەمەی کە دەیانەوێ.

راستیەکەشی ئەوەیە کە دامەزراندنی "کۆماری ئیسلامیی ئێران" خرایە دەنگدانەوە، چۆنکە خومەینی سەتی سەت دڵنیا بوو کە زۆربەی زۆری خەڵکی لەخشتە براوی ئەو سەردەمەی ئێران، دەنگ بۆ "کۆماری ئیسلامیی ئێران" دەدەن، بێ ئەوەی بزانن کە چییەو چۆنە. سیستانیش، هەروەك خومەینی، زۆر باش دەزانێ، کە زۆربەی زۆری شیعەکانی عێراق و گەلێك لایەنی دیکەش، پەرلەمانێکی وا کۆنەپەرستانە هەڵدەبژێرن کە بەدڵی مەلا عەلی سیستانی بێ و، بەمەش رەوایەتی دەدەن بە دیکتاتۆرێتیەکی گەلەکۆمەیی بەنێوی دیمۆکراسی و، مافی فەرمانڕەواییی زۆرێتی بەسەر کەمایەتیدا، کە دەمێکە پەنجەم بۆ ئەم باسە راکێشاوە.

بۆ گەیشتنە ئەم ئامانجە، مەلا عەلی سیستانی لە دوو لاوە زیرەکانە کەوتە کار، لەلایەکەوە، هەزاران و هەزاران خەڵکی بەشێوەیەکی ئاشتیخوازانە هێنایە سەر شەقامەکانی بەغداو خوارووی عێراق، بەنێوی شینی حەسەن و حسەین و پرسەی "عاشوورا"وەو، کە ئەوەش هەموو دەزگەکانی راگەیاندنی گشتیی لەجیهاندا سەرسامکرد. لەلایەکی دیکەشەوە، خۆی وا قورس راگرت، کە تەنانەت یەکجاریش، رێی نەدا بەوەی برێمەر، یان کاربەدەستێکی دیکەی ئەمریکایی، بچێ بۆ لای. سیستانی لە تێکۆشانیدا بۆ گەیشتنە ئامانجەکەی خۆی، بەتەواوی بەپێچەوانەی سەرکردەکانی دوو زلحیزبە کوردییەکەوە جوولایەوە، کە رێیان نەدا بە جەماوەری کورد، چ لەکوردستان و چ لە بەغدا بکەونە سەرشەقامەکان و، داوای مافی خوراوی کورد بکەن، ئەمەش لەترسی ئەوەی دەسەڵاتی کوێخایەتییان لەدەستبچێ، بەڵکو لەجیاتی ئەوە، کەوتنە ماچوو مووچ

لەگەڵ کاربەدەستانی ئەمریکاو، ڕێگرتن لە هەموو بزوتنەوەیەکی جەماوەرانە، کە ئەوە مافێکی سروشتی هەموو مرۆڤێکی ئازادەو، گەلانی ڕۆژاواییش نرخ بۆ خۆپێشاندان‌و مانگرتن‌و دەنگدان دادەنێن.

سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، لەباتی ئەوەی هەوڵبدەن سنوورێك بۆ کەینوبەینی سیستانی لەدژی کورد دابنێن، هەستان چوونە سڵاوی سیستانی‌و کەوتنە پەسندانی لەرۆژنامەکانی ڕۆژاواداو، کردیان بەمرۆڤێکی "ئازادیخوازو دۆستی کوردو ئاشتیپەروەر"، ئازادیخوازی‌و دۆستایەتیی کوردو ئاشتیپەروەریی سیستانیش ئەوەبوو کە بوو بەهۆی ئەوەی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، بەیەك وشە باسی کێشەی کوردو کوردستان‌و "قانوونی بەڕێوەبەرێتیی کاتی" نەکا.

بەپێچەوانەی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکەوە، کە بەشانازییەوە هاوکاریی خۆیان لەگەڵ لەشکری ترك دژی پی کی کی دەگێڕنەوە (کە لێرەدا هیچ مەبەستم ئەوە نییە لەسەر پی کی کی بکەمەوە، چۆنکە خراپەکاریی هەموو جۆرەی پی کی کێم لەبەرچاوە، بەڵام خراپەکاریی هەشتا ساڵەی ڕژێمی ترکیشم هەر لەبەر چاوە، کە هەزار هێندەی خراپەکاریی پی کی کی یە). با ئەوەش بڵێین کە جێگری پارێزگاری نەجەف، لەبەر هێرشەکانی ئەمریکا بۆ سەر "سوپای مەهدی"و نەجەف، دەستی لەکار کێشایەوەو، مەلا عەلی سیستانیش، سەرەڕای ئەوەی حەز لەچارەی موقتەدا سەدرو بنەماڵەی سەدر ناکا، بەڵام تائێستە، نەك بەکردەوە، بەڵکو تەنانەت قسەیەکی خراپیشی لەدژی موقتەدا سەدر لەدەم دەرنەچووەو، بگرە سووتی لەکارو کردەوەی موقتەدا سەدر دیوەو، دەبینێ بۆ بەهێز کردنی جێپێی خۆیەو، ئەوەتە کە دەزانێ هاسنەکە داخە، ڕوویکردووەتە لەندەن، بۆ ئەوەی ناچار نەبێ لە نەجەف هەڵوێستێك بنوێنێ. ئەمەش نیشانەی ژێهاتی‌و کارزانیی‌و دووربینی سیستانییە، ئەگەرنا سیستانی ئەو نەخۆشە نییە کە بچێتە لەندەن‌و، دکتۆرەکانیشی دەبێژن کە پێویستی بە نەشتەرگەری نییە.

لەهەمووی نابەجێتر ئەمەیە، کە پاش ئەوەی سیستانی ڕووی ڕاستینەی خۆی پێشانی کورددا، کەچی "یەکێتی" ژمارەیەکی زۆر لە مەلاکانی کوردستان، بە هەزاران ئیمزاوە ڕەوانەی لای سیستانی دەکاو، ئەوانیش دەچن لە سیستانی دەپاڕێنەوە، بۆ ئەوەی دژی بەعەرەبکردنی کوردستان هەڵوێست پێشانبدا، کەچی سیستانی بە مەلا کوردەکان دەڵێ "لە عەرەبە هاوردەکان خۆش بن". دیارە خۆ ناتوانێ جنێو بەکورد بدا، لەبەر ئەوە دەبێژێ کە "کوردی خۆش دەوێ" چۆنکە دەزانێ ئەوە هەر قسەیەو، قسەش بە گوومرگەکەی برایم خەلیلدا تێناپەڕێ. لەگەڵ ئەوەشدا، مام جەلال ئەو قسە سەرزارییەی سیستانی دەکا بە بەڵگە بۆ پەسندانی سیستانی. ئەوەتا ڕۆژنامەی Neue Zürcher Zeitung، کە ڕۆژنامەیەکی بەنێوبانگی سویسراو هەموو ئەورووپایە، لەرۆژی 8/6دا وتووێژێکی لەگەڵ مام جەلال بڵاوکردبووەوە، کە لەوێدا مام جەلال گوتوویەتی:

"سیستانی پیاوێکی ژیرە، داخوازیی بوونی ئەنجومەنی سەرپەرشتی ناکا وەك لەئێران هەیە. ئایەتوڵڵای سیستانی بیری وایە کە فەرمانڕەوایی ئیسلام، کاتێك دێتە دی کە ئیمامی ونبوو، مەهدی، بگەڕێتەوە. دەربڕینەکانی (سیستانی) ئەوە ناگەیەنن کە ئەو داوای حکوومەتێکی مەلاکان دەکاو، ئایەتوڵڵای سیستانی پشتیوانی کوردە. ئەز چەند جارێك چاوم پێی کەوتووە، ئەو پشتگیریی گەلی کورد دەکا. لەچاوپێکەوتنی ئەم دواییەیدا لەگەڵ مەلا کوردەکان، پاکتاوکردنی ڕەگەزی مەحکووم کردو، داوای گێڕانەوەی عەرەبە هاوردەکان‌و دانەوەی زەوی‌و زارەکانی بەکورد کرد".

ئێستە، با خوێنەرەوەکانی ئەم قسانەی مام جەلال‌و هەموو نەتەوەی کوردو، بەتایبەت ئەو مەلا کوردانەی کە بەداخوازیی یەکێتی، چوونە لای سیستانی، سەرپشك بن لە بڕیارداندا، بەڵام زۆر دەترسم کە سیستانی بەم زووانە، وەك سەددامی جاران، بکرێتە سەر پشك (حکّم)!!! ڕاستییەکەی، ئەگەر یەکێتی مەبەستی خزمەتی کوردو، هێنانەدی ئاواتی کوردە کە ئەوەش گەیشتنە بە پلەی سەروەرێتی، نەك کوێخایەتیی سەرکردەکان، دەبوو مەلاکانی نەناردایە لای سیستانی، بەڵکو مەلاکانی بەملیۆنێك ئیمزاوە کە کۆکرایەوەو، خرایە چاوی مێژەوە، بناردایە بۆ کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، لەو ڕۆژەدا کە باسی چارەنووسی عێراق دەکرا. سیستانی کاربەدەست نییەو، جارێ هیچ دەسەڵاتێکی دەوڵەتیی نییە، بەڵام ئەوە هەڵوێستی بوو بەرامبەر "فیدەراڵی"و "قانوونی بەڕێوەبەرێتی کاتی" کە فشە مافێکی بەکورد ڕەوا دەدی. خۆ ئەگەر ڕۆژێك بیّ‌و بکرێتە نوێنەری "ئیمامی زەمان"، داخوا، چی بەسەری کورد بهێنێ. شایانی باسە کە کۆنگرەی ئەم دواییەی

شیعەکان لە ناسرییەو لێدوانەکانی جێگری پارێزگاری بەسرە کە باسی جیابوونەوەی پارێزگەکانی باشووری لەعێراق کرد، وەك هەرێمێکی فێدەرالی یان سەربەخۆ، نەبوو بەهۆی ئەوەی سیستانی لەدژی بوەستێ، بەڵکو قورو قەپی کرد لێی.

گوریسکێشەکێی بردنەوەی دەسەلات لەعێراقدا، لەنێوان ئەیاد عەلاوی بەعسیو ئەحمەد چەلەبی لیبەرالدا، بەوپەڕی توندوتیژییەوە دەستپێکردووە. عەلاوی، لەباری بیرو بۆچوون‌و شێوازی کارکردنەوە، بەعسییەکی تەواوە، وەك سەددام، بەلام، بەپێچەوانەی سەددامەوە کەللەرەق‌و کەرپیاو نییەو، تاقیکردنەوەیەکی زۆری هەیە، کە لەساڵانی کار کردنیدا لەگەڵ دەزگەی سیخوڕێتیی ئەمریکاو بەریتانیا دەستیکەوتووە. عەلاوی، پاش ئەوەی بەپشتگیریی ئەمریکاو یارمەتیی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، گەیشتە پلەی سەرۆکوەزیرانی عێراق، ئێستە دەیەوێ بەهێزی سوپایی ئەمریکا، دوژمنەکانی نێوخۆی لەنێوببا. هەڵکوتانە سەر چەکدارەکانی موقتەدا سەدرو، شەڕ فرۆشتن بە ئەحمەد چەلەبیو سالم چەلەبی، سەرپەرەی کارەکانی نێوخۆیی عەلاوین. هەرچی ئەحمەد چەلەبییە، ئەوا دەیەوێ بە خۆڕێکخستن لەگەڵ موقتەدا سەدرو یارمەتیی ئێران، دەسەلاتی خۆی فراوان بکاو، هەر ئەمەیە کە ئەترەشی عەلاوی بردووە، ئەگەرنا ئەو تۆمەتانەی دەخرێنە پاڵ ئەحمەد چەلەبی، وەك پارە پێداکێشان‌و ساختەکارێتی، ساڵانی ساڵە باسدەکرێن. فەرماندەرکردنیش بۆ گرتنی سالم چەلەبی، هەوڵدانێکە بۆ بێنرخکردنی دادگەی لێپرسینەوەی تاوانەکانی سەددام‌و هاودەستەکانی، کە دیارە، سەددام، وەك چۆن لەراڕەوی دادگەدا، تفێکی خەستی کردە رووی تاریق عەزیزو بەخاینی نێوبرد، یەك دوو قسەش لەگەڵ کۆنە هاودەستەکەی خۆی، ئەیاد عەلاوی، دەکاو عەلاویش لەمە زەندەقی چووە. ئەمە بێجگە لەوەی کە عەلاوی دەیەوێ رژێمێکی بەعسی بەسەر عێراقدا بسەپێنی، ئەوجا بەیارمەتیی کاربەدەستە لەسیاسەتدا کۆڵەوارەکانی ئەمریکا. سەردانی عەلاوی لە ئەردەن‌و سووریاو، هەوڵدانی بۆ نێزیککردنەوەی رژێمی بەعسی سووریا لەئەمریکاو، دوورخستنەوەی سووریا لەرژێمی ئێران‌و، هەوڵدانی عەلاوی بۆ دروستکردنەوەی لەشکری کوردکوژی عێراق‌و، دەزگەی تیرۆریستی زێرەڤانیی عێراق‌و، گێڕانەوەی بەعسییەکانی لایەنگری خۆی بۆ سەر کارو، چاوپۆشێنێکی کاتی لە چەکدارەکانی پارتی‌و یەکێتی، تا خۆی کۆدەکاتەوە بۆ هەڵکوتانە سەر کوردستان، ئەمانە هەموو نموونەی ئەو چاو وڕاوە دوژمنانەیەیە کە دوژمنانی نەتەوەی کورد، لەناسیۆنالیستە عەرەب‌و ترك‌و فارسەکان، دەیانەوێ پێکەوەو ئەمجارە، بەهەڵخڵەتاندنێ ئەمریکا،و سووتوەرگرتن لەساویلکەیەتیی کوێخاکانی کوردستان، بۆ لەنێوبردنی کورد بیبەنەسەر.

ئا لەم رۆژە تەنگانەو چارەنووسسازانەدا، کە ئەرکێکی گران دەخەنە سەرشانی هەموو کوردێکی بەتەنگەوە هاتوو، بۆ ئەوەی بیر لەدوارۆژی نەتەوەکەی‌و وڵاتەکەی بکاتەوە، ئەو پێشنیازەی خۆم کە لەنامەکەمدا بۆ بەڕێزان کاك مەسعوود بارزانی‌و مام جەلال تاڵەبانی کردبووم، دووبارە دەکەمەوەو، داوادەکەم لێیان، دان بەهەڵەی خۆیاندا بنێن‌و تا کار بەجارێك لەکار نەترازاوە، رێ بەجەماوەری کوردستان بدەن کە کاری خۆیان بگرنە دەست خۆیان، چۆنکە، ئەگەر کەسانێك نەتوانن، یان نەیانەوێ لەماوەی 12 ساڵ سەربەخۆییدا، دوو شار بەیەك بەڕێوەبەریتی ببەستن بەیەکەوە، بەدڵنیاییەوە، ناتوانن یان نایانەوێ کوردستانێکی گەورەو بەرین رزگار بکەن.

بەرلین 2004/8/12

میدیا، **ژ** 168، 2004/8/6

ئەگەر ئەمریکا لەعێراق بکشێتەوە!

هەرچەندە جۆرج دەبلیو بوش، چەند جار گوتوویەتی، کە عێراق بەجێناهێڵێ هەتا فەرمانی سەرشانی خۆی بەجێنەهێنێ، لەگەڵ ئەوەشدا، بردنە سەری ئەم بەڵێنەی بوش، کە کاتێکی سنووورداری بۆ دانەنراوە، بەدەست بوش خۆی نییە، بەڵکو بە گەلێك بارودۆخی نێوخۆیی و دەرەوەی ئەمریکاوە بەندە. گرنگترینیان ئەوەیە، ئایا بوش و کۆمارخوازەکان لە هەڵبژاردنی مانگی نۆڤەمبەری ئەمساڵدا، کە هەمووی دوو مانگێکی ماوە، شەڕی دەنگدان دەبەنەوە یان نا؟ خۆ ئەگەر نەیبەنەوە، ئەوا دژبەرەکەیان، جۆن کیریی سەر بەحیزبی دیمۆکرات، سیاسەتێکی دیکە دەبا بەڕێوەو، دیارە ئەو بەڵێنەی خۆی بەجێدێنێ کە چەند رۆژێك لەمەوبەر دای و گوتی: "ئەگەر بوو بە سەرکۆمار، لەماوەی چوار ساڵەکەی سەرکۆمارێتیی خۆیدا، لەشکری ئەمریکا لەعێراق دەکێشێتەوە"و، هەر لەو بوارەشدا گوتی "شەڕی عێراق شەڕێکی هەڵە بوو، لەشوێنێکی هەڵەو لەکاتێکی هەڵەدا". ئەوەتە، هەر لەئێستەوە هەوڵدەدا کە کوژرانی سەربازەکانی ئەمریکا لەعێراق، کە ژمارەکەی خۆی لەهەزار سەربازێك دەدا، بکاتە هەوێنی ترساندنی خەڵکی ئەمریکا، بۆ ئەوەی دڵیان لە جۆرج بوش کرمێ بکا، وەك چۆن خۆزێ لویس زەباتیرۆ (سەرکردەی حیزبی گوایە سۆسیالیستی ئیسپانیا) کوژرانی چەند هاووڵاتێکی ئیسپانیای، بەهۆی تەقاندنەوەی شەمەندەفەرێکەوە، دوو سێ رۆژ پێش هەڵبژاردنی پەرلەمان، کردە کوتەکی دەستی خۆی دژی خۆزێ ماریا ئەزناری سەرکردەی حیزبی گەل، کە ئەو دەمە سەرۆکوەزیرانی ئیسپانیا بوو،و لایەنی ئەمریکای دەگرت لەجەنگداو، بەو هۆیەوە زەباتیرۆ هەڵبژاردنی بردەوەو ئەزناری خستو، هەر دوای سەرکەوتنی بەماوەیەکی کورت، گورج 1300 سەربازەکەی خۆی لەعێراق کێشایەوەو، بەمەش ئاوی کرد بەئاشی تیرۆریستانداو تێیگەیاندن کە تیرۆرو دەستوەشاندن بەکەڵك دێن، بەتایبەتی دژی مرۆڤی کورتبین و چەواشەکراو، بۆ سووتی سیاسەتکاری هەلپەرست.

ئەمە لەکاتێکدایە کە ئەگەر جۆرج بوش بیدۆڕێنێ. خۆ ئەگەر جۆرج بوش ئەمجارەش بیباتەوە، ئەوەش بەمەرجێك کە هەتا رۆژی هەڵبژاردن، کارەساتێکی وا نەقەومێ کە رووی ئەمریکاییەکان لە جۆرج بوش وەربگێڕێ، ئەوا، لەم بارەشدا، جۆرج بوش و حیزبەکەی، ناتوانن هەتا هەتا سەربازەکانیان لەعێراقدا بهێڵنەوەو هەر رۆژە، یەك دوانێکیان لێبکوژرێ، چۆنکە ئەمریکاییەکان نرخی خەڵکی خۆیان دەزانن و، دووریش نییە کە عەرەبەکانی عێراقیش، هەتا ئەو کاتە، بەیارمەتیی ئەمریکاو ئەردەن و میسرو ئەورووپا، لەشکرو پۆلیس و دەزگەی زێرەڤانیی شۆڤێنیستانەی خۆیان دروستبکەنەوەو، بەیارمەتیی دەوڵەتە عەرەبەکان و رژێمی ترك و ئێران، پەلاماری کورد بدەنەوەو، ئەو عێراقەی کە پاش هەرەسهێنان و نابووتبوون، بەدەستی شێتانەو نابەرپرسیارانەی کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە دامەزرایەوە، دەبێتەوە دۆژە (جهنم)یەکی سەر زەوی بۆ کورد، ئەوجا هەریەکەیان لەم دوو زلحیزبە، ئەوی دی گوناهبار دەکا، وەك ئەوەی قەل بەقەل بێژێ: "برۆ رووت رەش بێ"!!!

ئەوەی لێرەدا جێی سەرنجدان و مەترسییەکی گەورەیە، ئەوەیە کە کاربەدەستانی دوو زلحیزبە فەرمانڕەواکەی باشووری دوولەتکراوی کوردستان، هەتا ئەوڕۆ، کە ئەوڕۆیە، هیچ نەخشەیەکیان نییە بۆ ئەو رۆژەی کە ئەمریکا لەعێراق دەچێتە دەرەوەو جڵەوی دەستەڵات دەداتە دەست عەرەبەکان و، کوردیش فت دەکا، وەك چۆن فەرەنسا لەنێوەڕاستی چلەکانی سەتەی رابووردوودا، جڵەوی دەستەڵاتی لەسووریای دەستکرددا، دایە دەست عەرەبەکان و کوردی فتکردو، ئینگلیزەکانیش لەسەرەتای بیستەکاندا، جڵەوی دەستەڵاتیان لەعێراقی دەستکرددا، دایە دەست میر فەیسەڵی عەرەبی خەڵکی حیجازو پشتیانکردە کورد.

بەڕاستی، ئەز کە ئەو رۆژە رەشە دەهێنمە بەرچاوی خۆم، یەکسەر سەردەمی پێش هەرەسەکەی شۆڕشی ئەیلوول دێتەوە یادم، کاتێك کە بە کاربەدەستانی پارتیم دەگوت "ئەگەر هاتو شای ئێران لەگەڵ سەددام رێککەوت، ئێوە هیچ نەخشەیەکتان هەیە بۆ ئەو دەمە،" دەستبەجێ دەیانگوت: "هیچ کاتێك شای ئێران لەگەڵ سەددام رێکناکەوێ". دەمگوت: "رەنگە ماوەکە زوو نەبێ و درێژخایەن بێ، بەڵام با ئێمە وەك گریمانەیەك (فرچیە)، وادابنێین کە سبەینێ رێکدەکەون، ئایە ئێوە چیتان ئامادەکردووە؟ دەیانگوت: "ئەو حیزبەی شۆڕشی هەڵگیرساند، دیارە بیری لەو رۆژەش کردووەتەوە". بەڵام هەرەسەکە

ئیسپاتیکرد که هیچ کونوکەلەبەرێك نەگیرابوو،و بیر لەدواڕۆژیش نەکرابووەوە، ئەگەرنا شۆرشێکی 14 ساڵی بەخۆی‌و سەتوبیست هەزار پێشمەرگەوە، لەشەوو رۆژێکداو، بەڕوو وەرگێڕانی شایەك لێی، هەروا بەهاسانی بڵاوە پێنەدەکرا.

کێشەی کورد، پاش هەرەسهێنانی عێراق وەك دەوڵەت‌و، داگیرکرانی لەلایەن هێزی سەربازیی ئەمریکاو هەڤاڵبەندەکانییەوە، تادەهات، بەرەو کێشەیەکی نێو نەتەوەیی دەچوو، بەڵام پارتی‌و یەکێتی، بەبیرو بۆچوونی تەنگەبەرانەو، بۆ پاراستنی بەرژەوەندیی نانەتەوەییی کوێخایانەی خۆیان، کردیانەوە بەکێشەیەکی نێوخۆیی عێراق‌و، رەوایەتیان بۆ دەوڵەتی دەستکردی عێراق دروستکردەوە، بیٚ ئەوەی خۆیان هیچ رەوایەتییەکیان هەبیٚ، کە بەنێوی خەڵکی باشووری کوردستانەوە قسە بکەن، چۆنکە هیچ حیزبێك، لە هیچ وڵاتێکی جیهاندا، هەرچەندە جەماوەری فرەبیٚ، مافی ئەوەی نییەو نابیٚ، بەنێوی نەتەوەیەك‌و خەڵکی وڵاتێکەوە قسە بکا، مەگەر ئەو حیزبە لەهەڵبژاردنێکی ئازاددا، زۆربەی زۆری دەنگەکانی وەدەستهێنابیٚ‌و، حکوومەتێکی لەڕێی پەرلەمانەوەو بەپێی قانوونێکی دیمۆکراتانە پێکهێنابیٚ، ئەوجا ئەو حکوومەتە، نەك ئەو حیزبە، دەتوانیٚ تا لەسەر کار مابیٚ، بەنێوی خەڵکی ئەو وڵاتەوە قسە بکا. جا، لەبەرئەوەی پارتی‌و یەکێتی، هەشت ساڵە رێیان لەهەڵبژاردنێکی ئازادو گشتپرسییەکی (رەفراندوم) ئازاد لەکوردستاندا گرتووە، رەوایەتییان لەدەستداوە. لەبەر ئەوە، هەموو وتووێژێکیان، لەگەڵ هەر لایەك بووبیٚ، کە هەمووی هەر بەنهێنی‌و دزە خونجێنانەو، لە گەل شاراوە بووە، رەوایەتیی پوولێکی قەڵبیان نییە. ئەوجا، ئەگەر ئەمانە بەڕاستی نیشتمانپەروەرن‌و، نایانەویٚ چارەنووسی کورد بخەنە گۆمەوە، دەبیٚ تازووە، دان بە هەڵەی خۆیاندا بنێن‌و، چەکدارەکانیان هەڵوەشێننەوەو، ریٚ بە دروستبوونی لەشکرێکی کوردستانی بدەن‌و، ریٚ چۆڵکەن بۆ گشتپرسییەکی ئازاد لەکوردستاندا، تا بزانریٚ خەڵکی کوردستان چییان دەویٚ. ئەوجا لەهەڵبژاردنێکی ئازاددا، پەرلەمانێك‌و حکوومەتێکی یەککگرتووی کوردستانی دروستببیٚ، کە ئەو حکوومەتە بتوانیٚ لێکۆڵینەوەیەك بخاتە گەڕ، تابزانریٚ، هۆی تێکڕژانی کوردو کورد، چی بوو،و بەرپرسیارانی کیٚ بوون، کە ئەنجامەکەی کوژرانی هەزاران گەنجی کورد بوو، هەروەها بزانریٚ، سەردەستەی تاڵان‌و بڕۆیی‌و دزێتی‌و جەردەیەتی کیٚ بوون، تابزانریٚ، بەرپرسیارانی ژنکوژی کێن، کە هەر رۆژە ناڕۆژیٚ، ژنێك بەرچەقۆ، یان بەرگولله دەدریٚ، یان بە پرێمز دەسووتیٚ‌و، کەسیش بەکەس ناڵیٚ "کاکە کەرت بەچەند؟"، تابزانریٚ، چارەنووسی ئەو ملیار دۆلارانەی کە لەم 14 ساڵەی دواییدا، داهاتی کوردستان بوون، کەوتنە چ چاڵێکەوە؟ تابزانریٚ، بۆچی بەقسە، باسی دیمۆکراسی دەکریٚ، کەچی رێنادریٚ بە هاتنەکایەی رۆژنامەگەرییەکی سەربەخۆ و، رێنادریٚ بەهاتنەکایەی کۆمەڵگەیەکی شارستانی (مدنی)و، رێنادریٚ بەرەخنەگرتن لە کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکەو، رێنادریٚ بە هەڵبژاردنی سانديکای سەربەخۆ!

ئەگەر دوو حیزبە دەسەلاتدارەکە دەیانەویٚ بەڕاستی خزمەتی خەڵکی کوردستان بکەن، دەبیٚ ئەو رێیە بگرنەبەر کە باسکرا، ئەگەرنا خەریککردنی خەڵك بە بالۆرەی هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوە، کە کوردستانیش، وەك بەشێك لەعێراق بخرێتە هەڵبژاردنەوە، مێخێکی دیکە دەبیٚ‌و دەکوتریٚ بەتەرمی هیواو ئاواتی نەتەوەی کورددا.

ئەوڕۆ، کە ئەم وتارە دەنووسم، رۆژی 11ی ئەیلوولە، یادی شۆرشی ئەیلوولە بەسەرۆکایەتیی مەلا مستەفای بارزانی، یادی هەزاران‌و هەزاران پێشمەرگەی کوردستانە، یادی ئەو مەلا مستەفایەیە کە بێکەس‌و بێپشتیوان‌و، بەجووتیٚ کەلاشی شڕەوە، رازینەبوو کەرکووك لە کوردستان جیابکرێتەوەو، درێژەی بەشۆرش دا، چۆنکە بارزانی‌و پێشمەرگەکانی، رۆمەت‌و ئاوڕووی خۆیان‌و نەتەوەی کوردیان، لەسەروەرێتیی نەتەوەی کورددا بەسەر تەواوی خاکی کوردستاندا دەدی. راستیەکەی مرۆڤی رۆشنبیرو لەژیانگەیشتوو، رۆمەت‌و ئاوڕوو، لەئازادی‌و سەربەخۆیی‌و سەروەرێتیدا دەبینن، نەك لەنێوان دوو لنگی ژناندا.

بەرلین 11ئەیلوولی2004

میدیا، ژ 170، 2004/9/16

که ئەمریکاو هاوپەیمانان خۆیان لە عێراق کێشایەوە

بەڕاستی، نازانم تف بەرەو کوێ هەڵدەم. بەهەر لایەکدا هەڵیدەم، هەر ڕەشەبایەو ڕەشەبا. دیارە، تفی بەرەو با ریش دەگرێتەوە. سەیرەکەش لەوەدایە کە خۆم ریشم نییە، لەبەر ئەوە، تفەکە یەکسەر بەردەموچاوم دەکەوێ. بەڵام، چاریشم نییەو، وەکو کوردەکە دەبێژێ: "نەدەمم ببێ هاکەمو، نە پێم ببێ راکەم، ئەی قوڕی کوێ بەسەر خۆمدا کەم!!". کێشەکەش ئەوەیە، کە گلەییم لە بێگانانو داگیرکەران نییە، چۆنکە ئەوان نێوی خۆیان بەخۆیانەوەیە. گلەییەکەم لەکاربەدەستانی کوردەکە خۆیەتی، کە بەهەزار ڕەخنەو گازندەو سیخورمەو نوقورچو تێوەژەندەنو نەقیزە، باکیان نییەو، وەك کاسەی چەوریان لێهاتووە، بەهیچ ئاوێك تەڕ نابن.

ئێستە، بابێینە سەر چەقی بابەتەکە. سەر باسی وتاری جاری پێشووم لە "میدیا"دا (ژ 170، 2004/9/16) ئەوەبوو "ئەگەر ئەمریکا لەعێراق بکشێتەوە". بەڵام سەرباسی ئەمجارەم بە "ئەگەر" دەستپێناکا، بەڵکو بە "کە"ی "کات" دەستپێدەکا. چۆنکە، چەند رۆژێکی کەم، دوای بڵاوبوونەوەی وتارەکەم، وەزیری بەرگریی ئەمریکا دۆناڵد رامسفێلد، بەئاشکرا باسی لەشکرکێشانەوەی ئەمریکای لەعێراق کرد، تەنانەت ئەگەر باری ئاسایشیش لەعێراقدا هێشتا دانەمرکابێ. پاش ئەمیش، چەند جارێك لەئەمریکاو بەریتانیا، باس لە بەجێهێشتنی عێراق کرا. لەبەر ئەوە، ئەو مەترسییەی بەرەوڕووی کورد دەبێتەوە، لەنێزیکبوونەوە دایەو، بەبڕوای من، هیچ ئامادەکارییەك بۆ بەرەنگاریکردنی ئەو رۆژە ڕەشە نەکراوە. مەگەر ئەوەی ئەو هەواڵە راست بێ کە گەورەو بەرپرسێك گوتی ئەمریکا بەتەمایە بنکەیەکی سوپایی هەمیشەیی بهێنێتە کوردستانەوەو، دەمێکە لە"میدیا"دا ئاماژەم بۆ پێویستی ئەوە کردووە.

لێرەدا، پرسیارێکی زۆر ڕەوا خۆی دێنێتە پێشەوە، ئەوەیش ئەمەیە: ئایا کورد لەهەڤاڵبەندێتیی ئەمریکاو بەریتانیا، پاش رووخانی رژێمی سەددام، چی دەستخۆی خستووە، کە لەوەپێش نەیبووەو، چی لەدەستچووە، کە لەوەپێش هەیبووە؟

بێگومان، لەوەرامی ئەم پرسیارەدا، دەبێ ئەوە بخەینە بەرچاو، کە لابردنی رژێمی سەددام، بەهەر لایەکدا لێکی بدەینەوە، هەر بەسووتی کوردە، خۆ ئەگەر کورد هەڤاڵبەندێتیی ئەمریکاو بەریتانیاشی نەکردایە لەجەنگدا، ئەوا لەرژێمی سەددام هەر رزگاری دەبوو، لێرەدا، هیچ گلەییەکم لە ئەمریکا نییە. ئەمریکا، برای باوکی کەس نییەو، ئامانجی لەخستنی رژێمی سەددام هەرچییەك بوو بێ، کارێکە جێی سوپاسو پێزانینە. ئەوجا کە کورد ئەو هەلە بەنرخەی بەڕاستی بەکار نەهێنابێ، گوناهی خۆیەتی، نەك گوناهی ئەمریکا.

بەڵام با جارێ دەستکەوتو تێکەوتەکانی پێشو پاش سەددام بخەینەڕوو:

پێش رووخانی سەددام، دوو زلحیزبە کوردییەکە فەرمانڕەواییی تەواویان بەسەر سێ ستانی باشووری کوردستانەوە دەکرد، وەك دەوڵەتێکی بەشێوەی دێفاکتۆ defacto سەربەخۆ. کێشەی کورد لەعێراقدا بەرەو بوونە کێشەیەکی نێونەتەوەیی دەچوو. سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، پێوەندیی دیپلۆماسیو بازرگانیو رامیارییان بەگەلێك لە دەوڵەتە گرنگەکانی جیهانو دراوسێکانی کوردستانەوە هەبوو. بەشێك لە لە 13٪ی داهاتی "نەوت بەنان" دەچووە گیرفانی ئەم دوو زلحیزبەوە، ئەمە بێجگە لەپارەی گوومرگو سەرانەو کەرانەو ئەو شتانە. ئەوەی کە بەدەست ئەم دوو زلحیزبەوە نەبووە، تەنێ دەسەڵات بوو بەسەر ستانەکانی کەرکووكو مووسڵو دیالەو کووتدا، کە دەکەونە سنووری جۆگرافیایی کوردستانەوەو، رژێمی سەددام، خەریکی بەعەرەبکردنیان بوو و، جاروبارێکێش هەڕەشەی لە "هەرێمی نەفرین" دەکرد، بەڵام نەیدەوێرا پەلاماریبدا. کورد لەو سەرودەمەدا، دەیتوانی هاتوچۆی بەغداو نێوچە عەرەبنشینەکانی عێراق بکاو، خۆ ئەگەر کوردێك لەدژی رژێم نەبووایە، دەیتوانی لەنێو عەرەبدا بژی، با بەکولەمەرگیش بێ، هەر رۆژە ناڕۆژێکیش، عەرەبەکان چەند کوردێکیان گۆشاو گۆش سەرنەدەبڕی، وەك ئەوڕۆ.

پاش کەوتنی رژێمی سەددام، هەر سێ ستانەکە بوونەوە بەپارچەیەکی دانەبڕاو لەعێراق. کێشەی کورد بووەوە بەکێشەیەکی نێوخۆییی عێراق، نەك کێشەی نەتەوەیەکی دیلکراوی نیشتمان دابەشکراو. هەرچی چارەنووسی کەرکووکە، کە لەکن سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، "دڵی کوردستان"و "قودسی کوردستان" بوو، وا لەنێوەڕاستی ئاسمانو زەویدا گیرساوەتەوەو، کوردە دەربەدەرکراوەکان، کەمەیەکی کەمیان نەبێ، ئەوانی دیکە نەگەڕاونەتەوە شوێنی خۆیان، ئەوی گەڕاویشەتەوە، لەژێر چادرو خێوەتدا دەژیو، عەرەبە هاوردەکەش، مێش میوانی نییە.

ئەوجا ژیانی کورد، نەك هەر لەبەغداو تکریتو سامەڕاو فەلووجە، وا لەمەترسیدایە، بەڵکو لەنێو کوردستانەکە خۆشیدا لەمەترسیدایە، لەو شوێنانە، کورد بەجۆرێك سەردەبڕن، کە مەڕو بزن بەوهاسانییە سەرنابڕن.
کە هێشتا سەددام لەسەر کار مابوو، ئەوانەی بەخۆیان دەگوت "بەرهەڵستکارانی عێراق" دەهاتنە سڵاوی کوردو، بەهۆی کوردەوە کۆنفرانسو کۆبوونەوەیان، چ لەکوردستانو چ لەئاوارە دەبەستو، زۆریان دەستیان لەکورد دەگرتەوە بۆ پارەو یارمەتیو پەنابەرێتیو ئێرەییان (حەسادەت) بەکورد دەبرد، بەڵام ئەوڕۆ بەسایەی عێراقچێتیو کورتبینیو کوێخاڕەوشتێتیی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکەو، شەڕە زرتانێی نێوخۆو خۆکوژیی کوێرانەو خۆبەزلزانییان بەرامبەر بەیەكو، خۆ بەکەم زانییان بەرامبەر بێگانە، ئەو "بەرهەڵستکار"ە بێدەسەڵاتە دەستندەخۆرە ئاوارانەی دوێنێ، بوونەتە سەرگەورەی عێراقی ئەوڕۆ، کە بەدەستی گۆچ و ناپیرۆزی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە دامەزرایەوە، بێ هیچ جۆرە گەرەنتیو دەرویستییەك بۆ مافی کورد، ئەمە لەکاتێکدا، کە هەڵوێستی فەرمانڕەواکانی ئەوڕۆی عێراق، هیچ چەپی نییە لەهەڵوێستی سەددامو، بگرە خراپترو ترسناکتریشە. چۆنکە، سەددام بەتێرۆریست ناسرابوو، بەڵام ئەمان بە "خێری" بە "دیمۆکرات" دەدرێنە قەڵەم. ئەوەتا، ئەیاد عەلاویی کۆنە هاوڕێی سەددامو کۆنە ئەندامی حیزبی بەعس، دەچێ لە شای ئەردەن دەپاڕێتەوە کە کۆمەڵێك بەعسیی راکردوو بۆ ئەردەن، بنێرێتەوە بۆ عێراق، بۆ ئەوەی لەحکوومەتی عێراقدا بەشداریی بکەن، هەروەها دەچێ بۆ سووریاو لەبەعسییەکانی هاودەنگی داوای یارمەتیدەکا دژی "جیابوونەوەخوازانی" کورد.
ستانداری باقووبە، ئەو باقووبەیەی کە نێوەکەی لەبنەڕەتدا "باگۆڤە"و کوردییە (باگۆڤە- باگۆ (خودێ) + ڤە <ڤا <ئاڤا- باگۆاڤا= خودێ ئاوەدانکردوو)و، سەتسالێك پێش ئێستە شارێکی کورد بوو، وەك شارەبانو جلەولاو مەندەلیو زەرباتی، دەیەوێ عەرەبە هاوردەکانی خانەقین، کە پاش رووخانی رژێمی سەددام، خانەقینیان بەجێهێشت، بگێڕێتەوە بۆ خانەقینو، هۆزە عەرەبەکانو تۆرانییەکانیش بەئاشکرا لەتکریت کۆدەبنەوەو، بڕیار دەردەکەن لەدژی کوردو، دەیانەوێ بارودۆخی کەرکووك بگێڕنەوە بۆ سەردەمی سەددام. ئەمە لەکاتێکدا کە لەهەولێری پێتەختی باشووردا، کۆبوونەوەی "برایەتیی کوردو عەرەب" دەبەسترێو باسی لێبوردنو پێکەوە ژیانی برایانەو چیو چی دەکرێ، وەك ئەوەی کورد ئەنفالی لەعەرەب کردبێو چەکی کیمیایی دژی عەرەب بەکار بردبێو فەلووجەو سامەڕای "کورداوی" کردبێ، ئەوجا یەك دوو عەرەبی بەویژدان دێن قسەی باشدەکەنو، ژمارەیەکی زۆریش لەبابەتی ئەو شێخە کەبابخۆرەی، کە بەڕێز کاك خەفوور مەخمووری لە"میدیا"دا باسیکردبوو، دێنە کوردستان بۆ رابواردن بەکوردو پارە وەرگرتن (کە پارەکە هی کوردە نەك هی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە).
لەولاشەوە، شێخ غازی عەجیل ئەلیاوەر دەفەرموێ "ئەوی باسی گشتپرسی (رەفراندوم) بکا بۆ بڕیاری چارەنووس، ئەو کەسە خاینە"و جەنابی "بەهەموو جۆرێك بەگژیدا دەچێو لەنێوی دەبا،" واتە لەڕێی بەکارهێنانی زۆرەوە، کورد سەرکوتدەکا، هەر وەك سەددام. ئەوجا ئەگەر زانیمان کە گشتپرسی، واتە بیروڕا دەربڕین بەسەربەستیو، بڕیاردان بۆ بڕینەوەی چارەنووسی خۆ، یەکێکە لەبنچینە هەرە سادەو سەرەتاییەکانی سیستەمی دیمۆکراسی، دەبێ بزانین کە شێخ غازی، هەر هێندەی سەددام دیمۆکراتییە. کە ئەوەشمان زانی، ئەو دەمە، ئەم پرسیارە دێتە پێشەوە، کە زۆر کەس ئەوڕۆ بەڕووی سەرکردەکانی کورددا هەڵیدەدەن: ئایا، ئەگەر شێخ غازی "زاوامان"، ئەمە بیروڕاو نیازی بێ بەرامبەر بەکوردو مافە سەرەتاییەکەی، ئیدی دەبێ چاوەڕوانیمان لەوانە چ بێ کە هێشتا نەچوونەتە پەردەوە لەگەڵ کچەکانمان؟ ئەمەش خالانەی چیرۆکی دوو مامۆستا کوردەکەی زانستگەی بەغدایە، کە هەردووکیان هەڵگری باوڕنامەی دوکتۆرا بوونو، لەنێو زانستگەدا تێرو پڕ لەیەکیاندابوو. کە هەواڵەکە گەیشتبووە رەجەبی قسەخۆش، گوتبووی: سەیرکەن، سەیرکەن! ئەگەر دوکتۆرەکانمان وابکەن، داخوا برینپێچەکانمان چی بکەن؟. شێخ غازییەك کە تادوێنێ بوو مووچەخۆری شێخەکانی کەنداو بوو،و نە لەلایەن گەلی کوردو، نە لەلایەن گەلی عێراقەوە هەڵبژێردراوە، بەڵکو لەلایەن "مجلس الحكم الانتقالي"ی دەستنێژی ئەمریکاو، بەپشتگیریی ئەو دوو زلحیزبە کوردییەی کە ئەوانیش دەمێکە رەوایەتیی ئەوەیان نەماوە بەنێوی کوردەوە قسە بکەن، نێونراوە

"سەرکۆمار"، ئەوەش بۆ ماوەیەکی کاتی، ئەوەتا ئێستەو لەم ڕۆژەدا، کە هیچی بەدەست نییە، وا دەفەرمووێ، داخوا ئەگەر سبەینێ، خودێنەکا، کار کەوتە دەستیو، لەشکرو پۆلیسو فرۆکەو پشتگیریی 23 دەوڵەتی عەرەبی هەبوو، دەبێ چ بەسەر کوردی کلۆڵ بهێنێ؟ ئەز لێرەدا هیچ سەرم لە شێخ غازیی "زاوامان" سووڕ نامێنێ. چۆنکە، کاتی خۆی، زۆربەی زۆری کارگێڕانی حیزبی نازیی ئەڵمان، کە چەند ملیۆنێك جوولەکەیان کوشت، هەریەکەیان کچێکی جوولەکەی کردبوو بەهاوڕێی نوێنی شەوانەی خۆی. ئەم "هاوڕێتیەتی"یەی نازییەکانو کچە جوولەکەکان، نەبووە هۆی پاراستنی گیانی جوولەکەکان، لەخنکاندن بەگازو، سووتاندن لە "ئاگرگە" (محرقە)کاندا. بەڵام ئێوە وەرن سەیری ڕۆژنامەی "خەبات" بکەن کە ئەم هەواڵەی بەکەچوکروچی بڵاوکردووەتەوە، تابزانین، لەژێر چ سەرنێوێکدا بڵاویکردووەتەوە! "غازی یاوەر سەرکۆماری عێراقی فیدراڵ: لەعێراق هەر پرۆسەیەکی سیاسی بێ بەشداری عەرەبی شیعەو کوردو عەرەبی سوننە هاوسەنگ نابێت" (خەبات 1585، 2004/10/9، ل1) ئێوە جارێ واز لەم دەستکارییە بهێننو بپرسن، ئایا کەی عەرەب بە عێراق دەڵێن "عێراقی فیدراڵ"!.

ئەمەیان واو، پاش ئەوەی دووزلحیزبەکە زانییان دەستیان لە هەمانەکە هاتووەتە دەرەوە، چاویان لەخۆپیشاندانی خەڵکی کەرکووكو سلێمانیو دهۆك پۆشی کە باس باسی سەربەخۆیی کوردستانو گێڕانەوەی کەرکووك بوو بۆ کوردستان. ئەمە وای لەوەزیری دەرەوەی بەریتانیا جاك سترۆ کرد کە بەپەلە بێتە کوردستانو هەوڵی ئەوەبدا کە دۆسێی کەرکووك بەهەڵواسراوی بهێڵێتەوە، لەبەر دڵی تركو عەرەبو، سترۆ لەقسەی دیپلۆماسیانە بەولاوە، بەهیچ جۆرێك بەڵێنی نەدا کە کەرکووك بچێتەوە سەر کوردستان. کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە ئەم ڕاستینەیەیان لەجەماوەری کورد شاردەوە، بەڵام کەوتنە دڵەڕاکەو کۆبوونەوەیەکی "پۆپە"یان لەدوکان ڕێکخستو، سەری هەزار جارە باسی "یەکریزیی"درۆزنەی پارتیو یەکێتییان کرد. خۆ ئەگەر بەڕاستی سیاسەتکاربوونایە، هەر ئەو ڕۆژەی کە جاك سترۆ هاتە کەرکووك، نیو ملیۆن کوردیان دەخستە سەرشەقامەکانو، بەخۆپێشاندانێکی جەماوەری، هاواریان دەکرد، "دیمۆکراسی بێ گشتپرسیو بیروڕا دەربڕین درۆو دەلەسەیە". "جاك سترۆ!! جاك سترۆ!! ئەو تاوانەی پاش جەنگی جیهانیی یەکەم لەکورد کرا، لەمڕۆوە بیوەستێنە"، "عێراق دەوڵەتێکی دەستکردە، کوردستان نیشتمانێکی داگیرکراوە" ئەوجا، بێگومان قسەکانی جاك سترۆ لەگەڵ سەرکردەکانی پارتیو یەکێتیو سەرکردەکانی ترك لە ئەنقەرە، شێوەیەکی دیکەیان بەخۆیانەوە دەگرت، چۆنکە دەوڵەتانی ڕۆژاوا، ڕێز لەزۆری ژمارە دەنێن، با ئەو زۆرەش بۆر بێ.

سەرکردەکانی کورد دەبێ ئەوە بزانن کە پشتبەستنی ئەمان بەقسەی ئەم کاربەدەستو ئەو کاربەدەستی بێگانەو، پشتکردنە جەماوەری کوردو، ڕێکنەکەوتن لەسەر یەکخستنی بەڕێوەبەرێتیەکی یەکگرتوو و، حکومەتێکی یەکگرتوو و، لەشکرێکی یەکگرتووی ناحیزبی، یاریکردنە بەچارەنووسی نەتەوەی کوردو خۆشیان، بەتایبەتی لەم کاتە چڕوپڕەدا، کە هێشتا لەشکری ئەمریکاو بەریتانیا نەکشاونەتەوە. هەر لەیەکنەگرتنی ئەم دووزلحیزبە 85٪ پتری ئەو دەرفەتەی بۆ کورد هاتە پێشەوە لەدەستچوو، چۆنکە بێ یەکگرتنو، بێ بوونی سەرۆکێکی بەرپرسیاری باوەڕپێکراو، نە وتاری ڕامیاریی یەکگرتوو دروست دەبێو، نەئامانجێکی نەتەوەییی یەکگرتوو چلوورە دەبەستێو، نەدەوڵەتانی جیهانیش متمانەیان بەکورد دەبێ. خۆ ئەگەر هاتو هێزێکی دەرەوە، دۆست، یان نەیار، کەوتە قسەکردن لەگەڵیان، ئەوا ئەو وتووێژو ڕاگۆڕینەوەیە، وەك ئەوە نابێ کە لەگەڵ سەرۆکی وڵاتێك، یان نوێنەری نەتەوەیەك بکرێ، بەڵکو وەك "سەرکردەی" حیزبێك، یان "سیاسەتکارێك"ی کوردو بەس. بۆ نموونەو، وەك مشتێك لەخەرواریك– ستانداری باگۆڤە لەوەرامی ڕەخنەکانی مەلا بەختیاردا، کە هەمووشی قسەی هەق بوون، گوتی: مەلا بەختیار، نوێنەری کۆمەڵێکی تایبەتییەو نوێنەری گەلی کورد نییە. ئەم قسەیەی ستانداریش، مخابن، ڕاستە. کورتو کرمانجی، سەرکەوتنی کورد لەوەدا دەبێ کە پێوەندیی دیپلۆماسیانەی حیزبایەتی لەگەڵ دەرەوە بگۆڕدرێ بەپێوەندیی دیپلۆماسیانەی نێو حکوومەتان، نەك نێو ئەم حیزبو ئەو حیزب. خەم ناکا، باحیزبیش، ببێ، بەڵام بەرژەوەندیی حیزبی، لەسەروو بەرژەوەندیی نەتەوەو نیشتمانەوە نەبێ. لەبەر ئەمە، سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە،

دەبێ، خۆشیان بیٚو ترشیان بیٚ، بەزووترین کات سەرۆکێك بۆ حکوومەتی کوردستان دەستنیشان بکەن، کە جێی متمانەی زۆربەی زۆری خەڵکی کوردستان بیٚ، ئەوجا ئەو سەرۆکە، سەر بەم حیزبە، یان ئەو حیزبە، کوردە یان ناکوردە، موسلمانە، ئێزدییە، کاکەییە، شەبەکە، ئەلەوییە، دیانە، جووە، زەردەشتیە، ژنە یان پیاوە، دەوڵەمەندە یان هەژارە، سەپانە، جۆتکارە، کرێکارە، هەرچییەك هەیە هەیە، هیچ گرنگ نییە. هونەر لێوەشاوەیی و دڵسۆزییە بۆ کوردستان. سەرۆکێکی وا کە بتوانیٚ، تا ئەمریکاو بەریتانیا لەناوچەکەدان، لەڕێی گشتپرسییەکەوە، کۆنفرانسێکی نێو نەتەوەیی بۆ باسی چارەنووسی هەموو کوردستان، داخۆیانی بکا، نەك هەر بۆ باشووری کوردستان، چۆنکە باشوور هەر ملکی خەڵکی باشوور نییە، بەڵکو ملکی هەموو نەتەوەی کوردو هەموو خەڵکی کوردستانەو، هی هەموو نەوەکانی دوای ئێمەشە. ئەو کۆنفرانسە دەتوانیٚ بڕیاربدا کە چی بکریٚو چی نەکریٚ بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد لەخورهەڵاتی ناڤیندا. بەڵام بەداخەوەو زۆر بەداخەوە، ئەوەتا دەبینین کە سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە خەریکی بەستنی ئەو جۆرە کۆنفرانسە نێو نەتەوەییەن بۆ باسی چارەنووسی عێراق، نەك کوردستان. کۆنفرانسێکی نێونەتەوەیی ئاوا، پێویستییەکی ژیارییە بۆ دۆزینەوەی ریٚو شوێن بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کوردستانو، بەڵگەنامەیەکی مێژوویش دەبیٚ بەدەست نەتەوەی کوردەوەو، هیوایەکیش دەبەخشیٚ بەخەڵکی کوردستان. ئەگەرنا هەرکەسێك لەئەوروپاوە هەستیٚ بچێتە کوردستانو بێژیٚ کە "سەرکردەی کۆمەڵێکی نێو نەتەوەیی"یەو، نێوێکی زلو زەبەلاح لەخۆی بنیٚو، 10-15 کەسیشی لەدەوروبەر نەبیٚو، سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە بکەونە هەڵدان بەشانو باڵیداو بەڵێنی "هەموو جۆرە یارمەتی"یەکی بدەنیٚ، ئەوە دەرمانی دەردی کورد ناکاو، هەر کاتو وزەو پارە بەفیڕۆ دانەو هیچی دی. چۆنکە ئەگەر ئەو جۆرە کەسانە کارەو کار لەدەستهاتوو بوونایە، هەتا ئێستە دەبوو، بیانتوانبایە "لۆبی"یەك بۆ کورد دروست بکەن، کە کورد هەتا ئەوڕۆ لۆبی نییە.

راستە، کەسانێك هەن لەئەوروپا، کە دۆستی کوردن، بەڵام ئەوانە تاکە کەسن، نەك "لۆبی" هێندێکیش هەن، دۆست نین، بەڵکو دەیانەویٚ بەهۆی دەستخستنە نێو کێشەی کوردەوە، نێوێكو نانێك بۆ خۆیان بپچرن. سیاسەتی دەوڵەتە ئەوروپاییەکان بە "لۆبی"یەکی بەهێز دەگۆڕیٚ، کە هاوکارانی ئەو لۆبییە لەدەزگەکانی دەوڵەتو نێوەندی ئابووریو زانستدا دەستڕۆیشتوو و قسە رۆیشتووبن. ئەگەرنا، هەموو کەسێك لەئەوروپا دەتوانیٚ کۆمەڵێکی چەند کەسی دابمەزرێنیٚو، کۆمپیوتەرێكو فاکسێك بکڕیٚو، دوکانێك بگریٚ بەکریٚو، جاروبار بلاڤۆکێك دەربکاو، جاروبارێکێش بەیارمەتیی کوردەکە خۆی، خوپێشاندانێکی پەنجا کەسی لەبەردەم دەزگەیەکی حکوومەتیدا بخاتە سەرپیٚ، بەڵام ئەم نێوی گەورەو دێی وێرانە، سووتی بۆ کوردتێدا نییە. ئەز بەدڵنیاییەوە ئەم قسەیە دەکەم، چۆنکە، شارەزاییەکی باشم هەیە لەم رووەوە. کورد نابیٚ باوەڕ بەهەموو قسەیەك بکەنو تەفرەبخۆن.

چەند رۆژێك لەمەوبەر، رۆژنامەی "خەبات" وتووێژێکی لەگەڵ بەڕێز زیگفرید مارچ کردبوو، کە ئەم بەڕێزە ئەڵمانێکەو سەر بەحیزبی کەسکەکانە، ئەو حیزبەی کە وەزیرەکەیان، یوشکافیشەر، لەبەردەم جڤینێکی نێو نەتەوەییدا، کە بەڕێز هۆشیار زیباری قسەی تێدا دەکرد، گوتی "باوەڕ بەقسەی زێباری نەکەن، چۆنکە زێباری کوردە". کەچی ئەم مارچە بەڕێزە، داوا لە کورد دەکا کە کار بدەن بە کۆمپانیاکانی ئەڵمانیا -چۆنکە ئەڵمانیا گرنگییەکی زۆر دەدا بەئابووری- ئەوجا ئەڵمانیا، بەقسەی وی، هەڵوێستی خۆی دەگۆڕی بەرامبەر بەکورد.. (ئاوا) بێجگە لەوەش، داوای گەرەنتی دەکا لە کورد بۆ ئەو کۆمپانیانەو، هەر لەو وتووێژەشدا خۆی واپێشاندەدا کە بەرپرسێکی گەورەیە لەکۆمپانیەکدا بەنێوی کۆمپانییەکانی مارچ (خەبات 2004/9/29)و گوایە کۆمپانیاکەشی نوێنەرێتی گەلێك کۆمپانیای بەنێوبانگی ئەڵمانیا دەکا. ئێستە لێرەدا نامەویٚ، دوای ئەم قسانەی بەڕێز مارچ بکەومو لەڕاستیو ناڕاستێیان بکۆڵمەوە، چۆنکە ئەوە کاری من نییە. بەڵام هەر هێندە دەبێژم کە ئەو سەردەمێك ئەندامی پەرلەمان بوو لەلایەن حیزبی کەسکەوە، کە حزبێکی کچکەیە لەئەڵمانیا, وادیارە، ئێستە بووە بەبازرگان، بەڵام ئەو کە گوایە ئەو هەموو دەسەڵاتەی هەیەو، وەکو ئەندامی حیزبی کەسکەکان، با هیچ نەبیٚ بەحیزبەکەی خۆی، کە لەحکومەتدایە لەگەڵ سوسیالدیمۆکراتەکان، بێژیٚ کە حکوومەتی ئەڵمانیا، دەبیٚ داوای پاکانە بکا

لەکورد بە بۆنەی ئەوەوە کە 81 فابریقەی ئەڵمانیا یارمەتیی رژێمی تیرۆریستی سەددامیان دا بۆ پڕ چەککردنی، کە بەو چەکانە هەزاران کورد کوژران. پاش ئەوەش، ئەڵمانیا دەبێ جارێ نیاز چاکی خۆی بەشتێکی کچکە دەربخا، بۆ وێنە دامەزراندنی زانستگەیەکی تێکنۆلۆژی لەهەڵەبجە، وەك چۆن واخەریکە لە عەممانی پێتەختی ئەردەن کۆلێجێکی پیشەسازی ئەڵمانی دادەمەزرینێ. کاتی خۆشی لە ئەفغانستان زانستگەیەکی گەورەی دامەزراند. ئەو دەمە دەتوانرێ قسە لەپێوەندیی ئابووریو بازرگانیی کوردو ئەڵمان بکرێو، بەڕێز مارچیش دەبێ ئەو بنچینە سادەیەی ئابووری بزانێ، کە دەبێ بەر لەهەر شتێك، لەکوردستاندا بازاڕێکی رێکخراوی پارەو بورس ببێو نرخی دراویی کورد (کە هی عێراقە) لەدەرەوە رێکخراو بێ. ئەوجا، بۆ ئەوەی سەرمایەی دەرەوە بهێنرێتە کوردستان، پێویستە سیستەمی فەرمانڕەوایی، بەتایبەتی سیستەمی دادگەیی، لەسنوورێکی نێو نەتەوەییدا، جێی متمانەو باوەڕ بێ، واتە هەموو شتێك بەدەست کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە نەبێ. ئەمانە جارێ هیچیان نین. لەبەر ئەوە ناتوانرێ گەرەنتی بدرێ بە فابریقە بێگانەکان. بەڵام ئەو پرسیارەش هەیە، ئایا ئەو گەرەنتییەی کە ئەو فابریقانە دەبێ بیدەن بەکورد چییەو چۆنە. بەڕێز زیگفرید مارچ خۆی لەو باسە ناگەیێنێ، ئەمە لەکاتێکدا کە ژمارەیەکی زۆر لەکۆمپانییەکانی ئەڵمانیا، وەك هێرتی.. کڤێلە بەرەو نابووتی دەچن. شایانی باسە، باشترینو لەبارترین دەوڵەتان کە کورد پێوەندیی ئابووریو بازرگانی ببەستی لەگەڵیان، چینو ژاپۆنو کۆریای باشوورە. بەتایبەتی چین بەرهەمەکانی باشو هەرزانن، چین زلهێزی دواڕۆژە.

چمکێکی دیکەی کێشەکانی ئەوڕۆی کورد، دۆزی هەڵبژاردنە کە دوو زلحیزبەکە ماوەیەکە مێشکی کوردیان پێوە خەریککردووە. باشە، هەڵبژاردن چۆن دەکرێ، کە هێشتا کێشەی سنووری هەرێمی کوردستان نەبڕابێتەوە؟ هەڵبژاردن چۆن دەکرێ، ئەگەر سەرژمێرییەکی تەواو نەبێ لەبارەی خەڵکی باشووری کوردستانو عێراقەوە؟ هەڵبژاردن چۆن دەکرێ، ئەگەر تائێستە ژمارەیەکی کەمی کوردە دەرکراوەکان گەڕابنەتەوە شوێنی خۆیانو، ژمارەیەکی یەکجار زۆری عەرەبە هاوردەکان لەجێی خۆیان مابن؟ چۆن دەبێ کورد رازی بیت بەهەڵبژاردنێك، کە دەنگدان بەپێی کۆبۆنی خۆراك بێ وەك عەرەبەکانو مەلا سیستانی فارس داوایدەکەن، چۆنکە عەرەبەکانو مەلا سیستانی دەزانن، کە سەتهەزاران کوردی دەربەدەری رژێمی سەددام، یان کۆپۆنی خۆراك سەندراوەتەوە لێیان، یان هەر نەیاندراوەتێ، یان لەوڵاتی بێگانە لەدایکبوون، کاتێك کە باوكو دایکیان لەو وڵاتانە پەنابەر بوون.

بەڕاستی ئەم هەڵبژاردنە ئەگەر بکرێ، لە چێشتە قولێی منداڵان دەچێو، هیچ جۆرە رەوایەتییەکی نابێ. دوایی هەڵبژاردن لەکوردستانو لەعێراقدا هەمووی لەیەك کاتداو، بەیەك قانوونو بەرێکەوتنی دوو زلحزبەکە لەگەڵ چەند حزبێکی عەرەب، کارێکە بۆ تەفرەدانی کوردو لەبیر بردنەوەی مافی گشتپرسی. شایانی باسە، بیری گشتپرسیی کوردستان بیری دوو زلحیزبەکەو داروودەستەکانیان نییە، بەڵکو بیست ساڵ لەمەوبەر لەلایەن سیاسەتکاری هێژاو ناسراوی کورد جەواد مەلاوە هێنرایە گۆڕەپانی خەباتو، ماوەیەکی دوورو درێژ دوو زلحیزبەکە خۆیان کەڕ کرد لێیو، لەژێرەوە بەربەرەکانێیانکرد. ئەوجا کە دییان جەماوەر دەیەوێ، ویستیان لەرێی دەسکەلاکانی خۆیانەوە، بۆ ئامانجو مەبەستی حیزبایەتیی خۆیان بەکاریبهێنن. پاش ئەوەش، رازیبوون بە هەڵبژاردنی سەرتاسەری، مانای رازیبوونە بەوەی عێراق دەوڵەتێکە زۆربەی عەرەبو کەمینەی کوردەو، چۆن کورد مافی ئەوەیان هەیە بچنە سامەڕاو تکریتو باگۆڤە دابنیشنو، هەر لەوێ شەهید بن، عەرەبەکانیش مافی ئەوەیان هەیە، بەملیۆن بێنە کوردستانو نیشتەجێ بنو کەبابی گەرمو ماستاوی سارد بخۆن، مافی نیشتەجێبوونی عەرەب لەکوردستان کە کوردستان بەشێك بێ لەعێراق مافێکە قانوون رێی پێدەدا. ئەمەش دەستوورو نەریتی هەموو دەوڵەتەکانی جیهانە.

ئەوەشم پێش بیست ساڵێك لەسمیناری "دۆزی ناسیۆنالی کورددا" باسکردووە. ئەگەر باشووری کوردستان، وەك پارچەیەك لەعێراق، بمێنێتەوە، رۆژێك دێ 90%ی عەرەب دەبێ. لەبەر ئەوە هەموو قسەیەکی چەواشەکەرانەی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، کە دەبێژن یەکگرتنی کوردو عەرەب "یەکگرتنێکی ئارەزوومەندانە"یە قسەیەکی زۆر نابەجێیە. چۆنکە ئەوان لەلایەکەوە دەبێژن، کورد مافی ئەوەیان هەیە، دەوڵەتی سەربەخۆی خۆیان هەبێ، بەڵام

ئەوڕۆ دەسەڵاتی ئەوەمان نییە، ئەو دەوڵەتە داخۆیانبکریٚ، کەچی لەلایەکی دیکەشەوە دەفەرموون، کوردو عەرەب بەشێوەیەکی "ئارەزوومەندانە" یەکیانگرتووە. جا کە شتێك بە زۆر بیٚو کورد لە بیٚ دەسەڵاتی خۆی دەستینەکەوتبیٚ، ئیدی چ جۆرە "ئارەزوویەکی" تێدایە، لەبەرتان مرم!

بەڕاستی کاتی ئەوە هاتووە، کە دەست لەپاراستنی ترەکەڵەکێی عێراق هەڵبگیریٚو، باسی سەربەخۆیی کوردستان بکریٚ، تا لەشکری نێونەتەوەیی لەعێراقدانو، لەشکری عەرەب هێشتا خۆی نەگرتووەتەوەو، هەر کەسێکیش خۆی لەمەگێل بکا، فری بەسەر سیاسەتەوە نییە. دامەزراندنی دەوڵەتی کوردستانیش پێویستی بەوە نییە کە ئەمریکاییەکان زەریای ناڤین بگوێزنەوە بۆمان بۆ سەر سنووری باشووری کوردستان، وەك برای بەڕێز مام جەلال دەبێژیٚ. دامەزراندنی ئەو دەوڵەتە پێویستی بەوەیە کە کاربەدەستانی کورد بیرو بۆچوونی خۆیان بگۆڕنو هەر لەکوێخایەتیدا بەسەر سلێمانیو هەولێرەوە قەتیسی نەکەن، بەڵکو بیگۆڕن بەبیری سەروەرێتییو بیگوێزنەوە بۆ هەموو لایەکی کوردستانو زەریای ناڤینیش وا لەسەر سنووری رۆژاوای کوردستان،و ئەو حەلە شەپۆلەکانی زەریاکە کەنارەکانی دەوڵەتەکە ماچ دەکەن.

بەرلین 2004/10/10

میدیا، **ژ** 172، 2004/10/16

مەلا عەلی سیستانی ئێرانی، لە بێدەنگییەوە بۆ خۆسەپاندن بەسەر عێراق و کورددا

خوێنەرەوەکانی رۆژنامەی "میدیا" دەزانن، کە هەر لەسەرەتای پەیدابوونی دیاردە (ڤاهرە)ی مەلا سیستانییەوە، پەنجەم خستە سەر کەسایەتیی مەلا سیستانیو، ئامانجە نهێنییەکانیم خستەڕوو، گوتم ئەم پیاوە یەکێکە وەك خومەینیو، خومەینی چی دەویستو بەرەو کوێ هەنگاوی دەنا، ئەمیش هەر ئەوەی دەوێو، هەر بەرەو ئەوێش هەنگاو دەنێ، واتە مرخی لەدامەزراندنی دەوڵەتێکی تۆتالیتێری مەلا فەرمانیی وەك ئێران خۆشکردووە، ئەگەرچی، ئەو جەربەزەیەتیو سەرچڵییەی کە لە خومەینیدا هەبوو، لە سیستانیدا نییە، تا رەپوڕاست قسە بکا. جارێ، بەر لە هەموو شتێك، سیستانی ئاخوندێکی فارسی ئێرانییەو، عێراقی نییەو، مافی دەستێوەردانی لەکاروباری نێوخۆی عێراقدا نییە، بەڵام لەنێو شیعەکانی عێراقدا دەسەڵاتدارە، چۆنکە شیعەکان، لە هەر کوێیەکی جیهاندا بن، روودەکەنە ئەو بنکەیەی کە پێیدەیەژن "مەرجەعییەت". "مەرجەعییەت"یش بریتیە لە کەسایەتییەکی ئاینی، کە لەبارەی رەوشتوخووی تایبەتیو، پسپۆریی لەئاینی ئیسلامو، شارەزاییی لەبەڕێوەبردنی کاردا، لەلایەن کۆمەڵگەی شیعەوە جێی باوەڕو پەسند کردن بێ. ئەوجا، ئەو مەرجەعییەتە، فارسە، عەرەبە، هیندییە، یان لە چ وڵاتێك دادەنیشێ، ئەوە بەلایانەوە گرنگ نییە، لەگەڵ ئەوەشدا، فارسەکان، هەتا ئێستە، توانیویانە، ئەو مەرجەعییەتە بۆ خۆیان بپچڕن. بۆ وێنە سەید موحسینی حەکیمو ئایەتوڵلای خۆیی، کە هەردووکیان لەعێراق نیشتەجێبوون، ئێرانی بوون.

هێژای گۆتنییە، کە هۆی مانی مەلا عەلی سیستانی لەسەردەمی سەددامدا، ئەوەبوو کە پەنای بردبووە بەر بنەڕەتی "تەقییە" (ڤقّیە)، کە یەکێکە لەبناخەکانی ئاینزای شیعەیەتی. بەپێی ئەم بنەڕەتە، کە شیعەیەك دەکەوێتە تەنگانەو، خۆی لەبەردەم مەترسییەکی گەورەدا دەبینێتەوە، دەتوانێ بیروڕای راستینەی خۆی دەرنەبڕیو بیکا بەژێرەوەو، بەم بیروڕا شاردنەوەیە، دەگوترێ "کِتمان" (کیتمان)، کە بەمانای "دەرنەبڕین"و "لەدڵدا هێشتنەوە"یە. هەر لەبەر ئەوەش بوو کە مەلا سیستانی، ماوەیەکیش پاش رووخانی رژێمی سەددام، هەر خۆی دەرنەدەخست، بەڵام کە زانی بارگۆڕاوە، ئەوجا، بەنێوی شینی حەسەنو حسەینو شەهیدی کەربەلاوە، بەهەزاران خەڵکی خستە سەر شەقامەکانو، بەوە کارێکی وایکرد کە دەزگەی راگەیاندنی گشتی لەهەموو جیهاندا، واقیان ورماو، چاویانبڕییە شیعەکانی عێراق. تەنانەت لەم کاتەشدا، هێشتا هەر بەوریایی کەوتە قسەکردنو، بەنێوی، گوایە خێرخوازیو مافی ئازادی بۆ "هەموو کەسێك"، هاتە مەیدانو، خۆی واپێشاندا کە توخنی سیاسەت ناکەوێو لایەنگریی هیچ لایەك ناکاو، دەست ناداتە دەست نوێنەرانی "هێزی داگیرکەر"و، ئەوە بوو، بۆ یەکجاریش رێی نەدا بەکاربەدەستانی ئەمریکاو بەریتانیا بچنە لای. بەڵام هیچ خەمی لێنەنیشت کە چوو بۆ بەریتانیای "داگیرکەر"و، بەبیانووی نەخۆشییەوە، ماوەیەك لەوێ مایەوە. ئەمە، لەکاتێکدا کە نەخۆشییەکەی دەردێکی واگران نەبوو، کە لەوڵاتێکی وەکو میسر، چارەسەر نەکرێ. چوونی مەلا سیستانی بۆ بەریتانیا، هەروەك چوونی خومەینی بوو بۆ فەرەنسا. ئەوەش خاڵانەی ئەو قسە نەستەقەیە کە دەڵێ "گۆشتەکەی ناخوا، بەڵام گۆشتاوەکەی دەخوا". دژی کافرانو کولتووری کافران دەجەنگن، بەڵام فڕۆکەو ئۆتۆمۆبیلی گوللە نەبڕو کۆمپیوتەرو دەرمانو نەخۆشخانەی کافران، بەدوکتۆرو سیستەرە بێپێچەو کراسکورتەکانییەوە، بەکاردێنن.

هەرچەندە مەلا سیستانی خۆی واپێشاندەدا کە لەسەر رێبازی خومەینیو رژێمی ئێران ناڕوا بەڕێوە، بەڵام هەتا ئەوڕۆ، بەیەك وشەش، نە دژی رژێمی ئێران قسەیکردووەو، نەدژی دەستوەشاندنەکانی دەسکەلای رژێمی ئێران، واتە، موقتەدا سەدر، دەمی کردووەتەوە. بۆ خۆشاردنەوەش، خۆی وا دەخاتە بەرچاو، کە مەبەستی نێوبژێکردنە لەنێوان موقتەدا سەدرو هێزی هاوپەیمانان‌دا، بەڵام ئامانجی ئەم نێوبژێکردنە ئەوەیە، چەکدارەکانی موقتەدا سەدر لەنێو نەچن، چۆنکە دەزانێ کە چەکدارەکانی موقتەدا سەدر، لەشکری تەنگانەی ئەو "دەوڵەتە"ن، کە بەتەمایە بەخشکەیی، لەعێراقدا بنیاتیبنێ.

راستییەکەی، ناشیێتی کاربەدەستانی ئەمریکاو، بەتایبەتی شەڕی نێوخۆیی وەزارەتی دەرەوەو وەزارەتی بەرگریی ئەمریکا (کۆڵن پاولو دۆنالد رامسفێلد)، بوو بەهۆی لابردنی فەرماندارێکی ژێهاتی وەك جی. گارنەرو هانینی بریمەر، کە فڕی بەسەر بارودۆخی عێراقو رۆژهەڵاتو کوردستانەوە نەبوو و، کەوتە ژێر کارکردی کەسایەتیی سیستانی، ئەمە پتر هێزو گوڕی دا بە مەلا سیستانی، هەتا وایلێهات، لەدژی قانوونی بەڕێوەبەرێتی کاتی کەوتە قسە، ئەو قانوونەی کە هێندەك مافی نیوەناچڵی بۆ کورد دەستنیشانکردبوو. هەڵویستی سیستانی دژی کوردو، نامە ژەهراوییەکەی بۆ کۆمەڵەی نەتەوە، گوایە "یەککگرتووەکان"، کارێکی وایکرد کە مافی کورد بەجۆرێك بخرێتە ژێر پێ، کە بەیەك وشەش نێوی کوردو کوردستانو، تەنانەت نێوی قانوونی بەڕێوەبەرێتیی کاتیش نەهێنرا. کەچی، ئەم هەڵویستە دوژمنانەیەی مەلا سیستانی بەرامبەر بە کوردو کوردستان، کارێکی واینەکرد، کە مام جەلال چەند جارو چەند جار، بەشانو باڵی مەلا سیستانیدا هەڵنەداو بە"دۆستی کورد"و "پشتگیری فێدەرالیزم"و "پیاوێکی مۆدێرات (معتدل)"ی نەداتە قەڵەمو، نەپارێتەوە بۆیو، نەڵێ "ئایەتوڵلای سیستانی وەك خومەینی نییەو، دەوڵەتی ئیسلامی ناوێ". لەولاشەوە، کاك هۆشیار زێباری، کەوتە کێبەرکێ لەگەڵ مام جەلالو لەبەردەم کۆمەڵەی نەتەوە "یەککگرتووەکان"دا، گەلێك پەسنی مەلا سیستانی دا. ئەم هەموو پیاهەڵدانەش نەبوونە هۆی ئەوەی کە مەلا سیستانی نەبێژێ، ئەو بەهیچ جۆرێك لەگەڵ مام جەلال باسی فێدەرالیزمی نەکردووە. کەچی، سەرەڕای ئەمەش، یەکێتی تاقمێك مەلای خەڵکی کوردستانی ناردە لای سیستانی، کە ئەوەبوو بەدەستی ڤالا (بەتال) گەڕانەوە. ئەوجا، ئێستە مەلا سیستانی هەنگاوێکی دیکەی ناوەو بەمەش ئەمجارە، لایەکی دیکەی رووی راستینەی خۆی پێشاندەداوەو، دەفەرمووێ: دەبێ خەڵك هەموو بچن بۆ هەڵبژاردن، ئەوی نەچێ، ئەوا "خیانەتی کردووەو خائینە"و، هەڵبژاردن "داخوازییەکی شەرعییە". ئەوی نەیکا، دەبێتە "کافر"و "دەچێتە دۆژەخ" (جهنم).

بەڕاستی، مرۆڤ کە گوێی لەم قسانە دەبێ، دڵی تێکەڵدێو مووچرك بە لەشیدادێ، چۆنکە، کافر بەو کەسە دەڵێن کە باوەڕی بە بوونی خودێ نەبێ. باشە، بۆچی دەبێ کەسێك کە لەهەڵبژاردندا بەشداریەنەکا، بۆ وێنە: لەبەر ئەوەی ئەوانەی خۆیان پاڵاوتووە بۆ هەڵبژاردن، بەدڵی وی نینو، خۆشی سروشتی ئەوەی تێدا نییە کە خۆی بپاڵێوێ، ئیدی بۆچی ئەو دەمە دەبێتە کافر، واتە باوەڕی بەخودێ نامێنێ. خودێو هەڵبژاردن بۆ پەرلەمان، چ پێوەندییەکیان بەیەکەوە هەیە ئاغای سیستانی؟ بێجگە لەمەش، چوونە بەهەشتو چوونە دۆژە، بەپێی ئێزدناسیی (إلهيات)ی ئیسلام، لەڕۆژی پەسلان (قیامەت)دا دەبێ، کە عەرەبەکان رۆژی "حەشر" (الحشر)ی پێدەڵێنو، تەنیو تەنێ، خودێ فەرماندەدا کە کێ بچێتە بەهەشتو کێ بچێتە دۆژە، باشە خودێ، لەکەینێیەوە مەلا سیستانی کردووە بە بریکار (وەکیل)ی خۆی، کە ئەمیش وا بەئارەزووی خۆی، خەڵك رەوانەی بەهەشتو دۆژە دەکا؟ لێرەدا، دەبێ ئەوەش بزانین کە یەکێك بەکافر درایە قەڵەم، سزا (جزا)ی ئەو کەسە لەمە دنیا، ئەگەر خودێ نەکا، رۆژێك بێ و، دەست ببێتە دەستی مەلا سیستانیو هاوکارانی مەلا سیستانی، چ دەبێ؟ ئێرانی ئەوڕۆ نموونەیەکی خۆیایە بۆ ئەمە، کە لەم رۆژانەدا کچێکی کوردی سیانزە ساڵەی خەڵکی مەریوان، فەرمانی کوشتنی دراوە، بە بەردە بارانکردن چۆنکە، گوایە، زگی پڕ بووە. ئەرێ. . کچێکی سیانزە ساڵە.. ئەی باشە، ئەگەر یەکێك بەکافر بدەنە قەڵەم، داخوا چی لێبکەن.

شایانی باسە، ئەو سیستانییە "ئاشتیخوازە" لە "سیاسەت دوورە"، دەیەوێ لیستەیەك دروستبکا بۆ ئەوانەی کە گوێڕایەڵیی وی دەکەن. بۆ ئەمەش دارو دەستەکەی پێوەندییان بەکوردە شیعەکانەوە کردووەو پێیانگوتوون، ئەوان دەبێ شیعە بن بەر لەوەی کورد بن. هێندێك لەو کوردە شیعانەش گوتبوویان: ئەوە سیستانی لەکوێ بوو، کاتێك سەددام چەکی کیمیایی لەسەر کوردە فەیلییەکان تاقیدەکردەوە؟ کەواتە سیستانی لیستەیەك دروستدەکات، ئەو لیستەیە دەخاتە شەڕی هەڵبژاردنەوە. ئەوجا دیارە، ئەوی بۆ لیستەکەی بەڕێزی دەنگنەدا، کافر دەبێو دەچێتە دۆژەوە. بێگومان هەر بەپێی ئەو جۆرە بیرکردنەوەیەش، ئەو کەسە تەڵاقیشی دەکەوێ، چۆنکە کافر مافی ئەوەی

نییە ژنی موسڵمان، یان مێردی موسڵمانی هەبێ. ئێستە وەرن بزانن، چ کوێرەوەرییەك چاوەڕوانی کورد دەکا، ئەگەر بێتو کورد لەسنووری دەوڵەتێکی "عێراقی"دا بژی، کە ئەوانە دەستەڵاتدار بن. شایانی ئاماژە پێکردنە کە مەلا موسڵمانە سوننیە تەنگەتیلەکەکانیش دەبێژن، هەڵبژاردنی ئەمجارە لەعێراقدا، پیلانی ئەمریکاو ئیسرائیلەو، هەر کەسێك بچێ بۆ هەڵبژاردنو، دەنگبدا بەوانەی خۆیان پالاوتووە، دەبێتە کافرو دەچێتە دۆژە. جا تۆش کوردی قوڕبەسەر، وەرە ئەم کەرەت لەو قوڕاوە دەربهێنە!!! ئەمەیە بەزمی "بین حانە ومانە، چاعت لحانا"!!.

ئا لەم هەلومەرجە نازکانەدا کە چارەنووسی نەتەوەی کورد بەسەر پردێکی یەکجار تەسکوترووسکدا تێدەپەڕێو، داگیرکەرانی کوردستانیش تیرو شیر دەسوون لەکوردو، چاوەڕوانی ڕۆژی پەلامارداننو، بەهەموو جۆرێك خۆیان پڕ چەك دەکەنو، ئەوەتە ئێران بەراکێتی "شیهاب"ی دوو هەزار کیلۆمەتری دابین نابێ کە گوللەکەی دەگاتە نێو جەرگی ئیسرائیلو ئەورووپا، بەڵکو بەڕێوەیە بۆ گەیشتنە بەرهەمهێنانی چەکی ئەتۆمیو، ڕژێمەکانی تركو عەرەبستانی سعوودیش، لەترسی ئێران، هەوڵی پەیدا کردنی چەکی ئەتۆمی دەدەنو، ئیسرائیلیش کە هێزێکی ئەتۆمییە، بەئاشکرا دەبێژێ، کە ئەمجارە، ناتوانێ وەك ساڵی 1981، کە بنکەی ئەتۆمی عێراقی وێرانکرد، بنکەی ئەتۆمی ئێران بەتەنێ وێرانبکاو، تا هەندازەیەکیش سەری بۆ داخوازیی فەلەستینییەکان شۆڕ کردووە. لەولاشەوە، ئەمریکاو بەریتانیاو هاوپەیمانەکانیان کەوتوونەتە گێژاوێکی سەختەوەو، هەتا ئێستە، هیچ گەرەنتیو بەڵێنێکیان نەداوە، بەکوردو، سەرکردەکانی عێراقیش کە دەستنێژی ئەمریکاننو، بەدەنگی دوو زلحیزبە کوردییەکە، ئەو پایەو پلەیەیان وەرگرتووە، تەنانەت ئامادەنین شوێنەواری بەعەرەبکردن لەکوردستاندا لابەرن، بەپێی ئەو قانوونەی کە خۆیان ئیمزایانکردووە.

ئا لەم کاتەدا دەبینین، کە سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، هەر لەخەمی نیوە بەنیوەو، پارە کۆکردنەوەداننو، لەولاشەوە، خەریکی پاشقولگرتنن لەیەکدی، وەك ئەوەی لەم دواییەدا هێندەك لەکاربەدەستانی یەکێتی کەوتوونەتە سەرکەڵکەڵەی "سنوور دانان" بۆ دەسەڵاتی مام جەلالو ڕەخنەگرتن لێی، وەك ئەوەی تۆ بڵێیت، هەرچییەك لە یەکێتیو بەدەستی یەکێتی ڕوویدا بێ، هەر گوناهی مام جەلال بووبێو، ئەوانی دیکە هەموو "شێخی سەنعان" بن. ئەمانە ئەوە لێکنادەنەوە، کە مام جەلال، نە لە بنەماڵەیەکی بەنێوبانگەو، نە خاوەن هۆزێکی دەسترۆیشتووەو، نە دەسەڵاتێکی ئاینیشی هەیە. ئەو دەسەڵاتەی مام جەلال هەیەتی، حیزبەکەی، واتە سەرکردەکانی حیزبەکەی پێیانداوەو، ئەگەر مام جەلال گوناهبار بێ، گوناهی ئەوانە. لەبەر ئەوە، دەبێ جارێ بێدەنگ بن، هەتا کورد لەم "پردە سیراتە" دەپەڕێتەوە. چۆنکە، هەموو ئاژاوە نانەوەیەکی نێوخۆیی، بەتایبەتی لەسەر کوێخایەتی، لەم ڕۆژەدا خیانەتە. ئەوجا ئەگەر کورد لە پردەکە پەڕییەوە، ئەوا دڵی کورد گەورەیەو لەگەڵێك گوناەو تاوان خۆشبووەو خۆشدەبێ. خۆ ئەگەر کەوتە خوارێ، ئەوا دڵنیابن کارنامەی هەموو لایەك دەخرێتە بەردەم خەڵكو، ئەشکەوت لەخراپەکاران دەکرێتە کونەمشك. ڕۆژ ڕۆژی کارکردنە لەسەر بنچینەی یەکگرتنو گشتپرسی بۆ سەربەخۆییو دوورکەوتنەوە لەحیزبحزبێنە، کە بەڵای سەری نەتەوەی کوردە.

سەرکەوتن لەسیاسەتدا لەڕێی دەستپێشکەریی ژیرانەو بڕیاری نیشانشکێنەرانەوە دێتە دی، نەك لەڕێی چاوەڕوانیی دەرفەت لەدەستدەرانەو، دڵی خۆخۆشکردن بە بەڵێنی ئەمو ئەوو، ماستاوکردن بۆ نەیاران، لەجیاتی دیپلۆماسێتی ژیرەکانە. سیاسەتکاریو سیاسەتزانی، دوو شتی لەیەکجیاوازن. سیاسەتکار کاتێك سەرکەوتوو دەبێ، کە سیاسەتزان بێ. کورد، نامەخوا، سیاسەتکاری فرە زۆرو، سیاسەتزانی، بەداخەوە، گەلێك کەم. ئەوجا، سیاسەتکاری سیاسەتزانی گەلێك کەمتر. هەر بۆ نموونە، کە سیاسەتکارانی دوو زلحیزبەکە، سیاسەتزان نین، ئەوەیە، ساڵانی ساڵە داوا دەکەم لێیان، کە ڕێبدەن جەماوەر بێتە سەرشەقامەکانو داوای سەربەخۆیی کوردستان بکا، بەتایبەتی لەکەرکووكو مووسڵو بەغدا، کەچی ئەوان لەم دواییەدا، لەترەکەڵەکێی دامەزراندنەوەی عێراق گەیشتوونو، دەفەرموون "ئەگەر جەماوەری کورد داوای سەربەخۆیی بکەن"، ئەوان "ناچارن سەر بۆ داخوازییەکەیان شۆڕ بکەن"و لەم ڕۆژانەدا، ڕێیان بەجەماوەری کەرکووك دا بێتە سەرشەقامەکان. سەرکردەکانی

دوو زلحیزبەکە پێیانوابوو، ئەگەر جەماوەری کوردستان هاتە سەرشەقامەکانو باسی سەربەخۆیی کوردستانی کرد، ئەو دەمە داگیرکەرانو هاوپەیمانان پێیاندەڵێن "گەل لەگەڵ ئێوە نییە" ئێوە باسی فیدرالی دەکەنو، گەلەکەتان باسی سەربەخۆیی دەکا،و ئەودەمە، روو وەردەگێڕن لێیان. ئەمە لەکاتێکدا، پێچەوانەی ئەم بۆچوونە راستە. چۆنکە، ئەو حەلە، دەچوون هانایان دەبردە بەر دوو زلحیزبەکە، بۆ ئەوەی خەڵکی کوردستان بەشتێکی کەمتر لەسەربەخۆیی رازیبکەن. سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، دەبوو هیچ نەبێ لەخەڵکی دارفۆرەوە وانەیەك فێربن. بەڵام چ بکەین، نێچیر، هەموو دەمێك بۆ راوکەر هەڵناکەوێ، بەڵام بۆ..... هەڵدەکەوێ.

بەرلین 2004/10/29

میدیا، **ژ** 173، 2004/11/1

هەڵبژاردنەکانی ئەمریکاو ئەو هەڵبژاردنانەی دووزلحیزبە کوردییەکە بەتەمان بیکەن

سەرەڕای گەلە کۆمەیەکی چڕوپڕی نێونەتەوەیی، دژی جۆرج دەبلیو بوش، بەنیازی فڕێدانە خوارەوەی لەتەختی فەرمانڕەواییی ئەمریکا، جۆرج بوش توانی لەهەڵبژاردنێکی ئازاددا سەربکەوێو، پلەی سەرکۆمارێتی خۆی بۆ ماوەی چوار ساڵی دیکە دابینکاو، بەمەش کوێرایی هێنا بەچاوی دژ بەرەکانیدا، کە هەموو جۆرە فرتوفێڵو کەینوبەینێکیان بەکارهێنا بۆ سەرنەکەوتنی.

ئەوەی شایانی سەرنجدانە لێرەدا ئەوەیە، ئەم گەلەکۆمەیە کە لەدژی هەڵبژاردنەوەی بوش کرا، بەرەیەکی یەکجار فراوانی گرتبووە خۆیو، وەك چێشتی مجێوری کورد، لەهەموو بابەتێکی تێدا بوو، هەر لەو چەپییانەوە بیگرە، کە بەدەم دژی هەموو جۆرە بندەستیو ناڕەواییەکنو، تیروشیر لەهەموو راستڕۆو سەرمایەدارێك دەسوون، هەتا دەگاتە بەرەی ئەو راستاژۆیانەی کە بەخوێنی سەری هەموو چەپییەك تینوونو، هەروەها عەرەبە شۆڤێنیستە فاشستەکان، کە لەکوشتنو لەنێوبردنی کورددا، خۆشیی ژیان دەبیننو، ئەو موسڵمانە دەستوەشێنە تەنگەتیلەکانەی کە "فتوا"ی گەلکوژی کورد دەدەنو، لەسەتەی بیستویەکدا، فەرمانی بەردبارانکردنی کچی سیانزە ساڵە دەدەن. هەر ئەمانەش بوون کە "فتوا"یاندەرکرد بۆ عەرەبو موسڵمانە ئەمریکاییەکان، کە بەپێی "تەکلیفی شەرعی"، پێویستە لەسەریان، دەنگ بۆ بوش نەدەنو، حکومەتی بوش بڕووخێنن. شانبەشانی ئەمانەش سۆسیالدێمۆکراتو لیبەراڵو حیزبە کەسکەکانی ئەوروپا، کە بەهەزار دەم باسی دێمۆکراسیو ئازادی دەکەنو، بەکردەوەش هەزارو یەك بیانوویان هێنایەوە بۆ پاراستنی رژێمی تیرۆریستی سەددامو بەربەرەکانیی بوشو بلێرو ئەزنارو، بەنیوی پاراستنی گوایە "ئاشتیی جیهان"و "دژایەتیی کردنی جەنگ"ەوە، بەملوێن خەڵکی سادەو ساویلکەو لەگوێیگادا نوستوویان هێنایە سەر شەقامەکانی ئەوروپا، بۆ سووکایەتیکردن بەسیاسەتی بوشو بلێر. ئەوجا ئێستە کە بوش سەرکەوتووە، هیچ شەرم ناکەنو دەبێژن، "ئامادەن هاوکاریی بوش بکەن دژی تیرۆریزم". بەڕاستی قسەیەکی نەستەقی جوانە، کە دەڵێ: "مرۆڤ کە شەرمی نەکرد، دەتوانێ هەموو شتێك بێژێو هەموو شتێکیش بکا"و، هەر کاتێك پێویستی کرد، بابداتەوە. چۆنکە، ئەو جۆرە کەسانە، هەر "ببوورە" یەکیان لێدەردەچێو لەدەستدەچێ.

ئەز، وەك مرۆڤێك، کە ماوەیەکی دوورو درێژە لەنێو ئەوروپاییەکاندا دەژیمو، لەنێزیکەوە دەیانناسمو، لەشێوەی ژیانو بیرکردنەوەو هەڵسوکەوتیان بەتەرازوویەکی زانستانە دەکۆڵمەوە، سەرم لەم هەڵوێستەیان سووڕ نامێنێ. چۆنکە، ئەو گەلە کۆمەیەی کە لە بوشو بلێر کرا، ساڵانی ساڵە، لەدژی ئازادیی کوردو سەربەخۆیی کوردستانو گەیشتنی کورد بەمافە رەواکانی دەکرێ، بەتایبەتی مافی بڕیاری چارەنووسی خۆی، ئەو مافەی کە ئەمانە، بەهەزار زمان دەیلێنو دەیلێنەوەو، کەچی بەکردەوە لەدژی دەوەستن. هەر بۆیەش بەزەییم بەو مرۆڤە راستگۆیانەدا دێتەوە، کە بوونەتە نیشانەی واتە واتەو بوختانو درۆو دەلەسەی مرۆڤی بێویژدانو خۆبژێنو پنتی، با ئەو مرۆڤە راستگۆیانەش، بیرو بۆچوونیان لە هی من جیاواز بێو، هیچ جۆرە ئامانجێکی هاوبەشیشمان نەبێ. لێرەدا، ئەگەر کەسێك ویژدانی سەگ نەیخوارد بێ، سا ئیدی، دۆستی بوشو بلێر بێ، یان نەبێ، دەبێ دان بەوەدا بنێ کە ئەم دوو کەسە، مەردی مەیدانو پێلە سەرجێیخۆو قسە لەڕوو و، ورەبەرزن، ئەمە بێجگە لەوەی کە بە رماندنی رژێمی سەددام، ئاواتێکی گەورەی خەڵکی کوردستانو هەموو دژبەرانی دیکتاتۆرێتیو ملهۆڕییان هێنایەدی.

ئەرێ. . . بوش گۆی هەڵبژاردنی بردەوە. بەڵام هەڵبژاردنی ئەمریکاو سەرکەوتنی بوش لەوەدا، هەر تەنێ ئەو راستینەیان دەرنەخست، کە زۆربەی ئەمریکاییەکان پشتگیریی سیاسەتی بوش دەکەن، بەپێچەوانەی پرۆپاگەندەی ژەهراویی ئەو گەلەکۆمەیەی لەسەرەوە باسکرا، بەڵکو ئەو راستینەیەشیان خستەڕوو، کە گەلی ئەمریکاو سیاسەتکارانی، دێمۆکراتیخوازو هۆشیارنو، لە گۆڕەپانی شارستانێتیدا هەنگاوی گەورەیان ناوە، کە بەڕاستی، لەمەدا ئێرەییان پێدەبەم.

ئافەرین لەگەلی ئەمریکاو، هەزاران ئافەرینیش لە جۆن کێری، ئەو جۆن کێرییەی کە تا هەڵبژاردن تەواو بوو، دژبەرێکی سەختی جۆرج بوش بوو، بەڵام کە زانی دۆڕاندوویەتی، ئەگەرچی بەڕێژەیەکی یەکجار کەمیش، بەڵام

یەکسەر تەلەفۆنیکرد بۆ جۆرج بوش‌و، پیرۆزباییکرد لێی‌و، هەستی خۆی وادەربڕی کە، وەك هاووڵاتییەکی سادەی ئەمریکا، ئەمادەی هاوکارییە لەگەڵ جۆرج بوش. ئەم جۆرە کەسانە، ئەگەر خۆشەویستیش نەبن لای دژبەرەکانیان، شایانی ڕێزوقەدر زانینێکی یەکجار بەرزن. ئەم هەڵوێستەی جۆن کێری، قوڕیدا بەدەمی هەموو ئەوانەدا کە ڕمڵیان لێدەدا بۆ پەیدا بوونی گێروگرفت‌و درێژەکێشانی ئەنجامی هەڵبژاردن‌و سەرهەڵدانی ئاژاوە. هەر ئەم ڕێبازە رامیارییە بەرزەی کە ئەمریکاییەکان پێشانیاندا، ئەوە دەخاتەڕوو کە ئەمریکا، هەر بەچەکی ئەتۆم‌و مووشەکی دوورهاوێژو سەتان جۆرە پیشەسازیی مۆدێرن، نەبووە بەو ئەمریکایەی کە بەگەورەترین هێزی جیهان دادەنرێ، بەڵکو بەخووڕەوشتی دیمۆکراتانەی گەل‌و حکومەتەکەی لەنێوخۆی وڵاتەکەیاندا.

ئێستە بابێین بەراوردێکی گەڕی هەڵبژاردنی ئەمریکا، لەگەڵ ئەو هەڵبژاردنانەدا بکەین، کە دەڵێن لەکوردستان‌و عێراقدا لەمانگی یەکەمی ساڵی 2005دا دەکرێ‌و، سەرنجێکی ئەو هەواڵانەش بدەین، کە لەم ڕۆژانەدا دەیانبیسین، لەبارەی جرتوفرتی دوو زلحیزبەکەوە، ئەوسا تێدەگەین کە کۆمەڵگەی لەتکراوی باشووری کوردستانی بندەستی ئەم دوو زلحیزبە، چەندە بەشخوراوو ماڵوێران‌و بەدبەختە. ئەوەتە، پاش ئەم هەموو کوردکوژی‌و ئاوڕووچوون‌و دەرفەت لەدەستدانە، دوو زلحیزبەکە بەتەمان دیسانەوە، لەسەر "دەسەڵات"، شەڕی نێوخۆیی تازە بکەنەوە. بەڵێ. . . لەسەر "دەسەڵات"، وەك کاك عیماد ئەحمەد، ئەندامی مەکتەبی سیاسی ی.ن.ك، ڕەپوڕاست دەبێژێ کە "کەس ناتوانێت گەرەنتی هەڵنەگیرسانەوەی شەڕی نێوخۆ بکات". هەی لەبەر "دەسەڵات"تان مرم!! دەسەڵات بەسەر کێدا کاك عیماد؟ "دەسەڵات" بۆ دەمکوتکردنی ڕەشوڕووتی کوردو، هەموو ئەو ڕۆشنبیرانەی کە ڕەخنە دەگرن لێتان‌و، بەئاواتەوەن کە لەژیاندا کوردستانێکی ئازادو سەربەخۆ ببینن، یان "دەسەڵات" بەسەر ئەوانەدا کە لەکەرکووك‌و مووسڵ‌و سامەڕاو بەغداو دیالە کوردی بێتاوان، وەك مەڕو بزن سەردەبڕن؟ بەرامبەر بەوانە هیچتان لەدەستنایەت، بەڵام ئێوە، وەك کوردەکە دەبێژێ، بە "کورتان" شێرن!!! زۆریش هەن، گوناهی ئەمریکا دەگرن، کە هیچ حسێبێکی بۆ کورد نەکردووە، بەڵام ئەو پرسیارە لەخۆیان ناکەن، کوردێك کە دەستڕۆیشتووەکانی، ئاوا کوژراوی "دەسەڵات"ی کوێخایەتی بن‌و، لەپێناوی ئەوەدا گیانی هەزاران خەڵکی وڵاتەکەیان بکەنە قوربانی، ئیدی بۆچی ئەمریکا دەبێ لەرێی ئەمانەدا دڵێ گەلێك لایەن لەخۆی بیەشێنی‌و، بەرژەوەندییەکانی خۆی بخاتە ژێر پێوە؟؟؟

ڕەنگە کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە پێیانوابێ کە، تازە کردنەوەی شەڕی نێوخۆیی، هەروا هاسانە، وەك رابوردووی سەردەمی سەددام. بەڵام با دڵنیابن لەوەی کە، هەر لەگەڵ هەڵگیرسانی ئەو ئاژاوەیەدا، دەستوەشێنەکانی مووسڵ‌و کەرکووك‌و بەغداو سامەراو وڵاتەکانی دراوسێش، خۆیان دەگەیەننە نێو جەرگی باشوورو، ئەو دەمە بەزمێك دروستدەبێ، کە هەموو دوژمنانی کورد چاوەڕوانی دەکەن، ئەوەش پەلاماردانی کوردستانە لە هەموو لایەکەوە. کە بێگومان ئەو دەمە هەر هەژارو نەداری ئاشتیخوازی کورد لەنێوناچێ، بەڵکو هەڵگیرسێنەرانی دەسەڵاتخوازی کوێخاییش، بەئاگری جەنگی خۆیان دەسووتێن.

ئەگەر دوو زلحیزبەکە لەو خەیاڵەدان، کە وەك جاری جاران، پێکەوە دەسەڵات لەسەر بنچینەی پەنجا پەنجا بەشبکەن‌و، چەند کەسێکی دیکەش "بەخێری خۆیان"، بخەنە پەرلەمانەوەو، ڕێژەیەکیش بەسەر حیزبەکانی دیکەدا بسەپێنن، ئەوا خەیاڵیان خاوە. سەپاندنی ڕێژە، مافی لایەنێکی ڕەوایەتیدارە، کە ئەو لایەنە ئەوڕۆ لەکوردستاندا نییە، چۆنکە پەرلەمانەکەی دوو زلحیزبەکە، هەشت ساڵە ڕەوایەتی نەماوە. لەبەر ئەوە، باشترین شت بۆ هەردوو زلحیزبەکە ئەوەیە، بەر لەهەموو شتێك ڕێ بەگشتپرسییەك (ڕەفراندۆم) بدەن، تا جارێ بزانرێ خەڵکی باشوور چیاندەوێ. ئەگەر خەڵکی باشوور، سەربەخۆییان ویست، ئەوا چوونە هەڵبژاردنێکەوە لەگەڵ عێراقییەکان، کارێکی نابەجێیە. لەبەر ئەوە، چوونە هەڵبژاردن، پێش گشتپرسی، خاپاندنی خەڵکی کوردستانەو، ڕەوایەتیدانە بەوەی کە باشووری کوردستان بەشێکە لەعێراق، بێ ئەوەی هیچ پرسیارێك لەخەڵکەکەی کرابێ. شایانی باسە، ی.ن.ك‌و ئەوجا پ.د.ك، تەنێ لەم دواییەدا کەوتنە سەر باسی ڕەفراندۆم، ئەو ڕەفراندۆمەی کە کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان، بەسەرۆکایەتیی هێژاو تێکۆشەری نێوداری کورد جەواد مەلا، لەساڵی 1985وە باسی

دەكاو، دوو زلحیزبەكە، یان راستەوخۆ، لەدژی دەوەستان، یان دەیانخستە پشتگویێ. كەچی لەم دواییەدا، یەكێتی چەند دەسكەلایەكی خۆی كردە دەمڕاستی رەفراندۆم، بەڵام نەك بۆ سەربەخۆیی كوردستان، وەك كاك هەڵكەوت عەبدوڵلا، بەئاشكرا گوتی: "ئێمە (واتە ئەوان) رەفراندۆممان بۆ سەربەخۆیی كوردستان نەكردووە"، واتە وەك گوشارێك بەدەست دوو زلحیزبەكەوە بۆ سەر حكومەتی نێوەندیی عێراق. ئەمە لەكاتێكدا كە، حكومەتی نێوەندیی عێراق، گوشاری وان بە پوولێك ناكڕیێو، هەتا ئەوڕۆ، كە ئەوڕۆیە، یەك بەندی قانوونی بەڕێوەبەرایێتیی كاتی، جێبەجێ نەكردووەو، بەعێراقیش ناڵێ "عێراقی فیدرالی"، وەك دوو زلحیزبەكە. شوێنەواری عەرەباویكردنی كوردستان، هەر لەجێی خۆیەتیو، زمانی كوردیش، كە گوایە زمانی فەرمیی عێراقە، لەپاڵ زمانی عەرەبیدا، تەنانەت لەكوردستانەكەشدا، وەك كەركووكو مووسڵو خانەقین، رێزی ناگیرێو بەكار ناهێنرێ. ئەمەش لەرۆژگارێكدایە، كە لەشكری هاوپەیمانان لەعێراقدانو، یاوەرو عەللاوی دەستیان بەسەر گەڕەكێكی بەغدادا ناڕوا، كەچی، ئەمە هەڵوێستیانە بەرامبەر بەكوردو، دوو زلحیزبەكەش، نێزیكەی سەتهەزار چەكداریان هەیە، بەڵام بەكاریناهێنن بۆ رزگاركردنی نێوچە داگیركراوەكان، لەم هەلە هەڵكەوتووەدا، بەڵكو بیر لەوە دەكەنەوە، كە چۆن لەدژی یەكدی، چەكدارەكانیان بخەنە كار بۆ دابینكردنی كوێخایەتیی خۆیان. . . بەڕاستی، كوردستان لەتەنگانەدایــەو، چـــاوەڕوانی تێكۆشـانی دڵسۆزانەی رۆڵەكانێتی.

بەرلین 2004/11/16

میدیا، **ژ** 174، 2004/11/10

دابڕان لەهەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقو،
رووکردنە گشتپرسی(رفراندۆم) دواتیری نێوکەوانی خەڵکی باشووری کوردستانە

پاش ئەوەی قوربانییەکانی ئەنفال و چەکی کیمیاییی سالآنی هەشتاکانو، راپەڕینی جەماوەرانەی بەهاری 1991ی باشووری کوردستانو، گەلرەوی ملیۆنی ئەو ساڵە، لەپاڵ گەلێك هەلومەرجی لەباری ئیقلیمی و نێودەوڵەتییەوە، بوونە هۆی راکێشانی سەرەنجێکی ئینتەرناسیۆنالی بەلای کورددداو، لەئەنجامدا کشانەوەی لەشکری سەددام لە سێ ستان (لیوا)و، دوای ئەوەش بڕیاری کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ دامەزراندنی "ئەوای ئارام"، یان "هەرێمی نەفڕین" No Fly Zone لەبەشێکی باشووردا، سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە (پارتی و یەکێتی)، کە ئەو دەمە لەئێرانو سووریا پەنابەربوون، هاتنەوە "سەر شار"و، چوونەوە سڵاوی سەددام، و کەوتنەوە دەهوڵ لێدان بۆ ئۆتۆنۆمی و، خۆسەپاندن بەزۆری چەك، بەسەر رەشوورووتی کورددا،و ئەو قوربانییە مەزنانەیان، کردە قوربانی حیزبحیزبێنەو، لەسەر دەسەلآتی کوێخایانەو لەرکی یەکدی، لەشکری داگیرکەرانی ترك و فارس و عەرەبییان هێنایە هەرێمەوەو، بەرشتنی خوێنی هەزاران چەکداری هەردوولا، 12 ساڵی رەبەق بوونە فەرمانڕەواو، کردیانو خواردیانو بردیانو، ملیان بۆ هیچ جۆرە لێپرسینەوەیەك نەدا. ئەوجا، لەسەردەمی پەلاماردانی ئەمریکاو هاوپەیمانانی بۆ سەر عێراقو، ناچاربوونی ئەمریکا بە پەنابردنە بەر دوو زلحیزبەکەو، لەباتی ئەوەی، ئەو دەرفەتە مێژووییەی بۆ کورد هەڵکەوتبوو، دەستبەجێ بقۆزنەوە، بۆ پێکهێنانی یەك حکوومەت و یەك لەشکرو یەك نوێنەری هەڵبژێردراو و، هەنگاونان بەرەو سەربەخۆیی کوردستان، کەوتنە عێراقچێتییەکی واخەستوخۆڵ، کە تەنانەت عەرەبە بەعسییە شۆڤێنستەکانیشیان شەرمەزار کرد. ئەمە لەکاتێکدا کە هەموو کەسێك دەزانی، کە ئەو دوو زلحیزبە هیچ رەوایەتییەکیان نەماوە، بەنێوی کوردەوە قسە بکەن، چۆنکە پەرلەمانەکەیان هەشت ساڵە ئێکسپایەر بووە. بێجگە لەوەش، هەر خۆشیان دان بەوەدا دەنێن کە خەڵکی کوردستان، سەربەخۆییان دەوێ، نەك ئەوەی ئەوان پێیدەڵێن "یەکگرتنی ئارەزوومەندانە" بەشێوەی فیدراڵی، کە هیچ جۆرە ئارەزوومەندییەکی تێدا دیار نییە. لەبەر ئەوە، پێداگرتنیان لەسەر یەکێتیی عێراقو، دەستهەڵگرتنیان لە کەرکووك و موسڵ و دیالەو کووت و، پشتکردنە یەك ملیۆن و نیو کوردی بەغداو خوارووی عێراقو، چاوپۆشی بەرامبەر سەرپرینی کورد لەکەرکووك و مووسڵ و دیالەو کووت و نێوچەکانی عێراقداو، چوونە نێو هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراق، بێ گشتپرسییەکی (رفراندوم) ئازادانە لەباشووری کوردستان و کوردی عێراقدا، لە ملهوڕی و کەڵەگایی بەولاوە، هیچ مانایەکی دیکەی نییە، چونکە ئەگەر کورد خۆیان، بەپێی خۆیان بچن دەنگ بۆ پەرلەمانێکی عێراق بدەن، بێ گەرەنتیکردنی هیچ مافێکی بنچینەییی نەتەوەی کورد لەلایەن ئەمریکاو بەریتانیاوەو، بێ دیاریکردنی سنووری راستینەی باشووری کوردستان. مانای وایە، ئەو بەڵگە مێژوویی و قانوونییەی کە تا ئەوڕۆ بەدەست کوردەوەیەو، دەبێژێ "ئێمە بەزۆر کراوین بەعێراقی"، ئیدی هیچ کارکردو نرخێکی نامێنیو، کورد دەبنە کەمایەتییەك لەنێو دەوڵەتێکی عەرەبیی ناسیۆنالیستی و ئاینگردا، کە عێراقە. ئەوجا، ئێستە جەماوەری کوردستان، چ لە وڵات و چ لەهەندەران، لەبەردەم دوو رێیانێکدا وەستاون، کە رێیەکی سێیەمی نییەو، ماوەیەکی زۆر کورتیش ماوە بۆ بڕیاردانو، تەنێ یەك تیر لەکەوانی کورددا ماوەتەوە، کە ئەوەش بۆیکۆتی (مقاگعە) هەڵبژاردن و دەنگدانە بۆ سەربەخۆیی، لەڕێی گشتپرسی (رفراندوم)یەکی ئازادەوە. خۆ ئەگەر کورد بچنە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوەو، بەفرتوفێڵی دوو زلحیزبەکە بخەڵەتێن، ئەوا دەبێ خۆیان بۆ چەند ئەنفالێکی دیکەو لەنێوچوون و راکردن لەکوردستان، ئامادە بکەن. دڵنیاشبن کە ئەورووپا، ئەو ئەورپایەی جاران نییە، هەر وا بەئاسانی پەنابەر وەربگرێ. ئەورووپا بەدەست ملیۆنان بێکارو، تەنگوچەڵەمەی ئابوورییە وە دەناڵێنیو، لەمەودوا پەنابەر وەرناگرێ. قسەش هەیە، ئەوانەی داوای پەنابەرێتیدەکەن، لەئەفریقا بیانخەنە ژێر خێوەت و چادرەوە. جا لەبەر ئەوە، کورد دەبێ بیرەکی کوور لەدواڕۆژی خۆیان بکەنەوەو، ئەو تیرەی لەکەمانگەیاندا ماوە، واتە، بیری دابڕان لەهەڵبژاردن و، پێداگرتن لەسەر گشتپرسی (رفراندوم)، نە دۆڕێننو، بزانن کە پەشیمان، وەك کورد دەبێژن، شاخی لێ دەڕوێ.

بەڕاستی، جێی داخو خەفەتە کە زلحیزبە کوردییەکان، نەك هەر تەنیٚ پارتیو یەکێتی، بەڵکو ئەوانەی ڕۆژهەڵاتو ڕۆژئاواو باکوورو، تەنانەت هێندەك لە حیزبۆلکەکانیش، لەباتی ئەوەی ببنە خزمەتکارو چرا بەدەست، بۆ ڕۆنکردنەوەی بەرپێی خەڵکی کوردستان، کەچی بوونەتە بەڵای سەری کوردو، مێردەزمەو، وەکو گەنە بەربوونەتە گیانی ئازار دراو،و جەستەی برینداری ئەم نەتەوە بەشخوراوە. لەبەرئەوە، پێویستیی سەرشانی هەموو هاووڵاتێکی کوردستانیی دڵسۆزو سەربەرزو خۆ نەفرۆشتوو و ئازادیخوازو یەکسانیخواز ئەوەیە، لە ڕێی کەمپێنەکانی رفراندومەوە. کە لە لەندەن لە 12/5و لەسلێمانیدا دەکەوێتە گەڕ، هەڵوێستی خۆی دەربخاو، بەرەی ژێر خۆی لە بەرەی ملهوڕانو چڵکاو خۆرەکانیان، جیا بکاتەوە.

چەند جار لەمەوبەر، ئەوەم گوتووە، کە ئەمریکا زلهێزێکە بەرژەوەندیی رامیاریو ستراتیژیو ئابووریی خۆی هەیەو، برای باوکی کەس نییەو، ئێستەش دەیەویٚ بەزووترین کات هەڵبژاردنێك لەعێراقدا بخاتە سەرپیٚ، تا پەرلەمانێك بێتە کایە، بۆ ئەوەی لەشکرەکەی لەعێراق بکێشێتەوە. کورد نابیٚ بەرژەوەندیی خۆیان بکەن بەقوربانی بەرژەوەندیی هیچ لایەك، نەك وەك بەڕێز رزگار عەلی، ئەندامی سەرکردایەتیی یەکێتیو ئەندامی کۆڕی شارەوانی کەرکووك کە لەبەرلین لەرۆژی 11/6دا گوتی: "ئەگەر ئێمە نەچینە هەڵبژاردنەوە"، پێمان دەڵێن "کورد بوونە هۆی سەرنەگرتنی هەڵبژاردن". گوتم: جا با پێمان بڵێن" ئەوەش خاڵانەی ئەوەیە، کاتی خۆی، کە بەو جۆرە بەڕێزانەم دەگوت: "سلاٚوات لەدیاری رژێمی سۆڤێت مەدەن، سۆڤێت رژێمێکی سۆسیالیستی نییە، بەڵکو رژێمێکی تۆتالیتێرو دیکتاتۆرو دوژمن بەئازادیو ئاشتییەو، چەند جار ئەنفالی لەکورد کردووە"، کەچی دەیانگوت: "ئەگەر ئێمە وا بێژین، پێمان دەڵێن، ئێوە بۆرژوازیو نۆکەری ئەمریکاو زایۆنیزمن". ئەو دەمەش، هەر پێمدەگوتن: "دەبا وابڵێن، تا سەری بۆشیان هەڵدەگریٚ"، بەلاٚم چ دەکەیت لەگەڵ بیٚ خەبەران!! هەر دەبیٚ بڵێی "کەشکەك سلاٚوات".

بەرلین 2004/11/17

میدیا، **ژ** 175، 2004/12/1

خەونێك بوو دیمان، بەڵام هەر نیوەی راستدەرچوو

كە لەنێوەڕاستی پەنجاكاندا مامۆستا بووم لەقوتابخانە نێوەندییەكانی موسەللاو رۆژهەڵاتو رۆژاوای شاری كەركوك، جاروبار، بەئێواران دەچووەمە چایخانەیەك كە كەوتبووە خوار قەلاوە، لەسەر رێی سلێمانی. هەرچەندە، چایخانەكە هیچ تابلۆیەك بەسەر دەرگەكەیەوە هەڵنەواسرابوو، بەڵام لەنێو خەڵكدا بە "چایخانەی ئازادی" بەناوبانگ بوو. گەلێك هۆنەرو نووسەرو رۆشنبیری كوردی كەركووكی، لەوێ كۆدەبوونەوە، لەوانە، چەند هۆنەرێكی وەك هیجری دەدەو عەلی باپیر اغاو عەبدولسەمەد خانەقاو عەبدولخالیق ئەسیری (كە ئەو دەمە سەربنووسانی دادگەی شەرعی كەركوك بوو) هەروەها مامۆستایان، دوكتۆر زەنوون پیریادیو مستەفا نەریمانو عەبدولڕەحمان رەزاو ئیحسان عەبدولحەمیدو ژمارەیەك لەقوتابییە چالاكەكانیش، وەك عەلی عەسكەریو جەبار جەباری (كە هەردووكیان، وەك گەلێك قوتابیی دیكە، لەلای من فێری رێنووسی كوردی بەتیپی لاتینی بوون)، دەهاتنە ئەوێ.

لێرەدا، مەبەستم ئەوە نییە كە باسی ئەو رۆژە چرپڕە خۆشانەی ئەو سەردەمەی ژیانی خۆم بگێڕمەوە، چۆنكە ئێرە جێی ئەوە نییەو، بێجگە لەمەش، هاوڕێی هێژاو لەبیر نەچووم، دوكتۆر زەنوون پیریادی، چەند ساڵێك لەمەوبەر، لاپەڕەیەكی لەدیرۆكی ئەو دەمەی، لەگۆڤاری "رەنگین"دا بڵاوكردبووەوە، بەڵكو مەبەستم چیرۆكێكە لەو چیرۆكە پڕ لەپەندانەی كە رەوانشاد، عەلی باپیراغا دەیگێڕانەوەو، چیرۆكەكەش ئەمەیە:

كابرایەكی دڵپاكو بێزیان، خۆیو ژنەكەیو منداڵەكانی خانوویەكیان دەبێ لەگەڕەكێكی شارێكدا، كە خەڵكی ئەو گەڕەكە، هەموو خزمو كەسوكاری یەكدەبن. لە پڕ زۆردارێكی ملهۆڕ، لەگەڕەكێكی دوورەوە پەیدا دەبێو، تەنگ بەخەڵكی ئەو گەڕەكە هەڵدەچنیو، زۆربەیان لەگەڕەكەكە دەردەكاو، ئەوانەش كە بێماڵ دەمێننەوە، دەبنە چادرنشینو، ئەوجا سەرە دێتە سەر ئەم كابرایەو، زۆردارەكە پێیدەڵێ "دەبێ خانووەكەت چۆڵبكەیتو لەم گەڕەكەش نەمێنیت، ئەگەرنا منداڵەكانت دەكوژم". كابرا، بەقسەی زۆردارەكە ناكا، زۆرداریش هەردوو منداڵەكەی دەكوژیو، پێشیدەڵێ، "ئەگەر خانووەكەی چۆڵنەكا بۆی، ئەوا ئەمجارە خۆیو ژنەكەشی دەكوژێ"، كابرا، لەترسی ژیانی خۆیو ژنی، شتومەكە بەنرخەكانی لەسنووقێكی گەورەدا كۆدەكاتەوەو، خۆی بۆ ئاوارەیی ئامادە دەكا. بەڵام زۆردارەكە، رێی نادا سنووقەكە لەگەڵ خۆی بباو، بێ كەلوپەل، رەوانەی ژێر چادرەكانی دەرەوەی گەڕەكەكەی دەكا. شەوێكیان، كابراكە، بەخەیاڵی تۆڵە كردنەوە لەزۆردارەكە، خەونێكی سەیر دەبینێ. لەخەونیدا، ئەم ملهۆڕە، كۆنە هاوبەشكار (شریك)ێكی یەكجار دەسەڵاتداری دەبێ، كە لەوەوپێش، زۆر یارمەتیی ملهۆڕەكەی داوە، لێ، ناكۆكییەك دەكەوێتە نێوانیانەوە، هاوبەشكارە دەسەڵاتدارەكە، ركیهەهەڵدەستی لە ملهۆڕو، هەوڵی نەمانی دەدا. ئەوجا، بۆ ئەوەی بچێتە سەری، دەبێ بەگەڕەكەكانی دەوروبەری ئەو گەڕەكەدا بڕوا، كە ملهۆڕ داگیریكردبوو، بەڵام ئاغاكانی گەڕەكەكانی دەوروبەر، سا، یان لەبەر راگرتنی بەرژەوەندیی خۆیان، یان لەترسی ملهۆڕ، رێ بەدەسەڵاتدار نادەن بەزەوییەكانیاندا بڕوا. دەسەڵاتدار دادەمێنیو، ناچار دەبێ، روو بكاتە چادرنشینەكانو، داوای یارمەتیو پێكەوە كاركردن بكا لێیان. چادرنشینەكانیش، چۆنكە هێندە دڵیان پڕە لە ملهۆڕ، بە كراسی بەری خۆیانەوەو، بێ هیچ مەرجێك دەكەونە جرموجۆڵ، دەسەڵاتدار دەبێژێ، دەبێ هەموومان پێكەوە پەلامار بدەین. بەڵام ئەوان گوێنادەنە قسەی دەسەڵاتدارو، لەنێو خۆشیاندا خۆیان رێكناخەنو، هەر یەكەیان بەجیا، روو لەگەڕەكە كۆنەكەی خۆیان دەكەن. كە لەشكری دەسەڵاتدارو چادرنشینان دەردەكەون، ملهۆڕو چەورەكانی، خۆیان لەكونوكەلەبەردا دەشارنەوەو، كابرای زۆرلێكراویش روودەكاتە ماڵە كۆنەكەی خۆیو، سنووقەكەی دەدا بەكۆڵیداو، دەكەوێتە رێ، بێئەوەی بیر لەوە بكاتەوە كە لەماڵە كۆنەكەی خۆیدا، دیسانەوە نیشتەجێببێ. بەڵام سنووقەكە هێندە قورس دەبێ، كابرا لەژێریدا دەپسێو، چەند تەپێك دەكا بەخۆیداو، دەرپێیەكەی پڕ دەكاو، لەو دەمەدا خەونەكەی دەپچڕێو، دەقیژێنێ. ئا لەمەدا، ژنەكەی كە لەتەنیشتیەوە نوستووە، رادەچڵەكیو دەڵێ: ئەوە چییە؟ ئەوە چییە؟ چ قەوماوە؟ كابرای كڵۆڵ، نیوە خەواڵوو، نیوە هۆشیار، دەست بەم لاو بەولادا دەكوتیو، دەبێژێ: كوا سنووقەكە؟ ژنەكەی

دەبێژێ: سنووقی چی پیاوەکە؟ وادیارە تۆ شێت بووی، پیاوەکەی دەڵێ: چۆن؟ ئەو سنووقەی کە بەکۆڵمەوە بوو؟ ئەوجا ژنەکەی تێدەگا کە خەونی دیوەو، کە بۆن دەکاو، بۆگەن لەپیاوەکەی هەڵدەسێ، دەبێژێ: ئەی ئەو بۆگەنە چییە، ئەوجا، پیاوەکە خەونەکە بۆ ژنەکەی دەگێڕێتەوەو، دەڵێ "لەخەونیدا سنووقەکە هێندە قورس بووە، بەرگەی نەگرتووە، کردوویەتی بەخۆیدا". لەمەدا، ژنەکەی بەناهومێدییێکەوە دەڵێ: "دەباشە. کەواتە، نیوەی خەونەکەت راستدەرچووە!!!".

ئێستا، ئەگەر، لەم چیرۆکە هوردببینەوە، دەبینین، ئەمە چیرۆکی ماڵوێرانیو دەربەدری کوردە لەباشووری کوردستاندا، بەدەستی لەشکری عەرەبی داگیرکەر، بەسەرکردەیەتیی سەددامو حیزبو داروودەستەکەی. هەروەها چیرۆکی هەڤاڵبەندێتیی کوردە، لەگەڵ کۆنە هەڤاڵبەندی سەددام، واتە ئەمریکا، ئەو ئەمریکایەی کە ساڵانی ساڵ پشتگیریی سەددامو رژێمی ترکو شای ئێرانی کرد، بەڵام دوایی، لەباری ناچارییەوە، روویکردە دوو زلحیزبە کوردییەکە، بەڵام دوو زلحیزبەکە، لەباتی ئەوەی، گشت ناکۆکییەکی نانەتەوەییانەی نێوانیان، بخەنە ئەولاوەو، ئەو دەرفەتەی هەڵکەوتووە بۆ بەرژەوەندیی خەڵکی لێقەوماوی کوردستان بقۆزنەوەو، داوا لە ئەمریکا بکەن بەرامبەر هاوکارییان لەگەڵی، پەیمانێك بە مۆرو ئیمزاوە ببەستێ لەگەڵیان بۆ دیاریکردنی دواڕۆژی کورد (ئەوەشم پێگوتن، بەر لەوەی ئەمریکا پەلاماری عێراق بداو، لە "میدیا"دا بڵاومکردەوە)، کەچی ئەوان هەر لەسەر دووبەرکیو هەڵمەتە کاسەیی‌و هەرزانفرۆشیو رەوشتی کوێخایانەی خۆیان رۆیشتنو، بێ هیچ گەرەنتییەکی ئەمریکا، خۆیان دا بەدەستەوەو، هەر لەیەکەم رۆژی پەلاماردانەوە، بوونە کەوڵسۆری بەرلەشکری ئەمریکاو، بۆ گەیشتنە کەرکووكو مووسڵ کەوتنە بۆڕبۆڕێن دژی یەكو، ئەوەبوو هەر لەیەکەم دەستوەشاندنی ئەمریکاوە، هەژدە چەکداری پارتیو، لەنێویاندا کاك وەجیە بارزانی، بەر گوللەی ئەمریکای هەڤاڵبەند کەوتن، گوایە بە "هەڵە"و، ئەمریکاش کە لە هەرزانفرۆشیی کورد باش تێگەیشتووە، وەك خوێنیانەی ئەو هەموو قوربانییە، پارچە هاسنێکی کرد بە بەرۆکی کاك وەجیە بارزانیدا، کە لەشی وا تێکشکابوو، ئێستەش جێی خۆی نەگرتووەتەوە. ئەمەش هەموو پاداشەکە بوو، کەچی رۆژنامەی "خەبات"، ئەم پارچە هاسنەی وا زلکرد، وەك ئەوەی "باوەڕنامەی سەربەخۆییی کوردستان" بێ.

هەر لەئەنجامی ئەم هەڵسوکەوتە نانیشتمانیانەی پارتیو یەکێتییەوە بوو، کە کەرکووك، هەر لەیەکەم رۆژەوە کرا بەچوار بەشو، کورد بەدەستی کورد خۆی، کرا بەچواریەكو مووسڵیش بەفتوای هۆشیار زیباری، بەخوتو خۆڕایی، کرا بە "شاری عەرەب"و، کێبەرکێیی ئەم دوو زلحیزبە گەیشتە رادەیەك کە کاربەدەستێتی هێندەك لەشارۆچکە کوردەکان لەهەڵبژاردندا درانە دەست عەرەب. هەموو ئاواتێکی ئەم دوو زلحیزبە ئەوەبوو کە پایەی سەرۆکوەزیران، یان سەرکۆماری عێراق ببەخشن پێیان، بەڵام ئەمریکا کە دەمێکە دەیانناسیو، باوەڕی پێیان نییە، ئەو پایەیەی نەبەخشی پێیانو، ئەمانیش بێ دەنگو بێ سەنگ بە پایەی "جێگری" رازیبوون، کەچی ئێستەش وازیان لەو خەیاڵە خاوە نەهێناوەو، هەر بەتەمای یەکێك لەو دوو پایەیەن. راستە "کوێر هەتا دەمرێ هەر بەتەمای چاوە". لەگەڵ ئەمەشدا، با وا دابنێین کە پارتی، یان یەکێتی، یەکێکیان لەو دوو پایەیەی دەستکەوت، ئەمەش دوای هەڵبژاردنو بەرازیبوونی عەرەبەکان، کە ئەوەش شێمانییەکی (احتمال) یەکجار دوورە، دەی باشە، ئەوجا چی؟ ئەو سەرکۆمارە، یان ئەو سەر وەزیرە، دەبێ هەر باسی عێراق بکاو، بەهیچ جۆرێك باسی کورد نەکا، نەوەك "گوناهبار بکرێ" بەوەی بەلای کورددا دادەتاشێ. نموونەی ئەمەش کاك هۆشیار زێبارییە، کە نازانم بێژم "کَثّرَ الله خیره" یان "قَصَّرَ اللهُ خیره". کە کاك هۆشـــیار بوو بەوەزیری دەرەوەی عێراق، نێوەکەی لە زێبارییەوە کرا بە "الزیباری". وەك چۆن نەسرین بەرواری، پاش ئەوەی بوو بە First Ladyی "کاتی" (مؤقت)ی عێراق، نێوەکەشی بوو بە "البرواری"و، لەچکێکیشی کردە سەری، گەلێك ئەستوورترو پانتر لە عەگالی مێردەکەی. هەموو بەرهەمەکەی کاك هۆشیاریش ئەوەبوو، عێراقی رووخاوی، بەتکاو پاڕانەوە لەدەوڵەتە عەرەبەکان، کردەوە بە ئەندامی "جامعە الدول العربیە"و، بەدەمی خۆشی دەیگوت "العراق فی بیئتە العربیە"و، لەبەردەم کۆمەڵەی "نەتەوە یەکگرتووەکان"یشدا،

بەجۆرێك كەوتە هەڵدان و پەسندانی مەلا عەلی سیستانی دژ بەكورد، وەك ئەوەی مەلا عەلی سیستانی، ڕێبەری ئاینیی كورد بێ. ئەوجا ئەوەتە ئێستە یەكێكی وەك عەبدولعەزیز ئەلحەكیم هەڵوێستی كاك هۆشیار دەكا بە بەڵگە بۆ ئەوەی كە عێراق دەوڵەتێكی عەرەبییەو، دەبێژی كوردەكان خۆیان ویستیان عێراق ببێتەوە بە ئەندامی "جامعە الدول العربیە"و، ڕاستیش دەكا، ئەگەرچی، ئەم قسەیەی حەكیم وەك ئەوە وایە كە دەبێژێ "كلمە حق أرید بها باگل" چۆنكە، حەكیم خۆی لەبنەماڵەیەكی فارسەو، ئەوانیش خۆیان كردووە بە "ئەلحەكیم"و، لەبەر خاتری ئێرانە كە ئەو قسەیە دەكا. چۆنكە داگیركەرانی فارس زۆر لەدابەشبوونی عێراق دەترسن. ئەوەتە ڕژێمی ئێران لەم ڕۆژانەدا داوای لەڕژێمی سووریا كردووە، كە پێكەوە ڕێ لەبەر دابەشبوونی عێراق بگرن. وەزیری دەرەوەی مەلاكانی ئێران، خەرازی، پاش سەردانی سووریا، چوو بۆ ئەنقەرە، بۆ باسی "بارودۆخی عێراق"، واتە، گەلەكۆمەی ترك و فارس و عەرەب دژی كورد.

ڕاستییەكەی ئەوەیە، ئەمریكاییەكان پاش ئەوەی كە بۆیان دەركەوت، ناتوانن ئەو ئاگرەی لەعێراقدا، كە بەپشتگیریی دەرودراوسێیەكانی عێراق هەڵگیرساوە، بكوژێننەوەو، ئێرانیش دەست لەهەوڵدان بۆ بوونە خاوەنی چەكی ئەتۆمی هەڵناگرێ و، واز ناهێنێ لەدەستێوەردان لەكاروباری عێراق و ئەفغانستان و لوبناندا، دەیانەوێ ڕژێمی ئێران بگۆڕن، بەڵام نازانن چۆن و، لەوەش دەترسن كە پەلاماردانە سەر ئێران، عێراقێكی دیكە دروستبكا بۆیان، چۆنكە باوەڕیان بەوە هێناوە، كە بەرهەڵستكارانی ڕژێمی ئێران، ئیدی شاپەرستەكان بن، یان كۆماریخوازان بن، یان لەبەرەی ناسیۆنالیستانەكان (جبهە ملی) بن، یان ناسیۆنالیست– ئاینخواز (ملی– مڤهبی) بن، یان لایەنگرانی حیزبە كوردییەكان بن، یان، "موجاهیدنی خەلك" بن، یان پاشماوەی چەپییەكان بن، ئەوا هیچیان بایی ئەوە نین كە بتوانن لەڕێی ڕاپەڕینەوە، یان لەڕێی كودەتایەكی سوپاییەوە، ڕژێم بگۆڕن و فەرمانڕەواییەكی پتەوو نەلەرز دابمەزرێنن، لەگەڵ ئەمەشدا چارەسەرێكی دیكە، بێجگە لەگۆڕینی ڕژێم لەم ڕۆژەدا نابینن. لەبەر ئەوە شارەزا گەورەكانی ستراتیژێتیی ئەمریكا خەریكی لێكۆڵینەوەی چۆنێتی گۆڕینی ڕژێمی ئێرانن. مانگانامەی ئەمریكایی The Atlantic Monthly چمكێكی ئەو نەخشەیەی لەژێر سەر نێوی Wargame (گەمەی جەنگ)دا بڵاو كردووەتەوە، كە ئەو شارەزایانە (وەك سام گاردینەر– مامۆستای ئەكادیمیاكانی جەنگ لەئەمریكاو، مارك گریشت ئەندامی كۆلێژی Enterpriseی ئەمریكا) هاتوونەتە سەر ئەو باوەڕی كە ئێران بەهەموو جۆرێك تێدەكۆشێ بۆ وەدەستهێنانی بۆمبای ئەتۆمی، ئەگەر تائێستە بەدزییەوە بەرهەمی نە هێنابێ. ئەوجا، كە ئەو بۆمبایەی كەوتە دەست، بەربەرەكانێكردنی یەكجار زەحمەت دەبێ. لەبەر ئەوە پیلانێكی سێ پلەییان بۆ ڕووخاندنی ڕژێم داناوە. لە پلەی یەكەمدا بۆمبابارانكردنی لەشكرگەكانی پاسداران، ئەوجا بۆمبارانكردنی داودەزگەكانی ئەتۆم، وەك پلەی دووەم و، لەپلەی سێیەمیشدا پەلاماردانی ئێران لەڕێی سنوورەكانی ئەفغانستان و ئازربایجان و عێراقەوە، كە لەمەدا جارێكی دی پێویستیان بەكورد دەبێتەوە، چۆنكە ئەو دەمە، نەك هەر كوردی باشوور، بەڵكو كوردی ڕۆژهەڵاتی كوردستانیش دەكەونە گۆڕەپانی جەنگەوە. ئەمە لەكاتێكدا كە ئەمریكاییەكان زۆر باش دەزانن كە كورد، وەك گەل، كەمباوەڕن بەدۆستایەتیی ئەمریكا. ئەگەرچی گوناهی هەر گەورە دەكەوێتە ئەستۆی زلحیزبە كوردییەكان، بەتایبەتی، پارتی و یەكێتی، نەك ئەمریكا، چۆنكە ئەمریكا، وەك چەند جار گوتوومە، برای باوكی كەس نییەو، زلهێزێكی خاوەن بەرژەوەندییەو، بەدوای هەڤاڵبەندێكدا دەگەڕێ كە ئەو بەرژەوەندییانەی ئەمریكا بپارێزێ، ئەوجا دەكەوێتە سەر ژیرەكی و چالاكیی ئەو هەڤاڵبەندە، كە بتوانێ سووت لەو دەرفەتە وەربگرێت. پارتی و یەكێتی، زۆر بەداخەوە، لەسەر بەرژەوەندیی كەمنرخ و ناكۆكیی پڕوپووچی كاتیی خۆیان، ئەو دەرفەتە مێژووییەی كە پەلاماردانە سەر ڕژێمی عێراق، هێنایە پێشەوە بۆ كوردستان، لەدەستیاندا. ئێستەش، مەترسیی ئەوە هەیە كە لەكاتی پەلاماردانی ئێران لەلایەن ئەمریكاوە، كورد خۆیان بكەنەوە بە كەوڵسۆری بەر لەشكر بەرامبەر بەهیچ و كوردستان بەجارێك كاوڵ ببێ. ئا، لەم هەلومەرجە نازكانەدا، كە دەبوو ئەوانەی، تائێستە، بە كەڵەگایی و بەوپەڕی ناڕەواییەوە، خۆیان كردووە بەدەمڕاستی كورد، هەموو بەرژەوەندییەكی تایبەتیی خۆیان و بنەماڵەیان و حیزب و

هۆزو نێوچەیان، بکردایە بەقوربانی بەرژەوەندیی نیشتمانیی کوردستانو، بەهەموو هێزێکیانەوە هەوڵیانبدایە بۆ هێنانە کایەی کەشوهەوایەکی وا لەبار، کە دەوڵەتێکی کوردستانی بکەوێتە سەر پێ، تازە، بەخێری، خەریکن جارێکی دیو لەسەر بنەمای "فیفتی- فیفتی"یەکەی جاران، بەڵام ئەمجارە "چلویەك بە چلویەك" پارەو دەسەڵات بەسەر خۆیاندابەشدەکەنەوە. ئەوجا، دەسەڵات بەسەرکێدا، نەك بەسەر ئەوانەدا کەوا (170) هەزار کوردی کەرکووکی لە دەنگدان بێبەش دەکەن، نەك بەسەر ئەوانەدا کە هەموو رۆژێك چەند کوردێك دەفڕێنن، یان چەند کوردێك دەکوژن، نەك بەسەر ئەوانەدا کە ئاڵای کوردستان دادەگرنو سووکایەتی بەکورد دەکەن، نەك بەسەر ئەوانەدا کە نیو ملیۆن کوردی دەرەوەی عێراق لەدەنگدان بێبەش دەکەن؟، بەڵکو دەسەڵات بەسەر رەشوڕووتی چادرنشینی کورددا، یان بەسەر ئەو رۆشنبیرە ئازایانەدا کە ئامادە نین، بەچڵکاوی ئەوان بەڕێوەبچنو، سەرشۆڕ ناکەن بۆیان.

پاش هەزارو یەك کۆبوونەوەی پارتیو یەکێتیو، لەباتی ئەوەی تۆبە لەرابوردوو بکەنو، بڕیاری دامەزراندنی حکوومەتێکی کاتیی سەربەخۆو، لەشکرێکی یەکگرتوو بدەنو، خۆشیان دەستلەکاربکێشنەوە، هەتا پەرلەمانێك لەهەڵبژاردنێکی ئازاددا دێتە کایە، کەچی، کەوتوونەتە عێراقچێتیەکی خەستوخۆڵو، بوختانو درۆو دەلەسەو قسەی ناشیرین، بەوانەی دژی هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقن، پێش یەکلاییکردنەوەی کێشەی کەرکووكو مووسڵو دیالەو کووتو، کێشەی لەملوێن پتری کوردی بەغداو کوردی دەرەوەی وڵاتو کوردە فەیلییەکانو، دەفەرموون ئەوی، دژی هەڵبژاردن بێ "خاینە" یان نۆکەری بێگانەیە، وەك ئەوەی یەکێك لەئەندامەکانی "مەکتەبی سیاسی" پارتی، لەتەلەڤیزیۆنەکەیانەوە گوتی: ئەوانەی دژی هەڵبژاردن بن، یان "جاهیلن" یان "بێگانە فێری کردوون"و "ئەوانە نۆکەری بێگانەن". ئەری ئەمە ئەو دیمۆکراسیو ئازادیی بیروڕا دەربڕینەیە کە دوو زلحیزبەکە شەووڕۆژ دەهۆڵ لێدەدەن بۆی؟ وادیارە، هەموو پێموانەیەك لای وان پێچەوانەیە.

ئەوەی راستی بێ، کورد لەبەشداریکردنیان لەهەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقدا، هیچیان دەستناکەوێ ئەوە نەبێ کە رەوایەتیبدەن بەقسەی دوژمنەکانیان، کە کورد لەنێو عێراقدا، کە دەوڵەتێکی عەرەبییە "کەمینە"نو، ئەمەش هەڵخلیسکانێکی رامیاریی وا سەختە کە کورد ملیاندەشکێ تێیدا. جا بۆ پووچکردنەوەی ئەم مەترسییە گەورەیە کە خۆی لەبەردەمی کورددا قوتکردووەتەوە، باشترین شت ئەوەیە، رۆژی هەڵبژاردن، ئەگەر هەڵبژاردن کرا، بکرێ بەرۆژی گشتپرسی (ریفراندۆم) بۆ وەرامدانەوەی ئەم پرسیارە: "ئایا دەتەوێ، کوردستان سەربەخۆ بێ"؟ وەرام: "ئا"، یان "نا"و هیچی دی. ئەمەش کارێکە، نابێ دوابخرێ. چۆنکە هێندەك لەدەسەڵاتدارانو قسەڕۆیشتووانی ئەمریکا هاتوونەتە سەر ئەو باوەڕەی کە تڕەکەڵەکەی "یەکێتیی عێراق" سەرناگرێو، بیر لە پارچە پارچە کردنی دەکەنەوە، بەڵام هێزێکی یەکگرتووی کوردی نییە کە پشتیبەستن پێی، لەبەر ئەوە دوو دڵن، نازانن رێبدەن بەدامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردی، بەسەرکردیەتیی پارتیو یەکێتی، کە لەساڵی 1998ەوە بەڵێنیانداوە بە ئەمریکا، حکوومەتێکی یەکگرتوو لەڕێی پەرلەمانێکی هەڵبژێردراوەوە بخەنە سەرپێو، ئەمە شەش ساڵە نەیانکردووە، یان چرای کەسك نیشانی رژێمی ترك بدەن کە بکشێتە نێو باشووری کوردستانو، نیشانەی ئەمەش دەرکەوتووە، کە رژێمی ترك خۆی ئامادە کردووە بۆیو، ئەوەتە لەلایەکەوە بروبیانوو دەدۆزێتەوە بۆ دەستدرێژیکردن، وەك تۆمەتبارکردنی پارتی بەوەی دەستی هەبووە لەکوشتنی چوار ئەفسەری ترکدا، بێ ئەوەی ئەوەمان پێببێژێ، ئەم ئەفسەرانە چ کارێکیان بە مووسڵ بووە، یان ئەگەر ویستوویانە بچنە بەغدا، بۆچی بەفڕۆکە نەچوون؟ لەولاشەوە بڵند ئێجەفێتی دوژمن بەکورد، لەم رۆژانەدا چووەتە لای سێزەر، سەرکۆماری ترکانو پێیگوتووە کە دەبێ "لەشکری ترك باکووری عێراق داگیر بکا" ئەوجا، ئەگەر ئەم سیناریۆیە سەربگرێ، ئەوا دەبێ بێژین ئەو خەونەی کە کورد دیبیان، بەئازادیو رزگاربوونی بەشێکی کوردستانەوە، "هەر نیوەی راستدەرچووە". داخەکەم.. پەیکەری سەددامی ملهوڕ کەوت، بەڵام کورد لەشووەتییەکە، هەر نیوە گەنیوەکەی بەرکەوت.

بەرلین 2004/12/24 — **میدیا**، ژ 177، 2004/12/30

نامەیەکی خۆشەویستانە بەهۆی هەفتەنامەی "میدیا"وە،
بۆ کاکە فەرهاد شاکیر مەجرووم

کاکە فەرهادی خۆشەویست، هەزاران سڵاو لە خۆت‌و لەگیانی مامە شاکیری باوکت بێ. نامە شیرینەکەت، کە لەژمارە (179)ی رۆژنامەی "میدیا"دا بڵاوکرابووەوە، یادێکی شیرینی پەنجا ساڵ لەمەوبەری، لەخەزێنەی بیرەوەریمدا هەژاند. یادی ئەو رۆژانەی کە میوانی ماڵی ئاوەدانی ئێوە بووم لە رەواندزی سەربەرز. یادی ئەو رۆژانەی کە هەرسێکمان، تۆو کاکە عەزیزی برامان، پێکەوە چووینە سەردانی شوێنەوارەکانی میرنشینی سۆران. ئەوەبوو، پاش ئەوە، مامۆستا رەفیق حیلمیش هاتە سەردانی ئێوە، هەر بۆ ئەم مەبەستە. هەر لەو هاوینەشدا بوو (هاوینی ساڵی 1956) کە لەگەڵ دوو هاوڕێی سەردەمی منداڵی‌و قوتابخانەم، شێخ ئەحمەد نەقیب‌و عەزیز محەممەدی برای ئەرکان، چووینە سەردانی شێخ مەحموودی کۆنە شای کوردستان لەداریکەلی. راستییەکەی، مامە شاکیر مەجرووم‌و مامۆستا رەفیق حیلمی، هەر لەسەردەمی شانشینی شێخ مەحموودەوە، هەردووکیان، دوو دۆستی نێزیکی باوکم بوون‌و، هەردووکیان منیان بە برازای خۆیان دادەنا، رەوانی هەر سێکیان شادبێ.

مامە شاکیر، بێجگە لەوەی کە کەشکۆڵێکی پڕو رازاوەی هۆنراوە نیشتمانییە بڵاو نەکراوەکان‌و بەسەرهاتە نەنووسراوەکانی سەردەمی شێخ مەحموود بوو، شارەزاییەکی باشی لە تەکنیکی دەزگەکانی پێوەندیکردندا هەبوو، کە ئەم لێزانیەی لەو کاتەوە وەدەستهێنابوو، کە لە لەشکری عوسمانیدا ئەفسەر بووبوو. لەبەر ئەوە کە شانشینی باشووری کوردستان دامەزرا، مامە شاکیر، لەپاڵ پێشمەرگەیەتیدا، وەزیری پۆستەو تەلگورافی کوردستان بوو. کە داگیرکەرانی عارەب، بەپشتگیریی هێزی ئاسمانیی بەریتانیا پەلاماری دەوڵەتەکەی کوردستانیان دا، مامە شاکیر، دەزگەی تەلگورافناردنەکەی، ئەم چیاو ئەو چیا دەگوێزایەوە. ئەمانە قسەی مامە شاکیر خۆی نەبووە، بەڵکو پیاوە کۆنەکان ئەمانەیان بۆ من دەگێڕایەوە. بەڵام تۆ ورە بزانە، کورد ئەوڕۆ لە کن خۆی، "دوو حکوومەتی" هەیە، ئایا، هیچ کامێکیان بیریان لەوە کردەوە، کەلاوە کۆنێك، شەقامێکی قیرتاو نەکراو، یان قوتابخانەیەکی بێ دەرگەو دیوار، بەنێوی شاکیر مەجروومەوە نێو بنێن؟ خۆ ئەگەر ئەوەش بکەن، ئەوا، مامە شاکیر، کە چووەتە دیوانی ئاهوڕامەزدا، هیچی پێنابڕێ، بەڵام پێزانین، تەنانەت پاش کۆچیدواییش، هەر بۆ کەسوکاری ئەو مرۆڤەی کە لەژیانیدا خزمەتی خەڵکی کردووە، خۆشە.

مامە شاکیر، لەپەنجاکاندا، جاروبار دەهاتە بەغداو، هەر جارێك کە بهاتایە لەدوکانەکەی بەشیر موشیر (ئوستاد) کە بووبوو بە یانەی بە یەکگەیشتنی کوردان لەبەغدا، چاومان بە یەکدەکەوت‌و، گەلێك باس‌و چیرۆکی رۆژانی فەرمانڕەواییی شێخ مەحموودی دەگێڕایەوە بۆم‌و، لەنێو ئەو باسانەشدا، هێندەك لەو هۆنراوانەی کە هی ئەو زەمانە بوون،‌و هەموو جارێکیش تکای ئەوەمدەکرد لێی، کە ئەو شتانە بنووسێتەوە، بۆ ئەوەی، وەك بەشێکی گرنگ لەمێژووی کورد لەنێو نەچن. ئەو تکایەشم لە مامۆستا رەفیق حیلمی دەکرد. ئەوەبوو، ئەو، زنجیرەیەك پەرتۆکی لەژێر نێوی "یادداشت"دا بڵاوکردەوە، هیوام وایە کە مامە شاکیریش ئەو کارەی کردبێ‌و، ئێوەش، رۆژێ لەرۆژان، بتوانن ئەو کەلەپۆرە بەنرخە بخەنە بەردەست خەڵکی ئەوڕۆی کوردستان.

وەك تۆی خۆشەویست‌و برامان کاکە عەزیز، دەزانن، مامە شاکیر خۆی خەڵکی نێوچەی سلێمانی بوو، بەڵام داگیرکەرانی عێراقی‌و پاڵپشتە ئینگلیزەکانیان، پاش رووخاندنی دەوڵەتی کوردستان، تەنگیان بە هاوکارانی شێخ مەحموود هەڵچنی بوو. مامە شاکیریش ناچار بووبوو سلێمانی بەجێبهێڵێ‌و، رەواندزیشی بۆیە هەڵبژاردبوو، وەك هەوارگەی خۆی، چۆنکە ئەو کاتە چەند سەرکردەیەکی کوردپەروەری سەر بە بنەماڵەی شەمزینی لەوێ نیشتەجێبوون‌و، مێژوونووسی گەورەی کوردیش، داماوی موکریانی، بەخۆی‌و چاپخانەکەیەوە رووی کردبووە ئەوێ. مامە شاکیرو داماوی موکریانی لەوێ یەکیانگرتبوو بۆ خزمەتی کولتووری کوردو دەرهێنانی گۆڤاری "زاری کرمانجی".

شایانی گۆتنە، کە ئەو گەڕانەمان بەنێو شوێنەوارەکانی میرنشینی سۆراندا، بوو بەهەوێنی نووسینی ئەو باسەی کە لەکۆتاییی شەستەکاندا لەهەمبورگ، بەزمانی ئەڵمانی لەبارەی کەسایەتیی میری کۆرەوە نووسیومە، لەبەر رۆشنایی سەرچاوە رۆژهەڵاتیو رۆژاواییەکاندا، براو هاوبیری هێژام، فەخری سەلاحشۆر، کە یەکێکە لەدامەزرێنەرانی "ئەکادێمیای کوردی بۆ زانستو هونەر" لەسوێد لەنێوەڕاستی هەشتاکاندا، ئەو ئەرکەی خستە سەر شانی خۆیو، کردی بەعەرەبی، کە بۆ جاری یەکەم لەهەولێر لەساڵی 1994دا چاپکرا، وەك بڵاوکراوەیەکی ئەکادێمیای کوردی بۆ زانستو هونەرو، جاری دووەمیش، ساڵی پار، لەلایەن بنکەی چاپەمەنیی "ئاراس"ەوە، چاپکرایەوە، ئەم چاپەی "ئاراس" بەبێ پرسکردن بە من بوو، کە ئەوەش کارێکی ناقانوونییەو، لەمەش خراپتر ئەوەیە کە پڕە لەهەڵەی زۆر سەختو قێزەوەن. هەڵەکانیش هەر لەبەرگی پەرتۆکەکەوە دەستپێدەکەن. بۆ وێنە نێوی من وا دەنووسرێ Nebez کەچی ئەوان بە Nebes نووسیویانە. نێوی کاکە فەخریشیان هەر بە هەڵە نووسیبوو، لەباتی "سەلاحشۆر" نووسیویانە "سەلاحشۆڕ"! ئەز باوەڕ ناکەم، ئەمە لە نەزانینەوە بێ، واتە مرۆڤ هێندە نەزان بێ Nebezو Nebes لەیەك جیا نەکاتەوە؟ یان "سەلاحشۆڕ"و "سەلاحشۆر"، کە دوو وشەی بەتەواوی پێچەوانەی یەکن؟ "سەلاحشۆڕ" بەڕێی قەڵەو (ڕ) بەکەسێك دەڵێن کە لەشەڕدا شکابێو چەکەکەی شۆڕ کردبێتەوە. بەڵام "سەلاحشۆر" بەرێی سووك (ر) بەمانای "خاوەنی چەکی تیژە"، چۆنکە "شۆر" لەزمانی کوردیدا بەمانای "تیژ"و "توند" دێ. تەنانەت کە چێشتێکی شلە خوێی زۆر تێدا بێ، دەگوترێ "شۆر"ە، وشەی "سوێر"یش هەر لە "شۆر"ەوە وەرگیراوە. ئەم بابەتەشم لەسەمیناری "کوردو شۆرش" داخستووەتە بەرچاو، کە لەگەڵ چەند سەمینارێکی دیکە چەند ساڵێك لەمەوبەر لە لەندەن لەلایەن بنکەی "کوردنامە"وە چاپکراوە. ئەزموونی تاڵو تفتو ناخۆشیی من، لەگەڵ بنکەی "ئاراس"دا کە بنکەیەکی بەڕێوەبەرێتیی هەولێرە، باسێکە بۆ خۆیو، جێی ئێرە نییەو، بەبۆنەی چاپکردنەوەی پەرتۆکی "کوردستانو شۆرشەکەی"یەوە، وەك پاشگۆتنێك دەیخەمە بەردەم ویژدانی نەتەوەی کورد.

ئێستە با بێینەوە سەر ئەو هۆنراوانەی کە لە مامە شاکیرم بیستبوو، کە ئەو ئەو دەمە لەبەریکردبوو، تا ئەو هەندازەیەی کە بیری مابوو، یەکێك لەو هۆنراوانە، هۆنراوەیەك بوو کە لەرۆژی گەڕاندنەوەی شێخ مەحموودا بوو لە هیندستانەوە بۆ سلێمانی، لەژێر گوشاری خەڵکی کوردستاندا، کە بەم جۆرەیــە:

ئەو شەمعی جەمعی عالەمەی، دوێنێ کوژایەوە،
ئەمڕۆ بە لوتفی حەزرەتی حەق، هەڵکرایەوە.
هەی جەژنە، هەی شادمانییە، هەی تەرەبە،
سنجاقی فەتحو نوسرەتی کورد، هەڵکرایەوە.
ئەی مونکیران خەجاڵەتی دیوانی هەق دەبن،
ئەم جستوجۆو کەشاکەشە، بەسیە، بڕایەوە.

سەرنج: وەك مامە شاکیر دەیفەرموو، مەبەست لە "مونکیران" جلخوارەکان بووە، کە ویستوویانە، کوردستان سەربەخۆ نەبێ، بەڵکو هەروەك بەشێك لەدەوڵەتی عوسمانی بمێنێتەوە، بەڵام بەسەرکردەیەتیی حیزبی "اتحادوترقی"ی جۆن ترکەکان. دەبێ ئەوەش بزانین کە وشەی "جلخوار" کە دەمێکە ئاماژەم کردووە بۆی، لە "جلکی خوار"ەوە نەهاتووە، بەڵکو "جر" بەمانای "خوو رەوشت" دێ. لەهێندەك نێوچەی باکووردا دەبێژن "جرێ وی گەمارە" واتە رەوشتی خراپە. دیارە، وشەی "جرت"یش پێوەندییەکی ریشەیی بەمەوە هەیە.

شایانی باسە، کە شێخ مەحموود، لەو سەردانەماندا کە لەمەوبەر باسمکردو، وتارێکم لەو بارەیەوە لە مانگنامەی "سەکۆ"دا، کە لە بەرلین دەردەچوو، بڵاوکردووەتەوە، فەرمووی "جلخوارەکان تاقمێك سەرسەریو بێناموس" بوون.

هۆنراوەیەکی دیکە لەبارەی ئەوەوەیە، کە جارێکیان ئەمین زەکی بەگ، پاش ئەوەی دەبێتە وەزیر، بەڕاوێژی کاربەدەستانی بەریتانیاو عێراق گەشتێکی کوردستان دەکاو هەوڵی ئەوە دەدا کە خەڵکەکە وا لێبکا داوای ئەوە بکەن کە خوێندن لەقوتابخانە سەرەتاییەکانیشدا، وەك نێوەندییەکان، ببێتە عارەبی، بەو بیانووەوە کە منداڵی کورد، زمانی خۆیان لەباوكو دایکیانەوە فێردەبن‌و لەدەستیانناچێ، بەڵام ئەگەر لە قوتابخانەی سەرەتاییدا بەکوردی بخوێنن، ئەوا تووشی گەلێك زەحمەت دەبن لە قوتابخانەی نێوەندیو قوتابخانە بەرزەکاندا، کە ئەو دەمە هەر لە بەغدا هەبوون‌و، بەزمانی عارەبی بوون. کە ئەمین زەکی دێتە سلێمانیو ئەو قسەیە دەکا، هۆنەرێك رادەپەڕێ‌و، ئەم هۆنراوەیەی خوارەوەی بۆ دەخوێنێتەوە. مامە شاکیر دەیفەرموو، ئەمین زەکی، مەلایەکی خەڵکی سلێمانی کە نێوەکەیم بەباشی نایەتەوە بیر، بەڵام.. کیّ.. (م) سەفوەت نێوێك بووە، لەگەڵ خۆیان دەبەنە هەڵەبجەو ئەویش لەخوتبەی هەینیدا، بە خەڵکەکە دەڵێ، زمان زمانی قورئانە، منداڵەکانتان لەزمانی قورئان بێبەش نەکەن..

هۆنراوەکە درێژە، هەر هێندەیم لەبیر ماوە:

تو خوا مەڵێن بە عارەبی با دەرز بڵێنەوە،

میللەت دڵی برینە، دیسان مەیکولێنەوە.

جوێبوونی قەومی ناوێ، کەسێ، لە حەمییەت جیا نەبێ،

داناکەوێ لە قەومی، کەسێك بێحەیا نەبێ.

وەڵڵاهی، ئەو بەهەشتە کە کوردی تیا نەبێ،

بڕۆ نامەوێ، جەهەننەمی لێ پڕ، بەقینەوە.

لەبارەی مەلاکەشەوە ئەمە گوتراوە:

بردیانە هەڵەبجە، بە سەڵای جومعەوە دوێنێ،

ئاخ! قەترەی منداڵییە، کەوا قەترە دەتکێنێ،

نامەوێ کورد بێ، دەبڕۆ، با خوتبە بخوێنێ.

دەمەوێ ئەوەش بێژم کە لەبارەی خودێ لێخۆشبوو، ئەمین زەکی بەگەوە، شتێکی دیکەشم لە پەنجاکاندا لەبەغدا، بیستووە، ئەمەیان لە دوکتور نووری فەتووحی، کە لە بنەماڵەی خیرەومەندو بەڕێزی کەریمی ئەلەکە بوو،و زۆر جار دەچووم بۆ "عەیادە"کەی لەشەقامی رەشید لە بەغدا، جارێکیان، باسی ناسیاوێکی خۆی گێڕایەوە بۆم، کە لەهەڵەبجە، لەسەر کوردایەتی تووشی دەردەسەری هاتبوو، دوکتور نووریش ئەوکاتە لەهەڵەبجە دوکتور بووبوو. دوکتور، ئامۆژگاری ناسیاوەکەی کردبوو کە بچێتە بەغدا بۆ لای ئەمین زەکی بەگ، بەنامەیەکی راسپێریی دوکتورەوە. کە ناسیاوەکەی لە بەغداوە گەڕابووەوە هەڵەبجە، بە دوکتۆری گوتبوو "کە چوومە لای ئەمین زەکی بەگو چیرۆکەکەم گێڕایەوە بۆی، دەستبەجێ تووڕە بوو لێم‌و گوتی: تۆ پێتوایە هەر تۆ کوردیت. تۆ دەبێ دەمی خۆت بگریت‌و، چاوەڕوان بکەیت، هەتا ئینگلیزەکان دێنە سەر ئەوەی کە رێ بە دەستکەوتنی مافی کورد دەدەن. جارێ دەبێ بێدەنگ بیت‌و گوێڕایەڵیی حکوومەت بکەیت".

ئێستە دەبێ ئەوەش بڵێم، کە چەند جار لە خودێلێخۆشبوو، مامە عەلی کەمالم بیستووە، کە شێخ مەحموودو ئەمین زەکی، حەزیان لەچارەی یەکنەکردووە، لەبەر هەڵوێستی هەردوولایان بەرامبەر بەدەسەڵاتی بەریتانیا. لێرەدا دەبێ ئەوەشی بچێتە سەر، کە پەرتۆکەکەی ئەمین زەکی بەگ "خۆلاسەیەکی تەئریخی کوردو کوردستان" کە درێژەیەکی ئەو وتارەیە کە مینۆرسکی لە ئینسکلۆپیدیای ئیسلامدا بڵاویکردووەتەوەو، محەممەد عەلی عەونیش، گەلێك دارتاشیی وەستایانەی تێدا کردووە، هەر باسی مێژووی کورد دەکا، تا دامەزراندنی دەوڵەتی عێراق‌و، وەك خۆشی لەسەرەتای پەرتۆکەکەدا دەبێژێ، بۆ ئەوەی دڵی کەس نەیەشێنێ.

لەکۆتاییدا دەمەوێ ئەوەش بە کورتی بخەمە بەرچاو، کە ئەم باسەو، گەلێك سەرنجی خۆم لەبارەی میتۆلۆژیای کوردییەوە، کە لێکۆڵینەوەی تایبەتی خۆم بوو، کاتی خۆی دام بە دوکتۆر عێزەدین مستەفا رەسووڵ، ئەوەش

لەسەر داوای خۆی کە بیبا بۆ بەغداو، لەوێ، لەگۆڤارێك یان رۆژنامەیەکدا، وەك خۆی بڵاویبکاتەوە. بەڵام دوایی، وەك بۆم دەرکەوت، یەکێك هێندەك لەو شتانەی بەنێوی خۆیەوە بڵاوکردبووەوە، بەرامبەر بەم دزێتییە سەرم سووڕما. کە جارەکی دی چاوم بە عێزەددین کەوتەوە، دامەڕووی، ئەویش هەر هێندەی گوت "بەخوا... بڵێم چی!". لەبارەی لێکۆڵینەوەکانیشەوە کە دزرا بوون، گوتی" تۆ بڵێی (**توارد الخاطر**) نەبووبێ.

بەرلین 2005/2/12

میدیا، **ژ** 180، 2005/2/15

باشووری کوردستان دوای هەڵبژاردن

(باشووری کوردستان دوای هەڵبژاردن) ناونیشانی ئێوارە کۆڕێك بوو کە لەلایەن زاناو پرۆفیسۆرو دامەزرێنەری بیری نەتەوەیی کورد، دکتۆر (جەمال نەبەز)ەوە لە شاری بەرلین لەهۆڵی مەڵبەندی ئاوەدانی لەبەرواری 2005/2/16 رۆژی چوارشەممە کاتژمێر 17.30 بەئامادەبوونی ژمارەیەکی زۆر لە کەسێتی کوردپەروەرو ئەکادیمی پێشکەش کرا. لەبەر گرنگی سیمینارەکە بەپێویستم زانی کە خوێنەرانی هێژاش لە بیروڕاکانی ئەم (بیریار- مفکر)ەی کورد بەئاگا بن.

رەنگە پێویست نەبێت تیشك بخرێتە سەر ناسینی کەسێتی زانای کورد جەمال نەبەز، چونکە ئەو لای زۆربەی خوێنەران و رامیاریکارانی کورد، ناسراوە بەوەی گەنجینەیەکی بەنرخ و پڕ بەهایە بۆ بیری نەتەوەیی کوردو هاوکات لەبواری زمانەوانیشدا جێدەستی خۆی نەخشاندوە بەئاستێك کە نووسراوەکانی وەك سەرچاوە بەکاردەهێنرێن بۆ تۆکمە کردنی هەر ئارتیکلێك کە پەیوەندیداربن پێوەی.

ئەم مرۆڤە هەموو تاڵەمووەکانی سەری، لەخەمی بێکەسیی نەتەوەی کوردو دۆزی کورددا سپی کردووە، خاوێنترین رابوردووی هەیەو لەخانەی هیچ گروپ و رێکخراوێکی رامیاریدا نییەو بەرژەوەندی باڵای نەتەوەی کورد ئامانجی ئەوە بێ جیاوازی پارچەکانی کوردستان، بۆیە پێموایە کە شیاوترین کەسە بۆ سەرۆکایەتی کوردستان، یان دەوڵەتی کوردی، دکتۆر نەبەز بێت، نەك کەسانێك کە بازرگانی بە ئەنفال و هەڵەبجەی جوانەمەرگ و.. دەکەن، نەك ئەوانەی پەراسووی پێشمەرگەیان کردووە بە پەیژەو بۆ بەرژەوەندیی خۆیان پیایدا سەردەکەون، نەك کەسانی ناحاڵی و نەخوێندەوار، کۆمەڵگەی کوردی بە بەرخەل، یان مێگەل دەزانن و سوکایەتییان پێدەکەن.

تەوەرەکانی ئەم سیمینارە:

1-ئەگەر کورد لەپرۆسەی هەڵبژاردنەکەی عێراقدا بەشدار نەبووایە، چی دەبوو؟

2-ئایا ئەم هەڵبژاردنە کێ کردی؟ کورد، عێراق، یان ئەمریکا؟

3-ئایا ئەم هەڵبژاردنە، تا چەند رەوایەتی دەدات بەدوو پارتە باڵادەستەکەی باشوری کوردستان واتە (ی.ن.ك)و (پ.د.ك)؟

4-ئایا دوای هەڵبژاردنەکە، دوو زلحیزبەکە، هەر لەسەر هەمان داخوازی فیدرالیزم دەمێننەوە یان ملکەچی خواستی کۆمەلانی خەڵك دەبن کە بەپێی ریفراندومەکە 98٪ی کورد داوای سەربەخۆیی کرووە؟

5-ئەگەر دەنگی نزیکەی دوو ملیۆن کورد بۆ سەربەخۆیی پشتگوێ بخرێت، تا چەند ئەو دوو زلحیزبە رەوایەتی دەدەن بە فیدرالیزم و رێز لە ریفراندۆمەکە ناگرن؟

6-ئایا دەنگدان بۆ عێراق وەك عێراقی، کوکە لەگەڵ دەنگدان بۆ سەربەخۆیی؟

7-ئەگەر داخوازییەکانی دووزلحیزبەکە جێبەجێ نەکران، ئەمریکاش زۆری بۆ هێنان و شیعەو سوننەی رازیکرد، ئایا ئەو دوو زلحیزبە چی دەکەن و ئەلتەرناتیڤیان چییە؟

8-ئایا بەراست ئەو دوو زلحیزبە بەتەمان ئیدارەکانیان بکەنەوە بەیەك؟ ئەگەر نەیانکردەوە بەیەك، چۆن دەتوانن کێشەی کەرکووك و بەڵێنەکانی تریان جێبەجێ بکەن؟

9-ئایا پرۆگرام و پلانی ئەوان دوای کشانەوەی هێزەکانی هاوپەیمانان چییە؟

10-ئایا ئەگەر ملکەچ بین و داخوازییەکانمان نەیەنە دی، نابێتە هۆی ملکەچکردنێکی (تنازل)ی دیکەیش؟

پوختەی ئاخافتنی مامۆستا جەمال نەبەز:

بەشداریکردنی کورد لەپرۆسەی هەڵبژاردن، واتە بەعێراقیبوونی کورد، واتە دروستکردنەوەی ئەو زیندانەی جینۆسایدی کوردی تیاکرا، واتە ئەگەری دووبارەبوونەوەی ئەزموونی تاڵی (85) ساڵ لەمەوبەر لەئەنفال و کیمیاباران و گۆڕی بەکۆمەڵ و... کارەساتەکانی دیکە.

هەڵبژاردن راست نەبوو، بەڵکو ریفراندۆم (راپرسی- گشتپرسی) راست بوو کە پێش (15) ساڵ لەلایەن (کۆنگرەی نیشتمانی کوردستان)ەوە لە لەندەن ساڵی (1998) بەکۆی دەنگ بڕیاری لەسەر درا، کە نزیکەی (500) کەسێتی کورد بەشداری تیاکردبوو.

ئەم بەڕێزانە دامەزرێنەری بیرۆکەی پرۆسەی گشتپرسی بوون: د.جەوادی مەلا، پرۆفیسۆر حەمە ساڵح گابوری، د.عەزیز ئاکرەیی، لەتیف مەریوانی، پاشان وەك پرۆژە خرایە بەردەم (مام جەلال و کاك مەسعود) بەڵام مەخابن، ئەوان پەراوێزیان خست و بەهەند وەریان نەگرت.

دەبوایە کورد بەبێ بەرامبەر بەشداری هەڵبژاردنەکەی نەکردایە، چونکە هیچ گەرەنتییەك نییە بۆ گەڕانەوەی ناوچەکانی دیکەی کوردستان بۆ ژێر دەسەڵاتی کوردی، ئەمریکا زۆر پێویستی بەکورد هەبوو، چونکە عەرەبی سوننەی عێراق بایکۆتی پرۆسەکەی کردبوو، ئەگەر کوردیش بایکۆتی بکردایە، ئەوسا ئەمریکا لەئاستی رای گشتیو پراکتیزەکردنی دیموکراتی دۆڕاو دەبوو، بۆیە ئەگەر کورد هەر مەرجێکی لەسەر ئەمریکا هەبووایە، ئەمریکا قبوڵی دەکرد، بەڵام مەخابن تائێستاش جەوهەری کێشەکان هەر بەهەڵواسراوی ماونەتەوەو کوردیش بەدەستی خۆی، خۆی کرد بەعێراقی.

ئەز زۆر پشتگیری هەڤاڵبەندێتیی ئەمریکا دەکەم، بەڵام ئێمەی نەتەوەیەکی بندەست، دەبوو بزانین چۆن ئەم هەڤاڵبەندییە بکەین، ئەمریکا ساڵانی ساڵ هەڤاڵبەندی سەددام بوو، هاوکات دژی خواستەکانی کوردیش بوو، تائێستا هیچ کەسێك ئەو دێکومێنتانەی نەدیوە کە لەنێوان کوردو ئەمریکاو ئینگلیزدا واژوو (ئیمزا) کراوە بۆ کارپێکردنی بەندی (58) بۆ بنبڕکردنی کێشەی ناوچە بەعەرەبکراوەکانی کوردستان.

لەڕاستیدا ئەمریکاو شیعەی عێراق پێویستیان بەهەڵبژاردن بوو، فاکتۆرەکانیشی ئاشکران، ئەوانەی بەرژەوەندیان هەبوو لەگەڵ سەددامدا بەتایبەتی فەرەنساو ئەڵمانیا، دژی لێدانی سەددام بوون، بۆیە حەزیان نەدەکرد ئەمریکا سەرکەوتوو بێت، ئەمریکا لەڕووی سەربازییەوە سەرکەتوو بوو، بەڵام پێویستیشی بەم هەڵبژاردنە هەبوو تا رەوایەتی بداتە عێراقو بەڕای گشتی بڵێت: ئەوەتا دیموکراتییەت هەیە.

شیعەکان (سیستانی ئێرانی) لەگەڵ ئەمریکا رێك بوون، ئەمانە (مەرجەعییەت)یان هەیە، (مجتهد) بیردەکاتەوەو دەنووسێت، (مقلد)یش جێبەجێی دەکات. مەرجەعییەت بڕیاردەری یەکەمو کۆتاییە، کە بەپێی پرەنسیپی ویلایەتی فەقیه. لەزەمانی فەتاح عەلی شا، کابرایەکی ئاخوند (مەلا) کە بە مەراغی ناویان دەبرد، وتی شیعەکان زارۆکن (صغیر)ن پێویستیان بە دەمڕاست هەیە، ئیتر ئەو دەمڕاستە هەرچی بڵێت، دەبێت دەمودەست پراکتیزە بکرێت.

هەرچەند ئەمان بەئاشکرا ئەمە ناڵێن، بەڵام دەخوازن دینی ئیسلام لەدەستوری هەمیشەییدا بەشی شێری بەرکەوێتو نایەنەوێت دین لەدەوڵەت جیابکەنەوە، (عەلمانییەت- سیکولاریزم) رەتدەکەنەوە، ئەوان ئێستاش زنجیر لەخۆدانەکەی (1400) ساڵ بەر لەئێستا دەمەزەرد دەکەنەوە، بۆیە ئەگەر شیعەکان لەگەڵ سوننیەکان رێکبکەون، دەبێت ئێمە فاتیحە بۆ سیکولاریزم بخوێنین.

لەم پرۆسەیەدا (هەڵبژاردن) تەنیا شیعە براوەیە، چونکە هەموو کاتێك دەتوانن بەبێ کورد حکومەتی خۆیان دروستبکەنو ئەوانی دیکە بە ئۆپۆزسیۆن دەمێننەوە.

ئەوەی مەخابنە زۆربەی (دیان- فەللە- مەسیحی)ەکان دەنگیان بۆ کورد نەدابوو، لەکاتێکدا ئەوان لەسایەی کوردەوە دەستکەوتی چاکیان هەبووەو، هەرکاتێك لێیان قەومابێت پەنایان بۆ کوردستان هێناوەو کوردیش زۆر رێزیان لێگرتوون، تێناگەم بۆ؟ رەنگە پەیوەندی بەڕۆشنکاری کوردییەوە هەبێت، چونکە کورد رۆشنکاری کەمە.

گەرچی کەم نین ئەوانەی گەشبینن بە ئەنجامەکانی دەنگدانەکە، بەڵام دواڕۆژ گرنگە، مەرج نییە هەمیشە ژمارەی زۆر راست بکەن، یان لەسەر هەق بن. ئەز (45) ساڵ لەمەوبەر دەموت روسیا دەوڵەتێکی سۆسیالیستی نییە چونکە سۆسیالیزم واتە ئازادیو یەکسانی، بەڵام روسیا دژی داخوزییەکانی کورد بوو. ئەوانەی دژم وەستابونەوەو لەگەڵم کۆك نەبوون، ئێستا پێمدەڵێن تۆ راستت کرد. بەڵام پاش باران کەپەنك.

دەبێت ئێمە بزانین چی دەکەین، ئەگەر فیدرالیزمیش وەربگرین، مافت نابێت بەعەرەبێك بڵێیت لەسلێمانی دانەنیشێت، چۆنکە (سلێمانیش) هەر عێراقە، تەنانەت ئەوەی لەیاسای کاتیدا باسکراوە کە (کوردیو عەرەبی) دووزمانی فەرمین لەعێراقدا، زۆر خراپە، چونکە کە عەرەبەکان بەژمارەیەکی زۆر لەکوردستان نیشتەجێبوون، ئەوکاتە بەزمانی عەرەبی خوێندنگایان بۆ دەکرێتەوەو ناسنامەی کوردی شارەکە بەرەو کاڵ بوونەوە دەچێت، (150) ساڵ بەر لەئێستا لە تەورێز یان بەعقوبە زمانی کوردی بەکارهاتووە، بەڵام ئێستا وانەماوە.

ئەوەی کرا لەلایەن دوو زلپارتەکەوە بۆ پرۆسەی هەڵبژاردنەکانی کوردستان، دیموکراتیانە نەبوو، لیستۆکراتیانە بوو، چونکە دەبوو هەر پارتەو بەتەنیا بەشداری هەڵبژاردنەکانی بکردایە نەك پێشوەخت هەموویان لەناوخۆیاندا دابەشکردبا، جگە لەمەش لەناو لیستەکاندا سیخوڕو کۆنە خۆفرۆش هەن ئیتر چۆن بتوانین رەوایەتی بدەینێ، یان لێپرسینەوەی توندوتیژ لەگەڵ خەڵکدا کراوە لەسەر ئەوەی بۆچی دەنگی بۆ فلان داوە، یان بۆچی دەنگی نەداوە، بێئەوەی بزانن، دەنگدان مافە، نەك ئەرك.

ئەوەی زۆر جێی سەرسوڕمانە، لەیەك كاتدا دەنگ بۆ سەربەخۆیی كوردستانو بۆ عێراقیش دراوە، ئەمە هیچ كاتێك لەگەڵ یەك كۆك نینو یەكناگرنەوە. 98٪ی دەنگدەرانی كورد بۆ سەربەخۆیی كوردستان دەنگیان داوە، لەكاتێكدا دوو پارتە باڵادەستەكە سوورن لەسەر فیدرالیزم كە خواستی شەقامی كوردی نییە. ئیتر نازانم چۆن ئەمە بەڕەوا دادەنرێت؟

دەبێت خۆمان لەخۆمان بپرسین، ئەگەر نزیكەی دوو ملیۆن كورد سەربەخۆییان بوێت، چۆن رەوایە سەرانی ئێمە لەسەر فیدرالیزم سووربن؟

ئەگەر مام جەلالیش سەرۆكی عێراق بێت، ناتوانێت وەك كوردێك بدوێت، هەروەك چۆن دەبینین هۆشیار زێباری وەك عێراقییەك كار بۆ عێراقی عەرەب دەكات، ئاواش مام جەلال یان هەر كوردێكی دیكە پێویستە لەخزمەتی عێراقدابێت كە 75٪ی عەرەبە، ئەگەرنا هیچ رۆڵێكی دیكە نابینێت بۆ كورد.

ئەوەی زۆر هەستیارو گرنگە ئەوەیە كە ئەگەر كورد داخوازییەكانی نەهاتەدیو ئەمریكا لەگەڵ سوننەو شیعە رێكبكەوێت، كورد هیچ ئەلتەرناتیفێكی پێ نییە، كورد هەرگیز پلانی بۆ دواڕۆژ نییە، هەروەك چۆن بۆ هەرەسەكەی 1975 هیچ بیرێكمان لە ئەگەرەكانی نەكردبووەوە، كوردی كڵۆڵیش بەودەردەچوو كەچوو، بەدووری نازانم كە ئەمریكا پشت لە كورد بكات، من پێش ساڵێك ئەمەم وتبوو كە رەنگە ئەمریكا پێویستی بە شیعە هەبێت بۆ چاوسوركردنەوەی دراوسێ سوننیەكانو شەقكردنی شیعەكانی ئێران، چونكە ئەمریكا بەرژەوەندییەكانی بە ملیگرام دەپێوێت، لەكوێداو كەیو لەگەڵ كێ بەرژەوەندی زیاتری هەبێت، روو لەو دەكات.

ئێمە كاتێك دەتوانین مەرجی خۆمان بسەپێنین كە ماڵی خۆمان یەكخەین، كورد سەرۆكێكی نەتەوەیی نییە، من بەگومانم لەوەی ئەم دوو ئیدارەیە یەكخرێن. چەند ساڵە لە میدیاكانیانەوە دەڵێن دەیكەیەن بە یەك، كەچی هەر نەیانكرد، یان دەڵێن چەند وەزارەتێك لەماوەی چوارمانگی تردا دەبنەوە بەیەك. ئێستاش لەسلێمانی ئاڵای عێراق (كە سوورە بەخوێنی كورد) دەشەكێتەوە كەچی لەهەولێر نییە، ئەمە ناتەبایی دەگەیێنێت، كەواتە هێشتا كۆك نین. من چەندین جار بە (مام جەلالو كاك مەسعود)م وتووە كە دەبێت یەكێكتان سەرۆك بنو ئاڵاكە بە یەكێكتان بێتو دان بەیەكتردا بنێن، مەخابن هێشتا ئەم هەنگاوە چارەنووسسازانە نەنراون.

ئەگەر ئەوان نەتوانن حكومەتێك دروست بكەن، ئەی چۆن دەتوانن كێشەكانی كەركووكو كووتو موسڵو... چارەسەر بكەن.

جارێكیان دكتۆر جەوادی مەلا لە لەندەن گلەییەكی زۆر لە كاربەدەستێكی باڵای ئینگلیز دەكاتو پێیدەڵێت: ئێمەی كورد هەڤاڵبەندی ئێوەین، كەچی هێشتا هەر دژمان دەوەستنو ناهێڵن كەركووكو ناوچەكانی دیكە بخرێنەوە سەر سنوری كوردستان، ئەویش پێیدەڵێت باشە بیخەینە سەر كام كوردستان هی تاڵەبانی، یان بارزانی؟ ئەویش پێیدەڵێت گرنگ نییە كامیان بێت، گرنگ ئەوەیە بخرێتەوە سەر كوردستان. بێگومان ئەمە خاڵی لاوازی ئێمەیە، بۆیە پێویستە دەستبەجێ چارەسەری بكەین.

پێویستە كورد لەشكرێكی چارەكە ملیۆنی هەبێتو لەژێر یەك ئاڵاو یەك فرمان، پارێزەری سنوورەكانی كوردستان بنو، یەك سەرۆكمان هەبێت كە نوێنەری گەلی كوردستان بێت.

دراوسێكان دەیانەوێت لەگەڵ عەرەبی عێراقدا رێكبكەون، حكومەتێك دابمەزرێنن كە بە دڵی ئەوان بێت، چۆنكە ئەوان هەمیشەو هەمیشە لەئاستی كێشەی كوردو دژ بەكورد هاوهەڵوێست بوونو دەبن.

لەماتماتیكدا، ئەگەر لەهەنگاوی یەكەمدا هەڵەت كرد، ئیتر هەنگاوەكانی تریش بەدوای یەكدا ئەنجامێكی هەڵەی دەبێت، لەسیاسەتیشدا بەهەمان شێوە، بۆیە كورد هەر لەسەرەتاوە دەبووایە هەرزانفرۆش نەبووایەو واژۆ (ئیمزا)یان بۆ دروست كردنەوەی عێراقو لكاندنەوەی باشووری كوردستان نەكردایەو هەرزوو ماڵی خۆمان بكردایە بەیەكو خاوەنی یەك وتاری رامیاری بووینایەو، نوێنەری راستەقینەی كورد بەناوی كوردەوە كاری دبلۆماتی بكردایە، نەك بەناوی حزبەوە.

رایسی وەزیری دەرەوەی ئەمریكا وتی: "دوارۆژی كەركووك عێراقییەكان بڕیاری لەسەر دەدەن"، منیش دەڵێم عێراقییەكان كێن؟ وەڵام: 75٪ی عەرەبن، بەو پێیەش ئەستەمە ئەوان بڕیارێك بدەن بۆ كورد باش بێت. من لەدواڕۆژی باشووری كوردستان رەشبینو بێئومێدم.

ئەگەر ئەمجارە لێمان قەوما، هەستانەوەمان ئاسان نییە، وەك جارانیش دراوسێكان كەمپمان بۆ ناكەنەوە، بەڵام ئەمریكا كە جەنگی ڤێتنامیشی دۆڕاند، ئەمریكا هەر ئەمریكا مایەوە. ئەڵمانیا دوو جەنگی دۆڕاندووە، كەچی وڵاتەكەی زۆر ئاوەدانە، بۆ؟ چونكە ئەوانە زلهێزن، بەڵام كورد چی هەیە؟

کورد لەبەردەم دووریانێکی زۆر زەحمەتدایە، دەبێت نووسەران‌و رۆشنبیرانی کورد زۆر وردو وریایانە بیر لە دواڕۆژو پێشهاتەکان بکەنەوە، هەر نەتەوەیەك، رۆشنبیرەکانی هەلپەرست بن، ناتوانێت بەئامانج بگات.

کاتێك لە تەلەفزیۆنەکانی کوردستانەوە، دەمبیست دەیانوت: هەرچی دەنگ نەدات خائینە، ئەز پێکەنینم دەهات، چۆنکە باش دەزانم کە ئەز خائین نیم. سیستانی وتی: دەنگدان تەکلیفێکی شەرعییە، واتە پێویستە بکرێت، کەچی مەلا سوننیەکان وتیان: هەرچی دەنگ بدات کافرە. ئیتر ئەی کوردی قووڕبەسەر، دەنگ بدەی هەر کافری، نەیدەی هەر کافری.

جەزا چنگیانی لەسەر کۆمەڵگەی خۆرهەڵاتی ناوین وتارێکی زۆر جوانی هەیە، ناوی ناون کۆمەڵگەی مێگەل، واتە شوانەکە، سەرۆك خێڵەکە، سەرۆکەکەیان چ فرمانێك بدات، ئەوان دەیکەن بێ بیرکردنەوە لەئاکامەکانی، جا، کۆمەڵگەی ئێمەش بەداخەوە لەو جۆرانەن.

لەکۆتاییدا، ئامادەبووان داوای ئەلتەرناتیڤیان بۆ ئەو رەوشەی ئێستا لە بەڕێزی کرد، ئەویش بە کۆنکرێتی وتی: هەرچەندە هەلی زۆرمان لەدەست داوەو هەڵەی زۆر قەبەشمان کردووە، بەڵام وەك کیسنجەر وتی پێویستە کورد گەرەنتی ئەوەی هەبێت، کە دەوڵەتێك بۆ خۆی دروست بکات، تا ئەوەی دەستمان کەوتووە، بیانپارێزین‌و لەدەستمان نەچن، ئەوەش بە لەشکرێکی یەکگرتووی گۆشکراو بەبیری نەتەوەیی، سەرکردەیەکی نەتەوەیی، جیاکردنەوەی سنوور، حکومەتێکی یەکگرتوو کە هەموو پارتەکان تیایدا بەشداربن.

هیوای سەرکەوتن‌و سەرفرازی بۆ نەتەوەی کورد دەخوازم‌و هیوادارم دەوڵەتی کوردی بەچاوی خۆم ببینم‌و هەمووان تیایدا ئازادو سەرفرازو یەکســـان بین لە ماف‌و ئەرکەکانماندا.

asokurd@web.de

میدیا، ژ 181، 2005/3/1

ئاسۆ حەمە سالح- بەرلین

سرنج: ئەم وتارە لە لایەن نووسەر بەڕێز ئاسۆ حەمە سالح ەوە نووسراوە لە بارەی کۆڕێکەوە کە لە رۆژی 2005/2/16 دا بۆ جەمال نەبەز لە بەرلین بەستراوە. وتارەکەی جەمال نەبەز بەدەمی پێشکێشکراوە و لە سەر کاغەز نە نووسراوەتەوە.

ساڵیادی "میدیا"و چەند سەرنجێکی پێویست
وڵاتی بێڕەخنەگر وڵاتێکی نادیمۆکراسییە

لەگەڵ پێچدانی خولی وەرزو، شکانی بڕبڕەی پشتی سەرماو سۆڵەی نەفرینی زستان و، گەڕانەوەی سەردەمی هەتاوو گوڵ و نەورۆزو بەهار، ساڵیادی "میدیا"ش دێتە پێشەوە. بەم بۆنەیەوە پیرۆزبایی لە نووسەران و چاپکەران و خوێنەرەوەکانی "میدیا" دەکەم، بەتایبەتی لە هاوبیری خەباتکارو رۆشنبیرو چالاک، ئاکۆ محەممەد، کە هەرچەندە "میدیا" لەپێشدا، "دوو هەفتەنامە"و، ئێستەش بووەتە "هەفتەنامە"و، هێشتا نەبووەتە "رۆژنامە"، تاکو هەموو رۆژێك هەواڵ و دەنگوباس بە گەرموگوڕی پێشکێشبکا، لەگەڵ ئەوەشدا، توانیویێتی "میدیا" بەگەلێك بابەتی باڵکێش برازێنێتەوەو، سەرەڕای ئەو سنوورەی کە لەلایەن کاربەدەستانی تەنگەتیلکەوە بۆ راگەیاندن کێشراوە، توانیوێتی، ئازایانە، پەنجەی رەخنەو گلەیی بخاتە سەر گەلێك لە کەموکورتیەکانی کۆمەڵگەو، هەڵوێستی نابەرپرسیارانەی کاربەدەستان بخاتەڕوو.

بێگومان، لەولاتێکدا کە رەخنەگر نەبوو، یان رەخنەگر هەبوو، بەڵام بوێ نەبوو، یان نەیوێرا، بیرورای خۆی بەزمان، یان بەنووسین بخاتەڕوو، یان، زاتی ئەوەیکرد کە پێچەوانە بوەستێ و، پەردە لە گەندەڵییەکان لابدا، بەڵام کەوتە بەرگێژاوی لێپرسینەوەو هەڕەشەو گوڕەشەو نانبڕین، یان، مەترسیی گرتن و ئازاردان و کوشتن، ئەوا، لەو وڵاتەدا دیمۆکراسی، بوونی نییە، چۆنکە دیمۆکراسی بریتییە لە بوونی رەخنەگر لەرژێمی فەرمانڕەواو، بوونی بواری گۆڕینی فەرمانڕەوا، لەڕێی هەڵبژاردنی ئازادەوە، ئەوجا، لەبەر ئەوەی داوو دەزگەکانی راگەیاندنی گشتیی، وەك رۆژنامەو رادیۆو تەلەفیزیۆن، رۆڵێکی بنچینەیی دەگێڕن لە دروستکردن و کارتێکردن و پەرەپێدانی بیروڕای گشتیدا، دیارە، رۆژنامەو رادیۆو تەلەفیزیۆنی ئازاد، دەبنە ئامانجی دەستلێوەشاندنی رژێمە نادیمۆکراسییە ملهۆڕەکان و، ئەو دەمە، رۆژ دەبێتە رۆژی هەلپەرست و خۆبڕێن و خاوەنانی زمان و قەڵەمی بەکرێگیراو، دەزگەکانی راگەیاندنیش دەبنە گۆڕەپانی بەشانوباڵ هەڵدانی ئەم زۆردارو ئەو ملهۆر.

ئەگەر سەرنجێکی سەرپێیی لەو داوودەزگە راگەیەنەرانە بگرین، کە بەهی کورد دەدرێنە قەڵەم، دەبینین، هەموویان بەپارەی کورد بەڕێوە دەچن، بەڵام هیچ کامێکیان سەربەخۆ نین و، دەنگی رەخنەگری کورد راناگەیەنن، بەڵکو هەریەکەیان رێبازی حیزبێك، یان دەسەڵاتێك دەنوێنێ و، زۆربەی بەرنامەکانیان کات بەفیڕۆدانەو پارە لەبەردانە. وەرن، هەر بۆ نموونە، تەماشایەکی هەر سێ تەلەفیزیۆنە کوردییەکە "کوردسات"و "کوردستان تی ڤی"و "رۆژ" بکەن، کە هەریەکەیان ئۆرگانی حیزبێکەو پرۆپاگەندە هەر بۆ ئەو حیزبە دەکا. خۆ ئەگەر جاروبار، بەرنامەیەکی "زیندی" دابنێن و، یەکێك لەدەرەوەی بازنەی حیزب تەلەفۆنێك بکا، ئەوا پێشکێشکەری بەرنامە، ئەگەر زانی، ئەو کەسە رەخنەگرەو قسە لەڕووە، ئەوا دەفەرموێ، "تەلەفۆنەکە پچڕا"، یان دەنگەکە ناگاتە گوێگر. خۆ ئەگەر ئەو کەسەی نەناسی و، ئەو کەسەش هێندەك شتی گوت، کە بۆ حیزبی دەسەڵاتدار قووتنەدرا، ئەوا، دەفەرمووێ: "کاکە، کات نەماوەو زۆر سوپاست دەکەین"و یا ئەو حەلە فەرمایشتەکەی بە تەرسەقول پێدەبڕێت و، تەلەفۆنەکە بەڕوویدا دادەخاتەوە.

راستییەکەی ئەوەیە، کاربەدەستانی حیزبەکان نایانەوێ گوێیان لە رەخنە بێ، چۆنکە هەموو جۆرە رەخنەیەك بە دوژمنایەتیدەزانن، ئەمە لەکاتێکدا کە هێندەك رەخنە هەن، لەدڵی پاکژەوە دێنە دەرەوەو، پێڕەویکردنیان بە سووتی گەل و ئەو حیزبانە خۆشیان تەواو دەبێ. کاربەدەستانی حیزبەکان، هەموو رەخنەیەك بە بوومەلەرزەیەك دەبینن کە جێی کورسییەکانیان شلۆق دەکا. کاربەدەستانی حیزبەکان، خۆیان لە هەموو کەسێك بەزاناترو، لە هەموو مەیدانێکیشدا خۆیان بە "ئاشوەستا" دەزانن. هۆی ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە کاربەدەستانی حیزبەکان، راستە، هەموو سیاسەتکارن، بەڵام سیاسەتزان نین، سیاسەتکاری و سیاسەتزانی دوو شتی زۆر جیاوازن لەیەك، هەر کەسێك پارەی هەبوو و، توانی ئۆتۆمۆبێلێك بکڕێ، مانای ئەوە نییە دەتوانێ ئۆتۆمۆبێلەکە بهاژوێ، بەڵکو دەبێ جارێ فێری هاژۆتن بێ و ببێتە هاژۆر (سائق). سیاسەتکاریش دەبێ خۆی فێری هەڵسوکەوتی

سیاسەتزانانە بکا، ئەوجا دەبێتە سیاسەتکارێکی سەرکەوتوو. کەس لەپڕێ نابێتە کوڕێ. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد، سیاسەتزان بوونایە، سالأنی سالْ شەڕیان بەیەك نەدەفرۆشتو، دەستیاننەدەچووە خوێنی یەکدی، بەلْکو لەگەلْ یەك ڕێکدەکەوتنو، لەباتی دوو حکوومەتو دوو لەشکرو دوو جۆر ئالأو دوو مەسرەفو دوو سەرکردەیەتی، یەك حکوومەتو یەك لەشکرو یەك ئالأی نیشتمانیو یەك مەسرەفو یەك سەرکردەیەتییان دەبوو. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، لەو دەرفەتە مێژووییەدا کە بۆ کورد هاتە پێشەوە، کورد بوونە هاڤالبەندی ئەمریکاو، دەولْەتی عێراق لە گرێژەنە دەرچوو،و بەجارێك هەرەسی هێنا، باسی فیدرالیو میدرالییان نەدەکردو، بێ هیچ مەرجو پەیمانێك نەدەچوون، دەولْەتی عێراق سەرلەنوێ دابمەزرێننەوەو بیشیکەنەوە ئەندامی "جامعە الدول العربیە"و، ئەوجا بچن دەست لەوانە پان بکەنەوە، کە تا دوێنێ بوو، ئەوان دەستیان لە کورد پاندەکردەوە. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، هەر دەستبەجێ ستراتیژی خۆیان دەگۆڕیو لەگەلْ سەردەمی نوێدا دەیانگونجاندو، یەکسەر داوای مافی بڕیاری چارەنووسو گشتپرسیو سەربەخۆیی کوردستانیان دەکرد، ئەوجا با ئەو مافەش لەو ڕۆژەدا دەستنەکەوتایە، بەلأم ماف هەر مافەو، تۆش کە مافت هەبوو، دەبێ داوایبکەیت، دەتدرێتی، یان ناتدرێتێ، ئەوە بابەتێکی دیکەیە. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، هیچ کاروبارێکیان بە دزەخونجێنەو لەخەلْك شاردنەوە نەدەکردو، داوای یارمەتییان لەشارەزایان دەکردو، ئەو دەمە، نەدەچوون، ئەو قانوونە سەرو پێ شکاوەی کە پێی دەبێژن "قانون الادارە المؤقتە" ئیمزا بکەن، بەلْکو دەیاندایە دەست ژمارەیەك لە قانوونزانو لێزانو، ئەو حەلە بە جۆرێك دەستکاریدەکرا، کە ئەوڕۆ هیچ بروبیانوویەك بۆ ناحەزو نەیار نەدەمایەوە. چۆنکە ئێستە، ناحەزو نەیار دەتوانن، هەر بەپێی ئەو قانوونە، پێی کورد بخەنە پێوەندەوە. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، باوەڕیان بە عەلاویو یاوەرو جەعفەری نەدەکرد، چۆنکە یەکەمیان بەعسیو، دووەمیان ئاغایەکی کۆنەپەرستی عێراقچیو، سێیەمیشیان گوێرایەلْی ئەلْقە لەگوێی سیستانییە. کە سیستانیش ئێرانییەو، هەر لەیەکەم ڕۆژەوە ئاگادارمکردن کە سیستانی هەر وەك خومەینییەو، خومەینی چەندی پێ بوو بۆ کورد، سیستانیش هەر هێندەی پێیە، کە ئەم ئامۆژگاریەشیان بگرتایە بەرچاو، نەدەچوون پەسنی سیستانی بدەنو، بەدۆستی کوردو مۆدێرات (معتدل)و لایەنگری فیدرالْی بیدەنە قەلْەم، بەلْکو بە سیستانییان رادەگەیاند کە ئەو بێگانەیەو لەعێراق میوانەو مافی دەستێوەردانی لەسیاسەتدا نییەو پێیاندەگوت: "یاغریب کُن أدیب". ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، نەدەچوونە هەلْبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوە، بێ هیچ مەرجو بەلْێنێکی نێو نەتەوەییو، بەلایەنی کەمەوە ئەمریکا، بەلْکو دەیانزانی کە نەچوونە هەلْبژاردن، هیچ زیانێکی بۆ کورد تێدا نییە، بەلْکو نارەوایەتی دەدا بە هەلْبژاردن لەعێراقدا کە هەر شیعەکان بە پەلە بوون لێی، چۆنکە دەیانزانی هەلْبژاردن بە سووتی وانە. بێجگە لەوەش دەیانزانی کە هەلْبژاردن هەبێو نەبێ، بۆ شیعەکان هەروەك یەکە. ئەوان دەیانەوێ دەولْەتی شیعەگەرێتی لە عێراق دابمەزرێنن، وەك ئێران، بەلأم جارێ بەپێی پرنسیپی "تقیە" (واتە خۆشاردنەوە لەکاتی مەترسیو تەنگانەدا) دەچن بەڕێوە. ئەوەتا عەبدولعەزیز حەکیم کە لەبنەمالْەیەکی فارسەو خۆی کردووە بە "الحکیم" یەکەم قسەی لە پەرلەمانی عێراقدا ئەوە بوو کە گوتی "الشعب العراقی المسلم"، واتە، هەموو دیانو ئێزدیو کاکەییو شەبەكو هەقەو سوببە (مەندایی) لەدەفتەری ئاغای حەکیم دا جێیاننابێتەوە. ئەمەش دێمۆکراسی حیزبی دەعوەو "مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق"ە، کە لە هەشتاکاندا لەلایەن خامەنەییەوە دروستکرا، بەسەرکردایەتیی چەند ئێرانییەك، وەك باقر حەکیمو حەمید ڕەزا ئاسەفیو هاشمی شاهرودی. کە ئێستە حەمید ڕەزا ئاسەفی بووە بە قسەکەری رژێمی ئێرانو شاهرودیش بووە بەسەرۆکی دادگەکانی ئێران (قاچی القچاە). تۆیش کوردی کولْۆلْ، چاوەڕوانی ئەوەیت، کە حیزبی دەعوەو "مجلسی اعلای انقلاب اسلامی عراق"، کە دوو دەسکەلای رژێمی ئێرانن، مافت بدەنێ.

ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، نەیاندەگوت کەرکووک دەکەینە برۆکسل، بەڵکو دەیانگوت بەغدا دەکەینە برۆکسل. ئەوان کە مێژووی بەلچیکاو شاری برۆکسل نازانن، بۆچی جارێ ناچن پرسیار بکەن، خۆ پرسیارکردن شەرم نییە.

ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، نەیاندەگوت کە پشتگیریی لە فیدەراڵیتی سێ ستانی ئەنبارو سەلاحەدین و مووسڵ دەکەن، لەکاتێکدا کە مووسڵ ستانێکی کوردستانەو بەشێکی گەورەی ستانی سەلاحەدین کۆنە نێوچەکانی کەرکووکە کە سەددام بەزۆر لە کەرکووکی دابڕی، بەڵکو دەبوو سیاسەتکارانی کورد، داوای ئەوە بکەن کە ستانی مووسڵ و سەلاحەدین بچنە سەر هەرێمی کوردستان، چۆنکە 80٪ی خەڵکی ئەو ستانانە کوردو کوردستانین، واتە، کوردو ترکمان و ئاشووری و کلدانین، بەڵام ستانی ئەنبار ستانێکی عەرەبانە.

ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، هەوڵی ئەوەیان نەدەدا کە زمانی کوردی و عەرەبی، هەردوو لەهەموو عێراقدا، وەك یەك، ببنە زمانی فەرمی (رەسمی). بەڵکو زمانی کوردی لەکوردستاندا فەرمی و، زمانی عەرەبیش، وەك زمانی دووەم، زمانی عەرەبیش لەنێوچە عەرەبییەکاندا فەرمی و زمانی کوردیش زمانی دووەم. ئەو حەلە دەکرا لە پەرلەمانی عێراق و ستانی بەغداو دەزگە فیدرالییەکاندا هەردوو زمان وەك یەك فەرمی بن. دیارە، دەبێ لەکوردستانی دواڕۆژدا، لەپاڵ زانستگەیەکی ترکمانی و، پاش ئەوەی پارێزگەی مووسڵ چووە سەر باشووری کوردستان، زانستگەیەکی کلدانیزمان و، زانستگەیەکی عەرەبیزمانیش ببێ، بەڵام ئەو زانستگەیە هەر بۆ عەرەبە رەسەنەکانی کوردستان دەبێ، نەك بۆ عەرەبی دەرەوەی باشووری کوردستان. ئەو عەرەبانەی دێنە کوردستانەوە، دەبێ بە زمانی کوردی بخوێنن و، ئەو کوردانەی دەچنە نێوچە عەرەبییەکانی عێراق، بێجگە لە بەغدا، دەبێ ئەوانیش بەعەرەبی بخوێنن. بوونی زمانی عەرەبی بەزمانی فەرمی، وەك کوردی، مانای بەعەرەبکردنێکی سەربەخۆی کوردستانە.

ئەگەر سیاسەتکارانی کورد دەیانەوێ کارێك بۆ دواڕۆژی خەڵکی کوردستان و تەنانەت خۆشیان بکەن، وا بەباش دەزانم سەرنجێکی ئەم پێشنیازانەی خوارەوە بدەن، کە زۆر جار باسمکردوون، بەڵام هیوام وایە، دووبارە کردنەوەی بێکەڵك نەبێ:

1-کورد دەبێ پێ لەسەر ئەوە دابگرن کە رامیاری و ئاین، بەتەواوی، لەیەك جیابکرێنەوە. واتە، دەستووری عێراق، لەهیچ بەشێکیدا نابێ پەنا ببا بۆ سەرچاوەیەکی ئاینی. چۆنکە، ئاین، سا هەر ئاینێك بێ، لەسەر بنچینەی باوەڕ وەستاوەو، شتێکی تایبەتی و کەسی (شەخصی)یەو، ناکرێتە پێوانەیەکی گشتی، کە وەك دەستوور بەسەر خەڵکی وڵاتێکدا بچەسپێندرێ. کەواتە:

دەستووری عێراق، دەبێ دەستوورێکی سێکولار (علمانی) بێ، لەهەموو روویەکەوە. خۆ ئەگەر کورد رازی بن بەوەی ئاین ببێتە سەرچاوەیەکی دەستوور، ئەو حەلە شیعەکان، ئەو دەرفەتە، دەکەنە بیانووەکەی مەلای مەزبوور، کە تکای لە دراوسێیەکەی کردبوو، رێیبدا تاکە سنگێك بەدیواری حەوشەی دراوسێکەیدا دابکوتێ و، کە دراوسێ رێیداپێی، مەلا بۆ رۆژی دوایی، کەرەکەی هێنایە حەوشەی دراوسێکەو، بەگوریس بەستی بەسنگەکەوەو، ئاخوڕێکیشی بۆ هەڵبەست. کورد، پاش ئەوەی چەند جارو چەند جار، لەلایەن ئەمانەوە دەستبڕدراوەو، "درۆی شەرعی" لەگەڵ کراوە، نابێ رێبداپێیان، کەری خۆیان لەکوردستاندا بەگوریسی "درۆی شەرعی" ببەستنەوە.

2-کورد نابێ هەرزانفرۆشانە لە حکوومەتێکدا لەگەڵ شیعەکان بەشداریبکا، تەنانەت ئەگەر شیعەکان ئامادەشبن، بە سوێندو تەڵاق و ئیمزاو مۆریش بەڵێنبدەن. چۆنکە بەڵێنەکانیان بەکورد هەموو "درۆی شەرعین". بەر لەوەی حکوومەت دابمەزرێ، دەبێ رەوشی کەرکووك و نێوچە بەعەرەبکراوەکانی دی، گەڕابنەتەوە ئاستی راستینەی خۆیان و، بێ چۆن و بۆچی، خرابنەتەوە سەر هەرێمی باشووری کوردستان. هەر کاربەدەستێك ئەم لایەنە دوابخا، خیانەت لەکوردستان دەکاو، مافی ئەوەی نامێنێ کە لەسەر کار بمێنێ.

3-لەدەستووری عێراقدا دەبێ بەئاشکرا سنووری هەرێمی کوردستان دیاریکرا بێ. ڕەشنووسی دەستوورەکە دەبێ پێش بەشداریکردنی کورد لەحکوومەتدا، لەلایەن بەرەی شیعەکانەوە، بەگەرەنتی ئەمریکا، ئیمزاو مۆر کرابێ و، لەرادیۆو ڕۆژنامەو تەلەفیزیۆن و لە پەرلەماندا رابگەیەندرێ، بەرەی شیعە دەستەبەر بووبێ کە لەحکوومەتدا پشتگیری لێدەکا.

4-دەبێ لەدەستووری عێراقدا بنووسرێ کە کورد لەعێراقدا بەشێکن لە نەتەوەی کوردو، مافی یەکگرتنیان هەیە، بەخۆیان و خاکیانەوە، لەگەڵ بەشەکانی دیکەی کوردستان، هەر کاتێك زۆربەی خەڵکی باشووری کوردستان (نیوە+ یەك دەنگ) بڕیاریان بۆ ئەوەدا.

5-دەبێ حکوومەتی عێراق، ئەگەر بەو مەرجانەی سەرەوە دامەزرا، دەستەبەربێ کە بڕی (250) ملیار پاوەنی ئینگلیزی لەماوەی (25) ساڵدا بدا بە خەڵکی باشووری کوردستان، وەك بژاردنەوەیەك بۆ ئەو وێرانکارییەی کە دەوڵەتی عێراقی عەرەب لەماوەی (80) ساڵدا لەباشووری کوردستاندا کردوویەتی. ئەم پێشنیازەم دە ساڵێك لەمەوبەر، لەڕێ هەڤپەیڤینێکدا لەگەڵ ڕۆژنامەی "کوردستانی نوێ" بڵاوکرایەوە. دیارە ئەم بۆ بژاردنەوەیە، دەبێ شان بەشانی دانانی حکوومەتی عێراقدا بێ، بەوەی دەوڵەتی عێراقی عەرەب گەلکوژی لە کورد کردووەو، ئامادەیە سزادان بگرێتە خۆی بەرامبەر ئەنفال و بەکارهێنانی چەکی کیمیایی دژی کورد. سزادانەکەش دەبێ لەرێی دادگەیەکی نێو نەتەوەییەوە بێ.

6-دەبێ لەدەستووردا، بە گەرەنتیی ئەمریکاو کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان، گەرەنتی ئەوە هەبێ کە ئەگەر دەستوور گۆڕدرا، ئەو بڕگانەی پێوەندییان بە سنووری باشووری کوردستان و، مافی جیابوونەوەی کوردستان و، سیستەمی سیکۆلار، دەستیانلێنەدرێ و وەك خۆیان بمێننەوە. خۆ ئەگەر دەستیانلێدرا، ئەوا کورد مافی دەستبەجێ جیابوونەوەی لەعێراق هەبێ.

7-دەبێ کورد داوا لە مەلا سیستانی بکەن، کە بەنووسین و ئیمزای خۆی و، بێ پێچوپەنا، بیروڕای خۆی دەربڕێ بەرامبەر سنووری باشووری کوردستان و، کێشەی بەعەرەبکردنی کوردستان و لەنێو ئەوەشدا گێڕانەوەی هەموو عەرەبە هاوردەکان بۆ شوێنی خۆیان و، یەکگرتنی خەڵکی باشووری کوردستان لەگەڵ عێراق بەشێوەیەکی ئارەزوومەندانەو، مافی جیابوونەوەی باشووری کوردستان، وەك لەسەرەوە باسکرا. هەروەها دەبێ بە ئیمزای خۆی، دان بەوەدا بنێ کە دژی حکوومەتێکی ئیسلامییە لەعێراقدا. خۆ ئەگەر ئەوەینەکرد، ئەوا هەموو ڕێککەوتنێکی کورد لەگەڵ شیعەکان، دەبێتە مایە پووچی بۆ کورد. چۆنکە شیعە مەرجەعییەکان، بەمێشکی خۆیان بیر ناکەنەوە، بەڵکو مەلا سیستانی بیر دەکاتەوە بۆیان و، ئەوانیش دوای وی دەکەون. خۆ ئەگەر کورد ڕازینەبوو حکوومەت دروستبکا لەگەڵیان، ئەوا ئەو لایەنانەی کە لەگەڵ شیعەکان یەکیانگرتووە بۆ بەرژەوەندیی خۆیان، لێیانجیادەبنەوەو، بەوە بەرەی شیعە پارچە پارچە دەبێ و، ئەو دەم ناچار دەبن لە بێهێزیی خۆیان ملبدەن بۆ دانان بەو مافانەی کورددا، کە ئێستە دانیپێدانانێن. کورد نابێ پەلە بکەن لەدامەزراندنی حکوومەتی عێراقدا. مەلا سیستانی شەووڕۆژ کەوتووەتە پەلە بۆ دامەزراندنی حکوومەت.

8-پارتی و یەکێتی، دەبێ لەوە بگەن، کە ئێدی، کاتی ئەوە نەماوە، پتر چاوشارکێ لەگەڵ بەرژەوەندییە باڵاکانی خەڵکی کوردستان بکەن، چۆنکە هەموو ناکۆکییەك و لادانێك لەشارێی ئەو بەرژەوەندییە، دەبێتە هۆی هەڵگیرسانی ئاژاوە لەکوردستاندا، کە ئەمجارە بەزیانی پشتشکێنی ئەوان تەواو دەبێ، ئەوجا بەچارەڕەشیی خەڵکی کوردستان و، کوردیش باشیانگوتووە "ئەگەر کەسە، ئەلفێك بەسە". هەموو ڕێککەوتنێك لەگەڵ شیعەکان، دەبێ ڕەزامەندی گەلی کوردی لەسەر بێ.

دوا وشەشم ئەوەیە کە نابێ نەسیر کوڕی خودێلێخۆشبوو کامیل چادرچی بخرێتە پشتگوێ. ئەگەر هیچ کوردێك نەسیر نەناسێ، مام جەلال زۆر باش دەیناسێ و دەزانێ کە کاتێك لەزانستگەی بەغدا خوێندکار بووین، نەسیر چۆن پشتی کوردی دەگرت و، هاوڕێی زانستگەو دوکانەکەی بەشیر موشیر (ئوستاد)مان بوو.

نەورۆزو ساڵیادی "میدیا" پیرۆزبێ‌و، ئاهورامەزدا کوردو خەڵکی کوردستان بخاتە سەر رێی یەکێتی‌و چاکە.

بەرلین 2005/3/21

میدیا، **ژ** 184، 2005/3/29

وشەی (ژن) یان (ئافرەت) کامیان راستە؟

ئاسۆ حەمە ساڵح- بەرلین/ زاناو پرۆفیسۆر دکتۆر جەمال نەبەز لەشاری بەرلین لەهۆڵی مەڵبەندی ئاوەدانی لەسەر ئەم بابەتەو چەندین بابەتی دیکەی زمانەوانیو تایبەت بەرەوشی ژن, سیمینارێکی بۆ کوردەکانی دانیشتووی شاری بەرلین پێشکەێش کرد کەتیایدا چەندین راستی مێژوویی لەسەر هەندێك زاراوەی کوردی خستەڕوو کە رەنگە پێشتر زۆربەمان پێمانوابووبێت کە ئەو وشانە کوردی نین, بەڵام یەکە یەکە چووە ناو بنج و بناوانی ئەم وشانەو بۆی سەلماندین کەوشەکان کوردین و خەڵکانی ناکورد لەئێمەوە وەریانگرتووە, سەرەتا لەسەر وشەی (ژن) و (ئافرەت) چیرۆکێکی سەردەمی زووی خۆی گێڕایەوەو وتی: سەرەتای پەنجاکان (ئەحەی تەقی) کە سەر بەجل خوارەکان بوو، واتە ئەوانەی دژایەتی مەلیك مەحمودیان دەکردو نەیاندەویست دەوڵەتی سەربەخۆ دروست بکات بەڵکو دەیانویست لەگەڵ ترك رێك بکەون, هات لەدەرگای ماڵەکەمانیدا, منیش دەرگاکەم لێکردەوەو پێموت فەرموو وەرە ژوورەوە, وتی نایەم کارێکی بەپەلەو گرنگم بە باوکت هەیە, وتم خێرە وتی دەمەوێ بزانم (تۆفیق ئاغا حاجی فەتحوڵلا کە ناسیاوی باوکم بوو،ولەبەر لوتبەرزی پێیان دەگوت باری تەعالا) سەر بە چ پارتێکە؟ وتم بۆ؟ وتی چونکە ئەگەر ئەو سەر بەپارتی مەردان بێت، ئەوا من ئەچمە پارتی گەوادانەوە.

بەکارهێنانی وشەی (ژنو ئافرەت، یان خوێندکارو قوتابیو... هتد) وەك گرێدەرونییەکەی لێهاتووە, سەردەمی (دێ دێ ئێر)یش واتە ئەو کاتەی ئەڵمانیای (بەنێو) سۆسیالیستیو دیمۆکراتی هەبوو لە پاڵ ئەڵمانیای فیدرالیدا)، هەوڵیان دەدا کە لەراگەیاندن و رۆژنامەکانیاندا چەند زاراوەیەك بەکاربێنن کە لەیەکتری نەچن, لەکاتێکدا هەردوولایان هەر سەر بە نەتەوەی ئەڵمان بوونو بەزمانی ئەڵمانیش دەدوان, زۆر جاریش لە نەتەوەیەکدا بەهۆی جیاوازی ئاین، یان ئاینزا یان، پارتی باڵادەست، دوو زمانی جیاواز هاتووەتە کایەوە، سەر ئەنجام نەتەوەکە بووە بە دوو بەشەوە. لەباشووری کوردستانیش سەد حەیف و مەخابن ئەم دیاردە ترسناکە تەشەنەی سەندووە، بۆیە هیوا خوازم لەگەڵ یەکگرتنەوەی پۆست و دەسەڵاتەکاندا, هاوکات زاراوەکانیش لەسەر بنەما زانستیو مێژووییەکانی خۆیان بەکاربێنن, نەك وەك ئەحەی تەقی لەرقەبەرایەتیکردنی ئەوی دیکە، کوێرانە بڕیاربدەن.

وشەی (ژن) لەژینەوە دێت, واتە ئەو کەسەی کە ژیان دەدات بەخەڵك, ئەم وشەیە زۆر کۆنە بەزمانەکانی (روسیو بولگاری)یش، بەژن دەوترێ ژنو، ئەم وشەیە هیچ گومانێکی لەسەر نییە بۆیە چاکتر وایە هەموو کورد بەکاریبێنێت, (ئەوەتا)، بەکرمانجیش هەر (ژن) بەکاردێت، زۆربەی کوردیش کرمانجن, بۆیە لەهەموو حاڵەتێکدا وشەی ژن لەوشەی ئافرەت راسترەو, ژن واتە کاڤان- کابان- یان گەورەی ماڵو, وشەی کاك (یش، کەهاوڕەگی کاڤانە) بۆ گەورە بەکاردێت, تەنانەت لەسەردەمی ئەکەدییەکاندا (کا) بۆ گەورە بەکارهاتووەو, ئەگەر بەردێك گەورەبێت پێیدەڵێن گابەرد.

بەڵام وشەی ئافرەت تائێستا ساغ نەبووەتەوە واتاکەی چییەو, زۆر کەس وای بۆ دەچن کە وشەی ئافرەت لەئەفراندن- خەلقبوون- وەهاتبێت، یان لەعەورەتی عەرەبییەوە وەرگیرابێت, بەڵام ئەمانە هەمووی گریمانەن و هێشتا ساغ نەبووەتەوە بۆیە بەباشی نازانم ئێمەی کورد وشەیەك بەکاربێنین کە بەگومان بین لێی, کەواتە وشەی ژن راسترو گونجاو ترە.

ئەم وشەی ئافرەت و ژنەش، لەرێی حزب حزبێنەوە هاتووەتە ئاراوە, ئەم حزبانە هەر بەوەوە نەوەستاون کوردستان دابەش بکەن, بەڵکو هاتوون و هەوڵیان داوە لەقینی یەکتر زمانەکەشمان دابەش بکەن کە سەر ئەنجام بەماڵوێرانی کورد تەواو دەبێت. لەباکووری کوردستان وشەی (پیرەك- واتە پیرۆز یان بەڕێز) بۆ ژن بەکاردێت, تەنانەت وشەی (پیر) کە (شێخ)ە هەر لەهەمان زاراوەوە وەرگیراوە.

رەنگە زۆربەی کورد لایان وابێت وشەی لەهجە عەرەبییە, بەڵام وانییە, راستییەکەی ئەم وشەیە کوردییە، بۆ نمونە لەکوردیدا لاژە- لاوژە- گرەلاوژە هەیەو زۆرجار تیپی (ژ) جێی (ج) دەگرێتەوە, هەروەها لە ئینگلیزیدا لێنگویج واتە زمان هەیە، بەڵام چۆنکە کورد خاوەنی دەوڵەتی خۆی نەبووە, زۆرجار لەوشە کوردییەکانی خۆمان بەگومان

دەبین و بیرمان دەچێتەوە کەهی ئێمەن, چەندین ساڵە عەرەب و تورك و فارس گەلێك وشەی کوردی بەکار دەهێنن, کەچی لامان وایە کوردی نین بۆ نمونە عەرەب (هەڵمەت)ی ئێمەی کردووە بە (حملە), وەکو چەندین وشەی دیکە.

پاش ئەوەی عەرەب هاتن کوردستانیان داگیرکردو هەوڵیاندا ئاینی ئیسلام بلاْوبکەنەوە تا ئەندازەیەکی زۆر کورد لەگەڵیان نەبوون, تەماشای هەندێك وشەی ئاینی بکەن کە لەکوردیدا هەروەك خۆیان ماونەتەوەو عەرەب نەیانتوانی بیسەپێنن بەسەر کورددا بۆ نمونە: خودیٚ– نەبوو بە الله کە لەئیلۆهیمی عیبرییەوە وەرگیراوە, یان دۆزەخ – دۆژەك– نەبوو بە جهنم کە جەهەنەم خۆشی کوردییە ولە "جێی نزم" ەوە هاتووە واتە "اسفل السافلین", یان پەیامبەر نەبوو بە رسول, یان فریشتە– نەبوو بەملائکە، چۆنکە کورد بەر لەئیسلام بۆ خۆی جۆرە کولتورێکی ئاینی خۆی هەبووە.

وشەی شەیتان کە لەساتانی عیبرییەوە وەرگیراوە، زۆر جیاوازە لەوشەی شەیتانی کوردی کە لەراستیدا وشەکە بە کوردی لە (شاتەن)ەوە هاتووە کە شا –خوایەو تەن– لەشە (واتە لەشی گیانێکی خوایەتی تیدایە) وئەمەش بۆ رێزو پیرۆزویی و گەورەیی بەکاردێت، بەپێچەوانەی شەیتانی ئیسلام و جولەکەوە کە بۆ کاری بەدو شەڕانگێزی بەکاردێت.

عەرەب زۆر وشەی دیکەیان لەعیبرییەوە وەرگرتووە بۆ نمونە: یم (زەریا) یان نور (روناکی) لە "ئوور"ەوە کە وشەی (اوارها) لەقورئاندا بە شێوەیگەل (جمع) بەکارهاتوو یان رواه– روح, یۆمێر– یامر, و چەندین وشەی دیکەی.

وشەی "عەلەوی" لەئەلێڤەوە هاتووە واتە هالاْوی ئاگر یان ئاوی گەرم, هالاْڤ– ئالاو– ترك کردوویەتی بە ئەلێڤ چونکە لای عەلەوییەکان ئاگر پیرۆزەو کوردیش کاتی خۆی خوای ئاگری پەرستووە نەك ئاگر. ئاگر لای ئیسلامیش پیرۆزە.

لەراستیدا وشەی زۆرمان هەن کە کوردین و لەلایەن نەتەوەکانی ترەوە بەکاردێن. ئەرکی سەرشانی هەموومانە کە یەکە یەکە لێکۆڵینەوەیان لەسەر بکەین و بۆ نەوەکانی دوارۆژمان ساغیان بکەینەوەو لەپوکانەوەو بیرچوونەوە بیانپارێزین, هیواخوازم هیچ حزب و تاقم و گروپێك بۆ خۆ جیاکردنەوە لەوی دی کوێرانە زاراوەی سەیرو سەمەرە بۆ خۆیان دانەتاشن و زمانەکەمان لەت و پەت و لاواز نەکەن.

میدیا، **ژ** 191، 2005/5/17

چەند هوردەکارییەك دەربارەی جلخوار

کاکی هێژاو بەڕێز شێمحەممەد باڵەك

ڕێزو سڵاوی شیرینم بۆ جەنابت

زۆر سوپاس بۆ ئەو بەدواداچوونەی لەبارەی ڕۆنکردنەوەی بنەچەو ڕەچەڵەکی وشەی "جلخوار"ەوە نووسیوتانە. دیارە، ئەم هەوڵەتان ئەوە دەگەیەنێ کە بەڕێزتان بە تەنگ خزمەتکردنی زمانی کوردییەوە دێن. لەگەڵ ئەمەشدا، دەخوازم سەرنجتان بۆ ئەوە رابکێشم کە بۆچی ئەز ڕەگی ئەم وشەی "جلخوار"ە دەبەمەوە سەر "جرخوار"و، نەك ئەو "جلخوار"ەی کە ئێوە باستانکردنەوەو، لەنێوچەی باڵەکایەتی باوە.

ڕاستییەکەی، ئەم وشەی "جلخوار"ەی کە لەسلێمانی لەسەردەمی شانشینیی کوردستاندا هاتووەتەکایەو، وەك ئێوە فەرمووتانە، بەمانای "جاش"ی ئەوڕۆ بەکارهاتووە، هەر لەسەرەتای منداڵیمەوە، کە لەسلێمانیدا بەسەرمبردووە، بووەتە جێی پرسیاری من لەپیاوە پیرەکانی ئەو ڕۆژگارە، بەڵام هەریەکە وەرامێکی دەدایەوە، زۆر دوور لەم لێکۆڵینەوە بابەتانەیەی بەڕێزتان. هۆی ئەمەش ئەوەیە کە وشەی "جل" لەسلێمانی بۆ بەرگی مرۆڤ بەکاردێ، نەك بۆ هی ئاژەڵ، ئەگەرچی وشەی "جلەگا"ش هەیە. ئاشکرایە کە لەڕۆژانی منداڵیمدا نەمدەزانی کە لەهێندەك نێوچەی کوردستان "جل" بۆ بەرگی "چوارپێ" بەکاردێ‌و، ئەوەی لەسلێمانی پێیدەڵێن "جل" لەو شوێنانە "جلك"ەو لەباکوور "کنج"و "چەك"یش بە کاردێ.

لەسەرەتای پەنجاکانەوە کە لەزانستگەی بەغدا دەستمکرد بەخوێندن، بەهۆی دوکانەکەی ڕەوانشاد بەشیر موشیر (ئوستاد)ەوە، ژمارەیەکی بەرچاو کوردم ناسی، کە هەریەکەیان ڕابوردوویەکی، یان ڕامیاری، یان خوێندەواری، یان پیشەیی، یان...، یان هەبوو. تێکەڵبوونم لەگەڵ ئەم بەڕێزانە، بوو بەهۆی ئەوەی گەلێك شت فێر بمو، گەلێك زانیاریش کۆبکەمەوە، کە دەتوانم بێژم، ئەگەر ئەو هەڵسوکەوتەو پێوەندییانە نەبوونایە، ئەوا ئەو زانیارییانە لەگەڵ مردنی ئەو کەسانە دەچوونە ژێر خاکەوە، چۆنکە نەیاننوسیوەتەوە. تەنانەت، یەکێکی وەك مامۆستا ڕەفیق حیلمی، بەتکاو هاندانی من، بەشێکی کەمی بیرەوەرییەکانی خۆی لەژێر نێوی "یادداشت"دا بڵاوکردەوە.

سەرت نەیەشێنم، یەکێك لەو کوردانەی کە هاتوچووی دوکانەکەی "ئوستاد"ی دەکرد، کۆنە ئەفسەر جەمال عارف کەرکووکی بوو، کە برای دادوەر (حاکم) ڕەشاد عارف بوو. ڕەشاد عارف لەسەردەمی قاسمدا بووبوو بەئەندامی "کۆڕی سەروەرێتی" (مجلس السيادە). ئەم جەمال عارفە لەسەردەمی عوسمانییەکاندا، لەئەکادێمیای لەشکریی ئەستەموول، پلەی ئەفسەری وەرگرتبوو و، پاش دامەزراندنی شانشینیی کوردستان، لەگەڵ دەستەیەك ڕۆشنبیری کوردی ئەو سەردەمە، وەك جەمالی عیرفان‌و کامیلی حەسەنەفەندی‌و قالەی ئایشەخان‌و ڕەشید شەوقی (برای مامۆستا عەلی ئاگاو دەرهێنەری گۆڤاری "پەیژە" کە لەسەمیناری "پێوەندارێتیی کوردی"دا باسمکردووە)و مەحموود جەودەت‌و شاکیر مەجرووم‌و ڕەفیق حیلمی‌و شێخ نووری (باوکی شەهید شەهاب)و پیرەمێردو جەنەراڵ مستەفا پاشای یاملکی‌و ساڵح زەکی ساحێبقران‌و ئەحمەدی خواجا، چووبوونە سلێمانی بۆ لای شێخ مەحموود، بەنیازی خزمەتکردنی لەشکرو حکوومەتی کوردستان، کە خۆیایە، ئێرە جێی ئەوە نییە باسی ئەم بەڕێزانە بکەم، بەڵام هێندە دەبێژم، جارێکیان لەکاتی قسەکردندا لەگەڵ جەمال عارف، وشەی "جلخواری" بەدەمداهات‌و، بەشێوەی "جرخوار" ("جر" بە ڕێی لاوان) دەربڕی. کە وشەکەم دووبارە کردەوە پێی‌و، گوتم مەبەستت "جلخوار"ە. ئەمجارەش گوتی" نا.. جرخوار". ئەوجا لێمپرسی "جرخوار" لەچییەوە هاتووە، گوتی نازانم. بەڵام گوتی "ئەم جرخوارە، جەمالی عیرفان دایهێناو، لەپێشەوە، لە جەمالی عیرفانەوە داکەوت". شایانی باسە، جەمالی عیرفان، وەك لە پیاوە پیرەکانی سەردەمی منداڵیی خۆم بیستووە، فەیلەسووف‌و ماتماتیکەوان‌و ئەستێرەناس‌و ئەفسەرو ڕۆشنبیرێکی گەورەی کورد بووە، بەهەموو مانای وشە. ئەفسەر ئەحمەد بەهجەت (مامی دایکم) کە یەکێك بوو لەدەرچووانی ئەکادێمیای سوپایی ئەستەموول‌و ئەفسەری لەشکری شانشینیی کوردستان‌و، نووسەری چەند

پەرتۆكێكی ماتماتێك بوو بۆ قوتابخانە سەرەتاییەكانی كوردستان پاش دامەزراندنی دەوڵەتی عێراق، دەیگوت جەماڵی عیرفان "جیهانێك بوو پڕ لەزانستو عیرفان". جەماڵی عیرفان، بەگەنجیو لەرۆژانی فەرمانڕەوایەتیی شێخ مەحموودداو، لە هەلومەرجێكی تاریكو نووتەكدا بەدەستێكی تاوانبار كوژراوە. كاتی خۆی زۆر هەوڵمدا بزانم تاوانی كوشتنی ئەم كوردە مەزنە تاكهەڵكەوتووە، لەئەستۆی كێ، یان چ لایەنێكدا بووە، بەڵام داخەكەم، تەقەلاكەم بێسووت بوو. چۆنكە هەر كەسە چیرۆكێكی دەگێڕایەوە، جیا لەچیرۆكی ئەوی دی.

لێرەدا دەبێ ئەوە بێژم كە باوەڕ ناكەم جەماڵی عیرفان هیچ پێوەندییەكی بەنێوچەی باڵەكایەتییەوە هەبووبێ، یان هاتوچووی ئەوێی كردبێ، بەڵام مانەوەو خوێندنو كاركردنی ساڵانی ساڵ لە ئەستەموول، هەلی ئەوەی رەخساندووە بۆی كە هەڵسوكەوت لەگەڵ ژمارەیەكی زۆر لەخەڵكی باكووری كوردستان بكا. ئەمە ئەوەشی بچێتە سەر كە خەڵكی ئەو سەردەمەی سلێمانی "جلخوارەكان"ی بەبێڕەوشت دەدایە قەڵەم. تەنانەت كە لەهاوینی ساڵی 1956دا لەگەڵ هاوڕێی خۆشەویستم شێخ ئەحمەد نەقیبو مامۆستا عەزیز محەممەد (برای ئەركان) چووینە خزمەت شێخ مەحموودو، باسی جلخواران هاتە پێشەوە، شێخ مەحموود فەرمووی "ئەوانە تاقمێك سەرسەریو بێ ئەخلاق بوون". تكایە سەرنجی وشەی "بێ ئەخلاق" بدە.

بەڕاستی، پێموایە جەماڵی عیرفان، زۆر زاناتر بووە لەوەی ئەو دەستكەلایانەی داگیركەرانی بێگانە لە كوردستاندا، لە "جاشەكەر"، یان "كەری خۆ لەخۆڵدا گەوزێن" بچوێنێ. مەگەر ئەوەی "كەرێتی"و "خیانەتو نۆكەرێتیی داگیركەران"، یەك شت بن، یان ئەوەی هەموو خیانەتكارێك كەربێ. ئەوجا، كاكە شێمحەمەد، تۆ كە لەنێوچەیەكی وادا، ژیاویتو دەژیت كە، كاروباری ژیانی رۆژانەتان، بەزۆری بەهۆی كەرەوە دەچێ بەڕێوە، تائێستە چ خراپەو خیانەتو نامەردییەكت لەكەری قوڕبەسەر دیوە؟ پێشینان گوتوویانە: "مانگاو ماكەر، ماڵ ئاواكەر".ئەز بۆ خۆم، لەخزمەتو یارمەتیدانو بێزیانیی پتر، چی دیم، لەكەری بەستەزمان نەدیوە؟ ئەوانەی شان بەشانی سەربازانی داگیركەری عەرەب، گوندەكانیان كاولدەكردو، رەشەكوژیو ئەنفالیان لەكورد دەكردو، پەلاماری ژنانی كوردستانیان دەداو، ئێستەش، وەك بەرزەكی بانان، بۆی دەرچوونو، چارەنووسی هەزاران فیداكارو خێزانی شەهیدو پیری پەككەوتەو ژنی پیاوو كوڕكوژراو، بەدەستی وانەوەیەو، تەنانەت كراون بەنوێنەری گەل، ئەوانە كەری چین، مەگەر وەك ئوستاد بەشیر موشیری رەحمەتی دەیفەرموو "كەری ئاقڵ گێ" بن، ئەوانە كەرنین، بۆ دەسكەوتو بەرژەوەندیی خۆیان، زۆر زیرەكو وریان، بەڵام ئەوانەی باوەڕ بەمانە دەكەنو، ریشی گەل دەدەنە دەست ئەمانە، دەبێ بێژین "خودێ ئەقڵ بەمنداڵیان بدا".

هێژای گۆتنێیە، كە وشەی "جاش" لەگەڵ شۆرشی ئەیلوولدا كەوتە سەر زمان، ئەم وشەیە، لەوەوە نەهات كە خەڵك ئەوانەی رژێمی عێراق بە "غەیرە نیزامی"و، دوایی بە "فرسان صلاح الدین" نێوی دەبردن، بەكەرو جاشەكەر بداتە قەڵەم. نەخێر. "جاش" لەزمانی كوردیی هێندەك شوێندا، بەكەسێك دەڵێن، كە پیشەیەك بگرێتە دەستو، خاوەنی ئەو پیشەیە نەبێ. بۆ وێنە دەبێژن "جاش پۆلیس". واتە كەسێك كە پۆلیسی راستەقینە نییە، بەڵام یارمەتیدەرێتی. ئەمانەش لەگەڵ پۆلیسەكانو سەربازەكانی عێراق، پەلاماری خەڵكی كوردستانیان دەدا، كەچی نە پۆلیسی راستەقینەو نەسەربازی راستەقینە بوون، لەبەر ئەوە پێیاندەگوترا "جاش". دوایی وشەكە لەگەڵ تێپەربوونی كاتدا، مانای "جاشەكەری" وەرگرت.

ئەوجا دەمێنێتەوە سەر وشەی "گەمار" لەرستەی "جرێ وی گەمارە" كە بەڕێزت بە "گەماو" نووسیوتەو ئەوەش هەڵەی چاپییە. "گەم" شێوەیەكی دیكەی "گەن"و "گەنیو"ە، واتە "پیسو بۆگەنو گڵاو، كە دیارە وشەی گەماڵ (سەگی گەورەو نێر)یش پێوەندییەكی ریشەیی بەمەوە هەیە.

رێزو سڵاوم دووبارە دەكەمەوە.

بەرلین 2005/5/20

میدیا، ژ 192، 2005/5/24

ئەفسانەی سەرۆکایەتیی هەرێم

بزووتنەوەی کوردایەتی، لەسەردەمەکانی سەتەی رابردوو،و چەند سەتەیەکیش لەوەپێش، لەلایەن رێبەرانێکەوە دەبرایەڕێوە، کە لەنێو خەڵکی کوردستاندا بوو بوونە سیمبوڵ،و، وەك بووەیەکی پیرۆزو نەتەکین(1) (مصون) تەماشایاندەکرا. رێبەر، مۆتۆری بزووتنەوەکە بوو، هەر کاتێکیش ئەم مۆتۆرە لەکار بکەوتایە، سا، یان بە کوشتن، یان بە مردن، یان ناپا کیلێدەرکەوتن، یان بەوازهێنانی سەرکردەکە، ئەوا بزووتنەوەکەش لەکار دەکەوت،و دەوستا، هەتا سەرکردەیەکی دیکە دەبووە خاوەن کاریزما(2)و ئەو جێگەیەی دەگرتەوە. جەماوەر، گوێرایەڵی فەرمانی رێبەر بوو. رەخنەگرتن لە رێبەر بەگوناهێکی گەورە دەدرایە قەڵەم. جا هەرچەندە دەستەیەك لە هەڵسوڕێنەرانی پارتی دیمۆکراتی کوردستان، لەساڵی 1964دا، بەسەرۆکایەتیی سکرتێری گشتیی برایم ئەحمەد لەهێڵی رێبەرێتیی مەلا مستەفای بارزانی، دەرچوون،و، ویستیان رێبەرێتییەکی دیکە بهێننە کایە، بەڵام بارودۆخ نەگۆڕدراو درێژەیکێشا، هەتا هەرەسهێنانی شۆڕشی ئەیلوول لەبەهاری 1975دا، کە کۆتایی بەسەردەمی دەستەڵاتی تاکوتەنێی سەرکردەیەتیی کلاسیکی کورد هێناو، بوو بەهۆی ئەوەی هوردە بۆرژوای خوێندەواری شارنشینی سەر بەبیری مارکسزیمی ستالینتی، بتوانێ خۆی بنوێنێ،و، بکەوێتە رکەبەرایەتیی،و کێبەرکێی ئەوانەی دەیانویست هەر لەسەر ئەو رێسا کۆنە بمێننەوە، ئەوەبوو لەباشووری کوردستاندا، گەلێك حیزب،و کۆمەڵەی "پێشەڕەویخواز" دروستبوون، گەورەترینیان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان (ی.ن.ك) بوو، کە هەر لەسەرەتاوە، بزێوی،و چالاکییەکی بەرچاوی لەخۆی پێشانداو بەزۆری چەك کەوتە دەمکوتکردنی بیر جیاوازان. پارتی دیمۆکراتی کوردستان (پ.د.ك) کە لەتەوژمی هەرەسەکەوە، جەزرەبەیەکی سەختی بەرکەوتبوو، بوو بووە نیشانەی رەخنە،و تانووت،و توانج،و تەشەری هەموو لایەك، تەنانەت لەپلاری ئەوانەش رزگاری نەبوو، کە تارۆژی هەرەسەکە، خۆیان کاربەدەستی پلە دوو و پلە سێی شۆڕش بوون. پ.د.ك وایهلێهاتبوو کە زۆر بەزەحمەت خۆی بەرامبەر شاڵاوی ی.ن.ك رادەگرت. بەتایبەتی، چۆنکە یەکێتی، قسەی سوار بوو بوو، پارتی شەڕی دۆڕاندبوو. کە یەکێك شەڕی دۆڕاند، گلۆڵەی دەکەوێتە لێژی،و، کەس خاسی پێنایەژی،و، بێجگە لەوەش لەلایەن رژێمی سووریای دژ بە رژێمی عێراقەوە، پشتگیریی،و پشتیوانی لێدەکرا، کە ئەوەتا ی.ن.ك هەتا ئەوڕۆش چاو بەرەو ژێرو سوپاسبژێری ئەو رژێمەیە. ی.ن.ك بە هەڵگرتنی درۆشمی چەپاژۆی بریسکەداری بێکاکڵ، بازاڕی خۆی لەنێو خەڵکی ساویلکە،و تێنەگەیشتوودا گەرمکردبوو. ئەمە بێجگە لەوەی، ژمارەیەك مرۆڤی دڵپاك،و، بەهەق لەرەوتی نالەباری شۆڕش، تووڕە،و ناهومێدیشی لەخۆی نێزیکردبووەوە. زاڵبوونی بیرۆکەی مارکسیزمی سۆڤێتی بەسەر چینی خوێندەواری کورددا، لەپاڵ هێندەك هۆی بابەتانە،و نابابەتانەدا، رێی ئەوەیاننەدا بیرۆکەی سەربەخۆیخوازیی،و ئاشتیی نەتەوەیی، لەکوردستان جەماوەر پەیدا بکا. بەم جۆرە، بەشی هەرە گەورەی مێژووی بزووتنەوەی، گوایە کوردایەتی، لەباشووری کوردستاندا، لەکاتی هەرەسەوە،و هەتا ئەوڕۆ، بریتییە لەمێژووی شەڕ،و بەیەکدادان،و، ئاشتبوونەوە،و رێککەوتن،و، تێهەڵچوونەوە بەشەڕ،و ئاشتیدا، لەلایەن ئەم دوو حیزبەوە، کە دیارە لەم پێناوەداو بۆ دەستگرتن بەسەر دەسەڵاتی تاقانەدا، هەردوولا ناچار بوون پەنا ببەنە بەر داگیرکەرانی کوردستان،و، هەر لایەنەش، بۆ خۆپاراستن،و خۆ بەهێزکردن، هێندەك لەحیزبە گچکەکانی باشوورو، تەنانەت هێندەك لەحیزبە کوردییەکانی پارچەکانی دیکەی کوردستانیشیان بەخۆوە بەستووە،و، داویانن بەشەڕ دژی حیزبی دژ بەر. پێ بەپێی ئەمە،و، لەئەنجامی شەڕ،و بەیەکداداندا، گەلێك لەکۆنە دەسکەلاکانی رژێمی بەعس،و سیخوڕەکانی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان،و، کەسانی هەلپەرست،و کوڕی رۆژ،و بەکرێگیراوو ئاژاوەگێڕو کۆنە جاش، کەوتوونەتە نێو ئەم دوو حیزبەوە،و، پلە،و پایەشیان وەدەستهێناوە،و، ئاگری شەڕی ساردو گەرم،و کینەبەرایەتیان دژی یەك خۆشتر کردووە. هەر ئەم رەوشە نالەبارەش بووە کە بوو بەهۆی ئەوەی کورد لەدەرفەتی جەنگی هەشت ساڵەی نێوان عێراق،و ئێراندا، نەك هەر هیچی دەستنەکەوێ،و بەس، بەڵکو لەهەردوولای جەنگکەر زیانی پتر لێبکەوێ،و، تووشی ئەنفال،و چەکی کیمیایی،و دەربەدەری،و گەلڕەوی ملیۆنی ببێ. پاش ئەمەش لەشکانی لەشکری سەددام لەکوێت،و،

دامەزراندنی "هەرێمی نەفڕین"، کە بەڕاستی هەلێکی زێڕین بوو بۆ کورد، کە دەبوو کورد بەرەو سەربەخۆیی ببا، کەچی پاش چواردە ساڵ فەرمانڕەوایەتییەکی دوور لەدەسەڵاتی عێراق، هەر بەدەستی سەرکردەکانی ئەم دوو زلحیزبە، کرایەوە بە بەشێك لەدەوڵەتی دەستکردو داگیرکەری عێراق، بەرامبەر چەند درۆیەکی بێسەروبەر، کە هەر ڕۆژە تەونی درۆیینەی لەلایەکەوە شیدەبێتەوە. دەمێکە ئەو ڕاستییەم لەرۆژنامەی "میدیا"دا نووسیوە، کە حکوومەتی عێراق لەلایەن چەند بنەماڵەیەکی شیعەی ئێرانییەوە دەربرێ بەڕێوە، وەك بنەماڵەی حەکیمو جەعفەری، کە فەرمان لە مەلا سیستانی فارس وەردەگرن و، دەمێکە ئەوەشم گوتووە، خومەینی چەندی پێبوو بۆ کورد، سیستانیش هەر ئەوەندەی پێیە. جەعفەری، ئەوڕۆ دەستی ناڕواو، تەنانەت گەڕەکێکی بەغداشی بۆ دابیننا‌کرێ، کەچی دەچێتە ئەنقەرەو، بەڵێنی لەنێو بردنی کوردە هەڵاتووەکانی باکووری کوردستان بۆ باشووری کوردستان، دەدا بە ڕژێمی ترك. ئەم چوونەشی بۆ ئەنقەرە، وەرامێکی فارسانە بوو بۆ مام جەلال، کە چوو سەری ئەردەنی دا. چۆنکە شیعەکان، ئەردەن بە دوژمنی خۆیان دەزانن، ئەوەبوو شا عەبدوڵڵا، باسی "هلال الشیعەی"ی کردو گوتی: شیعەکان بەتەمای یەکگرتنی ئێران و عێراق و لوبنان و سووریاو شیعەکانی کەنداون (بە شیعەکانی حیجازیشەوە)و، شیعەکانیش، لە هەموو لایەکەوە کەوتنە قسە پێگوتنی و سووککردنی. ئەمە لەکاتێکدا، کە تیرۆر، لەهەموو نێوچەکانی عێراقدا (بەو نێوچەیەشەوە کە لەژێر دەسەڵاتی دوو زلحیزبەکە دایە)، ڕۆژ لەدوای ڕۆژ، توندوتیژتر دەبێ. کەچی دوو زلحیزبەکە، لەباتی ئەوەی لەئەمریکاو بەریتانیاو هەموو جیهانی بگەیەنن، کە عێراق، هەزار پینەشی بکرێ، نابێتەوە بەیەك دەوڵەت و، بیروڕای گەلێك لە سیاسەتکاران و کەسایەتییە جیهانییەکان (بۆ وێنە هەنری کیسنجەر) لەم بوارەدا بکەن بە بەڵگە، کەچی تازە خەریکی شەڕە دەنووکن لەسەر کێشەی سەرۆکایەتیی هەرێم. بەڕاستی، یەکێك کەمێ لە ئەلفوبێی ڕامیاری و قانوون بزانێ، دەزانێ سەرکردەی هەرێم، یان سەرۆکی هەرێم، لەدەوڵەتێکی دیمۆکراتیدا، نایەتە هەڵبژاردن، مەگەر بەپێی قانوونێك، کە ئەو قانوونە بەشێك دەبێ لەدەستووری ئەو دەوڵەتە، یان ئەو هەرێمە. بەڵام ئەوڕۆ ئەو قانوون و دەستوورە نییە. لەبەر ئەوە، هەموو باسکردنێکی کێشەی سەرۆکی هەرێم، باسێکی بێجێ و دەوەنبەئاشە. بۆ دانانی ئەو قانوون و دەستوورەش، دەبوو پەرلەمان هەر دە ڕۆژ دوای هەڵبژاردن کۆبووبووایەوەو، حکومەتی یەکگرتووی پێکەوە بنایەو، دەستووری هەرێمی ئامادەو پشتڕاست (تصدیق) بکردایەو، لەو دەستوورەدا، دەسەڵاتەکانی سەرۆکی هەرێمی دەستنیشانبکردایە، دەستوورەکەشی بخستایە گشتپرسییەوە. ئەوجا بۆ هەرێمێکی وەك باشووری کوردستان و، لەو بارودۆخەدا کە کورد تێیکەوتووە، هەتا دەسەڵاتی سەرۆکی هەرێم زۆرتر بێ، باشترە. چۆنکە ئەگەر سوننییەکان بەشداری هەڵبژاردن بکەن، لەوانەیە کورد ئەمجارە پلە سێ بینی و سەرکۆماری عێراق، کورد نەبێ. لەبەر ئەوە دەبێ دەسەڵاتی سەرۆکی هەرێم بەرامبەری دەسەڵاتی سەرکۆماری عێراق بێ. بۆ وێنە: سەرۆکی هەرێم دەبێ فەرماندەی هێزەکانی لەشکر بێ، بۆ ئەمەش، نە پارتی و نە یەکێتی و، نە هیچ حیزبێکی دیکە، مافی ئەوەیان نییە چەکدارو میلیشیایان هەبێ. خۆ ئەگەر دەڵێن پێشمەرگە میلیشیانین، فەرموو بابیانکەن بە لەشکرێکی یەکگرتوو. لەشکری وڵاتێك، هەریەك لەشکرەو نابێتە دووان و، هیچ وڵاتێك دوو لەشکری نییە. پاشان سەرۆکی هەرێم، یان لەلایەن پەرلەمانەوە هەڵدەبژێردرێ، یان لەلایەن گەلەوە، بەشێوەی دەنگدان. سەرۆکی هەرێمی باشووری کوردستان، ئەگەر بەهەڵبژاردن بێ، باشترە، وەك لەوەی بەبڕیاری پەرلەمان بێ. چۆنکە پەرلەمانەکە پەرلەمانی پارتی و یەکێتییەو، خۆ ئەگەر دەبێژن ئەندامی واهەن سەربەخۆن، یان سەر بەحیزبەکانی دیکەن، ئەوا دەبێژم، لەم بارەشیاندا، پەرلەمانەکە هەر دەبێ بە پەرلەمانی هەولێرو سلێمانی و دهۆك، چۆنکە هەتائێستا، نە کەرکووك و نە هیچ بەشێکی دیکەی باشوور، کە لەژێر دەستی سەددامدا بووە، نەخراوەتە سەر ئەم سێ ستانە. دوایی، بۆ هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم، کوردی دەرەوەی ئەم سێ ستانەو کوردستانییەکانی ئەو شوێنانەی کە کوردستانن، بەڵام ئەمڕۆ لەسنووری کوردستاندانین، دەتوانن دەنگ بدەن. بێجگە لەمەش سەرۆکی هەرێمێکی وا هەڵبژێردراو، پێویستی بەجێگر نییە. لەکاتی تەنگانەدا سەرۆکوەزیران، بۆ ماوەیەکی کاتی جێیدەگرێتەوە. ئەمەش لەکاتێکدا دەبێ، ئەگەر بوونی

سەرۆکوەزیران شتێکی پێویست بێ‌و، سەرۆکی هەرێم بەپێی قانوون، دەسەڵاتی سەرۆکوەزیرانی نەبێ. ئەمەش، بەلای منەوە، بۆ هەرێمی باشووری کوردستان باش نییە، بەتایبەت، لەکاتی ئێستەدا. سەرۆکی هەرێم دەبێ لەهەڵبژاردنێکی ئازادداو، پاش ئەوەی هەموو کاندیداکان بەرنامەی خۆیان بڵاوکردەوە، هەڵبژێردرێ‌و، دەسەڵاتێکی وای پێبدرێ کە بتوانێ جڵەوی کەشتیی کوردستان لەم زلزەریا زریاناوییەدا، وەستایانە بەدەستەوە بگرێ. ئەگەرنا، ئەگەر وانەبێ‌و، ئەمەش ببێتە حیزبحزبێنەو نیوە بەنیوە، هەموو باسێکی سەرۆك هەرێمی، لەئەفسانەکەی پشت "قوللەی قاف" دەچێ.

پارتی‌و یەکێتی، پاش ئەوەی بەترساندنی خەڵك، کە ئەگەر نەچنە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوە، ئەوا ژمارەی کورد لەپەرلەمانی عێراقدا کەمدەبێ‌و کورد ناتوانن داخوازییەکانی خۆیان لەدەستووردا بچەسپێنن‌و، هێندەك لەسەرکردەکان‌و بنکردەکانیشیان، مۆرکی خیانەتکارییان دەنا بەوانەوە کە نەچوونە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوە بێمەرج. کە ئەز یەکێك بووم لەو "خیانەتکارانە"، ئەوجا ئەوڕۆ بەتەواوی دەرکەوت، کە مەبەستی هەردوولایان خزمەت نەبوو، بەڵکو هێشتنەوەی دەسەڵاتی خۆیان بوو. ئەوەتە نوێنەرەکانیان، وەك من، ناچنە پەرلەمان.. ئەز کە بە بەڵێنەکانی ئەم دووانە باوەڕم نەدەکرد، لەوەوە هاتبوو کە باشم دەناسین، چۆنکە هەشت ساڵی رەبەق (لە 1994-2002) خەریکی نێوبژێکردن‌و نێزیککردنەوەی هەردوولا بووم، لەپێناوی ئەوەدا کە گەلی رەشوڕووتی کوردستان هەناسەیەکی خۆشیی هەڵمژێ، بەڵام بۆمدەرکەوت، کە ئەو رێککەوتنە لەنێوان ئەم دوو لایەنەدا، کارێکی لەکردن نەهاتووە، مەگەر دەستێکی ئاهۆڕایی پشتیوانی لێبکا. چۆنکە خوێنکەوتنە نێوی چل ساڵ بەدرێژیی‌و، بەگوێچکەدا خوێندنی مرۆڤی سادەو دڵشکاوو، ئەم لەو هاندان، بابەتێك نییە کە هەروا بەهاسانی لەبیر ببرێتەوەو، لەکار بخرێ، بەتایبەتی لەکۆمەڵگەیەکی وەك کۆمەڵگەی کوردەواریدا.

دوو زلحیزبەکە، پاش ئەوەی بۆیاندەرکەوت کە ئەم عێراقچێتیە خەست‌و خۆڵەیان، هیچ سووتێکی نەبوو، پتر لەوە گەیشتن کە ئەم پەندەی ئەوان بەکوردییان داوە، ئەنجامی زۆر ترسناکی لێدەبێتەوە، ئەوجا، مقۆمقۆ کەوتووەتە نێوانیانەوەو، بەتایبەتی لەنێو ی.ن.ك دا کەسانێك پەیدا بوون، دەیانەوێ هەموو دەستە چەورەکەی خۆیان بە ملی مام جەلالدا بسوون، ئەگەرچی مام جەلالیش فریشتەی ئاسمان نییە، لەگەڵ ئەوەشدا، خۆیان لەبەردەم کاری کراودا دەبینن‌و، مۆتەکەی هەڵبژاردنی کۆتایی ساڵ، سەر سینگی گرتوون‌و دەزانن کە ئەمجارە، ئەگەر سوننییەکان بێنە کایەی هەڵبژاردنەوە، ئەمان رەنگە 10٪ی دەنگەکانیش وەدەستنەهێنن. چۆنکە، نەك هەر جەماوەرێکی هەڵخەڵەتاو دەنگ نادا بۆیان، بەڵکو ریزە کەلێنتێکەوتووەکەی خۆشیان، ژمارەیەکی یەکجار زۆری سەر بەحیزبەکانی خۆیانیشی ناهومێد کردووە. ئەوجا ئێستەو پاش ئەوەی کە بەمازوو تێشکاون، دەیانەوێ خۆیان بەسیچکان هەستێننەوەو، کێشەی "سەرۆك هەرێمی"یان هێناوەتە پێشەوەو ئەمەشیان کردووە بە ئەفسانەکەی پشت قوللەی قاف.

بە بیروڕای من، دەستێکی نهێنی، یان چەند دەستێکی نهێنی هەیە کە هەوڵی ئەوە دەدەن، چالاکیی تیرۆریستانەی کۆمەڵە دەستوەشێنەکان لەبەغداو نیوچە عەرەبییەکانی عێراق، ناچار بەهەڵاتن بەرەو کوردستان بکەن‌و، بەتایبەتی بۆ نێو ئەو سێ ستانەی بەدەستی دوو زلحیزبەکەوەیە. ئەمەش لەپاڵ ناکۆکی‌و پشێوی نێوان ئەم دوو لایەنەدا. کە ئەمەش وایلێهات، ئەو دەمە دەتوانن هەموو ویستێکی داگیرکەرانەی خۆیان بەسەر کورددا بسەپێنن.

ئەوجا ئێستەو، پاش ئەوەی ئاشکرابوو، کە خەڵکی کوردستان بەم شێوەیە گاڵتە بەچارەنووسیان دەکرێ، هیچ چارەیەك نەماوە، ئەوە نەبێ جەماوەری کوردستان بکەونە سەرکێشیی شارستانیانە، واتە، لەرێی خۆپێشاندانی بەردەوامی خۆیانەوە، بیخەنە بەرچاوی هەموو جیهان، کە خەڵکی کوردستان شتێکەو، دوو زلحیزبەکە شتێکی دیکەن‌و، داخوازییەکانی هەردوولایان لەیەك جیاوازن‌و، دەبا مووچەخۆرانی کورد، وەك بۆ زیاد کردنی مانگانەکەیان خۆپیشاندان سازدەکەن، کە شتێکی هەقە، بۆ چارەنووسی کوردستانیش بیکەن. دوکتۆر نووری تاڵەبانی‌و هەڤاڵە پەرلەمانتارەکانیشی، پێویستە هەڕەشەکەی خۆیان بخەنە مەیدانی کردەوەو، ئێدی چاوەڕوان

نەکەنو، بکەونە کۆبوونەوەو گازینامە ناردن بۆ ئەوانی دیکەو، ئەگەر نەهاتن، ئەوا بڕیار بدەن بۆ سەندنەوەی رەوایەتی لێیانو، ئەوجا دەستبەکاربن بۆ نووسینی دەستووری کوردستانو دڵنیاشبن هێدی هێدی جەماوەری کوردستانو دەرەوەی کوردستان لەدەوری خۆیان کۆدەکەنەوە، چۆنکە، هەر راستی سەردەکەوێ، ئەگەرچی هێنانەدیشی ماوەیەك دوابکەوێ.

1-"نەتەکین" لەباکووری کوردستان بۆ گۆڕی چاکێك بەکار دەبرێ کە کەس نەتوانێ دەستی ناحەزانە درێژ بکابۆیو بەپیرۆزی بزانێ.
2-"کاریزما" وشەیەکی وێنانییە، "کرامات"ی عەرەبی لە "کاریزرما"وە هاتووە.

بەرلین 2005/5/26

میدیا، **ژ** 193، 2005/5/31

باشە! چرا هەڵکەین، چی تێدا ماوە، بەڕێزینە؟

کە مرۆڤ لەم رۆژانەدا، رۆژنامەی دوو زلحیزبەکە دەخوێنێتەوەو، گوێبیستی قسەی سەرکردەکانیان دەبێ‌و، تەماشایەکی تەلەفیزیۆنەکانیان دەکا، کە بە پارەی رفێنراو، لەهەژارانو لیقەوماوانی کورد، دەچنبەڕێوەو، تەپڵو زوڕنا بۆ رێبازی چەوت‌و چەوێڵ‌و، چەواشەکەرانەی حیزبەکانیان لێدەدەن، هەست بەوە دەکا، کە ئەمانە پێیانوایە نهێنییەکی زۆر، شاراوەو گرنگیان دۆزیوەتەوە، ئەوەش ئەوەیە کە، حکوومەتی برایم جەعفەری، "نیازی خراپە بەرامبەر بە کورد"، چۆنکە لەبەرنامەی حکوومەتەکەیدا، نەباسی "تایبەتمەندیی هەرێمی کوردستان" کراوەو، نە "ئاماژە کراوە بە قانوونی کاتیی بەڕێوەبردنی دەوڵەت"و نە "نێوی پەرلەمانی کوردستان" هێنراوەو، نە "ئاماژە کراوە بە مادەی 58ی قانوونی کاتی بۆ ئاساییکردنەوەی بارودۆخی کەرکووک"، ئەمە بێجگە لەوەی کە لەسوێندندانی وەزیرەکانی کابینەی جەعفەریدا، وشەی "فیدراڵی‌و دیمۆکراتی" پەڕێنرابوون. ئەوەشی بچێتە سەر، کە حکوومەتی جەعفەری، لەڕێی وەزیری نێوخۆکەیانەوە، بەیان جەبر سۆلاخ، کە ترکمانێکی شیعەیەو، باوەڕپێکراوی رژێمی ئێرانە –ئەمەشم دەمێکە باسکردووە، بەتایبەتی لەوتووێژی رۆژی 12ی گولاندا لەگەڵ رادیۆی ئوستراليا، کە رادیۆی "رۆژاڤا"ش چەند جارەکی دیکە بلاویکردەوە– بڕیاری دەرکردنی دوو هەزارو پێنجسەت ئەفسەرو پۆلیسی کوردی لەکەرکووک داوە. ئەوەجا ئێستە دەبێ، قسە نەستەقە کوردییەکە بێتەوە بیرمان کە دەبێژێ "چرا هەڵکەیت، هەر گووی تێدا ماوە".

ئێستە ئەگەر یەکێك ویژدانی هەبێ‌و، رۆژنامەی "میدیا"ی خوێندبێتەوە، کە دڵنیام سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە دەیخوێننەوە، زۆر باش ئاگای لەوە هەیە کە دەمێکە باسی ئەوەمکردووە کە ئاغای جەعفەری فارسەو گوێرایەڵ‌و خزمی مەلا سیستانییە، بەپێی هەواڵێك کە رۆژنامەی "کیهان" (چاپی لەندەن 1057، 6/5– 2005/6/1) بلاویکردووەتەوە. کەمال خەرازی وەزیری دەرەوەی رژێمی مەلاکانی ئێران کە چووە بۆ عێراق، چووە بۆ سەردانی مەلا سیستانی، مەلا سیستانی زۆر بەگەرمی‌و دۆستانە پێشوازی لە خەرازی‌و هاوڕێکانی کردووەو، کاتێکی زۆری داوە پێیان بۆ مانەوە لەلای‌و خۆشەویستیی فرەی خۆی بەرامبەر بە خەڵکی ئێران پێشانداوەو گوتوویێتی هەموو کاتێك دوعای خێر بۆ گەلی ئێران دەکاو، بە (ئیئتیلافی یەککرتووی عێراق) یشی گوتووە کە مافی "کەمایەتیی سوننی" ون نەکەن. بەڕاستی سیستانی‌و جەعفەری هەردووکیان هیچیان پێنییە بۆ کورد، پتر لە خاپاندن‌و دەستبڕین‌و کاتبردنەسەرو خۆ کۆکردنەوە بۆ پەلاماردانی کورد، ئەوجا پەلامارێکی گەلێك خراپتر لە ئەنفالەکەی سەددام، چۆنکە، ئەمجارە، هەرچەندە بەسەر زاری، بەنێوی دیمۆکراتی‌و هەڵبژاردنیی ئازادو بردنەوەی زۆربەی زۆری دەنگەکانەوە دەبێ، بەلام، لەبنچینەدا، ئامانجی ئەمانە، دامەزراندنی رژێمێکی دیکتاتۆرانەی ئاینی‌و گەلە کۆمەڵییە، کە ئەمەیان، گەلێك مەترسیدارترو دەستوەشێنترو خوێنرێژترە لەدیکتاتۆرێتیی تاکەکەسی‌و حیزبی‌و، ئەوەی وای لە جەعفەری‌و مەلا سیستانی‌و سۆلاخ‌و موقتەدا سەدرو گەلەکۆمەی شیعەکان کردووە، کە جارێ هێمن بن‌و چاوەڕوان بکەن، ئەوەیە کە هێشتا لاوازو بێدەسەلاتن‌و، بەربەرەکانێی سوننیەکان لەدژیان بەهێزەو، ئەمریکاش لەعێراقدایە، ئەگەرنا، دەمێك بوو پەلاماری کوردستانیان دابوو. دەمێکە باسی ئەوەشمکردووە کە شیعەکان لەکاتی بێهێزی‌و دەستنەڕویشتندا، پەنا دەبەنە بەر ئەو پرنسیپەی کە، نێویان ناوە "تقیە" واتە، خۆشاردنەوەو بێدەنگبوون‌و دەرنەبڕینی مەبەستی راستینەی خۆیان، ئەمەش لەگەڵ تێپەڕبوونی سەتان ساڵدا بووەتە پاڵپێوەنەرێك بۆ خووگرتن بەدرۆکردنەوەو، دانانی درۆ بە "حەلال" بۆ خۆیان، کە بە "درۆی شەرعی نێوی دەبەن" هەر ئەم پەروەدەیەشە کەوایکردووە، کاتێك کە تۆ لەگەڵ فارسێکدا دەکەویتە قسە، لەباتی جارێك دەجار، "بالێ، بالێ‌و چشم‌و چاکرتم‌و قوربانت بروم"و چی‌و چی دەبیسیت لێی، گومانت لەوە دەبێ، ئایا ئەم زمانە شیرینە چەورەی، ئاوێنەی هەستی دەروونێتی یان نا!!

دەڵێن، قسە قسە دێنێ... ساڵانێك لەمەوبەر، رۆژێکیان وارێککەوت لەگەڵ ناسیاوێکی عەرەبدا، ماوەیەك بەسەر شەقامێکدا پێکەوە رۆیشتین، لەپڕ تووشی دۆستێکی فارس بووم، کە رووبەڕووی ئێمە دەهات‌و، ماوەیەك وەستاین

لەگەڵیەك‌و، هێندەك لەهەواڵی یەكدیمان پرسی‌و، كە جیابووینەوە، ناسیاوە عەرەبەكە گوتی، "وادیارە ئەو كوڕە فارس بوو". گوتم: چۆنت زانی؟ گوتی: كەمێك فارسی تێدەگەم، چۆنكە لەنێویاندا ژیاوم". ئەمەشی بەجۆرێك گوت، كە ناچار بووم بێژم "پێموایە، دڵگرانیت لێیان". گوتی "ببوورە، بەڕاستی نامەوێ بزانم دۆستایەتیی تۆ لەگەڵ ئەو كوڕە فارسە چۆنە..." قسەكەم پێبڕی‌و گوتم" ئەو برادەرە دەمێكە دەناسم‌و، كوڕێكی زۆر باشە‌و دڵپاكە"، گوتی "ئەوە نازانم، بەڵام هەر كاتێك فارسێك ببینم، درۆم بیر دەكەوێتەوە".

نامەوێ زۆر لەسەر ئەم بابەتە بڕۆم، ئەوەندە نەبێ كە بێژم، سەرەتای "تقیە" كە "كتمان" (دەرنەخستن)یشی پێدەڵێن، لەئیسلامیشدا هەیە، ئەگەرچی بەم شێوەیە نییە كە شیعەكان بەكاریدەهێنن. ئەوەتا لە حەدیسێكی پەیامبەری موسڵماناندا هاتووە كە دەبێژێ: "إستعینوا علی قچاو حوائجكم بالكتمان، فإن كل ژی نعمەٍ محسودً".

لەگەڵ ئەمەشدا، پێدەچێ كە ئەم پرنسیپی "تقیە"و "كتمان"ەی، لای فارسەكان، مێژوویەكی كۆنی هەبێ، چۆنكە زەردەشت، ئاینێك‌و فەلسەفەیەكی گەورەو گرانی لەسەر بنچینەی چوون بەگژدرۆدا دامەزراندووە، تەنانەت وشەی "درۆ" لەوشەی " درنج"ەوە هاتووە كە بە پەهلەوی "درۆژ"ە، (سەرنجی وشەی "دێوو درنج بدەن" كە دیارە دێوو درنج بەدوژمنی خودێ دراونەتە قەڵەم) وكوردیش، زۆر جار، "درو درۆزن" پێكەوە بە كار دەبن.

پاش ئەم پێشەكییە، دەمەوێ چەند پرسیارێكی رەوا ئاراستەی دوو زلحیزبەكە‌و هەموو ئەوانەش بكەم كە بەفەرمانی ئەم دوو زلحیزبە، دەجووڵێنەوەو، هەموو ئەوانەش كە لەنێوەوەو دەرەوەی وڵات وهێندێكشیان بە ئاڵای كوردستانەوە چوونە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوەو، بەدەستی خۆیان، خۆیان كرد بەعێراقی‌و، تكام ئەوەیە وەڵامی ئەم پرسیارانە بدەنەوە، كە دەمێكە كردوومن، خۆ ئەگەر سووتیشیان نەبێ، زیانیان نییە:

* باشە! كە بەرنامەی حكومەتەكەی جەعفەری ئاوابێ، ئێدی بەڵگەی ئەم دوو زلحیزبە چییە بۆ مانەوە لەنێو حكوومەتی شیعەكانداو، چاوەڕوانكردنی بێكەڵك‌و دواخستنی هێنانەدی مافەكانی كورد، هەتاكو جەعفەری، یان یەكێكی دیكە لەوپەڕگر (متگرف) تر، خۆی بەهێز دەكا كە بتوانێ، بەزۆری ژمارەی شیعەو، دەنگی دژ بەكوردی زۆربەی خەڵكی عێراق، كورد بیدەنگ بكاو داخوازییەكانی كورد بەشێوەیەكی "دێمۆكراتانە" پێشێلبكا؟ بۆچی دەبێ ئەم هەلە بدرێ بە ئاغای جەعفەری‌و داروەستەی؟

* ئایا دوو زلحیزبەكە دەڵێن چی بەرامبەر بەوەی كە رژێمی ئێران‌و رژێمی ترك رێككەوتوون، لەسەر ئەوەی بەیارمەتیی حكوومەتی جەعفەری شەڕ بەو گێریلایانەی PKK بفرۆشن كە پەنایان هێناوە بۆ چیای قەندیل؟ ئەمە لەكاتێكدا كە PKK وازی لەهەموو داخوازییەكی بنچینەیی خەڵكی كوردستان هێناوەو، بەوە رازییە كە رژێمی ترك "لێبوردنێكی گشتی" دەربكا بۆیان‌و، ئەوانیش بگەڕێنەوەو بكەونە كار بۆ دامەزراندنی "كۆماری دێمۆكراتی تركیا". ئایا دوو زلحیزبەكە لە جەعفەریان پرسیوە، كە چووە بۆ ئەنقەرە، باسی چی بەنهێنی كردووەو لەبەرچی هۆشیار زێباری لەگەڵ خۆی نەبردووە؟ ئایا رێزگرتنی لە "هەڤاڵبەندێتی"ی كورد ئەمەیە؟

* ئایا دوو زلحیزبەكە دەڵێن چی بەرامبەر بەو قسەیەی جۆرج دەبلیو بوش كە گوتی "دێمۆكراتیی تركیا، نموونەیەكە بۆ هەموو رۆژهەڵاتی ناڤین"؟ بۆچی سەركردەكانی دوو زلحیزبەكە، نەیانتوانیوە، یان نەیانویستووە، تائێستە، لە جۆرج بوش، یان لەو وەزیرانەی بوش كە هاتنە كوردستان بگەیێنن، كە ئەگەر "دێمۆكراتی تركیا" ببێتە نموونە بۆ رۆژهەڵاتی ناڤین، مانای وایە دەبێ كورد واز لە زمان‌و فەرهەنگ‌و خاك‌و تەنانەت بوونی خۆشیان بهێنن؟ ئایا ئەم قسەیەی جۆرج دەبلیو بوش، لەگەڵ ئەو قسەیەی خانمی كۆندا لێزاریس، یەكدەگرنەوە كە لەهەولێر باسی هاوڕێیەتیی گەلی كوردو گەلی ئەمریكای كرد؟ ئایا مام جەلال، كە چەند مانگێكی كەمی ماوە وەك سەركۆمار، بیری لەوە كردووەتەوە كە ئەم دەرفەتە بەكاربهێنێ‌و چەند سەفەرێكی ئەمریكاو ئەورووپا بكاو، كێشەی كوردو كوردستان لەدەستەڵاتدارانی ئەو وڵاتانە بگەیەنێ؟ ئایا چوونی مام جەلال بۆ، ئەنقەرەو تاران‌و دیمەشق بەكاری كوردو كوردستان دێ؟.

* ئایا سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، هیچ کاتێك بیریان لەو کردووەتەوە کە هۆی هەرەسەکەی بەهاری حەفتاو پێنج، شلو فشەڵیی رێککەوتنی مارتی حەفتا بوو، کە چوار ساڵ کاتی دا بە سەددامو رژێمەکەی، تا خۆیان بەتەواوی کۆکردەوە؟ ئایا ئەگەر لەوە وانەیەك فێر بووبن، نەدەبوو جارێ نەچنە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوە، هەتا کێشەی کەرکووكو کێشەی خاکە بە عەرەبکراوەکانی دیکەی باشووری کوردستان تەواو دەبوو؟ ئایا سەرکردەکانی کورد، بەرپرسیار نین لەوەی کە تا ئەورۆ، جەعفەری، نەك هیچ هەنگاوێکی لەو بارەوە نەناوە، بەڵکو لەسەر نەخشەی بەعسییەکان دەڕوا بەڕێوە؟ ئایا ناکرێ ئولتیماتۆمێك (انژار) بدەن بە جەعفەریو رەپوراست بێژن پێی، ئەگەر لە ئەورۆوە تا یەك مانگ، داخوازییەکانی خەڵکی کوردستان جێبەجێنەکەیت، ئێمە لەحکوومەتەکەت دەردەچین؟ ئایا ئەو وریاکردنەوەیە کە ئەگەر بەڕاستی بێ، کورسی تەقولەقی جەعفەری تەقولەقتر ناکا؟ باشە، بۆچی دەبێ دۆخی عێراقو حکومەتی جەعفەری کە ئامانجی بەعەرەبکردنی کوردستان بێ، بەخوێنی سەربازی کورد بەرەو سەقامگیری ببرێ، بۆچی نابێ لیستی هاوپەیمانی کوردستان لەحکوومەتی جەعفەری بکشێتەوەو، حکومەتی جەعفەری تادرەنگ نەبووە، بڕووخێنرێ.

* ئایا دواخستنی دەستبەکاربوونی پەرلەمانی پارتیو یەکێتی بۆ ماوەی چوار مانگو، یەکنەگرتنەوەی دوو بەڕێوەبەرێتیەکەی سلێمانیو هەولێرو رێگرتن لە دامەزراندنی بەڕێوەبەرێتیی پارێزگەی کەرکووك، لەبەر خاتری بەرژەوەندیی تەسکوتروسکی حیزبایەتی، نەبوو بەهۆی ئەوەی حکومەتی جەعفەریش و دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستانیش، زات بدەنە بەر خۆیانو، یەك هەنگاو بەرێی مافی کورددا نەیەنە پێشەوە؟ رۆژنامەی "خەبات"یش دەنووسێ: رۆشنبیران مافی ئەوەیان نییە بپرسن بۆچی وتووێژی دوو حیزبە سەرەکییەکە بێ ئەنجام بوو" یان بزانن "بۆچی راگەیاندنی پێکهاتن دوادەخرێ" "خەبات" ئەمە بە کلکایەتی بۆ جەماوەر دادەنێ (خەبات ژ 1817، 6/7) واتە "خەبات" دەیەوێ رۆشنبیران قوڕوقەپ بکەن بەرامبەر کەڵەگاییی دوو زلحیزبەکە.

* ئایا نەدەبوو، پاش ئەوەی جەعفەری وشەی فیدراڵیو دیمۆکراتی لەسوێندنامەی وەزیرەکانی لابرد، سەرکردەکانی کورد رێنەدەن بەسوێندخواردنەوەی، بەڵکو وەزیرەکانیان بکێشنەوەو، ئەو وەزیرانەی کە بەو سوێندە نادروستە رازیبوون بخەنەبەر لێپرسینەوەو، هەروەها جەعفەری خۆشی بخەنە بەر لێپرسینەوەو، تەنانەت دادگەییکردنیش؟ بەرامبەر بە چ دەسکەوتێك ئەم مافە رەوایەی کوردیان، ئا بەو شێوەیە کردە قوربانیی هیچ؟

* چەند جارو چەند جار گوتوومەو نووسیمە، کە بنەماڵەی حەکیم لە نەجەف، بنەماڵەیەکی فارسن. "مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق" لەساڵی 1982داو لەئێران بەفەرمانی خامەنەیی دروستبوو. سەرکردەکانی ئەم "مجلس"ە، باقر حەکیمو حەمید رەزا ئاسەفیو هاشمی شاهروودی بوون. ئەمانە کە بەدرۆ، خۆیان بەعێراقی دەدایە قەڵەم، هەرزوو دەرکەوت کە ئەوانە فارسن، حەمید رەزا ئاسەفی ئێستە قسەکەری رژێمی ئێرانە لەتارانو، هاشمی شاهرودیش، سەرکردەی دادگەکانی ئێرانە (قاچی القچاه)ە. میلیشیای "بەدر"یش، چەند هەزار چەکدارێکن کە لەلایەن حیزبوڵڵای ئێرانەوە مەشقیان پێکراوەو بەشێکیان لەسەردەمی رژێمی سەددامداو، لەژێر سایەی حکوومەتی "یەکێتی"دا لەسلێمانی دەژیانو یەك گوللەیان نەناوە بەرژێمی سەدامەوەو، لەکاتی گرانیو بێنانیدا لەباشووری کوردستان، کە کورد شێوی شەویان نەبوو، ئەو "بەدرانە"، باشترین خواردنیان دەدرایەو، باشترین ژیان دەژیان. ئەوجا ئێستە کە دەرکەوتووە ئەمانە کێنو بنەماڵەی حەکیم بەرامبەر بە مافی کوردو بەتایبەت کەرکووك چ "دەفەرموون"، ئایا راستە، یەکێکی وەك مام جەلال بچێ پیرۆزبایی لە داروودەستەی "بەدر" بکاو پەسنیانبدا؟ ئایا ئەمە هەڵوێستێکی بەرپرسیارانەیە لە مام جەلالەوە؟ ئەمە لەکاتێکدا کە داروودەستەی حەکیم، نەچوون بۆ پیرۆزباییی پەرلەمانی پارتیو یەکێتیو، نەچوون بۆ سەرخۆشیی کەسوکاری قوربانییەکانی کاری تیرۆریستانەی 1ی شوباتیشو کەسیشیان نەنارده کوردستان؟ برای بەرێز مام جەلال، دەبێ بزانێ کە ئەو بەدەنگی کورد بووە بە سەرکۆماری عێراق، نەك بەدەنگی چەکدارەکانی بەدرو بنەماڵەی حەکیمو جەعفەریی ئەڵقە لەگوێی مەلا سیستانی.

مەلا سیستانی، لەلای مەلاکانی سلێمانی کە چووبوون بۆ لای، پشتگیریی عەرەبە هاوردەکانی کەرکووکی کردو، دژی قانوونی بەڕێوەبردنی کاتیی دەوڵەت پەیامی بۆ ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی نارد.

* کێ بەرپرسیارە لەوەی کە هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم هێندە، دواخرا؟ ئایا دیاریکردنی سەرۆکی هەرێم لەلایەن پەرلەمانی پارتیو یەکێتییەوە، مانای ئەوە نییە کە سەرۆك هەرێم دەبێتە سەرۆکی سلێمانیو هەولێرو دهۆكو، ئەمەش وەك بەڵگەیەك دەکەوێتە دەست داگیرکەرانو نەیارانو، ئەو حەلە دەبێژن: خۆتان ئەوەتانکردووە!! ئایا ڕاستتر نەبوو، وەك لەوتاری "ئەفسانەی سەرۆکایەتیی هەرێم"دا نووسیبووم (میدیا ژ/ 194) سەرۆکهەرێم بەهەڵبژاردن بیو، ئەوجا لەهەموو ستانەکانی کوردستانداو، هەروەها لەبەغداو ئەو شوێنانەی، کە کوردستانیو کوردی لێن، بەڵام کوردستان نینو، هەر لەو کاتەشدا بیروڕای کۆمەڵەو حیزبو ڕێکخراوو کەسایەتییەکانی هەموو پارچەکانی کوردستانو ئەوروپاو ئەمریکا وەربگیرایە، کە ئەمە دەبوو بە بەڵگەنامەیەکی قانوونی بۆ ئەوەی کە سەرۆکهەرێم، سەرۆکی هەموو کوردو کوردستانییەکانە، نەك سەرۆکی سێ ستان. سەرۆکهەرێم دەبێ بەو شێوەیەی سەرەوە هەڵبژێردرێو، دەسەڵاتێکی وایپێبدرێ وەك سەرۆککۆمار. بەتایبەتی دەبێ فەرماندەی هێزەکانی لەشکری کوردستان بیو، جێگری نەبێ، بەڵکو لەکاتی پێویستدا سەرۆکی پەرلەمان بریکاریی بکاو، باشتریش ئەوەیە سەرۆکهەرێم دەسەڵاتی سەرۆکوەزیرانیشی هەبێو، واتە پایەی سەرۆکوەزیران لابرێ. بەڵام سەرۆکهەرێم دەبێ چەند ڕاوێژکارێکی هەبێ، وەك ڕاوێژکاری قانوونی، ڕاوێژکاری ڕامیاری، ڕاوێژکاری سوپایی، ڕاوێژکاری فەرهەنگیو... هتد. بە بۆچوونی من دەبێ سەرۆکهەرێم ئاوا هەڵبژێردرێو، ئەو دەسەڵاتەشی هەبێ کە باسمکرد، ئەگەرنا، ئەگەر ئەمەش بکرێتە حیزبحزبێنە، ئەوا سەرۆکهەرێم نەبێ باشترە.

* ئایا ئەم هەموو هەوڵو تەقەلاو پاڕانەوەیە لەعەرەبە سوننیەکان بۆ بەشداریکردن لەحکوومەتی عێراقو بەشداریکردن لەنووسینی دەستوری عێراقدا، هیچ سووتێك بە کوردو کوردستانییەکان دەگەیێنێ، لەکاتێکدا کە هەڵوێستی زۆربەی زۆری سوننییەکان ئەوەیە کە عێراق وەك گەلو خاك بەشێکە لە "نیشتمانی عەرەب"و کەمەیەکی کەمیشیان لەبابەتی چیرۆکی شێخە کەبابخۆرەکەی کاك خەفوور مەخموورییین.

* ئایا پەرلەمانی پارتیو یەکێتی دەتوانێ خۆی بەنوێنەری کوردستان بزانێ ئەگەر ئاوا بەرامبەر تیرۆرکردنی زاناو خەباتکاری گەورەی کورد شێخ مەعشووقی خەزنەوی، بێدەنگ بێ؟ ئایا ڕاستە کە ئەم پەرلەمانە لەکوشتاری ڕۆژی یەکشەممەی خۆپێشاندانی قامشلۆ بێدەنگ بێ؟

بەڕاستی، ئەگەر خۆمان نەخڵەتێنین، دەبێ دان بەوەدابنێین، کە کێشەی کورد، پاش ئەوەی تیشکی هیوایەکی بەر کەوت، ئێستە، بەسایەی حیزبحزبێنەوە بەرەو چارەنووسێکی لێڵو تەماوی هەنگاو دەنێ.

بەرلین 2005/6/10

میدیا، **ژ** 195، 2005/6/14

هەباسە! لە ئێران و دەوروبەر، چ باسە؟

کوردستان، لەبەردەم دووڕێیانی ئازادی، یان بە قوڕی ڕەشدا چوونە

پاش ئەوەی مەلا محەممەدی خاتەمی، سەرکۆماری ئێران، هەشت ساڵی ڕەبەق خەڵکی ئێرانی بەدرۆی "مردم سالاری مژهبی" (سەروەریی ئاینانەی گەل)و، "چاکسازیی" (ریفۆرم) تەفرەدا، بەرەی بەرهەڵستکاران و رەخنەگرانی دژ بەرژێمی مەلا فەرمانیی ئێران، چ کۆمارخوازان و چ شانشینخوازان و چ "موجاهیدینی خەلك"و چ داروەستەی کۆنە چەپییەکان و، تەنانەت گەلێك لەرۆشنبیرانیش، دەیانگوت و دەیاننووسی، کە زۆربەی هەرەزۆری خەڵکی ئێران، ناچن بۆ هەڵبژاردن و، ئەوەش دەبێتە بەڵگەیەك بۆ ناڕەوایەتیی رژێمی ئێران و، ڕێش دەکاتەوە بۆ گشتپرسییەك، کە دەبێتە هۆی هەڵوەشاندنەوەی سیستەمی "ویلایەتی فەقیە". کاربەدەستەکانی رژێمی ئێرانیش کەوتنە خۆیان و، بەئاشکرا بڵاویانکردەوە، کە ئەوی نەچێ بۆ دەنگدان، "وەك تیرۆریست" تەماشا دەکرێ و، بەشداریکردنیان لەهەڵبژاردندا، بە "تەکلیفی شەرعی" دایە قەڵەم. ئەم هەڵوێستەشیان کوتومت، وەك هەڵوێستی کاربەدەستەکانی دوو زلحیزبەکەی باشووری کوردستان بوو، کە دەیانگوت ئەوی نەچێ بۆ هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراق و، دەنگنەدا بە لیستەکەیان، ئەوا "خاین و نۆکەری بێگانە"یە. ئەمە لەکاتێکدا، کە لەسیستەمێکی دیموکراتیدا، بەشداریکردن لەدەنگداندا بۆ پارلەمان، "ماف"ە، نەك "ئەرك". مرۆڤیش دەتوانێ مافی خۆی بەکاربهێنێ، یان نەهێنێ، بێ ئەوەی ببێتە "تیرۆریست"، یان "خاین و نۆکەری بێگانە"، یان لەسەر ئەوە سزا بدرێ.

لێرەدا ئەگەر سەرنجێکی وڵاتە دیموکراتەکان بدەین، بۆ نموونە وڵاتەکانی ئەوروپا، دەبینین هیچ کاتێك، هیچ کەسێك بەزۆر نانێردرێ بۆ هەڵبژاردن. جاری واش هەیە کە لەو وڵاتانەدا، تەنێ 40٪- 50٪، یان لەو ڕێژەیەش کەمتر، دەچن بۆ دەنگدان، کەچی ئەو حکوومەتەی کە لەئەنجامی ئەو دەنگدانەوە دادەمەزرێ، هەموو لایەك دان بەڕەوایەتییدا دەنێن، تا هەڵبژاردنێکی دیکە. چۆنکە دەزانن کە، ئەو حکوومەتەی بەدەنگی خەڵك هاتووتە سەر کار، هەر بەدەنگی خەڵکیش لەکار دەخرێ و دەگۆڕدرێ. بەڵام لەوڵاتێکی دیکتاتۆریدا، رژێم بۆ پێشاندانی رەوایەتیی خۆی، پێویستی بە زۆربەی هەرە زۆری دەنگەکانە، تا "رەوایەتیی" خۆی بخاتە بەرچاو. لەبەر ئەوە، بەزۆری زۆردارەکی، خەڵك ناچار دەکا دەنگبدەن بۆی و، ئەوی زاتبکا و دەنگنەدا بۆی، دەبێ نانبڕین، یان زیندانی، یان کوشتنی خۆی لەبەرچاو بێ. هەر لەبەر ئەمەشە، کە جاری واهەیە، سەرکۆمارێك بە 99.99٪ دەنگەکان هەڵدەبژێردرێ، وەك سەددامی عێراقی و حافز ئەسەدی سووریا.

لەوڵاتێکی وەك ئێراندا، هەرچەندە دەسەڵات بەدەست چینی مەلاکانەوەیە، بەڵام تاکە نێوەندێکی دەسەڵات، هەتا ئەوڕۆ پەیدا نەبووە. جا ئەگەرچی خامەنەیی، وەك "ڕێبەر"و "جێنشینی ئیمام خومەیەنی"و "وەلی فەقیهی خاوەنی دەسەڵاتی بێسنوور" فەرمانڕەواتییدەکاو، لەدەستووریشدا دەسەڵاتەکانی چەسپێندراوە، بەڵام کەسانی دیکەی قسەڕۆیشتوو، هێشتا هەر هەن، یەکێك لەوانە عەلی ئەکبەری هاشمی رەفسەنجانی یە، کە یەکێکە لەدامەزرێنەرانی "کۆماری ئیسلامیی ئێران"و، هاوکاری خومەینیی و، هەشتساڵیش سەرکۆمار بووەو، ئێستەش سەرۆکی "کۆڕی دەستنیشانکردنی بەرژەوەندیی رژێم" (مجمع تشخیص مصلحت نظام)ە. هەروەها مەهدی کەڕرووبی، کە کوردێکی لوڕییەو، ماوەیەك سەرۆکی "پەرلەمانی ئیسلامیی ئێران" بوو، لەگەڵ چەند کەسێکی دیکە.

شایانی باسە، نێزیکەی هەزار کەسێك خۆیان نێو نووسکرد بۆ چوونە نێو شەڕو گەڕی هەڵبژاردنەوە، بەڵام "شورای نگبهان" (کۆڕی چاودێری) تەنێ چوار کەسی لێهەڵبژاردن، کە یەکێك لەوانە رەفسەنجانی و، ئەویدیکەش مەحموود ئەحمەدی نەژاد بوو، لەپاڵ مەهدی کەڕرووبی و، سەرلەشکر محەممەد باقیر قالیباف. بەڵام پاش ئەوەی خاتەمی کەوتە گلەیی، خامەنەیی فەرمانیدەرکرد، دوو کەسی دیکەش نێویان بخرێتە لیستەکەوە، کە یەکێکیان مستەفا موعینی سەر بە ڕێبازی "ریفۆرم"ی خاتەمی بوو. بەکورتی 46.786.418 کەس مافی دەنگدانیان هەبوو، کە سەرەڕای هەموو هەڕەشەو گوڕەشەیەکی رژێم، تەنێ 29 ملوێن و 31742 کەس چوون بۆ دەنگدان، واتە 17

ملوێن‌و نیوێك بەشدارییاننەکردو، ئەوەبوو لەئەنجامی هەڵبژاردندا، هاشمی رەفسەنجانی 6.159.354و مەحموود ئەحمەدی نەژاد 5.710.374 دەنگیان هێناو، بەوە هەڵبژاردنی یەکێك لەو دووانە، کەوتە گەڕی دووەمەوەو، لەوەدا مەحموود ئەحمەدی نەژاد، پێش رەفسەنجانی کەوتو، ئەوەش بوو بەهۆی ئەوەی کە مەهدی کەڕووبی، لەنامەیەکدا کە بۆ خامەنەیی ناردبوو، باسی ئەوەیکردبوو کە کوڕی خامەنەیی، دەستی لەهەڵبژاردندا تێکەڵکردووەو، ساختەکارێتی کردووە بۆ بەرژەوەندیی کاندیدی سەر بەرژێم‌و، رەفسەنجانیش گوتی لەهەڵبژاردندا شتی ناشرین روویانداوە، بەڵام ئەو "شکاتی خۆی دەباتە لای خودیّ!".

هێژای گۆتنییە، کە رەفسەنجانی، ئەو پیاوەیە، چ لەلایەن دادگەی بەرزی ئەڵمانیاوەو، چ لەلایەن گەلێك لە بەرهەڵستکارانی ئێرانەوە، بەوە تۆمەتبار دەکریّ کە دەستی هەبووە لەکوشتنی دوکتۆر قاسملو لە ڤیەنناو، دوکتۆر شەرەفکەندی‌و هەڤاڵەکانی لەبەرلین. لەگەڵ ئەوەشدا، داروودەستەی خاتەمی، کە دییان مستەفا معین نەیبردووەتەوە، هەموو دەنگەکانیان دا بە رەفسەنجانی، بۆ ئەوەی مەحموود ئەحمەدی نەژاد نەیباتەوە. لەگەڵ ئەوەشدا ریسەکەیان بووەوە بە خوری.

ئەحمەدی نەژاد، وەك خۆی بەدەمی خۆی دەبێژیّ، گوێڕایەلی فەرمانی "وەلی فقیە"، واتە، خامەنەییە. کاتی خۆشی، یەکێك بوو لە "قوتابیانی هێڵی ئیمام" (دانشجویان خگ امام) کە لە 1979دا پەلاماری سەفارەتخانەی ئەمریکایاندا لەتاران‌و، کاربەدەستانی سەفارەتخانەکەیان 444 رۆژ بەدەستبەسەری‌و تۆقاندن، لە خانووی سەفارەتخانەکەدا هێشتەوە. بێجگە لەوەش، وەك پاسدار، لە جەنگی کوردستاندا بەشداریکرد، پاش ئەوەی خومەینی بانگی "جیهاد"ی دا دژ بەکورد. لە پاداشی خزمەتەکانیدا بۆ رژێم، کرایە فەرمانداری شاری دە ملوێنی تاران. ئەوەی لەم کابرایەی دەگێڕنەوە، ئەوەیە، ژیانێکی سادەو ساکارانەی بردووەتە سەرو، دژ بەدزێتی‌و بەرتیلخواردن بووەو، ئەمەش کارێکی وایکرد، کە بتوانیّ جەماوەرێکی گەورەی خەڵکی گوندەکان‌و هەژارو دەستکورتەکانی تاران، لەدەوری خۆی کۆبکاتەوەو، دەنگەکانیان لەهەڵبژاردندا مسۆگەر بکا. ئەمە بێجگە لەوەی کە، خامەنەیی‌و پاسداران‌و بەسیج، هەموو پشتیوانیان لێکردو گرەوی لە رەفسەنجانی بردەوە، کە کەم کەس ئەمەیان بەخەیاڵدا دەهات، کە کەسێکی وەك ئەحمەدی نەژاد لەرەفسەنجانی پتر دەنگبهێنیّ‌و 29 ملوێن کەسیش بەشداری هەڵبژاردن بکەن، لەکاتێکدا کە حیزب‌و کۆمەڵە بەرهەڵستکارەکان بانگی بۆیکۆتی هەڵبژاردنیاندا.

گەیشتنی ئەحمەدی نەژاد بەپلەی سەرکۆمار، دەسکەوتێکی دیکەی رژێمی ئێرانە، لەکاتێکدا کە پارلەمان‌و، "شورای نگهبان"و، "مجمع تشخیص مصلحت نظام"و، دەزگەی دادوەری‌و، دەزگەی دۆزگرێتی گشتی (الادعا‌و العام)و هێزی لەشکرو سوپاو بەسیج، هەمووی سەر بەرژێمە. جا ئەوەی لێرەدا پێوەندیی بە کوردەوە هەبیّ ئەوەیە، رژێمی ئێران، لەمەولا پتر لەجاران، توندوتیژترو تەنگەتیلکانەتر دژی کورد دەوەستیّ‌و، دەسەڵاتی رژێمیش بۆ پەلاماردانی کورد، گەلێك لەجاران پترە. بەتایبەتی، چۆنکە ئەو حیزب‌و کۆمەڵ‌و دەستانەی کە دژ بەرژێمی ئێران‌و بە "ئۆپۆزیسیۆن" نیویانڕۆیەوە، زۆربەی زۆریان، ئەگەر لەرژێمی ئێران خراپتر نەبن بەرامبەر بە کوردو داخوازییەکانی، بێگومان کەمتر خراپ نین. ئەوانە، ئەگەر دوو وشە بەسەر دەمیاندا بیّ، بەدڵنیاییەوە، یەکێکیان "تمامیت ارچی"، واتە "تەواوێتیی خاك"ەو، کوردستانیش، بە بەشێك لەوڵاتی خۆیان دەزانن‌و، کوردیش بە نەتەوە، یان گەل، دانانێن، بەڵکو بە "تیرەیەکی ئێرانی"و، هەوڵدەدەن زمانەکەیان، فارسی، کە لەهجەیەکی تێکەڵە لە عەرەبی‌و کوردی‌و ترکی، بەزۆری زۆردارەکی بەسەر کوردو بەلووچ‌و ترکمان‌و عەرەب‌و ئەوانی دیکەدا بسەپێنن.

لەبەر ئەوە، چاوەڕوانیی چاکەو خێرخوازی لەبەرەی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی ناکریّ‌و، ئەوانە، بەرامبەر بەمافی کورد، لەگەڵ رژێمی ئێران هاودەنگ‌و هاوکارن‌و، رۆژنامەکەشیان "کیهان" کە لە لەندەن دەردەچیّ، نموونەیەکە، وەك بەڵگە، بۆ ئەم بۆچوونەی سەرەوە.

وەك جارێکیان لە "میدیا"دا نووسیبووم، ئەمریکا دەیەویّ رژێمی ئێران بگۆڕیّ، بەڵام نازانیّ چۆن. ئەوەی رژێمی ئێرانیش لێی دەترسیّ، بوونی بەرهەڵستکارانی ئێرانی لەنێوەوەو لەدەرەوەی ئێران نییە، بەڵکو، بوونی لەشکری

ئەمریکایە لە عێراق‌و ئەفغانستان‌و نێوچەی کەنداودا. لەشکری ئەمریکاش، هەتا لەم دوو وڵاتەدا، زێتر لەقوڕدا بچەقیٚ، بەسووتی رژێمی ئێران تەواو دەبیٚ، لەبەرئەوە، رژێمی ئێران، هەموو توانست‌و هێزێکی خۆی دەخاتە کار، تا ئەمریکا لەعێراق‌و ئەفغانستان‌و کەنداو سەرکەوتوو نەبیٚ، بەڵکو، بەسەری شکاوو پاشڵی دڕاوەوە، لەو وڵاتانە بچێتە دەرەوە. ئەوەی بووەتە پاڵپشتی ئێران لەم رووەوە، ئەوەیە زۆربەی زۆری عەرەبەکانی عێراق، شیعەو گوێڕایەڵی کابرایەکی ئێرانین کە مەلا سیستانییە. بێجگە لەمەش، سەرکردەکانیان، وەك برایم جەعفەری‌و بنەماڵەی حەکیم‌و شەهرستانی، هەموویان ئێرانین‌و، لەسەردەمی سەددامدا، لەئێران بوون‌و، چاوبەرەژێری رژێمی ئێرانن. ئەوەتا لەم رۆژانەدا، عەبدولعەزیزی حەکیم، بانگێشتنی مەحموود ئەحمەدی نەژادی کردووە، کە ببیٚ بە میوانی عێراق. برایم جەعفەریش، بەتەمایە بچیٚ بۆ سەردانی ئێران‌و، مەلا سیستانیش لەولاوە، خۆی کردەوە بە کەڵەگای خەڵکی عێراق‌و، دەبێژیٚ نابیٚ لەباشووری عێراقدا هیچ جۆرە بەڕێوەبەرێتییەکی فێدراڵی دابمەزریٚ. لەولاشەوە، وەزیری دەرەوەی مەلاکانی ئێران، خەڕڕازی، کە هاتە عێراق، لەلایەن مەلا سیستانییەوە بەوپەڕی رێزەوە پێشوازی لێکرا. بەکورتی، رژێمی ئێران جێی خۆی قایمکردووەو، وەك چەند مانگێك لەمەوبەر، رۆژنامەکانی ئێران بڵاویانکردەوە، هەزاران کەس لەئێران خۆیان نێونووسکردووە، کە "ئامادەی خۆکوژین" لەپێناوی "چوونە بەهەشتدا". ئاشکراشە، ئەمانە ناچن لەنێوچەی دەسەڵاتی عەبدولعەزیزی حەکیم‌و موقتەدا سەدرو برایم جەعفەری خۆ بتەقێننەوە، کە سەر بەخۆیانن، بەڵکو دیارە دەست لەکیٚ دەوەشێنن. ماوەیەکیش لەمەوبەر، لە"میدیا"دا نووسیبووم کە نەخشەیەك هەیە بۆ ئەوەی کاری تیرۆریستی بگوێزنەوە بۆ ئەو شوێنانەی بەدەست کوردەوەن‌و، ئەوەبوو لەهەڵەبجەو بادینان‌و جارەکی دیکەش لەهەولێر، پەلاماردانی تیرۆریستانە روویاندا. ئەوەی پتر یارمەتی رژێمی ئێران‌و هەڤاڵبەندەکەی، واتە سووریای داوە، کە پێشڕۆیی بکەن، ئەوەیە کە هەڵوێستی ئەمریکا لەگۆڕەپانی رامیاریدا، هەڵوێستێکی نەشارەزایانەو ناشییانەیە. لەبەرئەوە، ئەمریکاش، وەك کورد، نمەکی سوێرە. ئەنجامەکەشی دەبینین، کە ئەوەتە، هەموو ئەوانەی کە ئەمریکا ساڵانی ساڵ خزمەتیکردوون‌و پاراستوونی، دژایەتی دەکەن. ئەڵمانیاو فەرەنسا دوو نمونەی دیارو بەرچاون‌و، دەوڵەتی ترکانیش، نموونەیەکی دیکەیە، کە ئەوەتە پەنجا ساڵ پترە، بەهۆی ئەمریکاوە توانیوێتی هەموو جۆرە دەستدرێژییەك‌و تاوانێك بەرامبەر بەکورد بکا، کەچی لەجەنگی عێراقدا، چەمۆڵەیەکی نا بەڕووی ئەمریکاوە. لەهەمووشی قێزەوەنتر ئەوەیە، لەم رۆژانەدا، رژێمی ترك، رێی داوە، کە لەئەستەمبوول، لە 6/24وە، "دادگەیەك" بەنێوی "دادگەی گەل"ەوە بکەوێتە کار، بۆ دادگەییکردنی جۆرج بوش‌و تۆنی بلێر، بەرامبەر "تاوانەکانیان" دژی گەلی عێراق‌و فەرماندانیان بە لەشکرەکانیان بۆ پەلاماردانی عێراق‌و داگیرکردنی عێراق. خۆیایە، ئەم دادگەیە، هەر بڕیارێك بدا، دەسەڵاتی بەجێگەیاندنی نابیٚ، بەڵام لەباری مۆرالییەوە، کار کردی خۆی دەبیٚ‌و، ئەمەش دوژمنایەتیی ئاشکراو بێپەردەی رژێمی ترك بەرامبەر بە ئەمریکاو بەریتانیا پێشاندەداو، ئەو پرسیارەش دێنێتە پێشەوە، کە تاکەی ئەمریکا پشتگیری‌و پشتیوانیی رژێمی ترکی دوژمن بەکورد دەکا، کە ئەوەتە نێزیکەی سەتەیەکە بۆ لەنێوبردنی کورد، بەهەموو شێوەیەك تێدەکۆشیٚ‌و، ئێستەش بەم کردەوانەی درێژە بە بەرگریکردن لەرژێمی تیرۆریستی سەددام دەدا؟ ئایا ئەمریکاو بەریتانیا ئامادەن هەڵوێستی خۆیان بگۆڕن بەرامبەر رژێمی ترك‌و، روویەك لەکورد بکەنەوەو یارمەتی کورد بدەن بۆ دامەزراندنی خانوویەکی کوردستانی لەخۆرهەڵاتی ناڤیندا، کە ببێتە بنکەیەك بۆ ئازادی‌و دیمۆکراتی‌و ئاشتی؟ ئایا سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکانیش ئامادەن، لەڕێی یەکگرتنێکی چارەنووسسازانەو، دیپلۆماسیتێیەکی خەستوخۆڵ‌و، وازهێنان لەعێراقچێتی‌و ئێرانچێتی‌و سووریاچێتی‌و حیزبحزبێنە، ئەمریکا دابینبکەن بەوەی، کە رێگە چارەی زاڵبوون بەسەر لێشاوی تێرۆردا، تەنیٚ، دامەزراندنی دەوڵەتێکی دیمۆکراتی ئازادیخوازی ئاشتیخوازە لەکوردستاندا، لەسەر بنچینەی بیرۆکەی شارستانێتی‌و دادی کۆمەڵایەتی؟ یان، هەروەك خوویان پێوەگرتووە، لەسەر حیزبحزبێنەی بۆگەنکردووی خۆیان دەچن بەڕێوەو، ئەم دەرفەتەش لەدەست خەڵکی کوردستان دەدەن‌و، ئایا حیزب‌و کۆمەڵەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان، ئامادەن، هەموو یەکبگرن‌و چاوەڕوانی ئەو هەلە بکەن، کە

لاساریو شەڕخوازیی رژێمی ئێران دەیهێنێتە پێشەوەو، دەتوانن، رێنەدەن بەوەی، شاپەرستەکانو کۆمارخوازەکانو دوژمنەکانی دیکەی کورد لەئێراندا، ئەو دەرفەتە بقۆزنەوەو، بەیارمەتی ئەمریکاو ئەورووپا، جێی مەلاکان بگرنەوەو، ئایا، بۆ وێنە، PKK ئامادەیە دەست لەکورد بەکوشتدان هەڵبگرێ، چ لەباکوورو چ لەباشوورو چ لەرۆژهەلات، لەپێناوی کارێکی بێ پروگرامو بێ بەرنامەو بێ ئامانجێکی نەتەوەیی بەرچاوی وا، کە بهێنێ ئەم هەموو قوربانییە بدرێ بۆی، یان سۆرە لەسەر ئەوەی لە پێناوی "کۆماری دیمۆکراتی ترکیا"دا، کە هیچ کاتێك نایگاتێ، کوردستان لەوە پتر کاولتر بکاو، لیستەی شەهیدەکانی رۆژ لەدوای رۆژ، درێژتر بکاتەوە؟ ئایا حیزبۆلکەکانی رۆژاوای کوردستان کە کەوتوونەتە بوختانکردن بەراپەڕینی جەماوەرانەی خەڵکی قامیشلۆو، داکۆکیکردن بۆ رژێمی کوردکوژی سووریا، ئامادەن دەست لەسیاسەتکردن هەڵبگرنو سەری کورد رەحەتکەن؟ ئایا دوو زلحیزبەکەی باشووری کوردستان ئامادەن بەڕاستی یارمەتیی خەڵکی باکوورو رۆژهەلاتو رۆژاوای کوردستان بدەن، بێ ئەوەی خۆیانبکەن بەدەمڕاستی خەڵکی ئەو نێوچانەو، ئامادەن، حیزبەکانیان بە پارە، یان بەهەڕەشە، بێدەنگ نەکەن؟ بێگومان ئەو بارودۆخەی کە لەنێوچەی رۆژهەلاتی ناڤیندا سەریهەڵداوە، دووڕییانێکی لەبەردەم دواڕۆژی کورددا هێناوەتە پێشەوە، کە یان، کورد سەربەرزانە بەئازادیی خۆی دەگات، یان بەجارێ بەقوڕی رەشدا دەچێتە خوارەوە.

ئەوجا، لەبەرئەوەی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان، بەتەمایە، کۆنگرەی پێنجەمی خۆی، لە 30ی ئەم مانگەدا (7/30) لەشاری لەندەن ببەستێ، پێویستە نوێنەرانی هەموو حیزبو کۆمەڵو رێبازە کوردستانییەکان، بەشداریبکەن تێیداو، لەوتووێژێکی بابەتانەدا رێگە چارەیەك بۆ پێکەوە کارکردن بدۆزنەوە. هەموو لایەکیش دڵنیابێ، کە هیچ حیزبێك ناتوانێ بەتەنێ، کوردستان رزگاربکا، بەڵکو رزگارکردنی کوردستان بەهاوکاریی هەموو خەڵکی کوردستان دێتەدی. دەبا، هیچ حیزبێك، ئیدی کەڵەگایی نەنوێنیو شەڕی خۆتڕێن نەکا.

بەرلین 2005/7/1

میدیا، **ژ** 198، 2005/7/5

کوردستانی سەربەخۆ، لەنێوان خەون و خەیاڵی هۆنەری گەورەی کورد، عەبدوڵڵا پەشێوو، و"واقیع بینی"ی سیاسەتکاری بەنێوبانگی کورد، مام جەلال تاڵەبانییدا

ئەوەی بوو بە پاڵپێوەنەری نووسینی ئەم وتارە، ئەو دوو هەڤپەیڤینە، دوا بەدواییەکە بوو، کە بەڕێز مام جەلال، جارەك لەگەڵ گۆڤاری "Der Spiegel" (ئاوێنە)ی ئەڵمانی و، جارەکی دی لەگەڵ ڕۆژنامەی ترکی "Akşam" (ئێوارە)دا کردبووی، کە ئەوەی "ئاکشام" لەژمارە 197 (2005/6/25)ی "میدیا"دا بەشێکی بەکوردی بڵاوکرابووەوە. مام جەلال لەهەردوو هەڤپەیڤینەکەدا گوتبووی، کە ئەو "بەدرێژاییی (58) ساڵ خەباتی خۆی، بیری لەجیابوونەوەی کوردستان لەعێراق نەکردووەتەوە"و گوتبووی "کوردستانی سەربەخۆ، خەون و خەیاڵی هۆنەران و ڕەگەزپەرستانی کوردە"و، "ئەو خەیاڵەش، بەهەرەسهێنانی سەددام کۆتاییهاتووە" بێجگە لەوەش، گوتوویەتی، "کە کورد لەبەر هۆی جوگرافیایی، ناتوانن دەوڵەتی سەربەخۆ دروستبکەن"، چۆنکە، "ئەگەر وادابنرێ کە دەوڵەتی کورد دامەزرێندرا، چۆن دەتوانێ بژێ، ئێران و عێراق و تورکیاو سووریا سنوور دادەخەن لەسەریو، ئەو دەمە، ئەو (مام جەلال) ناتوانێ لەگەڵ پەیامنێری "ئاکشام" (واتە حوسنی مەحەلی کە عەرەبێکی دژ بەکوردی خەڵکی ترکیایە) ، بچێ بۆ ئەستەمووڵ، بۆ ئەوەی لەوێ، پێکەوە ماسی بخۆن".

ئەگەر مرۆڤ ڕۆژنامەی "ئاکشام" بەهوردی بخوێنێتەوە، باش تێدەگا، کە پەیامنێرەکەی، حوسنی مەحەلی، ئەو کابرا عەرەبەی، کە ئەمریکای بە "ئیمپریالیست و داگیرکەری عێراق" دەداتە قەڵەم و، کوردیش بە "هاوکاریکردن لەگەڵ ئیمپریالیزمی ئەمریکا" تۆمەتبار دەکاو، بەتیرۆریستە کوردکوژەکان، دەبێژێ" "بەرخۆدەر" (مقاوم)، پرسیارەکانی بەجۆرێکن، کە دەیەوێ، ناڕاستەوخۆ، وەرامەکانی بخاتە نێودەمی مام جەلالەوە. بۆ وێنە، دەبێژێ: "کەواتە بەشداریکردنی کورد لەدەسەڵاتدارێتیی بەغدادا، بەپێی بەڕێزتان، کۆتاییهێنانە بەخەونی کورد"، مام جەلال لەوەرامدا دەبێژێ: "ئەوە، بەتەواوی ڕاستە. چۆنکە کورد بۆ یەکەمجار، بینیان و تێگەیشتن، کە ئەوان لەپلەی یەکەمدا، هاووڵاتی عێراقن. ئێستەش هەر کەس بەعێراقێتی خۆی سەربەرزە".

بەر لەوەی بچمە نیوەڕۆکی باسەکەوە، دەبێ ئەوە بێژم، کە ئەز عەبدوڵڵا پەشێوم، وەك هۆنەر، هەڵبژارد، چۆنکە ئەو بەڕێزە، لایەنگرێکی کۆنی بیری سەربەخۆیی کوردستانەو، سەر بەهیچ نێوەندێکی دەسەڵاتی کوردی نییەو، جەماوەرێکی یەکجار زۆری کوردیش هەن، کە حەز بەگوێگرتن لەهۆنراوەکانی دەکەن.

ئێستە، بابێینە سەر شیکردنەوەی قسەکانی برای بەڕێز مام جەلال:

بەڕاستی زۆر سەیرە، سەربەخۆییی کوردستان، ئامانجی ڕەگەزپەرستەکانی کورد بێ. ئەمە لەکاتێکدا، کە هەوڵدان بۆ سەربەخۆییی هیچ وڵات و نیشتمانێکی ژێر دەستەو داگیرکراو، نەك هەر ڕەگەزپەرستی نییەو بەس، بەڵکو کارێکی ڕزگاریخوازنەیەو، ئەوانەی وڵاتێك داگیر دەکەن و گەلەکەی بندەستدەکەن، ئەوانە ڕەگەزپەرست و گەلدوژمنن، نەك گەلێکی کەنەفتکراوو، خەڵکی وڵاتێکی داگیرکراو. دوایی تێناگەم، ئەوانەی ڕەگەزپەرستن لەنێو کورددا کێن؟ با زۆر دوور نەڕۆین و، باسی ئەحمەدی خانی و حاجی قادری کۆیی نەکەین، ئایا شێخ مەحموودی بەرزنجی و قازی محەممەدو شێخ سەعیدی پیران و عوسمان سەبری و سەید ڕەزاو، چەندین سەرکردەی دیکەی سەربەخۆیخوازی کورد، ڕەگەزپەرست بوون؟ ئایا هەزاران پێشمەرگەی خۆ بەختکەر کە گوێیان لەسروودی:

"پێشمەرگەین، بەهەڵمەتین

شێری ڕۆژی زیللەتین

لەپێناوی سەربەخۆییی کوردستان

بەختدەکەین ژیانمان و ماڵ و گیان

لەپێناوی سەربەخۆییی کوردستان"

که لەبەرهەمی، هۆنەری خودێلێخۆشبوو، خالید دلێرە، کە دلێر، خۆی یەکێك بوو لەئەندامانی حیزبی مام جەلال، ئایا، ئەمانە هەموو رەگەزپەرستبوون؟

راستییەکەی، رەگەزپەرستی، نەك هەر لەنێو کورددا نییەو، کۆمەڵگەی کوردیش ئەو جۆرە ترادیسیۆنەی نییە، بەڵکو کوردی ناسیۆنالیستیش، وەك ناسیۆنالیستەکانی عەرەب و ترك و فارس، لەنێو کورددا، یان هەر نین، یان زۆر زۆر کەمن و، ئەمەش مایەی خۆشبەختییە.

بەڵێ، جەماوەرێکی زۆر فراوانی نەتەوەیی هەیە، بەڵام بیری نەتەوەیی، وەك لەسەمیناری "بیری نەتەوەیی"دا رۆناکیم خستووەتە سەر، هیچ پێوەندییەکی بەبیری ناسیۆنالیزمی رۆژهەڵاتی و رۆژئاواییەوە نییە. هیچ کوردێك تائێستە، داوای بەغداو ئەنقەرەو ئەستەموول و دیمەشق و تارانی نەکردووە، ئەگەرچی لەم شارانەدا ملیۆنان کورد دەژین و، کوردی رەسەنی ئەو شوێنانەشن و، کەسیش ئەو شارانەی نێونەناوە "شاری برایەتی"!!!

باشە، بۆچی دەبێ بیری دامەزراندنی دەوڵەتێکی فەلەستینی، کە مام جەلال، بە کوڵودڵەوە، بۆ فەلەستینییەکان داوایدەکاو، لەوەشدا ئەز هەقی دەدەمێ، بەڵام بیری دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردستانی، بیرێکی رەگەزپەرستانە بێ. یان، ئەمە خاڵانەی ئەوەیە، کە دەبێژن "رێوییەکە، دەمی نەدەگەیشتە هێشووە ترێکە بیخوا، دەیگوت، ترش و تاڵە"!؟

سەیر ئەوەیە، مام جەلال لەوتووێژەکەیدا لەگەڵ حوسنی مەحەلی، سنووری دیپلۆماسێتی دەبەزێنی و، ئەگەر ترکەکان ئەو قسەیە بخوێننەوە، بەگاڵتەی دەزانن، چۆنکە قسەکە لە تەوس (تهکم) دەچێ، کاتێك دەبێژێ "سوننییەکانی عێراق، هەموو دەوڵەتە عەرەبەکانیان لەپشتە، شیعەکانیش ئێرانیان لەپشتە. ئێمەی کوردیش، ترکیا پشتیوانمانە.. هتد". نازانم ئەم پشتگیری و پشتیوانییەی دەوڵەتی ترك، لەکوێداو لەچیدا خوێ دەرخستووە؟ ئایا لەوەدا، کە ماوەی هەشتا ساڵ ترکمانەکانی عێراق، مافیان خورابوو، و ئەو مافەش کە دەستیانکەوت، تەنێ، پاش دامەزراندنی "هەرێمی نەفرین"و دامەزراندنی بەرێوەبەرێتیی کوردستان بوو. کەچی رژێمی ترك، یەك وشەی دژ بەرژێمەکانی عێراق، لەدەم دەرنەچوو، بۆ پاراستنی مافی ترکمانەکان، بەڵام پاش ئەوەی کە کورد کەوتنە سەر رێی هێنانەدی هێندەك لەئامانجەکانیان، ئەوجا "بەرەی ترکمان"ی لەکورد راستکردەوەو، سەردەمی هەژاری و بێنانیی لەهەرێمی ئاسایشدا بەکارهێنا، بۆ ئەوەی نان و پیازێك بدا بەو خەڵکە برسییە، بەرامبەر بەوەی خۆیان بەترکمان نێونووس بکەن و، ئێستەش کە ئێستەیە، چاوی هەڵنایەت بەوشەی کوردستان. کەسانێك کە نێویان کوردستانەو خەڵکی باشوورن و، لەئەورووپاوە دەگەرێنەوە وڵاتی خۆیان، لەئەنقەرە، یان لە ئەستەموول، دەیانگرێ و، هەر بەفرۆکە رەوانەی ئەورووپایان دەکاتەوەو، لەم رۆژانەشدا، نامیلکەیەك بە دەهەزار دانە لە ئامەد(دیاربەکر) بڵاوکراوەتەوە کە دەبێژێ، کورد مێژووی نییەو، بنەچەو رەچەڵەکی دیار نییەو، زمانەکەشی، زمانێکی سەرەتایی و کێوییەو، لەپاڵ گەلێك سووکایەتیی دیکەدا کە بەکوردی کردووە. بەرامبەر بەوە، بازرگانانی ترك لەباشووری کوردستان، قۆنتەراتی گەورە گەورە دەدرێ پێیان و، هێندێکیان پارەی زۆریان لەکورد وەرگرتووەو، کارەکەیان بەجێهێشتووەو رەڤیاون.

مام جەلال، هەر خۆی ساڵانی ساڵ یارمەتیی "بەرەی ترکمان"ی داو، پارەی دابەشکرد بەسەریانداو زەوی و زاری دانێ، بەڵام ئەوان، نەبوونە دۆستی مام جەلال، یان دۆستی کورد. چۆنکە ئەوان، بەراستی، بۆ مافی گەلی ترکمان هەوڵنادەن، کە ئەوەش مافێکی رەوایەو پێویستە هەموو کوردێك پشتگیرییلێبکا، بەڵکو، دەیانەوێ خزمەتی رژێمی ترك بکەن و، وەك برای بەرێز، کاك موەفەق سەرۆکی حیزبی شرووقی ترکمانی لەتەلەفیزیۆنی کوردساتدا، فەرمووی، ترکمانەکان پێویستیان بە (وەصی) نییەو، ئەگەر کەسانێك هەبن بیانەوێ خزمەتی دەوڵەتی ترك بکەن، فەرموو با بچنە ترکیاو لەوێ ئەو خزمەتە بکەن و، خۆیان نەکەنە دەمراستی گەلی ترکمان.

ئەوجا ئێستە، با بێینە سەر "واقع بینی"ی برای بەرێزم، مام جەلال:

ئەگەر مام جەلال، وەك خۆی دەفەرمووێ، بەدرێژاییی 58 ساڵی ژیانی رامیاریی خۆی، بیری لەجیاکردنەوەی باشووری کوردستان لەعێراق نەکردبێتەوە، دیارە ئەوە مافی خۆیەتیو، هەر کەسێکی دیکەش مافی ئەوەی هەیە، وابیر بکاتەوە. بەڵام کە مام جەلال، ئەو رێبازەی گرتووە، دیارە، کەسێکی دیکەش دەبێ مافی ئەوەی هەبێ، پێبیبێژێ، ئەگەر یەکێك بیر لەوە نەکاتەوە کە کوردستان لەعێراق جیابکاتەوە، دیارە ئەو کەسە باشووری کوردستان بەبەشێکی جیانەکراوە لەعێراق دادەنێ. ئەوجا، ئەگەر ئەمە وابوو، ئەوا ئەو دەمە، هیچ پێویستی بەوە نەدەکرد کە مام جەلال نێزیکەی چل ساڵ خەریکی جەنگی چەکداری بێ لەدژی دەوڵەتی عێراقو، لەپێناوی ئەوەدا ژیانی خۆیو هەزاران کەسی دیکەش، بخاتە مەترسییەوەو، درۆشمی "یان کوردستان، یان نەمان" هەڵبگرێ.و ئەو کە عێراقییە، بەر لەوەی کوردو کوردستانی بێ، چ پێویستی بەدروستکردنی حیزبو کۆمەڵ، بەنێوی کوردستانەوە، هەبوو؟ خۆ ئەگەر ئەوەی نەکردایەو، هەر بەنێوی عێراقو عێراقێتیەوە کاری بکردایە، ئەو حەلە رژێمە یەکلەدواییەکەکانی عێراق، بەفرۆکەو تۆپو چەکی کیمیایی، پەلاماری کوردستانیان نەدەداو، کوردیش ناچار نەدەبوو، ئەو هەموو قوربانییە بدا، لەپێناوی پاراستنی سنووری عێراقو، یەکێتیی عێراقدا. چۆنکە ئەو دەمە، دەسەڵاتدارانی عەرەبی عێراق، ترسی جیابوونەوەی کوردستان نەدەنیشتلێیانو، لەوانەش بوو، کوردیش، وەك هاووڵاتیی عێراق، هێندەك مافی دەستبکەوتبایە. چۆنکە، ئەوەی عەرەبەکانی لەکورد هاندا، بکەونە قەلاچۆی کورد، ئەو درۆشمە نێرەمووکانەیە بوو کە پێیدەگوترێ "کوردستانی عێراق". کە نە کوردستانە، کوردستان بێ‌و، نە عێراقیشە عێراق بێ‌و، نێرەمووکیش، نە نێرە، نێر بێ‌و، نە مێیە، مێ بێ. بەڕاستی سەیرە، جاران، سەرکردەکانی کورد، لەخودێ دەپاڕانەوە، رۆژنامەنووسێکی بیانی، رێیبکەوێتە لایانو، وتارێك لەسەر کوردستان بنووسێ، ئێستە، وەزیری دەرەوەو وەزیری بەرگریی ئەمریکا، بەفرۆکە دێنە رۆژهەڵاتو، بەر لەوەی بچنە بەغداو ئەنقەرە، رووردەکەنە سەلاحەدینو دوکانو، کۆنگرەی رۆژنامەیی، لەگەڵ کاك مەسعوودو مام جەلال دەبەستن. سەرمایەدارانی ئەورووپا، رووردەکەنە کوردستانو، ئامادەیی خۆیان بۆ ئاوەدانکردنەوەی کوردستان پێشاندەدەن. ئەمەش "واقیع"ەکەیەو، سەرکردەکانی کوردیش، پێویست بوو ساڵانێك لەمەوبەر، خۆیان لەگەڵ ئەو "واقیع"ە نوێیە بگونجێننو، شەقێك لەحیزبحزبێنە هەڵدەنو، ریزەکانی خۆیان یەکبخەنو، بەڕێوەبەرێتیو هێزی چەکدارو رێبازی رامیارییان بەرامبەر دەرەوە یەکبخەنو ئەوجا، بەکردەوە، نەك بەقسە، دێمۆکراتو ئاشتیخوازو ملکەچی قانوون بن. ئەوەتا تائێستا، هەردوو بەڕێوەبەریتییەکەیان نەکردووەتەوە، بەیەك، کەچی لەگەڵ حکومەتی شیعەکان موو بەنێوانیاندا ناچێ. ئەمە لەکاتێکدا ئەگەر سەریان لەسیاسەت دەربچوایە دەبوو دەمێك بووایە لەحکوومەتی شیعەکان بکشانایە دواوەو، حکوومەتی شیعەکانیان بخستایە، چۆنکە جارێکی دیکە کورد ئەو هەلەی بۆ هەڵناکەوێتەوەو، کە سوننەکان بەشداریی هەڵبژاردنو دەسەڵاتیانکرد، رۆڵی کورد زۆر بێهێز دەبێ.

ئەمەیان واو، لەلایەکی دیکەوە، مام جەلال راستدەکا کە دەبێژێ، ئەگەر وادابنێین دەوڵەتێکی کوردستانی دروستببێ، ئەوا دەوڵەتەکانی دەوروبەر، سنوور لەسەر کوردستان دادەخەنو، ئەو دەمەش رێنادەن بەهیچ کەسێك، نە بچێتە کوردستانو، نە لە کوردستان دەربچێ. ئەمەش ئەو "واقیع"ەیە کە مام جەلال باسیدەکا. بەڵام هیچ "واقیع"ێك، "فەرمانی خودێ" نییە کە ببێتە رەوشێکی لەگۆڕاننەهاتوو. هەر "واقیع"ێك بگریت، بەستراوە بەشوێنو کاتەوەو، بەگۆڕانی شوێنو کات، "واقیع"ەکەش دەگۆڕێ. گۆڕینی "واقیع"ی رامیاریش، کارو ئەرکی هەموو سیاسەتکارێکە. چۆنکە "واقیع" بریتییە لە "باری وێستاو (الوچع الراهن) status qvuo و، سیاسەتکاریش هەوڵدەدا بۆ لابردنی "باری وێستاو"، تاوەکو خۆی ببێتە سەرکارو، "واقیع"ێکی نوێ بهێنێتە کایە. ئەو دەمە، ئەوەی دوێنێ لەخەیاڵو بیرو بۆچوونی ئەو سیاسەتکارەدا بووە، دەبێتە (واقیع). لەبەر ئەوە، سیاسەتکار دەبێ تێبکۆشێ بۆ ئامادەکردنی بارودۆخێکی وا، کە لەگەڵ شوێنو کاتی دواڕۆژدا، بگونجێ‌و، کە هەلومەرجێکی لەبار هاتە پێشەوە، دەستبەجێ بکەوێتە جووڵە بۆ قۆزتنەوەی سەردەمی نوێ.

برای بەڕێزم مام جەلال، زۆر باش لەبیرێتی کە هات بۆ ئەڵمانیا، بۆ وتوویژ لەگەڵ هێندەك بەرپرسیارانی ئەمریکاییدا، ماوەیەك پێش کەوتنی رژێمی سەددام، لە فرانکفۆرتەوە تەلەفۆنیکرد بۆم، بۆ هەواڵپرسی و، لەنێو قسەکانماندا، پێمگوت "تۆ نابێ بیر لەوە بکەیتەوە کە یەکێك بدۆزیتەوە بۆ سەرکۆماریی عێراق، پێویستە تۆ خۆت ببیتە سەرکۆماری عێراق. تۆ، چل ساڵە خەریکی بەربەرەکانێی رژێمی عێراقیت، لەم چیاوە بۆ ئەو چیاو لەو ئەشکەوتەوە بۆ ئەم ئەشکەوت، خۆ ئەگەر ئەو عەرەبانەی، وەك فارسەکان دەبێژن "منتقر السلگنتی"ن، مێژووی "شەڕەشەقی سیاسییان" لە تۆ درێژترە، فەرموو، با شەرم نەکەن، بێنەپێشەوە. ئەوانە ناگەنە ئەژنۆی تۆ". ئا ئەو رۆژە، بوونی مام جەلال بەسەرکۆماری عێراق، خەون و خەیاڵ بوو، بەڵام ئەوا ئەو رۆژە بووە بە "واقیع". ئەوەی راستیش بێ، ئەز حەزمدەکرد، کە مام جەلال ببێتە سەرکۆمارێکی وەك جۆرج دەبلیو بوش، کە دەسەڵاتی سەرۆکوزەیرانیشی هەبێ و، فەرماندەی هەموو هێزە چەکدارەکانی عێراقیش بێ. بێجگە لەمەش، مام جەلال کە هاوڕێیەکی دێرینمە، زۆر باش دەزانێ، پەنجا ساڵ لەمەوبەر، پێمدەگوت رژێمی سۆڤێت، رژێمێکی ئیمپریالیستی دوژمن بەکورد و ئازادیی گەلانەو، رۆژێك دێ هەرەسدەهێنێ و لەنێو دەچێ. ئەو قسانەی ئەو رۆژەی من لەلای زۆر کەس بە "وڕینە کردنێکی کۆنەپەرستانە" دەدرایە قەڵەم، بەڵام ئەوڕۆ ئەو "وڕینەو خەون و خەیاڵانە" بوونەتە "واقیع". با لێرەدا بزانین، ئەز بۆچی وامدەگوت، چۆنکە دەمزانی کە دەوڵەتی سۆڤێت دەوڵەتێکی دەستکردەو، هەموو دەوڵەتێکی دەستکردیش، لە یەکەمین بوومەلەرزەی رامیاری، یان کۆمەڵایەتی، یان ئاینیدا، هەرەسدەهێنێ و دەبێتە چەند پارچەیەك. یۆگۆسلاڤیاو چیکۆسلوفاکیاو ئەندەنۆزیاش، چەند نموونەیەکی دیکەن. ئێستەش، دەتوانم بێژم کە دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، بەرەو تەپین دەچن، چۆنکە دەستکردن. ئەوجا بۆ دەستوبردکردن لەو تەپینەش، پێویستە ژیرانەو زانایانە، هەوڵبدرێ و کار بکرێ. دوای ئەمەش "واقیع"ەکەی ئەوڕۆ، هەر ئەوە نییە کە کوردستان لەلایەن داگیرکەرانەوە گەمارۆ دراوە، بەڵکو لەپاڵ ئەم "واقیع"ەدا، "واقیع"ێکی دیکەش هەیەو، ئەوەیە ئەو بارودۆخەی ئەوڕۆ کورد تێیدا دەژیو، بارودۆخی نێوەوەو دەرەوەی دەوڵەتە داگیرکەرەکانیان زۆر جیاوازن لەساڵانێك لەمەوبەر. بەڵام سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکان، بەداخەوە، هەر بەهزرو بیری ساڵانێك لەمەوبەر، بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان دەچن. مام جەلال دەفەرمووێ، پەرلەمانی کوردستان بڕیاری بۆ فێدەراڵی داوە، نەك بۆ سەربەخۆیی. راستدەکا. ئەوە وایە. بەڵام ئەو بڕیارە، ساڵی (1992) بوو کە هێشتا سەددام مابوو، دەوڵەتی عێراق مابوو، 11 سەپتەمبەر لەئەمریکا روونەدابوو، کاربەدەستانی ئەمریکا، سەر بەڕێبازێکی دیکە بوون، پێچەوانەی رێبازی بوش. ئێستە ساڵی (2005)ە. بەڕاستی، ئەم "بەتەناش"ەی لۆریی سیاسەتکارانی کوردم، وەك تەمەنەکەی تاریق عەزیز کوردی دێتە بەرچاو. کە بۆ یەکەمینجار تاریقم ناسی، ساڵی 1963 بوو، لەکۆنگرەی "خوێندکارانی کورد"دا لەمۆینخ. کە مام جەلال و محەممەد مەهدیی جەواهیریش لەو کۆنگرەیەدا بەشدارییانکرد. ئەو ساڵە لە تاریقم پرسی، ئەرێ تاریق تەمەنت چەندە؟ گوتی (36) ساڵە. ساڵی 1970 کە چووومە بەرلین و لەوێ نیشتەجێبووم، جارێکیان لەسەرشەقامی کوودام، لوتوبزووت تاریقم دیو، ماوەیەك چۆنی و چاکیمان لە یەککردو، گوتم ئەرێ تاریق تۆ چەند ساڵیت؟ گوتی: ئای! ئەی پێتمنەگوت (36) ساڵم. لەبیرتچووەتەوە؟. وادیارە رۆژژمێری سیاسەتکارەکانیشمان لەجێخۆی "بۆش" لێدەدا.

لەکۆتاییدا دەبێژم، کە هێندەك خەون و خەیاڵ هاتوونەتە دی و، بوونەتە "واقیع" کە سەردەمانێك بە نەبوو و نەکراو دادەنران، لەمانە رووخانی دیواری بەرلین و دامەزراندنی "هەرێمی نەفرین" لەلایەن کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە، لەسەر زەوی دەوڵەتێکی ئەندام لەکۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانداو، پەلاماردانی رژێمی سەددام لەلایەن لەشکری ئەمریکاو، هاوپەیمانێتییکردنی ئەمریکاو کورد، کە ئەویان زلهێزەو ئەمیان ژێر دەستەو بێدەوڵەتە. بێگومان، گەلێك خەون و خەیاڵیش هەن کە نەهاتوونەتەدی. یەکێك لەوانە ئەوەبوو کە رژێمی ترك پاش شۆرشی ئارارات، پەیکەرێکی لەسەر ئەو چیایە دروستکردو، بەترکی لەسەری نووسی: موخەییەل کویردستان، بورەدە مێتفوندر" (کوردستان خەیاڵی لێرەدا نێژراوە). بەڵام نێزیکەی هەفتا ساڵیش دوای ئەوە، ئەو خەون و

خەیاڵە بەبادا چوو. بەڵام دڵنیاین خەونەکەی عەبدوڵڵا پەشێوو، ملوێنان خەڵکی دیکە لەکوردو دۆستانی کورد، دێتە دی‌و، کوردستانی ئازادو دیمۆکرات‌و ئاشتیخوازو مرۆڤدۆست، سەربەخۆیی خۆی دەستدەکەوی. چۆنکە کوردستان، خەون‌و خەیاڵ نییەو، لەسەر زەوی "واقع" چۆکیداداوە، هیوام وایە برای خۆشەویستم، مام جەلال تەمەنی درێژبێ‌و ئەو کوردستانە "واقیعی"یە بەچاوی خۆی ببینێ. خۆ ئەگەر ئەز نەشیبینم، خەم ناکا، چۆنکە دڵنیام کە دێتە دی.

بەرلین 2005/7/7

میدیا، **ژ** 199، 2005/7/12

نە ئاكۆ محەممەد، بە تەنێیەو،
نە ڕۆژنامەی "میدیا"ش، ماڵی بێكەسانە

هەر ئەوڕۆ، 8/9ی مانگی تەباخ‌و، پاش گرتنی هاوبیری بەڕێز ئاكۆ محەممەد، سەرنووسەری ڕۆژنامەی "میدیا" لەلایەن كاربەدەستانی هەولێرەوە، بەتۆمەتی بڵاوكردنەوەی بیروڕای خەڵك لەبارەی كارڕاپەڕاندنی حكوومەت لە سێ مانگدا بەگشتی‌و كاری یەك بەیەكی وەزارەتەكان لەو سێ مانگەدا، ژمارەیەكی یەكجار زۆر لەهاوبیران‌و دۆستان‌و ناسیاوان، پێوەندییانكرد لەگەڵم‌و، بێزاری‌و تووڕەیی خۆیان بەرامبەر بەو كارە ناڕەوایە دەربڕی، بەتایبەتی سەرۆكی كۆنگرەی نیشتمانیی كوردستان، سەروەری بەڕێز جەوادی مەلا، هێندەك لە كۆمەڵە نێو نەتەوەییەكانیشی لەم ناڕەواییە ئاگادار كرد.

ئێستە، ئەگەر ئەركی ڕۆژنامەیەكی ئازادیخواز ئەوەبێ، كە ببێتە هۆیەك بۆ بڵاوكردنەوەی بیرو بۆچوونی خەڵكی كۆمەڵگەیەك، بێدەستكاریكردن‌و تێكدان، هەروەها گواستنەوەی دەنگوباسی نێوخۆو جیهان بۆ سەر لاپەڕەكانی ڕۆژنامەكە، ئەوا بەدڵنیاییەوە دەتوانم بێژم كە "میدیا" سەرەڕای هەموو گوشارو سنووردارییەك كە ڕۆژنامەكان، لەلایەن كاربەدەستانەوە دانراوە بۆیان، ئەو ئەركەی لەسەرێتی، بەباشی بەجێیهێناوەو، هەر ئەمەشە كە ڕێزێكی زۆری بۆ "میدیا"و سەرنووسەرەكەی بەڕێز ئاكۆ محەممەد پێكهێناوە.

شایانی باسە، كە ڕاپرسیی، لەوڵاتە دێمۆكراسیەكاندا، دەستاوێژێكی زانستانەو قانوونییە، بۆ تێگەیشتن لەبیروڕای خەڵكەكە بەرامبەر كێشەیەك، یان بەرامبەر هەڵسوكەوتی كاربەدەستان كە بەهەڵبژاردن دەهێنرێنە سەر كار. هەر بۆ ئەمەش، گەلێك ئینستیتووت دامەزراون، كە كاریان هەر ڕاپرسییە. ئەوجا، كە "میدیا" ئەم ڕێیەی گرتووەو، بیرو بۆچوونی خەڵكی، بێدەستێوەردان‌و شێواندن، هەروەك خۆی، خستووەتە بەرچاو خوێنەرەوەكانی، هیچ جۆرە تاوانێكی ئەنجامنەداوە، بەڵكو خزمەتێكی كاربەدەستانیشی كردووە، بۆ ئەوەی هەڵەو كەموكورتی خۆیان ڕاستبكەنەوەو، دەبوو كاربەدەستان سوپاسیانبكردایە، نەك قۆڵبەستی بكەن، چۆنكە "میدیا" شێوازێكی دێمۆكراتانەی بەكارهێناوەو، شەڕە بەردی لەگەڵ كەس نەكردووەو، جنێویشی بەكەس نەداوە.

ئەز، كە ناسیاویم لەگەڵ بەڕێز كەریم سنجاری (ڕاستییەكەی شەنگاری، كە لەبنەڕەتدا ژەنگاری یە) وەزیری نێوخۆ، لەنێوەڕاستی هەشتاكاندا لەسوێد پەیدا كرد، ئەوەش بەهۆی نێزیكی كاك كەریمەوە لە "ئەكادیمیای كوردی بۆ زانست‌و هونەر" كە لەو سەردەمەدا دامانمەزراندبوو، هیچ چاوەڕوانی ئەوە نەبووم، كە مرۆڤێكی وا ژیرو لەسەرخۆ، بوار بەو ڕووداوە دڵتەزێنە بدات، كە دوژمن پێبكەنن پێمان‌و، بەتایبەتی لەم ڕۆژەدا، كە خەڵكی كوردستان، لەبەر دووڕێیانی مان‌و نەماندا وەستاون‌و، ئەوەتا، نەك هەر سەگ، بەڵكو پشیلەش پێماندەوەڕێ. ساڵانێكیش لەمەوبەر، پێشبینی ئەم ڕۆژەم كرد، بەڵام كاربەدەستان بەداخەوە، گوێیان لەئامۆژگاریی دڵسۆزانەم نەگرت. لەبەر ئەوەیە ئێمە ناچاربووین، ئەوڕۆ ڕووبكەینە بەغدا، لەكاتێكدا ئەمان، كاتی خۆی لەهەولێر پەنابەر بوون‌و، چاویان لەدەست‌و دەمی ئێمە بوو. ئێمە چواردە ساڵ سەربەخۆ بووین، كەچی سەربەخۆیی خۆمان كردە قوربانیی برایەتیی درۆزنە.

ڕاستە، ئاكۆ محەممەد، پێنووس بەدەستەو چەك بەدەست نییە. هەژارو ڕەجاڵەو دەوڵەمەند نییە. هاووڵاتێكی ئاساییەو كاربەدەست نییە. بەڵام خاوەنی بیرێكی بەرزو ڕۆڵەیەكی ژێهاتیی ئەم نەتەوەیەیە. ئاكۆ تاكە كەس‌و بەتەنێ نییە، بەڵكو هەزاران هاوبیرو پشتیوانی هەیە. ڕۆژنامەی "میدیا"ش بەم تەنگاوییەی بەسەریهێنرا، سەری بەرزی بەرزتر دەبێ‌و، ژمارەی خوێنەرەوانی پترو، جەماوەرەكەشی فراوانتر دەبێ.

بەرلین 2005/8/9

میدیا، ژ 204، 2005/8/16

دەستووری شەرمەزاریو کۆیلەیەتی

هەر لەگەڵ بڵاوبوونەوەی دەقی رەشنووسی "دەستووری عێراق"، رەشەبایەکی توندو تۆڵی تووڕەییو هەڵچوون، لەنێو چینی رۆشنبیری بەتەنگەوە هاتووی نەتەوەی کوردو خەڵکی کوردستاندا هەڵیکردو، لەهەموو لایەکەوە، هەستی گومانو دڵەڕاوکەو ناهومێدیو ماتەمینی، باڵیکێشا بەسەر رەشوڕووتی دەستخەڕۆکراوی کورددا. ئەرێ... پاش دوو ساڵ هاشو هووشو بەڵێندانو خۆگیفکردنو سوێندخواردنو جاڕدانی ئەوەی کە نێویان نابوو "شەڕی دەستوور"، چیای دوو زلحیزبەکە ژانی گرتو مشکەکوێرەیەکی دەرفرتاند. منیش، هەروەك ئەو خەڵکە واقوڕماوە، خەفەتو پەژارەیەکی قورس، سەرو دڵمی داگرتو، ناشزانم بۆچی دەمودەست هۆنراوەکەی پیرەمێرد هاتەوە یادم، کە پاش رووخانی کۆماری کوردستان گوتوویەتی:

ئەی نائومێدی، ئەی نائومێدی

نەگبەتیی وەها، توخوا، ساکێ دی؟

هەر لەگەڵ ئەوەشداو، هەرچەندە ئەز شاعیر نیم، بەڵام ئەم "میعر"ەی خوارەوە هات بەخەیاڵمدا:

کوردە، دەتەوێ، نەبی دەسخەڕۆ

بە ئاوات بگەی، نەبی رەنجەڕۆ

بەری خەباتت نەڕەوا بە فیڕۆ

بێ بیر کردنەوە، بەرێدا مەڕۆ

روو وەربگێڕە لە حیزبی پەڕۆ

باوی کۆیلەیی، نەماوە ئەمڕۆ

ئاخر مرۆڤ، دڵی بەچی خۆش بێ؟ چۆن دەبێ کەسانێك کە خۆیان کردووە بەدەمڕاستی نەتەوەو نیشتمانێك، هەڵسوکەوتیان ئاوا چەوتو چەوێڵ بێ؟ ئەوەتا، پاش پتر لە هەشتا ساڵ ژێردەستەییو بەعەرەبکردنی کوردستانو بەتاڵانبردنی سەروەتو سامانو ئەنفالو گۆڕی بەکۆمەڵو چەکی کیمیاییو فرۆشتنی ژنانی کورد لەبازاڕەکانی دەوڵەتە عەرەبییەکانداو، بێجگە لەوەش، وێرانکردنی 4500 گوندو شارۆچکەی کوردستانو، دەربەدەریو ماڵوێرانی هەزارانو هەزاران خێزانی کەرکووکیو خانەقینیو شەنگاریو ئێزدیو فەیلیو شەبەكو، پاش چواردە ساڵیش ژیانی سەربەخۆو، دەسکەوتنی ئەو دەرفەتە مێژووییە مەزنەی کە رووخانی دەوڵەتی داگیرکەری عێراق، وەك رێکەوتێك، هێنایە پێشەوە، چوون خۆیان خستەوە ژێر دەستی داگیرکەری عەرەبو، ئەو رەشنووسە پڕ لە شەرمەزارییەیان هێنایە کایەو، کەچی دەفەرموون، 98٪ی داخوازییەکانی کوردیان بە ئامانج گەیاندووە. ئایا، ئەمە بەجێهێنانی ئەو بەڵێنە بوو، کە هەموو رۆژێك، چەند جار دووپاتیان دەکردەوەو، دەیانگوت: "کورد نایەوێ ببێتە هاونیشتمانی پلە دوو". ئایا ئەمە بوو "هاونیشتمانێتییە پلە یەکەکە؟" بێجگە لەمەش، دەیانگوت "پێشمەرگە نێوێکی پیرۆزەو دەبێ بمێنێو هەر دەمێنێش". کامەتە نێوی پێشمەرگە؟ بەڕێزینە! "پاسەوانی هەرێمو سنوور" شتێکەو، "پێشمەرگە" شتێکی دیکەیە. "پاسەوانی هەرێم" بەشێکە لە لەشکری عێراقو بەفەرمانی دەوڵەتی عێراق دەجوڵێتەوە. کامەیە ئەو بڕیاری چارەنووسەی کە دەیانگوت "دەبێ بچێتە دەستوورەوە، تا کورد پشت ئەستوور بێ بەوەی جارەکی دی ئەنفالو تەعریب نابینێتەوە"؟ خەڵك بەوە هەڵناخڵەتێن، کە لەجیاتی بڕیاری چارەنووس کە پێگە (منگلق)و تێگە (مفهوم)ێکی قانوونیی نێودەوڵەتییەو راستوڕاست، مافی جیابوونەوەو دامەزراندنی دەوڵەتی سەربەخۆ دەگەیەنێ، ئەم رستەیە بفرۆشن پێی: "أنّ الالتزام بهڎا الدستور یحفڤ للعراق اتحادە الحر شعباً وارچاً وسیادەً". کەی ئەمە باسی مافی بڕیاری چارەنووسە؟ کەر لەکوێ کەوتووەو کوندە لەکوێ دڕاوە!!

سەیر ئەوەیە، بەیەك وشە نێوی ئەو گەلکوژییە نایەت کە لەکورد کراوە لەسەردەمی سەددامدا. ئەوەتا، لەپێشەکیەکەیدا، باسی "مجازر"ی هەڵەبجە کراوە، "مجزرە" لەزمانی عەرەبیدا بە "قەسابخانە" دەگوترێ کە

لەزمانی ئینگلیزیدا (massacre)ە، کە لەبنەڕەتدا وشەیەکی فەڕەنسییە. لەکاتێکدا ئەوەی لە هەڵەبجەو بادینان‌و زەردیئاواو سەردەشت کرا، "مجزره" نەبوو، بەڵکو گەلکوژی بوو، بەهەموو مانای وشە. گەلکوژی بە عەرەبی "الاباده الجماعیه"یە نەک "مجازر"و، بەزمانی ئینگلیزی (Genocide)ە، کە لەبنەڕەتدا وشەیەکی یۆنانیی– لاتینییە. ئەگەر، "ئەنفال" وەک Genocide لەدەستووردا جێگیربکرابا، بۆ داواکارییەکانی کورد لەدواڕۆژدا بەڵگەیەکی قانوونی دەبوو بەدەست کوردەوە.

ئەی ئەو بەڵێنەتان. چیلێهات، کە داتان بەخەڵك‌و دەتانگوت "نامانەوێ دەوڵەتێکی ئاینی لەعێراقدا دروستببیێ‌و، دەوڵەت دەبێ سێکۆلار (عەلمانی) بیێ"و "دەوڵەت"و "ئاین"، دەبێ لەیەك جیابکرێنەوە". ئەوەتا، دەستوورەکەتان دەبێژێ:

"الإسلام دین الدوله الرسمی، وهو مصدر اساس للتشریع".

"مصدر أساس"، لێرەدا، ئەوە دەگەیەنێ کە "اسلام" سەرچاوەی بنچینەیی هەموو قانووندانانێکە. ئەوەش فێڵێکی زمانەوانییە، کە ئاخوندە شیعەکان باش سەریان لێدەردەچێ. چۆنکە، ئەگەر مەبەست، "یەك سەرچاوەی بنچینەیی" بوایە، وەك کاربەدەستانی دووزلحیزبەکە دەبێژن، دەبوایە بگوترایە "وهو مصدر بین المصادر الاساسیه الاخری للتشریع" یان "مصدر من المصادر الاساسیه للتشریع". ئەوجا، کە نێوی سەرچاوەکانی دیکە نەهاتووە، ئەو رستەیە بەو شێوەیە، وادەگەیەنێ کە هەموو سەرچاوەکانی دیکە دەبنە سەرچاوەی لاتەنیشت "مصادر جانبیه" یان "مصادر فرعیه".

لە هەمووی سەیرتر ئەوەیە، هەر لەپاش ئەو رستەیەی سەرەوە، ئەوەی خوارەوە هاتووە:

أ–لایجوز سن قانون یتعارچ مع پوابت احکام الاسلام.

بەڵام هەر لەژێر ئەمەدا لەبەشی (ب)دا دەبێژێ:

ب–لایجوز سن قانون یتعارچ مع مبادئ الدیمقراگیه.

ئێستە، کە ئەمە وابیێ‌و، هیچ قانوونێك دەرنەکرێ کە دژی "فەرمانە نەگۆڕەکانی" ئیسلام بیێ‌و، هیچ قانوونێکیش دەرنەکرێ کە دژی "سەرەتاکانی دیمۆکراسی" بیێ، مانای وایە، "فەرمانە نەگۆڕەکانی ئیسلام"و "سەرەتاکانی دیمۆکراسی" هەر یەك شتن‌و وەك یەکن‌و، هیچ ناکۆکییەك نییە لەنێوانیاندا. بەڕاستی، ئەگەر یەکێك ئەم قسەیە بکاو، بەمەبەستی خاپاندنی خەڵك‌و چاوبەست نەبێ، ئەوا دیارە، نە لە ئیسلام گەیشتووەو، نە لە دیمۆکراسی. ئیسلام ئاینەو، بەپێی باوەڕی موسڵمانان، فەرمانی خودییەو نەگۆڕەو، دیمۆکراسیش، سیستەمێکی فەرمانڕەوایی‌و کۆمەڵایەتییەو فەرمانی خەڵکەو لەگۆڕانێکی سەرومڕدایە، چۆنکە رامیاری، لەکۆمەڵگەیەکی دیمۆکراسیدا شێوای گۆڕانە، بەدڵی خەڵکەکەی. ئیدی ئیسلام‌و دیمۆکراسیتان، چۆن کردە یەك، ماڵتان ئاوابیێ؟

لەباسی "جنسیه"دا هاتووە:

ب– تسحب الجنسیه العراقیه من المتجنس بها ڤ الحالات التی ینص علیها القانون.

باشە، ئەو "حالات"ە (دۆخانە) چین؟ بۆچی باسنەکراون؟ ئایا، ئەمە نابێتە کوتەکێك بەدەست داگیرکەرانی عەرەبەوە، بۆ سەندنەوەی "جنسیه" لەهەزاران‌و، بگرە سەتانهەزاران کورد، هەر کاتێك عەرەب دەستیانڕۆی، وەك لەعێراق‌و سووریا کردیان؟

لەلایەکی دیکەوە، لەدەستوورەکەدا هاتووە:

"لایمنح حق اللجۆ السیاسی الی المتهم بارتکاب جرائم دولیه او ارهابیه وکل من الحق چرراً بالعراق".

باشە! ئەمە مانای ئەوە نییە کە سبەینێ کوردێك لەئێران، یان ترکیا، یان سووریە، زۆرکرا لیی، کە لەسەر مافی خۆی هەڵبداتێ‌و، بەربەرەکانێی ئەو رژێمە داگیرکەرانە بکاو، لەئەنجامدا تەنگەهەڵچنرا پیی‌و، ناچار بوو، رابکا بۆ عێراق، ئەو کوردە بە تیرۆریست (ارهابی) دەدرێتە قەڵەم‌و، دەگوترێ ئەو کوردە بەو کارەی کە کردوویەتی، کارێکی

تیرۆریستانەی ئەنجامداوەو، بە پەنابردنی بۆ عێراق، دڵی ئەو دەوڵەتانەی لەعێراق ئێشاندووەو، زیانی گەیاندووە بەعێراق‌و، دەبێ، بدرێتە دەست ئەو دەوڵەتە؟

دواخستنی، گوایە چارەسەرکردنی کێشەی کەرکوک‌و نێوچەکانی دیکەی باشووری کوردستان، کە بەدەست دوو زلحیزبەکەوە نین، بۆ کۆتایی ساڵی 2007، جەزرەبییەکی کارایەو دراوە لەبڕبڕەی پشتی نەتەوەی کوردو خەڵکی کوردستان‌و بەتایبەتی کەرکووکییەکان. لێرەدا دەبێ بپرسین، ئایا، حکوومەتێکی عێراقی، کە ئەوڕۆ گەڕەکێکی بەغدای بەدەستەوە نییەو، سەرەڕای، چەند جار بەڵێندانی بۆ گێڕانەوەی کەرکووکییە دەرکراوەکان‌و عەرەبە هاوردەکان، بۆ شوێنی خۆیان، درۆیکردو شەرمینەکردو، هەر لەم رۆژانەشدا، فەرمانیدەرکرد بۆ دوورخستنەوەو لابردنی هەموو ئەو ئەفسەرو پۆلیسە کەرکووکییانەی کە لەکاتی سەددامدا لەکەرکووک دەرکرابوون‌و، دوایی گەڕانەوە کەرکووک‌و، خوێنی خۆیان کردە کاسەو، بوونە هێزێك بۆ پاراستنی خەڵکی کەرکووك‌و، کاتی خۆشی هەر لەم رۆژنامەیەدا نووسیم، کە وەزیری نێوخۆی جەعفەری، بەیان جەبر سولاغ کە خۆی کردووە بە "زوبێدی"، ترکمانێکی شیعەی سەر بەرژێمی ئێران‌و دژ بەکوردە، ئایا لەم جۆرە کەسانە چاوەڕوانی ئەوە دەکرێ، پاش ئەوەی جێی خۆیان قایمکردو، دەسەڵاتیان گرتە دەست، بەخێری "ئیمامی زەمان" کێشەی کەرکووك چارەسەر بکەن؟ بێگومان نا و نا! ئەمەش خاڵەی ئەوەیە کە، وتووێژکەرانی شۆڕشی ئەیلوول لەگەڵ سەددام حسەین، کە یەکێك لەوانە، بەڕێز دوکتۆر مەحموود عەلی عوسمان بوو، کە ئەوڕۆش هەر وتووێژکەری بلیمەتی ئەم دەستوورەیە، چوار ساڵ ماوەیان دا بە رژێمی بەعس، تا خۆی کۆکردەوەو، ئەوەبوو ژەهری ماری کرد بە گەرووی کوردو خەڵکی کوردستاندا. دانی ئەم دەرفەتەش بە رژێمی نوێی عێراق، شتێکە لەو بابەتەو کوێرەوەرییەکی دیکەیە بۆ رەشووڕووتی کوردستان‌و، بەتایبەتی خەڵکی لێقەوماوی کەرکووك.

لەشوێنێکی دیکەدا، دەستوورەکە رێژەی ژنانی لەپەرلەماندا، بە"لایەنی کەمەوە" 25٪، واتە چواریەکی پیاو داناوە، کەواتە 25٪ (مقبول)ە. ئێمە تائێستە، پێمانوابوو کە "ژن نیوەی پیاوە"و "شایەتیی دوو ژن لەبەردەم دادگەدا بەشایەتیی پیاوێك دەچێ"، بەڵام نەماندەزانی ژنێك بووە بە "چارەکی پیاوێك". تۆ بڵێی ئەمەیان نەخستبێتە ئەستوێ "شەرع"و نەیانگوتبێ، باشە، کە پیاوێك مافی ئەوەی هەبێ، چوار ژن بهێنێ، دیارە بە ماتماتیك، هەر پیاوێك بەرامبەر چوار ژنەو، هەر بە ماتماتیکێکی سادەش، دەتوانیت بزانیت کە هەر ژنێك "روبعی" پیاوێکە. بەڵام، بەڕاستی ئەز سەرم لەوە دەرناچێ، چۆن بەڕێز حەمیدە فەندی، وەزیری پێشمەرگە، ژنی پێنجەمی هێناوەو، فەرموویەتی بەپێی "شەرعی شەریف" ئەوەیکردووە. وادیارە، ئەم کێشەی "خومسە" (5/1) بۆیە لەدەستووردا باسنەکراوە، چۆنکە پێشمەرگە، لەمەودوا، دەچێتە ریزی، "ناسخ‌و منسوخ"ەوەو، ئەوەش دیارە بە "فتوا"ی مەلا سیستانی، چۆنکە لەدەستوورەکەدا، وەك هەموو دەستوورێکی "مۆدێرن"، باسی "فتوا"، واتە "مەرجەعیەت" کراوەو، تەنانەت بەپێی قانوون، دەکرێ "فەرمانگەیەك" دابمەزرێ، بەنێوی "مجلس الدولە"، کە کاری "فتوادان"یشی بەدەستبێ‌و "نوێنەری دەوڵەت" بێ لەبەردەم دەزگە دادوەرییەکاندا. ئەرێ، ئەمە ئەو پێشمەرگەیە بوو کە "هێزێکی پیرۆز" بوو و، "مساوەمە" نەدەکرا لەسەری. ئای... مەلا مستەفای بارزانی‌و هەزاران پێشمەرگەی شەهید بووی شۆڕشی ئەیلوول، گۆڕ هەڵتەکێنن، کێ کردی‌و کێ خواردی؟؟؟

بەپێی دەستوورەکە، دەسەڵاتی هەرە گەورە لەدەوڵەتدا، بەدەست سەروکوەزیرانەوەیە، بەتایبەتی وەك فەرماندەری هێزە چەکدارەکانی هەموو عێراق. بەڵام سەرۆککۆمار، هەر بەپێی دەستوورەکە دەورێکی "تشریفاتی‌و احتفالاتی" پێدراوە، واتا، بۆ بەخێرهاتنکردنی مێوانان‌و بەشداریکردن لەئاهەنگەکاندا. ئەوجا ئەگەر زانیمان کە سەرۆکوەزیران، بەپێی دەستوورەکە، هەمیشە لەو حیزبە هەڵدەبژێردرێ، کە زۆربەی زۆری ئەندامانی لەپەرلەمانەکەدا هەبێ، ئەوا دەبێ بزانین کە سەرۆکوزەیران، هیچ کاتێك لە کورد نابێ، چۆنکە ئاشکرایە، کە هیچ حیزبێکی کوردی، لەهەڵبژاردندا، زۆربەی زۆری ئەندامەکانی پەرلەمانێکی عێراقی وەدەستناهێنێ.

لەشوێنێکی دیکەی دەستوورەکەدا واپێشاندراوە کە ئەوی دەبێ بە پەرلەمەنتار، دەبێ "باوەڕنامە" (شهادە)ی بەرزی (زانستگەیی) هەبێ. لەبەر ئەوەو، بەم بۆنەیەوە، ئاگاداریی هەردوو برای بەڕێز خەفوور مەخمووری‌و حەمەی حاجی مەحموود دەکەم، هەتا زووەو بەپەلە، چەند کۆرسێکی خەستی فیزیك‌و ماتماتیك‌و کیمیاو زانستی ئاژەڵناسی بخوێنن، تابتوانن بە "خارجی" لەتاقیکردنەوەدا بەشداربن، بەڵکو بتوانن دیبلۆمی "کیمیای خەڵووز"، یان ماستەری "بەخێوکردنی هەنگ" وەربگرن، ئەگەرنا، ناتوانن ببن بە "دەمڕاستی گەل"و، دەبێ دەمی خۆیان بگرن‌و، زۆر قسەش بکەن، بێ دیپلۆم‌و ماستەر، ئەوا "ئیجازە"ی حیزبەکانیشان بە "فتوای مەرجەعییەت" لێدەسێندرێتەوە.

لەشوێنێکی دیکەی دەستوورەکەدا نووسراوە:

"تکفل الدوله تعویچ اسر الشهداو والمصابین نتیجه الاعمال الارهابیه"

بێگومان "شهداو" (شەهید بووان) "والمصابین" (کەفتەکاران، کۆڵەورانی ڕووداوێك)، شتێکی نادیارە. لێرەدا دەبێ ڕەپوڕاست بێژین، کە سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، وشەی "تاوانی نێودەوڵەتی"و "ئەنفال"و "بەکارهێنانی چەکی کیمیایی"یان بەخشیوە بە "برایەتی"و پاراستنی کورسییەکانیان، کە هەتا بێ، شەقولۆقتر دەبێ. ئەمەش بەئاشکرا دەڵێم کە ناپاکییەکی گەورەیە‌و لەکورد دەکرێ، چۆنکە ئەو "ئەنفال"و "چەکی کیمیایی"یە، دوو بەڵگەی زۆر بەهێز بوون بەدەست کوردەوە، بۆ داواکردنی جیابوونەوەی خۆی لەدەوڵەتی عێراق. بەتایبەتی لەبەر ئەوەی ئەگەر دەوڵەتێك، هەوڵی تەفرو توونا کردنی گەلێکی ژێردەستەی خۆی بدا، نەك هەر مافی ئەوەی نابێ، جارەکی دی، ئەو گەلە بخاتەوە چوارچێوەی خۆی، بەڵکو، پیاوێکیش، ئەگەر هەوڵی کوشتنی ژنی خۆی بدا، جارەکی دی مافی ئەوەی نییە داوا لە ژنەکەی بکا سڵاو بکا لێی، بەڵکو دەبێ بخرێتە زیندانەوە، ئەوجار، کە دەوڵەتی عێراق، وەك دەوڵەت، تائێستە حوکم نەدراوە، لەبەر ئەوەیە کە دوو زلحیزبەکە چاویان پوشیوە لەو "دەعوا"یەو، دەبێ دەوڵەتی عێراق دادگەیی بکرێ، وەك چۆن ئەڵمانیای نازی، بەرامبەر هەڵگیرساندنی جەنگی جیهانیی دووەم‌و، کوشتنی چەند ملیۆنێك جوولەکە، دادگەییکراو سزادرا، دەبێ دەوڵەتی عێراقیش سزا بدرێ. کوا سزادانی عێراق‌و مافی کوردتان بۆ کوێ برد، زلحیزبینە؟.

دەستوورەکە باسی نەتەوەکانی عێراق دەکاو دەبێژێ:

"العراق بلد متعدد القومیات والادیان والمژاهب، وهو جزو من العالم الاسلامی، والشعب العربی فیه جزو من الامه العربیه".

کە عێراق، وڵاتێکی تێکەڵ بێ لە چەند "قەومیات"و "ئاین"و، بەئاشکرا نەگوترابێ کە پارچەیەکی کوردستان لەعێراقدایەو، بەلایەنی کەمیشەوە، نەگواترابێ "کە گەلی کورد لەعێراقدا بەشێکە لە نەتەوەی کورد"، بەڵام گوترابێ کە "گەلی عەرەبی عێراق، بەشێکە لە نەتەوەی عەرەب"و، لەلایەکی دیکەشەوە گوترابێ کە عێراق "بەشێکە لەجیهانی ئیسلام"، ئەو دەمە بەپێی دەستوورو، بە "فتوای مەرجەعییەت"، هەموو عەرەبێکی سۆدانی‌و میسری‌و سووری‌و یەمەنی‌و سعوودی‌و، هەموو موسڵمانێکی پاکستانی‌و ئەفغانی‌و ئێرانی‌و ئەندەنۆسیایی، مافی ئەوەیان دەبێ، بەنێوی "پاراستنی عەرەب‌و ئیسلام"ەوە، پەلاماری کوردو هەموو کەسێکی دیکەش بدەن کە دەم لە ئازادیخوازییەوە بدا. ئەوجا، ئێستە ئەو پرسیارە دێتە پێشەوە، ئایا، ئەوانەی ئەم دەستوورەیان سازداوە، بەڕاستی نوێنەری خەڵکی کوردستانن؟

لەمانەی سەرەوەش بترازێ، بەندێکی زۆر مەترسیدار لە دەستوورەکەدا هەیە، ئەوەش ڕێگە دانە بە هەر پارێزگەیەك کە بتوانێ ببێتە هەرێمێکی فیدراڵی، کێ دەیزانێ، ئەگەر کەرکووك ناحیەو قەزا لێبڕاوەکانی نەخرێتەوە سەرو، عەرەبە هاوردەکانی لێدەرنکرێ، نابێتە فێدەراڵییێکی سەربەخۆ لەدەرەوەی کوردستان، کە وەك دەڵێن مەلا سیستانی‌و ئەمریکا لەم ڕووەوە هاودەنگی یەکن.

بەڵێ، ئەم دەستووره بەرهەمی ئەو هەڵبژاردنە بوو کە دەیانگوت، ئەوی نەچێو دەنگ بۆ لیستەکەیان نەدا، "خاین"ەو، بەو چاوڕاو بەو بەڵێنە بێسەروبەرانە، هەزاران کوردستانیو هەزاران کوردی ئەوروپایان خاپاندو، ناچاریانکردن، خۆیان بکەنەوە بە عێراقیو، بچن پەساپۆرتی عێراقی وەربگرنو، بەوەش مافی پەنابەرێتییان لەدەستداو، کاتی خۆشی هاوبیری هێژا، سەروەر جەوادی مەلا، پەنابەرانی لەوە هۆشیار کردەوە، کە دەبوونەوە بە عێراقیو دەچوون بۆ وەرگرتنی پەساپۆرتی عێراقی پێیگوتن، ئەو پەساپۆرتە، بەڵگەی ناردنەوەیان دەبێو، لەکوردستانیش کەس بەتەنگیانەوە نایەت. قسەکەی راستدەرچوو. ئەوەتا، ئەوڕۆ دەوڵەتەکانی ئەورووپا، گوشار دێنن بۆیانو، رەوانەی عێراقیان دەکەنەوەو، ئەمەش دەبێتە شێواندنی ژیانی هەزارانو هەزاران خێزانی کورد، کە لەئەورووپا بەکولەمەرگی، توانیویانە، منداڵانیان بنێرێنە قوتابخانەکانو، ژیانێکی سادە بۆ خۆیان پێکەوە بنێن.
لێرەدا، پرسیار ئەوەیە، ئایا ئەمجارەش، کە کاتی هەڵبژاردنو راپرسی لەسەر "دەستوور" هاتە پێشەوە، خەڵك بەبەڵێنی وەك بەڵێنەکانی پێشوو، تەفرە دەخۆن، یان هەڵوێستیان دەبێو، پەندە کوردییەکە دەبێ بەسەر مەشقی کاریان، کە دەبێژێ "ئەگەر جارەك منت خەڵەتاند، خودێ بتگرێ، خۆ ئەگەر جارەکی دی منت خەڵەتاند، خودێ خۆم بگرێ".
لەکۆتاییدا دەبێژم، ئایا پێویست بوو عێراق دەستووری هەبێ؟ یان باشتر وابوو، "بێ دەستوور" بێو، لەنێوان زەویو ئاسماندا بەهەڵواسراوی بمێنێتەوەو، سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکەو، "مَۆ لَفَّ لَفَّهُم" لەباتی ئەوەی خەریکی عێراقچێتیو، رێکخستنەوەی نێو ماڵی سوننیەکانو شیعەکان بنو، لەگەڵ یەك ئاشتیانبکەنەوە، جارێ خەریکی رێکخستنەوەی نێو ماڵی خۆیان بنو، ئەو بەڵێنەی کە ساڵانی ساڵە دەیدەن بە کورد، بۆ یەکخستنەوەی دوو حکوومەتەکەیان، بهێننەدی. کە هیچ کات نایهێننە دی. دەستنیشانکردنی سنووری کوردستانیش، قسەیەکی قۆڕە، هەتا ئەو دوو بەڕێوەبەرێتییە (واتە دوو حکومەتەکە) نەبنە یەك حکوومەت، لەبەر ئەوە، هەموو باسێکی کەرکوكو "نێوچە داگیرکراوەکانی دیکە"، تەنێ بۆ خاپاندنو بازرگانیکردنەو، ئەمەش وەك مەسەلەی فەلەستینە، کە دەوڵەتە عەرەبییەکان، ساڵانی ساڵ بازرگانییان پێوەکردو، کردیانە بەڵگە بۆ دیکتاتۆرێتیو نەهێشتنی ئازادیو مسۆگەر کردنی ژیانی شاهانەی خۆیانو بنەماڵەیان.
* سەرنج: دەقی دەستوورەکە لە "موسوعە النهرين" دوە وەرگیراوە.

بەرلین 2005/8/27

میدیا، ژ 206، 2005/8/30

نا بۆ دەستووری رەش

تامان شاکر- ئەڵمانیا/ لەژێر دروشمی نا بۆ دەستووری رەش پرۆفیسۆر د.جەمال نەبەز لەشاری کۆڵن سیمینارێکی پێشکەش بە کوردانی دانیشتووی ئەو ناوچەیە کرد، هەرچەندە ئەندامانو لایەنگرانی هەردوو حیزبە دەسەڵاتدارەکەی کوردستان ئامادە نەبوون، بەڵام کۆمەڵێك خەڵکی رۆشنبیرو نووسەر ئامادەی کۆڕەکە بوون لەوانەش بەختیار عەلی، بەرزان هەستیار، سیروان رەحیم، بەکر شوانیو کۆمەڵێکیتر لەرۆشنبیران لەهەموو بەشەکانی کوردستانو چەند کەسانیکیش لەهۆلەنداوە هاتبوون بۆ بەشدار بوون لەو سەمینارەدا.

سەرەتا هەڵسوڕێنەری کۆڕەکە بەڕێز رەزا حەمە بەخێرهاتنی میوانەکانی کردو لەدواییدا مامۆستا جەمال نەبەز هەندێك خاڵی سەرەکی نێو دەستوورەکەی هەڵسەنگاندو وتی: سوپاسی ئامادەبوونتان دەکەم کە ئەرکتان کێشاوەو ئامادەی ئەم سەمینارە بوونو پێموایە ئەوانەی لێرە ئامادەن کەسانی خەمخۆری نەتەوەی کوردنو دەیانەوێ لەم دەستوورە تێبگەن، کە چەند خزمەت بەنەتەوەی کورد دەکات.

لەوەو پێش وتارێکم نووسی کە لە رۆژنامەی (میدیا)ی ئازیزدا بڵاوکرایەوە بەناوی "دەستووری کۆیلەییو شەرمەزاری"، پێموایە ئەم دەستوورە شەرمەزارییە بۆ ئەو کەسانەی پێیانوایە کە ئامانجەکانی نەتەوەی کوردی هێناوەتە دی.

هەندێ لەسەرکردەکانی کورد پێیانوایە زۆر لەئامانجەکانی گەلی کورد هاتووەتە دی، وانییەو ئەو شتانە نەهاتوونەتەدی، ئەوەی کە ئێمە ئێستا باسیان لێوە دەکەین هەموو ئەو شتە باشانە بەتاڵ دەکەنەوە.

دەستوور بۆ گەلێکەرێزی دەستوور بکرێ

بەر لەوەی باس لەدەستوور بکەین دەبێت بپرسین دەستوور بۆ کێیە؟ مرۆڤ کە خانوویەکی دروست کردو باخێکی بۆ کرد، پەرژینێکیشی بۆ دەکات، کورد دەڵێ پەرژین بۆ مرۆڤی بەناموسە، ئەوی نامووسی نەبێت پەرژینەکە شەق لێدەداتو دێتە ناو باخەکەوە. دەستووریش بۆ گەلێکە کە رێزی دەستور بگرێت، بۆ گەلێکە کە ترادسیۆنی دیموکراسیانەو ئازادیخوازانەی هەبێت، گەلێك کە چەند نەوەیەك لەوەو پێش دیموکراسیەتی لەوڵاتی خۆیدا خستبیتە کار. بەڵام گەلێك کە بەدرێژایی هەشتا ساڵ لەژێر رژێمی دکتاتۆریداو لەکۆمەڵگەیەکی دەرەبەگیداو لەسەر پێوەندیی کۆمەڵایەتیی هەڵە دامەزرابێتو کەسێك ئەگەر خزمو کەسی باڵا دەست نەبێت کاری پێنەدەنو، ئەگەر کەسێك دەمی کردەوە بەدڵی ئەوان نەبوو دەمی بگرن. کەواتە لە شەوو رۆژێکدا تۆ ناتوانی ئەو گەلە دیموکراسی بکەیت. دیموکراسی مانای ئەوەیە گەلێك رێزی دەستوور بگرێت، ئەگەر ئەو دەستوورە دەستوورێکی زۆر باشیش بوایە. دەکرا دەستوورەکە بەدڵی هەموو لایەك بووایە. کەوا بەدڵی هەموو لایەك بوایە دیسانەوە دەستوور هەر ئەوە نییە کە نوسراوەتەوە، ئایا دەخرێتە مەیدانی کارەوە، دەوڵەتانی عەرەبو تركو فارس هەموو دەستووریان هەیە، بەڵام هیچ کاتێك نەخراوەتە کارەوە.

لەعێراق بەپێچەوانەوە کە سیستەمی سەددام گۆڕا لەرێگای پەلامارێکی سەربازی. سیاسەتمەدارانی کورد بەبێ پرسی خەڵك هاتوونو دەستوورێکیان داناوە. بەڕای من ئەوانە تەنها کار بەدەستن نەك کەسانی، وەك ئێمە کە کارمان بەدەست نییە. ئەوان کە دەڵێن ئێمە دەمانەوێ نەتەوەی کورد بەرەو ئازادیو رزگاری ببەین، دەبوو بیریان لەوە بکردایەتەوە، ئایا پێویست بوو دەستوورێك بۆ عێراق دابنێن. لەدرێژەی باسەکانیدا جەمال نەبەز باسی لەسیاسەتی دووڕوانەی ئەڵمانیا کرد بەرامبەر بەلێدانی عێراقو، باسی ئەوەی کرد کە کابرایەکی وەك گێرهارد شرۆیدەر دەیەوێ خۆی وەك کۆتری ئاشتی پیشان بداتو، لەخەڵکی بگەیێنێ کە ئەو دژی شەڕە... وگوتی:

ئەز پشتگیری ئەمەریکا ناکەم، پیاوی ئەوانیش نیم، چۆنکە هەر ئەمریکیەکان بوون شۆڕشی ئەیلولیان کۆتایی پێهێناو، هەر ئەوانن خاوەنی هیرۆشیماو شەری ڤیتنام، بەڵام ئەگەر سەیری سیاسەتی نوێی ئەمەریکا بکەیت تۆزێك بواری ئازادی تێدایە بۆ ئەوانەی بەدوایدا دەگەڕێن، ئەمریکا دەوڵەتێکی زلهێزەو بەدوای بەرژەوەندییەکانی

خۆیدا دەگەڕێتو کوردیش دەبوایە بیری لەبەرژەوەندییەکانی خۆی بکردایەتەوە. ئێستا بوشو کۆندۆلیزا رایس لەسەر کارن، بەیانی ئەوان بڕۆن بارو زروفەکە دەگۆڕێت، بەداخەوە کورد نەیتوانی سوودی لێببینیت.

نەتەنها پارتیو یەکێتی، بەڵکو هەموو حیزبەکانی کوردستان زیاتر بایەخ بەحیزبەکانیان دەدەن وەك لە نەتەوەکەیانو، زۆرتر بیر لە حیزبایەتی دەکەنەوە نەك کوردایەتیو بەلای بەرژەوەندی نەتەوەوە ناچنو، هەریەکە وەك تاکە کەس دەیانەوێ کارێك بکەن. نمونەیەك دەهێنمەوە بۆ ئەو قسەیەم لەپێش هێزەکانی ئەمەریکا بەچوار سەعات پارتیو یەکێتی چوونە ناو کەرکووکەوە، کەچی تاڵانو بڕۆی لێیەیدا بوو و ئەوە بیانووی دایە ئەمریکییەکان کە هێزی کورد لەکەرکووك دەرکەن ئەگەر وا نەبووایە هەر ئەو دەمە عەرەبی هاوردە دەرۆیشتن.

هەر ئەو رۆژە نامەیەکم نووسی بۆ کاك مەسعود وتم کورد بەکراسی بەری خۆیەوە هاوکاری ئەمەریکا دەکات کەچی لە کەرکووك دەچنە دەرەوە، ئاخر سوار بوون عەیبێك و دابەزین هەزار عەیب، هەموو هاوکاریەك لەگەڵ ئەمەریکا پێویستە، بەڵام بەرێککەوتن. دیارە کورد نەیدەتوانی شەڕی ئەمەریکا بکات، بەڵام دەیتوانی واڕێکبکەوێت کە بەرژەوەندییەکانی کورد بپارێزرێت. جێگای داخە ئەوان خەریکی هەڵمەتە کاسیی خۆیان بوونو یەکسەر یەکێتی هاتو کەرکووکی کردە چوار کەرتو ئەوە دوو ساڵمان بەسەر بردو دوو ساڵی تر ماوە، بەڵام من بڕوام وانییە دوای دوو ساڵی تر کەرکووك بگەڕێتەوە سەر کوردستان. سەرەتا دەیانوت ئێمە ناچینە هەڵبژاردنەوە، کەچی درۆیان کردو وازیان لەخەڵکی کورد نەهیناو بەزۆر کردیاننەوە بەعێراقی. جا خستنەوەی کەرکووکیش بۆ سەر هەرێمی کوردستان، دەبێت کوردستان ببێت بە هەرێمێك ئەمەش کێشەیەکی ترە کاك مەسعود دەڵێت هەندێك کێشەی تەکنیکیمان ماوە بۆ یەککگرتنەوە، دەباشە پێمان بڵێن ئەو کێشانە چین ئەی خۆتان ناڵێن ئێمە شت لەخەڵك ناشارینەوە، باشە بۆ باسی ناکەن ئەو کێشانە چین؟

لەساڵی 1996 پارتیو یەکێتی پەنایان بۆ ئێران برد بۆ ئەوەی ئاشتیان کاتەوە لە د.کەمال فوئادم پرسی وتی ئێستا وامان لێهاتووە شەیتان بۆتە ناوبژیکەرمان.

کەواتە کێشەکە گەڕانە بەدوای دەسەڵات، بەسەر رەشووڕوتی کوردستاندا بەرامبەر بەبێگانەو داگیرکەران ئەو دەنگانە نابیستین.

دەبوا کورد بەدەستووری کوردستانەوە بچێتە بەغدا

لەدوای رووخانی سەددام دەبوایە کورد، بەدەستووری کوردستانەوە بچێتە بەغداو بڵێ ئێمە ئێراقی نینو بەزۆر لکێندراوین بەئێراقەوە، ئەگەر دەتانــەوێ دەوڵەتێکی ئێراقی دروست بکەین ئەوە دەستوورو مەرجەکانی ئێمەیە. ئەنجامی گشتپرسییەکانیان لەگەل خۆیان بردبا بۆ بەغدا. بیانوتایە کۆمەڵگەی ئێمە ئەوەی دەوێت.

جا بابزانین ئەم دەستوورە چی تێدایە، دەمەوێ لێرە ئاماژە بۆ چەند شتێك بکەم.

وشەی شەهید بەکار هاتووە لەدەستوورەکەو باسی شەهیدانی شیعەو سوننەو نەتەوەکانیتر دەکات. شەهید زاراوەیەکی ئیسلامییەو ئەو کەسەی لەپێناوی ئیسلامدا بکوژرێت پێیدەڵێن شەهید لەدیباجەکەدا هاتووە، بەڵام ئەوەی بە کورد کراوە شەهید بوون نەبووە بەڵکو کۆمەڵکوژی بووە کە پێیدەڵێن جینۆساید ئەوەی لەهەڵەبجە، بادینان، بالیسان و لە کاتی ئەنفالەکاندا روویدا ئەوە کۆمەڵکوژیەك بوو بۆ لەناوبردنی خەڵکی کوردستان. لەدەستووردا ئاماژەی پێنەکراوە.

کورد دەیتوانی ئەم گەلکوژیە والێبکات کە هەر حکومەتێك هاتە سەرکار دان بەو گەلکوژیەدا بنێو زەرەرو زیانی ئەوانەش بژمێرن.

بەڵام کەس گوێ ناگرێ، گەلێك کە دەیەوێ تۆ لەناو ببات چۆن دەبێ تۆ وەك خۆت تەماشای بکەیتو بەبرای دابنێیت. ئەوانەی لەناو عەرەبو تركو فارس داوای ماڧ کورد دەکەن، لە نمونەی زانای گەورەی ترك بێشکچی کەمن. چونکە رژێمەکانی ئەو وڵاتانە رێگا نادەن خەڵك بەئازادی بیر بکەنەوەو سیستەمی دیموکراسیش پەیڕەو ناکەن.

مەحمود عوسمان مافی ئەوەی نییە بڵێ جەمال نەبەز بۆی نییە قسە بکات

ئەوەش کە مەحمود عوسمان دەڵی ئێمە خۆمان داواماننەکردووە ئەنفال بخەینە ناو دەستوورەوە، ئەگینا شیعەو سوننە هیچ مانعەتێکیان نەبووە. ئەز نازانم مەحمووود عوسمان نوێنەری کێیە، ئەو نوینەری پارتیو یەکێتی نییە، بەڵام لەوانەیە پییان وتبێ وەرەدانیشە، سەیرم لەوە دێ کە مەحموود عوسمان دەچێ بۆ نووسینەوەی دەستوور کەچی د.نووری تاڵەبانی کە لەیاسای نێودەوڵەتیدا پسپۆرە نابەن، یان کەسێکی وەك کامیل ژیر نابەن بۆ بەغدا کەچی کەسێکی وەك مەحمود عوسمان دەبەن بۆ بەغدا، ئەو سیاسەتکارە نەك یاساناس. لەدەستوورەکەدا گەلی عێراق بەیەك نەتەوە ناونراوە نەك وەك یەکێتیو پارتی دەڵێن "گەلانی عێراق". لەدەستوورەکەدا هاتووە کە گەلی عێراق کە ئەو ئەرکەی گرتۆتە سەرشانی خۆیو پابەند دەبێت بەو دەستوورەو یەکێتی ئارەزوومەندانەش مانای مافی چارەی خۆنووسین نییە. کە ئەو بەرێزانە باسی لێوە دەکەن. مافی چارەی خۆنووسین پێگەیەکی یاساییە ئایا نەتەوەیەك دەیەوێ لەچوارچێوەی دەوڵەتێکدا بمێنیتەوە یان نا. ئەگەر مایەوە بە چ شێوەیەك ئۆتۆنۆمی دەبێ، فیدرالی یان کۆنفیدرالی.؟

بڕیاری چارەی خۆنووسین بڕیارێکی بێسنوورە ئەوە لە کاتێکدا ئەگەر خەڵك دەنگی بۆ ئەو دەستوورەدا، دەبێ کورد خۆی ببەستێتەوە بە گەلی عێراقو پابەندی ئەو دەستوورە بێتو یەکێتیی خاکی عێراق بپارێزیت. ئەی ئەگەر نەیپاراست، ئایا کورد مافی جیابوونەوەی هەیە. ئەوە مانای ئەوە نییە ئەگەر نەتتوانی بیپارێزی داوای جیابوونەوە بکەیت، ئێستاش عەرەبەکان تەنها سێ پارێزگاکە بە کوردستان دەزانن، کەرکووكو موسڵو دیالە بە کوردستان نازانن، ئەز بڕوام بەوە نییە کە ئەو شوێنانە بەو شێوەیە ڕۆژێك بێت بگەڕێنەوە سەر کوردستان، بەڵام خوابکا بە هەڵە داچووبم.

ئەز نازانم د.فوئاد مەعسووم کە عەرەبی زانێکی باشە، چۆن ئەوەی بەسەردا تێپەر بووە. مەسەلەی ئایین کە دەڵی ئاینی ئیسلام ئاینی رەسمییە لە عێراق، تەنها لە کوردستان چەندەها جۆر ئایین هەیە، دوایی خواپەرستی شتێکە لەنێوان خودی مرۆڤو خوادا، چ پێوەندی بەخەڵکی ترەوە هەیە، ئاینی رەسمی عێراق لە دەستوورەکەدا ئیسلامەو هیچ قانونێك دەرناچی دژی بنەماکانی ئیسلام، لەخاڵێکی تریشدا هاتووە هیچ قانوونێك دەرناچێ دژی بنەماکانی دیموکراسی، کەواتە ئەمانە دووشتی زۆر جیاوازنو خاڵی یەکەمیش بەهێزترە لەخاڵی دووەم. کەواتە ئیسلام سەرچاوەی سەرەکیی یاساکانە.

ئیسلامو دیموکراسیەت یەك ناگرن، ئیسلام هەر ئیسلامە، ئایین لەچوارچێوەی خۆیدا فەرمانی خودایەو فەرمانی خوداش ناگۆڕێتو هەقی بە سەر دیموکراسیەتەوە نییە. لەکوێ ئیسلامو دیموکراسیەت بەیەکەوە دەگونجێن!

دوایی لەدەستوورەکەدا هاتووە کە عێراق وڵاتێکی جیهانی ئیسلامییەو ئەندامێکی دامەزرینەرو کارای کۆمکاری وڵاتە عەرەبییەکانەو پابەندی (میپاق)ەکەیەتی، کەواتە کوردستانیش بەشێکە لەجیهانی ئیسلام لێرەدا ئەم دەستوورە حەق بەکابرایەکی موسوڵمانی پاکستانیو ئەندەنووسی دەدات کە بەیانی شەڕی کورد بکەن ئەگەر لاملەیەکی کرد، چونکە جیهانی ئیسلام دەکەوێتە مەترسیەوە.

ئەز دەپرسم چ وڵاتێکی غەیرە عەرەبی ئەندامی ئەو کۆمکارە عەرەبییەیە، کەواتە عێراق دەوڵەتێکی عەرەبیەو ئێمە لەدەرگاوە دەرمان کردن، ئەوان لەپەنجەرەوە هاتنەوە ژوورەوە. لەبەر خاتری چیو کێ، سونییەکانو عەمرو موسا؟

مام جەلال، خوا سەلامەتی کا! هەموو کاتێك دەڵی عێراق دەوڵەتێکی عەرەبیەو بەشیکە لەجیهانی عەرەب. هۆشیار زێباری دەچوو دەپاڕاییەوە کە عێراق وەك ئەندام لەکۆمکاری وڵاتە عەرەبیەکان قبوول بکەنەوە، جا کە ئێمە خۆمان وابڵێینو وابکەین بۆ گلەیی لەخەڵکانیتر بکەین.

مادەی 8 باسی تێرۆر دەکات، بەڵام دیار نەکراوە، تێرۆریزم چییەو تێرۆریستەکان کێن, ئایا بەیانی کوردێك لەدەست رژێمی ترك یان فارس یان عەرەب ڕابکاتە کوردستان بەتیرۆریست دەناسرێتو دەبێت بیدەنەوە بەو وڵاتە؟ ئایا خەباتی ئازادیخوازانە تیرۆریستییە؟ ئایا شەڕ بۆ رزگاریی نەتەوەیەك تیرۆریستییە، ئایا فیداکارێتیی شوانەی

سەید قادرو سەرهەڵدانی کوردەکانی ڕۆژهەڵات کارێکی تیرۆریستییە؟ سەرهەڵدانی کوردانی قامیشلۆ کارێکی تیرۆریستییە؟ لەدەستوورەکەشدا باس نەکراوە ئەو کەسانەی ژیانیان لەمەترسیدایە دەتوانن لەکوردستان مافی پەنابەریان هەبێت یان نا.
ئەوجا مەسەلەی پێشمەرگە کە بووە بەپاسەوانی سنوور. پێشمەرگە، پاسەوانی سنوور نییە، پێشمەرگە کەسانێکن کوردو گەلی کوردستان دەپارێزن.
لەدەستووردا هاتووە، بەپێی یاسا دەتوانرێ ناسنامەی عێراقی لە هاووڵاتیان بسەندرێتەوە، بەڵام دیاری نەکراوە ئەو یاسایە چییەو سنووری چییە. دەکرێ، وەك ڕژێمی سووریا ناسنامەی لەهەزاران کورد ستاندەوە، ئەوانەش وابکەن، جارێ نازانین ئەو خاڵانە چین، لەوڵاتە دیموکراسیەکاندا، یاسا لەو ڕۆژەوە کاری پێدەکرێت کە لەرۆژنامەی رەسمیدا بڵاودەکرێتەوە.
لەدەستووردا باسی یاسای موڵکایەتی دەکاتو ئێراقییەکان بۆیان هەیە لە هەموو عێراق موڵك بکڕنو نیشتەجێبن. کەواتە، هەزاران عەرەب دەتوانن بێنە کەرکووكو شارەکانی دیکەی کوردستان خانوو بکڕن بەپێی یاساش کەس ناتوانێ ڕێگریان بکاتو دەریان بکات.
لەدەستووری تازەدا واکەوتووەتەوە کە ژنان چوار یەکن واتە ئەگەر جاران 2 ژن بەیەك شاهیددەشیان، ئێستا چوار ژن بەیەك پیاو حسابن، لەمەسەلەی میرات، هەروەها وەکو وتم ئێمە سەرەتاکەمان بەهەڵە دەست پێکردووە، ئەوجا نازانم خەڵکی کوردستان تا چ ڕادەیەك دەنگ بۆ ئەو دەستوورە دەدەن کە هیواو ئاواتی ئەوان لەچاڵ دەنێت.
سەرانی کورد تازە بە من دەڵێن وەرە لەنووسینەوەی دەستووری هەرێمدا بەشداربە باشە، بۆ لە زووەوە جارێك پرسێکتان بە من نەکرد؟ بۆ پرستان بەکەسانی شارەزا لەو بارەیەوە نەکرد؟ مەحمود عوسمان دەڵێ جەمال نەبەز بۆی نییە قسە بکات, جارێ مەحمود عوسمان بچوکترین پرەنسیبی دیموکراتیەت نازانێ، چونکە لەسیستەمی دیموکراتیدا هەموو کەس بۆی هەیە قسە بکات, کەسێك لە ئوستراڵیاشەوە بۆی هەیە قسە لەبارەی دەستوورەکەوە بکات. ئەگەرنا کەواتە ئەو کابرایەکی فاشیستە.
مەحمود عوسمان کە لەساڵی 1992 لەکوردستان هەڵبژاردن بوو، لە مەلا عوسمانیش زۆر کەمتر دەنگی هێنا، کە گەڕایەوە بۆ لەندەن بە کاك جەوادی مەلا و شێخ لەتیفی مەریوانیوتبوو کە یەك گونییە دۆکەمێنتی پییە کە ئەو هەڵبژاردنە هەمووی ساختە بووە، ئەوانیش وتبوویان باشە بێنە با بڵاوی بکەینەوە، وتبووی ئێستا کاتی نییە ئەوە لەو ساکەوە هەر کاتی نەهات. مەحمود عوسمان لەشۆڕشی کورد دا لەگەڵ بەهەشتی بارزانی بوو، دوای هەرەس هەڵگەراییەوەو، هەموو خراپییەکانی دایە پاڵ بارزانی، دوایی کتێبێکی بەعەرەبی بڵاوکردەوە کە بارزانی چووە بۆ ئیسرائیل، زۆر ناشیرنە مرۆڤ کەسایەتی خۆی بەهۆی کەسانی ترەوە دەستکەوێتو هەردووکیان لەسەر یەك ڕێگا بڕۆن، دواتر هەوڵبدات هاوڕێکەی ناشیرین بکاتو ئەو هەمووخراپەکارییەکانی شۆڕشی ئەیلوولی دایە پاڵ مەلا مستەفاوە، کەچی چەند ڕۆژێك لەمەوبەر لەرۆژنامەی "خەبات"دا مەلا مستەفای بردووتەوە ئاسمان، ئەم شتانە جوان نین.
کاتێکیش ئەو چەپلەی لێدەدا بۆ مۆسکۆ من دەمگوت، ئەوە دەوڵەتیکی دیکتاتۆرەو دژی فەقیرو هەژارانە، دەیانوت ئەوە قسەی ئەمەریکاو ئیسرائیلە، ئەز ئەو کاتە نۆکەری سۆڤیەت نەبووم، ئیستاش نۆکەری ئەمەریکا نیم. مەحمود عوسمان دەیەوێ خۆی خۆشەویست کات، پیرۆزی بێ، بەڵام مافی ئەوەی نییە بڵێت فلان کەس یان جەمال نەبەز بۆی نییە قسە بکات.
دواتر بەپرسیارو وەڵامی ئامادەبووان سەمینارەکە گەرمتربوو.

میدیا، ژ / 209، 2005/9/20

دوکتۆر مەحموود، هەزار خولیداو، لەهەزار ئاشیکرد،
هێشتا ڕێگەی قسە کردنیش بە من نادات

لەژمارە (208)ی ڕۆژی 9/13ی ڕۆژنامەی "میدیا"دا وتووێژێك لەگەڵ دوکتۆر مەحموود عەلی عوسمان، بڵاوکراوەتەوە. لەو وتووێژەدا دوکتۆر مەحمود، بێئەوەی هیچ پرسیارێکی لەبارەی منەوە لێکرابێ، باسی منی هێناوەتە پێشەوەو، هێندەك شەکری شکاندووە، کە پڕ بەپێستی ژینامەی هەلپەرستانەو هەڵمەتەکاسانەی ئەم سیاسەتبازەیە، کە هەردەمە لەسەر پەتێك هەڵدەپەڕێ‌و، هەردەمە خۆی بەحیزبێك‌و کۆمەڵێك‌و لایەنێکدا هەڵدەپەسێرێ‌و، خۆی بەوە دەژێنێ‌و زلدەکاو، لەو ماوەیەشدا، هیچ جۆرە ڕەخنەیەك ناگرێ‌و قوڕوقەپدەکا لەهەموو ناتەواوی‌و کەموکورتییەك. بەڵام کە لەو حیزبە، یان لەو لایەنە دەقەومێ، ئەوجا دەستبەجێ گێڕ دەگۆڕێ‌و دەکەوێتە ڕەخنەگرتن‌وگەمار کردنی نێوی هاوڕێیەکۆنەکانی‌و، بۆ ئەمەش گەلێك بڕو بیانوو دەهێنێتەوەو، لەهیچ جۆرە بوختانکردنێك ناسڵەمێتەوەو، هەموو گۆتاوڕۆی سەرنەکەوتنی ئەو حیزب‌و لایەنە، دەهێنێ بە ملی ئەوانەدا کە تادوێنێ بوو لەسای سێبەریاندا دەژیاو پارووی دەگرت‌و خۆی دەنواند، بێ هیچ جۆرە ڕەنج‌و زەحمەتکێشانێك، لەقسەی بێ گوومرگ بەولاوە. بەڕاستی نەمدەویست ژینامەی ڕامیاریی ئەم سیاسەتبازە لەم ڕۆژەدا بخەمەڕوو، بەڵام چ بکەم، کورد دەبێژێ: "شەڕەو یەخەت دەگرێ، ئەگەر نەیکەیت خودێ دەتگرێ".

دوکتۆر مەحموود، پاش ئەوەی خوێندنی بژیشکی (گب)ی لەزانستگەی بەغدا تەواو کرد، ماوەی یەك دوو مانگێك لەسلێمانی، وەك بژیشك، کاریکرد. جا لەبەر ئەوەی کەس نەیدەناسی، هات عەیادەکەی لەخانووەکەی دوکتۆر جەمال ڕەشیددا دانا، کە ئەو دوکتۆرێکی زۆر شارەزاو ناسراو بوو لەسلێمانی‌و، لەو کاتەدا، کارەکەی، وەك سەرۆکی فەرمانگەی تەندروستی (رئیس دائرە الصحە) گۆزرابووەوە بۆ هەولێرو، خانووەکەی چۆلکردبوو، لەگەڵ ئەوەشدا، دوکتۆر مەحموود، نەیتوانی جێگەی دوکتۆر جەمال ڕەشید بگرێتەوەو، بازاڕی کزبوو. لەم ماوەیەدا، پێوەندیی بە پارتی کۆمۆنیستی عێراقەوە بەست، کە پاش کودەتای قاسم، لە 1958/7/14داو، بۆ ماوەی ساڵێك، دەسەڵاتێکی بەهێزی پەیدا کردبوو و، پێبەپێی ئەوەش، پارتی دێمۆکراتی کوردستان، بەهۆی گەڕانەوەی ڕەحمەتی مەلا مستەفای بارزانییەوە لەسۆڤێت، گوڕوتێنی تێکەوتبوو.

دوکتۆر مەحموود ویستی لەهەردوولا بیبەش نەبێ. بۆ ئەوەش، ڕێیەکی زۆر زانانەی گرتەبەر. هات خۆی لەڕەحمەتی هەمزە عەبدوڵلا، سکرتێری ئەو دەمەی پارتی نێزیککردەوە. بەڵام ئەم هاوڕێیەتییە درێژەینەکێشا. چۆنکە، ڕەحمەتی هەمزە عەبدوڵلا، بەتەواوی کەوتبووە ژێر کاریگەریی پارتی کۆمۆنیستی عێراقەوەو، دەیویست هەموو ڕێکخراوە کوردستانییەکانی سەر بەپارتی، وەك لاوان‌و قوتابیان‌و ژنان‌و مامۆستایان، هەڵبوەشێنێتەوەو بیانخاتە نێو ڕیزی ڕێکخراوەکانی پارتی کۆمۆنیستی عێراقەوە. ئەم هەڵوێستەی هەمزە عەبدوڵلا، هەرچەندە، لای کۆمۆنیستەکان بەرز دەنرخێنرا، بەڵام مەترسییەکی زۆری لای کاربەدەستانی پارتی پەیدا کردو، بۆ چارەسەر کردنی ئەمەش، پەنایانبردە بەر بارزانی، کە سەرۆکی پارتی بوو. بارزانی، لەگەڵ چەند چەکدارێك، ئێوارێی 1959/6/30 چووە بارەگەی سەرەکیی پارتی لەبەغداو، بارەگەکەی خستە ژێر دەستی خۆیەوەو، هەمزەی هەڵپەسارد، تاکۆنگرەی چوارەمی پارتی لە 1959/10/6دا کە لەبەغدا گیرا، هەمزەو لایەنگرانی بە "تاوانی خیانەت لەحیزب‌و گەل" لەپارتی دەرکران. ئەز خۆم، لەنێزیکەوە، ئاگام لەم ڕووداوە بوو، چۆنکە لەو سەردەمەدا، مامۆستای قوتابخانەی دوانێوەندیی جەعفەرییە بووم (کە قوتابخانەی شیعەکان بوو لەبەغدا).

کۆنگرەی چوارەم، ڕەحمەتی برایم ئەحمەدی، وەك سکرتێری گشتیی پارتی، هەڵبژارد. دوکتۆر مەحموودیش یەکدووی لێنەکردو، هەمزەی بەجێهێشت‌و، لووس‌و باریك، چووە بنەو پاڵی برایم ئەحمەدەوەو، لەڕێی برایم ئەحمەدەوە، خۆی لە مەلا مستەفاو، دوایی لەشۆڕشی ئەیلوول، نێزیککردەوە. کە لەساڵی 1964دا، ناکۆکی کەوتە نێوان سەرۆکی شۆڕش‌و کۆمیتەی نێوەندیی پارتییەوەو، برایم ئەحمەدو مام جەلال‌و هاوڕێکانیان،

لەسەرکردەیەتیی شۆڕشدا نەمان، دوکتۆر مەحموودی برادەریان، مێش میوانی نەبوو، بای بایی لەوانیش کردو، لەگەڵ سەرۆك بارزانی مایەوەو، سووتی لە "قحگُ الرجال"ی ئەو سەردەمەی شۆڕش وەرگرتو، خۆی کردە کەسیەتیی دووەمی شۆڕش، پاش سەرۆك بارزانیو، لەو ماوەیەشدا، بەیەك و شەش چییە، رەخنەی لە هیچ کارو کردارو هەڵسوکەوتێکی کاربەدەستانی شۆڕش، بەتایبەتی سەرۆك بارزانیو، رەوتی شۆڕش نەگرت. بەڵام بەهەموو توندوتیژییەك دوژمنایەتیی هەموو مرۆڤێکی ئازادیخوازو نەتەوەییی کوردی دەکرد، بەتایبەتی منو هاوبیرانی منو، بەمەش هاوکارو هاوکرداری ساواکی رژێمی شای ئێران بوو، چۆنکە شای ئێران، وەك رەحمەتی کامەران بەدرخان گێڕایەوە بۆمو، کەریمی حیسامی لەبیرەوەرییەکانیدا لەزمان شەهید عەبدولرەحمانی قاسملوەوە دەیگێڕێتەوە، منی بەدوژمنێکی سەختی رژێمەکەی خۆی دادەنا. بێجگە لەوەش، دوکتۆر مەحموود پێوەندییەکی توندوتۆڵی هەبوو لەگەڵ ئیسرائیل، کەچی بەدەم باسی "مارکسێتی"و "پێشکەوتنخوازی"و "برایەتیی کوردو عەرەب"ی دەکردو، زورنای بۆ یەکێتیی سۆڤێتو "شۆڕشی مەزنی ئۆکتۆبەر" لێدەدا، بۆ شاردنەوەی ئامانجەکانی خۆیو، خراپەکاریی بەرامبەر بە من، کە ئەز بەر لەهەموو کوردێکی دیکە، باسی ئەوەم کرد کە سۆڤێت دەوڵەتێکی ئیمپریالیستییەو سۆسیالیستی نییە و دوژمنی ئاشتییە، نەك ئاشتیخوازو، بێجگە لەوەش، داگیرکەری بەشێکی کوردستانە، نەك پشتوپەنای کوردو، هەرواش دەرچوو.

شایانی باسە، ئێمە چەند هاوبیرێك لەئەورووپا، پاش ئەوەی بۆماندەرکەوت کە کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لەئەورووپا (KSSE)، پێویستیی سەرشانی خۆی بەرامبەر نەتەوەی کوردو شۆڕشی ئەیلوول بەجێناهێنێو، حیزبحزبێنەی کردووە بەسەر مەشقی خۆی، یەکێتیی نەتەوەییی خوێندکارانی کورد لەئەورووپا (نوکسە NUKSE)مان لە 1965/3/21دا لەمیۆنخ دامەزراند، کە لەبەهاری ئەمساڵدا، چل ساڵ تێپەڕی بەسەر ئەو رووداوە مێژووییەدا، هاوبیری هێژا هەندازیار بروسك ئیبراهیم، بوو بە سکرتێری گشتیی نوکسە. ئێمە سەرەتای کارمان هەر بەرۆشنکردنی بیری کوردەوارییەکەو ئەورووپاو، پەیدا کردنی دۆست بۆ کورد، لەنێو ئەورووپاییەکاندا دەستپێنەکردو بەس، بەڵکو، لەپاڵ ئەوەشدا، کەوتینە کۆکردنەوەی دەرمانو ئامێری بژیشکیی زۆر دەگمەنو گران، هێندەکی بە پارەی خۆمان کڕیمانو، هێندەکیشمان لەدۆستە ئەورووپاییەکانمان وەردەگرت. بەکورتی، چەند جارێك، ژمارەیەکی زۆر، دەرمانو کەلوپەلی نەخۆشخانە، لەکارتۆنو سندوقی گەورە گەورە دا، بە پۆستەی بارهەڵگرو، بەزانیاریی شەهیدی کوردستان، مامۆستا مەلا جەمیلی رۆژبەیانی کە ئەو دەمە لەتاران بوو، رەوانەی تارانمان کردن، تا لەرێی نوێنەری شۆڕش، شەمسەدین مفتییەوە، بگاتە پێشمەرگەکان، کە زۆر پێویستیان بەو دەرمانو ئامێرانە هەبوو. وەك لەدواییدا بیستمان، دەرمانەکان، بەفەرمانی دوکتۆر مەحموود، نەدرا بوون بە پێشمەرگە، بەبیانووی ئەوەوە کە گوایە، جەمال نەبەز دژی شۆڕشەو، دوور نییە ئەو دەمانانە شتێکی خراپیان تێدا بێ. ئەوجا، چارەنووسی ئەو دەرمانانە بەچی گەیشت، ئەوە هەر خودێو دوکتۆر مەحموودو کاربەدەستەکانی دەیزانن.

پاشان، کە وتوویژ لەنێوان سەرکردایەتیی شۆڕشو رژێمی بەغدا، لەکۆتایی ساڵی 1969دا، هاتە کایە، دوکتۆر مەحموود، سەردەستەی وتووێژکەران بوو لەگەڵ مێشێل عەفلەقو ئەحمەد حەسەنولبەکرو سەددام حسەینو، ئەوەبوو ئەو رێککەوتننامە فشوفۆڵو کونوکەلە بەردارەی بەسەر کوردو بارزانیدا سەپاند، کە چوار ساڵ کاتی دا بەرژێمی بەعس، تاخۆی بەجارێك کۆکردەوەو، ئەو هەرەسەی بە شۆڕشی ئەیلوول هێنا، کە راستییەکەی، ئەوەیە، وەك دەمێکە گوتوومە، هەرەسەکە لەمارتی 1970دا روویدا، نەك لەمارتی 1975دا، جا ئەگەرچی، راستە خەڵکەکەی کوردستان هەستیان بەوە نەکرد، بەڵام ئێمەی هاوبیرانی نوکسە، هەرچەند رۆژێك دوای ئیمزاکردنی رێککەوتنەکە، لێدوانێکمان لە رۆژنامەکەماندا "کوردستان ئینفۆرماسیۆن" -کە بەزمانی ئەڵمانی دەرماندەکرد- بڵاوکردەوەو، گومانی سەختی خۆمان بەرامبەر سەرگرتنی ئەو رێککەوتننامەیەی مارت دەربڕی. کەچی دوکتۆر مەحموود، هەر پاش بەیاننامەکە، خۆی نێونا "دوکتۆر مەحموودی سۆرانی"، بەمەشدا وایدەزانی، کە دەتوانێ،

خۆی بەرامبەر سەرۆك بارزانی راستبکاتەوە، بەڵام لەوەوە، سەرەتای نیۆچەگەریی سۆرانیو بادینانی دا بە بای گوێی مرۆڤی سادەو ساویلکەداو، دڵی دوژمنانی نەتەوەی کوردی خۆشکردو ئەوجا، خولە سۆرانی، لەگەڵ کاربەدەستانی بەعس، ئەم شارو ئەو شار دەگەڕاو، پروپاگەندەی بۆ حیزبی بەعس دەکردو، لەنێو خەڵکی سلێمانیدا دەیقیژاند: "کاژێکمان بەجارێك لەنێو برد، هەریەك کەسیان ماوە، ئەویش جەمال نەبەزە". ئەم دوژمنایەتییەشی بەرامبەر بە من، گەیشتبووە رادەیەك، کە جارێکیان، گەنجێکی خەڵکی سلێمانی ویستبووی بێتە دەرەوە لەوڵاتو، بێ بۆ ئەوروپا، ناسیاوێکی بردبوویە لای دکتۆر مەحموودو، ئەویش لەڕێی ئێرانەوە رایکردبوو، بەڵام پێیگوتبوو: "تۆ ئەوا دەچیتە ئەوروپا، لەوێ دەبێ ئاگات لەخۆت بێ. کابرایەکی زۆر خراپ هەیە، نێوی جەمال نەبەزە. لەژوورێکدا دانیشتووە، شەوو رۆژ خەریکی نووسینە، هەر کاغەز رەشدەکاتەوەو، بەسەری خۆیدا هەڵیدەداو دەڵێ: هوو... وریابە نەتخڵەتێنێ". ئەو گەنجە هات بۆ لام بۆ بەرلینو، لەژوورەکەمدا بەرامبەرم دانیشتو، قسەکەی دوکتۆر خولەی سۆرانی بە پێکەنینەوە، گێڕایەوە بۆمو، کە خەریك بوو بڕوا، هێندەك لەنووسینەکانی خۆمو نوکسەم دایە دەستو گوتم، ئەمجارە هەڵیناددەم بەسەری خۆمداو، ناشڵێم "هوو.." نەوەکو دوکتۆر مەحموودی سۆرانی لەکوردستانەوە چاوی لەکاغەزەکانو گوێی لەدەنگی "هوو..."ەکەم بێ!!

پاش ئەو کوێرەوەرییەی کە بەسەر کورد هات لەئەنجامی هەرەسەکەوە، دوکتۆر مەحموودی سۆرانی، روویکردە سووریاو ئەورووپاو، لەسەرەتای 1977دا نامیلکەیەکی بەعەرەبی دەکرد "تقییم مسیره البوره الکردیه وانهیارها والدروس والعبر المستخلصه منها"، بەنێوی گوایە "لیژنەی ئامادەکاریی پارتی دیمۆکراتی کوردستان"ەوە، وەك ئەوەی پارتی کەسی نەمابێو، ئەو سەر لەنوێ دروستیبکاتەوە. لەم ماوەیەدا خۆی لە "یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان" نێزیککردەوە، کە لەو سەردەمەدا، لەدیمەشق دامەزرابوو. نامیلکەکەشی هەر لەدیمەشق بۆ چاپکراو، بەیارمەتیی "ی.ن.ك"، چەند کۆڕو سەمینارێکیشی لە ئەورووپا بۆ بەسترا، کە لەو جڤینو نامیلکەیەدا، خۆی وەك مرۆڤێکی "پێشکەوتنخواز"و "دۆستو لایەنگیری بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی عەرەبو بەتایبەتی فەلەستینیەکان"و دژ بە "ئیمپریالیزمی ئەمریکاو زایۆنیزم" پێشاندەداو، لەنامیلکەکەیدا بەشێوەیەکی زۆر بێویژدانانەو، لەباتی رەخنەگرتنی بابەتانە، بەتایبەتی لەخۆی، هێرشی زۆری کردبووە سەر بارزانیو بنەماڵەی بارزانیو، هەموو گۆتاوڕۆکەی هۆی هەرەسهێنانی شۆرشی خستە ئەستۆی مەلا مستەفای بارزانیو بنەماڵەی بارزانی. ئەم پەلاماردانەی بۆ سەر بارزانی، تەنانەت ساڵانێکیش پاش کۆچیدوایی بارزانی هەر درێژەیکێشا. بۆ وێنە: کاتێك کە رۆژنامە عەرەبییەکان، نهێنیی چوونی دوکتۆر مەحموودیان بۆ ئیسرائیلو پێوەندییەکانی دوکتۆر مەحموودیان بە ئیسرائیلەوە زڕاند، دوکتۆر کێچ کەوتە کەوڵیو زراوی چوو و، هەر رۆژە نا رۆژێك، لەگەڵ رۆژنامەیەکی عەرەبی (بۆ نموونە گۆڤاری "الوسگ")، یان رادیۆو تەلەفیزیۆنێکی عەرەبی، وتووێژیدەکردو، وایدەدایە بەرچاو، کە ئەو پێوەندییە لەگەڵ ئیسرائیل، بەفەرمانی بارزانی بووەو، ئەو لەگەڵ بارزانی چووە بۆ ئیسرائیلو، دەیگوت کە ئەوە کارێکی یەکجار خراپ بووەو، زۆر زیانی هەبووە بۆ کوردو، گوناهی وی تێدا نەبووە. ئەمەش هەڵوێستو وەفای دوکتۆر مەحموودی سۆرانی بوو بۆ سەرۆك بارزانیو بزووتنەوەی کوردایەتی، ئەو کوردایەتییەی کە بەداخەوە، گەلێك کوڕی رۆژی کردە دەسەڵاتدارو ملوێنێرو، گەلێکی دیکەشی ماڵوێرانو سەرگەردانو برسیو رەشوڕووتکرد.ئەوە هەڵوێستی ئەو ساکەی مەحموود سۆرانی بوو، بەرامبەر سەرۆك بارزانی، بەڵام ئەوەتە ئەوڕۆ دەفەرموێ کە "ئەو خۆی رێککەوتنی 11ی مارتی کردووەو" بارزانی تەنێ پشتگیریی لەدانوستاندنەکان کردووە بۆ ئەوەی ئاشتی هەبێو شەڕ نەبێ" (تەماشای رۆژنامەی "خەبات"، ژ 1914 دووشەوممە 2005/9/12 ل6 بکە: مەحموود عوسمان: بارزانیی نەمر پشتگیری لەدانووستاندنەکان دەکرد، بۆ ئەوەی ئاشتی هەبێو شەڕ نەبێ). گێرگۆڕین بۆ مەحموود سۆرانی، وادیارە، شەرم نییە. بۆچی؟ چۆنکە ئەوڕۆ کاك مەسعوود بارزانی دەسەڵاتدارە، خۆ ئەگەر رۆژێك بێو، ئەو دەسەڵاتەی نەمێنێ، ئەوا نامیلکەیەکیش لەدژی وی دەردەکاو، خۆی وەك بەرزەکی بانان دەپەڕێنێتەوە. ئەمجارە، رەنگە لەباتی "تقییم مسیره البوره..." نامیلکەکەی

نێو بنێ "تقییم مسیره الفیدرالیه ودستور عروبه العراق... الخ". ئەمە لەکاتێکدا کە ئەو خۆی، وەك ئەندامی لێژنەی دەستوور، ئیمزای ئەوەی کردووە، کە عێراق ئەندامی کۆمکاری عەرەبەو پێوەندییداری پەیماننامەکەیتی، پەیماننامیەکی عروبییە "واتا عێراق دەوڵەتێکی عەرەبییە"و هەروەك دوکتۆر خۆی دەڵێ، بەئارەزووی خۆی، ئەوان هەر خۆیان ئەنفال‌و کیمیابارانیان نەخستە دەستوورەوە، ئەمەش، بەدانپێدانانی خۆی لەوتووێژەکەی "میدیا"دا دەڵی‌و، هەر لەوێدا پەلاماری فەلەکەددین کاکەیی دەدا کە گوتوویێتی ئەندامانی کوردی لیژنەی دەستوور، داخوازییەکانی کوردیان بەگەرمی نەخستبوەڕوو، تا ئێمە چووین بۆ بەغدا.

پاش هەرەسهێنانی شۆرشی ئەیلوول‌و، ئەو نامیلکە شەرمەزارییەی کە دوکتۆر مەحموود دەریکرد، دەستی بەوە کرد، کە پێویستە ڕێخۆشبکا بۆ دامەزراندنی حیزبێك، چۆنکە بۆیدەرکەوت، کە ئەو خاوەنی پارتی نەبووە، تا دەستبگرێ بەسەریداو ببێتە سەرکردەی، لەبەر ئەوە، پاکانەی بۆ ئازادیی دەربڕینی بیروڕا دەکردو. تەنانەت لەنامیلکەی "تقییم الپوره الکردیه..."دا ڕوودەکاتە بنەماڵەی بارزانی‌و دەبێژێ: "(علیهم) ان یتصرفوا کمن خسِرَ قچیه... وان لایعتبروا انفسهم فقگ مخلصین بل یقبلوا بان لکل کردی حق العمل والنچال اژا استگاع ژلك وکژلك ان یقبلوا تعدد الافکار والتیارات بعد النکسه، باعتبارە شیئاً گبیعیا" (ص86). کە واتاکەی بەکوردی ئەمەیە: پێویستە (لەسەریان)، وەك کەسانێك هەڵسوکەوت بکەن، کە مەسەلەیەکیان دۆڕاندووە.. (ڕاستەدکەیت خولە، تۆ خۆت هیچت نەدوڕاند، چۆنکە هیچت نەبوو بیدۆڕێنی: جەمال نەبەز)و هەر تەنێ خۆیان بەدڵسۆز نەزانن، بەڵکو ڕازیبن بەوەی، کە هەموو کوردێك مافی کارو تێکۆشانی هەیە، ئەگەر پێیکرا. هەروەها، دەبێ ڕازیبن، بەفرەیەتیی بیرو ڕێباز، پاش هەرەسەکە، چۆنکە ئەوە شتێکی خۆڕسکییە... هتد".

ئەرێ، دکتۆر مەحموود، تا دەسەڵاتی هەبوو لەنێو شۆرشدا، نەدەبوو کەس ببێژێ "لەل"و، داوای لەنێوبردنی کاژێك‌و هەموو مرۆڤێکی دەکرد، کە بیروڕای خۆی دژ بە لایەنە نەرێنییەکانی شۆرش دەربڕیبایە، وەك ئەوڕۆ، کە ئەوەتە ڕەپوڕاست دژی دەربڕینی بیروڕایە. بەڵام کە دەسەڵاتی نەما، ئەوا لەنامیلکەکەیدا، داوای سەربەستیی بیروڕاو ڕێباز دەکاو، بەشتێکی ئاسایی دادەنێ، کەچی ئەوڕۆ، کە هێناویانەتەوە مەیدان‌و کردوویانە بەئەندامی پەرلەمان‌و دەستەی نووسینی دەستوورو، کەسیش نازانی نوێنەری کێیە، مافی قسەکردن‌و ڕادەبڕین بەمن نادا، کە ئەمەش ڕەوشتێکی یەکجار دیکتاتۆرانەو مرۆڤدوژمنانەی ئەوانەیە کە سەر بە بەرەی فاشیستەکانن.

کە دکتۆر مەحموود، دەستی شەشت لەدامەزراندنەوەی پارتی بەسەرۆکایەتیی خۆی‌و بۆیدەرکەوت کە ناتوانێ ببێتە میراتخۆری پارتی، خۆی خستە نێو ئەوانەوە کە دەیانویست پارتی سۆسیالیستی کوردستان دروستبکەن. پاش چەند کۆبوونەوەیەك لەگەڵ سەرکردەکانی سۆسیالیست‌و، خۆ کردن بە نوێنەریان، دیشەکەمی لەوانیش کرد. چۆنکە وەك برای بەڕێز کاکە حەمەی حاجی مەحموود، هەر لەو ژمارەیەی "میدیا"دا دەیگێڕێتەوە بۆمان، کە دوای ڕووخانی ڕژێمی سەددام بە دوکتۆر مەحموودی گوتووە، وەرە ببە بە سکرتێری حیزبێکی کوردستانی، بەڵام دوکتۆر مەحموود ڕازینەبووەو گوتوویەتی" ئێمە بەتەمای حیزبێکی عێراقین". کەچی ئێستە لە "میدیا"دا دەبێژێ، ئەو بۆ سەربەخۆیی کوردستان تێدەکۆشێ، بەڵام ئیمزای "عروبەی عێراق"یش دەکاو کاتێك ئەندامی مەجلیس حوکم بوو لەدژی ئەو کەرکووکیانەش قسەیکرد کە لە خوپێشاندانداندا داوای سەربەخۆییی کوردستانیاندەکردو بە "ئاژاوەگێر"و "گێرەشێوین" نێوی‌بردن. پاشان دوکتۆر مەحموود چوو سالآنی دووردوێژ لە لەندەن ژیاو، هیچ کارو کاسبیەکیشی نەدەکردو، باشیش بەڕێوەدەچوو.

هەر پاش سەرکەوتنی ڕاپەڕین‌و کۆڕەوەکەو لەکاتی دەستپێکردنی وتووێژدا لەگەڵ سەددام، دوکتۆر مەحموود لەگەڵ دەستپێکردنی وتوێژ لەگەڵ سەددام، گەڕایەوە کوردستان، وەك یەکێك لە حەوت سەرکردەکەی "بەرە" بەنوێنەرایەتیی حیزبی سۆسیالیست.

پاش دامەزراندنی "هەرێمی نەفڕین"و هەڵبژاردن بۆ پەرلەمانی "هەرێمی نەفڕین" لەساڵی 1992دا، دوکتۆر مەحموود خۆی پاڵاوت بۆ پەرلەمان، بەڵام تەنێ چەند سەت دەنگی وەرگرت‌و، گەڕایەوە لەندەن. لە لەندەن

لەکۆبوونەوەیەکدا، کە هێژایان جەواد مەلاو شێخ لەتیف مەریوانیو چەند کەسێکی دیکەش ئامادەیبوون، گوتبووی: فەردەیەك بەڵگەنامەی لەگەڵ خۆی هێناوە، کە هەموو ئیسپاتی ساختەکارێتیی لەهەڵبژاردنەکەدا دەکەن. شێخ لەتیف پێیگوتبوو دەباشە ئەو بەڵگانە بڵاوبکەرەوە. گوتبووی "ئێستە کاتی نییە. ئەوجا پێیانگوتبوو، باشە بیدە بە ئێمە بڵاویبکەینەوە. گوتبووی "کاتی نییە". ئێستەو ئەوسا. ئەمانە دەریدەخەن کە دوکتۆر مەحموود چەند خۆشەویستە لەنێو خەڵکی کوردستانداو قسەکانی چەند راستن.

پاش ئەوەی پیٚ کیٚ کیٚ بیری "پەرلەمانی کوردستان لەدەرەوەی وڵات"ی لە "کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان"ەوە وەرگرت، دوکتۆر مەحموود، خۆی لە پیٚ کیٚ کیٚ نێزیککردەوەو، هەر ساتە ناساتیٚ، لەتەلەفیزیۆنەکەیانەوە (مێد تی ڤی) قسەی ناشرینی بەپارتیو یەکێتی دەگوت. لەگەڵ ئەوەشدا، پیٚ کیٚ کیٚ هیچ بایەخێکیان پێنەداو، نەیانخستە شوێنەکەی دوکتۆر عیسمەت شەریف وانلی، هەرچەندە بێزووی بەو شوێنەوە دەکرد. لەگەڵ ئەوەشدا، بەدرێژاییی سالان لەئەورووپا، لەهەموو ئاشێکدا بەرداشبوو. جارێکیان بەڕێوەبەرێتی شاری فلۆرێنس لەئیتالیا، سەمینارێکی بەست بۆ کولتووری کورد، کە منو بەڕێز فەلەکناز ئوجەو دوکتۆر مەحموودیشیان بانگکردبوو. ئەوانەی کە لەویٚ بوون شایەتن، کە لەو سەمینارەدا، من هەرچییەکم دەگوت، دوکتۆر مەحموود پشتگیریی قسەکانی منی دەکرد. ئێستەش مافی قسەکردن رەوا نابێنی پێمان. بانێکەو دووهەوا.

کاتێك کە رادیۆی "العراق الحر"، بە پشتگیریی "سی. ئای. ئەی" دامەزرا، دوکتۆر مەحموود، هەر رۆژە نارۆژێك، بەنێوی "سیاسەتمدارێکی سەربەخۆ"وە، هێندەك قسەی زلی بەگوێگران دەفرۆشتو، رەخنەی توندوتیژی لەپارتیو یەکێتی دەگرت، کەچی هەر پاش رووخانی رژێمی بەعس، سەری دوکتۆر لە تەلەفیزیۆنی هەولێردا دەرکەوتو، کەوتە مێچکە مێچکە کردن بۆ پارتیو یەکێتیو، کرا بە ئەندامی "مجلس الحکم الانتقالی". بێئەوەی کەسێك بزانیٚ دوکتۆر خولە نوێنەری چ لایەکە. لەبەرئەوە، هێندەك کەس دەیانگوت "ئینگلیزەکان ناردوویانە". ئەز نازانم ئەوە تا چ هەندازەیەك راستە، بەڵام ئەوە هەیە کە دوکتۆر مەحموود بەدرێژاییی بوونی "مجلس الحکم الانتقالی" مانگانەی خۆی وەردەگرتو بەرگری لە "قانوونی بەڕێوەبردنی دەوڵەت" دەکردو ئەوانی دژی ئەو قانوونە بوون بە "نەزان" دەدانە قەڵەم. کەچی یەك بەند لەو قانوونەدا نەبوو کە ئەنفالو کیمیاباران بەجینۆساند بداتە قەڵەم. ئێستەش لەبارەی دەستوورەوە دەبێژیٚ دەستوورەکە لە قانوونی بەڕێوەبەریتیی دەوڵەت دواکەوتووترەو گەرەنتی نییە بۆ جێبەجێکردنی بەندەکەی لەسەر کەرکووك. بەڵام ئەوی دەنگی نەدا بۆی هەڵەو نەزانە بەلای ئەوەوە. دەبیٚ ئەوەش بگۆترِی کە دوکتۆر مەحموود پشتگیریی هەڵکردنی ئاڵای بەعسی دەکرد لەتەنیشت ئاڵای کوردستانەوە، ئەو ئاڵایەی کە ئەنفالو گەلکوژی لەژێردا کراو، دەیگوت دەبیٚ لە هەولێریش هەڵبکریٚو سیاسەتیی یەکێتی لەو بارەیەوە لە سیاسەتیی پارتی پێڕاستتر بوو.

ئەوجا، بێینە سەر ئەو قسە ناماقووڵەی دوکتۆر مەحموود کە گوایە ئەز چەند ساڵە لەئەورووپامو نەگەڕاوەمەتەوە کوردستان، لەبەر ئەوە مافی قسە کردنم نییە.

راستییەکەی، ئەگەر دوکتۆر مەحموود کەمێك ویژدانی ببوایە، دەبوو ئارەقی شەرمی بڕشتایە کە ئەو قسەیە دەکا. چۆنکە خولە فیڕنەگولە، خۆی زۆر باش دەزانیٚ کە ئەوبوو بەهۆی رێگرتن لەگەڕانەوەم. چیرۆکەکەش ئەوەبوو، کە لەپاییزی ساڵی 1969دا، هەستم بەوە کرد، کە گوشارێکی زۆر گەورە لەسەر سەرۆك بارزانی هەیە بۆ رێککەوتن لەگەڵ بەعس، کە ئەوەش لە بەرژەوەندیی شۆرش نەبوو، چۆنکە درێژەدان بە شۆرش، چەند مانگێکی دیکە، دەبووە هۆی کەوتنی رژێمی بەعسی، سەددام خۆشی پاش هەرەسەکە دانی بەوە دانا کە ئەو رێککەوتنەی لەگەڵ بارزانی لەناچارییەوە بووە. ئەوەی پتر هانی منی دا بۆ ئەو کارە لەو کاتەدا، بوونی گەلێك لەهاوبیرانی کاژیك بوو لەنێو شۆرشدا، کە دوکتۆر مەحموود، بۆ خۆشخزمەتیی بۆ رژێمی شا، تیرو شێری دەسوو لێیان، بەڵام ئەوان لەنێو شۆرشدا خۆیان راگرتبوو. نامەیەکم نووسی بۆ هاوبیری کۆچکردووم مامۆستا فەرەیدوون عەلی ئەمینو پێمڕاگەیاند کە داوا لە سەرکردایەتیی شۆرش بکەن، ئاسانکاریی بۆ هاتنەوەم بکات. خۆشم، خۆم ئامادە کرد بۆ گەڕانەوە.

هەرچی پەرتۆکم هەبوو، دام بە نامەخانەی دەوڵەتی لەهەمبورگ کە ئێستاش لەوێ پارێزراون‌و، شتە گرنگەکانم لای دۆستێك دانا. جا لەبەر ئەوەی، تەنێ ژوورێکم هەبوو، بەکرێم گرتبوو و، وەك کوردەکە دەبێژێ: "کەر کوڵ‌و بارسووك" بووم. خوێندنی یەکەمیشم لەزانستگەی هەمبورگ تەواو کردبوو. هێندەك شتیش فێر بوو بووم کە دەمتوانی بیخەمە خزمەت کۆمەڵگەی کوردەوارییەوە.. پاش ماوەیەك‌و، لەسەرەتای ساڵی 1970دا، هاوبیر مامۆستا فەرەیدوون وەرامی گێرایەوە لێم، کە سەرۆکایەتیی شۆرش رازینییە بەوەی تۆ (واتە ئەز) بێیتەوە کوردستان‌و، وەك ئاگادار کرام، دوکتۆر مەحموود فەرمووبووی، "ئەو جەمال نەبەزە دوژمنی شۆرشەو، نابێ بێتە ئێرە". ئەوجا دیاریشە کە ئەز نەدەگەڕامەوە نێو ئەو کوردستانەی بەدەست بەعس‌و رژێمی ترك‌و شاوە بوو، ناچار لەئەورووپا مامەوەو، سەر لەنوێ خوێندنێکی دیکەم دەستپێکردووە. پاش ئەوەی کە بەیانی مارت دەرچوو، ئەوا ئاشکرایە کە بەدڵی من نەبوو. خۆ، ئەگەر بگەڕاشمایەوە، ئەوا، دوکتۆر مەحموود سۆرانی، ئەو حەلە دەیگوت "ها.. هاتووە، دەستکەوت بەشبکا لەگەڵمان". لەکاتێکدا کە دەسکەوتی من‌و دەسکەوتی مەحموود سۆرانی زۆر پێچەوانەی یەکن. رۆژگارو ساڵانیش ئەوەیان ئیسپاتکردووە، کاتێك کە شۆرشیش لەبەهاری 1974دا تازە بووەوە، دڵنیا بووم کە درێژەناکێشیێ‌و کورد دەیدۆڕێنیێ‌و، هەرواش دەرچوو. لەگەڵ ئەوەشدا، زۆر هەوڵم دا بۆ پشتگیریی شۆرش. یەکێك لەو هەوڵانە ئەوە بوو کە رۆژنامەنووسێکی بەنێوبانگی ئەڵمانی، سەر بە تەلەفیزیۆنی Z.D.Fم والێکرد بچێ بۆ نێو شۆرش‌و چەند دەمژمێرێك فیلمی شۆرش بگرێ‌و لەگەڵ سەرۆك بارزانی وتووێژ بکا. کابرا چوو بۆ تاران‌و چوار هەفتە لەتاران مایەوە، بەڵام نوێنەری شۆرش رێینەدا بچێ بۆ کوردستان. ئەوە لەکاتێکدا بوو کە مەلا مستەفای رەحمەتی لەخودێ دەپاڕایەوە، رۆژنامەنووسێکی ئەورووپایی رێیبکەوێتە نێو شۆرش. ئەوەش هەر لەبەر ئەوەی خولە پێیوابوو، ئەگەر ئەز بگەمە نێو شۆرش، یان یەکێك لەرێی منەوە بچێتە نێو شۆرش، ئەوا جێ بەجەنابی لێژ دەبێ. لەکاتێکدا کە ئەز –وەك ژیننامەی من دەریدەخا– هیچ کاتێك نە بەدوای پلەو پایەدا گەڕاوم‌و، نە بەدوای دەسکەوتی تایبەتیدا. ئەوانە هەمووی پێشکێشبن بە خولە. ئەوجا کە هەرەسەکە بوو و، چەند حیزب‌و دەستەو بەرە پەیدا بوون‌و، هەریەکە تاقمێك چەکداری لەخۆی کۆکردەوە بۆ پەلاماردانی ئەوانی دی‌و، دوای ئەوەش جەنگی ئێران‌و عێراق روویداو هەشت ساڵ درێژەیکێشاو، حیزبە کوردییەکانی رۆژهەڵات‌و باشوور، ئەویان لایەنی سەددام‌و، ئەمیان لایەنی خومەینیان گرت، نەمتوانی بێمەوە کوردستان (واتە نەمتوانی بێمە نێو شەڕی خۆکوژییەوە)و پاش ئەوەش ئەوەبوو جەنگی کوێت روویداو "هەرێمی نەفڕین" دروستبوو، حیزبحزبێنە لەنێو پارتی‌و یەکێتییدا واخەستبوو، تاگەیشتە شەڕو بەیەکدادان‌و رژانی خوێنی هەزاران کەس لەهەردوولا. لەم ماوەیەشدا، چەند ساڵ خەریکی ئاشتکردنەوەو نێزیککردنەوەی پارتی‌و یەکێتی بووم، لەکاتێکدا کە دوکتۆر مەحموود، لەقسەی ناشیرین گوتن بەهەردوولا دریغی نەدەکردو لێدوانە دژ بە یەکەکانی لەسلێمانی‌و پیرمام بەنێوی –گوایە ئاشتکردنەوەوە– بارودۆخەکەیان لەنێوان پارتی‌و یەکێتیدا توندوتیژتر دەکرد. بێجگە لەوەش هاتنەوەی من بۆ کوردستان، وەك هاتنەوەی دوکتۆر مەحموود، یان ئەوانە نییە کە سەر بەحیزبەکان‌و پێوەندییان لەگەڵ دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان هەبووە. ئەز مرۆڤێکم سەربەخۆ، نەچەکدارم هەیەو، نەحیزبێك لەپشتمەوەیەو، نە بیرۆشم هەیە لە تاران‌و، ئەنقەرەو دیمەشق‌و، نە لەگەڵ ئەو عێراقییانەشدا بووم‌و هەم، کە ئەوڕۆ کاربەدەستن‌و تادوێنێ بوو، لەبەرەی بەرهەڵستکارانی عێراقیدا بوون، خۆشم بەعێراقی نازانم‌و عێراقیش نیم‌و باشووری کوردستانیش بە عێراق نازانم. باشە، کێ گەرەنتی ئەوە دەکا کە ئەگەر لەکوردستاندا بم، رێم پێبدرێ، بەسەربەرستی بیروڕای خۆم دەربڕم‌و بنووسم‌و بڵاوبکەمەوەو رەخنە لەکاربەدەستان بگرم، وەك ئێستە لەدەرەوە دەیکەم‌و ئەوەتە دوکتۆر مەحموود کەوتووەتە لەرزین لەقسەکانم‌و لە ئەورووپای ئازاددا، مافی قسەکردن نادا پێم. ئایا ئەگەر لەکوردستاندا بژیم‌و ئەو دەسەڵاتدار بێ سێدارە هەڵناخا بۆم؟ کە لەکوردستانیش نەبووم، مانای ئەوە نییە، کە لەسنووری دەسەڵاتی خۆمدا، هیچ کارێکی باشم بۆ خەڵکی کوردستان نەکردووە. باشترین کاریشم ئەوەیە کە خۆم بەهیچ لایەك نەفرۆشتووەو، بە درۆو دەلەسەش کەسم نەخڵەتاندووەو خۆشم نەکردووە بە نوێنەرو

دەمڕاستی کەس. بەڵێ. خۆ ئەگەر هەلێکیش هەڵکەوتبێ بۆ خزمەت، کردوومەو بەرامبەر بەوەش هیچ جۆرە چاوڕەوانیی و داخوازییەکم لەکەس نەبووەو، بەتەمای خەلات و بەراتی کەسیش نەبووم و نیم، بەپێچەوانەی دکتۆر مەحموودەوە، کە وەك فارسەکان دەبێژن کابرایەکی "معلوم الحال"ە.
دەمێنتەوە سەر ئەوەی کە دوکتۆر مەحموود دەبێژی: "جەمال نەبەز ئاگای لە هیچ نییە" باشە. ئەگەر ئاگام لە شت نەبووایە، دوو ساڵ لەمەوبەر دەمگوت کە مەلا سیستانی کابرایەکە هەروەك خومەینی، بەڵام جەربەزەیەتیی خومەینی تێدا نیە. ئەوەتا دوو ساڵێك دوای ئەوەو، لەرۆژی 9/14دا خەلیل زەلمای زاد، بالیۆزی ئەمریکا لەعێراق، قسەکەی منی کردەوە. هەروەها کاتی خۆی گوتم، ئەگەر ئەمریکا وریا نەبێ، رژێمێکی وەك رژێمی ئێران لەعێراق دروستدەبێ، بەخوێنی سەربازیی ئەمریکاو خوێنی کوردو، ئەمانەش هەموو لە "میدیا"دا بلاوکرانەوە. ئەوەتە ئەورۆ 9/21 کاربەدەستانی عەرەبستانی سعوودی دەبێژن ئەمریکا عێراقی دایە دەست ئێران. ئایا ئەمانەو، سەتان پێشبینیی و شیکردنەوەو ئەنجامگرتنی راست و دروست لەلایەن منەوە، ئەوە ناگەیەنێ کە ئاگام لەشتە؟ با دوکتۆر مەحموود ئەوەش بزانێ کە ئاگام لەهێندەك پێوەندییەکانی بەڕێزیشیەوە هەیە، چۆنکە کاتی خۆی رەحمەتی میر کامەران بەدرخان، گەلێك شتی گێڕایەوە بۆم کە ئەز لەبەر راگرتنی ئاسایشی نەتەوەیی، وەك هۆنەر دەبێژێ: "دەروونم پڕ لە ئەشعارەو لەترسا دەفتەرم خاڵی". جارێ باسیاننناکەم. دوکتۆر مەحموودیش کە دەبێژێ با ئەمانەی داوای سەربەخۆیی کوردستان دەکەن بچن حیزبێك دروستکەن، هەر هێندەی پێدەبێژم، ئەوانەی کە بەڕاستیی و لەکانی دڵەوە بۆ سەربەخۆییی کوردستان و ئازادیی کۆمەڵگەی کوردستان و یەکسانیی ئەندامەکانی هەوڵدەدەن، حیزب دروستکردن بەئامێری بازرگانیی رامیاریی و دوکانی کاسبیی رەش و تەناڤبازی، نازانن و پێشنیانیش گوتوویانە: "ئەگەر کەسە، ئەلفێك بەسە"!

بەرلین 2005/9/21

میدیا، **ژ** 210، 2005/9/27

ڕەشنووسی دەستووری عێراق،
لە دەنگداندا، سەربکەوێ، یان ژێر بکەوێ،
لەهەردوو بارەکەدا، هەر بەزیانی کورد تەواو دەبێ

چارەنووسی دەستوورەکەی سەرکردە حیزبییەکانی کوردو شیعە، هێشتا دیار نییە کە، ئایا لەدەنگداندا دەیباتەوە، یان دەیدۆڕێنێ. چۆنکە، ئەگەر زۆربەی زۆری سوننەکان، لەسەر ئەوە کۆکبن کە بەشداریی دەنگدانبکەن‌و لەدژی دەنگبدەن‌و، بەشێکی شیعەکانیش، بەتایبەتی لایەنگرانی موقتەدا سەدر، کە خۆی بە "مەرجەعییەتی دەنگدار (ناگق)" دەداتە قەڵەم و، کە دژی سیستەمی فیدراڵی‌و هەموو مافێکی کوردن، ڕێکبکەون لەگەڵ هێندەك شیعەی دیکە، کە پتر ناسیۆنالیستی عەرەبن، لەوەی دوای کەللەرەقیی ئاینزایی (مژهبی)و، فەرمانی مەلا سیستانی فارس بکەون‌و، ئەوانیش هەر لەدژی دەستوورەکە دەنگبدەن، ئەوا، بێگومان، ژمارەیەکی زۆر کوردیش هەن، کە بەپرۆپاگەندەی حیزبە کوردییەکان هەڵناخڵەتێن‌و، لەدژی دەستوورەکە دەوەستن. خۆ ئەگەر ئەوانیش بچن بۆ دەنگدان‌و دەنگ لەدژی بدەن، ئەوە لەوانەیە کە بەهەموویان بتوانن "ڕەوایەتیی" دەستوورەکە لەبارەی وەدەستنەهێنانی زۆرێتیی دەنگەوە، پووچبکەنەوە. خۆ، ئەگەر وانەبێ‌و، زۆربەی دەنگەکان بەلای وەرگرتنی دەستوورەکەوە بێ، ئەوا سەردەکەوێ. بەڵام، ئێستە جارێ، با ئێمە وادابنێین، کە دەستوورەکە لەئەزموونی دەنگداندا دەردەچێ. ئەودەمە، ئەوانەی لەدژی بوون، هەروەك دژبەر دەمێننەوەو، بەدەستووری خۆیانی نازان‌و ڕێزیناگرن‌و، عەرەبەکانیان، داوای گۆڕین‌و لابردنی ئەو خاڵانە دەکەن، کە سەرکردەکانی پارتی‌و یەکێتی، وەك مافی سەرەکیی کورد، شانازیدەکەن پێوەی‌و، بە"بەشی شێر"ی دادەنێن. ئەوەتا، هەر لەئێستەوە، سوننییەکان، داوای ئەوە دەکەن، کە زمانی عەرەبی ببێتە زمانی فەرمی لەکوردستانداو، لەدەسەڵاتی هەرێمەکان کەمبکرێتەوەو، دەسەڵاتی نێوەند بەهێزتر بکرێ‌و، گەرەنتی ئەوەش هەبێ، کە عێراق، وەك دەوڵەتێکی یەکتاو، لەدابەشکردننەهاتوو بمێنێتەوە. بۆ هێنانەدی ئەوەش‌و، سەرەڕای هەموو دوژمنایەتییەکی سوننییەکان بەرامبەر ئەمریکا، لەمەدا، ئەمریکایان کردووە بەدەمڕاستی خۆیان‌و، پەنایانبردووەتە بەری، کە گوشار بخاتە سەر کوردو، ئەوەبوو زەلمای خەلیلزاد، سەفیری ئەمریکا لەبەغدا، بۆ ئەم مەبەستە ڕوویکردە دوکان‌و لەگەڵ مام جەلال‌و کاك مەسعوود کۆبووەوەو، کەسیش نازانێ بڕیار چیبووە، چۆنکە، پارتی‌و یەکێتی، خودێ دەستبداتە باڵیان، دەستێکی باڵایان هەیە لەچاوشارکێی رامیاریدا. لەبەرئەوە، نازانرێ چ بەڵێنێکی دیکەی گۆڕینی دەستووریان داوە بە "برا سوننییەکان". خۆ ئەگەر دەستوورەکە، هەرواش بمێنێ، کە هەیە، ئەوا کوردستان، هیچ کاتێك، مافی جیابوونەوەی نابێ‌و، عێراقیش، بەکوردستانەکەیەوە، دەوڵەتێکی عەرەبیی ئیسلامییەو، تەنانەت مام جەلال خۆشی، نکۆڵی لەم ڕاستینەیە نەکرد، کاتێك کە لەمانگی ئەیلوولـدا کە لەئەمریکا بوو، لەبەردەم تەلەفیزیۆنی CNNدا، لەوەرامی پرسیارێکی ڕۆژنامەنووس Wolf Blitzerدا، لەبارەی پێوەندیی عێراق بەئیسرائیلەوە، گوتی: "لەکۆنفرانسە ڕۆژنامەییەکدا، لەلایەن ڕۆژنامەنووسێکی ئیسرائیلییەوە، (ئەم) پرسـیارە کـرا لێم، وەرامی من ئەوەبوو (کـە) عێراق دەوڵەتێکی عارەبییە. (عێراق) هـەر تەنێ دەوڵەتێکی ئیسـلامی نییە..." "I was asked by Israeli Journalist in the Press Conference: my answer was: Iraq is an Arabic Country State. It is not Islamic only… ete" . (Kurdistan Obsever. Com 11. Spt. 2005)

لەبەر ئەوە، لێرەدا هیچ گومانێك نامێنێتەوە، کە عێراقی رووخاو و، هەرەسبردوو، بە بەلادا کردنی "چاکی مەردانەی" سەرکردەکانی پارتی‌و یەکێتی، بووەوە بە دەوڵەتێکی عەرەبی. بەڵام ئەمجارە، نەك بەهۆی لەشکری بەریتانیاوە، بەڵکو بەدڵخوازی ئەوانەی ڕۆژگاری نالەبار کردوونی بە نوێنەری کوردو، بە "شێوەیەکی ئارەزوومەندانە"ش!!! ئەوەش دەبێ بگوترێ، کە لەدەستوورەکەدا، بەهیچ جۆرێك نێوی "گەلی کورد"، یان "نەتەوەی کورد"، وەك نەتەوەیەکی سەرەکی، لەپاڵ نەتەوەی عەرەبدا، نەهاتووە، بەڵکو عێراق، وەك چێشتی

مجێور، لەهەموو بابەتێك پێكهاتووە. ئەوجا، عێراق كە بەپێی دەستوورەكە خۆی، ئەندامی دامەزرێنەری كۆمكاری عەرەب بیّ و، پێگیر (ملتزم) بیّ بە پەیماننامەی كۆمكاری عەرەبییەوە، كە پەیماننامەیەكی "عرووبی"یە، ئەوا دیارە، بەپێی ئەو پەیماننامەیە، عێراق دەوڵەتێكی عەرەبییەو، ئیدی كورد، هاووڵاتی دەوڵەتێكی عەرەبین، وەك چۆن قیبتیەكانی میسر، هاووڵاتی كۆماری عەرەبیی میسرن و، كوردستانیش نیشتمانی كوردو كوردستانییەكان نییە، بەڵكو بەشێكە لەخاكی عەرەب. هەر كەسێكیش بیّ و، دەستبكا بە فەلسەفە لێدان و، بێژێ، ئەمە وانییە، ئەوا دیارە، قسەكەی دەوەن بەئاش و نێرە بیدۆشەیەو، هیچی دی.

شایانی باسە، كەینوبەین (مؤامرە)و نەخشەكێشان لەدژی ئاواتەكانی خەڵكی كوردستان بۆ ئازادیی و رزگاربوون لەكۆیلەیەتی، لەگەڵێك لاوە بەدیدەكریّ. لەلایەكەوە، بەرەی كۆنەپەرستان و شۆڤێنیستانی عەرەب، بەسەرۆكایەتیی شێخەكانی حیجاز، كە بەزۆری شمشێرو خوێنرێژی، شەریفی مەككەیان دەرپەڕاندو، لەژێر ئاڵای "وەهابیێتی"ی دژ بە پێشكەوتنخوازیی و ئازادیی مرۆڤو لەژێر ئاڵای ژندوژمنیدا، خۆیان كردە شای ئەو وڵاتەو، نێوەكەشیان گۆڕی بە "عەرەبستانی سعوودی"، بەنێوی بنەماڵەكەیانەوە. ئێستەش دەیانەویّ، بەبیانووی ئەوەوە، كە ئەمریكا عێراقی داوەتە دەست ئێران و، عەرەبایەتیی لەعێراقدا لەمەترسیدایە، دەستبكێشنە كاروباری عێراقەوەو، دەیانەویّ "لەشكرێكی عەرەبی" رەوانەی عێراق بكەن، بۆ ئەوەی ئەنفالێكی دیكە لە كوردو خەڵكی كوردستان بكەنەوە. لەلایەكی دیكەوە، كۆنەدۆستەكەی سەددام، جاك شیراك، كە بە "جاك ئیراك" نێوبراوە، لەفەرەنساوە، خەمی پارچە پارچە بوونی عێراقی لێنیشتووەو دەیەویّ، كۆنفرانسێكی نێو نەتەوەیی بگریّ بۆ "رێگرتن لە لەتلەتبوونی عێراق". لەولاشەوە، دیكتاتۆری رووسیا، پووتین، دەفەرمووێ، دەبیّ لەشكری ئەمریكاو بەریتانیاو هاوپەیمانەكانیان عێراق بەجێبهێڵن. بێگومان، ئەم كابرایە دەزانێ، ئەگەر هاوپەیمانان عێراق بەجێبهێڵن، كارو كرداری تیرۆریستەكان بەجاریّ پەرە دەستێنیّ. وادیارە، ئەویش ئەوەی دەویّ. ئاشكرایە، ئەم پووتینە، شەووڕۆژ هاوارێتی لەدەست ئەوانەی كە لە چیچانستان داوای سەربەخۆیی دەكەن و، ئەو بە "تیرۆریست" نێویاندەبا، باشە، بۆچی دەستوەشێنەكانی چیچانستان تیرۆریستن، بەڵام دەستوەشێنەكانی عێراق، كە هەموو رۆژێك چەند كوردێك "ئەنفال" دەكەن، بەرهەڵستكارو رزگاریخوازن؟ ئەم پرسیارە دەبیّ لە خۆشەوی مەلا برایم و كاك شۆڕشیش بكریّ، كە ئەویان نوێنەری پارتی و، ئەمیان نوێنەری یەكێتییە لەرووسیاو، هەردووكیان لە تەلەفیزیۆنەكانی پارتی و یەكێتیدا، بەئاوو تاوەوە، باسی هەڵوێستی دۆستانەی رووسیایان دەكرد بەرامبەر بە كورد. ئەمە لەكاتێكدا، كە لەسەردەمی قەیسەردا لەشكری رووسیا كوردستانی كاولكردو، لەسەردەمی ستالیندا، رژێمی ستالین ئەنفالی لە كورد كردو كوردستانی سۆری بەخشی بە ئازەرییەكان و، كۆماری رۆژهەڵاتی كوردستانی فرۆشت بە نەوت و، پاش ئەوەش و، هەتا ئەوڕۆش، رژێمی رووسیا هەر هاوپەیمانی دەوڵەتە داگیركەرەكانی كوردستان بووەو، چاوی نەك هەر لە بەكارهێنانی چەكی كیمیایی لەكوردستاندا پۆشیوە، بەڵكو پاكانەشی بۆ رژێمی سەددام كردووەو، ئێستەش دەیەویّ بازرگانەكانی بنێرێتە هەرێمی باشوور، بۆ مژینی خوێنی كورد. قسەیەك هەیە لەنێو ئەڵمانەكاندا دەبێژێ "جاران رووسەكان كۆمۆنیزم- یان ئێكسپورت دەكرد بۆ جیهان، بەڵام ئێستە كچە سۆزانیی و نەخۆشیی ئێدز ئێكسپورت دەكەن".

كورت و كرمانجی، لەگەڵێك لاوە، هەوڵدەدریّ بۆ ئەوەی ریّ لە كورد بگیریّ، تاكو نەتوانیّ مافی بڕیاری چارەنووسی خۆی بدا. تەنانەت، ئەوەتا ئەمریكاش كە گوایە هەڤاڵبەندی كوردە، گوشاری خستە سەر یەكێتیی ئەورووپا، كە وتووێژ لەگەڵ رژێمی ترك بكەن، بۆ بوونە ئەندام لە یەكێتیی ئەورووپادا، بیّ ئەوەی بەیەك وشە باسی كێشەی كورد بكا.

ئێستە، با بێینەوە سەر بەشی دووەمی باسەكەمان، ئەمەش ئەوەیە، ئەگەر هاتوو دەستوورەكە لە دەنگداندا كەوت، چ دەبیّ؟ بە بیروڕای من و، بەپێچەوانەی ئەو مەترسییەوە كە سەركردەكانی پارتی و یەكێتی دەیخەنە دڵی كوردەوەو دەبێژن، "دەرفەتی وا هەڵناكەوێتەوە"، باشترین هەل بۆ كوردستان هەڵدەكەویّ، ئەگەر بێتو سەركردەكانی ئەم دوو

زلحیزبە، نەبنە ڕێگر لەبەر سووتوەرگرتن لێی. چۆنکە، ئەوسا، دوو ڕێ لەبەردەم خەڵکی کوردستاندا دەبێ. یەکەمیان ئەوەیە، خەڵکی کوردستان بەیەك دەنگ بێژن، "عەرەبە بەڕێزەکان! ئێمە، بەهەموو شتێك ڕازیبووین‌و، دەستووریکمان دانا لەگەڵ ئێوە، کە وازمان لەمافی چارەنووسی خۆو سەربەخۆیی ولاتمان، کوردستان، هێناو خۆمان کردەوە بە عێراقی‌و، دانیشماننا بەوەدا کە عێراق دەوڵەتێکی عەرەبییەو، ژنمان، لەبەرخاتری چاوی ڕەشی ئێوە، کردە چارەکە پیاوێك، بەڵام ئێوە بۆرە مافێکتان بەئێمە ڕەوا نەدی.. کەواتە، خودێتان لەگەڵ‌و، ئێوە لەماڵی خۆتان‌و ئێمەش لەماڵی خۆمان". ئەوجا دەستبەجێ لەکۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان داوا بکەن، کە باشووری کوردستان، وەك پرۆتێکتۆرات (محمیه)یەك، بگرێتە ژێر باڵی خۆی، کە ئەمە سەربەخۆیی نییە، ئەو سەربەخۆییەی کە سەرکردەکانی کورد بەخەون‌و خەیاڵی شاعیرانەو، گەفی ڕەگەزپەرستانی دەدەنە قەڵەم، بەڵکو بارودۆخێکە لەسەربەخۆییەوە نێزیکە. ئەو دەمە دەبینین، کە گەلێك لایەن هەن، لەمەدا، پشتی کوردستان دەگرن. بەتایبەتی، چۆنکە کێشەی تیرۆر لەعێراقدا زۆر توندوتیژ بووەو، تادێ بەرەو توندتیژتر بوونیش دەچێ، لەبەرئەوە گەلێك لایەن هاتوونەتە سەر ئەو باوەڕەی کە عێراق، هەزار پینەشبکرێ، یەکناگرێتەوەو، لەم ڕووەوە زۆر سەرزەنشتی سیاسەتیی ئەمریکا و بەریتانیا دەکەن بەرامبەر بەوەی کە هەوڵی یەکپارچەییی عێراق دەدەن.. بەڵام، ئەوەی ڕاستی بێ، باوەڕ ناکەم ئەمە ڕووبدا، چۆنکە سەرکردەکانی کورد بەگشتی‌و، سەرکردەکانی پارتی‌و یەکێتی بەتایبەتی، ئەو ورەو دووربینی‌و جەربەزەییەیان تێدا نییە، کە زاتبکەن، ئەو هەنگاوە بنێن. بەڵکو، زۆر ڕێیتێدەچێ، کە هەوڵی ئەوە بدەن، کورتانەکەی جەجاڵ سەرلەنوێ بەرەشوڕووتی خەڵکی کوردستان بدروونەوە، بەڵام ئەمجارەو، لەژێر گوشاری هەلومەرجی سەختی تازەدا، چۆنکە، دەرفەتە گەورەکە بەو شێوە لەبارەی دوو ساڵ لەمەوبەر، نەماوە، ئەمجارە، کورتانێك دەبێ، کە گەلێك تەنگترو ئێسکگرانتربێ لە کورتانەکەی سەردەمی عەللاوی‌و جەعفەری. ئەودەمە، بێزاریی خەڵکی کوردستان، بەتایبەتی، بەهۆی ئەو ڕەوشە خراپەوە کە تێیدا دەژی، هەر لە بێ ئاوی‌و بێ کارەبایی‌و بێکارییەوە بیگرە، هەتا دەگاتە گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتی‌و مشەخۆریی کاربەدەستان‌و هەڕەشەو گۆڕەشەیان لەدەربڕینی بیروڕا بەسەربەستی، دەگاتە ئاستێکی وا، کە شەڕو بەیەکدادان‌و پشێوی‌و ئاژاوەی نێوخۆیی هەڵدەگیرسێنی‌و پەرەدەستێنێ. شایانی باسە، ئەوەی شەڕو لێکدانی ئەمجارە، لەشەڕو لێکدانی نەوەتەکان جیا دەکاتەوە، ئەوەیە، کە ئەمجارە شەڕەکە ناکەوێتە نێوان پارتی‌و یەکێتی، چۆنکە، هەردوولایان، زۆر باش دەزانن، کە دەستوەشاندن لەیەکدی، گۆڕی خۆ هەڵکەندنیانە بەدەستی خۆیان. لەبەر ئەوە، پارتی‌و یەکێتی، لەگەڵیەك ڕێککەوتوون کە هۆی چوون بەگژیەکدا لەخۆیان دووربخەنەوەو، ئەوەش بەوەی هەردوولا ڕازیبوون‌و گەیشتوونەتە ئەو ئەنجامەی کە ئەم بارەی ئەوڕۆ هەیەو بەخەیاڵی وان، وێستاوە، ڕایبگرن‌و، بەهیچ جۆرێك بیر لەوە نەکەنەوە حکوومەتێکی یەکگرتوو دروستببێ، بەڵکو لەسەر بنچینەی نیوە نیوە، یان کەمێك لەنیوە نیوە، پلەو پایەکان‌و سەروەت‌و سامانی کوردستان، لەنێو خۆیاندا بەشبکەن، ئەوەتە هەر لەئێستەوەو، بەپێی قسەی محەممەد مەلا قادر، ئەندامی مەکتەبی سیاسی پارتی، هەر کاتێك سەرۆکایەتیی حکوومەت بکەوێتە دەست یەکێتی، دەبێ سەرۆك پەرلەمان پارتی بێ ("میدیا" ژ 211، 2005/10/4، ل9). هێژای گۆتنییە، کە کاك محەممەد مەلا قادر، کاتی خۆی لەتەلەفیزیۆنەکەی پارتیدا دەیگوت، "ئەو کەسەی نەچێ بۆ هەڵبژاردن خاینە، یان بێگانە ڕایسپاردووە کە نەچێ". ئەز یەکێك بووم لەو خاینانەی، نەچوون بۆ هەڵبژاردن، چۆنکە ویژدانم نەیهێنا، بەدەستی خۆم، خۆم بکەمەوە بەئەندامی دەوڵەتێك کە ئەنفالی لەکورد کردو، کوردی دایە بەرچەکی کیمیایی‌و کچی کوردی لەبازاڕە عەرەبییەکاندا فرۆشت. ئێستەش، ئەوەتە جارێکی دیکە، دەستیکردووە بە بەخاین‌و نۆکەر نێوبردنی ئەو کەسانەی کە دەنگ بۆ دەستوورە ڕەشەکە نادەن‌و، خۆی بەوەوە هەڵدەکێشی کە کاتێ خۆی چووەتە شاخ. بەڵێ. زۆر کەس چوونە شاخ‌و ماڵییان وێرانبوو و، ئەوەتا لەژێر خێوەتدا دەژین، زۆر کەسیش چوونە سەر شاخ‌و بوونە ملیۆنێرو کەوتنە داگیرکردنی پلەو پایەی حکوومەت، هەر لەبەر ئەوەی "لەسەر شاخ" بوون. دوایش، ئەگەر یەکێك لەسەر بەکارهێنانی مافی خۆی، واتە دەنگدان بە "نا" بە خاین‌و نوکەر بدرێتە قەڵەم چۆن دەتوانێ لەکوردستاندا بە

ئازادی قسه بکاو بنووسیّو بیروڕای خۆی دەربڕیّ؟؟ لێرەدا، دەبیّ بڵێم، ئەم ڕێککەوتنەی پارتیو یەکێتی، بۆ هێشتنەوەو ڕاگرتنی دابەشکردنی باشووری کوردستان، لەوەدا دەردەکەویّ کە لەساڵی 1995وە باسی ئەوە دەکەن، کە "بەو زووانە" یەکدەگرنەوەو، تەنانەت لەڕۆژی 9/4دا، بۆ دواجار گوتیان 5-6 ڕۆژی دیکە جاڕی یەکگرتنەوەی هەردوو بەڕێوەبەریتییەکە دەدەن، بەڵام کۆتاییی مانگی ئەیلوول، بە خەڵکیان ڕاگەیاند، کە کاتێك دەستنیشاننەکراوەو، دانەنراوە بۆ یەکگرتنەوەی هەردوو بەڕێوەبەرێتییەکە.

بەڕاستی، مرۆڤ کە تەماشای بارودۆخی کورد دەکاو، دەبینیّ کە کورد لە چ وێستاوێکی مەترسیدار دایە بەدەست حیزبحزبێنەو، بەرچاو تەنگیو، هەڵمەتەکاسەییی خۆپەرستانەو، لەسیاسەتنەزانانەی سیاسەتکارانی کورد، کە ئەو دەرفەتە مێژووییەی بۆ کوردستان هەڵکەوتبوو، بەهەرزان فرۆشتیان، ئەوجا کە مرۆڤ سەرنجێکی ئاستنزمی ڕۆشنبیریی ئەوانە دەدا، کە خۆیان کردووە بەگەورەو دەمڕاستی کوردو، دەیانهێننە سەر تەلەفیزیۆنو دەکەونە پەسندانی ئەو دەستووره ڕەشەو، هێندێکیشیان بەدرۆی بێشەرمانە، مۆرکی خیانەت دەنێن بەوانەوە، کە ئازایانە دێنە پێشەوەو، نایانەویّ مافی دەنگدانی خۆیان بەکاربهێنن بۆ تێپەڕبوونی دەستوورێکی وا، کە جارەکی دیو، پاش هەشتا ساڵ کۆیلەیەتی، زنجیری عێراقیبوون، لەدەستو پیّو گەردنی کورد بئاڵێنێتەوە، ناچار دەبیّ، بدا لەپرمەی گریانو بکەوێتە قوڕ پێوان.

باوەڕ بکەن خەڵکینە، هەرچەند سەردێنمو سەردەبم، نازانم چۆن مام جەلال، کە خۆی کەرکووکییە، زاتدەکاو دەبێژیّ "ئەو کوردەی کەرکووك بەجێبهێڵیّ خیانەت دەکا". باشە، بۆچی دەبیّ کەرکووکییەك ساڵانی ساڵ لەژێر خێوەتدا بژی، بیّ ئاوو بیّ کارەباو بیّ سەرپەرشتیی بژیشکیو، سەرمای زستانو قرچەی گەرمای هاوین بگرێتە خۆیو، مندالّی بەپێخاوسی بگەڕێنو، هەموو ساتو چرکەیەکیش ترسی ئەوەی هەبیّ کە تیرۆر بکریّ، ئەگەر هاتو ئیدی نەیتوانی بەرگەی ئەو ژیانە کولەمەرگییە لە"عێراقی ئاشتیو هیوا"دا بگریّ، بۆچی دەبیّ خاین بیّ؟ باشە، بۆچی مام جەلالو ماڵومنداڵیو سەرکردەکانی پارتیو یەکێتی نەچوون ماوەیەك لە کەرکووك بژین، تا تێبگەن ژیان لەویّ چۆنە! ئایا، ئەو کاربەدەستانەی کە دەتوانن بەسەتان ملوێن دۆلار تەرخان بکەن بۆ کڕینی خانوو لەکەرکووك بۆ کەرکووکییە دەرکراوەکانو بن خێوەتەکان، کە ئەوەتا هەر خانووەو لەسەری نووسراوە "بۆ فرۆشتن"و، دەتوانن نانو کار بدۆزنەوە بۆ ئەو لێقەوماوانە، کەچی ئەو کارە ناکەن، ئایە ئەوە "نیشتمانپەروەری"یە؟ ئەز باسی "خیانەت" ناکەم، چۆنکە ئەگەر بێمە سەر ئەو باسە هەویرەکە زۆر ئاو دەکێشی.

قسەی خۆمان بیّ، وەك دەمێکیشە لە "میدیا"دا نووسیومە، کێشەی کەرکووك وەك کێشەی فەلەستینو سەرکردە عەرەبەکانی لێهاتووە. سەرکردە عەرەبەکان، کە تا بینەقاقایان ملیاردە دۆلاری نەوتە، ساڵانی ساڵە، بازرگانی بەکێشەی فەلەستینو خوێنی فەلەستینیەکانەوە دەکەنو، لەژێر خێوەتدا دەیانژێننو، ملی هەزاران کەسیان کرد بە پەتی سێدارەدا، بەنێوی خیانەتو سیخوڕێتییەوە بۆ "دوژمنی زایۆنی"و ناپاکیی لە "کێشەی چارەنووسسازی فەلەستین"و "قودسی عەرەب"و، تەنانەت ئەنوەر ساداتیشیان هەر بەو تۆمەتە کوشتو، چەند حیزبو تاقمیان لە "بەرەی ڕزگاریخوازیی فەلەستین" جیاکردەوەو، خستنیانە دەستوەشاندنو، تائێستەش هیچیان بۆ فەلەستین نەکردووە. لەبەر ئەوە، کێشەی فەلەستینیش، لەم ڕووەوە، لەکێشەی کەرکووك دەچیّو کە، کەرکووك بە "قودسی کوردستان" دەدرێتە قەڵەم، زۆر لەجێی خۆیایەتی. سەرکردە عەرەبە دیکتاتۆرەکان، چەند "قودسی عەرەبیان" گێڕایەوە بۆ فەلەستینییەکان، سەرکردە بەڕێزەکانی کوردیش، هەر هێندە "قودسی کوردستان" دەخەنەوە باوەشی کوردستان. چۆنکە، ئەگەر مەبەستیان چارەسەرکردنی کێشەی کەرکووك بوایە، دەمێك بوو کردبوویان. چەند سەت ملیۆنێك دۆلاریان تەرخاندەکرد بۆ کڕینی خانو و، پەیدا کردنی کارو کاسبی بۆ خەڵکی کەرکووكو، پارەیەکیان دەدا بە عەرەبە هاوردەکان بۆ مسۆگەر کردنی ژیانی خۆیان، لەکاتی گەڕانەوەدا. هەروەها، ئەو نێوچانەی لە کەرکووك دابڕاون، وەك چەمچەماڵو شوێنەکانی دی، بەبڕیارێکی "بەڕێوەبەریتییەکەیان" دەیانخستەوە سەر کەرکووكو، نەدەچوون دەست لە عەللاویو جەعفەری پانبکەنەوەو، دواییش، هەموو گوتاوڕۆکە بهێنن بەسەر

جەعفەریدا، ئەوەیش کە، کاتێك دیان، کەرکووکییەکان، ئیدی بەرگەی چاوەڕوانیی دوو ساڵی دیکە ناگرن‌و، بەدەستیدەستپێکردن، چیدی ناخڵەتێن، هاتوون گوناهی جەعفەری دەگرن. باشە، ماوەی چەند مانگێك لەمەوبەر لە "میدیا"دا نەمنووسی کە جەعفەری فارسەو خزمی مەلا سیستانییەو مەلا سیستانی چی پێ بێژێ، ئاوادەکا؟ بۆچی هەر ئەو دەمە، ماوەیەکتان دانەنا بۆی بۆ جێبەجێکردن‌و ئاساییکردنەوەی بارودۆخی کەرکووك، کە دەبوو پێش ئەو، حکوومەتی عەللاوی بیکردایەو، نەیکردو، ئێوەش لێی بێدەنگ بوون؟ دوایی باشە، ئایا پارتی‌و یەکێتی، هەردووکیان لە حکومەتی عەللاوی‌و جەعفەریدا بەشدار نەبوون‌و نین، بۆچی خۆیان دەستپێشکەری ناکەن؟ ئەگەر عەللاوی رێگر بوو، بۆچی لەحکوومەتەکەیدا مانەوە؟ ئەگەر جەعفەری رێگرە، بۆچی لەحکوومەتەکەیدا ماون؟ نەخێر وانییە قوربان، ئێوە ناتانەوێ کێشەی کەرکووك چارەسەر بکەن. ئەوەی ئێوە دەتانەوێ، ئەوەیە، دوو میرنشینەکە، وەك خۆیان بەشێوەی فیفتی فیفتی بمێننەوە، بەڵام دڵنیابن کە نامێننەوە. لەبەر ئەوە، خەریککردنی خەڵك بە هەیتوهووتی دەنگدانەوە بۆ دەستوور، هیچ خێرێك چاوەڕوانناکرێ لێی.

دەنگدان بۆ دەستوور بە ئا، یان نا، سەرکەوتنی دەستوور، یان ژێرکەوتنی لەدەنگداندا، هەردووکی بەزیانی خەڵکی کوردستان تەواو دەبێ، چۆنکە، حیزبحزبێنەو فیفتی فیفتی، کارەکەی هەر لەسەرەتاوە بەهەڵە دەستپێکردو، هەر خانوویەکیش لەسەر بناخەی رفۆك‌و قرچۆك دابمەزرێ، هەزار جۆرە بۆیاخی جوانیش بکرێ، ئەنجامەکەی هەر رمانە بەسەر ئەوانەدا کە تێیدا دەژین.

بەرلین 2005/10/7

میدیا، **ژ** 212، 2005/10/11

یـادێکی نــەورۆز

هەمووی چەند رۆژێکی ماوە بۆ یادی نەورۆز.. دەبێژم، یادی نەورۆز، نەك جێژنی نەورۆز. چۆنکە، لەوەتەی کورد بۆ یەکەمینجار جێژنی نەورۆزی، بەهەڵکردنی ئاگری نەورۆز پیرۆزکردووە، خۆشییەکی وای بەخۆیەوە نەدیوە کەنێوی بنێی "جێژن". لەبەر ئەوە، دەبێ جاری هەر بەیادی کۆنە نەورۆزەوە خەو ببینین و شتی لێوە فێربین و، تێبگەین کەجێژن بۆنەیەکە بۆ چێژوەرگرتن لەژیان و، دەربڕینی هەستی شادی، ئەمەش تایبەتکارێکی مرۆڤی ئازادە، نەك مرۆڤی بندەست.

ئێستە، با جاری بگەڕێینەوە بۆ یەکەمین جێژنی نەورۆز، کەئەوەش هەر لەسایەی شوومی داگیرکەراندا بووەو کوێرەوەریی هەزاران ساڵەشی بەدوادا هات، چیرۆکە راستییەکەش ئەوەیە، کاتێك کەکوردی ئەو سەردەمەی وڵاتی ماد، دژی ملهۆڕێتیی ئەژدەهاك (کەفارس و عەرەبەکان کردوویانە بەچحاك)، راپەڕین و دەرەقەتی نەهاتن، پەنایان بردە بەر فارسەکانی دراوسێیان بۆ یارمەتیدانیان و، بەو هۆیەوە توانییان ئەژدەهاکی زۆردار لەنێو ببەن، کەئەو ناڕەسەنەش، هەر کوردێك بوو لەخۆیان، بەڵام لەشکری شای ملهۆڕو زۆرزانی هۆزی فارس، بەرە بەرە شوێنی خۆی لەوڵاتی مادداا کردەوەو، جێی ئەژدەهاکی ملهۆڕی گرتەوەو، هەر لەو دەمەشەوە کورد سەربەخۆیی خۆی لەدەستداو، ماڵی چووە سەر بەشی ماڵان و، ئیدی نەورۆز لەکورد بوو بەشین و شەپۆڕ. جاهەر چەندە نەورۆز، یادی جێژنی رزگاربوونە لەزۆردارێکی خۆیی، بەڵام بۆنەیەکیشە بۆ هێنانەوە بیری چارەنووسی رەش و، بندەستیی زۆردارانی بێگانەی داگیرکەر.

نەورۆز، لەم رووەوە، وانەیەکی زۆر گرنگە بۆ کورد، ئەویش ئەوەیە، کەنابێ پەنا ببرێتە بەر ملهۆڕێکی بیانی، بۆ خستنە خوارەوەی ملهۆڕێکی خۆیی. ئەوجا ئەگەر ئەو ملهۆڕە بیانییە، داگیرکەری پارچەیەکی دیکەی نیشتمانەکەت بوو، ئەوا بەهیچ جۆرێك نابێ پشتببەسترێت پێی. زۆردارو ملهۆڕی کورد، دەبێ بەدەست و مێشکی خەڵکی کوردستان لەسەرکار لاببرێت، نەبەدەستی داگیرکەرانی کوردستان، یان بێگانەی چاو لەدوو. زاڵبوونی بەرەیەکی رامیاری، بەسەر دژبەرەکەیدا، دەبێ بەبڕیاری ئاشتییانەو ئازادانەی خەڵکی کوردستان بێ، نەك بەزۆری زۆردارەکیو چاوڕاوو پارەو چەکی داگیرکەرانی کوردستان.

زۆر بەداخەوە، هێندەك لەمیرە کوردەکان، لەسەردەمی خۆیانداو، لەپاش ئەوانیش، گەلێك لەحیزبە کوردستانییەکانیش، لەسەتەی رابردوودا، ئەم رێسا نگریسە (ملعون)ەیان چەند جارو چەند جار تاقیکردووەتەوەو لەئەنجامی ئەوەوە، دەست و دەم و لینگیان بەئاگری ناهومێدیدا چزاوە، کاتێك لەشکری داگیرکەرانیان هێناوەتە وڵاتەکەیانەوە بۆ سەرشۆڕکردنی هاووڵاتەکەیان، کەهۆڤێتیکردووە بەسەریانەوە، یان ناحەزو رکەبەریان بووە لەرامیاریدا، کەئەوەش هەمووی بەپەژیوانی و ماڵوێرانیی گشت لایەکی خەڵکی کوردستان تەواو بووە.

ئەوەی کەکورد، کەم پەندی لەبەسەرهاتی دڵوەستێنی خۆیو کارەساتەکانی رابوردووی وەرگرتووە، شتێکی بەڵگەنەویستە. هۆی ئەوەش یەکلایەنە نییە، بەڵکو گەلێك کارکردی مێژوویی و جوگرافیایی و جڤاکی و ئاینی کەوتوونەتە یەك و، بەتێپەڕبوونی زەمان، ئەم بارە نالەبارەیان سازداوەو گرێکوێرەیەکی دەروونییان لەناخی کورددا دروستکردووە، کەخۆی، لەنێوخۆدا، بەزل و ئاشوەستاو فرەزان و، بەرامبەر دەرەوەش، بچووك و بەردەست و نەزان، رادەگرێ. ئەگەنا، ئەگەر وانەبووایە، بۆچی دەبوو کوردێك کە 13 ساڵ، دوو دەوڵەتۆچکەی لەسێ ستانی بەرفراواندا هەبوو، پێوەندیی دیپلۆماسییانەی بەگەلێك دەوڵەتی گەورەو بچووکەوە هەبوو، بودجەی خۆی هەبوو، پۆلیس و دەزگەی ئاسایشی سەربەخۆی هەبوو، دەزگەی راگەیاندنی گشتیی مۆدێرنی هەبوو، چوار زانستگەی هەبوو، پاش ئەوەش، بەرێکەوت، بوو بوو بەهاوپەیمانی ئەمریکاو بەریتانیا لەجەنگی خستنی سەددامدا، تا ئەو کوردە، پێویستی بەوە هەبێ، لەباتی ئەوەی دەستبەجێ خۆی کۆبکاتەوەو خۆی یەکبخاو هەموو بەرژەوەندییەکی لاوەکی بخاتە لاوەو، سووت لەو دەرفەتە مەزنە وەربگرێ کەرەخساوە بۆی، یەکودووی لێنەکا، رابکاتە بەغداو،

بەکراسی بەری خۆیەوە، خۆی بکاتەوە هاوولاتی دەوڵەتێکی رووخاو، کەهەشتا ساڵ لەوەبەر، بۆ نەمانی تێکۆشا بیّ، ئەوجا خۆی بگەیەنێتە رەوشێکی وا چرووك و پەرپووت و تەپیو، کەوەك حەمەی حاجی مەحموو گوتەنی "دەستی لەبن هەمانەکە هاتبێتە دەرەوە"؟!

ئەم قسانەم قسەی ئەوڕۆم نیین، ساڵانێکە ئەم قسانە دەکەم و هاوار دەکەم و، لەهەموو لایەکیشەوە دەبیسترێن، بەڵام ناکەونە گۆڕەپانی کارەوە، ئەگەنا، هەر پاش رووخانی سەددام، لەرۆژنامەی "میدیا" و "کۆنگرە" و گەلێك دەزگەی راگەیاندنی گشتیدا، باسی ئەوەمکرد کەجەعفەری کابرایەکی سەر بەرژێمی ئێرانەو دژ بەکوردەو ژنبرای مەلا سیستانیی فارسەو، مەلا سیستانیش کابرایەکە وەك خومەینی. ئەو چەندی پێبوو بۆ کوردی رۆژهەلات، ئەمیش هەر هێندەی پێیە بۆ کوردی باشوور، راستیو دروستی ئەم وتانەش، هەموو لەگەڵ رۆژگاردا کەوتنەڕوو، بەڵام کاربەدەستانی کورد، کەوتنە پەسندان و هەڵدانی سیستانی، تەنانەت مام جەلال دەیگوت: "سیستانی نیعمەتێکە خوا ناردوویەتی بۆ عێراق" و هەموویان، دەستیاندایە دەست جەعفەری، کە ئەو دەمە کابرایەکی نەناسراوو، پێش ئەوەش، پەنابەرێك بوو لەلەندەن، عەیادەیەکی بچووکی کەم بایەخی هەبوو، لەپاڵ ئەوەشدا، بازرگانیی بەفرۆشتنی گون و گورچیلەی مەرەوە دەکرد. کەچی ئەو جەعفەرییە بێدەسەڵاتە، کەکرا بە "سەرۆکوەزیران"، بەیارمەتیی کورد، نەچوو بۆ پیرۆزبایی کۆبوونەوەی پەرلەمانی کوردستان و، نەچوو بۆ پیرۆزبایی دەستنیشانکردنی سەرۆکی هەرێمی کوردستان، کەئەمەش بەڵگەیەك بوو بۆ دوژمنایەتیی کوردو، دەبوو کورد هەر زوو دوور بکەونەوە لێی. ئەوجا، کە بەرۆژی نیوەڕۆ، فێڵی لەدەقی سوێندخواردنی کابینەی وەزیران کردو، هەموو وەزیرە کوردەکانیش، بێجگە لە دوکتۆر بەرهەم ساڵح، نەچوون خۆیان جیابکەنەوە لێی، بەڵکو ئەو سوێندە درۆیەیان خوارد بۆیو، مێش میوانیان نەبوو، ئێستە، پاش ئەم هەموو تاقیکردنەوە تفت و تاڵەو، پاش ئەوەی ژمارەی پارلەمانتارە شیعەکان گەیشتووەتە 127 و کوردیش بووە بە 53 و بیست و چواری کەمکردەوە، تازە بەخێرێ، بیر لەلابردنی جەعفەری دەکەنەوە، ئەمە لەکاتێکدا، کە مەلا سیستانیو فەقێ موقتەدا سەدر، پشتگیریلێدەکەن. لەگەڵ ئەوەشدا، خوا بکا ئەم داخوازییە، کەنێویاننناوە "هێڵی سوور"، هەتا سەربیّو، وڕکگرتنی زارۆکانە، نەبیّو، وەك "هێڵە سوورەکان"ی لەمەوبەری بەسەر نەیێت.

کوردستان، بەسەردەمێکی یەکجار ترسناکدا تێدەپەڕێ، کەمان و نەمانی کوردی پێوەیە، گەلێك دوژمن، دانیان تیژ کردووە لەکوردو، چاوەڕوانی کشانەوەی لەشکری ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی دەکەن، کەرەنگە ئەوەش زووتر رووبدا لەوەی باسدەکریّ. عێراقچێتیی لەتامبەدەری کاربەدەستانی کورد، کەئەوەتە بەرپرسێکی وەك کۆسرەت رەسووڵ، کەئەندامێکی باڵای سەرکردەیەتیی ی.ن.ك.ە، بێپەروا دەفەرمویّ "ئێمە (حیزبەکەی: ج.ن) بەرژەوەندیی گەلی عێراق لەسەروو بەرژەوەندیی گەلی کوردەوە دادەنێین" (رۆژنامەی "الاتحاد"ی ئیماراتی 2006/2/9). پێشموایە قسەکەی زۆر راستەو، ئەم عێراقچێتییە، نەیهێشت هێزێکی نیونەتەوەیی، بۆ رۆژی "نەوەك" لەباشووری کوردستاندا بمێنێتەوە. دەسەڵاتدارانی کورد، لەباتی ئەوەی، بیر لەو دوارۆژە رەشە بکەنەوە، خەریکی ئاشتکردنەوەی شیعەو سوننەو، هێنانەوە پێشی جەنابی عەللاوین. کەئەوەش نەکاری ئەوڕۆی کوردەو، نەکارێکی هەروا سادەو سووکە، کەبەزمانی شیرین و دەستەملانێی یەکدی بێتەدیو، عەللاویش هەر جەعفەرییە، بەڵام لەبەرگێکی دیکەداو، ئەویشمان تاقیکردەوە.

وادیارە، ئەو هەلەی کە کێشەی مافی خاوەنداریتیی هێزی ئەتۆمی، کەئێران بەخۆی رەوادەبینیّو تێرۆرکردنی رەفیق حەریری لوبنانی، کەرژێمی سووریای پیّ تۆمەتبار دەکریّو، هەروەها ترسی رۆژئاوا ئیسرائیل لەهاتنە سەرکاری "حەماس" لەفەلەستین، ماڵی حیزب و حیزبۆلکەکانی کورد ئاوابیّ، کەهەر یەکەیان لەئاوازێك دەخوێنیّو، زۆر بەشیان لەفارس ئێرانیترو، لەعەرەبی سووریا سووریاییترو، لەعەرەبی عێراقی عێراقیترن، هیچ خێرێکی بۆ کورد تێدا نابیّو، لەئەنجامدا، چەند رژێمێك دێنە سەرکار، کە فشە دۆستایەتییەك لەگەڵ ئەمریکاو ئەوروپاو رووسیاو چین دەبەستن و، کوردیش لەولاوە دادەمێنن و، دەست لەگۆنان درێژتر.

ئەوڕۆ، لەنێو کورددا، باسباسی "گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتیی"یە. ڕاستە، بەڕێوەبەرێتیی گەندەڵە، بەڵام گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتی، لەگەندەڵیی جەماوەرەوە هاتووە. هەر چەندە لەنێو خەڵکدا واباوە کەماسی لەسەرەوە بۆگەن دەکا، بەداخەوە، ماسییەکەی کورد لەبنەوە بۆگەنی کردووەو، بۆگەنی خوارەوەیە، داویەتە سەرەوە. جەماوەرێکی دەستپاك و هۆشیارو بەتەنگەوە هاتوو، کاربەدەستانیشی هەر لەو جۆرە دەبن، پێچەوانەش، بەپێچەوانە.

کورد دەبێژن، خواردنێك بۆ ئەوەی بۆگەن نەکا، خوێی دەکەن، ئەی ئەگەر خوێیەکە بۆگەنی کرد، چی لێدەکەن؟.

بەڵێ...... جەماوەر گەندەڵە، ئەوجا بانەترسین لەتانووتی کەس و قسەیەکیش بۆ شەیتان بکەین.

بەرلین 2006/3/3

میدیا، **ژ** 232، 2006/3/14

* ئەم وتارە هاوکات لەژمارە (37)ی (کۆنگرە)ی ئۆرگانی کۆنگرەی نیشتمانی کوردســتان KNC بلاودەکرێتەوە.

ڕا پەڕینی هەڵە بجە، ئەڵقەیەکی دی
لەڕا پەڕینی نەوەی نوێیی کوردستان

پاش قەومانی کارەساتی هەڵەبجە، کە کوشتنی کوردێک‌و بریندار بوونی چەند کوردێکی دیکەی بە دواوە بوو، گەلێك زمان‌و قەڵەم کەوتنە کار. هێندێکیان بابەتانە لەکارەساتەکە دوان‌و، بەرپێچیان هێنایەوە بۆ خۆپێشاندەران‌و، کەوتنە رەخنەگرتن‌و گلەیی لە کاربەدەستانی دوو حیزبە دەسەڵاتدارەکەو، پێشکێشکردنی هێندەك ئامۆژگاریی خێرخوازانەو، هێندێکیش لەوانەی کە هەلێکی وایان بە ئاوات دەخواست، ئەم ڕووداوەیان کردە بیانوو، بۆ ئەوەی کەمتەرخەمی‌و گوناهباریی کاربەدەستانی دوو حیزبەکە بخەنە ئەستۆی، گوایە هیچ لەباردا نەبوویی‌و ئاژاوەگێڕیی‌و هۆز هۆزێنەی خەڵکی کوردستان‌و، گوتیان، کورد شایستەی ئەوە نین، ڕێبدرێ پێیان، خۆیان خۆیان ببەنبەڕێوەو، هەر چییەك دەگوترێ لەبارەی ئارامیی کوردستانەوە، هەموو درۆو چاو بەستەو، بە زۆری چەك‌و تۆقاندن‌و زیندانی‌و نانبڕین، خەڵکەکە بێدەنگ کراون، واتە، نالەباری‌و گەندەلیی‌و ملهوڕی کاربەدەستانی حیزبەکانیان خستە مل خەڵکی بەشخوراوی کوردستان.

ئەوەی راستی بێ، دەمێکە خەڵکی هەڵەبجە خۆیان دەخۆنەوەو، لەژێر باری هەژاری‌و بێکاری‌و بێخزمەتی‌و پشتگوێخستن‌و بازرگانی بەسەرەوە کردندا، دەناڵێنن. ئەوە تا هەژدە ساڵە خۆڕاگرو بێدەنگن. ئەرێ... هەژدە ساڵ. هەژدە ساڵی رەبەق، نەك هەژدە رۆژو هەژدە هەفتەو هەژدە مانگ. بەتایبەتی پاش ئەوەی خەڵکی قوربانیدەری هەڵەبجە، هەژدە ساڵ لە چاوەڕوانییەکی بێئەنجامی گفت‌و بەڵێنی زل‌و پفهەڵدراودا، ژیانیان بە کولەمەرگی بردە سەرو، لە بچووکترین لالێکردنەوەو خزمەتی سادەی، وەك ئاوو کارەباو شەقام‌و نەخۆشخانەو پارك‌و پۆستەو قوتابخانەو، خوانەکا بێژین زانستگە، بێبەشبوون، کە ئەمانە هەمووی بە ئەلفوبێی شارستانێتی دەدرێنە قەڵەم. ئەمە لەکاتێکدا کە خەڵکی هەڵەبجەو هەموو خەڵکی کوردستان، بە تەمای ئەوە بوون، کە کارەساتی 16ی مارتی 1988 بکرێتە بەڵگەنامەیەکی نێودەوڵەتی، لەپاڵ گەلکوژیی ئەنفالدا، بۆ داخوازییکردنی قەوارەیەکی رامیاری بۆ کوردستان، بەڵام کاربەدەستانی دوو حیزبەکە، نەك هەر ئەوەیان بەجێنەهێنا، بەڵکو چوون دەوڵەتی رووخاوو، لەشکرو پۆلیس نەماوو، لەگرێژەنە دەرچووی دەوڵەتی داگیرکەری عێراقیان، جارەکی دی دروستکردەوە. ئەوەتا، حکوومەتەکەی بەغداش، جێژنی نەورۆز، لەگەڵ عێراق پیرۆز دەکا، وەك "جێژنی بەهارو دارو درەخت"، نەك وەك جێژنێکی کورد. کە نەورۆز، نە پێوەندیی بە بەهارەوە هەیەو، نە پێوەندیشی بە دارو درەختەوە هەیە. ئەمەی حکوومەتی بەغداش، کە بە بێدەنگیی کاربەدەستانی دوو حیزبەکە دەیکا، کولتوورکوژییەکە ولە کورد دەکرێ.

ئەوەی لە هەڵەبجە قەوماو، بەرەوڕووی کاربەدەستانی دوو حیزبەکە بووەوە، نە کارەساتێکی خۆ جۆش‌و کوتوپڕ بوو،و نە بە چاوڕاوی بێگانە هاتە کایەوە، وەك دوو حیزبەکە بەو جۆرە پاساوی دەدەنەوە، بەڵکو بەتەواوی چاوەڕوانکراو بوو، بەتایبەتی پاش ئەوەی خەڵکەکەی هەڵەبجە، سەر بەهەموو حیزب‌و کۆمەڵەکان، ماوەیەك لەوەبەر بڕیاریاندا بوو، کە ئەمساڵ ڕێنەدەن بەوەی کاربەدەستانی دوو حیزبەکە روو لە هەڵەبجە بکەن. لەبەر ئەوە، دەیانتوانی، پیچێك لەفیزو لووتبەرزیی خۆیان کەمبکەنەوەو، لەباتی ناردنی هێزی ئاسایش بۆ ئەوێ‌و، خۆ ئامادەکردن بۆ بەربەرەکانێ، بە داخۆیانییەکی نەرمونیان‌و خۆ بە بچووکی خەڵك نیشاندان، ئەو کارەساتە لەسنووری خۆپێشاندانێکدا بهێڵنەوە. واتە، تەنێ بەسبوو، رۆنکردنەوەیەك دەربکەن‌و بێژن، کە ئەوان هەست بە دڵشکاویی‌و مافپێشێلکراوی خەڵکی هەڵەبجە دەکەن‌و، لە تووڕە بوون‌و هەڵچوونی خەڵکی هەڵەبجە، باش تێدەگەن‌و بە هەقی دەزانن‌و، لەبەرامبەر بڕیاری خەڵکی هەڵەبجەدا، سەری رێزلێنان شۆڕ دەکەن‌و، ئەمساڵ نایەنە ئەوێ، با خەڵکی هەڵەبجە خۆیان لیژنەیەك دەستنیشانبکەن بۆ بەپیرەوە چوونی میوانە بێگانەکان. ئەودەمە، نە ژمارەی شەهیدانی هەڵەبجە، یەکێکی دیکەی دەچووە سەرو، نە کەسیش بریندار دەبوو. کڵپەی دەروونی خەڵکە لیقەوماوەکەشی نەدەگەیشتە ئەوەی رێبدا بەوەی مۆنومێنتیەکەی گەلکوژیی لە کورد بەو شێوەیە بێڕێز بکرێ‌و

گەلێك بەڵگەنامەی بە نرخ و ئارشیف، کە جارەکی دی دەستناکەونەوە، لەنێوبچێ‌و، توانج و تانووتی دوژمنانی کوردو کوردستانیش سەربکەوێ. ئەوەدەمە، کاربەدەستانی دوو حیزبەکەش، نەدەبوونە تیزەجاڕی ڕۆژنامە هەرە بەنێوبانگەکانی جیهان، وەك نێویۆرك تایمزو تایمس ماگەزین‌و، کاتێك هەوڵی ئەوەیاندا، بەدرۆ ئۆباڵی ئەو ڕووداوە بخەنە گەردنی ئیسلامییەکان، کەس باوەڕینەکرد پێیان‌و، ئەوەشیان هەر لە کوڵەواریی ڕامیاری‌و سەر دەرنەچوونیان لە باروودۆخی زەمانەوە بوو. چۆنکە، ئەگەر ئیسلامییەکانی هەڵەبجە بتوانن خۆپێشاندانێکی واچەند هەزار کەسی بخەنە سەر شەقامەکانی شارەکە، ئیدی، دوو حیزبەکە، ئەگەر باوەڕیان بە دیموکراسی هەبێ، مافی ئەوەیان نابێ باسی هەڵەبجە بکەن‌و، دەبێ لەوێ باربکەن بۆ لایەکی دی. دەبێ ئەوەش بزانن کە بەهێز بوونی ئیسلامییەکانی کوردستان، لەئەنجامی شەڕەقۆچی ئەم دواانەوە بوو. بێجگە لەوەش، گەلێك بەڵگەو شایەت هەن بۆ ئەوەی کە ژمارەیەکی زۆر لە ئەندامانی یەکێتی‌و پارتی‌و حیزبەکانی دی‌و کەسانی ناحیزبی، لە خۆپیشاندانەکەدا بەشدار بوون.

کاربەدەستانی دوو حیزبەکە، پێویستە لەسەریان، چیدی سەری خۆیان نەکەن بەژێر خۆڵەوەو، هەوڵی تەفرەدانی ئەم‌و ئەو نەدەن، چۆنکە ئەو سەردەمە ڕۆیی کە خۆڵ بکەنە چاوی خەڵکەوەو، ئەوەش نەما لرفی لێدەن. ئەوەی لە هەڵەبجە قەوما، گرێیەکە لە زنجیرەی سەرهەڵدانی بیری ئازادی‌و یەکسانیی لە کوردستاندا، پاش ئەوەی خەڵکی کوردستان، نیو سەتە پتر، بە گوێڕایەڵیی لەم حیزبانە، فریوی بەڵێنی ڕزگاریی کوردستان‌و دواڕۆژێکی بەختیاری خواردو، لە کوێرەوەری‌و بەشمەینەتی‌و ئەنفال‌و گەلکوژی‌و شەڕی نێوخۆیی‌و چەکی کیمیایی‌و دەربەدەری‌و ماڵوێرانی‌و ئاوارەیی‌و ژنکوژی بەولاوە، هیچی دیکەی پێنەبڕا، بەتایبەتی پاش ڕاپەڕینی مەزنی بەهاری 1991و گەلڕەوی ملیۆنیی خەڵکی کوردستان، کە جارەکی دی ڕێیدا بەم حیزبانە، لەودیوسنوورەوە بێنەوەو، دەستبەسەر دەسکەوتەکانی ڕاپەڕین‌و گەلڕەودا بگرن‌و، مایەی گەل، بوو بە مایەی پیازفرۆش، ئێستە خەڵکەکە دەیەوێ ڕاپەڕینی بەهاری 1991 تازە بکاتەوە، ئەوسا دژی ملهوڕیی بێگانە بوو، ئەوڕۆیش دژی ملهوڕیی خۆیی.

ڕاپەڕینی هەڵەبجە، سەرەڕای هێندەك زێدەڕۆیی‌و چەند ئەنجامێکی ناپەسند، ئەڵقەیەکە لە زنجیرەی هاتنەوە سەرخۆی نەتەوەیی بۆ ڕووخاندنی دەسەڵاتی زۆرداری‌و نانەتەوەیی‌و، بەهیچ جۆرەك لە ڕاپەڕینی خەڵکی کۆیەو خەڵکی کەلارو خەڵکی جلەولا، جیاناکرێتەوە، گەلێك ڕاپەڕینی گەورەتریشی بەدوادا دێ. لاوانی کوردستان، کچان‌و کوڕانی ئازادیخوازو بەتەنگەوە هاتوو، بە ئامانجی دامەزراندنی کوردستانێکی سەربەخۆو، گەلێکی ئازادو یەکسان‌و تێروتەسەل، کەوتوونەتە سەر پێیان‌و تەکان بەخۆدان. بەڕاستی جێی شادی‌و خۆشبەختییە کە گەنجان بوونەتە زەنگی پیشەنگی کاروان. خۆ ئەگەر هەر لەسەرەتاوە، خۆیان لە زۆرەو بۆرەو، پشتبەستن بە جەماوەری گەندەڵ‌و، کەسانی هەڵپەرست‌و کوڕی ڕۆژو حیزبحزبێنەکەر، دوورەپەرێز بگرن، بەدڵنیاییەوە، دەبنە تیشکێکی ڕۆشنکەرەوەی ڕێی ئازادی‌و یەکسانیی گەل‌و ڕزگاری‌و سەربەخۆیی کوردستان.

ئەوجا، بۆ ئەوەی کوردستان نەبێتە گۆڕەپانی شەڕو پێکدادان‌و دوژمن سووت لەوە وەرنەگرێ‌و، سەرهەڵدانی گەلیش ڕێ‌و شوێنێکی هێمنانەو شارستانیانەو، ئاشتیخوازانە وەربگرێ، پێویستە کاربەدەستانی دوو حیزبەکە زۆر هوردبیانەو هۆشیارانە بجووڵێنەوەو، دڵنیابن لەوەی کە ئەو هەلومەرجەی ڕابوردوو ناگەڕێتەوە. دەبێ بزانن کە نە کوردستان ملکی ئەم حیزب‌و ئەو حیزبەو نە خەڵکی کوردستانیش نۆکەری ئەڵقەگوێی ئەم‌و ئەون. بەر لە هەموو شتێك پێویستە حیزبەکان ملبدەن بۆ جێگۆڕکێی دەسەڵات. با پیرەکان‌و ئەوانەی کە پەنجا ساڵە مەکینەی دەسەڵاتیان گرتووەتە دەست‌و، هەزاران هەڵەو گوناهیان کردووەو نەچوونەتە بەردەم هیچ جۆرە لێپرسینەوەیەکەوە، ڕێزی خۆیان بگرن‌و، شوێنی خۆیان چۆڵبکەن بۆ لاوانی ژێهاتی‌و دڵسۆژ، بۆ دڵنیاییش، دەبێ حیزبەکان، هەموویان، چەکدارەکانیان لابدەن‌و، لە لێوەشاوەکانیان لەشکرێکی بەهێزی کوردستانی دروستبکەن کە کارو فرمانی پاراستنی کوردستان بێ لە دەستدرێژیی بێگانە، نەك پەلاماردانی خەڵکی ڕەشوڕووتی کوردستان، بەفەرمانی ئەم حیزب‌و ئەو حیزب. بێجگە لەوەش، ڕێبدەن کە کۆمیتەیەکی بێلایەن پێکبێ بۆ لێکۆڵینەوە لە

گەندەڵیو بەناڕەوا دەوڵەمەند بوونی ئەوانەی سەر بەحیزبەکانن‌و ئەو سامانەی کە بە ناقانوونیو ناڕەوا دەستیانکەوتووە، لێیانبسەندرێتەوەو بخرێتەوە سەر دارایی گشتی. هەر لەوکاتەشدا، کۆمیتەیەکی بێلایەنی دیکە، لەبارودۆخ‌و گونجان‌و دەستدانی کەسوکاری کاربەدەستانی حیزبەکان بکۆڵیتەوە کە پلەو پایەی حکوومەتیو دەستکەوتی گەورە دابینکراوە بۆیان، بۆ ئەوەی بزانرێ، تا چ هەندازەیەك ئەو پلەو پایەو دەستکەوتانە لە جێی خۆیاندا بوون. ئەگەر وانەبوو، ئەوا، دەستبەجێ ئەو پلەو پایەو دەسکەوتانە بستێندرێتەوە لێیان‌و بدرێن بە مرۆڤی شایستە. هەروەها لەو خەڵات‌و بەراتانەش بکۆڵرێتەوە کە ساڵانی ساڵە دەدرێن بە هێندەك کوردو بێگانەی وا کە ماستاو سارد دەکەنەوە بۆ ئەم حیزبانە. لەپاڵ ئەمانەشدا، لەکێشەی ژنکوژیو ژندوژمنی بکۆڵرێتەوەو، سنوورێك دابنرێ بۆ خراپەکاری بەرامبەر ژنان‌و، سزادانی سەختی ئەوانەی کە ئەم سنوورە دەبەزێنن‌و، گۆڕینی قانوونەکانی پێوەندار بەمەوە، بەجۆرێك ژن بتوانێ هەر کاتێك هەستی بە زۆرداریی مێردەکەی کرد، مێردەکەی تەلاق بدا، واتە وشەی "تەلاق سەندن" نەمینێ‌و بکرێ بە "تەلاقدان" لە هەردوو لاوەو، وەك یەك. شان بەشانی ئەمەش قانوونێکی مۆدێرن بۆ رۆژنامەگەری دەربکرێ کە ئازادی دەربڕینی بیروڕا بپارێزێ.

ئەگەر ئەم دوو حیزبە دەسەڵاتدارە دەیانەوێ ئاشتیی راستەقینە لە کوردستاندا جێی خۆی بگرێ، دەبێ رێبدەن کە بە زووترین کات گشتپرسییەك بکرێ لە هەموو باشووری کوردستان‌و لەنێو کوردی بەغداو عێراقدا، بۆ ئەوەی بزانرێ خەڵکی کوردستان‌و کورد چییان دەوێ. ئەوجا، ئەگەر خەڵکی کوردستان‌و کوردی عێراق، دەنگیان بۆ سەربەخۆیی دا، ئەوا دەبێ هەڵبژاردنێکی نوێ بکرێ‌و پەرلەمانێکی نوێ بێتە کایەو، دەستبەجێ خەڵکە دەرکراوەکەی کەرکووك‌و مووسڵ‌و شوێنە داگیرکراوەکانی دیکەی باشوور بگێڕدرێنەوە شوێنی خۆیان‌و خانوو و کارو ئاسایشیان بۆ دەستەبەر بکرێ. ئەوجا، کاربەدەستانی ئەمریکاو بەریتانیاو شیعەو سوننە رازیین یان نا، دەبێ ئەو شوێنانە بەڕەسمی بە باشووری کوردستان بدرێنە قەڵەم‌و دەستووری باشووری کوردستانیش هەر بەو شێوەیە سنووری باشووری کوردستان دەستنیشانبکا. بەرلینی رۆژاوا لە پاش جەنگی جیهانیی دووەمەوە تا سەردەمی هەشتاکان، لەلایەن سوێندخۆرانەوە بە هەرێمێکی سەربەخۆ دادەنرا، جیا لە ئەڵمانیای رۆژاواو رۆژهەلات. بەڵام حکوومەتی ئەڵمانیای رۆژاوا BRD، بەرلینی رۆژاوای بە پارچەیەك لە BRD دەدایە قەڵەم‌و مانگانەی مووچەخۆرو فەرمانبەرەکانی بەرلینی رۆژاوای دەداو، گەلێك ئاسانکاری بۆ خەڵکی بەرلینی رۆژاوا دەکرد. ئێستە، با ئەمانیش، لەخەڵکەوە پەندێك وەربگرن.

بەرلین 2006/3/29

میدیا، ژ 234، 2006/4/4

زیندوو کوژی مردوو پەرست

لەژمارەی هەفتەی پێشووی "میدیا"دا، ریپۆرتاژێکی کورتی ئەو سەردانە بلاْوکرایەوە، کە ئێمە، سێ کەس پێکەوە، شێخ ئەحمەد نەقیبو خودێلێخۆشبوو مامۆستا عەزیز محەممەدو ئەز، پەنجا ساڵ لەمەوبەر، لە پاشنیوەڕۆیەکی هاوینی 1956دا، کردمانو، چووینە خزمەت کۆنەشای کوردستان، شێخ مەحموودی بەرزنجی (حەفید). ئەم ریپۆرتاژە، کاتی خۆی لە مانگنامەی "سەکۆ"و گۆڤاری "کۆنگرە"دا بلاْوکرایەوە. "کۆنگرە" دەنگی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستانە، لە نەروێژ دەردەچێ. "سەکۆ"ش مانگنامەیەك بوو، لە بەرلین لە نیوەی دووەمی نەوەتەکاندا، لەلایەن بەڕێزان، پێشڕەو سەید برایمی بەرزنجیو عەبدولمومین دەشتییەوە دەردەهێنرا.

وەك لەوتارەکەدا پەنجەم راکێشابوو بۆی، شێخ مەحموود لەداریکەلی، کە گوندێکی سەر بە ستانی سلێمانی بوو، وەك دەستبەسەر دەژیاو، مافی ئەوەی نەبوو ئەو گوندە بەجێبهێڵێ. حکوومەتی عێراقی ئەو سەردەمە، کە پێوەنددارو هەڤاڵبەندی بەریتانیا بوو، شێخ مەحموودی بەچاوی دوژمن تەماشا دەکرد، شێخ مەحموودیش هەتا ئەو رۆژەی کۆچیدواییکرد، دانی بە بوونی دەوڵەتی عێراقدا نەنا.

سەیر ئەوەیە، ئەو کوردانەی کە لەو سەردەمەدا خۆیان بە چەپیو دژ بە ئیمپریالیزمی بەریتانیا دادەناو، حکوومەتی عێراقیان بەدەستنێژی بەریتانیا دەدایە قەڵەم، شێخ مەحموودیان بە دەرەبەگو داردەستی ئینگلیزەکان دادەنا. جا لەبەر ئەوەی سەرم لەو بەزمە دەرنەدەکرد، گەلێك جار ئەو پرسیارەم لەو چەپاژۆیانە دەکرد، کە بۆچی دەبێ شێخ مەحموودێك کە خۆی دەرەبەگو دەستکەلای دەستی ئیمپریالیستەکانی بەریتانیا بێ، هەر لەلایەن ئەم ئیمپریالیستەو نۆکەرە عێراقییەکانییەوە، ئاوا چەوساوەو دەستبەسەر بکرێو، سەربەستیی جووڵانو سەفەری، بە جۆرەکی وا سنووردار بکرێ کە نەتوانێ لە کوێرە لادێی داریکەلی بەولاوە، پێهەڵبنێ؟ لەوەرامدا ئەو بەڕێزانە دەیانفەرموو، "ئەوە بۆ سیاسەتە". ئەوەی راستی بێ، ئەز لەو سیاسەتە ژیرانەیەی بەریتانیاو رژێمی ئەڵقە لەگوێی عێراق نەدەگەیشتم. بەلاْم وادیادە، ئەو چەپاژۆ مووهەڵکزێنە بەڕێزانە، باش لێیدەگەیشتن.

لەئەنجامی ئەو بارودۆخە سەپێندراوەوە، واتە، لەلایەکەوە، ترس لەرژێمی عێراقو، لەلایەکی دیکەشەوە، ترس لەزمانی بەدی ئەم چەپاژۆ بەڕێزانە، خەڵکەکە واچاوترسێن کرابوون، کە بەدەگمەن کەسێك هەبوو، بوێرێ سەرێك لە شێخ مەحموود بدا. ئەوجا، تۆ وەرە لەباشووری کوردستانی ئەو سەردەمەدا، هەشت- نۆ- دە خوێندەوار، نابێژم رۆشنبیر، هەڵنەکەوێ، کە هێندە چاوقایم بن، سەرێکی ئەو شێخ مەحموودە بدەن، کە سالاْنێکی دووروودرێژ، بە چەند سەت پێشمەرگەیەکی رووتو برسیو چەکێکی سادەوە، بەربەرەکانیی زلهێزێکی وەك "بەریتانیای مەزن"و هەموو داگیرکەرانی کوردستانی دەکردو، هەوڵی دامەزراندنی کوردستانێکی سەربەخۆی دەدا، تا بزانن، ئەو پیاوە کێیەو، بیرورای چۆنە بەرامبەر بەسەرهاتەکانی خۆیو کوردستانو جیهان.

ئەز کە ئەودەمە، تەمەنم هێشتا 23 ساڵی تێنەپەڕاند بوو، بەختم یاربوو، کە چوومە سەردانی شێخی کوردو، لەو سەردانەدا، گەلێك شت رۆنبوونەوە بۆم. ئەوەش بەهۆی هاوڕێی منداڵیو قوتابخانەم، شێخ ئەحمەد نەقیبەوە بوو، کە ئەو هەلەی بۆ من رەخساندو، ئەو بە یەکگەیشتنەی هێنایەدی. کە لێرەشدا جارەکی دی سوپاسبژێرییی خۆم جەختدەکەمەوە بۆی.

دەمێکە ئەوەم گوتووە کە کورد لەنێوخۆیدا گەلێکی زیندووکوژی مردووپەرستە. مخابن، ئەو کەسەی لەنێو کورددا هەڵدەکەوێو هەست بە بەرپرسیاریدەکاو چاکی لێدەکا بەلاداو، بێ هیچ چاوەڕوانیو پاداشتێكو بەپێی وزەی خۆیو بگرە پتریش لەوە، دەکەوێتە خزمەتکردنی خەڵكو، لەو رێیەشدا تووشی برسێتیو دیلێتیو شەڕو کوێرەوەری دەبێ، ئەوا، ئەو کەسە، هەتا لەژیاندایە، نەك هەر یارمەتینادرێو بەس، ئەوەیان هەر هیچ، بەڵکو بەهەموو شێوەیەك پاشقولدەگیرێ لێیو خراپە دەکرێ لەدژیو، بە گەلێك بوختانو درۆو دەلەسە، هەوڵی ریسوا کردنی دەدرێو دەربەدەر دەکرێ، تا بەهەژاریو دەستکورتیو هەناسە ساردیو داخو خەفەتەوە سەردەنێتەوە. ئەوجا کە مرد، پرسەی ماتەمینیی گەورە دەگیرێ بۆیو، لەرۆژی لەدایکبوونو مردنیدا، یادی دەکرێتەوە، تەنانەت

فیستیڤاڵی قەڵەبالغیشی بۆ ساز دەکرێ و، بەجۆرێك پەسندەدرێ، دەبرێتە ئاسمان. ئەمە لەکاتێکدا، کە ئەو مردووە بەستەزمانە، ناتوانێ سەر لەگۆڕ دەربهێنێ و بڵێ: "بەسە، بەسە! هەی رووی درۆزن رەش بێ...".

لێرەدا دەتوانم ژمارەیەکی یەکجار زۆر کەسانی بلیمەت و تێکۆشەر لەنێو کورددا بەنموونە بهێنمەوە کە چارەنووسیان وارەشبووە، بەڵام تەنێ بەیەك میناك (مپال) بەسدەکەم. ئەمەش لەبەر ئەوەیە کە هەمووی چەند هەفتەیەکە ئەوە روویداوە لە هەولێر. ئەو هەولێرەی کە رۆژێك بوو، قەڵای کوردستان و هۆلاکۆ بەزێن و، ئەورۆش هەولێری حیزبحزبێنەیەو، هەر لەسایەی سەری حیزبحزبێنەوە، هەزاران کەس لەملاولەولا کۆکرانەوەو خرانە سەرشەقام، نەك لە دژی گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتی و برسێتی و بێکاری و، دژی مافخوراویی ژن و، بۆ ئازادی و یەکسانی و سەربەخۆیی کوردستان، بەڵکو لەدژی زانایەکی گەورەی وەك دوکتۆر جەمال رەشید، کە بەرهەمە بەنرخەکانی مایەی شانازیی زانستکارانی راستینەن. بەڵێ، لەو خۆپێشاندانەدا، کە هیچ داخوازییەکی کوردی و کوردستانی تێدا نەبوو، و وەك لەلایەن پاسدارانی ئێران و حەماسی فەلەستینی لەتاران و بێرووت کرابێ وابوو، ژمارەیەك ژنان دەیانقیژاند: "ئێمەی خوشکی موسڵمان، نامانەوێ رۆشنبیری حەیوان". ئەز، بۆ خۆم هیچ قسەیەکم نییە لەگەڵ ئەوانەی ئاوا دەچرێنن و، ئەو کەللەشەکرانە دەشکێنن. ئەوانە مرۆڤی ساویلکەو نەزان و هەڵخەڵەتاون. بەڵام بۆچی دەبێ کاربەدەستانی هەولێرو ئەوانەی بەنانی خەڵکی کوردستان دەژین، رێ بەو جۆرە سووکایەتیکردنە بدەن، بە پیاوێکی زانای سەربەرزی وەك دوکتۆر جەمال رەشید کە هیچ پێویستیەکی بە کورد نییەو، هیچ چاوەڕوانییەکیشی لە کورد نەبووەو نییە. ئەم قسەیەش لەخۆمەوە ناکەم. ئەز ئەو پیاوە لە پەنجا ساڵ لەمەوبەرەوە دەناسم، کاتێك کە قوتابیەکی زیرەك و ئازاو رەوشتجوانی من بوو لە قوتابخانەی دوانێوەندیی موسەللا لە کەرکووك. بنەماڵەی دوکتۆر جەمال لەسەر لایەنگیریی بۆ شۆرشی ئەیلوول و رەحمەتی مەلا مستەفای بارزانی، چەند جارو چەند جار، ماڵیان تالانکراو، تووشی زیندانی و کوێرەوەری و بێنانی و دەربەدەری بوون. ئایا، ئەمەیە پاداشتی مرۆڤی خزمەتگوزار، کاربەدەستانی هەولێر؟ ئەوانەی لە پشت ئەم کارەوەن، ئەگەر شتێکیان لەباردایە، فەرموون شەرمنەکەن و، دەست بە نووسین بکەن. دوکتۆر جەمال، نەچووەتە سەرجادە جنێو بە کەس بدا، ئەو شتی نووسیوە، فەرموون، ئێوەش بچن، چی بەڕاست نازانن لە بەرهەمەکانیدا باسبکەن و بیروڕای خۆتان بڵێن، تا ئەوانەی لەو بابەتە دەزانن، راستی و ناڕاستی بۆچوونەکانی هەردوولاتان هەڵبسەنگێنن. تیشکی بیری زانستانەش بە فتوای مێزەربەسەری نەزان و لەچکبەسەری فریودراو بەری ناگیرێ.

سەیرە! هەموو رۆژێك چەند کوردێك ئەنفال دەکرێن و، ژمارەیەکی دیکەش لە کوردستان دەربەدەر دەکرێن، بەڵام یەك فتوا نادرێ لەدژی کوردکوژی و، یەك فتوا نادرێ لەدژی داگیرکەرانی کوردستان و باسی ئەوە ناکرێ، کە کوردیش وەك عەرەب و ترك و فارس بەندەی خوان و، مافی سەربەخۆییان هەیە وەك ئەوان و، هەر کەسێکیش لەدژی ئەو مافە بوەستی داگیرکەرو تاوانبارە. داواکردنی ئەم هەقە کە خودا داوێتیی بە کورد، ناکرێ بەفتوایەك، بەڵام رۆژ لەدوای رۆژ و، هەر رۆژە بە بیانوویەکی بێسەروبەرو بێوەجانە، پەلاماری پیرۆزمەندییەك لە پیرۆزمەندییەکانی نەتەوەی کورد دەدرێ. بۆ وێنە، ماوەیەکە گیریان ئاڵاندووەتە سروودی نەتەوەیی کورد (ئەی رەقیب) کە مارشی کۆماری کوردستان بوو و، لەو کاتەوەو تا ئەوڕۆ، لە هەموو لایەکی کوردستاندا بە پیرۆز دادەنرێ. ئەوانەی دژی مارشی کوردستانن، هەر یەك تاقم نین، بەڵام یەك ئامانج کۆیاندەکاتەوە. چەند ساڵێك لەمەوبەر، کۆنە زوڕناژەنی رژێمی سۆڤێت، ئەمیری حەسەن پوور "ئەی رەقیب"ی بەڕەگەزپەرستی دادەنا. ئەوجا کەسانێك کەوتنە دژایەتیی "ئەی رەقیب" بەبیانووی ئەوەی کە گوایە، وتەی "دینمانە، ئاینمانە، نیشتمان" دژی باوەڕی وانە. ئەمەیان لە نەزانینەوە دێ. چۆنکە ئەو "دین"و "ئاینە"ی کە لە "ئەی رەقیب"دا هاتووە، پێوەندیی بەو "دین"و "ئاین"ەوە نییە کە ئەوان باوەڕیان پێیەتی. رەگی وشەی "دین" لە زمانە ئارییەکان و زمانە سامییەکانیشدا هەیە. رەگی وشەی "دین"ی زمانی کوردی وشەی ئاڤێستایی دەئێنا deêna یە کە مانای "ویژدان"و "رامان"و "ئەڤین"ە. "دین dîn" بەم

پێیە، وشەیەکی کوردیی زۆر کۆنەو، لە پێش ئیسلامەتیدا هەبووەو، هەر لە پێش ئیسلامەتیشدا، بەهێندەك مانا چووەتە زاری عەرەبییەوە.

"دین" گەلێك مانای هەیە، لەوانە دادگە، فەرمانگە، شوێنی لێپرسینەوە. بۆ وێنە: ئەوەی لە قورئاندا هاتووە: "مالك یوم الدین" مانای "خاوەنی رۆژی دادگەیی"یە کە مەبەست لەوە، رۆژی پەسلان (قیامەت)و لێپرسینەوەیە.

"دین" بەم مانایە لەوشەی کوردیی کۆن dîpîpane (دیپی پانە)وە هاتووە کە بۆ نێونانی ئەو شوێنە بەکارهێنراوە کە کاروباری حکوومەتی تێدا بەڕێوەچووە و، تۆمارخانە لەوێدا بووە. ئەم وشەیە دوایی بووە بەدیڤان dîvan و لەسەردەمی فتوحاتی ئیسلامیدا، عەرەبەکان ئەم وشەیەیان وەرگرت و کردیان بە "دیوان dîwan"و هەتا ئەوڕۆش بەکاری دەبەن. فارسەکانیش لەرەگی dîp ەوە کە بەمانای نووسین بووە، وشەی دەفتەر defter یان وەرگرتووە کە بەمانای "نووسینگە" (بیرۆ) بەکاریدەبەن. هەر لەو وشەیەوە، وشەی دەبیر (debîr) یان چێکردووە، کە بۆ سکرتێر، یان مامۆستای قوتابخانەی دوانێوەندیی، بەکاریدەبەن. وشەی "دیوەخان"ی کوردیش هەر لەوەوە هاتووە. وشەی "دین" لە فۆلکلۆری کوردیشدا هاتووە. باش لەبیرمە کە لەپۆلی دووەمی قوتابخانەی نێوەندیی سلێمانی بووم. هاوقوتابییەك، کە پێموایە تووشی دڵداری بووبوو، ماوەیەك هەر رۆژ شمشاڵێکی لەگەڵ خۆی دەهێنا بۆ قوتابخانەو لەپشووەکاندا گۆرانییەکی فۆلکلۆری بەو دەمو شمشاڵە دەگوت و دەگوتەوە: "خانمی، خانمی، خانمی خانمانمی. خانمی، خانمی، تۆی دین و گیانمی. ئەو دەردەی وامن گرتم، هەر تۆیی دەرمانمی، هەر تۆیی دەرمانمی" کەسیش بە خەیاڵیدا نەهات کە مەبەستی لە "دین" دینێکی ئاسمانییەو هیچ مەلایەکیش فتوای کوشتنی دەرنەدەکرد.

هەروەها وشەی "ئاین" Ayinیش، گەلێك مانای هەیە، لەوانە رێبازو رەوشت و جۆری ژیان و جێژن و هەلسوکەوت و کردارو قانوون و بەرنامەو... هتد. وشەی "ئاین" لەپەهلەوی ئایین Ayin و ئەدڤێن Edvênە. تەنانەت فارسەکان ئەم وشەیە لەجیاتی "بەرنامە" بەکار دەبەن و دەبێژن "ئایینامە"ی حیزب.

کەسانێکی دیکەش هەن، لەبەر خاتری خاتران و راگرتنی دڵی دراوسێکان، بڕوبیانووی نەشارەزایانەیان ئەوەیە کە "کەیخسرەو" کە نێوی لە مارشی کوردستان دا هاتووە، کورد نەبووە. وەك ئەوەی ئەمانە تەنێ ساڵێك بێ هەستیان بەوە کردبێ کە کەیخسرەو کورد نەبووە، بۆیە هەر ساڵێکە باسیدەکەن. بەمانە دەبێ بڵێم: لە بێ خەبەران کەشکەك سڵاوات. کەیخسرەو، هەر نێوی زەلامێك نەبووە، بەڵکو کەیخسرەو کەسایەتییەکی میتۆلۆژیایی بووە، وەك رۆستەم و زۆراب و گیو. نێوی کەیخسرەو لە ئاڤێستادا هەیەو، بەپێی چیرۆکێك 160 سەتو شەست ساڵ فەرمانڕەواییکردووە. داخەکەم، نەزانی وایکردووە، داگیرکەرانی کوردستان، بەیارمەتیی کوتە خوێندەواری کورد، خۆیان بکەنە خاوەن کولتووری کورد.

نموونەیەکی دیکە، بە سووك تەماشا کردنی جلوبەرگی کوردییە، کە یەکێکە لە نیشانەکانی پێوەندارێتی بە نەتەوەی کوردەوە. ئەوە بوو، ماوەیەك لەمەوبەر کە ژنانی سەرفرازی کورد لە بادینان، هەستیان بەوە کرد کە عەبای ژنانی عەرەبی نێوچەی کەنداو (خلیج)، خەریکە تەنگ بە جلوبەرگی جوانی ژنانی کورد هەڵدەچنێ، هەزاران ژنی کورد هاتنە سەر شەقام و کەوتنە خۆپیشاندان، بۆ رێگەگرتن لە فرۆشتنی ئەو جۆرە جلکانە لەکوردستانداو بەنیازی برەو پەیداکردن بۆ کنجی ژنانەی کورد. چۆنکە لە عەبای کەنداودا، نیشانەی بە عەرەبکردن دەبینرێ. کەچی مەلایەکی کورد، کە بەنان و ئاوی کوردستان دەژی، بێ سڵکردنەوە، دەستیکرد بە پەلاماردانی ئەو ژنە سەربەرزانەو، پشتگیریکردنی عەبای بەعەرەبکردنی کوردو، ئەو ژنە نیشتمانپەروەرانەی بە "بێڕەوشت" (بێ ئەخلاق) لەقەڵەمدا، بێ ئەوەی کاربەدەستانی بادینان، یان هەولێر، مێش میوانیان بێ. ئەمە لەکاتێکدا، کە هەموو کەسێك دەزانێ، وشەی "بێ ئەخلاق" لەنێو کوردەواریدا، چ مانایەك دەگەیەنێ، بەتایبەتی ئەگەر ئەو تۆمەتە قورسە بخرێتە پاڵ ژنان. ئەوجا ئەگەر ئەو کەسەی کە ئەو تۆمەتە ناڕەوایە دەخاتە مل هەزار ژنی کورد، خۆی مەلا بێ و لە مانای "الذین یرمون المحصَّنات الغافلات... الخ" تێبگا، ئەوا، دەبێ بزانێ، چ تاوانێکی گەورەی کردووەو سزاکەشی چەندە. ئەوە، بێجگە لە بەسووك تەماشاکرانی جلوبەرگی کوردی کە یەکێکە لە پیرۆزمەندییەکانی

نەتەوەی کوردو، بێڕێزکردنی پۆشاکی کوردی، تاوانێکی یەکجار گرانە. جا لەبەر ئەوەی کاربەدەستانی کوردستان، لەبەریان مرم، لەم پێخوستکردنە قێزەوەنەی پیرۆزمەندییەکانی کورد بێدەنگن، هیچ بەدووری نازانم، سبەینێ هی واپەیدا بن، ئەمجارە دژی ئاڵای کوردستان قسە بکەنو، بیانوویەکیش بۆ ئەوە بدۆزنەوە، بۆ وێنە، بێژن: ئەو خۆرەی کە لەنێوەڕاستی ئاڵاکەدایە، نیشانەی "خۆرپەرستی"یە. ئەو دەمە، کەسانی وا پەیدا بن، دەستبدەن بە سنگدا بۆیانو بڵێن "ئەشەدوبیلا، کەرەنێڵ (کۆلۆنێڵ) تۆفیق وەهبی، یان مەلا پچکۆلی چەلەبی، بیست ساڵێك لەمەوبەر، ئەوەیانگوتو ئەوەیانگوت". بەڵام عەمرو مووسایەك، لەبەردەم پەرلەمانی کوردستاندا، ئەتکی کورد بکاو بێژێ "کوردستان بەشێکە لە جیهانی عەرەبی"، قوڕوقەپ بکرێ لێیو، ئاوڕووی تکێنراوی کچە کوردەکان لەیانەی شەوانەی قاهیرە، ئەوە، پێشکێشی پێلاوەکانی جەنابی عەمرو بەگ بێ، چۆنکە ئەوە "حەلالە"و "بێ ئەخلاقی" نییە، بەڵام پێداگرتنی ژنانی کورد لەسەر لەبەرکردنی جلوبەرگی ژنانەی کوردی، لەجیاتی عەبای رەشی کەنداو، کە نیشانەی بەعەرەبکردنی کوردە "بێ ئەخلاقی"یە!!!

بۆ دوا هەرەسهێنانیش بە کۆشکی رووخاوی زمانی کوردی، کە بەڕێکەوت چەند کۆڵەکەو نیرگەیەکی لەجێی خۆیدا ماون، بۆ ئەوەش "خواکەریمە"، "فتوا"یەکی رێکوپێك بدرێ بۆ بەکارنەهێنانی زمانی کوردی بە بەڵگەی ئەوەی کە ئەم زمانە، زمانی زەردەشتی "ئاگرپەرست" بووەو، لەبنەڕەتیشدا زمانی جنۆکان بوو. ئەی چەند سەت ساڵێك لەمەوبەر، مفتی عوسمانی لە "تاج التواريخ"دا نەیفەرموو "عولەمای گەورە" گوتوویانە "پەیامبەری موسڵمانان نزایکردووە کە خوا نەهێڵێ کورد یەکبگرن، ئەگەرنا دەبنە هۆی رووخاندنی جیهان"و لەمەشەوە ئەو ئەنجامەی بەدەستەوە نەدا، کە کورد لەبەر ئەوەیە نەیانتوانیوە، دەوڵەتی گەورەیان هەبێ؟ ئەی ئەوەشی بڵاو نەکردەوە کە گوایە گوتراوە "کورد تاقمێك جنۆکەن، خوا پەردەی لەسەر روویان لابردووە". (الاكراد گائفە من الجن كَشَفَ اللّه عنهم الغگاو)؟ وادیارە، ئەو مەلا بەڕێزەی بادینان، کە هەزار کچی کوردی بە "بێ ئەخلاق" داوەتە قەڵەمو، بەپێی قانوونی هەولێرو دهۆك، هیچ لێپرسینەوەیەك نەکراوە لەگەڵی، لەبەر ئەوەبووە، کە ئەو وشەیە، "هەق" بووە، چۆنکە "جلکی کوردی جلکی جنۆکانە"و، جلکی ژنە عەرەبەکانی کەنداویش جلکی حۆرییەکانی بەهەشت.

بەداخەوەو، زۆر بەداخەوە... لەچڕە دووکەڵی ناڕەواییی کۆمەڵایەتیو فرکانفرکانی حیزبحزبێنەو خزمخزمێنەو گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتیی کۆمەڵگەی باشووری کوردستان، کە نێویاناوە "ئەزموونی دیمۆکراسی"، رۆژ بووە بەرۆژی مرۆڤی لرفلێدەرو خۆ بەرەپێشەوەو خۆبژێنو چەندڕوو، نەوەی نوێی کوردستانیش، واخەریکە چاوهەڵدێنێو کەوتووەتە تەکانو، داخوازیی مافی رەوای خۆیو خەڵکی مافپێشێلکراوی کوردستان دەکاو، دەیەوێ پشوویەکی ئازادانە بدا. بەڵام کاربەدەستانی حیزبەکان، سا، لە دەسەڵاتدا بن، یان لەدەرەوەی "بازنە"، ترسی نەمانو کاتبەسەرچوون نیشتووە لێیانو، لەباتی ئەوەی گوێ بۆ رازی دڵی بەشخوراوان شلکەنو، بەخۆیاندا بێنەوە، کەوتوونەتە هەڕەشەو بەربەرەکانیو، هیچ رێیەکیان بۆ چاکسازی (ریفۆرم) نەهێشتووەتەوە. لەبەر ئەوە، کە گوێم لەوتارەکەی بەڕێز کاك مەسعوود بارزانی بوو کە لە فیستیڤاڵی شێخ مەحمووددا خوێندییەوە، ئەو فێستیڤاڵەی کە پەنجا ساڵ پاش کۆچیدوایی شێخ سازکرا، دیتم کاك مەسعوود، رووی گلەییو گازندە دەکاتە خوێندەوارانی کوردو دەفەرموێ کە ئەوانە "لەجیاتی ئەوەی راستییەکان بخەنە بەرچاوی خۆیانو خەڵك، دەچن رەخنە دەگرن"و هەر لەو کاتەشدا دەفەرموێ "باشە داوایان لێدەکەم با بێن ئەوەی ئێستا باشتر بکەنو یارمەتی خۆیانو ئێمەش بدەنو باشتری بکەینو زیاتری بکەین. بەڵام نەیەن مێژووی پڕ سەروەری خۆیان سووكو بێقیمەت بکەن...".

ئەز پێموایە مەبەستی کاك مەسعوود لەمێژووی پڕ سەروەری، ئەو خەباتە قورسە درێژخایەنەو، ئەو قوربانییە زۆرەیە کە خەڵکی کوردستان لەپێناوی ئازادیدا داویانە. ئەگەر مەبەستەکە ئەمە بێ، ئەوا هیچ باوەڕ ناکەم کەسێك پیچێك ویژدانی هەبێ، ئەوجا ئەو کەسە کوردستانی بێ یان نەبێ، ئەو قوربانییە مەزنە بە کەم بگرێ. دیارە، ئەوانەی رەخنە لە کاربەدەستانی کورد دەگرن، هەموویان یەکجۆر نین. ئەز، وەك رەخنەگرێك، رەخنەکەم لەوەیە کە

خەڵکی کوردستان، بەرامبەر بەو هەموو قوربانیو ماڵوێرانییە، بەشی "زەکاتو سەرفترەیەک"یشیان بەرنەکەوتووە. کە بەریشیان نەکەوتووە، ئۆباڵی هەرە گەورەی بەئەستۆی حیزبحزبێنەو خزمخزمێنەو نادادپەروەریی بەڕێوەبەرێتییەو، گەندەڵیش گەیشتووەتە رادەیەک، کە شێوای چاکسازی (ریفۆرم) نییە. لەبەر ئەوە، هەزاران خوێندەواری دڵسۆزیش بێن، ناتوانن ئەو سیستێمە نەخۆشە بەرەو چاکبوونەوە ببەن، بەڵکو خۆشیان دەکەونە چڵپاوی ئەو سیستێمەوە. ئەریٚ، سیستێمەکە، لەهەموو لایەکیەوە، ئابووری، کۆمەڵایەتی، رامیاری، خوێندەواری... هتد تووشی گوڵی بووەو، دەبیٚ لەبنەڕەتەوە بگۆڕدریٚ. خۆ، ئەگەر ئەمە وانییە، بۆچی پارتیو یەکێتی لەساڵی 1996ەوە، واتە لەو دەمەوە کە نوێنەری هەردوولا چوونە تارانو نوێنەری پارتی رەحمەتی سامی عەبدولڕەحمان بوو، و هەتا ئەوڕۆ دەبێژن "یەکدەگرینەوە بەم زووانە"، بەڵام ئەوەتا هەتا ئەوڕۆ کە ئەوڕۆیە، تازە، باس هەر باسی ئەمەیە کیٚ ببێتە وەزیرو کێش ببێتە گزیر. ئەز خۆم، 6-7 ساڵ، زۆر دڵپاکانە خەریکی ئەوەبووم پارتیو یەکێتی لەگەڵ یەك رێکبخەمەوە بەجۆرێك نیشتمانپەروەری ببێتە بناخەی حیزبایەتی، نەك بەپێچەوانەوە، بەڵام سووتی نەبوو. کاك مەسعوودی بەڕێز، هەتا حکوومەتێکی نەتەوەییو لەشکرێکی نەتەوەییو سیاسەتێکی نەتەوەییو پەروەردەیەکی نەتەوەییو پۆلیسو ئاسایشێکی نەتەوەییو دادگەیەکی نەتەوەییو سانديكا گەلی نەتەوەیی دروست نەبن، کە فەرمان لەدەستوورێکی نەتەوەییو ویژدانێکی نەتەوەییی ئازادەوە وەربگرنو، هەتا حیزب پارە بدا بە حکومەتو، هەتا حیزب چەکداری هەبیٚو، هەتا کاربەدەستانی حیزب، وەك فارسەکان دەبێژن "مادام العمر" لەسەر کار بمێننەوەو، کە مردیشن کوڕەکانیان جێیانبگرنەوەو، هەتا ژن کەنەفتو ژێر دەستە بیٚو لەسەر هیچە بکوژریٚو کەسێك نەبیٚ تۆڵە لە تاوانباران بسێنیٚ، ئەوا برای خۆت دڵنیات دەکا، کە کورد، نەك هەر بەشێکی کەمی نرخی قوربانییەکانی وەرناگریٚو بەس، بەڵکو ئەو فشە مافەش کە هەلومەرجی رۆژگار خستوویەتە دەستی، ئەوەشی لەدەست دەچیٚ. بەڵام خوایە، ئەگەر ئەو رۆژە رەشە لەچارەی کورد نووسراوە، ئەوا بەر لەوە بمبەرەوە بۆ خۆت، با ئەو رۆژە رەشە نەبینم.

بەرلین 2006/4/24

میدیا، **ژ** 238، 2006/5/2

کـوردو کێشـەی زمـان

ئەوەی راستی بێ، زۆرم پێناخۆشە کە لەم کاتەدا ئەم وتارە بە ناچاری دەنووسم، چۆنکە خەریك بوونم بەم باسەوە، دوورم دەخاتەوە لە بەرنامەی کاری ئێستام، کە پێوەندیی بە زمانەوانییەوە نییە. هۆی ئەم نا بەدڵییەش ئەوەیە، دەمێکە گەیشتوومەتە ئەو باوەڕەی کە زمان، ژێرخانی نەتەوە نییە، وەك زۆر کەس پێیانوایە،کە ئەگەر هات‌و نەتەوەیەکی ژێر دەست، زمانەکەی لە دەستنەدا، ئەوا ئەو نەتەوەیە هەر دەمێنێ‌و، دەتوانێ لە ڕێی زمانەکەیەوە، خۆشی رزگار بکا... با، زۆر دوور نەڕۆین، ئەوەتە، قیبتییەکانی میسر، کە مێژوویەکی چەند هەزارساڵەیان هەیەو، زمانەکەشیان ماوە، لەگەڵ ئەوەشدا، بندەستی عەرەبن‌و، ئەگەر لەسەر ئاینی دیانی نەبوونایەو، وەك عەرەبەکانی میسر موسڵمان بوونایە، ئەوا دەمێك بوو لەنێو چووبوون. سوببەکانی عیراقیش، کە بە ماندایی ناسراون، نەتەوەیەکی یەکجار کۆنن‌و، زمانەکەشیان هێشتا ماوە، لەگەڵ ئەوەشدا، ژێر دەستەی عەرەبن‌و، ئەوەی تا ئەمڕۆ پاراستوونی، زمانەکەیان نییە، بەڵکو ئەوەیە کە ئاینێکی جیاوازیان هەیە لە ئاینی عەرەبەکانی عێراق... بەپێچەوانەی ئەوانەوە، جوولەکەکان، سەتان ساڵ بوو، دەربەدەری وڵاتان بوون‌و، لە هەر وڵاتێك بە زمانی خەڵکی ئەو وڵاتە قسەیان دەکرد، کەچی، توانیان ببنە خاوەن دەوڵەت‌و، زمانی ئاینیی کۆنی لە دەستچوویان، سەر لەنوێ بژیێننەوە.

ئەرێ، زمان ژێرخانی تایبەتکارەکانی نەتەوە نییە، بەڵکو سەرخانی ئەو تایبەتکارانەیە. پاراستنی ئەو سەرخانە، پێویستیی بەژێرخانێك هەیە کە لەسەر بنچینەیەکی پتەو راگیرکرابێ. ئەو ژێرخانە، لە رۆژی ئەوڕۆدا، سا، یان سامان* (دەوڵەت)ێکی سەربەخۆیە، یان قەوارەیەکی وایە، کە لە سنووری جوگرافیایی ئەو زمانەدا، دەسەڵاتێکی ئەوتۆی هەبێ، کە زمانەکە بپارێزێ‌و گەشە بدا پێی. کورد، ئەوڕۆ، ئەو سامانە سەربەخۆیەی نییە. ئەوەی هەیەتی لە بەشێکی باشووری کوردستاندا، بریتییە لە بەلەمێکی سووکەڵەی بێ بایەوان (شراع)و، کەسیش نازانێ کەینێ تەوژمی شەپۆلی هەڵکردووی ئاو، بەهۆی کەشتییە زەبەللاحەکانی دەوروپشتییەوە، نوقمی زەریای دەکا. ئەو دەسەڵاتە کوردییەی هەشە، هیچ خزمەتێکی لەم رووەوە نەکردووە.

جا، دروستکردنی سامانێك، یان قەوارەیەکی لە سامان چوو، کە زمان لە لەنێوچوون بپارێزێ، بەر لە هەموو شتێك، پێویستی بە بوونی گیانێکی نەتەوەیی هۆشیارانە هەیە، کە پێوەندیدارانی ئەو نەتەوەیە وا لێبکا، هەست بە بەرژەوەندییەکی هاوبەش‌و چارەنووسێکی هاوبەش بکەن‌و، لەو رێیەوە، بوونی ناسنامەیەکی هاوبەش، بە پێویست‌و مافی خۆ بزانن و، ئەوجا، بە شێوەیەکی هەرەوەزی‌و تێکۆشینێکی نێوکۆیی، هەوڵبدەن بۆی. دیارە، ئەو هەستەش بەبێ رۆشنکاری (توعیە)یەکی زانستانەی شێلگیر نایەتە کایە. هەر لەبەر ئەمەشە کە ئەز دەمێکە خەریکی بابەتی رۆشنکاریم، سەرەڕای هەموو بەرهەڵست‌و تەگەرەو چاڵ بۆ هەڵکەندنێك لەلایەن حیزبحزبێنیکەرانەوە، کە بوونەتە بەڵای سەری کوردو، هەر یەکەیان بە تەپڵ‌و زوڕنای زۆردارێك هەڵدەپەڕێ‌و، بە دەمێك‌و هەزار دەم، باسی ئازادی‌و دیمۆکراسی دەکاو، بە کردەوەی رۆژانەش دژی سادەترین تێگە (مفهوم)ی دیمۆکراسی‌و ئازادییە، ئا، لەم چڕە دووکەڵی بازاڕی گەوجێتی فرۆشی بە نرخی نیشتمانپەروەریدا، دەمەوێ دەردو کوێروەرییەکانی کۆمەڵگەی کوردەواری‌و، کارەساتەکانی دەوروبەری‌و جیهان، بەڕاستی‌و بێ کەموکورتی‌و پێوەنان‌و، بێ گوێدانە راگرتنی دڵی کەس، بخەمە بەردەم راستەخەڵکەکە، بۆ ئەوەی هیچ نەبێ، ئەگەر بتوانم، ژمارەیەك لە نەوەی نوێ، وا لێبکەم کە ئازادانە، بە مێشکی خۆی بیر بکاتەوەو، بابەتانە پەنجە بخاتە سەر نەخۆشییەکانی کۆمەڵگەکەی‌و، ئیدی، بە درۆو دەلەسەو فیشاڵی ئەوانە باوەڕ نەکا، کە بە ساختەکارێتی‌و بۆ خۆ بژێنی، هەوڵی گۆڕینی مێژووی کورد دەدەن‌و، تەنانەت دیرۆکی دوێنێ‌و پێرێش، کە بەبەرچاوی هەموومانەوە تێپەڕ بووە، دەیشێوێنن‌و، دەیانەوێ، ئەوەی کە کورد دەستیکەوتووەو، سەتییەکی ئەو قوربانییە گەورەیە نییە کە کورد داوێتی، بکەنە بەروبوومی "خەبات"ی خۆیان‌و، ئەو راستییە لە خەڵك بشارنەوە، کە ئەوەی ئێستە هەیە، کەسیش نازانێ، کەینێ ئەنفالێکی دی لە کورد دەکرێتەوە، ئەنجامی هەلومەرجێکی تاکهەڵکەوتووی نێو نەتەوەیی

بووه، نەك "خەبات"ی وان. خۆ ئەگەر سەدام، لە لوتبەرزی خۆیەوە، پەلاماری کوێتی نەدایەو، پاشان گەوجێتیی رامیاری، نەیگەیاندبایە ئەوەی ئەمریکا پەلاماری بدا، ئەوا سەدام هەتا مردن سەرۆکی عێراق دەبوو و، پاش خۆشی، کوڕەکانی جێیاندەگرتەوەو، ئەو حەلە، هەر لەسەرخۆو، بەسایی چاوچنۆکی بازرگانانەی دەوڵەتە پیشەسازەکانەوە، چەکی ئەتۆمیشی بە دروستکردن دەداو، باشووری کوردستانیشی، تەنانەت بە پێنجوێنیشەوە دەکردە عەرەبنشینو، هەزاران ماچوموچکردنی سەدامیش، پوولێکی قەڵپی نەدەهێنا. ئەز، راست دەمەوێ، ئەو سیاسەتە چەواشەکارانەیە بە پەند بکەم، کە هەزاران کرێکاری کورد، بێکارو برسی بە کۆلانەکاندا دەسووڕێنەوە، کەچی رێدەدرێ بە هەزاران عەرەب، بە نێوی کرێکارییەوە، لە کوردستاندا خۆیان نیشتەجێ بکەنو، جێ بە کرێکارە هەژارەکانی کوردستان لێژ بکەن. مانەوەی درێژخایەنیشیان دەبێتە هۆی گۆڕینی دیمۆگرافیای کوردستان. ئەز، دەمەوێ ئەو سیاسەتە بە پەند بکەم کە حیزبەکان ، بە بۆنەو بێ بۆنە، باسی مافی ژنان دەکەن، کەچی هەر رۆژە نا رۆژێك کچێك، یان چەند کچێکی کورد، بە ئاگری پرێمز دەسووتێن، یان خۆیان دەکوژن، یان لەسەر ئەوەی کە نێویان ناوە "ناموس"و "کڕینەوەی ئاوڕوو" خوێنیان دەڕژێنرێو، کاربەدەستانی حیزبەکان قوڕوقەپ دەکەن لێی، بکوژەکانیش وەك بەرزەکی بانان بۆی دەردەچن. ئەز، دەمەوێ ئەو سیاسەتە بە پەند بکەم، کە بە ملوێن پارەی کوردستان، بێ لێپرسینەوەو، بە فەرمانی تاکە کەس، بەملاو بەولادا تەخشوپەخش دەکرێ، مرۆڤی گەجەرو گوجەرو لرفلێدەر، لە ولاتانی دەرەوە، بەنێوی "دۆستی کورد"ەوە، بانگێشتەدەکرێن بۆ هەولێرو سلێمانیو، بەتایبەتی بۆ هەولێر. ئەوانیش، پاش چەند پەسندانێکی درۆیینەی خۆیانو، سەرکردەکانی حیزبە دەسەڵاتدارەکان، میوانداریییەکی پاشایانە دەکرێنو، بە گیرفانی پڕەوە دەگەڕێنەوە، بێ ئەوەی هیچ سوودێکیان بۆ دۆزی کورد هەبووبێ، لە قسەی زلو خراپەکاری بەرامبەر کوردی سەربەخۆو خەباتکار بەولاوەو، تەنانەت هێندێکیشیان زیانیان هەبووە بۆ دۆزی کورد لە دەرەوەی کوردستان. هەر بۆ نموونە، هی وا هەیەکۆمەڵێکی چەند کەسی پێکهێناوە، کە هیچ دەسەلاتێکی لە ئەورووپا نەبووەو نییەو، لە بلاو کردنەوەی چەند بلاڤۆکێك پتر، یان چوونە خۆپیشاندانێکەوە لەگەڵ حیزبێك یان کۆمەڵێکی کوردی، لەبەر کەمیی ئەندامەکانی کە بە پەنجەی دەست دەژمێردرێن، کەچی سالانی ساڵ خەریکی ئەوە بووە، کوردە ئێزیدییەکان، کە رەسەنترین کوردن، بە گەلێکی "جیاواز لە کورد" بداتە قەڵەم، یان نەخشەیەك بۆ ئەرمەنستان بلاوبکاتەوە، کە هەموو باکووری کوردستانی تێبخا. بەڵام کە دەچێتە کوردستان، وەك پارێزەری کورد، بەرەو پیری دەچنو سوپاسیدەکەن. ئەمە لەکاتێکدا کە هونەرمەندێکی کورد، یان زانایەکی کورد، یان کەسێتیەکی خزمەتگوزاری کورد، کە رێزی خۆی دەگرێو، ماستاو بۆ دەسەلاتداران ناکا، ئەگەر رێی بکەوێتە کوردستان، نەك هەر گوێی نادرێتێو بەس، بەڵکو خراپەکاریش دەکرێ لە دژی. خۆ ئەگەر هاتو رەخنەیەکی رەوای گرت، ئەوا وەك دوژمن تەماشایدەکرێت.

کابرایەکی قیبتی میسری، کە نێوی سەعدەدین ئیبراهیمەو، گوایە یەکێکە لەو کەسایەتییە ناسراوانەی میسر، کە لە بەرهەڵستکارانی رژێمی حوسنی موبارەكو لایەنگرانی سیستەمی دیمۆکراسیو،گوایە بە "دۆستی کورد" دەدرێتە قەڵەم، لە ئێوارەی رۆژی 2005/6/24 و، لە تەلەفزیۆنی"المستقلە"دا کە بە ملیۆنان عەرەب تەماشایدەکەن وتووێژی لەگەڵ سەروەر جەواد مەلا دەکرد. کە هێژا جەواد، باسی گەلکوژی لە کورد کرد لە عێراقدا، ئەو یەکسەر بە تورەییەوە هەڵیدایەوەو گوتی: "ئەوە گەلکوژی نەبووە". ئەمە لەکاتێکدا کە تەنانەت یەکێك لە نوێنەرانی "بەرەی ترکمانی" کە ئەویش لەو وتووێژەدا بەشدار بوو، گوتی "ئەز پشتگیریی بەڕێز جەواد مەلا ناکەم، بەڵام لەم شتەدا هاودەنگم لەگەڵیو گەلکوژی بووەو بە قسە ناشاردرێتەوە".

ئەوجا، ئێستە وەرن تەماشاکەن، ئەگەر یەکێکی وەك سەعدەدین ئیبراهیم "دۆستی کورد" بێ، ئایا کورد پێویستی بە دوژمن هەیە، کاربەدەستانی کورد؟

ئەز دەمەوێ ئەو پرسیارە بکەم، بزانم چۆن هێندەك لە کاربەدەستانی ئەم دوو حیزبە، کە تا چەند ساڵێك لەمەوبەر، وەك کورد دەبێژێ "شێوی شەویان نەبوو" وا لە پڕ، بوونە خاوەن زەویو دوکانو کۆشكو ئۆتۆمبێلی گرانو

پارەی زۆر؟ خۆ، ئەمەش هەر پرسیاری من نییە، ئەوەتا کاربەدەستێکی گەورەی "یەکێتی"ش کە کاک نەوشیروان مستەفایە، ئەویش هەر باسی دەکاو دژی گەندەڵی قسە دەکا. باشە کاک نەوشیروان، تۆیەك کە ئەوە دەزانیت‌و، خواش هەڵناگریٚ، هەر گوناهێك بخرێتە ئەستۆی تۆ، کەس ناتوانیٚ تاوانی دزێتی بخاتە ئەستۆت‌و، لەم رووەوە داوێنت پاکەو، خۆشم ئەمەم بەخۆت گوت، تۆ بۆچی لەم کارە ناکۆڵێتەوە؟ فەرموو، کە تۆ ئەوە دەڵێیت، ئازاگۆو ئازا مەیدان، وەرە ئەمە بخەرە دادگە، بۆچی نایخەیتە دادگە؟ بەربەرەکانیی گەندەڵیی بەڕێوبەرێتی، هەر بە قسە نابیٚ، بەڵکو بە کردەوە دەبیٚ. کەسێك بیەویٚ لە دژی ناڕەوایی کار بکات، دەبیٚ دڵی هێندەك کەسیش لە خۆی بێشێنیٚ. ئەوەتا، ئەز، کە ئەم قسانە دەنووسم، دڵنیام هێندەك کەس دڵیان دێشیٚ لێم‌و، هێندەکیش ئافەرینم دەکەن، تۆش گوێمەدەرە ئەمانەی لە دژت دەوەستن، هەستە بچۆ وێزەی قەفەیان‌و، وەك "ئوستاد" بەشیر موشیر دەیگوت "قەفەیان...".

ئەز دەمەویٚ ئەو سیاسەتە بە پەند بکەم کە بە درۆ باسی "یەکگرتنەوە"و پتر لە "یەکگرتنەوەی پارتی‌و یەکێتی" دەکریٚ، وەك ئەوەی لەوە پێش ئەم دووانە یەکبووبن‌و، ئەوجا لەیەکترازابن‌و، ئێستا "یەکیانگرتبێتەوە"، نەك ئەوەی "رێککەوتبن" لەسەر دابەشکردنی دەسەڵات، تا شەڕ لەنێوانیان تازە نەبێتەوە، چۆنکە دەزانن تازەبوونەوەی شەڕ مردنی هەردوو لایانە. باشە، ئێستە، کە ئەمان باسی "یەکگرتنەوە" دەکەن، بۆچی وەزارەتەکانی دارایی‌و پێشمەرگەو دادو نێوخۆ، وا بە "دوو فلیچقانەیی" ماونەتەوەو، کەینیٚ دەبنە یەك‌و، کەینیٚ کوردستان لەشکرێکی نەتەوەییی یەکگرتوو و، دەزگەی ئاسایشێکی دیمۆکراتانەی یەکگرتوو و، دادگەیەکی سەربەخۆو، داراییەکی رۆناك‌و بیٚ دزی‌و گەندەڵی دەبیٚ؟ کەینیٚ گشتپرسییەك دەکریٚ لە گشت نێوچەکانی باشووری کوردستاندا، تا بزانریٚ خەڵکی باشوور چ بڕیارێك دەدا بۆ چارەنووسی خۆی، ئەوا ئەو عێراقەی دەتانەویٚ دروست بێت، لە گیانەڵا دایە.خۆ، ئەگەر باشوور بەو گشتپرسییە، سەربەخۆیشی دەستنەکەویٚ، ئەوا بەڵگەنامەیەکی دەکەوێتە دەست، کەوا دوا رۆژ بۆ داخوازیی مافی خۆی پشت ببەستیٚ پێی.

ئەز دەمەویٚ، ئەو سیاسەتە بە پەند بکەم، کە ئەم دوو حیزبە دەسەڵاتدارە، بە هەزار چاو بۆ کەرکووك دەگرین‌و دەبارێنن‌و، بە "دڵی کوردستان"و "قودسی کوردستان" دەیدەنە قەڵەم‌و، کەچی لە باتی نەخشەیەکی یەکگرتوو، بۆ ئاوەدانکردنەوەی کەرکووك‌و، دابینکردنی خانوو و کار بۆ لێقەوماوانی کەرکووك‌و، ئەوانەی لە ژێر خێوەتدا دەژین‌و، خزمەتێکی فراوان بە کەرکووکییەکان، بە کوردو ترکمان‌و هەموو رەگەزەکانی دیکەیەوە، لەوێش هەر خەریکی حیزبحیزبێنەن. تەنانەت دوو جۆرە پرۆگرامی خوێندن‌و دوو جۆرە رێنووس‌و دوو جۆرە پەروەردەی جیاواز دەبەن بەڕێوە لە قوتابخانە کوردییەکاندا. بە قسەی زلیش، هیچیان نەهێشتووەتەوەو باسی "زمانی یەکگرتووی کوردی" دەکەن...

ئەوجا کە ئێستا هاتینە سەر بابەتی زمان، دەمەویٚ بێژم، ئەوەی وای لەمن کرد ئەم وتارە بنووسم، ئەوە بوو هەر لەم رۆژنامەیەدا (میدیا) یەکێك لەوانەی بووە بە ئەندامی "کۆڕی زانیاری کوردستان"، لەبارەی زمانی یەکگرتووی کوردییەوە گوتبووی ، نە کۆڕی زانیاری کوردستان، کە ئێستە هەیەو، نە"کۆڕی زانیاری کورد" (کە لە بەغدا هەبوو)، هیچ بەرنامەیەکیان بۆ ئەم بابەتە (زمانی یەکگرتووی کوردی) نەبووەو نییە، ئەوانەی لەم بوارەدا کار دەکەن، هەندێکیان جێی بەزەیی پیٚ هاتنن، لە یەك شێوە ئاخاوتنی کوردیی شارەکەیان، یان گەڕەکەکەیان بەو لاوە، شتێکی تر لە کوردی نازانن". تا ئێرە، کاری من نییە لەسەری بڕۆم، دەبیٚ ئەندامانی "کۆڕی بێبەرنامە" کە خۆی یەکێکە لە ئەندامەکانی، وەرامی ئەم رەخنەیە بدەنەوە، چۆنکە بەزمێکی خۆشە مرۆڤ کاربەدەستیش بیٚ‌و بەرهەڵستکاریش بیٚ!! بەڵام پاش ئەمە هاتووە، بیٚ ئەوەی نێوی من ببا، کەوتووەتە پەلاماردانی من‌و گوتوویەتی "پسپۆڕی زمانەوانی هەیە، لەبەر شەڕ، فریای پسپۆڕییەکەی ناکەویٚ، هەر خەریکی تۆپبارانی خەست‌و خۆڵی حزب‌و سەرکردەی کوردییە". ئەم پەلامار دەرە، هەر لەو وتارەیدا، باسی "خێروبێر"ی دوو حیزبە گەورەکە لە بارەی زمانەوە دەگێڕێتەوە بۆمان، کە لەوبەرو لەمبەری شەقامی رەحیماوای کەرکووك، پارتی‌و یەکێتی دوو جۆر

پرۆگرام، هەولێری و سلێمانییان بەسەر کەرکووکییەکاندا سەپاندووە، کەچی رەخنەی رەوای من لە سیاسەتکارانی دوو زلحیزبەکە بە "شەڕە گەڕەك"و "تۆپبارانی حزب و سەرکردە کوردییەکان" دەداتە قەڵەم. ئەز نامەوێ زۆر لەسەر ئەم باسە بڕۆم، با ئەوانەی دەیانەوێ ئەو کەسانە بناسن کە کردەوەی ناهەق بە پەتووی شڕ دادەپۆشن، ماڵپەڕی کوردبوون www.kurdbun.de بکەنەوەو سەیرێکی ئەو "پاشگۆتن"ە بکەن کە بۆ " کوردستان و شۆرشەکەی"م نووسیوە، ئەوسا تێدەگەن کێ لەسەر هەقەو کێ لەسەر نا هەقە.

ئێستە ئەگەر مەبەست لە زمانی یەکگرتووی کوردی، ئەوەبێ کە هەموو کورد بەیەك شێوەزار قسە بکەن، ئەوە، نەك هەر بۆ کورد، بەڵکو بۆ هیچ گەلێکی ئەم جیهانە نەچووتە سەرو ناشچێتە سەر. بۆ بوونی زمانێکی یەکگرتوو، دەبێ رێزمانێکی یەکگرتوو ببێ، بۆ شێوەزارەکانی زمانی کوردی، یەك رێزمانمان نییە، تاکو هەموویان بخاتە چوارچێوەی دەستوورێکی یەکگرتووەوە. ئەمەش لە کردن نایەت، بەڵام دەکرێ زمانێکی یەکگرتوو، بۆ نووسین و قسەکردنی فەرمی، دروستبکرێ، کە وەك زمانی دیوانی (رسمی، حکومی) لە پاڵ شێوەزارەکاندا بەکاربهێنرێ و شێوای گەشەپێکردن بێ، ئەم زمانە دیوانییەش، دەبێ لەسەر بنچینەی لێکۆڵینەوەو توێژینەوەیەکی کوور (قووڵ)ی زمانەوانانەی هەموو شێوە زارەکانی کوردی و زمانە خزمەکان بێتە بەرهەم. لە پەرتووکی "زمانی یەکگرتووی کوردی" کە چاپی یەکەمی لە ساڵی 1976 دا بڵاوکرایەوەو، جارەکی دی لە مەهاباد لە 1979دا چاپکرایەوەو، لەو وتارەمدا کە بەزمانی ئەڵمانی، لە ژێر نێوی " زمانی نووسینی کوردی" لە ئینیسکلۆپیدیای ئێرانیکا (ئەکتا ئیرانیکا) لە ساڵی 1975 دا کە لەلایدن (هۆڵەندە) بڵاو کراوەتەوە، گەلێك پێشنیازم خستووەتە بەرچاو، کە هێندێکی لەلایەن خەڵکەوە پێڕەوی دەکرێن. بەداخەوە پاش ئەو بەرهەمە، هیچ کەسێك تا ئێستە، هیچ بابەتێکی نوێی نەخستە سەر ئەو باسە، هەرچەندە (30) ساڵ بەسەر ئەو کارانەدا تێپەڕیون.

هێنانە کایەی زمانێکی یەکگرتووی فەرمی، بۆ کاروباری دیوانی (رسمی)، دەبێ لەلایەن دەسەڵاتێکی فەرمانڕەواوە پشتگیرییەکی تەواوی لێبکرێ، تاکو گشت لایەك بەکاریبهێنن، ئەگەرنا بەختی سەرکەوتنی نابێ. ئێستە ئەگەر بێژم، ئەم دوو دەسەڵاتە کوردییەی کە 15 ساڵە هەن، هیچ هەنگاوێکیان نەهاویشتووە لەم بارەیەوەو، بگرە قڵیشیان بە درەختی زمانەکە بردووە، ئەمە نە شەڕە گەڕەکە، نە تۆپبارانی سەرکردەکانی کورد. ئێوە وەرن گوێ لە قسەو دەربڕینەکانی هێندێك لەو کاربەدەستە گەورانە بگرن کە لە تەلەفیزیۆنەکاندا دەیفەرموون، ئەو دەمە دەبینن، ئەگەر، عەرەبێکی کوردی نەزان گوێبگرێ لێیان، زۆربەی زۆری قسەکانیان تێدەگا: "گبعا، مع الاسف، علی اساس، اهتمام، وەحدەی وەگهنی، عچوی قیادی، محاسبە، اجهزەی گبی، مُسایرەی عصر، تگعیم، مصرف زراعی، بێ کەفائەتی، بێ اگلاعی و..... سەتان وشەی لەم بابەتەو...... ئیلا ئاخیریهی.. کە بەرامبەرە کوردییەکانیان، قوتابییەکی قوتابخانەی سەرەتایی دەیانزانێ. ئێدی زمانی یەکگرتووی کوردی، ئەگەر دروستیشبێ، چۆن بچێتە نێو "اموری رەسمییەوە"، لەبەرتان مرم؟. ئا لێرەدا دەمەوێ بەسەرهاتێك بگێڕمەوە کە لەسەردەمی شۆڕشی ئەیلول روویدابوو، کاتێك بەرێز عیسمەت شەریف وانلی، وەك نوێنەری شۆرش لە دەرەوەی وڵات، لەگەڵ رۆژنامەنووسێکی ئەوروپایی دەچێ بۆ کوردستان. ئەمە لەو کاتەدا دەبێ کە لە نێو ریزەکانی پارتیدا ناکۆکی هەبوو، رەوانشاد، مەلا مستەفای بارزانی، وەرامی پرسیارێکی رۆژنامەنووسەکەی دابووەوە، کە عیسمەت شەریف نەیویستبوو بەو شێوە رەپوراستە بۆ رۆژنامەنووسەکەی بکا بە فەرەنسی، لەبەر ئەوە، کابرا پرسیارەکەی دووپاتکردبووەو، ئەمجارەش عیسمەت بە تەواوی تێینەگەیاندبوو. سەرۆك بارزانی، هەستی بەوە کردبوو کە شتێك هەیە، بە عیسمەتی گوتبوو، وا دیارە ئەو میوانە باش تێناگا. عیسمەتیش گوتبووی: "ناتوانم تێی بگەیێنم". لەوەدا بارزانی بە عەرەبی بە عیسمەت دەڵێ (چۆنکە عیسمەت ئەو سەردەمە هیچ کوردی نەدەزانی): اڗا انتم لیس باستگاعتکم ان تُفَّهموا چیفنا هڗا الشی و البسیگ، فلماڗا لا تدخلون المدرسە الابتدائیە؟".

ئەز، لێرەدا ناچار دەمێنم، ئەم قسەیەی بارزانی ڕەحمەتی دووبارە بکەمەوەو بێژم: باشە، جەنابی کاربەدەست، کە بەڕێزت کراویت بە کاربەدەستو نانی کورد دەخۆیت، بۆچی جاریٚ ناچیتە قوتابخانەی سەرەتایی، تا کوردییەکی ڕەوان فێر ببیت؟

ئەوجا ئەگەر کورد بیانەوێ زمانێکی یەکگرتوویان هەبێ بۆ نووسینو کاروباری دیوانی، دەبێ بەر لە هەموو شتێك، ئەکادێمیایەکی ڕاستینە بهێننە کایە، کە ئەندامەکانی بە ناسنامەی حیزبایەتی، یان "بەڵێ قوربان" نەبووبنە ئەندام، بەڵکو بە ناسنامەی زانستکاریو هونەروەری. پێویستیی بوونی ئەکادێمیایەکی لەو جۆرە، بۆ هێنانەدی زمانێکی یەکگرتوو، وەك پێویستی بوونی تێپی شانۆییە بۆ بنیاتنانی سینەما. ئەو ئەکادێمیایەش، دەبێ لەلایەن دەسەڵاتێکی دەوڵەتییەوە پشتگیری بکرێ، ئەگەر نا بەرهەمەکانی هەر لە سنووری خزمەتی زانستدا دەمێننەوە. ئەوەش لە تاقیکردنەوەوە دەبێژم. چۆنکە ئێمە، چەند مرۆڤێکی زانستکاری دەرەوەی وڵات، لەوانە: دکتۆر بارام ڕەسوڵ کە نێوبانگێکی جیهانی هەیە لە زانستی دەرمانسازیداو پرۆفیسۆری زانستگەی ئۆپسالایە لە سوێد، لەگەڵ فەیلەسووفو فیزیکزانی گەورەی کورد، ڕەوانشاد محەممەد لەیلا، خاوەنی تیۆری "ماسیزم" لە فیزیکداو، مێژووزانی کورد دکتۆر کەمال عەلیو، بژیشکی نژدار (جراح) ڕەوانشاد دوکتۆر حەسەنی حیسامی و ئەندازیار و سیاسەتکار بەڕێز بروسك ئیبراهیم و، لێکۆلەرەوە و وەرگێڕی بەڕێز فەخری سەلاحشۆرو، ئابووریزان دوکتۆر عیسام عەزیز شەریف (کوڕی سیاسەتکارو دۆستی بەنێوبانگی کورد ڕەوانشاد عەزیز شەریف)و چەند هاوکارێکی دیکە، لەمانگی ئابی 1985دا لە سوێد، ئەکادێمیایەکمان دامەزراند بە نێوی "ئەکادێمیای کوردی بۆ زانستو هونەر"و، لەگەڵ تێپەڕ بوونی کاتدا چەند بەرهەمێکی خۆشمان بڵاو کردەوە. بەڵام، هەر ئەوەندە هەواڵی دامەزراندنی ئەکادێمیا بڵاو بووەوە، ژمارەیەك بازرگانی سیاسەت، کە ساڵانی ساڵ بوو لە ئەورووپا بوونو لە هیچ کونێکەوە دیار نەبوون، بە فیتی (ی.ن.ك) کەوتنە سازدانی شتێك کە پێیاندەگوت "ئەکادێمیای کوردی". ئەمان کەوتنە خراپەکاری بەرامبەر بە ئێمەو، داوا کردنی ئەوەی "با ئەکادێمیاکانی کورد یەکبگرن"، ئەمەش بە نیازی ئەوەی ئێمە، ئەو بازرگانانە، کە هیچ پێوەندێکیان بە زانستەوە نەبوو، ڕابردووشیان گەلێك پەڵەی ڕەشی پێوەبوو بیانخەینە نێو خۆمانەوە، تا بکەونە ئاژاوە گێڕان، بەڵام ئێمە لەسەر کاری خۆمان ڕۆیشتین. ئەوان، لەپێشەوە پێیانوابوو، ئەم کارەی ئێمە پارەی تێدایە، دوایی کە دەرکەوت بۆیان، نەك پارەی تێدانییە، بەڵکو ئێمە دەبێ خۆمان پارە بدەینو پارەمان دەدا، هەر زوو توانەوەو گۆڕیان ون بوو. ئەوجا، کە کۆڕی زانیاری کوردستان لە هەولێر دامەزرایەوەو، سەردەمێك دوکتۆر شەفیق قەزار بوو بە سەرۆکی ئەو کۆڕە، داوای کرد کە هاوکاریی "کۆڕ" بکەم. گوتم کاکی برا، خۆت دەزانیت کە ئێمە چەند ساڵە ئەو ئەکادێمیایەمان دامەزراندووەو باوەڕیش ناکەم، هیچ هاوکارێکی ئەکادێمیا دژی هاوکاری بێ لەگەڵ داوو دەزگەی زانستانە، بەڵام کۆڕ، ئەکادێمیا نییەو ئەکادێمیاش، هەر چەندە دەبێ دەسەڵاتێکی دەوڵەتی پشتگیری بکات لێی، بەڵام دەبێ سەربەخۆ بێ. سەربەخۆیی بۆ زانست وەك سەربەخۆیی بۆ دادگە، بنەڕەتی سیستەمی دێموکراتییە. کۆڕ لە هەولێر دەزگەیەکی حیزبییە. کاك شەفیق گوتی: "کەس دەست ناخاتە کاروباری کۆڕەوە"، گوتم: هیوام وایە وابێ. گوتم: دەبێ کۆڕ ببێتە ئەکادێمیایەکی ڕێزدارو سەربەخۆو دوایی لەسەر ئەوە ڕێککەوتین، کە ئەز بەرنامەو کارنامەی ئەکادێمیای کوردی بۆ زانستو هونەر بنێرم بۆی، ئەویش بەپێی ئەو بەرنامەو کارنامەیە، کۆڕ بکاتە ئەکادێمیاو هەر بەو نێوەوە زانستکارو هونەروەری کوردو بیانی کە لە سنووری بەرنامەو ئامانجی ئەکادێمیادا بتوانن کار بکەن وەربگیرێنو سەربەخۆیی ئەکادێمیا مسۆگەر بکرێو ئەو دەمە،ئەم ئەکادێمیایەی لە ئەورووپا هەیە،دەتوانێ ببێتە لکی دەرەوەی ئەکادێمیای کوردستان. کاك شەفیق گوتی: بەسەرچاو. بەرنامەو کارنامەم نارد بۆی، چوار ساڵ کاك شەفیق سەرۆکی ئەکادێمیا بوو، ئێستەشو ئەوساش دەنگی نەبوو.

وەك گوتمان، هێنانە کایەی زمانێکی یەکگرتووی کوردی بۆ کاروباری فەرمیو نووسینو بڵاوکردنەوە، دەبێ لەلایەن ئەکادیمیایەکی زانستانەی سەربەخۆوە بێ کە دەسەڵاتێکی دەوڵەتی پشتیبگرێ، بەڵام دەستنەخاتە بڕیارەکانییەوە بەهەواو هەوەسی سیاسەتبازی.

یەکەمین مەرجیش بۆ سەرگرتنی نەخشەی زمانی یەکگرتووی کوردی ئەوەیە، ڕێنووسی زمانی کوردی لەئارامییەوە بگۆڕین بەلاتینی. ئەمە مەرجێکی بنچینەییە، نەك هەر لەبەر ئەوەی تیپی لاتینی باشتر دەگونجێ لەگەڵ زمانی کوردی، بەڵکو بۆ ئەوەشە کە، خەڵکی باکووری کوردستان بتوانن ئەو ڕۆژنامەو پەرتۆکانەی لەباشوورو ڕۆژهەڵات دەردەچن بخوێننەوە. با هەمووشی تێنەگەن، بەڵام ، هێدی هێدی و، تا هەندازەیەك سووت وەردەگرن لێی. ئێستە، کە دەبێژم بەلاتینی، مەبەستم ئەوە نییە، ئەو لاتینیەی کە ئەوڕۆ باوە، هەروەك خۆی وەربگیرێو بەکار ببرێ. نەخێر . دەبێ دەستکاری بکرێو بیراز بکرێ. بەبیروڕای من پێویستە تیپی ş و ç بگۆڕین بە shو ch و لەجیاتی ê دوو e بنووسین واتا: ee و، لەجیاتی î ، ie بنووسین. ئەمە ڕزگارمان دەکا لەو چوکلانەی ژێر ş و ç و لەو کلاوەی بەسەر e وەیە، کەدیارە ئەمە سووککردنی ڕێنووسو کەمکردنەوەی تیپەکانی زمانەکەیە. بێجگە لەمەش زۆر بەپێویستی دەزانم، واز لەبزرۆکە (الکسره المختلسه) بهێنین، واتە کردن وا: kirdin نەنووسین، بەڵکو، هەر بەم شێوەیە krdn بنوسین. ئەو دەمە کە هیچ بزوێنێك لەنێوان kو rو dو n دانەبوو، هەموو کەس بەبزرۆکەی دەربڕێ. ئەوەتا ئەوڕۆ "کردن" بەم شێوەیە"کردین" نانوسینو، هەمووشمان هەر بە"کردن" دەیخوێنینەوە. بۆ ڕ r ی قەڵەو ڕ rr و م l ی قەڵەو Ĩ، ە h یەك بخەینە دوای تیپەکە بەم شێوەیە rhو lh. ئەمە ڕزگارمان دەکا لەو کلاوەی بەسەر rو اوەیە. بەکورتی: دەبێ خۆمان لەچوکلەو کلاو دووربخەینەوە. بێگومان گەلێك پێشنیازی دیکەش هەن کە دەتوانرێ بخرێنە مەیدانی وتووێژەوە. بەڵام بەبێ بەکار هێنانی ئەلفوبێی لاتینی، هەموو باسێکی زمانی یەکگرتوو، هەر دەوەن بەئاشە.

گیرو گرێیەکی گەورەی دیکە لەرێی زمانی یەکگرتووی کوردیدا نیشانەی نێرومێیە. نێرو مێ، لەهەموو شێوەزارەکانی کوردیدا هەیە، هەر یەکە بەرێژەیەکی تایبەتی، بەڵام لەشێوەزاری کوردیی باکووردا، یەکجار زۆرەو، گەلێکیشی هیچ پێویست نییە، چونکە لەباری ڕێزمانەوە نرخێکی نییە. بۆ وێنە: کوڕێ من kurê min. ژنا من jina min، نیشانەی خستنە پاڵ بۆ نێرینە (ê)و بۆ مێینە (a). باشە، یەکێ هەیە نەزانێ کوڕ نێرەو ژن مێیە؟ ئەمە لەلایەك لەلایەکی دیکەوە، هەزاران وشەی کوردیی باکوور هەن کە بەنێر، یان بەمێ، دەدرێنە قەڵەم. بۆ وێنە: دەستێ خوە destê xwe، چاڤێ وی çavê wî . سەرێ تە serê te بەڵام بازارا هەولێرێ bazara hewlerêو مالامە mala me. باشە، بۆچی دەبێ چاڤ و دەست و سەر نێر بن، بەڵام بازارو ماڵ مێ بن؟ بەرای من باشتروایە، ئەو وشانەی کەلەم بابەتەن، بەنیشانەی خستنە پاڵی بێلایەن ی , دەستنیشانبکرێن، ئەمە تێگەیشتنی شێوەزاری باکوور، یەکجار هاسان دەکات. ئەوجا نیشانەی نێرومێ بەکار بهێنرێ لەشوێنی پێویستدا. بۆ وێنە دەبێژێت: هاوڕێی منhawrêy min ئەوجا ئەگەر هاوڕێیەکەت پیاو بوو، ئەوا ، بابگوترێ هاوڕێێ من hawrê yê min خۆ ئەگەر ژن بوو ئەوا هاوڕێیا من hawrê ya min ، ئەوەش لەکاتێکدا دەرخستنی ڕەگەزی نێر یان مێ پێویست بوو، ئەگەر نا هەر بە ی î بمێنێتەوە.

لە کاتی جێنێو (چمیر)ەکەی سێیەمدا، هەر "ئەو ew "بۆ هەردوو (نێرو مێ) بەکاردەهێنرێ، بەڵام ئەگەر کەوتینە دۆخێکەوە کە پێویستیکرد ڕەگەزی ئەو کەسە پێشانبدرێ ئەوا، "وی wî" بۆ نێرو "وێ wê" بۆ ژن بەکارببرێ وی گوت wî gut، وێ گوت wê gut، لەکاتی خستە پاڵیشدا هەر بەو جۆرە بکەین. بۆ وێنە شتێك (تشتەك) بەسەر(ی) ئەو هات. ئەگەر پێویستی کرد بزانین ئەو ew نێرە یان مێیە، ئەو کاتە دەتوانین بێژین شتێك (تشتەك) بەسەر (ی) وی/ وێ هات.

سووککردنێکی دیکەی شێوەزاری باکوور و ناڤین لابردنی پاشگرەکانە، ئەو پاشگرانەی کە بەهۆی ئامرازی پێشگرەوە دێنە کایەو ئەگەر لابرێن، هیچ جۆرە سەر تێکدانێك پەیدا ناکەن. بۆ وێنە: لە هێندەك شێوەزاردا دەگوترێ: کە گەڕامەوە هەولێر، بەڵام لە شێوەزاری دیکەدا دەگوترێ کە گەڕامەوە هەولێر (ێ). ئەو (ê ێ) یە، ئەگەر

له نووسیندا لا ببرێ له نرخی ڕێزمان کەمناکاتەوە، بەڵام زمانەکە سووك‌و هاسانتر دەکا. ئەم پاشگرە نا پێویستانە لە شێوەزاری باکووردا یەکجار زۆرن.

زمانی یەکگرتووی کوردی، دەبێ دەمکاتی دوارۆژ (مستقبل) وەربگرێ، وەك لە شێوەزاری باکووردا هەیە. ئەمە بە هیچ جۆرێك نابێ بخرێتە پشتگوێ. زمانێك کە ئەو دەمکاتەی تێدا نەبێ، ناتەواوە، کە گوترا: "دەچم بۆ کەرکووك"، ئەمە دەمکاتی ئێستا دەگەیەنێ، نەك دوایی. بەڵام کە گوتت: (ئەز) دێ بچم بۆ کەرکووك، ئەوە دەمکاتی دوا رۆژە. دێ dê خۆی لە دڤێ divê وە هاتووە، کە دڤێ divê دەوێ dewê یە. واتە ئەز دە(مە)و/ڤ ێ بچم بۆ کەرکووك، واتا ئێستە بەڕێوەنیم، بەڵام دەمەوێ (دوایی) بچم بۆ کەرکووك. جاری وا هەیە ئەو دێ d ê یە کورت دەبێتەوە دەبێ بە ێ ê و، بەمە ئاسانتر دەبێ: (ئەز) ێ بچم بۆ کەرکووك.

دەبێ زمانی یەکگرتووی کوردی، لە تێکەڵو پێکەڵیی جێنێوی لکاو، پاکبکرێتەوە کە بە لاتینی agglutination ەو ئەمەشم بۆ یەکەمجار لە "زمانی یەکگرتووی کوردی"دا رۆنکردووەتەوە. کە کوردی باکـــــوور دەبێـــــژن: ئەز گرتم ez girtim مانای وایە "ئەز شتێك (یان یەکێکم) گرتووە"، بەڵام لەو شێوەزارەدا بۆ ئەوە بەکاردەبرێ کە "ئەز گیراوم". ئەمەش سەر لێتێکدانی ڕێزمانییە، وەك ئەوەی خەڵکی باشوور دەبێژن "سەری ئێشاندم"، کە ئەمە مانای وایە "ئەز سەری یەکێکم ئێشاندووە"، بەڵام لەو شێوەزارەدا بۆ ئەوە بەکاردەبرێ کە یەکێکی دی سەری منی ئێشاندووە. شێوەزاری گەرمیانی (کەرکووکی)و فەیلی بە راستی بەکاریدەبەن: لەبەر ئەوە ئەگەر یەکێك، تۆی لە شارەکەت دەرکردبوو، مەیەژە "دەریکردم"، بەڵکو بێژە "دەرمی کرد" یان "منی دەرکرد". ئا لەبەر ئەمەیە کە بایەخدانێکی زانستانە بە هەموو شێوەزارەکان زۆر پێویستە.

کورت‌و کرمانجی، زمانێکی یەکگرتوو بۆ نووسین‌و کاری فەرمی شتێك نییە نەکرێ، بەڵام بە مەرجێك: 1- ئەکادێمیاییەکی راستینە بۆ زانست‌و هونەر لە کوردستاندا دابمەزرێ کە لە سنووری پشتگیریی دەسەڵاتی حکومەتیدا، رێز لە سەربەخۆیی بگیرێ. 2- زمانی کوردی بە هەموو شێوەزارەکانییەوە، لەگەڵ زمانە خزمەکان، بخرێتە ژێر وردەبینی لێکۆڵینەوەو، ئەنجامەکانی ئەو لێکۆڵینەوانە بخرێنە بەردەم زانستکارو راستە خەڵکەکەی کوردستان و کوردی دەرەوە. 3- بەکارهێنانی ئەلفوبێی لاتینی بیراز کراو، بێگوێدانە دڵی ئەم‌و ئەو، لەوانەی پێیانوایە ئەلفوبێی عەرەبی لە ئاسمانەوە هاتووەتە خوارێ، نەك شێوەیەکی دەستکاریکراوی ئەلفوبێی ئارامییە، کە زمانی ئاینیی کۆنی جوولەکەکان بوو. 4- خوێندنی کوردۆلۆژی (نەك تەنێ زمان‌و ئەدەبیاتی کوردی) کە زمانە کۆنەکانی وەك ئاڤێستاو پەهلەوی‌و پازەندو پارتی‌و زانستی زمانەوانی بگرێتەوە، لە زانستەگەکانی کوردستاندا، کە ئێستە ئەوە نییە. 5- دانانی فەرهەنگێکی زمانەوانی کوردی (زمانەوانیی- جوگرافیایی) کە لە پاڵ مانای وشە، یان زاراوەکەدا، شوێنی بەکارهێنانی لە کوردستان، یان دەرەوەی کوردستاندا دەستنیشان بکا. یان ئەگەر دروستکراوە کەینێ‌و لەلایەن کێوە داهێنراوە، بەکاردەبرێ یان نا. هەروەها وشە بیانییەکان‌و چاوگەکانیشیان بخاتە بەرچاو.

دیارە، ئەمە کارێکی هاسان نییە، بەڵام دەسەڵاتێکی کوردستانی، کە بتوانێ چەند ملیاردێك دەسکەوت بە سەتان کۆمپانیای ترك بگەیەنێ، لە کاتێکدا کە ئەو رژێمە چاوی بەرایی نەدا، پەساپۆرتێکی عێراقی ببینێ، دوو وشەی کوردی لەسەر بێ، بێگومان دەتوانێ چەند سەت ملیۆنێك بخاتە خزمەتی داهێنانی کوردییەکی فەرمی‌و دیوانییەوە، بەڵام پرسیارەکە ئەوەیە، ئایا دەیکا؟. ئەز رەشبینم، نە گەشبینم. لێ ئاواتی من ئەڤە، کە بە هەڵە چووبم. ئەز، لەلایەن خۆمەوە، بێ هیچ جۆرە چاوەڕوانی‌و دەسکەوتێکی تایبەتی، ئامادەی بەشداریکردنم لەو کارە خێرەدا، بەڵام تا ماوم هەروەك تا ئێستا، نە تەشی دەڕێسم بۆ کەس و، نە دەبمە داردەستی هیچ دەسەڵاتدارێك.

* وشەی "سامان"م لە جیاتی "دەوڵەت" داناوە. کورد دەبێژین "سەروەت و سامان". "سەروەت" لە "پروە"ی عەرەبییەوە هاتووە. سەروەت لەبنەڕتدا "سەر- وەند" ە. "سەر" کورتەی "سەرمایە"یەو "وەند"یش وێنەیەکی

دیکەی خاوەند (خاوەن)ە. کەواتە سەروەند مانای خاوەن سەرمایە. "سامان"یش هەر مانای دەوڵەمەندیو ئەو شتەیە کە مرۆڤ هەیەتی. وشەی ئینگلیزی wealth **(سەرنجی وشە کۆمۆن وێلز** Common wealth **بدە) ئەمەش هەرمانای دەوڵەمەندییە،بەلاّم بۆ دەوڵەت** State **بەکاردەبرێ. هەروەها وشەی (رایش** Reich**)ی ئەڵمانی هەرمانای دەوڵەت (دەوڵەمەندی)یەو هەر لە هەمان کاتیشدا وەک دەوڵەت بە مانای** State**ی ئینگلیزی بەکار دەبرێ.**

بەرلین 2006/6/6

میدیا، **ژ** 244، 2006/6/13

کۆڕی زانیاریو ئەکادیمیای کوردی

لەژمارە (244)ی ڕۆژی 2006/6/13ی "میدیا"دا، وتارێکم لەژێر نێوی "کوردو کێشەی زمان"دا بڵاوکردەوەو، زۆر بەکورتی" هێندەك پێشنیازم خستە بەرچاو بۆ بیرازکردنو پێشخستنی زمانی کوردیو، ڕێخۆشکردن بۆ هاسانکردنو هێنانە سەرباری ئەوەی ببێتە زمانی زانستو هونەرو، ئاماژەشم بۆ ئەوە کرد، کە دەبێ ئەو بیراز کردنو، وەبەرهێنانە، لەلایەن ئەکادیمیایەکەوە بکرێ کە ئەندامەکانی بەناسنامەی لێزانی، نەك بە ناسنامەی حیزبایەتیو خزمایەتیو دۆستایەتی، یان ماستاوکردن بۆ دەسەڵاتداران، بووبنەتە ئەندام.

شایانی باسە، "کۆڕی زانیاری کورد"، وەك دەزگەیەکی فەرمی (ڕەسمی)ی حکوومەتی عێراق، پاش ڕێککەوتنی 11ی مارتی 1970، لەنێوان ڕژێمی بەعسو سەرکردەیەتیی شۆڕشی ئەیلوولدا، کە بە "بەیاننامەی ئازار" نێوی ڕۆیوە، هاتەکایەو، مامۆستا ئیحسان شێرزاد کرا بە سەرکردەی "کۆڕ"و، دوای ئەویش، ڕەحمەتی مامۆستا مەسعوود محەممەد. پاش هەرەسهێنانی شۆڕش بەماوەیەك، "کۆڕ" کرا بە بەشێك لە "المجمع العلمي العراقي"و، هەر بەو شێوەیەش مایەوە، تا ڕژێمی بەعس لە 2003/4/9دا لەگرێژنە دەرچوو، لێرەدا، دەبێ بگوترێ، زۆربەی ئەوانەی کرابوون بە هاوکارو مووچەخۆری "کۆڕ"، کەسانێك بوون کە بەپێی دەسەڵاتی زانستانەیان نەخرابوونە ئەو شوێنە. پاش ئەوەش کە "کۆڕ" بوو بە کلکی "المجمع العلمي العراقي"، ئەوان هەر لەنێو "کۆڕ"دا مانەوە. بەڵام پاش ڕووخانی ڕژێمی شا لەئێران لەساڵی 1979دا، هەژارو هێمن، کە ئەندامی "کۆڕ" بوون، چوونەوە ئێرانو، ئەوەبوو" هەژار، لەئێرانو لەپڕ، فەرهەنگێکی بەنێوی "هەنبانە بۆرینە"وە، بەنێوی خۆیەوە چاپکرد، کە لێرەدا دەبێ بێژم، کە زەحمەتکێشی خودێلێخۆشبوو، مامۆستا گیوی موکریانی، کە پەنجا ساڵ پتر خەریکی بەرهەمهێنانی فەرهەنگی "کوردستان" بوو، ئەو فەرهەنگەی لەساڵۆنیوێك زێتر لەلای "کۆڕ" دانابوو، بەهیوای ئەوەی چاپیبکەن بۆی، بەڵام نەچاپیانکرد بۆیو، نەداشیانەوە دەستی. خۆ ئەگەر تەماشای "فەرهەنگەکەی هەژار" بکەینو، نێوی ئەو گوندانە دەرهێنین لێی، کە بەعسییەکان کاولیانکردووە، هەروەها، وشە فارسییەکانیشی لێجیابکەینەوە، جیاوازییەکی ئەوتۆی نامێنێ لەگەڵ فەرهەنگی "کوردستان" کە گیوی قوڕبەسەر، پەنجا ساڵ ژیانی خۆی لەگەڵ بردەسەر، ئەز خۆم، بەچاوی خۆم، ئەو فەرهەنگەم لەماڵی مامۆستا گیو لەهەولێر لە پەنجاکاندا دیوە، فەرهەنگێکی گەورەو چڕو پڕبوو. خۆشم هەژارم زۆر لەنێزیکەوە دەناسیو ئاگاشم لەوە نەبووە، کە هەژار خەریکی فەرهەنگنووسین بووبێ.

ئەمەیان واو، دوای دامەزراندنی "هەرێمی ئاسایش"یش بە چەند ساڵێك، "کۆڕی زانیاری کوردستان"، لەلایەن سەرکردەکانی پارتییەوە، لەهەولێر هێنرایە کایە. بەڵام ئەوانەی کە لە بەغدا، ئەندامی "کۆڕی زانیاری"ی پاشکۆی "المجمع العلمي العراقي" بوون، ئامادەنەبوون لەهەولێر هاوکاریی ئەو کۆڕە نوێیە بکەن، تەنانەت مامۆستا مەسعوود محەممەد، کە داواکرا لێی؛ سەرکردەیەتیی کۆڕی نوێ بگرێتە دەست، ڕازینەبوو، هەر بە پلەو پایەی جارانی بەغدای، بەڵام ئەمجارە، لەژێر سەرکردەیەتییەکی کوردیدا، ببێتە "سەرکردەی کۆڕ" بەڵکو، دەیویست لەپاڵ ئەوەدا، پلەی سەرۆکوەزیران بەخۆیو، پلەی وەزیری، بەهاوکارەکانی بدرێ، ئەوجا کە پێینەدرا؛ نەیکرد، بەڵام هاوکارەکانی هەر لەبەغدا مانەوە، تەنێ ڕەحمەتی مەلا شوکر مستەفا نەبێ، ئەویش لەکۆتایی نەوەتەکاندا، واتە، ماوەیەك پێش کۆچیدوایی، ڕوویکردە هەولێرو خرایە کۆڕی هەولێرەوە، ئەویش، بەداخەوە، کەوتە تێچێنیکردن بۆ زانای گەورەی کورد، مامۆستا مەلا جەمیلی ڕۆژبەیانی کە دەیویست بگەڕێتەوە کوردستان. لەئەنجامی ئەم خراپەکارییەی مەلا شوکردا، پارتیو یەکێتی ئامادە نەبوون بیهێننەوە کوردستان، تا نۆکەرەکانی ڕژێمی بەعس لەبەغدا؛ بەتەور لەتوپەتیانکرد.

هەر لەنێو ئەوانەی سەر بە "کۆڕ"ی بەغدا بوون، هی واهەبوو کە بووبوو بەراوێژکاری باوەڕپێکراوی سەددامو، سەددام لەسەردەمی جەنگی هەشت ساڵەیدا دژ بە ئێران، پرسیدەکرد پێیو، ئەویش سەددامی، تەنانەت پاش ڕووخانی سەددامیش، لەوتووێژی تەلەفزیۆنیدا، بە "پیاوێکی ئازاو مەردی مەیدان" دەدایە قەڵەم، هێندێکیشیان بەدانپێدانانی خۆیان لەلای من، وەرگێڕی وتارەکانی سەددام بوون. شایەتیشم هەیە بۆ ئەمە. هێندەکی دیکەشیان، هەرچەندە لەبەغدا نیشتەجێبوونو، لەوێ دوو مووچەی "کۆڕ"و "وانە گوتنەوە"یان وەردەگرت، کەچی دەچوون، لەسلێمانیو هەولێریش، بەنێوی "وانەگوتنەوە"وە لەزانستگەی هەولێرو سلێمانی، پارەی باشیان وەردەگرتو، لەم هاتوچووەشیاندا لەنێوان بەغداو کوردستاندا، ڕژێمی بەعس هیچ "دڵی پیس" نەدەکرد لێیان. ئەوەش دەبێ بخەینە سەر ئەم قسانە، کە هێندێکیان، کۆنە زوڕناژەنی ڕژێمی تێرۆریستی سۆڤێت بوون، ئەو ڕژێمە نامرۆڤانەیەی کە دوو جار ئەنفالی لە کوردی سۆڤێت کردو، یارمەتیدەری هەموو داگیرکەرانی کوردستان بوو، بەدرێژایی هەشتا ساڵ تەمەنی ڕەشی، هەروەها پاکانەکەر بوو بۆ ڕژێمی سەددامو، دەیگوت "درۆیە، سەددام چەکی کیمیایی

دژی کورد بەکار نەهێناوە". بەڵام سەیری خۆش ئەوەیە، کە مەسعوود محەممەدێکی دوژمنی کۆمۆنیستی و ئەم مۆسکۆفیچانە، وا یەکیانگرتبوو، موو بەنێوانیاندا نەدەڕۆی.

هێژای گۆتنە، کاتی خۆی زۆر رەخنەم لەکارو کردەوەکانی "کۆڕ" گرت و، تەنانەت بەرهەمەکانیشیم خستە ژێر هوردەبینی لێکۆڵینەوەوە. ئەوەشم لە چاکەخوازی و دڵسۆزییەوە بوو، نەک دژایەتیی ئەم و ئەو، چۆنکە هاتنە کایەی "کۆڕی زانیاریی زمانەوانی"، زادەی بیری پەنجا ساڵی پێش ئێستەی خۆم بوو، کە لەپەرتۆکی "خوێندەواری بەزمانی کوردی" (بەغدا 1957)و پەرتۆکی "نووسینی کوردی بە لاتینی" (بەغدا 1957)دا، باسی کۆڕو ئەکادیمیام بەئاشکرا خستووەتە بەرچاو. بەڵام داروەستەی کۆڕ، هەر ساتە ناساتێك، شتێکیان لەدژی من، لە گۆڤارەکانی دەزگەی بەعسدا بڵاو دەکردەوە بۆ خۆ بردنەپێشەوە لەرژێمی تێرۆریست و کوردکوژی بەعس. کە رژێمی بەعس رووخا، لەنێو نامە نهێنییەکانی دەزگەی ئاسایشی بەعسدا، کە کەوتنە دەست خەڵك، بە رۆنی دەرکەوت، کە بەعس منی چەند بەدوژمنی خۆی دەدایە قەڵەم. بەڵام ئەورۆ کە ئەوان، باریان کەوتووە، پێویست ناکا خۆم ماندوو بکەم پێیانەوە، با هەر خۆیان بەخۆیان بن. لەگەڵ ئەوەشدا، نابێ رێبدرێ پێیان، جارەکی دی و، ئەمجارە، بەمێچکە مێچکە کردن بۆ دەسەڵاتدارانی پارتی و یەکێتی و، پشتبەستن بەو کۆنە زورناژەنانەی سۆڤێت، کە ئێستە لەنێو ئەم حیزب، یان ئەو حیزبدا، دەسترۆیشتوون، جارەکی دی، لرفیلێبدەن و، گاڵتە بەمێشکی جەماوەری کوردستان بکەن.

ئێستە، با بەشێك لەو چەند دێڕەی کە لەبارەی "کۆڕی زانیاریی زمانەوانی"یەوە لە 1957دا، لە نامیلکەی "خوێندەواری بەزمانی کوردی"دا بڵاوکراوەتەوە، هەر وەك خۆی بگوێزمەوە ئێرە (ل31-34):

ب-دامەزراندنی کۆڕێکی زانیاریی زمانەوانی:

"..ئێمە، نەك، تەنها پێویستیمان بەدەستەیەك نووسەری بەکارو لێهاتوو هەیە، کە ئەدەبیات و مێژووی نەتەوەکەمان بۆ زیندوو بکەنەوەو بەس، بەڵکو هەر لەو کاتەدا، پێویستیمان بەچەند دڵسۆزێکی تریش هەیە کە هەر یەکەیان لەلقێکی زانیاریدا پسپۆڕێکی شارەزاو، لەزمانی کوردیشدا دەستێکی باڵایان هەبێ، تاکو ئەوانیش، کۆمەڵێك بەناوی (کۆڕی زانیاری- زمانەوانی)یەوە پێکبهێنن. ئەم کۆمەڵە دەبێ ئامانجی ئەوەبێ، ئەو (مصطلحات)ە زانیاری و هونەرییانەی کە لەزمانی کوردیدا نین، وەریانبگێڕێتە سەر کوردی و پەیتا پەیتا هەوڵبدەن بۆ نووسین و وەرگێڕانی کتێبی زانیاری و هونەری، وەك فیزیاو کیمیاو جەبرو ئەندازەو وێنەگەری و.. هتدو، واچاکترە ئەو کۆمەڵە گۆڤارێکی زانیاری بەناوی خۆیانەوە دەربکەن..هتد".

ئەمە، بەڵگەیەکی بنجڕو مستەکۆڵەیەکی ددانشکێنە بۆ ئەوانەی پێیانوایە کەبیرۆکەی کۆڕ لەوانەوە داهاتووە. ئەو رۆژانەی کەئەز خەریکی دامەزراندنی بنچینەیەکی زانستانەی پتەوو فراوان بووم بۆ خزمەتکردنی زمان و کولتووری کورد، ئەوانە گاڵتەیان بەزمانی کوردی دەکرد، بەڵام چیبکەین لەگەڵ ئەوانەی، کەنەك هەر بیرۆکەی "کۆڕ" بەتەنێ، بەڵکو هەموو خاکی کوردستان و هەر چییەکی لەسەرەو، هەرچییەکی لەژێردایەو، هەرچیەك بەئاسمانەکەیدا دەفڕێ و، بەنێو رۆبارەکانیدا دەگەڕێ، بەهی خۆیانی دەزانن، دەیبەن و دەیخۆن و دەیفرۆشن و دەیبەخشن.

دیارە، ئەم بیرۆکەیەی سەرەوە، هی تەمەنی 22 ساڵیەو، بەپێی زانیاری (**معرفة**) و سنووری تێگەیشتنی ئەو سەردەمەم نووسیومە، کاتێك وشەی "زانیاری"م، کە "**معرفة**" دەگرێتەوە، لەجیاتی زانست (علم) داناوە، راستییەکەی "زانست" وێنەیەکی دیکەی "زانشت"ە، وەك سروشت و رەوشت و خۆرشت و بڕشت. دەنگی س و ش، زۆرجار، جێیەك دەگرنەوە، هەر بۆ وێنە سەرنجی وشەی "سووتاندن" و "شەوتاندن"بدە. "زانست" لەباتی "زانشت" بۆ یەکەمجار، لەلایەن خودێلێخۆشبوو، محەممەد باشەگەوە (کە لەبەغدا عەرەبەکان کردبوویان بە محەممەد باشقە) داهێنراوە. حەمە باشەگە، کوردێکی فەیلی رۆشنبیرو نیشتمانپەروەر بوو، لەکۆتایی جەنگی یەکەمدا لەگەڵ مێجەرسۆن، هاوکاریکردبوو بۆ نووسینەوەی پەرتۆکی خوێندنەوەی کوردی و، لەپەنجاکاندا لەبەغدا، لەوەزارەتی نێوخۆ کاریدەکرد، وەك شارەزا بۆ بڕیاردان لەبارەی پەرتۆکی کوردییەوە، کەئایا رێبدرێ بە چاپکردنی یان نا. جاروبار دەهاتە دوکانی ئوستاد (بەشیر موشیر). رەوانی شادبێ. پێویستە ئەوەش بێژم کە نامیلکەی "خوێندەواری بەزمانی کوردی"، 30 ساڵ دوای بڵاوبوونەوەی چاپی یەکەمی، جارەکی دی لەسوێد لەساڵی 1986دا چاپکرایەوە، بەپێشەکییەکی نوێوەو، بەتەمام، ئەگەر مام، جارەکی دیش چاپبکرێتەوە، لەتوێی زنجیرەی "کۆبەرهەم"دا. بێگومان، مەبەستی من لە "کۆڕی زانیاری"، ئەکادیمیایەك بوو بۆ "زانست و هونەر". لەبەر ئەوە، لەسەفەرەکانمدا بۆ سووریاو لوبنان (1956) و ئێران (1957)، چاوم بەچەند کوردیزانێکی ئەو شوێنانەو ئەو سەردەمە کەوت، لەوانە، ئایەتوللا محەممەد مەردۆخی کوردستانی لەسنەو، فاتحەلی حەیدەری زێوا جۆیی لەکرماشان و رەوشەن بەدرخان و قەدریجان و ئەحمەد نامی و عوسمان سەبری لەدیمەشق و، لەهەموویان پتر، لەگەڵ رەحمەتی عوسمان سەبری، باسی ئەکادیمیامکردو بەهەردووکمان، لەم بارەیەوە،

هێندەك پێشنیازمان كرد كە لە "نووسینی كوردی بەلاتینی" (بەغدا 1957)دا (ل.هـ-و) بڵاوكراوەتەوە. لەوێدا هاتووە: "... بۆ ئەم ئامانجە، هاوینی رابردوو كە بەشاما تێپەڕ بووم بۆ لوبنان، بەخزمەت زاناو شاعیری نیشتمانپەروەری نەتەوەی كورد، جەنابی عوسمان سەبری گەیشتم و، بەدوورو درێژی ئەم باسەم لەگەڵ كردەوە. مامۆستای ناوبراو، بەر لەهەموو شتێك هەستێكی پیرۆزی نیشان دا بەرامبەر زمانی كوردی و فەرمووی: "ئێمە زۆر پێویستیمان بەئەكادیمیایەك (كۆڕی زانیاری) هەیە بۆ پاراستن و پێشخستنی زمانەكەمان و... هتد". چەند لاپەڕەیەكیش دوای ئەوە، قسەكانی عوسمان سەبریم بەدەستنووسی خۆیو بەزینكۆگراف بڵاوكردووەتەوە، كە لەپاڵ ئیمزاكەیەوە، رۆژی 1956/8/20ی تۆماركردووە، واتا، پەنجا ساڵ لەمەوبەرو، ئەوڕۆ كە 2006/8/20ەو، ئەم نووسینە دەنووسم، پێشكێشدەكەم بەرەوانی شادی عوسمان سەبری، ئەو مرۆڤە مەردە سەربەرزە خۆ نەفرۆشە خەباتكارە، كەئازایانە، بەرامبەر كۆلۆنیالیزمی فەرەنساو كۆلۆنیالیزمی عەرەب و هەلپەرستو چڵكاو خۆرە كوردەكانیان راستبووەوەو، لەش و پێنووسی خۆی خستە خزمەتی خەڵكەوە.

عوسمان سەبری، لەوێدا، بەئەلفوبێی كوردیی لاتینی، ئەمەی خوارەوەی نووسیوە: "ژ بەر كو، ئەم كورد، حۆجەی ئەلفبایەكە یەكتانەو، ژمەرا ئەكادێمییەك نینە، كو ڤێ كێمیاهان، راكە، دەما، مامۆستا جەمال نەبەز، ژ من خوەست كو ئەم بهەڤ رابنگەهێ ئەلفبایەكە یەكتا دانین، تەڤی بەرپرسیارییا زانستی، من خوە ژێ نەدا پاش.. هتد".

هەر لەو ساڵەشەوە، هەوڵمدا، نووسینی كوردی بەئەلفوبێی لاتینی، لەباشووری كوردستاندا بخەمە برەو. لەسلێمانی، بەهاوینان، وانەی تایبەتیم بەخەڵك دەگوتەوەو، لەكەركووك و هەولێریش قوتابیەكانم فێری ئەو ئەلفوبێیە دەكرد. لەبیرمە، خودێلێخۆشبوان، عەلی عەسكەریو جەبار جەباری لەكەركووك (1956-1957) دوو قوتابی زۆر چالاك و بەپەرۆشبوون لەم رووەوە. لەهەولێریش، پاش ئەوەی لەگەڵ مامۆستا مەلا عەبدولحەمید ئیسماعیل، یادی بەخێر بێ، لیژنەی پێشخستن و خزمەتی زمان و وێژەی كوردییمان لەقوتابخانەی دوانێوەندیی هەولێر دامەزراند (1960-1961)، مومتاز حەیدەری، یەكێك بوو لەو قوتابیانەی كەزۆر هەوڵیدەدا زانیاریی خۆی لەبارەی زمان و وێژەی كوردییەوە بەهێز بكا. مامۆستایان مەجید ئاسنگەرو بورهان بەرزنجیو عومەر ساقیو حسەین رەشوانیش، یادیان بەخێر بێ، پشتیوانیاندەكرد.

وەك لەمەوبەر، لەوتاری نێوبراوی "كوردو كێشەی زمان"دا باسمكردووە، لەنێوەراستی ساڵی 1985دا، واتە بیستویەك ساڵ لەمەوبەر، ئێمە، چەند زانستەكارێك لەئەوروپا، بنیاتی ئەكادیمیایەكمان دانا بەنێوی "ئەكادیمیای كوردی بۆ زانست و هونەر"، بەڵام نەك هەر بۆ زمان، بەڵكو بۆ هەموو بەشەكانی زانست و هونەر. چۆنكە ئەكادیمیا هەیە، تەنێ سەر بەیەك بابەتە، ئێمە ویستمان گشتی بێ، وەك ئەكادیمیا بەنێوبانگەكانی جیهان (بۆ شارەزایی خوێنەرەوە، دەقی بەرنامەو كارنامەی "ئەكادیمیای كوردی بۆ زانست و هۆنەر" بەزمانی كوردی لەژمارەی داهاتووی "میدیا" بڵاودەكرێتەوە)، ئەوەبوو، هەر لەو وتارەدا، باسی ئەوەشم كرد، كەچۆن حیزبحزێنە كەرەكان و دوكاندارانی رامیاری (سیاسەت) كەوتنە دژمان، چۆنكە پێیانوابوو، ئەمە بازرگانییەكی مشەیە، بەڵام كە بۆیان دەركەوت، نەخێر، ماندوو بوون و بەختكردنی پارەو كات و وزەیەو، ئەوەش نە ئامانجی وانەو، نەكەری ئەو بارەشن، ئەوجا، وەك بەفرەكەی پار توانەوەو، ئەوەبوو پاش ئەوەی دوكتۆر شەفیق قەزاز، بۆ ماوەی چوار ساڵ كرا بەسەركردەی "كۆڕ" لەهەولێر، ئەویش هەرچی بەڵێنێكی داپێم لەبارەی چاكسازیی كۆڕەوە، نەیبردەسەر. ئێستەش، كەسانێك هەن، كەهێندێكیان، لەكۆنە یاساوڵەكانی كۆڕی بەغدان، كەهەتا ئەوڕۆش هەر لەوێن، مەگەر لەترسی كوشتن و برین لەوێ نەمابن، ئەمانە دەیانەوێ رێككەوتنی پارتیو یەكێتی بكەنە بیانوو و، دەڵێن، كۆڕی هەولێر "یەكێتی" تێدا نییە، وەك ئەوەی كۆڕی زانیاری "بەرەی نیشتمانی"، یان، پەرلەمانێك بێو، دەبێ نوێنەری هەموو حیزبەكانی تێدابێ، كەدیارە، زانست لەسەر ئەو بنچینەیە دانامەزرێو، بێجگە لەوەش، لەكۆڕی زانیاری هەولێریشدا ئەندامی سەر بەیەكێتی تێدا هەیەو، ئەو كۆڕەی هەولێر، بەقانوون دامەزراوە، لەلایەن پەرلەمانی هەردوو حیزبەكەوە، كەئەوە، بەبڕیاری حكوومەت، یان هەر دەسەڵاتدارێك هەڵناوەشێتەوە، ئەگەنا، قانوون دەبێتە چێشتە قولێی مندالآن. بەڵام دەكرێو دەبێ كۆڕ فراوان بكرێو، نێوی كۆڕی زانیاریی كوردستان" بگۆڕدرێ "بەئەكادیمیای كوردی بۆ زانست و هونەر"، ئەوەش بەبڕیاری ئەو كەسانەی كە ئەندامی كۆڕن و، ئەوجا سووت لەبەرنامەو كارنامەی "ئەكادێمیای كوردی بۆ زانست و هونەر" كە لەسوێد دامەزراوە وەربگرن و، هەوڵبدەن زانایانی كوردی پارچەكانی دیكەی كوردستان و ئەوروپاو ئەمریكا، وەك ئەندامی پەیامنێر وەربگیرێن و، بەهیچ جۆرێ نابێ رێبدرێ بەوانەی هاوكاری رژێمی بەعسی بوون، بكەونە نێو ئەكادێمیاوە. خۆزگە، كاربەدەستانی كورد، چارەنووسی ئەم "كۆڕ"ەشیان نەدەكرد بەچارەنووسی "قوربانیانی ئەنفال" و "گەلكوژی لەكورد". ئەوەتا سبەینێ كە 21ی ئابەو یەكەمین رۆژی "دادگاییكردنی كێشەی ئەنفال"ە، لەباتی ئەوەی دەوڵەتی عێراق، بدەنە دەست دادگەیەكی نێونەتەوەیی، دەچن نوێنەرەكانی ئەو دەوڵەتە، كە

سەددام یەکێکە لەهەزارانیان، دەخەنە بەر دادگەیەکی دەوڵەتی عێراق خۆی، ئەو دەوڵەتەی کە لەڕێی نوێنەرەکانییەوە گەلکوژی لەکورد کردووە، ئەگەرنا سەددام، بەهێزی خۆیو خزمەکانیو حیزبەکەی، ئەوەی لەکورد نەکردووە، بەڵکو بەهێزی دەوڵەتی عێراق و لەشکری عێراق و پۆلیسی عێراق و ئاسایشی عێراقو دیپلۆماسیێتیی عێراق و دارایی عێراق، ئەوەی لەکورد کردووە. جا ئەگەر، سەددامو شەشەکەی دی، ملیان بکرێ بەپەتدا، ئەوە تۆڵەو نرخی ئەو گەلکوژییە نییە کە لەکورد کراوە. هەر گەلێکی بێ دەوڵەتی دیکە، ئەوەی لێبقەومایە، ئەوڕۆ لەجیاتی ئەوە، دەوڵەتێکی بۆ خۆی بنیاتدەنا.

بەرلین 2006/8/20

میدیا، **ژ** 255، 2006/8/29

شارێکی نەروێج (خەڵاتی یەکسانی) بەکچێکی کورد دەبەخشێ

"شیلان شۆڕش، وەك شمشێرێکی هەڵکێشراو، بەڕووی چەوساندنەوەی ژناندا"

ئەگەر سەرنجێکی ژیانی ژنانی ئەم جیهانە بدەین، دەبینین ژن لەنێو هەموو نەتەوەو گەل و وڵاتێکدا، بەشێوەیەك لەشێوەکان، بەشخوراوە، بەڵام رادەو جۆری ئەم بەشخوراوییە، بەپێی بارودۆخی ژیانی ئابووری‌و کۆمەڵایەتی‌و ئایینی‌و، چەشنی بیرکردنەوەی خەڵکەکەی‌و، نەریت و قانوونی ئەو شوێن و سەردەمە دەگۆڕێ، کەژن تێیدا ژیاوەو دەژی. بۆ وێنە "ئەگەر لەکوردستان، لەم ساڵانەی دواییدا، لەساڵێکدا 500 ژن لەلایەن کەسوکاریانەوە کوژرابن، یان بەئاگری پرێمز خۆکوژییان کردبێ، یان سووتێندرابن، سایان لەسەر خۆشەویستیی "رێبەندکراو" (ممنوع)، یان کردەوەی سێکسی نائاینی، یان دژایەتیکردنی بەشوودانی بەزۆر، ئەوا، لەوڵاتێکی وەك ئەڵمانیادا، لەساڵێکدا، سەتان ژن، لەلایەن پیاوانەوە، سا، یان لەبەر دڵپیسیی پیاوان، پەلامار دەدرێن، یان دەستدرێژیی سێکسی دەکرێتە سەریان و، هێندەك لەو ژنانەش، لەو بوارانەدا، لەلایەن دەستدرێژکەرانەوە دەکوژرێن. رۆژنامەکانی ئەوروپاش پڕن لەو دەنگوباسانە. بەڵام ئەوە هەیە، ئەمان ئەو کردەوانەی خەڵکەکەی خۆیان، ناکەن بەهەرا، وەك ئەوەی کە پیاوێکی کورد، ژنەکەی، یان خوشکەکەی خۆی لەئەوروپا دەکوژێ. هۆی ئەمەش، بەزۆری، لەبەر ئەوەیە، کەژن لەئەوروپا، لەسەر کاری سێکسیی ئازادانە، ناکوژرێ، چۆنکە سێکس لەوڵاتە ئەوروپاییەکاندا ئازادەو، بەپێی قانوون و نەریتی کۆمەڵگە، سزای لەسەر نییە. ئەمە لەکاتێکدا، کە پەلاماردانی ژنان، یان زۆرکردن لێیان بۆ کاری سێکسی، یان کچ بەشوودان بەنابەدڵیی خۆی، سزای سەختی لەسەرە. لێرە، کە ژنێك، یان کچێك، دەستدرێژیی سێکسی دەکرێتە سەری، ئەوا، لەلایەن کەسوکاریەوە، ناکوژرێ، لەبەرئەوەی گوایە"ئاوڕووی تکاوە"، یان"بێبنکراوە"، بەڵکو لەلایەن کەسوکارو کۆمەڵگەوە، بە زۆرلێکراو دەدرێتە قەڵەم و، دەبرێتە لای دوکتۆری رەوانناسی‌و، خزمەتی دەکرێ‌و، هەوڵدەدرێ کارکردو تەزووی ئەو تاوانە سووکبکرێ لەسەر گیانی. لەگەڵ ئەمەشدا، ژن، لەکۆمەڵگەی رۆژئاواییدا، لەگەلێك رووەوە، بەشخوراوە، بەتایبەتی، لەباری ئابوورییەوە (بۆ وێنە، ئەو پارەیەی کەژن بۆ راپەڕاندنی هێندەك کار وەریدەگرێ، کەمترە لەو پارەیەی کەپیاو وەریدەگرێ، هەر بۆ ئەو کارە) هەروەها، لەبارەی دەسەڵاتەوە (بۆ وێنە: ژمارەی ئەو پیاوانەی پلەو پایەی دەسەڵاتیان پێدەدرێ، بە بەراورد لەگەڵ ژمارەی ژنان بۆ ئەو پلەو پایانە، یەکجار کەمە).. بێجگە لەوەش، ژن لەئەوروپا، کە بەتەنێ دەمێنێ، رەوشی ژیانی یەکجار خراپ دەبێ‌و، هەست بەبێکەسی دەکا، چۆنکە شیرازەی پێوەندارێتیی بنەماڵەیی‌و خزمایەتی، هێندە بەهێز نییە وەك لەرۆژهەڵات.

ئێستە، ئەگەر سەرنجێکی مێژوویی، تەنانەت سەرپێیش، بگرینە شوێنی ژن لەکۆمەڵگەی مرۆڤایەتیدا، دەبینین ژن هەر زۆرلێکراو و چەوساوە بووە، بۆ وێنە: کەهۆزێك لەشەڕدا بەسەر هۆزێکی دیکەدا زاڵبووبێ، هۆزی زاڵبوو، یەکسەر پەلاماری ژنانی هۆزی ژێرکەوتوویان داوە، ئەگەرچی، ئەو ژنانە لەشەڕیشدا بەشدار نەبوون. کە دەوڵەتێکی ملهۆریش، نیشتمانی دەوڵەتێکی بێهێزی داگیر کردبێ، یەکسەر، سەربازەکانیان، پەلاماری ژنانی وڵاتی داگیرکراویان داوە. با، دوور نەڕۆین، دەستدرێژیکردنە سەر ژنانی کورد، لەلایەن رژێمی عەرەبیی عێراقەوە، لەکاتی ئەنفالداو، فرۆشتنیان بەرژێمی عەرەبی میسرو عەرەبی کەنداو، نموونەیەکی گچکەی ئەوەیە.

نموونەیەکی دیکەی سادەو زیندووی رۆژانەش ئەوەیە، کاتێك کە پیاوانی گەلانی رۆژهەڵات، با، ساڵانی ساڵیش لەئەوروپا ژیابن، کە لەیەکێك تووڕەبن، دەستبەجێ دەستدەکەن بەباسی ئامرازی سێکسی خوشك، یان ژنی ئەو کەسە، ئەگەرچی، ئەو ژن و خوشکە، نەلەوێ ئامادەن و، نەئاگاشیان لەناکۆکیی ئەوانە هەیە. ئەمە، ئەوە دەگەیێنێ، کە سووکایەتیکردن بەژن، بەشێکە لەرەوشت و خوو و جۆری بیرکردنەوەی ژمارەیەکی زۆر لەگەلانی جیهان، کەئادەمیزاد، هەروا بەهاسانی رزگارینابێ لێی. ئەم سووکایەتیکردنەش، لەپاڵ رشتنی خوێنی ژناندا، بەتایبەتی، لەکوردستان، لەم ساڵانەی دواییدا، یەکجار پەرەی سەندووە، کەدیارە، کارکردی رژێمی شیعەگەرێتیی ئێران، کەچوارچێوەیەکە بۆ شۆڤێنیزمی کەمایەتیی فارس، دژ بەکوردو گەلانی ژێر دەستی ئێران، رۆڵێکی بەرچاوی هەبووەو هەیە لەم تاوانانەدا. ئەوجا، وەنەبێ هەر ئاین بکرێ بە بەڵگە بۆ کەنەفتکردنی ژن، بەڵکو شان بەشانی ئەوەش، بەڵگەی واسەیر سەیر دەهێنرێتەوە، کەمرۆڤ سەری سووڕ دەمێنێ. بۆ وێنە: جارێکیان لەکۆبوونەوەیەکی فارسەکاندا ئامادە بووم، کە لەبارەی مافی ژنەوە قسە دەکرا، فارسێکی ریشنی رەزاگران، بەسمێڵێکەوە کە لەپەتی شەڕەسەگ دەچوو، روویکردە من و گوتی: ژن و پیاو چۆن جیاوازییان نییە؟ گوتم: نابێژم جیاوازییان نییە. دیارە، لەبارەی نێرێتی و مێیێەتییەوە هەیانە، بەڵام دەبێژم لەئازادیدا دەبێ یەکسان بن. گوتی: جیاوازیی نێوانیان رێ بەو یەکسانییە نادا". گوتم کام جیاوازی؟، گوتی"زۆر شت". گوتم: وەك چی؟ گوتی: "باشە، ژن دەتوانێ بەپێوە میزبکا"؟ گوتم:" راستدەکەیت. شانازییە بۆ سەگ و کەر کەبەراوەستانەوە میز دەکەن، نەك بەچیچکانەوە".

شایانی باسە، لەم 20–30 ساڵەی دواییدا، سا یان لەئەنجامی زۆرداریی داگیرکەرانی کوردستان، یان، لەئەنجامی هەژاریو بێکاری، یان لەئەنجامی نەبوونی هیچ جۆرە ئازادییەك، یان لەئەنجامی چاولێکەرییەوە، جەماوەرێکی فرە، لەژن و پیاوی کورد، رەڤیانە دەرەوەی وڵات و، بەتایبەتی ئەوروپا. پرانیی ژنان و کچان، لەگەڵ خێزانەکانیان هاتن و، کەمەیەکی کەمیش بەتەنێ. هەر لەئەورووپاش، گەلێك کچ لەدایکبوون و، چوونە بەر خوێندن و کارکردن و، تێکەڵبوونیان لەگەڵ کۆمەڵگەو کولتووری رۆژاوایی، گەلێك کێشەی لەنێوان هێندەك لەو ژن و کچانە، لەگەڵ مێردو کەسوکارەکانیان، هێنایە کایە، هەتا وایلێهات، هێندەك لەو کچانە، بەدەستی باوك و براکانیان کوژران و، ئەم تاوانانەش بوونە بابەتی باسی رۆژانەی دەزگەکانی راگەیاندنی گشتی بۆ پەلاماردانی کورد،تاکار گەیشتە ئەوەی کەکێشەی کوشتنی ژن "لەسەر شەرەف"، بکرێتە کوتەکێك بەدەست دوژمنانی کوردەوەو "ژنکوژی" بکەنە "بەشێك لەکولتووری کورد". ئەمە لەکاتێکدا کەرۆژنامەکانی ئەوروپا پڕن لەباسی دەستدرێژیکردنە سەر ژنان و، ئەوەتا، ژن لەئێران و عەرەبستانی سعوودی، بەرد باران دەکرێن، یان، ملیان دەکرێ بەپەتدا لەسەر سووکە پێوەندییەکی سێکسی. لێرەدا، ئەو پرسیارە دێتە گۆڕێ. باشە، ئەگەر، لەباکوورو رۆژهەڵات و رۆژاوای کوردستان، کورد هیچ دەزگەیەکی خۆیی نییەو گیان و سەرو ماڵی بەدەست ترك و فارس و عەرەبەوەیە، ئەی خۆ ئەمە پانزدە ساڵە لەبەشێکی باشووری کوردستاندا، حکوومەتێکی کوردستانیی خۆیی هەیە، بۆچی نەماندی رێ‌و شوێنێك دابنێ بۆ بەربەرەکانێی ژنکوژی‌و سزادانی ئەوانەی کەکچ بەزۆر بەشوو دەدەن و دەستدرێژی دەکەنە سەر ژیان و لەش و گیانی ژنان، یان، هیچ نەبێ، سنوورێك بۆ ئەوانە دابنێن کەپیاوان لەدژی ژنان هاندەدەن، بە بەڵگەی کۆنە پەرستانەی بێوەجانە؟

لە هەمووش ناخۆشتر ئەوەیە، کەژمارەی ئەو ژنە کوردە هۆشیارە رۆشنبیرانەی کە لەئەوروپا دەژین و هەست بەکەنەفتیی ژنان دەکەن و بەر بەرەکانێی ئەو رەوشە ناهەموارە دەکەن، یەکجار کەمە. چۆنکە زۆربەی زۆری ژنان، یان هەر خەریکی کاروباری ماڵەوەن، یان لەگەڵ ئەو حیزبانە هاودەنگن کەمێردەکانیان نێزیکن لێیانەوە، یان، هێندە بەرچاو تەنگن بەرامبەر بە یەك، هیچ هاوکارییەك لەنێوانیاندا دروست نابێ. بەداخەوە، بەدەگمەن هەڵدەکەوێ، کچێك یان ژنێك، بەشێوەیەکی سەربەخۆ، چاکی کردبێ بەلاداو کەوتبێتە خزمەتی کێشەی ژنان، کە بەر لەهەمووشتێك کێشەی ئازادی‌و یەکسانییە.

یەکێك لەو کچە ئازاو بەجەرگ و تاکهەڵکەوتووانەی، سەرەرای هەموو کۆسپ و بەرهەڵست و هەڕەشەو گوڕەشەیەکی مێشکپووتان، گۆی هونەری لەم مەیدانەدا بردووەتەوە، شیلان شۆرشە کە ئەمساڵ لەرۆژی جیهانیی ژناندا بەرزترین خەڵاتی نەرویجی وەرگرت، وەك پاداشتێکی ئەو خزمەتە گەورانەی کەبۆ ژنی کوردو ژنی بیانی کردووە، ئەوەش "خەڵاتی یەکسانییە" کەیەکێکە لەو خەڵاتە بەرزانەی لەنەرویج دەدرێ بەکەسانی هەڵکەوتوو.

بەپێی رۆژنامەکانی نەرویج(*)، لەو رۆژەدا لەشاری بێرگن Bergen، سەتان کەس کۆبووبوونەوە. جێگری پارێزگاری بێرگن، خانمی مۆنیکا مێلان، "خەڵاتی مافی یەکسانی"ی پێشکێشی شیلان شۆرش کرد. هەر بەپێی هەواڵی رۆژنامەکان، شیلان لەو کاتەدا بەدەم فرمێسکی خۆشییەوە گوتی: "هیوام وایە گەلێك ژنی دیکەی کورد بێنە مەیدان و، هەر لەماڵ نەمێننەوەو کاری دەرەوە بکەن و، لەباری ئابوورییەوە خۆیان سەربەخۆکەن". رۆژنامەی BT لە 2006/3/8دا دەنووسێ ..شیلان، بەدەم چەپڵەی خەڵکەوە دەبێژێ "ژیان لەنەرویج بۆ ژنی بێگانە زەحمەتە، بەڵام هیوا هەیە.. شایانی باسە، ئەم خەڵاتە دەدرێ یان بەتاکەکەس، یان بەرێکخراوو کۆمەڵە. شیلان ئەمساڵ ئەو خەڵاتەی وەرگرت بەرامبەر ئەو هەموو خزمەتەی کەبۆ ژن کردوویەتی. کریستینە رۆوە Kjerstine Roe سەرۆکی هەڵبژێردراوی دەزگەی مافی یەکسانی دەبێژێ: گەلێك پێشنیازمان بۆ هات کەخەڵاتەکە بدەین بەکەسی دیکە، کەکاری چاکیان کردووە. بەڵام شیلان کاری بەنرخی کردووە، بۆیە خەڵاتەکەمان داپێی". چەند رۆژنامەیەکی نەرویجی ئەم هەواڵەیان بڵاو کردووەتەوە. (سەرنجی رۆژنامەی BT رۆژی 2006/3/8 بدە). شیلان رەشید ئەحمەد، کە لەدەزگەی راگەیاندنی گشتیی نەرویجدا، بەشیلان شۆرش ناسراوە، لەسلێمانی لەگەڕەکی شێخ محێدین لەدایکبووە. هەر لەچوار ساڵییەوە چووەتە قوتابخانە. لەقوتابخانەی سەرەتایی "رازاوەی تێکەڵاو" و نێوەندیی "ڤیانی کچان" لەگەڕەکی مەجیدبەگ خوێندوویەتی. لەبەر کێشەی رامیاری نەیتوانیوە قوتابخانەی دوانێوەندی لەکوردستان تەواو بکا. لەساڵی 1993دا بووە بەئەندامی پارتی کۆمۆنیستی کوردستان هەتا مانگی 10ی 1995، ئەوجا وازی لەم حیزبە هێناوەو، وەك خۆی دەبێژێ، لەبەر ئەوەی بیروڕای جیاوازی هەبووە لەگەڵ رێبازی ئەم حیزبە. بەڵام لەو ماوەیەدا کەئەندام بووە، شەست ئەندامی بۆ ئەو حیزبە پەیدا کردووە. لەساڵی 1998دا بۆ ماوەیەك لەگەڵ کوردانی باکوور هاوکاریکردووە، بەڵام وازی لەوانیش هێناوە، لەبەر جیاوازی بیروبۆچوون. لەمانگی تەمووزی 1998دا لەکوردستان هەڵهاتووە بۆ نەرویج و، لەوێ قوتابخانەی دوانێوەندی تەواو کردووەو لەزانستگە دەستیکردووە بەخوێندن. زمانی نەرویجی زۆر بەباشی فێربووەو، تێکەڵ بەسیاسەتی وڵاتی نەرویج بووەو، لەساڵی 2002دا

چووەتە بەرەی یەکگرتووی سۆری نەرویج"ەوە، کەحیزبێکی سۆسیالیستی نەروێجییەو، لەو حیزبەدا دوو ساڵ بەرپرسیاری کاروباری ژنان بووە لەشاری بێرگن. هەر لەساڵی 2002دا بووە بەئەندام لەرێکخراوی "یارمەتیی خەڵکی نەرویج NPA" کەئەمە کۆمەڵەیەکی خێرخوازییە. بێجگە لەوەش ئەندامی ئەمنستی ئینتەرناشنال و رێکخراوی ژنانی نەروێجە.

شیلان لەنەرویج بەشێوەیەکی شێلگیر خەریکی خزمەتکردنی ژنی کوردو ژنانی بێگانە بووە. لەبارەی زمانەوە، وەك وەرگێر لەخزمەتیاندا بووەو لە 2001دا، لەدژی "کوشتنی ژن بۆ کرینەوەی ئاوڕوو" وتاری لەرۆژنامەکانی نەرویج دا بلاّوکردووەتەوە. چەند جار پارەی بۆ رێکخراوی NPA کۆکردووەتەوە کەئەم رێکخراوە لەکوردستانیش لقی هەیەو کار دەکاو، پارەکەی ناردووە بۆیان. هەروەها یارمەتی بۆ رێکخراوی "ئاسوودە"ش ناردووە کە لەسلێمانی بۆ پارێزگاریی لەژنان تێدەکۆشێ. لەگەلێك رێپێوانda، لەدژی پەلاماری رژێمی ترك بۆ سەر کوردستان و بۆ مافی پەنابەران لەنەرویج و بۆ پاراستنی زمانی دایك و دژ بەپێشێلکردنی مافی ژن و دژ بە داخستنی کەمپی پەنابەران و، لەساڵیادی کیمیابارانی هەڵەبجەو، گەلێك بۆنەی دیکەدا چالاکی نواندووە. چەندان سەمیناری رێکخستووە لەبارەی مافی ژنان و دژ بەزۆر بەشوودانی کچان و بۆ برینەوەی مافی خانەنشینی بۆ ژنان و، هەوڵدان بۆ گۆرینی قانوونی نەرویج لەم بارەیەوەو، گەلێك وتاریشی لەبارەی مافی ژنانەوە لەرۆژنامەکانی نەروێجدا نووسیوە. هەر لەم بوارەشدا، یارمەتیی ژنانی تەنیا و بێکەسی داوە، لەوانەی کە لەبەر زۆرداریی مێردەکانیان لێیان جیابوونەتەوەو، بێ پەنا ماونەتەوە، شیلان ئەمانەی بردووە بۆ سەنتەری پاراستنی ژنان کە بە "کریسیە سەنتەر" Bergen krisesenter بەنێوبانگە. هەروەها ژمارەیەکی زۆر لەکچانی کوردی پاراستووە کە تەمەنیان لەنێوان 15–20 ساڵیدا بووەو، کەسوکاریان ویستوویانە بەزۆر بیاندەن بەشوو. بێجگە لەمەش، لەکێشەی دادگەیی 70 پەنابەردا کەمافی مانەوە (**إقامة**)یان نەبووە، کاریکردووەو بردوونی بۆ لای رۆژنامەوانان، بۆئەوەی لەسەر باسەکەیان بنووسن و، پارەی بۆ پارێزەرەکان (محامی) کۆکردووەتەوە، تا بەرگرییکەن بۆ ئەو پەنابەرانە. یەکێك لەو کێشانەی کەنێزیکەی 20 جار لەرۆژنامەدا باسکراوە، مانگرتنی ژن و پیاوێکی ئێرانی بوو، کەدوو مانگ مانیان لەنانخواردن گرت. شیلان ئەو دوو مانگە رۆژی 8 دەمژمێر بەخۆڕایی کاریدەکرد بۆیان. هەر لەئەنجامی ئەم هەوڵ و تەقەلاّیەوە، 3 ژن کە دەبوو رەوانەی ولاّتی خۆیان بکرێنەوەو ژیانیان لەمەترسیدا بوو، مافی مانەوە درایێیان و، ئێستەش شیلان کار دەکا بۆ گەیشتن بەمافی ئەوانی دیکە. لەبارەی منداڵیشەوە، شیلان خزمەتی هەیە، خانووی بۆ گەلێك منداڵ گرتووە کە لەزەورو زۆنگی باوك و دایکیان رایانکردووەو، هەوڵیشی داوە بیانخاتە قوتابخانەو پارێزەری گرتووە بۆیان. کۆرسی وەرزش و مەلەی خۆڕایی بۆ ژنان وەدەستهێناوە. شیلان، لەپاڵ ئەم هەموو کارە بەنرخانەشدا، ئەندامێکی چالاکی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستانە.

ئەم چالاکیانەی شیلان، سەرەنجی دەزگەی راگەیاندنی گشتی لەنەرویج بۆ خۆی راکێشاوە. هەتا ئێستە پتر لە 155 جار لە وتووێژی رادیۆیی و تەلەفیزیۆنی و رۆژنامەییدا بەشداریکردووە. وەك رۆژنامەی رۆژاوای شاری بێرگنBergen BY Avis لە وتووێژیکدا لەگەڵ شیلان دەبێژێ "شیلان وەرگێرو سەرۆکی رێکخراوی دێمۆکرات و سەربەخۆی ژنانی کوردە لەهۆرەلاند لەنەرویج". بەبۆنەی وەرگرتنی خەلاّتی مافی یەکسانییەوە کە لەلایەن کۆمۆنی بێرگنەوە دراوە پێی، رۆژنامەی Bergen BY Avis نەروێجی لە 2006/4/30دا وتوێژێکی لەگەڵ شیلان کردووەو دەنووسێ" شیلان شۆرشگێرانە لەدایکبووەو لەولاّتی خۆی خەباتیکردووە دژی ئەو بارە نالەبارەی کە لەوێ بووەو، ئێستەش لەنەرویج شەڕو تێکۆشانی لەپێناوی مافی ژنانی بێگانەدا خستووەتە سەرشانی خۆی". کەرۆژنامەوان لێیدەپرسێ: "ئەم خەلاّتە چی دەگەیێنێ لای تۆ؟ شیلان دەبێژێ: "ئەمە هیواو هاندانێك و بەڵگەیەکە بۆ ئەوەی کەتوانیومە بیروڕای خۆم بگەیێنم بەخەڵك". لێرەدا شیلان یارمەتی باوکی لەبیر ناکا، کە لەخەباتکردنیدا بۆ مافی ژنان زۆر پشتگیریکردووە. لەبەر ئەوەی حەزی بەسەر داپۆشین و خۆ بەکەمگرتن نەکردووە، لەکاتی چوونە قوتابخانەیدا لەسلێمانی، گەلێك قسەی ناشرینیان داوە بەگوێدا. شیلان گەلێك شتی خوێندووەتەوە، هەر لە قورئانەوە هەتا پەرتۆکە مارکسییەکان. بەکورتی، شۆرشگێرێك بووەو ویستوویەتی (لەکۆمەڵگەدا) گۆرانێك بهێنێتە کایە. لەبەر ئەوە دژایەتیکراوەو، چاو خراوەتە سەریو، هەوڵی فراندنی دراوە. ئەوجا ماوەیەك چووەتە شاخ بۆ بەرگری لە ولاّتەکەی، هەر چەندە دایك و باوکی بەوە رازینەبوون. پاش ماوەیەك هەوڵی راکردنی داوە، بەلاّم گیراوەو خراوەتە گرتووخانە. کە لەولاّت رایکردووە، نەیویستووە بچێتە بێرگن (نەرویج)، کەچی تووشی بووە بەتووشی ئەوێوە". کەرۆژنامە نووسەکە دەپرسی لێی، بۆچی حەزی لەنەرویج نەکردووە، لەوەرامدا دەبێژێ: "خەڵکی نەرویج زۆر راستگۆ نەبوون. ئەوە منی دوچاری ناهومێدیکرد، چۆنکە هیچ چاوەڕێی ئەوە نەبووم" بەلاّم شیلان وەك رۆژنامەکە دەبێژێ "هەر زوو هەست بەوە دەکا کە ئەو ئازادییەی لەنەرویج هەیە، یەگجار بەنرخە. ئەو دەتوانێ لێرە بیروڕای خۆی بێپێچو پەنا دەربڕێ. کەبچێتە دەرەوە، کەس چاو ناخاتە سەریو، دەرفەتی ئەوەشی

هەیە بخوێنیٚو کاریش بکا". ڕۆژنامەوان دەنووسیٚ "شیلان کچێکە حەزی لەفێربوونەو بەقسەی خۆی، بەسیٚ مانگ پلەی Eی تەواو کردووەو بەپێنج مانگ زمانی نەروێجی فێربووە. ڕاستییەکەی، نەروێجییەکەی شیلان بیٚ کەموکوڕییە". لەوەرامی پرسیارێکی ڕۆژنامەکەدا، بۆچی شیلان بەکێشەی مافی ژنانەوە خەریکە" شیلان دەبێژیٚ: "کە دەمدی ژنی کورد، بۆ مافی خۆیان کار ناکەن، ئەوە زۆر کاریدەکردە سەرم". شیلان باسی بارودۆخی خراپی ژیانی ژنی کورد دەکا کە دەکوژرێن و دەسووتێندرێن و کەسیش لەسەریان هەڵناداتیٚو دەبێژیٚ ژنی کورد پێویستی بەپشتگیرییە". ڕۆژنامەکە لەسەر باسەکە دەڕواو دەنووسیٚ: "کە ڕێکخراوی ژنان دروستکرا، شیلان هەڵبژێردرا بەسەرۆك". ڕۆژنامەکە درێژە بەقسەکانی دەداو دەنووسیٚ "شیلان هێندە خەریکی ڕامیاریە هەموو کاتێك هەر باسی ڕامیاری دەکا، بۆ هەموو کەسێك کەبیەویٚ گوێبگریٚ لێی. تەنانەت، ئەگەر پیاوێك بیەویٚ باسی خۆشەویستی بکا لەگەڵی، ئەو شانێك هەڵدەتەکێنیٚ بۆیو، باسی سیاسەت دەکا. چۆنکە سیاسەت لێیەوە نێزیکترەو، گرنگترین شت لەلای لە ژیانیدا ئازادییەو، لەیلازانا کە 15 ساڵ لەزینداندا بوو، بەنموونەیەك دادەنیٚ بۆ خۆی. شیلان بەڕۆژنامە نووسەکە بەڵێن دەدا، کە بەر لەوەی بمریٚ شوێنەوارێك بۆ خۆی بەجێبهێڵیٚ".

ئەزژی لەکۆتایی ئەم وتارەدا هیوام وایە شیلان تەندروست و تەمەندرێژ بیٚو نموونەی لەنێو ژنانی کورددا فرەبیٚ لەپێناوی گەیشتن بەکۆمەڵگەی ئازادو یەکساندا.

* ئەم ڕۆژنامانە باسیانکردووە: (BA) Bergen Avis (ڕۆژنامەی بێرگن) (BT) Bergen Tidende کاتی بێرگن (ڕۆژنامەیەکی سەرتاسەرییە)، Bergen BY Avis (ڕۆژنامەی شاری بێرگن) Bergen Kommune (وێب سایدی کۆمۆنی بێرگن) Norsk Riks Kring Kasting NRK (میدیای وڵاتی نەرویج 2006/3/8) TVN (تەلەفیزیۆنی نەرویج 2006/3/8).

بەرلین 2006/9/18

میدیا، ژ 259، 2006/9/26

کۆڕی زانیاری کوردستان (*)
لەژێر مەترسی کودەتای تەوافوقی حیزبیدایە

سالح قادر- هەولێر/ دوای دوولەتبوونی ئیدارەی کوردستان، سەرجەم وەزارەت و دەزگاکانی لای هەردوو ئیدارەی هەولێر، هاوتاکانیان لە سلێمانی دامەزرێندران و بەپێچەوانەشەوە، تەنانەت سەندیکاکانیش بوون بە دوو بەشەوە، تاکە دەزگا کە هاوتاکەی لەسلێمانی نەبێت کۆڕی زانیاری کوردستان بوو.

ماوەیەک بەر لەئێستا دەنگۆی هەڵوەشاندنەوەو سەر لەنوێ دامەزراندنەوەی کۆڕی زانیاری کوردستان یەکێك بوو لە بابەتە گەرموگوڕەکان، بەو پێیەی ئەو کۆڕە لەلایەن ئیدارەی پێشووی هەولێر دامەزراوەو دەبێت ئەندامانی ئیدارەی پێشووی سلێمانیشی تێدا بێت، واتە کۆڕی زانیاری ئەندامەکانی بە تەوافوق لەنێوان پارتی و یەکێتی دابنرێن، بەڵام ئەندامانی ئێستای کۆڕی زانیاری ئەو گۆڕانکارییە بە ترسناك دادەنێن، ترسی ئەوەیان هەیە دەزگاکە، بەو شێوەیە لە دەزگایەکی ئەکادیمیی ناحیزبییەوە ببێتە دەزگایەکی حیزبی بەهۆی سەرلەنوێ دامەزراندنەوەی لەسەر بنچینەی تەوافوقی حیزبییەوە. جگە لەمەش هەوڵی دانانەوەی کۆڕی زانیاری کورد لەبەغدا هەیەو هەوڵدەرەکان کە ئێستا دەستەیەکیان بەسەرۆکایەتی عەرەبێك دامەزراندووە دەیانەوێ کۆڕ ببنەوە بەغدا. پرۆفیسۆر د.جەمال نەبەز لەوتارێکی دا لەبارەی کۆڕی زانیاری کوردستان کە لەژمارە (255)ی 2006/8/29ی (میدیا) بڵاوکرایەوە رەخنەی لەو کەسانە گرت کە هەوڵدەدەن کۆڕ ببەنەوە بەغدا.

ئەو دەزگا کوردییە دوای رێککەوتننامەی ئاداری 1970ی نێوان حکومەتی بەغداو شۆڕشی کوردستان دامەزرا، بەڵام دوای نوشستی شۆڕشی ئەیلول، حکومەتی بەعس ئەم دەزگایەی کردە بەشێك لە مەجمەعی عیلمی عێراق بەناوی دەستەی کوردییەوە. دوای راپەڕینی 1991 دەزگاکە بەبڕیاری ژمارە 37ی پەرلەمانی کوردستان لە رۆژی 1997/12/28 بڕیاری دووبارە دامەزراندنەوەی دراو یاسای بۆ دەرچوو. لەساڵی2000دا خولی یەکەمی کۆڕ لە خانوویەکدا لەگەڕەکی راپەڕین دەست بەکار بوو، ئێستا دەزگاکە لەنێو تەلارێکی قەشەنگی سێ نهۆمی تایبەتی خۆیدایە لەسەر شەقامی هەڵەبجە لەشاری هەولێر.

ژمارەی ئەندامانی کۆڕی زانیاری 13 کەسن، بەپێی ئەو یاسایەی لە پەرلەمانی کوردستاندا بۆ کۆڕی زانیاری دانراوە، دەکرێ ژمارەی ئەندامانی بۆ 21 کەس زیاد بکرێ، هەر کەسێکیش ببێتە ئەندام لەو دەزگایە بە ئەندامی هەمیشەیی دادەنرێت، تەنیا لە حاڵەتێکدا نەبێت کە خۆی واز لە ئەندامێتی کۆڕ بهێنێت، جگە لەمەش دەزگاکە چەند ئەندامێکی شەرەفی هەن وەك "د.ئیسماعیل بێشکچی، ئەحمەد هەردی، د.جەمال نەبەز، ئۆردیخانی جەلیل و د.کەمال مەزهەر"، هەروەها کۆمەڵێك ئەندامی یاریدەدەریشی هەیە، جگە لەمەش چەندین کەسی دیکە لەنێو لیژنەکانی کۆڕی زانیاریدا هەن، کە لیژنەکانیش بریتین لە "لیژنەی گۆڤار، لیژنەی فەرهەنگ، لیژنەی زمان و زانستەکانی، لیژنەی رێزمان، لیژنەی ئەدەب، لیژنەی زاراوە، لیژنەی دەستنووس، لیژنەی پێداچوونەوە بەتابلۆکانی پایتەخت، لیژنەی چاپ و بڵاوکردنەوەو لیژنەی مێژوو".

ئەندامانی کۆڕی زانیاری لەئاخاوتنەکانیاندا بۆ (میدیا) جەختیان لەسەر ئەوە کردەوە، کە سەرەڕای گرفتی دارایی، توانیویانە لەماوەی ئەو 6 ساڵەدا کاری باش ئەنجامبدەن و، نزیکەی 26 کتێبیان بە چاپ گەیاندووەو 4 ژمارەشیان لەگۆڤاری "ئەکادیمی" دەرکردووەو 8000 کتێبیان کڕیوە، سەرەڕای بەستنی چەند سیمینارو کۆنفرانسێك. ئەوان لەکاتێکدا ئەو قسەیە دەکەن، کە دەزگاکە رووبەڕووی رەخنەی زۆری نووسەران و رۆشنبیران و تەنانەت خەڵکی ئاساییش دەبێتەوەو رەخنەی ناچالاکی و بێ بەرهەمی لێدەگیرێ.

د.کوردستان موکریانی سەرۆکی کۆڕی زانیاری کوردستان، لەبارەی ئەو رەخنانەی لە گۆڤارو رۆژنامەکاندا ئاراستەی کۆڕ دەکرێن دەڵێت ئێمە پێمانخۆشە رەخنە بگیرێت، بەڵام رەخنەکان بابەتانەو زانستانە بن. سەرۆکی کۆڕ گوتی "ئەو رەخنانەی لە کۆڕی زانیاری دەگیرێن، زیاتر لەلایەن کەسانێکە کە نازانن ئەرکی کۆڕی زانیاری کوردستان چییە، هەروەها هەندێك کەس لەوانە بابەتیان هێناوە بۆ کۆڕی زانیاری و بابەتەکەیان بۆ چاپ نەکراوە، دواتر هێرشی توندیان کردۆتە سەر کۆڕی زانیاری، هۆی لەچاپنەدانی بابەتەکانیشیان بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە لێکۆڵینەوە نەبووە، چونکە ئەو بابەتانەی لێرە چاپ و بڵاودەکرێنەوە دەبێت لێکۆڵینەوە بن، یان لەبواری فەرهەنگ و ئینسکلۆپیدیا بن".

موکریانی لەخولی دووەمی کۆڕی زانیاری لەرۆژی 2004/12/25 بە زۆرینەی دەنگ بووە سەرۆکی کۆڕ. کوردستان بڕوانامەی دکتۆرای لەساڵی 1977 لەئەنستیتۆی رۆژهەڵاتناسی سەر بەئەکادیمیای سۆڤێتی، لەبواری سینتاکس (رستەسازی) وەرگرتووە. ئەو پێیوابوو هەڵوەشاندنەوەی کۆڕی زانیاری کارێکی سەختە "کۆڕی زانیاری بەبڕیارێکی یاسایی لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەوە دامەزراوە، هەڵوەشاندنەوەشی هەر دەبێت بەبڕیارێکی یاسایی بێت، جا بۆیە هەڵوەشاندنەوەی کارێکی سەختە، لەرووی یاساییەوە ناکرێ کۆڕی زانیاری هەڵبوەشێتەوە". ئەو لەبارەی ئەو دەنگۆیانەی لە ئارادان وەکو دامەزراندنەوەی کۆڕی

زانیاری لەبەغداو هێنانەوەی د.شەفیق قەزازی سەرۆکی پێشووی کۆڕو کردنەوەی بە سەرۆك‌و دانانی ئەندامەکانی کۆڕ بەڕێککەوتنی پارتی‌و یەکێتی، گوتی "ئێمە تائێستا بەفەرمی هیچ شتێکمان بۆ نەهاتووە، ئەو دەنگۆیانەشمان هەر لەدەرەوە بیستوە".

سەرەڕای بوونی چەند کەسانێکی ئەکادیمی لەناو کۆڕی زانیاری کوردستان، بەڵام ئێستاش ژمارەیەك خەڵك هەن لەدەرەوەی کۆڕن‌و کەسانی زۆر ئەکادیمیش بوون، کە هەندێکیان لەژیاندا نەماون، لەکاتی دامەزراندنەوەی کۆڕی زانیاری کوردستان داوایان کردبوو بێنە ناو کۆڕەوە، لەوانەش مامۆستا مەسعود محەممەد، هەروەها مەلا جەمیل ڕۆژبەیانی کە بەر لەپرۆسەی ئازادی عێراق لەلایەن بەعسەوە تیرۆر کرا. کوردستان موکریانی لەبارەی ئەو دوو کەسەوە گوتی "مامۆستا مەسعود محەممەد مەرجی هەبوو بۆ ئەوەی ببێتە سەرۆکی کۆڕ، مەرجەکەشی ئەوە بوو کە ئەو وەکو سەرۆکی کۆڕ دەسەڵاتی سەرۆکی ئەنجوومەنی وەزیرانی هەبێت‌و ئەندامانی کۆڕیش دەسەڵاتی وەزیریان هەبێت، ئەوەش لەیاسای کۆڕی زانیاریدا نییە، هەرچی مەلا جەمیل ڕۆژبەیانییە، کاتی دامەزراندنەوەی کۆڕی زانیاری، چەند نامەیەکی بۆ مەلا شوکر مستەفا ناردبوو، بەڵام مەلا شوکر هانی نەدابوو بێت بۆ ناو کۆڕی زانیاری کوردستان".

"نووسینگەی فیل بۆ فرۆشتنی جام‌و بۆیاخ. داماك عەقارییەکان یەکەم شێوازی ژیانی گەورە بەبڵندی لە ئوردون. خواردنگەو گەسی پورتوقالە،.... هتد" ئەمە حالی زمانی کوردییە لەسەر چەند تابلۆیەکی دوکان‌و نووسینگەکانی هەولێر، سەرەڕای بوونی چەندین تابلۆی دیکە بە زمانی عەرەبی. کۆڕی زانیاری کوردستان لیژنەیەکی تەرخانکردووە بۆ پێداچوونەوە بەو تابلۆیانە، سەرۆکی کۆڕ لەبارەی کاری لیژنەکە گوتی "ئێمە چەند بنەمایەکمان داناوە کە ئەو تابلۆیانە یەکەم شت دەبێت بەزمانی کوردی بن، ئەگەر خاوەنەکەی ئارەزوو بکات بە ڕێنووسی لاتینی بینووسێت، ئەو ڕێسایانەمان داوەتە ئەو شوێنانەی ناو دەبەخشن وەکو وەزارەتی ڕۆشنبیری‌و شارەوانی‌و قایمقامیەت، بەڵام بەداخەوە ڕۆژ بەڕۆژ ناوی زۆر سەیر دەبینین لەناو شاری هەولێر". ئەو گلەیی لەلایەنە پێوەندیدارەکان کرد کە ڕەچاوی ئەو ڕێسایانەی کۆڕی زانیاری ناکەن لەکاتی ناو بەخشیندا "هەرچەندە هەموو لایەنەکان نوێنەریان لەناو لیژنەکەی ئێمەدا هەیە، بەڵام هیچیان پەیوەست نین بە بڕیاری لیژنەکە، تەنیا وەزارەتی ڕۆشنبیری نەبێت، ئەو وەزارەتە کاتێك ناوێك دەدات نامەیەکمان بۆ دەنێرێ".

یەکێك لە گرفتە دیارەکانی کۆڕی زانیاری کوردستان لەمساڵدا نەبوونی بودجە بوو، هەرچەندە کۆڕی زانیاری بۆ بودجەی 2006 سەرەتا داوای 400 ملیۆن دیناری کردبوو، بەڵام بڕە پارەکە کەمکرایەوە بۆ 200 ئینجا بۆ 100و دواجاریش بۆ 50 ملیۆن دینار. ئەندامانی کۆڕ پێیانوایە نەبوونی بودجەیەکی تەواو پێویست گرفتی زۆری بۆ دروست کردوون بەتایبەتی بۆ چاپکردنی بەرهەم‌و سازدانی فیستیڤاڵ‌و سیمینارو کۆنفرانس، موکریانی سەبارەت بەمە گوتی "ئێمە داوامان کرد، بەڵام نازانین بۆچی بۆمان سەرف ناکەن، هۆکارەکە لەلای ئەوانە".

گرفتی ڕێنووسی کوردی، یەکێکە لە گرفتەکان کە تائێستا یەکلایی نەبۆتەوە، کۆڕی زانیاریش نامیلکەیەکی بۆ ڕێنووسی یەکگرتووی کوردی چاپ کردووە، کە کاتی خۆی لەلایەن حکومەتەوە بۆ دەزگاو فەرمانگەکان لەکۆڕ کرایەوە. د.کوردستانی سەرۆکی کۆڕی زانیاری کوردستان پێیوابوو ڕێنووس کێشەی هەرە گەورەیە لەلای کورد "هەر کەس بەئارەزووی خۆی بەجۆرە ڕێنووسێك دەنووسێت، ئەگەرچی ئێمە ڕێسایەکمان بۆ ڕێنووسی کوردی داناوە، بەڵام زۆر زەحمەتە لەلایەن هەموانەوە پەیڕەوبکرێت، پێویستە ئەو ڕێنووسە لە قوتابخانەکانەوە دەست پێبکات".

بەپێی یاسای کۆڕ دەستەی سەرۆکایەتی کۆڕ لە سەرۆك‌و جێگرو سکرتێر پێکدێت، بەڵام ماوەیەکە کۆڕی زانیاری بێ سکرتێرە، کوردستان موکریانی لەبارەی نەبوونی سکرتێرەوە گوتی "ئەو ئەندامانەی کە ئێستا لە کۆڕی زانیاری کوردستانن توانای ئەوەیان هەیە ببنە سکرتێری کۆڕ، داواشیان لێکراوە، بەڵام کەسیان ئامادە نەبوو ببێتە سکرتێر، من وای دەبینم لەبەر مووچەو شوێن گۆڕینە".

د.عەبدوڵڵا یاسین ئامێدی، لەساڵی 2000دا بڕوانامەی دکتۆرای لەبارەی ئەدەبی بەرگریی کوردی وەرگرتووەو لەخولی دووەمی کۆڕی زانیاری لەساڵی 2004دا بەجێگری سەرۆکی کۆڕی زانیاری کوردستان هەڵبژێردراوە. د.عەبدوڵڵا هەمان بۆچوونی سەرۆکی کۆڕی هەبوو، کە هەندێك کەس لەبەر ئەوەی بەرهەمیان لە کۆڕی زانیاری چاپ نەکراوە بۆیە ڕەخنە لە کۆڕی زانیاری دەگرن‌و ئەوەشیگوت "هەندێك کەس هەیە دەیەوێت بێت پێگەی خۆی لەکۆڕی زانیاری قایم بکات، بەڵام بەپێی یاسای کۆڕ ئەو کەسانە مافی ئەندامبوونیان نابێت لە کۆڕ، بۆیە دێن ڕەخنە لە کۆڕی زانیاری دەگرن". ئامێدی باسی لەوە کرد کە کۆڕی زانیاری تائێستا چەندین کاری کردووە لەبواری زاراوەو فەرهەنگ‌و لێکۆڵینەوەی مێژوویی، بەڵام کەس ئاماژەی بەو بابەتانە نەداوەو

ڕەخنەی لێ نەگرتوون "داوامان لە ڕۆشنبیران کردووە هەر تێبینییەکیان هەیە لەسەر بەرهەمەکانی کۆڕی زانیاری بۆمانی ڕەوانە بکەن، بەڵام هیچ کەسێك تائێستا ڕەخنەی لەو بەرهەمانە نەگرتووە".

دوای ڕووخانی بەعس هەوڵێك هەبوو بۆ دامەزراندنەوەی کۆڕی زانیاری کورد لە بەغدا بێ ئەوەی ئەوە لە بەرچاو بگرن کە کۆڕ لەپایتەختی کوردستان هەیە وەك داننەنانێك بە کۆڕی زانیاری کوردستان لە هەولێر. هەوڵەکەش بەتایبەتی لەلایەن د.کەمال مەزهەرو محەممەدی مەلا کەریمو چەند کەسێکی دیکەوە بوو لەبەغدا. د.کەمال مەزهەر خۆی لە هەڤپەیڤینێکی تەلەڤزیۆنیدا باس لەو هەوڵە دەکاتو دەڵێ دوای لە د.بەرهەم ساڵح کرد بۆ ئەوەی هاوکاریان بکات لە دامەزراندنەوەی کۆڕی زانیاری کورد لەبەغدا، بەڵام دواتر وەك خۆی دەڵێ لەسەر ڕاسپاردەی نێچیرڤان بارزانی داوای لێکراوە کە واز لەو هەوڵە بهێنێتو بێت خزمەتی کۆڕی زانیاری کوردستان بکات لە هەولێر، بۆیە د.کەمال دەستبەرداری هەوڵەکانی بووە. هەر لەو هەڤپەیڤینەدا باسی لەوەش کردووە، کە کەس داوای لێنەکردووە بێتە کۆڕی زانیاری کوردستان. د.عەبدوڵڵا بێئاگایی خۆی لەو مەسەلەیە نیشانداو گوتی "من ئاگاداری ئەو مەسەلەیە نیم، بەڵام بەپێی زانیاری خۆم لەکاتی دامەزراندنەوەی کۆڕی زانیاری پەیوەندی بەو زاتە بەڕێزانە کراوە بەتایبەتی ئەوانەی ئیشیان لە بەغدا بوو، کە بێن بەشداری لە دامەزراندنەوەی کۆڕی زانیاریدا بکەن، بەڵام ئەوانە لەبەر ئەوەی پێگەو پایەی تایبەتی خۆیان هەبوو لە بەغدا تاڕادەیەکیش لایەنگری بەعس بوون، ئیشو کاریان زۆر بە باشی بەڕێوە دەچوو، ڕژێمی بەعسیان بە باشتر دەزانی، چونکە ئەو کات چارەنووسی کوردستان دیار نەبوو، بۆیە نەهاتنە کوردستان، دوای ڕووخانی بەعس، کە هیچ بەرژوەندییەکیان نەما، ئێستا بە پەرۆشن ببنە ئەندامی کۆڕ".

د.کەمال مەزهەرو محەممەدی مەلا کەریم ساڵی ڕابردوو جارێکی دیکە دەستیان کردەوە بە هەوڵەکەیان. دکتۆر عەبدوڵڵا داخباری خۆی دەربڕی لەو کارەی ئەوان کە ئێستا لە بەغدا ئەنجامیانداوە، کە ئەویش دامەزراندنی دەستەیەکی کوردیی سەر بە مەجمەعی عیلمی عێراق لە بەغداو گوتی "لە هەموو وڵاتێکدا تەنیا یەك کۆڕ هەیەو لقیشی نییە، بەڵام جێگەی داخە ئەو برادەرانەی بەغدا دەستەیەکی کوردییان لە کۆڕی زانیاری بەغدا دامەزراندۆتەوەو ئەوەی سەرپەرشتی دەستەکەش دەکات کەسێکی عەرەبە بەناوی (محمد العبیدی) کە یەك وشەی کوردی نازانێت، کۆمەڵێك لە ئەکادیمیانو ڕۆشنبیرانی کورد چوونەتە ناو ئەو دەستەیە، ئەوەش سەرپێچییە لەیاساکانی کۆڕی زانیاری".

ئامێدی پەسنی هەڵوێستی د.جەمال نەبەزی دا لەبارەی کۆڕی زانیاری کوردستانو گوتی "بۆچوونەکانی مامۆستا جەمال نەبەز ڕاستگۆییان پێوە دیارەو لۆجیکیانە بۆ مەسەلەکە چووەو پێویستە لایەنی پەیوەندیدار بابەتەکەی بە هەند وەربگرن، چونکە کەسێکی زۆر بە ئەزموونە".

یەکێك لەو دەنگۆیانەی کە باسدەکرێت هێنانەوەی دکتۆر شەفیق قەزازە بۆ کردنەوەی بە سەرۆکی کۆڕ، قەزاز لە خولی یەکەم بە سەرۆکی کۆڕ هەڵبژێردرا، بەڵام لەخولی دووەمی کۆڕ نەیتوانی دەنگ بە دەستبهێنێت، ئامێدی لەبارەی دەنگۆی هێنانەوەی قەزاز بۆ کوڕی زانیاری کوردستان گوتی "ڕێزمان هەیە بۆ د.شەفیق کە 4 ساڵ سەرۆکی کۆڕ بوو، بەڵام لەبەر ئەوەی شارەزایی لە تایبەتمەندێتی کۆڕدا نەبوو، بۆیە نەیتوانی بەپێی پێویست کۆڕ بەگەڕ بخات، دوای ئەوەی لە هەڵبژاردنی خولی دووەم دەرنەچوو، کۆڕی بەجێهێشت، لەو ماوەیەشدا ئێمە بەردەوام پاداشتەکانمان بۆ ڕەوانە دەکرد وەکو ئەندامێك لەئەندامانی کۆڕی زانیاری، بەڵام لەڕۆژی 2006/1/9 داوایەکی ئاراستەی سەرۆکی کۆڕ کرد کە واز لە ئەندامێتی کۆڕی زانیاری دەهێنێت، لەڕۆژی 2006/2/1 بەزۆرینەی دەنگی ئەندامان داواکەی پەسەند کراو پەیوەندی بە کۆڕی زانیاری کوردستانەوە نەما". بەپێی یاساکانی کۆڕ هەر ئەندامێك لە سێ کۆبوونەوەی ئەنجوومەنی کۆڕ بەبێ هۆ ئامادە نەبێت ئەوا مافی ئەندامێتی کۆڕی لێدەسەندرێتەوە، د.عەبدوڵڵا لەبارەی ئامادەبوونی د.شەفیق قەزاز لە کۆبوونەوەکانی خولی دووەمی کۆڕی زانیاری گوتی "لەکۆبوونەوەکان ئامادە نەدەبوو، بۆ یەك دوو کۆبونەوە نامەی ئاراستە کردین، کە کاری هەیە یان سەفەری کردووە، بەڵام لەدوای ئەوە بەبێ پیشاندانی هیچ هۆیەك ئامادەی کۆبوونەوەکان نەدەبوو". بەپێی یاسای کۆڕ بێت هەر کەسێك واز لە کۆڕی زانیاری بهێنێت مافی گەڕانەوەی نییە، ئامێدی گوتی "لەناو یاسای کۆڕی زانیاری ئاماژە بەوە نەدراوە کەسێك واز لە کۆڕی زانیاری بهێنێت بگەڕێتەوە، بەڵام کەسێك بە ئارەزووی خۆی بە داوایەکی ڕەسمی واز لە ئەندامێتی کۆڕ بهێنێت مافی گەڕانەوەی نییە".

هەرچەندە کۆڕ پێشترو ئێستاش چۆڵ نەبووە لە ئەکادیمیانی سلێمانی، بەڵام بەپێی قسەی جێگری سەرۆکی کۆڕ، لەکاتی دامەزراندنەوەی کۆڕی زانیاری داوا لە خەڵکانی سەر بەئیدارەی سلێمانی کراوە کە بەشدار بن لە دامەزراندنەوەی کۆڕ، بەڵام ئەوان مەسەلەکەیان دواخست بۆ دوای یەکگرتنەوەی هەردوو ئیدارەکە، ئامێدی گوتی "ئێمە لەلایەن خۆمانەوە بەڕێز د.شەفیق قەزازمان ڕاسپاردبوو بۆ ئەوەی پەیوەندی بە جەماعەتی سلێمانی بکات، ئەویش بەکاری خۆی هەڵسا تەنانەت لەگەڵ خودی مام جەلالیش

دانیشت، بەڵام ئەوان مەسەلەکەیان بۆ یەکگرتنەوەی دوو ئیدارەکە دواخست، ئێستاش ئێمە لەگەڵ فراوانکردنی کۆڕی زانیاریداین، بەڵام نەك بەناوی حیزبایەتی، چونکە مخابنە دەزگایەکی ئەکادیمی وەکو کۆڕی زانیاری ململانێی حیزبایەتی تێدا بکرێت".

زۆرجار گلەیی ئەوە لە کۆڕی زانیاری دەکرێت کە خەڵکی پارچەکانی دیکەی کوردستانی تێدا نییە لەکاتێکدا ئەوە لە حەفتاکاندا هەبوو، لەو بارەوە د.عەبدوڵڵا گوتی "ئەگەر بمانەوێت خەڵکێك لە باکووری کوردستان یان لە رۆژهەڵات یان کوردێکی ئێریڤان بکەینە ئەندامی کۆڕ، دەبێت ماڵی لە کوردستان بێت، چونکە دەبێ پەیوەندی راستەوخۆی بە کۆڕی زانیارییەوە هەبێت، ئەمەش ناکرێت، بەڵام وەکو ئەندامی یاریدەدەرو ئەندامی شەرەف چەند کەسێکی پارچەکانی دیکەی کوردستانمان وەرگرتووە".

بەدران ئەحمەد حەبیب، ئەندامی کارای کۆڕی زانیاری کوردستان باسی لەوە کرد، کە ئەویش ئەو دەنگۆیانەی بیستووە کە لەبارەی هەڵوەشاندنەوەی کۆڕی زانیاری بڵاوبوونەتەوەو گوتی "ئەو دەنگۆیانەی لەبارەی گۆڕانکارییەکان بیستوومانە هەڵوەشاندنەوەی کۆڕی زانیارییە، بەڵام ئەگەر گۆڕانکارییەکان بەگوێرەی ئەو دەنگۆیانە بێت کە هەیە، پێموانییە گۆڕانکاری باش بێت، چونکە ئەوەی ئێستا لە حکومەت هەیە بریتییە لە یەکگرتنەوەی داوو دەزگاکان، شتێك نییە ناوی هەڵوەشاندنەوە بێت، بۆچوونی ئێمە لەگەڵ فراوانکردنی کۆڕی زانیاریدایە نەك هەڵوەشاندنەوەی"، بەپێی قسەکانی ئەو ئەندامەی کۆڕ بواری فراوانکردنی کۆڕی زانیاری هەیە ئەویش بەپێی یاسای کۆڕ "بەپێی یاسای کۆڕ ئەنجوومەنی کۆڕ لە 15 ئەندام پێکدێت، بەڵام ئێستا 13 ئەندامە، ئێمە داوامان کرد کە پێداچوونەوە بە یاساکەدا بکرێت‌و ئەو 15 کەسە بکرێتە 21 کەس‌و کرا، بۆیە ئێستا کۆڕ دەتوانێت 8 ئەندامی دیکە وەربگرێت، ئەو خەڵکانەی ئێستا لە کۆڕی زانیارین زۆر بە دامەزراندنی کۆڕەوە ماندوو بوونە، ئەز بەڕاستی نازانم ئەو خەڵکە بەرێ بکرێت، یاسای کۆڕیش رێگە نادات، چونکە ئەندامێتی کۆڕ هەمیشەییە، یەکێك ببێتە ئەندامی کۆڕ ئەندامێتی لێناسێندرێتەوە".

لەبارەی ئەو کەسانەی کە دەنگۆی ئەوە هەیە کە بهێنرێنە ناو کۆڕی زانیاریەو، ئایا لەکاتی دامەزراندنی کۆڕی زانیاری داوایان لێکراوە بێنە ناو کۆڕی زانیاری، بەدران گوتی "زۆربەی ئەو کەسانەی وەکو دەنگۆ ناوەکانمان بیستوون بێنە ناو کۆڕی زانیاری کوردستان پێش رووخانی بەعس بەشێکی زۆریان داوایان لێکراوە، کە بێن ببنە ئەندامی کۆڕ، بەڵام خۆیان نەهاتن، سەیرو سەمەرەکە لەوەدایە هەتا سەددام مابوو ئامادە نەبوون بێن ئێستا دەیانەوێ بێن".

بەدران ئەحمەد وتارەکەی د.جەمال نەبەزی لەبارەی کۆڕی زانیارییەوە بە باشی نرخاندو گوتی "من زۆر پشتیوانی لەو بۆچوونەی مامۆستای رێزدارو پایەبەرز د.جەمال نەبەز دەکەم، راستە ئیدارەی هەولێر کۆڕی زانیاری دامەزراند، بەڵام ئەندامەکانی لەسەر لیستی حیزبی نین، تەنیا من پارتیم لە کۆڕی زانیاری دا، رەنگە خەڵکانی سەر بە حیزبەکانی دیکەی تێدابێت"، هەروەها لەدرێژەی قسەکانیدا گوتی "دەزگایەکی ئەکادیمی بە خەڵکی سەربەخۆ هیچی پێنەکری بە خەڵکی حیزبی چی پێدەکرێ".

بەدران ئەحمەد، کۆڕی زانیاری کوردستان بە "پەرلەمانی زمانی کوردی" ناو دەبات، بۆیە پێیوایە دەبێت یەك دەزگا هەبێت بڕیار لەسەر زمانی کوردیی بدات "ئەگەر چەند دەزگایەك هەبێت یەك لە هەولێرو یەك لە سلێمانی‌و یەکێکی دیکە لە دیاربەکرو یەکێکیش لە بەغداو یەکیش لە ئەوروپا، مەسەلەکە نابێتە یەکگرتنی زمانی کوردی، دەبێتە پارچە پارچە کردنی زمانی کوردی". ئەو بەگومانەوە دەڕوانێتە ئەو دەستە کوردییەی لە بەغدا دامەزراوەو دەڵێت "هەولێر پایتەختی کوردستانە چ عەجەب کۆڕی زانیاری لە بەغدا بێت، لەکاتێکدا هەموو توانا رۆشنبیرییەکان لە کوردستانن، هەمووشیان تواناکارییەکانی زمانی کوردی لە هەولێرە بۆیە دەبێت کۆڕی زانیاری کوردستان لە هەولێر بێت، ئەو دەستەیەی لە پشت دروستکردنی کۆڕی زانیارییە لە بەغدا بەرای من دەستێکی ئەمین نییە لە مەسەلەی زمانی کوردی، دەستێکی گومانلێکراوە".

بەدران ئەحمەد کە خاوەنی نامیلکەی رێنووسی یەکگرتووی زمانی کوردییەو، نامیلکەکە لەلایەن کۆڕی زانیاری چاپکراوەو دەزگای ئاراسیش چاپی کردۆتەوە، لەو بارەوە گوتی "راستە من ئەو نامیلکەیەم داناوە، بەڵام کەس کاری پێنەکرد، هەرچەندە پێویستە بڕیارەکانی کۆڕی زانیاری بێ چەندو چوون بن، بەڵام کەس رەچاوی ناکات، تەنانەت ئەندامانی کۆڕیش پابەند نین بە رێنووسی نووسینی کۆڕ".

لەبارەی ئەو رەخنانەی لە کۆڕی زانیاری دەگیرێن، بەدران وەڵامێکی جیاواز لە سەرۆك‌و جێگری سەرۆکی کۆڕی هەبوو و گوتی "بەشێکیان راستن، بەشێکیان راست نین، بەشێکیان راستن کە دەبێت کۆڕ دەزگایەکی کاراتر بێت، دیارە ئەوەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە کۆڕ ئیمکانیاتی ماددی لەبەردەست نییە، لەهەمانکاتدا کۆڕ هیچ دەسەڵاتێکی نییە، ناتوانێ شت بسەپێنێ، بۆ نمونە لەبارەی

زمانی راگەیاندنو پرۆگرامەکانی خوێندن هەتا ئێوارە قسە بکەیت کەس بە گوێت ناکات، لەبەر ئەوەی ئەوانەی گلەیی لە کۆڕ دەکەن، با گلەیی لە خۆیان بکەن، کە هیچ شتێك بە قسەی کۆڕ ناکەن". ئەو ئەندامە کارایەی کۆڕ ئەو پرسیارە دەوروژێنیٚو دەپرسیٚ "باشە دەزگایەك کەس بەقسەی نەکات گلەیی چی لێدەکرێت؟".

ئەو، کەموکوڕییەکانی کۆڕی زانیاریو نزمی ئاستی گۆڤارەکەی بەستەوە بەئاستی رۆشنبیریو لێکۆڵینەوە لە کوردستانداو گوتی "زۆرجار باس لەوە دەکرێت کە کۆواری ئەکادیمی ئاستی بەرز نییە، ئەزیش لەگەڵ ئەوەدام، کۆواری ئەکادیمی کە بابەتی لێکۆڵینەوەی ئەدەبیو مێژوویو زانستی بلاودەکاتەوە، بەلاّم کە کۆوارەکە ئاستی بەرز نییە مانای وایە لێکۆڵینەوە لە کوردستاندا لەو ئاستەدایە، ئەگەر نا بابەتێکم پیٚ بڵیٚ لە کۆوارێکی دیکە بلاو کرابێتەوە، خۆزگەی بۆ بخوزای لە کۆواری ئەکادیمی کۆڕی زانیاری هەبووایە".

میدیا، ژ 262، 2006/10/17

(*)- ئەم وتارە، هەر چەندە وتاری من نییە وەی "میدیا" خۆیەتی، بەلاّم لە بەر ئەوەی پێوەندییەکی راستەوخۆی بە وتارەکەی منەوە هەیە لە بارەی "کۆڕی زانیاریی"یەوە، وامبە باش زانی لێرەدا چاپیکرێتەوە (جەمال نەبەز)

کوردستانێکی تەقولەقو جیهانێکی شڵەقاو

سەتەی بیستەم؛ سەتەیەك بوو کە دوو جەنگی گشتی (کە بەجەنگی یەکەمو دووەمی جیهانی بەنێوبانگن)و، چەند جەنگێکی هەرێمی (لەوانە، جەنگی یەکەمو دووەمو سێیەمی "کەنداو")ی بەخۆیەوە دی. هەرچەندە لەماوەی سەت ساڵی رابوردوودا، جوگرافیای گەلێك وڵاتو دەوڵەتو ئیمپراتۆریَتی، هاتنە گۆران، بەڵام مۆرکی دیاری ئەو سەتەیە ئەوەبوو، کە دوو کامپی دژ بەیەك؛ هاتنە کایە، هەر یەکەیان بەسەرۆکایەتیی زلهێزێکو، هەر زلهێزێکیش، چۆکی لەسەر چارەنووسی بەشێك لە گەلانی سەر زەوی دادابوو. کامپی یەکەمیان؛ کامپی سەرمایەدارێتیی دەوڵەتی بوو، بەنێوی کۆمۆنیستیی یەوە، بەسەرۆکایەتیی یەکێتیی سۆڤیێتو، کامپی دووەمیشیان؛ کامپی سەرمایەدارێتیی تایبەتی بوو، بەنێوی جیهانی ئازادەوە، بەسەرۆکایەتیی ئەمریکا. کامپی یەکەمیان کەپێیدەگوترا؛ کامپی رۆژهەلآت، سیستەمێکی دیکتاتۆرانەی تۆتالیتێرانەی هەبوو، کامپی دووەمیشیان کە پێیدەگوترا؛ کامپی رۆژاوا، سیستەمێکی لیبرالانەی دیمۆکراتانەی هەبوو. جا؛ لەبەر ئەوەی هەردوولا؛ خاوەنی چەکی قرکەری ئەتۆمو تەکنۆلۆژیایەکی پێشکەوتوو بوون، هیچ کامێکیان زاتی ئەوەی نەدەکرد، پەلاماری ئەوی دی بدات، بەڵام "جەنگی سارد" لەنێوانیاندا، بەنهێنیی و، بەشێوەی چاوڕاو کردن لە یەکو، دزانە لەپشتەوە لەیەك سرەواندنو، ئاژاوە نانەوە بۆ یەکدی، کردەوەیەکی باوبوو. هەر لەئەنجامی هەوڵدانی هەردوولا، بۆ زۆر کردنی "هەڤاڵبەند"؛ گەلێك دەوڵەتو رێکخراوی تیرۆریست هاتنەکایە، کە هێندێکیان سەر بەمەلاو هێندێکیشیان سەر بەولا بوون. ئەوجا؛ بۆ راگرتنی ئەم دەستوپێوەندانە، هەر یەکێك لە دوو کامپە نێوبراوەکە، ناچار بوو، بە چەكو پارەو دیبلۆماسێتی؛ پشتگیریی لایەنگرانی خۆی بکاتو، چاو لە تاوانەکانی بپۆشێ. بەڵام بەم جۆرە؛ بەشێك لە زانستی تێکنۆلۆژیای چەك، کە جاران، لەلایەن ئەم دوو کامپەوە دەستبەسەریدا گیرابوو، کەوتە دەست ئەم "هەڤاڵبەند"ە زۆردارانە، کە هێندێکیان دوایی بوونە فەرمانڕەوا، وەك "تالیبان"ی ئەفغانستان، کە بە یارمەتیی ئەمریکا هاتە سەرکار. هی واشیان تێدا هەبوو، سەرچاوەیەکی نەوتی فراوانی لەبەردەستدا بوو و، لەو رێیەوە بازرگانییەکی توندوتۆڵی لەگەڵ هەردوو کامپەکە بەستبوو و، خەڵکەکەی ژێر دەستی خۆشی، بەوپەڕی دڕەندەیەتییەوە دەچەوساندەوە. هەردوو کامپەکەش، مێش میوانیان نەبوو.

شایانی باسە، لەپاڵ ئەم دوو کامپەدا، کامپی دیکەش هەبوون. بۆ وێنە: سەردەمێك بەرەی لانەگرەکان (عدم الانحیاز) هەبوو، کە یۆگۆسلاڤیای تیتۆ و میسری ناسرو هیندستانی نەهرۆ، بەڕێوەیاندەبرد، کە هیندستان خۆی خاوەنی چەکی ئەتۆم بوو. هەرچەندە، چەند وڵاتێکی سەر بە بەرەی رۆژاوا هەبوون، ئەمریکایان بەسەرکردەی خۆیان نەدەناسیو، چەند وڵاتێکی "کۆمۆنیستی"ش، وەك چینی ماوتسی تۆنگو ئەلبانیای ئەنوەری خواجا، سۆڤێتیان بەسەرکردەی خۆیان دانەدەنا، لەگەڵ ئەوەشدا، جیهانی ئەوسا؛ دوو کامپی بوو، دژ بەرێتیی نێوانیشیان درێژەیکێشا؛ تاوایلێهات، کامپی رۆژهەلآت، لەئەنجامی نەبوونی ئازادیو گیروگرۆی ئابووریو، بوونی ژمارەیەکی زۆر لەگەلانی جیاواز، لەنێو سنووری ئیمپراتۆرێتییەکەیدا، هەرەسی هێناو ماڵی چووە سەر بەشی ماڵانو لەمەشەوە، گەلێك گەلو نەتەوەی بێدەوڵەت، بێجگە لە کورد، بوونە خاوەن دەوڵەتو، تەنانەت؛ میراتبەری هێزی ئەتۆم، بۆ وێنە: کازاخستان.

بەکورتی؛ لەنێوان کامپی رۆژهەلآتو کامپی رۆژاوادا، جۆرە هاوسەنگییەك راگیرابوو. سنووری دەسەڵاتی هەردوولا؛ بەشێوەی دیفاکتۆ defacto دانی پێدا نرابوو. ئەمریکاشو سۆڤێتیش، دەیانتوانی؛ راستەوخۆ فەرمان بدەنە "هەڤاڵبەندەکانیان". بۆ وێنە: کە سەرۆکی میسر، خودیَ لێخۆشبوو جەمال عەبدولناسر، لە پایزی ساڵی 1956دا، واتە، پەنجا ساڵ لەمەوبەر، کە ئەز ئەوکاتە مامۆستا بووم لە کەرکووکو، ئەو رۆژانەشم باش لەبیرە، کەناڵی سوێسی کردە ملکی دەوڵەتی میسر، ئەوەبوو فەرەنساو بەریتانیاو ئیسرائیل، هەرسێکیان پێکەوە، پەلاماری میسریان داو، ئاگری جەنگ هەڵگیرسا. سەرۆککۆماری ئەو دەمەی ئەمریکا ئایزنهاوەر، لەبەر هێندەك هۆ، کە ئێرە جێی باسکردنیان نییە، داوای لە هەر سێ دەوڵەتەکە کرد کە زوو لەشکرەکانیان بکێشنەوەو، ئەوانیش پاش چەندان نامەو تەلەفۆنو پاڕانەوە؛ کە هیچ سووتیان نەبوو، ناچارمان لەشکرەکانیان بکێشنەوەو، بچنە ژێر باری بێئاوڕووی خۆیانو، دڵی ئەمریکا نەیەشێنن. هەروەها هەر لە پایزی ئەو ساڵەدا (1956) تۆپو تانکی یەکێتیی سۆڤێت، بەسەرۆکایەتیی نیکیتا خەرەشۆف، گەلی راپەڕیوی هەنگاریای لەخوێندا خنکاندو، هێزی ناتۆش فزەی لێوەی نەهات. ئاشکرایە، کە هەر لەشکری سۆڤێت بوو، لەساڵی 1968دا شۆرشی گەلی ئازاو بوێری چیکۆسلۆڤاکیای بەشێوەیەکی دڕندانە کوژاندەوەو، بەرەی رۆژاواش لە چەند وتارێکی رۆژنامەو رادیۆو Tv بەولاوە، هیچ هەڵوێستێکی دیکەی نەنواند. ئەوەش دەزانین، کە قڕکردنی کورد لەلایەن دەوڵەتە

دەستکردەکانی عەرەب‌و ترک‌و فارسەوە، پاش جەنگی یەکەمی جیهانی، واتە، لەکاتی دامەزراندنی سۆڤێتەوە، هەتا رمانی سۆڤێت، لەکۆتایی هەشتاکاندا، بە بێدەنگی هەردوو کامپ بەڕێوەچوو؛ ئەمەش، بۆ راگرتنی هاوسەنگێتیی نێوانیان بوو.

هەر لەبەر ئەو هاوسەنگییەش بوو، کە بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی گەلانی بندەست‌و نیشتمان داگیراکراو، زۆر بە زەحمەت سەردەکەوتن. چۆنکە بەرژەوەندیی هیچ لایەك لەم دووانە، رێیی بەوە نەدەدا، باری وێستا و بێتە لەقاندن‌و هەژاندن‌و، کامپی بەرامبەر لە خۆی بهرووژێنێ. شۆڕشی ئەو سەردەمەی گەلە بندەستەکان، یان لەشێوەی خۆپێشاندانی جەماوەرانەی سەرشەقامەکان بوو، وەك شۆڕشی هەنگاریا و چیکۆسلۆڤاکیا، کە بەهاسانی، بە تۆپ‌و تانك، دەکوژێندرایەوە، یان لەشێوەی شەڕی پێشمەرگەیەتیدابوو، بەپێی تاکتیکی "لێدەو راکە"، وەك شۆڕشی کوردستان‌و شۆڕشەکانی ئەمریکای لاتین، کە ئەمەش کاتێك دەیتوانی خۆی رابگرێ، کە خەڵکی ئەو نێوچەیەی شۆڕشەکەی لێهەڵدەگیرسا، لەباری لۆژستیکییەوە؛ پشتگیریی ئەو شۆڕشەی بکردایەو بیتوانیایە پشتگیریی بکا. هەر کاتێك ئەم یارمەتییە لۆژستیکییە نەبوایە، یان بڕایەوە، ئەوا شۆڕشەکە، یان لە هێڵی خۆی دەردەچوو و، دەبووە دەسکەلای ئەم‌و ئەو، یان کۆتایی دەهات. چارەنووسی شۆرشگێڕی بەنێوبانگ چێ گیڤارا، کە لەو یارمەتییە لۆژستییە بێبەش ما، نموونەیەکە بۆ ئەمە. هەر لەبەر ئەوەشە، کە داگیرکەرانی کوردستان، بەر لە هەموو شتێك، گوندەکانی کوردستان کاولدەکەن، چۆنکە ئەو گوندانە، سەرچاوەی بژێوو کانیاوی لۆژستیی شۆڕشەکانی کوردبوون. بەڵام ئەوەتە بەداخەوە، کە 15 ساڵە لەبەشێکی باشووری کوردستاندا، حکومەتی پارتی‌و یەکێتی دامەزراوە، کەچی لەباتی دروستکردنەوەی گوندەکان‌و، یارمەتیی جۆتکاران‌و ژیاندنەوەی سامانی کشتوکاڵیی کوردستان، سەوزەو ماست‌و شیرو روون‌و دۆشاوی تەماتەو تەنانەت ئاویش، لە دەرەوەی کوردستانەوە دەهێنرێن، وەك ئەوەی هەولێر هیچ کاتێك ماستی نەبووبێ‌و، لەکوردستانیشدا؛ یەك کانیاو نەبێ.

هێژای گۆتنە،کە لەسەردەمی بوونی دوو کامپەکەدا، واتە، لەزەمانی جەنگی سارددا، کارێکی یەکجار سەخت بوو، کەسێك، یان کۆمەڵێك، یان حیزبێك، خۆی بەسەربەخۆ زانیباو بیتوانیبا، لەنێوان ئەو دوو کامپەدا هەڵکا. چۆنکە لەلای ئەوانەی سەر بە کامپی رۆژهەڵات بوون، ئەوی رەخنەی بگرتایە لە کابە(کعبە)کەیان، ئەوا، گومانی ئەوەیان دەکرد لێی کە سەر بە کامپی رۆژاوا بێ، پێچەوانەکەشی هەروا بوو. ئەمە بەتایبەتی لەکوردستاندا رێسایەکی بەرچاوو لەکاردا بوو، کە بەداخەوە، زۆربەی هەرە زۆری رامیارو خوێندەوارو بگرە نەخوێندەوارەکانیشی، دەروێشانەو، بەڕاستی بێوەجانە، سەر بە بەرەی رۆژهەڵات بوون‌و، ئەوی رەخنەیەکی سووکەڵەی لەرژێمی سۆڤێت بگرتایە، ئەوا، یەکسەر بە نۆکەری ئەمریکاو بەریتانیاو ئیسرائیل دەدرایە قەڵەم‌و، ئەمەشم بە تاقیکردنەوەی تاڵ‌و تفتی خۆم زۆر بە قووڵی چێشتووە. هەرچەندە، بەرەی رۆژهەڵات، نەك هیچ خزمەتێکی بەکێشەی کورد نەکرد، بەڵکو لەگەڵ داگیرکەرانی کوردستان، یەك بە یەك‌و، بەئاشکرا هاوکاریی دەکرد. پشتگیریی سۆڤێت، بۆ ئەتاترك‌و شای ئێران‌و خومەینی‌و سەددام‌و حافز ئەسەد، بەشێکە لەمێژووی رەشی سۆڤێت. ئەمە بێجگە لەوەی کە سۆڤێت، دوو جار ئەنفالی لە کوردی کوردستانی سۆر کردو، وڵاتەکەیانی بەخشی بە ترکە ئازەرییەکانی سۆڤێت، کەچی؛ حیزبە کوردییەکان‌و دارو دەستەکانیان، ئەمەیان دەشاردەوە، یان پاساویان دەهێنایەوە بۆی‌و، رۆژنامەکان‌و نووسینەکانیان، پڕ بوون لە زوڕناژەنی‌و پەسندانی رژێمی سۆڤێت‌و کلکەکانی لەئەورووپای رۆژهەڵات‌و، رژێمی تێرۆریستی سۆڤێتیان، وەك "رزگارکەری گەلان"و "دۆستی کورد"و "قەڵای ئاشتی" دەدایە قەڵەم. ئەمەش کارێکی وایکرد؛ کە داگیرکەرانی کوردستان، بەڵگەی بەهێز بکەوێتە دەستیان بۆ چەوساندنەوەی کوردو، توانیان لەبەرەی رۆژاوای بگەهێنن، کە کورد دەسکەلای دەستی رژێمی سۆڤێتن‌و، پێویستە سەرکوت بکرێن. هەر لەئەنجامی ئەم رەوشە زیانبارەوە، نەتەوەی کورد، پەنجا ساڵ لەوە بێبەریبوو کە دۆزی خۆی بخاتە بەردەم کاربەدەستانی کامپی رۆژاواو، ئەوەش خیانەتێکە لەمێژوو، ئەگەر باسنەکرێ‌و، هەر لەبەر ئەوەش بوو، ئەز، وەك یەکەمین کورد، پەردەم لەسەر ئەم راستییە لابردو، ئێستەش، پاش ئەوەی ئارشیفە نهێنییەکانی رژێمی سۆڤێت بەرەڵا کران، رۆنبووەوە کە هەموو ئەو بۆچوونانەی کە چل ساڵ‌و پەنجا ساڵ لەمەوبەر، لەبارەی کوردو سۆڤێتەوە بڵاومکردوونەتەوە، بەتایبەتی رۆڵی سۆڤێت لە هەرەسهێنانی کۆماری کوردستان‌و ئازربایجانداو، کردنی کوردو ترکە ئازەرییەکانی ئێران بە قوربانی نەوت؛ لەلایەن ستالینەوە، راستی راست بوون. (سەرنجی نامیلکەی: کوردایەتی: بزووتنەوەو برواو رژێم" کە بە نێوی خواستەمەنی "زەردەشت"ەوە لە 1960دا، واتە 45 ساڵ لەمەوبەر بڵاومکردووەتەوە. هەروەها کۆمەڵە وتاری "الابجدیة الکردیة اللاتینیة بین دعاتها ومعارضیها" رد علی أضالیل وأباطیل جریدة "اتحاد الشعب" (ئۆرگانی پارتی کۆمونیستی عێراق) کە لەرۆژنامەی "صوت الاکراد" بەغدا 1960-1961 بڵاو کراوەتەوە بدە).

لە بیست ساڵی کۆتاییی سەتەی رابوردوودا، دوو بوومەلەرزەی رامیاری‌و کۆمەڵایەتی، لەجیهاندا روویاندا.

بوومەلەرزەی یەکەم، لەکۆتایی حەفتاکاندا بوو کە خەڵکی ئێران بەڕووی رژێمی دیکتاتۆرانەی شادا راپەڕین‌و، ئەوەبوو رژێمی شا رووخاو، کۆماری ئیسلامیی ئێرانی لێدەرچوو، لەمەشەوە ئیدیۆلۆژیی ئیسلامی، لەقاڵبی ئاینزای شیعەیەتیداو، وەك پەیامێکی

ئاسمانیی نێو نەتەوەیی، بەرەو دەرەوەی ئێران کەوتە جووڵەو، هێندەك دەسکەوتیشی لە گەلێك وڵاتدا بۆ خۆی بەدیهێنا.بوومەلەرزەی دووەمیش، دە ساڵێك دوای ئەوەو، لەکۆتایی هەشتاکاندا بوو، کە رژێمی سۆڤێت بەجارێك هەرەسیهێناو، بوو بە هۆی گۆڕینی هاوسەنگێتی لەجیهانداو، لەئەنجامدا ئەمریکا بوو بەگەورەترین زلهێزی جیهان، نەك تاکە زلهێزی جیهان.

بە رووخانی رژێمی سۆڤێت، گەلێك گەل‌و وڵات، لەکۆت‌و زنجیری کۆیلەیەتی رزگاریان بوو، بەتایبەتی ئەورووپای رۆژهەڵات‌و، تەنانەت دامەزراندنی "هەرێمی نەفرین" بەرووبووی رووخانی کامپی رۆژهەڵات بوو. ئەوجا بە یەکگرتنی هەردوو ئەڵمانیاکەو، یەکگرتنی رۆژهەڵات‌و رۆژاوای ئەوروپا، واتە، دروستبوونی بلۆکێکی گەورە بەنێوی یەکێتیی ئەورووپاوە، هێزێك دروستبوو کە بتوانێ خۆی بەرامبەر ئەمریکا راستبکاتەوە، ئەمەش بە دەستپێشکەریی فەرەنساو ئەڵمانیا هاتەدی، ئەو دوو دەوڵەتەی کە جاران پشتو پەنایان ئەمریکا بوو، بۆ پاراستنیان لە دەستدرێژیی سۆڤێت‌و، لە هیچ شتێکدا نەیاندەوێرا؛ دڵی ئەمریکا کرمێ بکەن، بەڵام ئەوەبوو لە جەنگی ئەمریکادا بەرامبەر رژێمی عێراق، دیشکەمیان لە هەڤاڵبەندێتیی ئەمریکا کردو، دەزگەی راگەیاندنی گشتیی هەردوو دەوڵەتەکەو فەرمانڕەواکانیان بووبوونە سەرچاوەی پروپاگەندەی دژ بە ئەمریکاو، بەتایبەتیی دژ بە سەرکۆماری ئەمریکا جۆرج دەبلیو بوش. ئەم هەڵوێستەی ئەڵمانیاو فەرەنسا، بوو بەهۆی هاندانی رژێمی دیکتاتۆری روسیاو چین کە بکەونە بەربەرەکانێی ئەمریکا، نەك هەر لەبارەی کێشەی عێراقەوە، بەڵکو بلۆکێکی دژ بە ئەمریکاش دروستبکەن، بۆ ئەوەی رێنەدەن؛ ئەمریکاو هەڤاڵبەندەکانی کە بەژمارە کەمن، بتوانن رێ لە ئێران‌و کۆریای باکوور بگرن کە نەبنە خاوەن چەکی ئەتۆم‌و، لەهەمان کاتدا گرێبەندی بازرگانی، بە نرخی چەند ملیاردێك، لەگەڵ ئێران ببەستن، کە بەشێکی بۆ تەواو کردنی پرۆژەی ئەتۆمیی بووشەهرە.

ئەم هەڵوێستەی هێندەك لەوڵاتانی ئەوروپا دژ بە ئەمریکا، لەپاڵ هەڵوێستی چین‌و روسیادا، بوونەتە هۆی کەمکردنەوەی هێزی ئەمریکا. بەڵام بەشێکی گوناهەکەش لەوەدا، دەوکەوێتە ملی ئەمریکا خۆی. بەر لە هەموو شتێك ناشێتیی ئەمریکا لەچارەسەر کردنی کێشەی عێراق، بەتایبەتی؛ رۆیشتن لەسەر نەخشەی کۆلۆنیالیستانەی بەریتانیا کە لەپاش جەنگی جیهانیی یەکەم، سێ نیشتمانی جیاوازی، پێکەوە درووی، بەنێوی دەوڵەتی عێراقەوە. ئەوجا نەزانی‌و ژێنەهاتیی هێندەك لە کاربەدەستانی ئەمریکا لە عێراق، بەتایبەتیی پۆل برێمەر. دوایی، لافلێدانی ئەمریکا، کە دژی تێرۆر دەجەنگێ‌و، بۆ چەسپاندنی ئازادی‌و دێمۆکراسی تێدەکۆشێ، کەچی، هەروەك رژێمی ترکیای دژ بەکورد، سەیری کێشەی باکووری کوردستان دەکاو، گوێ لە راوێژی فەرمانڕەوایانی رژێمە تۆتالیتێرەکان دەگرێ، بە تایبەتی، میرەکانی سعودیەو کەنداو،و بەمە، رێبازی "بانێك‌و دوو هەوا" دەبا بەڕێوە.

لێرەدا پێویستە جەخت لەوە بکەم، کە هەڵەو گوناهی ئەمریکا هەرچییەك بێ، دەبێ ئەو راستییەش بخەمە بەرچاو کە ئەم هەوڵدانە دژێوەی فەرەنساو ئەڵمانیا، شان بەشانی هێندەك لەسیاسەتکارە کۆنە چەپاژووەکانی ئیتالیاو ئیسپانیا وەك رۆمانۆ برۆدی‌و زەباتیرۆ، بەنیازی ئەوەی هاوسەنگێتییەك لەنێوان ئەمریکاو ئەوروپادا دروستبکەن‌و، خۆیان، گوایە لە خواردەستێتی ئەمریکا رزگار بکەن، نەك هەر ئەو هاوسەنگێتیە دروستنەکرا پێیان‌و بەس، بەڵکو بەم کردەوەیەیان جیهانیان کردە جیهانێکی شڵەقاو. ئەوەتا، دەستوەشاندن لە بەرژەوەندییەکانی ئەوروپا، لەنێو ئەوروپا خۆیدا، باسی رۆژانەی دەزگەکانی راگەیاندنی گشتییە. هەر بۆ نموونە: ئێوارێی رۆژی هەینی 2006/10/27 چەند کەسێکی دەموچاو داپۆشراو، لەگەڕەکێکی کەناری شاری پاریس، ئاگریان لە دوو پاسی گەورە بەردا و، توندوتیژیی بۆ رۆژانی دواییش هەر بەردەوام بوو. ئەم کردەوەیەش بۆ ساڵیادی راپەڕینی خەڵکی گەڕەکە هەژارەکانی پاریس بوو کە پار لەم رۆژانەداو بۆ ماوەی 3 هەفتە خۆپێشاندان درێژەیکێشاو پتر لە دە هەزار ئۆتۆمبێل‌و 300 قوتابخانەو فەرمانگەی حکوومەتی سووتێنران (رۆژنامەی بەرلینەر مۆرگن پۆست، 2006/10/28). سەرەتای مانگی ئۆکتۆبەریش، لەیەکێك لە وێستگەی شەمەندەفەرەکانی رۆژاوای ئەڵمانیا، جانتایەك دۆزرایەوە کە بۆمبایەکی تێدا چێنرابوو، کە بەرێکەوت نەتەقی، خۆ ئەگەر بتەقیایە، گۆلاوێکی خوێنی لەدوای خۆیەوە بەجێدەهێشت.

کورت‌و کرمانجی، دژایەتیکردنی هەڵوێستی ئەمریکا لە پەلاماردانی رژێمی سەددامدا، لەلایەن فەرەنساو ئەڵمانیاو هێندەك لایەنی دیکەی ئەوروپاییەوە، ئەمانی نەپاراست‌و ناپارێزێ. بێجگە لەوەش خراپەکاری‌و دەستدرێژیی چەند سەربازێکی ئەمریکایی بۆ سەر هێندەك لە گرتووەکانی ئەبو خرێب، کە بووبوو بە بابەتی رۆژانەی میدیاکانی ئەڵمانیا بۆ زراندنی نێوی ئەمریکا، زۆر درێژەی نەخایاند کە، دەستدرێژیی سەربازانی ئەڵمانی لە ئەفغانستان، لەم رۆژانەدا لە هەموو جیهاندا بڵاو بووەتەوە.رۆژنامەی بیلد Bildی ئەڵمانی باس لە هێندەك وێنە دەکا، کە سووکایەتیکردنی سەربازی ئەڵمانیا بە هێسك‌و کەللەسەری مردوو پێشاندەدەن‌و، ئەوە دەخاتەڕوو کە سەربازانی ئەڵمان، کە گوایە چوونەتە ئەفغانستان بۆ پاراستنی خەڵکی ئەوێ، کەچی؛ بە هێسکی مردوو تیپ دەچنن بەشێوەی دێڕی نووسراو (رۆژنامەی بەرلینەر مۆرگن پۆست، 2006/10/28، ل1). ئەوجا شەڕی ئیسرائیل‌و حیزبوڵڵاو شەڕی دارفوورو شەڕی تامیلەکان لە سریلانکا، بەشێکن لە لیستەی درێژی ئاژاوەی نێو جیهان .

شڵەقاندنی جیهان، بوو بەهۆی ئەوەی پووتینی رووسیا، سووت لە بێزار بوونی خەڵکەکە وەربگرێ کە لە دیمۆکراسیێتیی‌و سەربەستیی سەردەمی یەڵتسین دا، لووتیان لە دزێتی‌و جەردەیەتی‌و بەرتیل خۆری‌و بۆگەنی گەندەڵیی کاربەدەستانی هەڵپەرست پڕ بووبوو و، توانی، خۆی بکاتە کەڵەگای رووسیاو، هەستی شۆڤێنزمی رووس بهرووژێنێ‌و هەمووجۆرە ئازادییەك نەهێڵێ‌و، خەڵکەکەشی چەپڵە لێبدەن بۆی‌و ئافەرینی بکەن. راستییەکەی پووتین تاکە دیکتاتۆر نییە کە جەماوەری برسیکراو و ساویلکەو لەخشتە براو، چەپڵەلێبدا بۆی‌و، ئەویش بکەوێتە قەلاچۆ کردنی هەموو رەخنەگرێك. هەر لەسەردەمی پووتیندا، 12 رۆژنامەوان تێرۆر کران کە ئانا پۆلێکۆڤسکایا دونزاهەمینیانە. لاشەی ئانا لەرۆژی 10/8دا لە ئەپارتمانەکەیدا دۆزرایەوە. ئانا، ژ نە رۆژنامەنووسێکی ئازاو بەجەرگ بوو کە رەخنەی لە سیاسەتی پووتین دەگرت لەبارەی چەچەنستانەوە. ئانا، لە یەکێك لەوتووێژەکانیدا، باسی ئەوەی کردبوو، جارێك سەربازی رووس چەچەنییەکی موسڵمان دەکوژن، لاشەکەی بەپارەیەکی زۆر دەفرۆشنەوە بە کەسوکاری، تاکو بەپێی ئاینی ئیسلام بینێژن، بەمەش خراپەکاری‌و نامرۆڤدۆستیی لەشکری رووسی لە چەچەنستاندا خستبووەڕوو. کەواتە ئێستە نابێ سەیر بێ لامان کاتێك کە بزانین، هەڵسوکەوتی سەربازانی رووس لە چەچەنستان ئاوابێ، وەزیری دەرەوەی رووسیا "خەم بنیشێ لێی" بۆ "ئەگەری پارچە پارچە بوونی عێراق" ولەوە نارازیبێ...!! وەك چەند رۆژێك لەمەوبەر رۆژنامەکان باسیانکرد.

ئا لەم جیهانە شڵەقاوەدا، کورد دەرفەتێکی باش هەڵکەوت بۆی، کە ئەگەر سەربەخۆییشی، بەجارێك دەستنەکەوتایە، ئەوا هیچ نەبێ هێندەك لە مافە بنەڕەتییەکانی بۆ دەهاتە دی. بەڵام سەرکردەکانی حیزبەکان، کە پەنجا ساڵ بوو، فێری ئەوە بوون، هەرچییەك لەسۆڤێتەوە دەربچێ، بە "پیرۆز"و "نەتەکێن" (مصون)ی بزانن، کە ئەو رژێمە هەرەسیهێنا، بەجارێك ئەترەشیان چوو و، ئەمجارە، هانایان بۆ ئەمریکا بردو، لەو کاتەوەو تائێستە بەموو لەسیاسەتی ئەمریکا دەرنەچوون. لێرەدا، مەبەستم ئەوە نییە کە کورد دژایەتیی ئەمریکا بکەن، نەخێرو نەخێر... دژایەتیکردنی ئەمریکا، کارێکی زۆر چەوت‌و چەویڵەو، بەدڵی داگیرکەرانی کوردستانە. بەڵام، ئەگەر کورد لەسنووری رێزگرتن لە بیروڕای ئەمریکا، بۆ خۆشی جۆرە پلان‌و نەخشەیەکی خۆی هەبێ، ئەمە بەهیچ جۆرێك دژایەتیکردنی ئەمریکا ناگەیێنێ. کەسانێك کە وتارەکانی منیان لە "میدیا"دا خوێندووەتەوە، لەبارەی پێوەندیی کوردو ئەمریکاوە، کە پێش‌و پاش رووخانی سەددام نووسیومن، دەزانن هەمیشە گوتوومە کە "ئەمریکا برای باوکی کەس نییە"، زلهێزێکە کە بەرژەوەندیی ستراتیژی‌و ئابووری‌و... هتدی خۆی هەیەو بیر لەوە دەکاتەوەو،مافی خۆیەتی ئەوەبکا. دەبا کوردیش، وەك مافی خۆی، بیر لەبەرژەوەندیی خۆی بکاتەوەو کەلکێك لەم جیهانە شڵەقاوە وەربگرێ‌و، ئەوەش بخاتە بەرچاو، کە هەموو بەرژەوەندییەك، تەنێ لە دەرفەتی لەبارو گونجاودا سەردەگرێ. هەر بۆ وێنە: کە سەرکردەکانی یەکێتی‌و پارتی رازیبوون بە چوونە هەڵبژاردن‌و دەنگدان بۆ دەستوورو، ئێستەش هی وا هەیە، وەك بەڕێز فەلەکەدین کاکەیی کە دەبێژێ "پەشیمانم"،ئەوا ئەز هەر لەسەرەتاوە دژی چوونە هەڵبژاردن‌و دەستوور بووم، چۆنکە هیچ گەرەنتییەکی لەگەڵ نەبوو. دوایی هەر ئەو سەرکردانە، گوتیان، ناچنە هەڵبژاردن‌و دەنگدان، تا کێشەی کەرکووك چارەسەر نەکرێ، کەمێك دڵم خۆش بوو، بەڵام هەر دوای ئەوە گوتیان "ئەمریکاو بەریتانیا بەڵێنیان داوە، هەر پاش هەڵبژاردن کێشەی کەرکووك بڕیننەوە". پاشان، چوونە هەڵبژاردن‌و، "بەڵێن"ەکەش خۆیان خۆش! ئەوجا کێشەی کەرکووك کەوتە کۆتایی 2007، کە ئێستە قسە لەوەی دەکرێ، ئەمریکا بۆ رازیکردنی دڵی رژێمی ترك، دە ساڵ دوای بخا. باشە، گوناهی ئەمە بە ئەستۆی کێیە؟

بەدڵنیاییەوە، ئەگەر پارتی‌و یەکێتی ئەو رۆژە پێیان دابگرتایەو نەچوونایە هەڵبژاردن، هەڵبژاردن سەرینەدەگرت، چۆنکە سوننەکان بۆیکۆتیان کردبوو. ئەودەمە ئەمریکاش‌و بەریتانیاش ناچار دەمان، کێشەی کەرکووك بەلایەکدا بخەن، کوردیش بەمە بێڕێز نەدەبوون، بەڵکو رێزیشیان پتر دەبوو. ئەمەتا، یەکێکی وەك نووری مالیکی کە گەڕەکێکی بەغدای پێ دانامرکێ، دەچێ لەرووی جۆرج بوشدا وەردەگەڕێتەوەو پێیدەڵێ "کەس مافی ئەوەی نییە خشتەی کار بۆ حکوومەتی عێراق دەستنیشان بکات"و جۆرج بوشیش، پاش ئەوەی کە هەڕەشەی کردبوو و گوتبووی "ئارامگرتنیش سنووری هەیە"، پاشگەز دەبێتەوەو دەبێژێ "هیچ گوشارێکم نەخستووەتە سەر مالیکی، مالیکی پیاوی ئەمریکا نییە، دۆستی ئەمریکایە"، دەبا سەرکردەکانی کوردیش، پەڕۆیەك لە مالیکی دادڕن. یان، ئەوەتا دەبینین، حسەینی شەهرستانی کە بە بنەچەو رەچەڵەك فارسێکی ئێرانییە، دەیەوێ ئەو گرێبەندانەی کە حکومەتی هەرێم، لەگەڵ کۆمپانییەکانی گەڕان بەدوای نەوتدا بەستوویەتی، فتی بکات، کەچی؛ حکوومەتی کوردستانیش دەفەرمووێ: "ئێمە بەپێی دەستوور کارمان کردووە". شەهرستانییەك کە ئەوڕۆ دەسەڵاتی ئەوەی نییە، کێشەی سووتەمەنیی رۆژانە لە وڵاتە پڕ نەوتەکەیدا بۆ خەڵکی بەغدا دابین بکات، یان لە پاراستنی بۆڕیە نەوتەکانی دڵنیا بێ، ئەوە قسەیەتی. خۆشم چەند جار باسی ئەوەم کردووە کە دەستوور، وەك پەرژینی باخەو، پەرژینیش بۆ مرۆڤی بە نامووسە. دەستووریش بۆ کۆمەڵگەیەکە کە رێزی

دەستوور بگرێ. ئەوجا شەهرستانی‌و دەستوور؟ هەر بە زمانە فارسییەکەی خۆی دەبێژم "کجا مرحبا!" شەهرستانی، سالانی ساڵ لەبەر دەستی سەددام دا خەریکی لێکۆڵینەوەی ئەتۆم بوو. لەوتوویژەکانیشیدا لەگەڵ رادیۆی "العراق الحر" کە بەپارەی "سیا" دەچوو بەرێوە، هەمیشە لەدژی فیدرالی قسەیدەکرد. باشە، بۆچی حیزبە کوردییەکان، لەباتی وەزارەتی دەرەوە، کە هیچ سووتێکی بۆ کورد تێدا نەبوو، بە عەرەبکردنەوەی عێراق نەبێ بەدەستی کورد، پێیان لەسەر وەزارەتی نەوت دانەگرت؟ لەکاتێکدا کە بەشێکی گەورەی کێشەی کوردستان، کێشەی نەوتە.

بەڕاستی، زۆر نەنگە، کە حیزبە دەسەڵاتدارەکانی کورد، هێندە دڵی داگیرکەرانی کوردستان رادەگرن‌و، هێندەش بەرامبەر چارەنووسی کوردستان کەمتەرخەمن. ئەگەرنا، بۆچی دەبێ هەزاران‌و هەزاران خێزانی عەرەب بتوانن رووبکەنە کوردستان‌و، نرخی ژیانی رۆژانە واگران بکەن کە کوردستانییەکی سادە، زۆر بەزەحمەت بتوانێ نانەرەقێك بۆ دەمی ببات، بەڵام کوردێکی لێقەوماوی وەك شێخ مورشیدی خەزنەوی، کوڕی فرە زاناو شەهیدی کوردستان، شێخ ماشووقی خەزنەوی، کە ژیانی لەمەترسیدایەو دوو مانگە چاوەڕوان دەکا، رێنەدرێ پێی، بێتە هەرێمی کوردستان؟. تکایە کاربەدەستان وەرامی ئەم پرسیارە بدەنەوە.

کاربەدەستانی کورد، هیچ گەرەنتییەکیان بۆ دواڕۆژی خەڵکی کوردستان دابیننەکردووە. کوردستان کوردستانێکی تەقولەقە، کە لەنێو جیهانێکی شڵەقاودا لەرزە لەرزێتی، بۆ رۆنەچوونی، پێویستی بەدەستی بەهێزو بیری تیژە کە راگیرییبکات. بەدڵنیاییەوە دەبێژم کە ئەوەش بە حیزبحزبێنە ناکرێ، بەڵکو بە گەلە کۆمەیەکی کوردستانێتی دێتەدی.

بەرلین 2006/10/29

میدیا، ژ 264، 2006/11/7

سەرنجێك لەبارەی دیرۆكی ئاڵای كوردستانەوە

یەكێك لەو ناتەواوییە بەرچاوانەی كە لەمێژووی كورددا، بەدیدەكرێ‌و، كەلەبەرێكی زەقی خستووەتە بەردەم ئەوانەی لەرابوردووی ئەم نەتەوە كولۆڵە دەكۆڵنەوە، ئەوەیە كاتێك شتێك لەكوردستاندا روویداوە، پێنووسبەدەستانی كورد، دەمودەست تۆماریان نەكردووەو، ئەم كەموكورتییەش، نەك هەر دیرۆكی كۆن، بەڵكو سەردەمی نوێش دەگرێتەوە. با زۆر دوور نەرۆین، و بپرسین: چەند پەرتۆك، تائێستە، لەبارەی شۆرشی ئەیلوولەوە، كە 14 ساڵ درێژەیكێشا، نووسراوەتەوە، بەمەرجێك، رۆژ بەرۆژ، هەرچییەك قەومابێ، تۆمار كرابێ تێیدا؟ من لەساڵی 1971دا، زنجیرەیەك وتاری سەمینارێم لەبەرلین، بەزمانی ئەڵمانی، لەبەردەم كوردو دۆستانی كورددا، لەبارەی شۆرشی ئەیلولەوە، پێشكێشكرد، كەدوایی بوو بەپەرتووكێكی چەند سەت لاپەرەیی‌و، بەناوی "كوردستان و شۆرشەكەی"یەوە، لەساڵی 1972دا، لەلایەن "یەكێتیی نەتەوەییی خوێندكارانی كورد لە ئەورووپا" (نوكسە NUKSE)ەوە چاپكراو، لەساڵی 1985دا كرا بەكوردی‌و، هەر ئەوساڵەش لەسوێد چاپكرا. بەڵام؛ ئەمەش هەموو بەسەرهاتێكی رۆژانەی شۆرشی نەگرتووەتە خۆی.

ئۆباڵی ئەمەش، بەئەستۆی ئەو خوێندەوارانەیە كەنانخۆرو كاربەدەستی شۆرش بوون‌و، هیچ بەرهەمێكیان لەم بارەیەوە نەخستە بەردەم خەڵك‌و هێندێكیشیان كە لەدەركەوتنی پاشەڵی خۆیان دەترسان، بەهەموو شێوەیەك دژی ئەو پەرتۆكەی من وەستان.(1)

ئەمەش، هەر نموونەیەك بوو، ئەگەرنا نموونەی لەم بابەتە زۆرن و، ئەنجامە بێسەروبەرەكەشی، ئەورۆ دەبینین. ئەوەتە، لەم رۆژانەدا، لەلایەن گەلێك كەسەوە، باسی ئاڵای كوردستان دەكرێ، هێندەك دەنگی گێرەشێوێنانەو ناسازیش، لەم لاو لەو لاوە، بەرزبوونەتەوە، داوای گۆرینی ئاڵای كوردستان دەكەن، وەك ئەوەی گۆرینی ئاڵا، لیستكی زارۆكان بێ. بەڵگەشیان بۆ ئەم خۆ دەرخستنە، بەپێی نەریتی "پێچەوانە بوەستە، تا بناسرێیت"، ئەوەیە، كە ئاڵای كوردستان "درۆشمی گەلە ناكوردەكانی كوردستانی تێدا نییە"، وەك ئەوەی ئەم ئاڵایە، ئاڵای كورد بێ‌و، ئاڵایەكی نیشتمانیی كوردستانی نەبێ. ئەوانە، ئەوەیان لەبیركردووە، یان لەبیرە خۆیان بردووتەوە كە ئاڵای كوردستان سیمبولی وڵاتی كوردستانە. ئەو نەتەوانەش كە لە تەك كورد دا لە كوردستان دەژین و خۆیان بەكوردستانی دەزانن، ئەوە تێدەگەن. چۆنكە ئەگەر ئاڵای وڵاتانی فرە نەتەوە لە سیمبۆلی نەتەوەكان پێكبێ ئەوا ئاڵاكانیان وەك شەرە پشیلەیان لێدێ.

ئەم بەرێزانە، چاوەروانی ئەوە ناكەن، تابزانن چارەنووسی كوردو كوردستان، بەچ لایەكدا دەكەوێ، ئەوسا خەمی ئاڵاكە بخۆن و، شمشێرێكی سۆری سعوودیانەی "عەرەبە رەسەنەكان"ی كوردستان بخەنە نێو ئاڵای تیشك هاوێژوكەسك‌و سۆری ئاشتیخوازانەی كوردستانەوەو، شمشێرەكە بكەنە درۆشمی ئەو عەرەبانەی كە رژێمی عێراق لەماوەی هەشتا ساڵدا، بەچەند گوژمێك هێنانیە كەركووك و مووسڵ و دیالەو كووت‌و، ئەورۆ ئەوانە، بوونەتە "عەرەبی رەسەن"و، ئەو عەرەبە دەوڵەمەندانەی كەئەورۆش، پارتی‌و یەكێتی، نابەرپرسیارانە،دەیانهێننە هەولێرو سلێمانی‌و دهۆك و، دەبنە خاوەنی خانوو و زەوی‌و زارو دوكان و قوتابخانەی عەرەبی دەكرێتەوە بۆیان، دوارۆژ، ئەوانیش دەبنە "عەرەبی رەسەن". ئەی كاتی خۆشی مەلیك فەیسەلی، دەستنێژی بەریتانیا، عەرەبی نەهێنایە حەویجەو دەشتی شارەزوور، كە ئەمانەی دوایی، بە "جیب الگوریس" بەنێو بانگبوون! بەڵام هاوار بۆ كێ بەرین وبلوێر بۆ كێ لێبدەین؟!

ئەمەیان واو، لەلایەكی دیكەشەوە، گەلێك نووسین‌و بیرورا، لەبارەی بنجوبناوانی پەیدابوونی ئاڵای كوردستانەوە، بڵاوبوونەتەوە، كە بەلێوردبوونەوەیەكی ژیربێژانە، راست دەرناچن، لەبەر ئەوە، وامبە باش زانی، ئەوەی ئەز لەم رووەوە بیستوومە، بیخەمە سەر كاغەز، بەشكم ببێتە هۆی پركردنەوەی ئەم كەلێنە.

سەرەتای پەنجاكانی سەتەی رابردوو بوو، كەئەو دەمە خوێندكاربووم لەزانستگەی بەغدا، جارێكیان، بەبۆنەی رۆژی نەورۆزەوە، لەدوكانی (ئوستاد) بەشیر موشیر دانیشتبووم، ژمارەیەكی زۆر كوردی بەتەمەن هاتنە ئەوێ، كەهەر ئەز بەتەنێ لەنێوانیاندا گەنج بووم، ئەوەشم بۆیە واباش لەبیرە، چۆنكە جێژنی نەورۆز بوو، جێژنی نەورۆز، ئەو سەردەمە، هێشتا نەكرابوو بەپشووی فەرمی (رەسمی) لەعێراقدا، لەگەڵ ئەمەشدا، ئەو رۆژە نەچووومە زانستگەو لەخزمەت "ئوستاد"دا بووم.چەند كوردێك لەدوكانی "ئوستاد" كۆبووینەوە، بۆ ئەوەی پێكەوە بچینە ماڵی رەحمەتی مارف جیاووك بۆ پیرۆزباییكردن. ئەوانەی لەوێ بوون، هێندەی لەبیرم مابێ، ئەم بەرێزانە بوون: مامە شاكیر مەجرووم، مامۆستا رەفیق حیلمی، عەقید ئەمین رەواندزی، عەقید عارفە سوور(2)، رەفیق چالاك، عەقید جەمال عارف كەركووكی، عەبدولقادر قەزاز، مەلا واحیدی هەولێری‌و چەند كەسێكی دیكە. لێرەدا دەبێ بێژم كە "مارووف جیاووك"(3) خۆی دامەزرێنەری "یانەی سەركەوتن" بوو، بەڵام لەبەرئەوەی كوردە دەسترۆیشتووەكانی

بەغدا، نێوانیان لەگەڵ مارف جیاووك خۆشنەبوو، كرێی خانووەكەی "یانە"یان نەدابوو، لەمەوە چالاكیی "یانە" چەند ساڵێك بوو، راوەستابوو، رەحمەتی، مارف جیاووك، ناچار بوو بوو، هەر بۆ مانی نێوی "یانە"،ماڵەكەی خۆی بكاتە "یانە". بۆ ئەمەش تابلۆیەكی بەكوردی‌و عەرەبی بەسەر دەرگەی ماڵەكەیدا كە لەنزیك "باب المعظم"ەوە بوو، هەڵواسیبوو، لەسەری نووسرابوو "یانەی سەركەوتنی كورد/ نادي الارتقاء الكردي". كورت‌و كرمانجی، كە لە سەردانی ماڵی مارف جیاووك، گەڕاینەوە، لەنێوان قسەكانماندا، باس هاتە سەر ئەوەی كە بۆچی مارف جیاووك، ئاڵای كوردستان، بەسەر تابلۆكەوە هەڵناواسێ‌و، ئەگەر ئەمەیكرد، هەڵوێستی حكوومەتی عێراق، چ دەبێ. لەمەشەوە، قسە هاتە سەر سەرچاوەی هاتنەكایەی ئاڵاكەو،هەر یەكەش لەئاوازێكی دەخوێند.

مامە شاكیر مەجرووم، رەوانی شاد بێ، منی وەك برازای خۆی تەماشا دەكردو، كەدەیدی لەنێو گەنجەكانی ئەو زەمانەدا، كەم هەن وەك من، ئارەزووی هەڵسوكەوتیان لەگەڵ ئەو پیرانەدا هەبێ‌و، بەدوای دەنگوباسی كۆن و بەسەرهاتی ئەوانەدا بگەڕێن، زۆر پێیخۆشبوو و دەیگوت "ئومێدم بەتۆ زۆرە بۆ دواڕۆژ"و، منیش، هەر بەمامە شاكیر قسەمدەكرد لەگەڵی. مامە شاكیر، ماڵی لە رواندز بوو، بەڵام زوو زوو دەهاتە بەغدا. بەڕاستی رۆشنبیرێكی گەورەی كورد بوو و، لەپێناوی نیشتمانپەروەریدا گەلێك دەربەدەری‌و برسێتی‌و سەختیی ژیانی چێشتبوو. هاوكارو هاودەنگی راستینەی شێخ مەحموود بوو. گەلێك هۆنراوەی رۆژانی شانشێنێتی خوارووی كوردستانی لەبەر بوو. ركێكی ئەستووری لەمێجەرسۆن بوو، دەیگوت میجەرسۆن، كوردیزانێكی بە بەهرە بوو، دژی كوردیش نەبوو، زۆر حەزی بەوە دەكرد كەكوردستان ببێتە دەوڵەت، بەڵام دەیویست خۆی بكەنە شای كوردستان، نەك شێخ مەحموود. دەیزانی كەئینگلیزەكان، عەرەبێكی دەرەوەی عێراقیان هێناوەو، تانجیان كردووەتە سەر، بیری لەوە دەكردەوە، بۆچی ئەو لەمەلیك فەیسەل كەمتربێ. لەبەر ئەوە، دوژمنایەتیی شێخ مەحموودی دەكرد.مامە شاكیر دەیگوت، مێجەرسۆن زۆر "ترزل"و یەكجار "بەفیز"و "قسەتڕن" بوو، بەپێچەوانەی مێجەر نۆئێل، كە زۆر هێمن و لەسەرخۆو روو خۆشبوو. مامە شاكیر لەسەردەمی شانشینێتیی باشووری كوردستاندا، بە سەرۆكایەتیی شێخ مەحموود، وەزیری پۆستەو تەلوگرافی حكومەتی كوردستان بوو. ئەم شاخ‌و ئەو شاخ دەزگەی تەلوگرافناردنەكەی لەگەڵ خۆی دەگواستەوە. ئەو لەبارەی ئاڵای كوردستانەوە ئەمەی خوارەوەی فەرموو:

ئاڵای كوردستان لەسەردەمی جەنگی یەكەمی جیهانیدا، لەلایەن هۆنەری نیشتمانپەروەری كورد، ئەحمەد موختار جافەوە(4) لەهەڵەبجە نەخشەیكێشراوەو، دوایی پاش تەواوبوونی جەنگ، لەلایەن مێجەر نۆئێلەوە براوە بۆ سەركردە كوردەكانی باكووری كوردستان، لەكاتێكدا كە مێجەر نۆئێل بەدزییەوە گەشتێكی بەوێدا كردووە.

لەبارەی رەنگەكانیشەوە گوتی: رەنگەكان لەرەنگەكانی سروشتی جوان‌و رەنگاورەنگی كوردستانەوە وەرگیراوە(5)، بۆ خۆرەكەش گوتی ئەوە بەرامبەر مانگی عوسمانییەكان دانراوە، چۆنكە بیروڕای ئەحمەد موختار وابوو، بووە (وجود) یەك رێزی هەیەكە ببەخشی، نەك دەستندەخۆر بێ. خۆر رۆناكی‌و گەرما دەبەخشێ‌و، مانگیش وەریدەگرێ. ئەگەرنا مانگ لەخۆیدا ساردو تاریكە. لەگەڵ ئەمەشدا، بابەتی "خۆر"، كە بەشێكە لە میتۆلۆژیای كوردو میزوپۆتامیا، قسەی زۆر هەڵدەگرێ، كە جێی ئێرە نییە.

هەر لەم بارەیەوە جارێكیان پرسیارم لە كاك رەشید شەوقی (برای مامۆستا عەلی ئاگا) كرد، كاكە رەشید شەوقی، ئەو پیاوە بوو كە لەگەڵ سالح زەكی ساحێبقران، پێكەوە لەبەغدا گۆڤاری "دیاریی كوردستان"یان دەردەكرد. كاكە رەشید مرۆڤێكی زۆر نیشتمانپەروەر بوو. لەسەردەمی عوسمانییەكانداو،لەكاتی جەنگی یەكەمدا، ئەفسەری عوسمانی بوو لەنێوچەی هەورامان‌و، پێوەندییەكی باشی بە سانەكانی هەورامان‌و كوردە گۆرانییەكانەوە بەستبوو. گەلێك زانیاری لا هەبوو. لەبەر ئەوەی دراوسێی ماڵمان بوو لەسلێمانی، زوو زوو چاومان بەیەك دەكەوت. ئەو دەیگوت؛ ئاڵای كوردستان لەسەردەمی جەنگی یەكەمی جیهانییەوە هەیە.

ئێستە دەبێ بڵێم، ئەوەی كە دەگوترێ، ئەو ئاڵایە لەلایەن گۆتفرید یۆهانس مویلەری(6) ئەڵمانەوە، یان رەمزی نافیع رەشیدەوە دروستكراوە، بەدڵنیاییەوە راست نییە. چۆنكە ئەز خۆم لە شەستەكاندا كە چاوم بە مویلەر كەوت‌و، قسەمكرد لەگەڵی‌و چەند جاریش لە شەستەكان‌و حەفتاكاندا، چاوم بە رەحمەتی میر كامەران بەدرخان كەوت، میر كامەران دەیگوت، ئەو ئاڵایە لەسەروبەندی هاتنەكایەی پەیمانی سێڤردا (كە لەساڵی 1920دا بەسترا) لەلای جەنەرال شەریف پاشا بووە. ئەوەش دەزانین، كە شەریف پاشا خەڵكی سلێمانی بوو، كە لە ئەستەمبول‌و سوێد دەژیا و، پێوەندییەكی تووندوتۆڵی بەسەركردە كوردەكانی باكوورەوە هەبوو. هەر لەو كاتەشدا، لە ئەستەمبوڵ، ژمارەیەك كوردی خەڵكی سلێمانی دەستڕۆیشتوو، دەژیان وەك؛ جەنەراڵ

حاجی مستەفا پاشای یامولکی، جەنەرال ئەمین زەکی بەگ، عەقید تۆفیق وەهبی، هۆنەر پیرەمێردو قانوونناس جەمال بابان‌و کێ‌و کێ.

زانای گەورەی کورد مامۆستا مەلا محەممەدی قزڵجی (توورجانی)، هاوکاری سمایل ئاغای سمکۆ، دەرهێنەری رۆژنامەی "رۆژی کورد- شەوی عەجەم"(7) لەورمێ‌و، پەنابەر لەعێراق‌و، مامۆستای کۆلێجی (شەریعەت) لەئەعزەمیەی بەغدا، کە زوو زوو سەردانی دوکانی (ئوستاد)ی دەکرد، خۆشم جاروبار گوێم لەوانەکانی دەگرت، ئەگەر بە ئێواران بوایە، جارێکیان فەرمووی: کە ئەو ئاڵایە لە رۆژهەڵاتی کوردستان، لەسەردەمی سمکۆدا هەبووە، پاشان کەوتووەتە لای دوکتۆر عەزیز زەندی (8)، کە لەکۆتایی ساڵی 1937دا کۆمەڵەی "ئازادیخوازی کوردستان"ی دامەزراندو، بەتێکچوونی حیزبەکەی‌و هاتنەکایەی کۆمەڵەی ژێکاف، کەوتە لای دامەزرێنەرانی ژێکاف. بەڵام کۆمەڵەی ژێکاف، لەبەر ئەوەی دڵنیا نەبوو، لەوەی هەل بۆ کورد هەڵدەکەوێ، "قەوارە"یەك بۆ خۆیان ساز بکەن، جارێ ئاڵاکەیان لەگۆڤارەکەیاندا "نیشتمان" چاپنەکرد، بەڵکو تەنێ "خۆر"ەکەیان چاپکرد لەنێو بازنەیەکدا. دوایی، کە کۆماری کوردستان داخۆیانیکرا، ئەوجا، پێشەوای شەهید، قازی محەممەد، ئەو ئاڵایەی کرد بە ئاڵای کۆماری کوردستان. شایانی باسە لەو لێکۆڵینەوەیەدا کە لەبارەی گۆڤاری "نیشتمان"ەوە، کە ساڵی 1983 دا بەکوردی‌و ئەڵمانی نووسیومەو، لە 1985 لەسوێد چاپکراوە، بۆ یەکەمجار رۆژو مانگ‌و ساڵی دامەزراندنی ژێکافم، لەبەر رۆشنایی لێوردبوونەوە لە "نیشتمان" ئیسپاتکردووە کە 16 ئەیلوولی 1942 بووە، بەڵام رێککەوتنی رەمزی‌و مویلەر بۆ هاوکاریکردن لەگەڵ یەك، لەساڵی 1943دا بووە. راستە مویلەر لەسییەکاندا، ئەفسەری دەزگەی ئاسایشی سوپایی ئەڵمانیا بووە، وەك لەنامیلکەیەکیدا کە لەساڵی 1937دا بەنێوی "خۆخزاندنە کوردستانی داخراوەوە" بڵاویکردووەتەوە، بەڵام بەراستی باوەڕ ناکەم، کە چیرۆکەکە هەمووی بەو شێوەیە بووبێ کە بۆمان دەگێڕێتەوەو، ئەم وتارەش جێی ئەوە نییە کە لەسەر ئەم بابەتە پتر بڕۆم.

بەرلین 2006/11/11

ژێدەرەکان:

1- بۆ خوێندنەوەی "کوردستان‌و شۆڕشەکەی" سەرنجی ماڵپەڕی "کورد بوون" بدرێ:
www.kurdbun.net، www.kurdbun.com، www.kurdbun.de.

2- موقەددەم عارفە سوور، کۆنە ئەفسەری سوپای عێراق بوو و، لەپەنجاکاندا خانەنشین بوو. زۆر قەڵەو بوو، بەگران بەڕێدا دەڕۆیشت، بەڵام مرۆڤێکی زۆر سەرو زمان شیرین‌و نیشتمانپەروەر بوو. محەممەد بریفکانی هەبوو، کە لە بەغدا رۆژنامەی "الجبل (چیا)"و دوایی "پێشکەوتن"ی دەردەکرد. بریفکانی زمانی جۆرێك بوو کە، "ر"ی وەك "ظ" دەردەچواند، دەیگوت "عاظفە/ سووظ/ کوظد/ نییە" (عارفە سوور کورد نییە) دەمگوت بۆ چی، دەیگوت "کوظە/ بابە/ پیـظە/، ئێـظە/ و/ ئەو/ بن دیـواظە/ ناتوانێ ظاکا: (کوڕە بابە پیرە، ئێرەو ئەو بندیوارە ناتوانێ راکا). واتە، لای حەمە بریفکانی، ئەوی نەیتوانیایە رابکا، کورد نەبوو. کە ئەمەم بۆ موقەددەم عارف گێڕاوەو، گوتم ئەرێ دەزانیت تۆ کورد نیت؟ گوتی: چۆن؟ ئەو قسەیە چییە؟ گوتم؛ حەمە بریفکانی دەبێژی "عارفە سوور کورد نییە، پیرە، ئێرەو ئەو بندیوارە ناتوانێ راکا". گوتی "یەك مەتریش ناتوانم راکەم‌و کوردیشم". ئەوەشمان کردبوو بە گاڵتە لەنێوخۆماندا، تەنانەت هەژاری موکریانی، کاتی نەخۆشییەکەی کە چووم لەگەڵی بۆ وێستگەی شەمەندەفەر لە بەغدا بۆ بەڕێکردنی بەرەو هەولێرو شەقڵاوە تا لەوێ بحەسێتەوە، لەوێوە هۆنراوەیەکی نارد بۆم کە باسی چاویلکەی سەرچاوی من و دوکانی ئوستادو گەلێ شتی کردبوو (کە لەدیوانەکەیدا چاپینەکردووە، بەڵام دۆکتۆر عێزەدین مستەفا، لەو پەرتۆکەدا، کە بەنێوی "ئوستاد"ەوە بڵاویکردووەتەوە ،هۆنراوەکەی چاپکردووەو لەوێدا هاتووە:

سوێندم بەو یانەی، هیچ بۆ کورد ناکا
بەو عارفە سوورەی، ناتوانێ راکا
سوێندم بە بەشیر، بە شیعرو "ئیمضا"ی
بە کیژی رەشید، بە بەژن‌و باڵای

سەرنج: ئوستاد، شتێکی بە هی خۆی دەزانی کە ئیمزای کردبێ، بە ئیمزاشی دەگوت "ئیمضا".

3- نووسیومە "ماڕووف جیاووك" چۆنکە "ئوستاد" وشەی "مەعرووف"ی دەگرد بە "ماڕووف" (بەڕێی قەڵەو) بۆ وێنە بە مامۆستا مەعرووف خەزنەداری دەگوت؛ "ماڕووف خەزنەدار"و ئەمەش دەستوورێکی زمانەوانیی کوردیی زۆر راستە، بۆ وێنە "کەعبە"؛ دەبێتە "کابە" واتە، دەنگی ئا a جێی ئەع،e دەگرێتەوە، پێچەوانەکەشی راستە، هێندەك جار "کانی" دەبێتی "کەعنی".

4- ئەحمەد موختار جاف، رۆشنبیرو هۆنەری نیشتمانپەروەری کوردبوو، کوڕی ئەحمەد بەگی وەسمان پاشای جاف بوو. هۆنراوەی زۆر بەسۆزی هەیە، بەداخەوە تەنێ 38 ساڵ ژیا (1897-1935). مامۆستا گیوی موکریانی، دوو جار دیوانەکەی لە چاپخانەی کوردستان لەچاپداوە (1960و 1969) ئەحمەد موختار جاف، خاوەنی چیرۆکی "مەسەلەی ویژدان- چۆن بووم بە خانەدان"ە، کە دوکتۆر ئیحسان فوئاد، پێشەکییەك و لێکۆڵینەوەیەکی بۆ نووسیووەو، لە بەغدا لەچاپخانەی "ئیرشاد" لە 1970دا چاپکراوە.

5- هەژاری موکریانی لەیەکێك لە هۆنراوەکانیدا ئەم تایبەتکارەی ئاڵای کوردستان دەخاتەڕوو:

کوردستانم رەنگینە

بەهەشتی سەر زەوینە

خاکم وەکو ئاڵاکەم

رەنگ سوورو سپی و شینە

(کە مەبەست لە "شین" سەوز (کەسك)ە، سەرنجی وشەی "شینایی" بدە).

6- لەو وتارە دوورودرێژەمدا کە لەگۆڤاری کۆڕی زانیاریی کورد (بەشی یەکەم، بەرگی یەکەم، بەغدا 1974) بلاومکردەوە، لەژێر نێوی "کورتە مێژوویەکی کوردناسی لەئەڵمانیادا"، بۆ یەکەمجار پەنجەم بۆ ئەو نامیلکەیەی گوتفرید یۆهانس مویلەر راکێشا، کە بەنێوی "لەرۆژهەڵاتی گڕتێبەربوودا" کە لە 1959دا بلاویکردووەتەوە و، لەزمانی ئەو کابرایەوە، ئاماژەم بۆ چیرۆکی رەمزی نافیع کردووە (ل453-454).

لەو پەرتۆکەدا گەلێك پێوەنان (مبالغە)ی تێدایەو، ئەوەش تێنەگەیشتم، بۆچی مویلەرێك، خۆی سەرکردەی بەزمەکە بووبێ، سپ و زیندوو لە گرتووخانە رزگاری بووبێ‌و، ساڵانی ساڵیش دوایی ئەوە ژیابێ، کەچی رەمزی قوڕبەسەر، هەرکە بەرەڵڵا کرا، پاش ماوەیەك مرد بێ.

7- مەبەست لە "عەجەم" تورکە ئازەرییەکانە، نەك فارس.

8- دوکتۆر عەزیز زەندی، خوێندنی خۆی لە ئەڵمانیا تەواو کردبوو و، وەرگێڕی ئینجیل بوو بۆ سەر زمانی کوردیو، باوکی میدیای زەندی بووە کە ویژەری بەشی کوردیی رادیۆی تارانو، ماوەیەکیش خێزانی گۆرانیبێژی کورد حەسەن زیرەك بوو.

بەرلین 2006/11/10

میدیا، ژ 265، 2006/11/14

کێشەکە، دەستکردی بێکەرو مێکەر نییە
کۆمەڵگەی کوردەکە، خۆی نەخۆشو سەقەتە

سەردەستەی تایبەتکارەکانی مرۆڤی باوەڕ بەخۆ نەبوو، ئەوەیە، ئەگەر کەسێك، هەرچییەکی پێگوت، ئەوا، ئەو، بێ سێودوو، باوەڕ بە قسەکەی دەکات. واتە: مرۆڤێکی خۆشباوەڕە. مرۆڤی خۆشباوەڕیش، منداڵ- ڕەوشتە، زوو هەڵدەخڵەتیو لەخشتە دەبرێ. ئەوجا، لەبەرئەوەی باوەڕی بە خۆی نییە، خۆی، بەرامبەر بێگانە؛ بە کەمو بێنرخو، بێگانەش؛ بە گەورەو گران دێتە بەرچاوی. هەر لەبەر ئەمەشە، بەزۆری، چاوەڕوانی کرداری خەڵكو، لاساییەکەرەوەیە، نەك دەستپێشکەرو ڕچەشکێن وپێشبین.

کە، مرۆڤیش لاساییکەرەوە بوو، کاری خۆیو، بەرهەمی ڕەنجی خۆیو، دەسەڵاتی خۆی؛ لەچاو، کاری خەڵكو، بەرهەمی ڕەنجی خەڵكو، دەسەڵاتی خەڵکدا، زۆر بە نزمو بێهەند، دەبینیٚو، لەئەنجامی ئەمەشەوە، لەفرۆشتنی کاڵای هزریو ماکیی خۆیدا، هەرزانفرۆشو، لەکڕینی کاڵای بێگانەشدا، گرانکڕە. دیارە، لەم ڕووەشەوە، خۆنەویستو بێگانەپەرستە.

مرۆڤی باوەڕ بە خۆ نەبوو، لە تاقیکردنەوەکانی خۆیو بەسەرهاتی ژیانی، هیچ پەندێك وەرناگرێو، لەتاقیکردنەوەی خەڵکیشەوە، هیچ فێر نابێ. ئەزموونی بێسووتو بێبەر، چەند جارو چەند جار، تاقیدەکاتەوە؛ چۆنکە زاتی ئەوەی تێدا نییە، ڕێیەکی نوێ بۆ خۆی دەستنیشانبکاو تاقیبکاتەوە.

باوەڕ بەخۆ نەکردن، نەخۆشییەکی دەروونیی یەکجار ترسناکەو، بگرە، وەك ڕەگی گولی وایە، زۆر بەزەحمەت لەکۆڵ نەخۆشەکە دەبێتەوە.

کورد، بەداخەوە،نموونەیەکی دیاری تووشبووی ئەم جۆرە نەخۆشییەیە. کە ئەم نەخۆشییەش، سەرچاوەی هەموو ئەو ماڵوێرانییانەیە، کە بەسەر کۆمەڵگەی کورددا، هاتوونو دێن.

مێژووی کورد، هەر لەکۆنەوەو تائێستە، پڕە لە بەڵگە بۆ ئەم ڕاستییە زەقە. چۆنکە؛ ئەگەر باوەڕ بەخۆ نەکردن نەبێ، بۆچی دەبێ؛ کوردی سەردەمی ئیمپراتۆرێتیی ماد، پەنا ببەنە بەر هۆزێکی بچووکی فارسو، بیهێننە وڵاتی خۆیان، بۆ بەڕێبەرەکانێی ئیمپراتۆرێکی کورد، واتە: ئەژدەهاكو، پاش لابردنی ئەژدەهاکیش، فارسەکان دەرنەکەنو، یەکێك لەخۆیان نەکەنە جێنیشینی، بەڵکو؛ گەلو نیشتمانیان، پێشکێشی بێگانەیەکی سپڵەو پێنەزان بکەن؟ ئەگەر باوەڕ بەخۆ نەکردن نەبێ، بۆچی دەبێ؛ سەلاحەدینێك، کە بەپشتیوانیی کوردە هەکارییەکان، هاتبێتە سەرکارو، بەیارمەتیی لەشکری کورد توانیبێتی؛ بەهێزترین لەشکری ئەورووپاییی سەردەمی خۆی، ببەزێنێ، کەچی؛ نەچێ، یەکسەر، ئیمپراتۆرێتییەکی کوردی دابمەزرێنێ، بەڵکو خۆی بخاتە خزمەتی ئەوانەوە، کە پاش مردنی وی، دەستیانکرد بەچەوساندنەوەی نەتەوەکەیو، هەتا ئەوڕۆش بەچەوساندنەوە دەبێژن: "إستكراد" (بەدەردی کورد بردن)؟ ئەرێ، بەڕاستی، ئا، ئەو سەلاحەدینە کوردە نەبوو، کە لەمیسرەوە فەرمانیدەرکرد، بۆ کوشتنی فەیلەسووفی بەنێوبانگی کوردو جیهان، سووڕەبەردی (سوهرەوەردی) خاوەنی فەلسەفەی تیشکهاویشتن (**الفلسفة اشراقية**) کە بە "الشيخ المقتول" نێوبرۆیوە، ئەویش، لەبەر خاتری ڕاگرتنی دڵی چەند مەلایەکی عەرەبی بەغدا، کە لەدەمەتەقەدا، سوهرەوەردی بەزاندبوونی.

ئەگەر باوەڕ بە خۆ نەکردن نەبێ، بۆچی دەبێ؛ زانایەکی بەنێوبانگو دەستڕۆیشتووی وەك؛ ئیدریسی بیتلیسی، بەچەند وشەیەکی پەسندانو، چەند دیارییەکی سەرۆکهۆزی عوسمانی، بکەوێتە جۆشو، ژمارەیەکی زۆر لەمیرەکانی میرنشینە سەربەخۆکانی کوردستان، لەژێر ئاڵای سەرۆکهۆزێکی عوسمانیدا کۆبکاتەوەو، شەڕی چالدێرانیان پێبکاو، شای سەفەوی، بۆ سەرۆکهۆزی عوسمانی، دەمکوتبکا؛ بەڵام نەچێ؛ ئەو میرە کوردانە، بەسەرکردەیەتیی خۆی، یەکبخاو، خۆشی بکا، بە شای کوردستانو هەموو نێوچەکە؟

ئەگەر باوەڕ بەخۆ نەکردن نەبێ، بۆچی دەبێ؛ هەزاران نووسەرو زاناو هەڵبەستڤانی گەورەی کورد، بەدرێژاییی مێژووی هەزارو چوارسەت ساڵەی ئیسلامەتی، بێ گوشارو زۆری هیچ لایەنێك، بچن بەزمانی عەرەبیو فارسیو ترکی، هەزاران پەرتۆکی بەنرخ بنووسن، کەچی؛ پشتبکەنە زمانە شیرینە، ڕەسەنە، دەوڵەمەندەکەی خۆیانو، وابێنازی بکەن، کە ئەوەتە ئەوڕۆ، نە شێوەیەکی ستاندارو، نە ئەلفوبێیەکی یەکگرتووی هەیە؟

ئەگەر باوەڕ بە خۆ نەکردن نەبێ، بۆچی دەبێ ژمارەیەکی زۆر گۆرانیبێژو مووزیکژەنو نیگارکێشی نێودار؛ خزمەتی کولتووری خەڵکی بکەنو، ئاوازە ڕەسەنەکانی کورد، بە وشەی بێگانە بچڕێننو، فەرهەنگی کورد بکەن بەهی بێگانە؟و بەمەش کورد هەر خۆی؛ "ئەنفال" لەخۆی بکات.

ئەگەر باوەڕ بەخۆ نەکردن نەبێ، بۆچی دەبێ؛ لەجەنگی یەکەمیی جیهانیدا، کە دەوڵەتی عوسمانی، تەختو بەختی هەڵگیرابوو، دەوڵەتانی عەرەبو فارس، هێشتا لەئارادا نەبوونو، لەشکری بەریتانیاو فەڕەنسا؛ کوردستانیان داگیرنەکردبوو، کەچی؛ کورد هێندێکیان ببنە "جلخوار"و هێندەکی دیکەشیان بچن، بەپێی خۆیان، دەسەڵاتی ئینگلیزەکان بهێننە کوردستانەوەو، چاوەڕوانیی خێری دەستی "بەریتانیای مەزن"و فەڕەنسای "بێشکەی ئازادیو دیمۆکراتی" بکەنو، بێدەنگ دابنیشن، تا ئەوانیش، لەسەر خۆ و، لەپەنای ئارامیدا، کوردستان پارچە پارچە دەکەنو، هەر پارچەیەی دەدەنە دەست دوژمنێک؟

ئەگەر باوەڕ بە خۆنەکردن نەبێ، بۆچی دەبێ خوێندەوارانی کورد، پەنجا ساڵی رەبەق، دەوڵەتێکی سۆڤێتی تۆتالیتێری، تێرۆریستی، کوردکوژو، دوژمنی ئازادیی مرۆڤ بە رزگارکەری گەلانو قەڵای ئاشتیو یەکسانی _بدەنە قەڵەمو، ئەو دەوڵەتەش، نەک هەر هیچ لایەک لە کورد نەکاتەوەو بەس، بەڵکو کوردی ژێر دەستی خۆی قڕ بکاو، لەگەڵ هەموو داگیرکەرانی کوردستانیشدا، هاوکارو هاوپەیمان بێ، بۆ لەنێوبرانی کوردو ،تەنانەت نکوول لەوەش بکات، کە سەددام چەکی کیمیایی دژی کورد بەکارهێنا بێ؟

ئەگەر باوەڕ بە خۆنەکردن نەبێ، بۆچی دەبێ، خوێندەوارانی کورد، لەباتی پشت بەستن بە بیرو بۆچوونێکی ئازادیخوازانەی نیشتمانیی زانستانەو بابەتانە، شەست ساڵی تەواو، قسەکانی مارکسو لینینو ستالینو پلێخانۆفو ئیلین بیلین، وێردی زمانیان بێو، لەباتی سازدانی یەکێتیی نەتەوەییو، پاراستنی ئاشتیی نەتەوەیی، بەخەیاڵی بەنگکێشانەی "پێشڕەوێتیی چینایەتی"و "دیکتاتۆرێتیی پرۆلیتاریا" بکەونە گیانی یەکدیو، هەزاران کورد، لەهیچە، ببنە قوربانی ئەو بیرۆکە زرکانەی، کە ئێستە بوونەتە بابەتی نێو مۆزەخانەکان؟

ئەگەر باوەڕ بە خۆ نەکردن نەبێ، بۆچی دەبێ؛ کورد پەنجا ساڵ، بکەونە چەپلە لێدان بۆ برایەتیی درۆزنەی کوردو داگیرکەرانی کوردستانو، ئەوی بەسووسەیەک باسی سەربەخۆییی کوردستانی کردبێو، دژی "برایەتیی"ی ئاغاو مسکێنانەی داگیرکەرانی کوردستانو کورد قسەی کردبێ، بە نۆکەری "ئیمپریالیزم"و "زیۆنیزم"و چیو چی، درابێتە قەڵەم؟

ئەگەر باوەڕ بەخۆ نەکردن نەبێ، بۆچی دەبێ؛ خوێندەوارانی کورد، ساڵانی ساڵو لەژێر کارکردنی بیرۆکەی فاشستانەی ستالینیزمدا، دوژمنایەتیی بیرو رێبازی کاژیک بکەن، کە بۆ یەکەمجار لەمێژووی کورددا، ئازادیو یەکسانی؛ وەک دوو دیوی دراوێکو تەواوکەری یەک، خستە بەرچاو، لەسەر بنچینەی پلە پلە نەکردنی ئازادیو، بیری یەکسانی لەدەسەڵاتدا، وەک مافێکی خۆڕسکی هەموو نەتەوەیەکی ئەم جیهانە؟

ئەگەر باوەڕ بە خۆ نەکردن نەبێ، بۆچی دەبێ؛ شۆڕشێکی مەزنی، وەک شۆڕشی ئەیلوول، کە چواردە ساڵ ململانێی رژێمی ملهۆڕی عێراقی کردبێ، پارچە زەوییەکی پانو فراوانی رزگار کردبێو، دەوڵەتۆچکەیەکی کوردستانی دامەزراند بێو، خاوەنی سەتو بیست هەزار پێشمەرگەو بودجەی تایبەتی خۆیو دەزگەی رادیۆو رۆژنامەگەری بوو بێو، سەرکردەیەکی، لەجیهاندا بەنێوبانگی، وەک رەحمەتی مەلا مستەفای بارزانی هەبووبێ، کەچی، بەگۆڕینی هەڵوێستی ئەمریکایەکی، پێش ئەوە، لە ڤیتنامو، ئێستەش، لەعێراقدا بەزیو و، شایەکی تریاکخۆری ترکەن؛ هەرەس بهێنێو، نەتەوەیەک رەشپۆش بکات؟

ئەگەر باوەڕ بەخۆ نەکردن نەبێ، بۆچی دەبێ؛ هەزاران کورد ببنە جاشو گوندپارێزو پاسداری داگیرکەرانی کوردستانو، بەشداریکەری گەلکوژیی "ئەنفال"و "ئەلفەجر"و "توکلنا علی الله"و چیو چی؟

ئەگەر باوەڕ بەخۆ نەکردن نەبێ، بۆچی دەبێ؛ حیزبێکی کوردی، کە چەند ملیۆنێک کوردو بیانی، بەدڵو بەگیانو زێڕو دراو؛ پشتگیریی کردبێو، بەدرێژایی بیست ساڵ؛ دووەمەڵەکی "سەربەخۆییی کوردستان"ی لێدابێ و،لەو پێناوەشدا؛ چلهەزار کورد کوژرابنو، بە ملوێن کورد؛ دەربەدەربووبن، کەچی، لە پڕو، بەقسەی زەلامێکی بەندکراوی، دەستو پێ بەستراو؛ واز لەئامانجی سەربەخۆییی بهێنێو، بابداتە سەر باسی خەیاڵ پلاوانەی بەدیموکراسیکردنی دەوڵەتی داگیرکەرو، هەر ساتەو ناساتێکیش، شەڕ بوەستێنێو ،دیسانەوە شەڕ تازە بکاتەوەو، دەوڵەتی داگیرکەریش مێش میوانی نەبێ؟

ئەگەر باوەڕ بەخۆ نەکردن نەبێ، بۆچی دەبێ؛ دوو حیزبی کوردستانی، ساڵانی ساڵ بکەونە خۆکوژیو، چەندین کوردی دڵسۆزو نیاز خاوێنیش بکەونە نێوبڕژیو، کە یەکێکیان خۆم بووم، بەڵام بەقسەیان نەکەن، کەچی؛ بۆ رێککەوتن لەگەڵ یەک، رووبکەنە تارانو ئەنقەرەو، دوایی ئەمریکا بۆ بەرژەوەندیی خۆی، بیانهێنێتە واشەنتنو، لەوێ لەگەڵ یەک رێکیانبخاتەوەو، ئەمانیش هێندەی ئەرزو ئاسمان سوپاسی بکەن، ئەمە لەباتی ئەوەی، لەگوندێکی کوردستانو، لەسەردەستی چەند هاووڵاتێکداو، بێ هەڵگرتنی منەتی کەس؛ لە کەلی شەیتان بێنەخوارەوە؟

ئەگەر باوەڕ بە خۆ نەکردن نەبێ، بۆچی دەبێ؛ کورد، پاش ئەو تاقیکردنەوە تاڵانەی کە هەر لەسەردەمی جەنگی یەکەم و دووەمی جیهانییەوە، تا کاتی پەلاماردانی سەددام، لەگەڵ ئەمریکا هەیانبوو، هەر پاش ئەوەی ڕژێمی ترک، بەدەمی ئەمریکایدا دایەوەو، ئەمریکاش لەناچاریو داماویی خۆیو، بە نابەدڵییەوە، رووی کردە کورد، بۆچی دەبێ؛ کورد بەکراسی بەری خۆیانەوەو، بێ هیچ رێککەوتنێکی گرێبەندانە (تعاقد)ی قانوونیو بێ مەرج، بکەونە پێش مارینزەکانی ئەمریکاو، بچنە کەرکووکو مووسڵەوەو، شێتگیرانەو، بێ ئەوەی چەند سەت هەزار کەرکووکیو موسڵاوی دەرکراو، لەگەڵ خۆیاندا ببەنەوە شوێنی خۆیانو، عەرەبە هاوردەکان پاڵپێوە بنێن، کەچی ئەمریکاش بۆ راگرتنی دڵی ڕژێمی ترک، هەر رۆژێک دوای گرتنی کەرکووک،ئەمانی لە کەرکووکو مووسڵ دەرکردو، ئەمانیش یەکسەر بەقسەیان کرد؟ ئەگەرنا، ئەز، هەر ئەو رۆژانە زانیم، کە نیازی ئەمریکا چییەو، تاکەی پێویستیی بەکوردەو، هەر ئەوڕۆژەش، بەڕێز کاك مەسعوود بارزانیم ئاگادار کرد لەوەی، کە چوونە دەرەوە لەکەرکووك؛ هەڵەیەکی گەورەیە، وەك هەڵەی چوونە نێو کەرکووك، بێ مەرجو پەیمان. چۆنکە باش دەمزانیو، هەزار جاریشو لەکۆنەوەو، ئێستەش، ئەوەم بە سەرکردەکان راگەیاندبوو کە "ئەمریکا برای باوکی کەس نییە".

ئەگەر باوەڕ بە خۆ نەکردن نەبێ، بۆچی دەبێ؛ کوردێك، کە لە سێ ستانی باشووردا، 12 ساڵ بەسەربەخۆیی، فەرمانڕەوایی کردبێو، سا؛ باش، یان خراپ، خۆی خۆی بەڕێوەبردبێ، سەربازو پۆلیسو دادگەو زانستگەو چەندین دەزگەی تەلەفیزیۆنو رادیۆو رۆژنامەگەریی خۆی هەبێو، بودجەی خۆیو، پێوەندیی دیپلۆماسیانەی، بەگەلێك دەوڵەتانی ئەم جیهانەوە هەبێ؛ کەچی بچێ، بێ هیچ مەرجو پەیمانێکی نێو نەتەوەییو، بێ راپرسی گشتی لەکوردستانو، بێ ئەوەی کەس زۆریکردبێ لێی، خۆی بکاتەوە، بە بەشێك لەو دەوڵەتە رووخاوەی کە هەشتا ساڵ بوو، بەهەموو شێوەیەك بۆ لەنێوبردنی هەوڵیدەداو، بچێ ئەو دەوڵەتە سەرلەنوێ دروستبکاتەوەو بەتکاو پاڕانەوە، بیکاتەوە بە ئەندامی "کۆمکاری عەرەب"و، ئەوجا بچێ دەست لەو حکوومەتە پانبکاتەوە، ئەو حکوومەتەی کە گەڕەکێکی بەغدای بەدەستەوە نییەو، تەنانەت سووتەمەنیی خەڵکی پێ دابیننا کرێ، لەوڵاتی نەوتداو ئەو حکومەتەش سێ ساڵو نیو، پاش رووخانی سەددام، هەر دەستی دەستی بە کورد بکاو، ئەمیش هەر تەپڵی "یەکێتیی خاكو سەروەرێتیی" عێراق لێبداو پشت بە "دەستوور" ببەستێ، کە رێزی دەستوور لەکۆمەڵگەی رۆژهەڵاتیدا، وەك رێزی مەڕ وایە لای قەساب.

بەڕاستی، با درۆ لەگەڵ خۆمان نەکەین، کێشەکە کێشەیەك نییە، کە بێکەرو مێکەر، دروستیانکردبێ. کێشەکە لەکورد خۆیەوە دەستیپێکردووە. کە کورد خۆیان، باوەڕیان بەخۆیان نەبێو، سیاسەتکاریان، بەژمارە هەزارانو، بە شارەزاییو لێزانیش، تاکو تووك بێو، کردەوەکانیان لەئاستی رووداوەکاندا نەبنو، هۆز هۆزینەی سەتەکانی رابردوویان، گۆڕیبێتەوە بە حیزبحیزبێنەو خزمخزمێنەو، بۆگەنی گەندەڵیو بەرتیلخۆریی بەڕێوەبەرێتی، سەری نەتەوەیەکی کاس کردبێو، جەماوەریش، فێرە دۆلارپەرستیو ئۆتۆمبێلی لۆکس کرابێ، لەباتی راهێنانی بەخەباتی شارستانییانەو کۆمەڵایەتیانەو، قۆزتنەوەی دەرفەتی هەرێمیو نێو نەتەوەییی لەبار، بەر لەوەی تێپەڕ بکا،ئەمە گوناهی بێکەرو هاملتۆن نییە، ئەوانە، ئەمریکایینو بیر لە بەرژەوەندیی نەتەوەکەیان دەکەنەوە. بەڵام، با ئێمە فێری ئەوە بین، رەخنە لەخۆمان بگرینو، پاساو بۆ کەمتەرخەمیو ژێنەهاتێتیی خۆمان نەهێنینەوە و بەسەئێدی.

هەرچی پلانی بێکەرو هاملتۆنە، ئەوا؛ بە لەبارچوویی لەدایکبووەو، بەڵگەیەکی رۆشنە بۆ ئەوەی کە ئەم دوو گامەسلەکە، نەك دوو "دیپلۆماتی مەزن" نین، بەڵکو، سەریشیان لەرامیارییو مێژووی رۆژهەڵاتی ناڤین دەرناچێ. ئەگەرنا؛ ئەگەر یەکێك تۆزقالێك تێگەیشتنی هەبێ، دەبێژێ: "با ئەمریکا بچێ لەگەڵ ئێرانو سووریا بکەوێتە وتووێژ، بۆ نەهێشتنی ئاژاوەو تیرۆر لەعێراقدا"؟.

بەڕاستی، دەبێ بێژین "هەمزە لە هەباسی چیو، تڕە لە تەورداسی چی؟". بۆچی دەبێ ئێرانو سووریا لەمەدا یارمەتیی ئەمریکا بدەن؟ چمائێران و سووریا، بەدەردی ئوستاد (بەشیر موشیر) دەیگوت "ناقص العقل"ن؟ ئەوان، دوو دوژمنی سەرسەختی ئەمریکانو، ئەمریکاش دوژمنێکی سەرسەختی هەردووکیانە. بابێژین؛ گریمان، ئێرانو سووریا؛ ئامادەی ئەو کارەبن، ئەوا، دەبێ ئەمریکا، لەپاداشی ئەوەدا، چاو لەئێران بپۆشێ، سا، یان بە دزییەوە، یان بە ئاشکرا؛ چەکی ئەتۆم بەرهەمبهێنێو هەڕەشە لە ئیسرائیل بکا، بەتایبەتی، پاش ئەوەی سەرۆك وەزیرانی ئیسرائیل، ئێهوت ئۆلمەرت، بە ئاشکرا لەبەرلین گوتی ،کە ئیسرائیل خاوەنی چەکی ئەتۆمە. هەروەها دەبێ ئەمریکا، چاو لە سووریاش بپۆشێ کە بەهۆی تاوانی کوشتنی حەریریو جومەیلەوە، بدرێتە دادگەیەکی نێو نەتەوەییو، خۆشی بکاتەوە بە کەڵەگای لوبنان.ئەوەش دەبێ بزانین،کە ئەم بێکەرە، ئەو پیاوەیە کە نەخشەی کۆنفرانسی (طائف) ی کێشا بۆ وەستاندنی شەڕی نێوخۆیی لوبنان، کە لە ئەنجامی ئەوەوە،سووریا 30 ساڵ بوو بە داگیرکەری لوبنان.بەڵام، ئایا ئەمریکا دەیەوێ، یان دەتوانێ، ئەوە بکا، مەگەر، بەتەنگ بەرژەوەندیو، ئاوڕووی نێو نەتەوەیی

خۆیەوە نەبێ. پاشان گریمان، ئەوەشی کرد، گەرەنتی چییە بۆ دامرکانی داوی عێراق؟ عێراق بەرەو لێواری هەرەسهێنان و نەمان دەچێ. شەڕی نێوخۆ، کە بەسەر زاری، بەشەڕی شیعەو سوننی، دەدرێتە قەڵەم، لەڕاستیدا شەڕی فارس و عەرەب و ترکە، لەسەر دەسەڵاتی هەرێمی و، لە دەمێکەوە، دەستپێکردووە.ڕاستە، ئەم شەڕە، سوننەکان و شیعەکانی عێراق دەیکەن، بەڵام دوو زلهێزی هەرێمی، ئێران لەلایەک و، عەرەبستانی سعوودی لەلایەکی دیکەوە دەیگێڕن و ترکیش دەستیتێدایە. ئەمیان دەیەوێ ئیمپراتۆرێتییەکی فارس، بەنێوی شیعەیەتیەوە، ئەوی دیکەشیان، ئیمپرۆاتۆرێتییەکی عەرەب، بەنێوی سوننەیەتیەوە دابمەزرێنێ. لێرەدا سووریای عەلەوییەکانیش، لەبەر هێندەک هۆ، لایەنی ئێران دەگرێ. دیارە ئەمەش، دەرفەتێکی دیکە دەدا بە کورد بۆ ڕزگاربوون، کە ئەگەر، باوەڕ بەخۆ بهێنن و، بتوانن هەلەکە بەکار بهێنن، ڕژێمی کارتۆنیی ترکیش کە لەبەر گەلێ هۆی دەرەکی و نێوەکی، بەرەو نابووتی دەڕوا، کەوتووەتە لۆقەو، کۆنفرانس دەبەستی لە ئەستەمبوڵ و، بەئاشکرا، وەک عەرەبستانی سعوودی، باسی پشتگیریی سوننە دەستوەشێنەکان دەکات، بەڵام ئەمیان لەدژی کورد، نەک لەبەر خاتری سوننە، یان دژی شیعە، چونکە کاتی خۆی دەیویست لەگەڵ شیعەکان ڕێکبکەوی دژی کورد، بەڵام سەرینەگرت بۆی. کە بۆ ئەمەش دیارە، نە ئەمریکا و نە ئەوروپا ناتوانن لەگەڵی بن.

کورد، نابێ واتێبگەن، کە ئەم پلانەی بێکەر– هاملتۆن، هەر تاکە پلانێکە دژی ڕزگاری و سەربەخۆیی کوردستان، نەخێر! ئەوەتە، وەزیری دەرەوەی سوێد، کارل بیلدت Carl Bildt، کە گوایە؛ سوێد دۆستی کوردە، لەکۆنفرانسی ئینستیتووتی لێکۆڵینەوە ستراتیژەکاندا لە بەحرەین، (بەپێی هەواڵێک کە ئەسۆشێتد پریس، لە 2006/12/10دا، بڵاویکردەوە) گوتی: "هەموو دابەشکردنێکی عێراق بە خوێن نووسراوە. ئەم لافاوە خوێنەی کە ئەوڕۆ دەیبینین، تەنێ، دەستپێکی ئەو خوێنڕێژییەیە کە دێ ببینین، ئەگەر دابەشکردنی (عێراق) ڕووبدات". ئەوروپاییەکان، کە دێنە باشووری کوردستان و، پەسنی "پێشکەوتن"ی دەدەن و، هێندێکیان، کۆنسلخانەو مەڵبەندی بازرگانی لەهەولێر دەکەنەوە، لەبەر ئەوەیە، کە ئەوڕۆ ناتوانن لەبەغدا نیشتەجێ بن، ئەگەرنا، ڕێیان نەدەکەوتە هەولێر. ئەوەتا، ئەڵمانیا، کە دەڵێن لەهەولێر "کۆنسلخانەی فەخری" دەکاتەوە، ئێستەش بەڕەسمی، هەر باسی "باکووری عێراق" دەکات، نەک کوردستان. بەڵام ئەمانە هەمووی بەلایەک و، دیارە، هەر دەوڵەتە،بەرژەوەندیی خۆی هەیەو، دوای دەکەوێ. باکوردیش بیر لەبەرژەوەندیی خۆی بکاتەوەو، دوای بکەوێ و، بۆ ئەمەش دەبێ جارێ و، بەزووترین کات، حیزبەکان واز لەچەکدارێتی و چەکدارەکانیان بهێنن و، بکەونە چالاکیی ڕامیاری و بەس. چەکدارەکانی هەموو حیزبەکانی هەموو پارچەکانی کوردستان، لە لەشکرێکی کوردستانیی پیشەییدا کۆببنەوە، بە سەرکردەیەتی ئەفسەرانی سەربەخۆو نیشتمانپەروەرو کارزان و، فەرمانی سەرشانی، لەشکری کوردستانیش، تەنێ پاراستنی سنوورەکانی کوردستان و، ئاسایشی خەڵکی کوردستان بێ، نەک دەستێوەردان لەکاروباری نێوخۆدا.بەلەشکرێکی وا بەهێز، دەتوانرێ دەسەڵات لە بەغداو، لە هەموو عێراقدا، بەتایبەتی لەم ڕۆژەدا بگیرێتە دەست. هەروەها، پێویستە بەزووترین کات، ڕاپرسییەکی گشتی لە هەولێرو سلێمانی و دهۆک و کەرکووک و مووسڵ و نێوچە کوردستانییەکانی دیالەو کووت و، لەنێو کوردو کوردستانییەکانی بەغداو خوارووی عێراقدا بکرێ و، ئەگەر زۆربەی زۆری دەنگەکان، بۆ سەربەخۆیی بوون، دەبێ دەستوورێک لەسەر ئەو بنچینەیە بنووسرێتەوەو، لەهەمان کاتدا هەڵبژاردنێکی ئازاد بکرێ و حکوومەتێکی نوێ بێتە سەرکار، کە پێداویستییەکانی خەڵکی کوردستان، لەبەر بەرەکانێی بێکاری و هەژاری و ژندوژمنی و گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتی و پشتگوێخستنی لاوان و خوێندکاران و کرێکاراندا، بکاتە نەخشەی خۆی و، گوندەکان سەرلەنوێ دروستبکاتەوەو، کشتوکاڵ و بەرهەمی ئاژەڵی زیندووبکاتەوەو، بەگژ حیزبحزبێنەو خزمەخزمێنەو هۆز هۆزێنەدا بچێ و، دەزگەیەکی پۆلیسی و، ئاسایشێکی پاکژو بێلایەن و دادگەیەکی سەربەخۆ، بۆ خزمەتی خەڵکی کوردستان بخاتە کارو، تۆوی سیخوڕیی دەوڵەتە دراوسێیەکان و دوور دەستەکان، لەباشووری کوردستاندا ببڕێ. کۆمەڵگەیەکی شارستانی، کە ڕێ بە سەندیکای ئازاد بدا، دابمەزرێنێ. بەمە، ئاواتی خەڵکی کوردستان و مرۆڤی ئازادیخواز دێتە دی. ئەگەرنا، ئەگەر کورد، هەموو هیوایەکیان بخەنە سەر ئەوەی ئەمریکا چ دەڵێ و، بەریتانیا چ دەڵێ و ئەم چ دەڵێ و، ئەو چ دەفەرموێ و، پێیان وابێ، کە ئەمریکا، کورد بە بێ پێ، دەزانێ؛ وەک، بەڕێز محەممەدی مەلا قادر گوتەنی (میدیا، ژ 269، 2006/12/12)، ئەوا، بە بەڕێزیان دەبێژم، کە ئەمریکا کورد بە "بێ پێ" نازانێ، چونکە کورد بێ مەرج و پەیمان و، وەک نەدی و بدی، بەپێی خۆیان؛ کەوتنە پێش مارینزەکان و، ئەوەبوو کاتی خۆی، کە لەرۆژنامەی "هاوڵاتی"دا لەبەهاری 2003دا، ڕەخنەم لەم هەڵوێستەی حیزبە کوردییەکان گرت، حیزبەکان کردیانە چ فەرتەنەیەک دژی من و، کاتی خۆشی کە لەدژی ئەوە بووم، کە کورد بێ پشتیوانییەکی نێودەوڵەتی، بێ گەرەنتی، بچنە هەڵبژاردن و دەنگدان بۆ دەستوور، بەڕێز محەممەد مەلا قادر، دەیفەرموو "ئەوی لەدژی دەنگدان بێ، ئەوا خاینە، یان بێگانە هانیداوە". ئێستەش، بەڕێزی دەبینێ، هەق و ڕاستی بەلای کێیەوە بوو و، دەستوورو هەڵبژاردن لەعێراقدا چەند

بەنرخن. پاشان، ئێمە، ئەگەر بمانەوێ خەڵك هاوكاریمان بكات، دەبێ جاری، خۆمان باوەڕ بە خۆمان بكەین‌و، ببینە كەسی یەك. كە منداڵ بووم، جارێكیان دۆستێكی باوكم، كە عارەبی مووسڵ بوو و، لەگەڵ باوكم بە توركی عوسمانی قسەیدەكرد، زۆر گلەیی لە بێكەسیی خۆیی كرد، باوكیشم، هەڵبەستێكی توركیی عوسمانی بۆ خوێندەوە، كە بەلامەوە هێندە خۆش بوو، تكام لە باوكم كرد، بۆم بنووسێتەوە. ئەویش نووسییەوە بۆم‌و، لەبەرمكرد. هەڵبەستەكە، وتووێژێكە لەنێوان دوو كەسدا، یەكێكیان دەبێژێ: "هەموو كەسێك؛ كەسێكی هەیە، هەر، ئەز بێكەس ماوم، خوایە تۆ كەسی بێكەسانیت فریام كەوە". ئەویدیكە دەبێژێ: "گەورەم، كەسێك خۆی باش بێ، خوا كەسێتی‌و، خراپێش بێ، كەس نابێتە كەسی". وا، ئەو هەڵبەستە، كە لەبیرم ماوە، بە ئەلفوبێی كوردی دەینووسمەوە:

یەكەمیان: كیمسەسز، هیچ كیمسەیۆق، هەر كیمسەنن، واركیمسەسی. كیمسەسز قالدم، مێدەد، ئەی كیمسەسزلەر كیمسەسی.

دووەمیان: سەییدم، بیر كیمسە خوب ئۆڵسە، خودادر كیمسەسی، بەد ئۆلان بیركیمسەنن، هیچ كیمسە ئۆڵمەس كیمسەسی.

لەكۆتایی ئەم وتارەدا دەمەوێ لە بەڕێز محەممەد مەلا قادرو هەموو سەركردەكانی پارتی‌و یەكێتی بپرسم، ئێوەیەك كە هەر رۆژە ناڕۆژێك لەگەڵ ئەمریكاییەكان دان‌و ستاندنتان بووەو، چوونەتە ئەمریكاو لەگەڵ دەسەڵاتدارانی ئەمریكا قسەتان كردووە، بۆچی نەتانتوانیوە، داخوازیی‌و ئامانجی خۆتانیان تێبگەیەنن. ئایا، ئێوە لەم رووەوە، بەرپرسیار نین؟ كە ئێوە راپۆرتەكەی بێكەرتان بەدڵ نییە، "بەدیل"تان چییە بۆ ئەوە؟

بەرلین 2006/12/15

میدیا، **ژ** 270، 2006/12/19

پێشگیری لە کارەساتو هەرەسێکی بێوێنە

لە وتاری پێشوومدا کە لەبارەی راپۆرتی بێکەر– هاملتنەوە بوو (میدیا، ژ 270، 2006/12/19) ئاماژەم بۆ نەخۆشییەك کرد کە کۆمەڵگەی کوردەواری پێوەی دەناڵێنیّو، بووەتە هۆی هەموو ئەو کوێرەورییانەی تووشی بوونو دەبنو، ئەوەش نەخۆشیی باوەڕ بەخۆ نەکردنە. ئەنجامە ناسازەکانی ئەم نەخۆشییەشم دەستنیشانکردن، وەك: خۆشباوەڕی، خۆ بەکەمو نزم بینین بەرامبەر دەرەوە، هەرزانفرۆشیو گرانکڕی، لاساییکردنەوەو چاوەڕوانی؛ لەباتی پێشبینیو دەستپێشکەریو... هتد.

ئێستە، ئەگەر چاوێك بە رۆژنامەو ماڵپەڕە ئینتەرنێتییە کوردییەکاندا بخشێنین، دەبینین؛ باس هەر باسی راپۆرتەکەی بێکەر– هاملتنەو، قسەو باسی سەرکردە کوردەکانیش هەر ئەوەیەو، لەم دواییەشدا (پەرلەمانی هەرێمی کوردستان – عێراق)، نامەیەکی لاوازو، پڕ لە سوپاسو پەسندانی ئەمریکای، بۆ کۆنگرێسو سەرکۆماری ئەمریکا جۆرج دەبلیو بوش نارد، (خەبات، ژ 2365، 2006/12/25) بیّ ئەوەی هەڵوێستێکی بوێرانە، یان پێشنیازێکی بەپێز، بخاتە بەرچاو، بۆ وێنە: هەرەشە کردن، بە گشتپرسییەك بۆ بڕیاری چارەنووسو سەربەخۆیی، یان خستنەڕێی ملوێنێك کورد، بەشێوەیەکی ئاشتییانە، بۆ نێو کەرکووكو مووسڵ. دیارە، ئەم کردارانەی کاربەدەستانیش، هەمووی، وەك پێشینیان گوتوویانە:"لە پاش باران کەپەنك"ە، ئەگەرنا؛ نێزیکەی ساڵێکە، لیژنەی بێکەر– هاملتن خەریکی کارو پێوەندیکردنە بە گەلێك لاوە، بێجگە لە کورد. لەم ماوەیەشدا، کاربەدەستانی کورد، هێندێکیان چوونە ئەمریکاو، لەسەروو هەموویانەوە، بەڕێز مام جەلالو، هێندێکیشیان، هەر رۆژە ناڕۆژێك، لەگەڵ دیپلۆماتی پلەبەرزو جەنەراڵەکانی ئەمریکاو هاوپەیمانانیدا کۆدەبوونەوەو، وەزیری دەرەوەی ئەمریکاش، بەڕێز کۆندۆلیزا رایس، دووجار هاتە کوردستان. کورتو کرمانجی؛ سەرکردەکانی دوو حیزبە دەسەڵاتدارەکە؛ ماوەیەکی زۆریان بەدەستەوە بوو، ئەگەر بیانویستایە، پیّ لەسەر مافی خەڵکی کوردستان دابگرنو، پێشگیری لەو جۆرە راپۆرتە بکەن، کە دەڵێیت؛ بە فەرمانی جەنەراڵەکانی رژێمی تركو لەبەر رۆشنایی تەماشاکردنی تەلەفزیۆنی "**الجزیرة**"نووسراوە. بەڵام بەداخەوە، دەرکەوت کە نەیانکردووە، لەبەرئەوە؛ پیلانەکەی بێکەر– هاملتن، خستنیە راچڵەکینو خۆخواردنەوەو سەرگێژە. ئەمەش خاڵانەی ئەوەیە؛ کاتی خۆی؛ شای لێکەوتووی ئێران، کە سەرکردەکانی شۆڕشی ئەیلوول، بە دۆستی کوردیان دەزانیو، پێیانوابوو "هیچ کاتێك لەگەڵ سەددام رێکناکەویّ"، کە لەپڕ، پەیمانی جەزائیری لەگەڵ سەددام بەستو، پرسە گورگانەیەکیشی بە سەرکردەکانی کورد نەکرد، کەوتنە واوەیلاو حەلوەلاو، چەند ساڵێکیش دوای ئەوە، کە حیزبە کوردییەکانی عێراق، بوونە هەڤاڵبەندی رژێمی مەلاکانی ئێرانو، حیزبە کوردییەکانی ئێرانیش، بوونە هەڤاڵبەندی رژێمی سەددامو، کە هەردوولا (ئێرانو عێراق) ساڵی 1988، پەیمانی ئاگربەستیان بەست؛ بیّ ئەوەی پرسێك بە مان بکەن، بە جارێك، ناوکیان کەوت، کەچی لەم کارەساتانەوە، نە پەندێکیان وەرگرتو، نە وانەیەك فێر بوون. ئەوەتا، بەڕێز عەدنان موفتی، سەرۆکی پەرلەمان دەبێژیّ: راپۆرتەکەی بێکەر "موفاجەئە" بووە بۆیان (هاوڵاتی: 2006/12/27). ئاشکرایە، کە ئەمریکاش لە کێشەی ئەفغانستان هیچ فێر نەبوو، کاتێك یارمەتیی ئیسلامییەکانی دا؛ دژی داگیرکەرانی سۆڤێتو دەرپەڕاندنو ئەفغانستانی بەجێهێشتو، وڵاتەکە بوو بە گۆڕەپانی شەڕی نێوخۆییو تالیبانەکان هاتنە سەر کارو، ئەوە بوو تالیبانەکان لەباتی سوپاس، یانزەی سەپتەمبەریان "بەدیاری" دا بە ئەمریکا. خۆ ئەگەر ئەوڕۆ ئەمریکا عێراق بەجێبهێڵیّ، ئەوا، ئەوانەی کە بێکەرو مێکەر، دەیانەویّ بیانهێننە سەرکار، ئەو جۆرە دیارییە پێشکێشی ئەمریکا دەکەن. ئەم راستییەش بەس بوو، پەرلەمانی کوردستان بیری ئەمریکای بخستایەوە.

بۆ رۆنکردنەوەی بابەتەکەو، هەوڵدان بۆ گەیشتنە چارەسەرێك بۆ کێشەکە، پێویستە جاریّ، زۆر بەکورتیوبەشێوەیەکی زنجیرەیی، رەوەندێکی مێژوویی بخرێتە بەرچاوی خوێنەرەوە:

وەك لەساڵانێك لەمەوبەرەوە لێیدواوم، ئەم هەرێمەی کە لە سیّ ستان (لیوا) پێکهاتووە، بەرهەمی راستەوخۆی پەلاماری شێتانەی سەددام بوو بۆ سەر کوێت، کە لە بەرژەوەندیی زلهێزەکانی جیهانو دەوڵەتە عەرەبیو ئیسلامەکان نەبوو، سەددام ببێتە خاوەنی بیرە نەوتەکانی کوێتو، تاکە دەسەڵاتداری رۆژهەڵاتی ناڤین. ئەوجا، بەرێکەوتو، لەبەختی کورد، لەو کاتەدا، چەند هەلومەرجێکی نێوچەییو جیهانی، لەئارادا بوون؛ کە بۆ دەسکەوتی کورد کەوتنە کار، بەتایبەتی، بوونی رەحمەتی فرانسوا میتران؛ وەك سەرکۆماری فەرەنسا (کە ژنەکەی؛ بەڕێز دانیال میتران دۆستی کوردە)، لەگەڵ رەحمەتی تورگوت ئۆیزال؛ وەك سەرۆك وەزیرانی دەوڵەتی ترك، کە دوژمنێکی خەستی سەددامو، دژی بەهێزبوونی عێراق بوو، بێجگە لەوەش، نەیدەویست، دوو ملوێن کوردی باشوور، رابکەنە باکووری کوردستانو وڵاتی ئەناتۆڵ، لەکاتێکدا کە باکووری کوردستان لەشۆڕش دا بوو. هەر لەو دەمەشدا، گەلڕەوە ملیۆنیەکەی خەڵکی باشووری کوردستان، سەرنجو سۆزی جیهانی بۆ خۆی راکێشا بوو. ئەمانەش هەمووی، لە پاڵ هەوڵدانی کوردی ئەورووپاو ئەمریکاو، دۆستانی کوردی ئەم وڵاتانەدا، بوونە هۆی ئەوەی کە کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان؛ بڕیاری

دامەزراندنی "نەوایەکی ئارام" بدا، کە کورد بتوانن رووی تێبکەنو، لە دەستدرێژیی سەددام بە دووربن. ئەگەرنا، ئەم "هەرێمە"، نە نرخو ئەنجامی ئەو قوربانییە زۆرە بوو کە کورد دابوویو، نەبەروبووی خەباتی حیزبەکان بوو، کە هەر ساتە نا ساتێ، دەیکوتنەوە بەچاوی کورددا. خۆ ئەگەر سەددام، سەری لێتێکنەچووایەو، ئەو گەوجێتییەی نەنواندایە، ئەوا، ئەورۆ، نەك هەر کەرکووكو مووسڵو شەنگارو مەخموورو خانەقینو مەندەلیو جەلەولاو کویو کوێ، بەڵکو پێنجوێنو قەڵاچوالانوسەرپرەش و هەڵەبجەش کرابوون بە عەرەبو، سلێمانیش گواسترابووەوە بۆ خوارووی عێراقو، هەولێریش کرابوو بە پێتەختی دووەمی عێراقو، لەنیوە پتری بووبوو بە عەرەبو، کەسیش نەیدەگوت "لەل!". ئەو دەمە، حیزبە کوردییەکانیش لە پشت سنوورەوە، جاروبار، بلاڤۆکێکیان دەردەکردو، باسی "ئازایەتیی" خۆیان بەرامبەر یەکدی دەکرد. ئەمەش، مخابن، راستییەکە، کە قسەی ئەورۆم نییەو، هەرپاش هاتنە کایەی هەرێمو، هەڵمەتە کاسەیی حیزبەکان، باسمکردووەو بلاوکراوەتەوە.

شایانی باسە، ئەم "نەوای ئارام"ە کە بە بریاری ژمارە (688)ی رۆژی 1991/4/5ی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، دامەزرا؛ شتێك بوو کە لە مێژووی کۆمەڵگەی جیهانیو دەستووری نێوان دەوڵەتاندا؛ ئاوارتەو تاکهەڵکەوتوو (مُستثنی) بوو، واتە: لەوە پێش وێنەی نەبوو، چۆنکە بەپێی بەندی (2)ی برگەی (7) لە گرێبەندی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان؛ دەستکێشانە کاروباری نێوخۆیی دەوڵەتان، رێبەند (ممنوع) کراوە. ئەوەش دەبێ بزانین، کە میتران بۆ ئەم کارە، بەتایبەتی قسەی لەگەڵ جۆن مێجەر کردو، دابینی کردو، جۆن مێجەریش، قسەی لەگەڵ سەرکۆماری ئەمریکا کرد، کە لەسەرەتاوە رازینەبوو بەو کارەو، نەیویست پشتی بگرێ، تەنانەت جەنەراڵێکی گەورەی ئەمریکا گوتی: "فەرمانی سەرشانی هێزەکانی ئەمریکا ئەوە نییە، کورد بپارێزن لەدەستدرێژیی سەددام حسەین، تەنانەت ئەگەر لەبەردەم هەرەشەی لەنێوچوونیشدا بن". هەر لەکاتی گەلرەوەکەشدا، کە بەسەتهەزاران کورد، لەسەر سنوورەکانی دەوڵەتی ترکو ئێران، گیریان خوارد بوو، بە هەزارانیان لەسەرماندا رەقدەبوونەوەو، منداڵەکانو پیرەکانیان، لەبرساندا دەمردن، رۆژنامەوانێکی سەر بە تەلەفیزیۆنی CNN لە جۆرج بوشی پرسی؛ ئایا ئەمریکا ئامادە نییە، یارمەتیی کورد بدات، کە ئەوەتە سەددام خەریکە لەنێویان ببات، جۆرج بوش –کە کورد لەسەروبەندی راپەریندا، نێویان نابوو "حاجی بوش"؛ بە گوێی خۆم گوێم لێبوو، بەچاوی خۆشم وێنەیم دی– گوتی: "ئەز سەددام بە نەحلەت دەکەم، بەڵام هیچ بەڵێنێکم نەداوە بە کورد، کە لەباری سوپاییەوە، یارمەتییان بدەم". ئەمە ئەو جۆرج بوشە درۆزنە بوو، کە ماوەیەك لەوەپێش؛ خەڵکی عێراقی بانگکردو هاندا، کە دژی سەددام راپەڕنو بیخەن. بەڵام کە کوردو شیعە لە سەددام راپەڕینو، سەددام جۆگەلەی خوێنی لە هەردووکیان دروستکرد، "حاجی بوش" بێدەنگ ما، تەنانەت رێی دا بە سەددام، هێلیکۆپتەرەکانی بەکار بهێنێ، گوایە بۆ گواستنەوەی سەربازەکانی لە کوێتەوە بۆ عێراق، کە زۆر باش دەیزانی، ئەو هێلیکۆپتەرانە دژی کورد بەکار دەهێنرێنو بەکاریش هێنران. شیعەکان لەم ئەزموونە شتێك فێربوون، کوردیش هیچ!!!

بێگومان، "حاجی بوش" دەیتوانی، هەر لە بەهاری 1991دا، عێراق بە ئاسانی بگرێو، ئەگەر ئەو رۆژە، ئەوەی بکردایە، ئەوا، ئەم بەزمەی ئەورۆ دروستنەدەبوو بۆی. بەڵام ئەو، لەو ترسەی کە "هاوپەیمانەکانی"، وەك شێخی حیجازو حوسنی موبارەکی میسرو شا حسەینی ئەردەن، خستیانە دڵیەوە، کە گوایە، شیعەکان دەیانەوێ، لەعێراقدا حکوومەتێکی وەك رژێمی ئێران دابمەزرێننو، کوردیش لەدژی ئەو پرۆژەیە نابێ، چۆنکە ئەوەتا، سەرکردەکانی کورد لەگەڵ سەرکردە شیعەکانی عێراق دۆستنو، کوردی عێراق لە جەنگی ئێرانو عێراقدا لەگەڵ رژێمی ئێران بوون، دەستی لە رووخاندنی رژێمی سەددام هەڵگرت. لێرەدا، دەبێ بۆ مێژوو، ئەوەش بگوترێ، کە لەکاتی راپەرینی شیعەکاندا، لە بەهاری 1991دا، رژێمی ئێران، ژمارەیەکی زۆر پاسدارو بەسیجو سیخوڕی خۆی کردبوو بە مدیودا، کە ئەمانە لەخوارووی عێراقدا، کەوتنە کوشتنی بەعسییەکان، بەشێوەیەکی زۆر دڕندانەو، بەرزکردنەوەی وێنەی خومەینیو خامەنەییو چراندنی "بژی کۆماری ئیسلامیی عێراق"و، ئەمەش بیانوویەکی باشی دایە دەست "هاوپەیمانانی" ئەمریکا، کە لەڕاستیدا؛ هاوپەیمانی سەددام بوونو، بۆ پاراستنو هێشتنەوەی رژێمی سەددام هەوڵیاندەدا. ئەوەبوو، حوسنی موبارەکی سەرکۆماری میسر بە رۆژنامەی "الحیاة" (1993/5/27)ی گوتبوو، کە ئەو نەیهێشتووە؛ جۆرج بوش فەرمانی گرتنی بەغدا بداو، سەددام بخات، نەبا، عێراق پارچە پارچە ببێ. واتە: نەبا، کوردو شیعە شتێکیان دەستبکەوێ. هەر ئەم بیانووەشە، کەوا ئەورۆ بەکار دەبرێ، بۆ گێرانەوەی سوننییە دەستوەشێنەکانی سەر بە بەعس، بۆ فەرمانرەوایی عێراق.

هەرچی چۆنیی بێ "نەوای ئارام" دامەزرا، وەك کارێکی "مرۆڤدۆستانە"، نەك بۆ رەچاوگرتنی مافی رامیاریو نەتەوایەتیی کورد. ئەوجا، کە کورد، سەروکاریان لەگەڵ ئەمریکا پەیدا بوو، دەبوو، سەرکردەکانی پارتیو یەکێتی، کە دەسەڵاتدارانی هەرێمەکەن، بیرێکیان لە هەڵسوکەوتی رابوردووی ئەمریکا بەرامبەر بە کورد بکردایەوەو، ئەوەیان بهێنایەوە بیر، کە

سەرۆككۆماری ئەمریكا تۆماس ودرۆ ویلسن (1850–1924) لەسەردەمی جەنگی یەكەمیی جیهانیدا؛ 14 پنتی هێنایە پێشەوە بۆ سیاسەتی هاوپەیمانان پاش جەنگ، كە یەكێك لەوانە؛ داننان بوو بە مافی ئەو نەتەوانەدا كە لەسنووری ئیمپراتۆرێتیی عوسمانیدا دەژیان، بۆ بڕیاردان لەبارەی چارەنووسی خۆیانەوە، تا پلەی سەربەخۆبوونیان، كە یەكێك لەو نەتەوانە، كورد بوو. بەڵام كە پەیمانی لۆزان بەستراو پەیمانی سیڤر خرایە پشتگوێ‌و، كوردستان لەتوپەتكرا، جەنابی ویلسن نقەی لێوە نەهات. هەروەها، لەجەنگی دووەمی جیهانیدا، سەرۆككۆماری ئەمریكا تیۆدۆر رۆزفلت، هاوەڵی ستالینی سۆڤێت‌و چەرچلی بەریتانیا بوو، لە كۆنفرانسی تاراندا (1944)، بۆ پاراستنی سنوورەكانی ئێران‌و رووخاندنی كۆماری كوردستان، بە سەرۆكایەتیی شەهید قازی محەممەد. ئەمریكا، لایەنێك بوو، لە پاڵ بەریتانیاو ئێران‌و عێراق‌و توركیاو پاكستاندا، بۆ بەستنی پەیمانی بەغدا، كە دوایی بوو بە "سەنتۆ". ئەمریكا، لەساڵی 1975دا فاكتەری یەكەم بوو، بۆ هەرەسهێنانی شۆرشی ئەیلوول. وەزیری دەرەوەی ئەو سەردەمەی ئەمریكا، هەنری كیسینگەر (نەك كیسینجەر، كە نێوەكەی ئەڵمانییە، نەك ئینگلیزی) رازی نەبوو، بۆ ماوەی یەك چارەكیش، رێبدا بەرەحمەتی، مەلا مستەفای بارزانی؛ چەند قسەیەك بكات لەگەڵی‌و، كوردی كرد بە قوربانی "دۆستایەتی"ی ئەمریكاو شای ئێران، چۆنكە ئەو رۆژە، شای ئێران دەستی دەڕۆیی، ئەوجا، كە شای ئێران لێیقەوما، ئەمریكا ڤیزەیەكی پێڕەوا نەدی، كە بچێتە ئەمریكا بۆ چارەسەركردنی نەخۆشییەكەی. بێجگە لە مانەش، ئەمریكا هەر لەپاش جەنگی جیهانیی یەكەمەوە، تا ئەوڕۆ، كە ئەوڕۆیە، یارمەتیدەری پلەیەكی رژێمی توركەو، هەتا شای ئێرانیش رووخا، یارمەتیدەرو پشتگیری رژێمی شا بوو. لەمانەش بترازێ، وەزیری بەرگریی ئەمریكا، دۆناڵد رامسفێلد، لەساڵی 1983دا؛ چووە بەغدا بۆ لای سەددام حسەین‌و، بەڵێنی یارمەتیدانی بە چەكی قورس‌و پشتگیریی دیپلۆماتی‌و ئابووری دا پێی؛ لە دژی رژێمی ئێران، ئەمە، لەو سەردەمەدا بوو، كە سەددام، زۆر بێهێز بووبوو، پێی لە عەباكەی خومەینییەوە ئاڵا بوو، ناچار بووبوو، لەگەڵ مام جەلال وتووێژ بكا، لەبارەی "ئۆتۆنۆمیی راستەقینە"وە بۆ كوردستان‌و، لەسەر هێندەك شتیش رێككەوتبوو لەگەڵی، بەڵام، كە رامسفێلد، بەڵێنی وا گەورە گەورەی دا بە سەددام، ئێدی سەددام، پشتیكردە مام جەلال‌و، ئەنجامەكەشی هێندە ئاشكرایە، كە پێویست بەگێڕانەوە ناكات. دەبوو، هیچ نەبێ، مام جەلال ئەمەی لەبیر بوایە.دەبوو، سەركردەكانی پارتی‌و یەكێتی، كاتێك، كە هۆیان كەوتە ئەمریكا، ئەم رابووردووەیان، بخستبایە پێش چاوی خۆیان‌و بیانزانیبایە، كە "هەرێمی ئاسایش" یان "نەوای ئارام" خێرێكی خوایی یە، كە بەڕێكەوت، دەستیانكەوتووە، بەتایبەتی، پاش ئەوەی ئەمریكا، بۆ پاراستنی بەرژەوەندیی خۆی، نەك لەبەر خاتری كورد، ناچار ما، بیپارێزێ، بۆ ئەوەی بنكەیەكی هەبێ، كە لەوێوە بتوانێ، چاوێك بخاتەسەر ئێران‌و عێراق‌و سووریاو، بۆ ئەمەش، گەلێك خزمەتی رژێمی توركی كرد، تاكو چاو لە بوونی "نەوای ئارام" بپۆشێ، لەوانە: كردنی ئیسرائیل بە هاوپەیمانی رژێمی تورك‌و، بەشداریكردن لەرفاندنی سەركردەی پ‌ی ك‌ی ك‌ێ؛ بەڕێز عەبدوڵڵا ئۆجەلان‌و، پێفرۆشتنی چەند جۆرێك چەكی قورس‌و قڕكەر، كە لەدژی كورد بەكارهێنران‌و، هەوڵدانی بۆ ئەوەی رژێمی تورك ببێتە ئەندامی یەكێتی ئەوروپا. لەگەڵ ئەمەشدا، سەركردەكانی حیزبەكان، بەتایبەتی؛ پارتی‌و یەكێتی؛ نرخی ئەو هەڵكەوتە بێوێنەیەو، ئەو دەرفەتە مەزنەیان، نەگرتەبەرچاو و، ئەوەبوو، پاش ماوەیەكی كورت، دوای هەڵبژاردنی پەرلەمان‌و هاتنەكایەی حكوومەتی كوردستان لە هەردوو حیزبەكە، كە زۆربەی زۆری هەڵبژێرەكانیش، بەهیوای ژیانێكی خۆش، دەنگیان دا بۆیان، كەچی ئەمان، كەوتنە شەڕی یەكدی، لەسەر دەسەڵات. بەڵام، دەسەڵات بەسەر كێدا؟ دەسەڵات بەسەر داگیركەرانی كوردستاندا؟ نەخێر! بەڵكو، دەسەڵات بەسەر هەژارو رەشوڕووتی كوردستاندا. ئەمە لەكاتێكدا بوو، كە خەڵكی ئەو هەرێمە، رۆژگارێكیان دەبردە سەر، لەوپەڕی كولەمەرگیدا دەژیان، نانی وشكیشیان دەستنەدەكەوت بیخۆن، تەنانەت، شتومەكی نێو ماڵی خۆیان لەسەر شەقامەكان هەراج دەكرد، بۆ ئەوەی لەبرساندا نەمرن، بەتایبەتی، پاش ئەوەی سەددام، فەرمانگەكانی لە سێ ستانەكە كێشایەوەو، گەمارۆی ئابووریی خستەسەریان، لەپاڵ گەمارۆیەكی دیكە، كە لەلایەن كۆمەڵەی نەتەوە یەكگرتووەكانەوە، بەسەر هەموو عێراقدا، سەپابوو. برسێتی خەڵكەكەو شەڕی خۆكوژیی دوو حیزبەكە، گەیشتە سنوورێك، كە زۆر كەس ناچارمان "هەرێم" بەجێبهێڵن، خۆ ئەگەر پرۆژەی "نان بە نەوت" نەكەوتایە گەڕ، ئەوا، هەرێم هەر ئەوانەی تێدا دەمایەوە، كە بۆ دەستبەسەردا گرتنی ئەم چیاو ئەو شیو، شەڕە قۆچیان لەگەڵ یەك دەكرد. ئەم شەڕە قۆچە، ئەمریكای زۆر شڵەژاند؛ بەتایبەتی لەوە دەترسا، كە رژێمەكانی ئێران‌و عێراق، كە دوژمنی ئەمریكا بوون، سووت لەو ئاژاوەیە ببینن؛ كە دیارە سووتیشیان لێدی. ئەمریكا، لەڕێی سیخوڕەكانییەوە، باوەڕی هێنابوو بەوەی؛ سەددام خەریكی بەرهەمهێنانی چەكی ئەتۆمە، لەپاڵ چەكی كیمیایی‌و بایۆلۆژیدا، ئێرانیش خەریكی پەروەردە كردنی تێرۆریستە لە فەلەستین‌و لوبناناو، هەردووكیان، ئێران‌و عێراق، هەڕەشە لە بوونی ئیسرائیل دەكەن، كە ئەمریكا بە هەڤاڵبەندێكی ستراتیژیی خۆی دەزانێ. ئەم هۆیانە هەموو، پێویستیی ئەمریكایان بە مانەوەی "هەرێمی ئاسایش" بەهێزتر كردو، ناچاریانكرد، كە چاو

لەگەلێك كردەوەی یەكجار خراپی دەسەڵاتدارانی ئەم دوو حیزبە بپۆشیٚ، تەنانەت، پاش ئەوەی كە ، لەشكری رژێمی ئێران و لەشكری سەددام، نابەرپرسیارانە، هێنرانە كوردستانەوە، ئەمریكا، خۆی لە پاراستنی "هەرێمی ئاسایش" نەكێشایەوە، وەك فەڕەنسا كردی؛ رژێمی تركیش، لە ترسی پەرەسەندنی پیٚ كیٚ كیٚ، پێویستی بە یارمەتیی پارتی و یەكێتی هەبوو، بۆ ئەوەی بەربەرەكانێی پیٚ كیٚ كیٚ بكەن بۆی، كە ئەوەبوو كردیان، لەبەر ئەوە، "نەوای ئارام" مایەوە. ئەوجا، ئەوەبوو ئەمریكا پاش چەند هەوڵدانێكی سەرنەكەوتوو لە ئەنقەرەو درۆگیدا، هەردوو سەركردەكەی لەپاییزی 1998دا بردە واشەنتن و، واژۆی ئاگربەستێكی كرد پێیان، بەسەرپەرشتیی وەزیری دەرەوەی ئەو دەمەی ئەمریكا، بەڕێز مادلێن ئۆلبرایت، كە نێوەرۆكی ئەو رێكەوتننامەیە، سالآنی سالێش دوای ئەوە، نەخرایە كارو، باوەڕی گەلێك لایەنیشی بە پشتبەستن بە كورد، لەقكرد، كە ئاسەواری خراپەكارانەی ئەو بێباوەڕییەش، هەتا هەندازەیەك لای سەركردەكانی ئەمریكا ماوەو، لەدووتوێی راپۆرتەكەی بێكەر– هاملتنیشدا بەدیدەكریٚ.

كە ئەمە راستییانە، وا بیٚ پێچوپەنا، دەخەمە سەر كاخەز، مەبەستم ركهەڵساندنی كورد نییە لەدژی ئەمریكا، یان دژی كاربەدەستەكانی پارتی و یەكێتی. چۆنكە، رامیاری، بە رك و كۆنەكین و تۆڵەسەندنەوەی بێوەجانە؛ نابریٚ بەڕێوە. پاشان، دەبیٚ بزانین، رێبازی رامیاریی جۆرج دەبلیو بوش و هاوكارەكانی، جیاوازیی هەیە لە رێبازی رامیاری باوكی و سیاسەتكارەكانی پێش خۆیان. بێجگە لەوەش جۆرج دەبلیو بوش، وەك تۆنی بلێر، سەرۆك وەزیرانی بەریتانیا، مرۆڤێكی ئازا و بەجەرگ و خاوەن بڕیارە. بەلآم، وەك كورد دەبێژن؛ "كە زۆر هات قەواڵە بەتاڵە"و، جۆرج بوش؛ كە بەدەنگی گەلەكەی هاتووەتە سەر كار، ناتوانیٚ و پێیناكریٚ، پاساو بۆ ئەوە بهێنێتەوە، كە هەر رۆژە، چەند سەربازێكی لەعێراقدا بكوژرێن؛ ئەوەش بەدەستی خەڵكانی سەر بە گەلێك، كە ئەمان چووبن بۆ رزگاركردنی لە ملهۆڕێك. ئەوەتا، یەكێكی وەك موقتەدا سەدر، كە لەزەمانی سەددامدا، لە هیچ كونێكەوە دیار نەبوو، ئەوڕۆ بە پشتی رژێمی ئێران و، ئەو ملوێنانەی كە لەرژێمی تارانەوە بۆی دیٚ، ملوێنێك خەڵكی لە خۆی كۆكردووەتەوەو، داوای چوونە دەرەوەی سەربازەكانی ئەمریكا دەكا لەعێراق. سەربازەكانی ئەمریكا، بۆ ئەوە نەچوونەتە عێراق، تا، فیداییەك بچیٚ خۆی پێیاندا بتەقێنێتەوە، بۆ ئەوەی كە گیانی بە بەهەشت شاد بوو، دەستبەجیٚ دەرزەنێك لە حۆرییەكانی ئەویٚ، بە "سیغە" بكاتە ژنی خۆی و، سەربازەكانی ئەمریكاش، یەكسەر بچنە دۆزەخ!!! ئەمریكاییەكان ژیانیان لەم دنیادا دەبەنەسەر، ژیانیان پاش مردنیان، دەستپێناكات. ئەگەرنا، بڕیاردانی جۆرج دەبلیو بوش؛ بۆ خستنی رژێمی سەددام، بڕیارێكی یەكجار دەگمەن و دانسقەو مەردانەبوو، كە سەركردەكانی ئەڵمانیا و فەڕەنسا، شان بەشانی سەركردە دیكتاتۆرەكانی روسیا و چین و چەپاژوەكانی ئەوروپا، لەدژی وەستان و بە ملوێن، خەڵكی ساویلكەو چەپڵە بە قوون لێدەرو نەزانیان هێنایە سەر شەقامەكانی ئەوروپا لەدژی ئەمریكا، بەنێوی، گوایە "پاراستنی ئاشتی"یەوە؛ كە لەڕاستیدا بۆ پاراستنی سەددام بوو، نەك ئاشتی، رۆژێك دیٚ، ئەوانە كاڵەك بە ئەژنۆی خۆیان بشكێنن، ئەو رۆژەش، سەرەتاكەی دەركەوتووە. ئەوجا، كە سەركردەكانی دوو حیزبە دەسەڵاتدارەكەی باشوور، بەهۆی حیزبحزبێنەو خزمخزمێنەو، سەردەرنەچوونیان لە هونەرو زانستی رامیاری، نەیانتوانیوە، سووت لەم دەرفەتە مەزنە وەربگرن و، لەئەمریكای بگەیەنن كە عێراق و دراوسێكانی، دەوڵەتانی دەستكردن و كێشەكان هەر دەمێنن تا باری خۆڕسكی نەیەتە جیٚ. ئەوەش كوردستانێكی سەربەخۆیە. كە سەركردەكانی كورد هەوڵی ئەمەیان نەدابیٚ و هەر باسی "یەكێتیی عێراق"یان كردبیٚ، ئەوە، نەگوناهی جۆرج دەبلیو بوش و، نەگوناهی بێكەرو مێكەرە، كە ئەوان، وەك ئەمریكایی، بۆ بەرژەوەندیی خۆیان كار دەكەن و، ئەوەش مافی خۆیانە. گوناه؛ گوناهی سەركردەكانی دوو حیزبەكەیە، كە دەرفەتیان لە دەستداوەو، ئەوڕۆش مشوور نەخۆرانە، هەر پشت بە "دەستوور" دەبەستن و، چاوەڕوانن بزانن؛ چ دەقەومیٚ، ئەوجا "تەكانێك بدەن"، لەباتی ئەوە، پێشكات، هەستن پێشگیریی لەرۆژی قەومان و كارەسات بكەن. ئەوەتا، بەڕێز مەسعوود بارزانی دەفەرمویٚ: "كە دەستوور گۆڕاو ئێراق كەوتە دەست ئەو شۆڤێنیانە، ئەوكاتە خوا كەریمە، وەكو عەرەب دەڵێن: لكل حادث حديث" (خەبات، 2006/12/27) بەكورتی، هەتا نەكێشن بەتەپڵی سەرماندا، نابیٚ هۆش بهێنینەوە بە بەرخۆمان...!!!

بەڕێز كاك مەسعوود: سەددام؛ پاش بەستانی رێككەوتننامەكەی 11ی مارت؛ رێككەوتننامەكەی نەگۆڕی، بەڵكو، بەدواخستنی جێبەجێكردنی؛ بۆ ماوەی چوار ساڵ، كەڵكی لە كات و چاوەڕوانی و "خواكەریمی"ی كورد وەرگرت و، خۆی وا كۆكردەوە، كە پێویستی بە گۆڕینی رێككەوتننامەكە نەبوو، بەڵكو بە جاریٚ فتی كرد. نموونەیەكی دیكەش، پەیمانی سێڤرە، كە لەساڵی 1920دا ئیمزا كرا، بەلآم، سیٚ ساڵێك چاوەڕوانی و دەستبەكار نەبوون و "خواكەریمی"ی كورد، ماوەی دایە گورگەبۆر، كە خۆی لە بەریتانیا و فەڕەنسا نێزیكبكاتەوەو، ئێدی، پەیمانی سێڤر، پێویستی بە گۆڕین نەما، چۆنكە بە یەكجاری فت كرا. بەڕێز كاك مەسعوود: ئێوە هەتا ئێستە، چوار وەزارەتتان نەكردووە بەیەك و، هەتا ئێستەش، لەشكرێكی كوردستانیی یەكگرتووی سەربەخۆی ناحیزبیتنان نییەو، هەتا ئێستەش، كەس نازانیٚ؛ بودجەی پارتی و یەكێتی و حیزبەكانی دیكەی كوردستان چەندەو،

داهاتی حکومەتی کوردستان چۆن بەختدەکرێ. هیچ کاربەدەستێکی حکومەتی کوردستان‌و، هیچ مووچەخۆرێك کە ژمارەیان، خوانەیپڕێ، خۆی لە ملوێنێك دەدا، خۆی بە بەرپرسیار نازانێ بەرامبەر گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتی‌و بەرتیلخۆری‌و بێسەروبەری لە زۆربەی فەرمانگەکان‌و، لە هەموو کایەیەکی کۆمەڵگەی هەرێمی باشووردا. سبەینێ کە پارەکە لە بەغداوە بڕاو، دوو حیزبەکە مانگانەی ملوێنە مووچەخۆرەکەیان پێنەدراو، کوردستانیش هیچ ژێرخانێکی ئابووریی بەرهەمهێنەری نییە، ئەو دەمە ملوێنێك بێکارو بێنان دەچنە پاڵ ئەوانەی ئێستە بێکاران‌و، ئەو دەمەش "سفر، سفر بەدەستەوە".

ئەمە واو، کەسێکیش نییە، خۆی بەر بەرپرسیار بزانێ، بەرامبەر ژیانی کولەمەرگی ومەمرەو مەژی ئاوارەکانی کەرکووك‌و ماڵوێرانیی هەڵەبجەو گەرمیان‌و بادینان‌و بارزان‌و شێخ وەسانان‌و بالیسان‌و قەڵادزێ ومەندەلی وجلەولا. هەر بەڵێنەو دەدرێ‌و، کارێکی لەدواوە نایەت، کە پرسیار لە بەرپرسێك دەکرێ؛ بۆچی وایە، دەفەرمووێ: "کار بەشەوو رۆژێك پێکنایەت"، ئەوە راستە، بەڵام ئێوە، پانزە ساڵە حکوومەتن، پانزە ساڵ! "ئاخر لەبەرتان مرم!" کەینێ 15 ساڵ شەوو رۆژێکە؛ ئێوە، کە دەفەرموون، ئێوە بەرهەڵستکار نین‌و بەشداری حکوومەتی عێراقن؛ بۆچی چاوەڕوانی دەستی مالیکی‌و شەهرستانی‌و کێ کێن؟ هەستن خۆتان لەو ملیاردانەی هەتانە، بۆ هەر یەکێك لەو شوێنانەی باسکران، 50–100 ملوێن دۆلار تەرخانکەن‌و، ئاوایان بکەنەوەو، کارو خزمەتە گشتییەکان بۆ خەڵك دابینبکەن؛ بۆچی چاوەڕوانی دەستی حکوومەتی بەغدان، کە گەرەکێکی بەدەستەوە نییە؛ کە دەفەرموون حکومەتی بەغدا، داوای ناردنی پێشمەرگە دەکا بۆ بەغداو نێوەڕاستی عێراق، باشە؛ کە ئێوە لەشکرێکی یەکگرتووتان نەبێ؛ پێشمەرگە بە چ نێویکەوە دەنێرنە ئەوێ؟ ئایا ئەوەش هەر فیفتی فیفتی دەبێ؟ پاشان؛ بۆچی حکوومەتی عێراق رازییە، بەناردنی پێشمەرگە بۆ نێوەڕاست‌و خوارووی عێراق‌و، رازی نییە بۆ ناردنیان بۆ کەرکووك‌و مووسڵ‌و رێی کەرکووك‌و بەغداو رێی مووسڵ‌و بەغدا؟ تاکەی هەموو رۆژێك، چەند کوردێك لە کەرکووك‌و مووسڵ‌و دیالەو بەغدا بکوژرێن، هەر لەبەر ئەوەی کوردن‌و، کۆچ‌و باری عەرەبیش، بە هەزاران خێزان روو لە کوردستان بکەن‌و قوتابخانەی عەرەبی بکرێتەوە بۆیان‌و، منداڵانی کورد لە ئاکرێ، لەلایەن مامۆستایانی عەرەبی هەڵاتووەوە بەدارکاری، بە زمانی عەرەبی پەروەردە بکرێن، کە ئەو مامۆستایانە یەك وشە کوردی نازانن؟

ئەم چارەڕەشییە تاکەینێ درێژە دەکێشێ؟

مخابن، بێسەروبەری، هەموو لایەکی گرتووەتەوەو، گوناهەکەشی، کە لە بنچینەوە؛ گوناهی دوو زلحیزبەکەیە، هەر لە هەنگاوی یەکەمەوە دەستپێکرد، کە بە هەڵەنرا، واتا: خۆکردنەوە بە عێراقی، بێ مەرج‌و گەرەنتی نێونەتەوەیی. دیارە، هەموو هەنگاوەکانی پاش ئەوەش، کە یەکەمیان لەسەر بنچینەی هەڵە نرابوو، هەر بە هەڵە دەرچوون. تەنێ بۆ وێنە: بۆچی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە رازیبوون کە کێشەی دوجەیل، پێش کێشەی ئەنفال‌و چەکی کیمیایی‌و هەشتهەزار بارزانی‌و دە هەزار فەیلی بکەوێ؛ ئەمە لەکاتێکدا، کە دەبوو کێشەی ئەنفال‌و چەکی کیمیایی کە دەچنە ریزی خانەی گەلکوژییەوەو، لەلایەن دەوڵەتی عێراقەوەو بە نەخشەو پیلان جێبەجێکراون، بدرێنە دەست دادگەیەکی نێونەتەوەیی، نەك دادگەیەکی دەوڵەتی عێراق خۆی. ئەوجا، کە کێشەی گەلکوژی لە کورد، بێ نرختر لە کێشەی دوجەیل دانرا، بۆچی کورد بەوە رازیبوون، کە دوو دادوەری کورد، یەك لەدوای یەك، دادگەیی سەددام بکەن؟ ئەوجا کە دادوەری یەکەم، بەڕێز رزگار ئەمین، ئەو هەموو رەخنە ناشرینە گیران لێی‌و، لە دادگەیی دوورخرایەوە، بۆچی بەڕێز رەئووف رەشید رازیبوو، جێی بگرێتەوە، یان هیچ نەبێ، فەرمانی لەسێدارەدانی سەددامی هێندە دوانەخست، تا دادگەییکردنی ئەنفال بەرەو تەواو بوون دەچوو، تاکو کێشەی گەلکوژی لە کورد، وەك بەردی بنگۆم ون نەبێ؟ دوایی، بۆچی کە لەدادگەی ئەنفالدا، پێوەندیی رژێمی ترك بە ئەنفالەوە باسکرا، پارێزەرە کوردەکان هەڵنەستانە سەر پێ‌و، داوای رۆنکردنەوەو پرسیاریان لە سەددام‌و هاوکارەکانی لەو بارەیەوە نەکرد؟ بۆچی بێزاریی خۆیان بەرامبەر بڕینی دەنگی تەلەفیزیۆنەکە دەرنەبڕی کە بێگومان، ئیسپاتبوونی دەستی هاوبەشیی داگیرکەرانی کوردستان لەئەنفال دا، زۆر گرنگە بۆ پێشخستنی کێشەی کورد لە سنوورێکی ئینتەرناسیۆنالیدا. بەڵام قسە لەگەڵ کێ بکەین‌و هاوار بۆ کێ بەرین؟ سەددام بە پەلە لە سێدارە درا، بۆ ئەوەی دۆزی ئەنفال‌و چەکی کیمیایی، واتە: کەلکوژی لە کورد سەری تێدا بچێ و سڕ وترپی هاوکارانی سەددامیش بکرێ بە ژێر خۆڵەوەو، لەنێو ئەوانەشدا؛ دۆناڵد رامسفێلد..

بەڕاستی، زۆر سەیرە، ئا لەم بارودۆخە پڕ لە مەترسیەدا، کە بەسەر کوردستاندا تێدەپەرێ، هێندەك وشەفرۆش‌و بێویژدان‌و زۆرناژەنی دەسەڵاتداران، زاتیان داوە بە خۆیان‌و، لەباتی خزمەت‌و پاراستنی یەکێتیی کۆمەڵگەو رێزگرتن لەو درۆشم‌و نیشانە کەمانەی، کە بوونەتە جێی دانپێدانانی گشتی، بەزمی گۆڕینی مارشی کوردستان‌و ئاڵای کوردستانیان هێناوەتە کایە، وەك ئەوەی کورد لە هەموو شتێکی تەواو بێ، هەر ئەو دوو شتەی مابێ تەواویان بکات.

ئەوانە، دەبێ چاویان بکەنەوەو، هۆش بهێننەوە بەر خۆیانو، بزانن کە مارشو ئاڵای کوردستان، لەلایەن دەوڵەتێکی کوردستانییەوە واتا: کۆماری کوردستان، بەسەرۆکایەتیی پێشەوای شەهید قازی محەممەد، چەسپێنراونو، لەوەوە چوارچێوەیەکی فەرمییان وەرگرتووەو، لە هەموو لایەکی کوردستاندا ڕێزیان لێدەگیرێ. ئەوەش بەرۆژو دوو ڕۆژ ڕووینەداوە، بەڵکو ساڵانی بردووە. لەبەر ئەوە؛ هەموو دەستکارییەکی ئەو پیرۆزمەندییانە، بەبێ گەڕانەوە بۆ ڕاپرسییەکی ئازادانە، لە تەواوی کوردستاندا، لە خراپەکاریو گێرەشێوێنیو سووکایەتیکردن بە کوردو کوردستان پتر، هیچی دیکە ناگەیەنێو، ئەوانەی دەستیانداوەتە ئەم کارە دزێوە، بابچن بەجۆرێکی دیکە بکەونە دۆلار کۆکردنەوەو، خەریکی ڤۆدکاو ویسکی خواردنەوەی خۆیان بن.

ئەم بارودۆخە نالەبارەی کە ئەوڕۆ خەڵکی کوردستان تێیکەوتوون، بەڵگەیەکی بنبڕە بۆ ئەوەی کە حیزبحزبێنە، نەیتوانیوە بچووکترین کێشەی خەڵکی بەشخوراوی کوردستان، چارەسەر بکا، چ جایەکی، چارەنووسی چل ملوێن کوردو دۆزی نیشتمانیی کوردستان. لەبەر ئەوە گشتپرسییەکی سەربەستانە، بۆ دەستنیشانکردنی چارەنووسی خەڵکی باشووری کوردستانو، هەڵبژاردنی پەرلەمانێکی نوێ، لە کەشو هەوایەکی ئازاددا، هێنانە سەرکاری حکوومەتێکی نوێی خزمەتگوزار، پێویستیی بێ چەندو چۆنی ئەم کاتەیە. ئەگەرنا، هەرەسو کارەساتێکی وا خۆی بۆ کورد ماتداوە، کە هەرەسو کارەساتی بەهاری 75، بە هەزار ئاو لەچاویدا شۆرابێتەوە. دەسەڵاتدارانی کوردیش با دڵنیابن، کە ئەگەر ئەمجارە قەوما، خوانەکا، بقەومێ، ئەوجا، ئەوی مێشکی تێکنەچوو بێ، ناچێ جارەکی دی بەسەرکردەیەتیی ئەوان بکەوێتە شاخو کورتانەکەی جەجال بدروێتەوە بۆیان.

بەرلین 2006/12/31

میدیا، ژ 272، 2007/1/9

کوردستان لەتەنگانەداو ڕۆڵی لەشکری پێشمەرگەی کوردستان

کوردستان، بەسەردەمێکی یەکجار مەترسیدارو چارەنووسسازدا تێدەپەڕێ‌و، دەسەڵاتدارانی کوردستانیش، کە بریتیین لە کاربەدەستانی پارتی‌و یەکێتی، ئامادەکارییەکی وایان نەکردووە کە بتوانن هەڵسوکەوت لەگەڵ ئەو بارودۆخە نازکەدا بکەن کە لەئەنجامی درێژەکێشانی جەنگی عێراقەوە هاتووەتە کایەوەو عێراق بەرەو هەرەسهێنان‌و لەتلەت بوون دەباو مژدەی لەدایکبوونی کوردستانێکی سەربەخۆ دەدا. ئەو کوردستانە سەربەخۆیەی کە بەڕێز مام جەلال، بەخەون‌و خەیاڵی شاعیرانەی چەند کوردێکی شۆڤینی دەداتە قەڵەم، بەڵام داگیرکەرانی کوردستان، بە ڕووداوێکی بەرنەگیراوی دەزانن‌و، ئۆباڵەکەی دەهێنن بە مل ئەمریکاداو، بەتایبەتی سەرکۆمار، جۆرج دەبلیو بوش، ئەگەرچی بوش خۆی، تائێستا بە یەك وشەش باسی کوردستانی سەربەخۆی نەکردووە وپێلەسەر "یەکێتیی خاکی عێراق" دادەگرێ.

کورد، دەمێکە گوتوویانە "کەگلۆڵەت کەوتە لێژێ، کەس خاست پێنایەژێ". ئەوڕۆ، گلۆڵەی بوش کەوتووەتە لێژی‌و، لە هەموو لایەکەوە، نووکی نەشتەر، بەڕاست‌و چەپ‌و، بەهەق‌و بە ناهەق، ڕوویکردووەتە لەش‌و گیانی‌و، خۆ ئەگەر درا بە زەویدا، ئەوا زەوری کەوتنەکەی، بەجۆرێ دەبێ، کە نەك هەر ڕۆژێکی ڕەش بۆ خەڵکی کوردستان دێنێتە پێشێ‌و بەس، بەڵکو بڕبڕەی پشتی گەلێك لایەنیش دەشکێنێ‌و، لەپێش هەمووشیانەوە، ئەوانەی دژی پەلاماردانە سەر سەددام وەستان، وەك چەمکەڕەقەکانی ڕژێمی میلیتاریستی ئەناتۆڵ‌و شێخەکانی حیجازو شیراکی پاریس‌و سۆسیالدیمۆکراتەکان‌و کەسکەکان‌و چەپاژووەکانی ئەڵمانیاو ئیسپانیاو ئیتالیاو فەڕەنساو، هەموو ئەو چەپلە بە قوون لێدەرانەی کە بەهەزارانیان ڕژانە سەر شەقامەکانی ئەورووپاو، بەنێوی "پاراستنی ئاشتی"یەوە، پاسی ڕژێمی سەددامیان دەکرد.

لەساڵانێکەوە لەمەوبەر، باسی ئەوەم کردووە، کە جۆری هاریکاریکردنی کورد لەگەڵ ئەمریکا، هەر لەسەرەتاوە، دەبوو چۆن بووایە، بەڵام بەداخەوە، ئەوانەی کاریان بەدەست بوو، نەك گوێیان لە قسەکانم نەگرت، بەڵکو کەوتنە دژایەتیشم. کە دەمگوت بێمەرج‌و بێ پەیمانی نووسراو، پێش مارێنزەکان نەکەون. ئێستە، نامەوێ ئەو باسە جارەکی دی بگێڕمەوە، بەڵام دەمەوێ پەنجە رابکێشم بۆ بابەتێکی گرنگ، ئەوەش ڕۆڵی ئەو هێزە گەلپارێزەیە، کە نێوی پێشمەرگەی ڕاستینە؛ پڕ بەپڕی خۆیەتی‌و شایستەی ئەو نێوەیە.

وشەی پێشمەرگە، لەوەوە نەهاتووە کە یەکێك لە پێش خەڵکی دیکەدا، خۆی بە کوشت بدات. کوردی کۆن، بەو کەسانەیان گوتووە "کەوڵسۆری بەرلەشکر" ئەوانە، لەبەردەم لەشکردا وەستاون‌و، لەکاتی لێدانی "تەپڵی باز"دا، وەك یەکەم کەس، کەوتوونەتە وێزەی دوژمن. پێشمەرگە "کەوڵسۆری بەرلەشکر" نییە، بەڵکو خۆی لەشکرە. پێشمەرگە، ئەو مرۆڤە ئازاو بەرجەرگەیە، کە پێش بە مەرگ، واتە: مردن‌و لەنێوچوونی خەڵك دەگرێ. پێشگیریکردن لە شتێك، مانای ڕێگرتنە لە قەومانی ئەو شتە. بۆ وێنە: پێشگیری لە لافاو، مانای بەرگرتنە لە لافاو. بە کورتی؛ پێشمەرگە، ئەو کەسەیە کە دەبێتە لەمپەرێك، لەنێوان خەڵکی کوردستان‌و، ئەوانەدا کە دەیانەوێ ئەو خەڵکە تەفرو توونە بکەن، واتە: شوورەیەکە لەنێوان خەڵکی کوردستان‌و داگیرکەراندا.

پێشمەرگە، بەم پێوانەیە، خزمەتکاری نیشتمان‌و پارێزەری خەڵکی کوردستانە، نەك چەکداری ئەم حیزب‌و ئەو حیزب‌و، ئەم کەسایەتی‌و ئەو کەسایەتی. پێشمەرگە، سەربازە. سەرباز، فەرمانی پۆلیس‌و پاسەوانانی تایبەتی نابات بەڕێوە. فەرمانی سەرشانی پێشمەرگە، پارێزگارییە لە بوونی خەڵکی کوردستان‌و سنوورەکانی نیشتمان.

سیاسەتکارانی حیزبەکان کە لەماوەی 15 ساڵی ڕابوردوودا، تەگەرەو بەرهەڵست بوون لەبەردەم دامەزراندن‌و ڕێکخستن‌و پڕ چەککردنی لەشکرێکی کوردستانیدا، سەری زمان‌و بنی زمانیان ئەوڕۆ ئەوەیە؛ کە ڕۆژ ڕۆژی هێز بەکارهێنان‌و بەرەنگاریی چەکدارانە نییە، بەڵکو ڕۆژ ڕۆژی وتووێژو دیپلۆماسێتییە. دیارە، ئەم قسەیە نیوەی ڕاستە، بەڵام، هەر نیوەی، نەك هەمووی. چۆنکە، خۆیایە، کە کێشەیەك دەخرێتە سەر مێزی گفتوگۆو لێکۆڵینەوە، کاتێك دیپلۆماسێتی دەیباتەوە، ئەگەر هێزێکی سەربازیش پشتگیریلێبکات. بۆ ڕاستی ئەم وتەیەش، وەرن تەماشای ئەمریکا بکەن‌و، ئەو ڕۆژە بهێننەوە بەرچاو، کە هاتە نێو عێراقەوە، هەموو لایەك ڕێزیاندەگرت‌و دەترسان لێی‌و، ئەوجا، ئەوڕۆش تەماشای بکەنەوە، کە ئەوەتا بەدەستی خۆکوژەکانەوە داماوە. لەمەشدا، نامەوێ گوناهی ئەمریکا خۆشی، بخەمەوە بەرچاو، چۆنکە دەمێکەو، چەند جارو چەند جار لێیدواوم. بەڵام ئەم بەراوردکردنە، ڕێزی هێزدارو بێهێز دەخاتەڕوو.

شایانی باسە، پێشمەرگە، تایبەتکارێکی دیکەشی هەیە، کە لەشکرە نەریتییەکان (نیزامیەکان) نیانە. پێشمەرگە، هێزێك نییە، کە بە زۆرەملی‌و تۆپزی دامەزرابێ؛ بەڵکو، خۆبەخشانە هاتووەتە کایەوەو، لەمەشدا مەبەستم لەو کەسانە نییە، کە بەرژەوەندیی

تایبەتیی خۆیان، وایکردووە لێیان، ماوەیەك بچنە نێو پێشمەرگەوەو بازرگانی پێوە بکەن، بەڵکو مەبەستم ئەوانەیە، کە بەفەرمانی ویژدانی زیندوویانو، بۆ هێنانەدی ژیانێکی پڕ لە شادیو ئازادیو ئاشتی بۆ خەڵکی ئەم کوردستانەی پێخوستی زۆردارانە، بەئارەزووی ناخی دڵیان، ئەو ڕێگەیان گرتووە. لەبەر ئەوە، هەر ئەوانەن کە ئەوڕۆش و لەم تەنگاوییەدا، دەتوانن، جارەکی دی بێنەوە دەستو، کۆنگرەیەك ڕێکبخەن، دوور لەدەسەڵاتی حیزبەکانو، بڕیارێکی بنجبڕانەو بوێرانە بدەن، بۆ دامەزراندنی لەشکری پێشمەرگەی کوردستان، لە هەموو ئەو چەکدارانەی کە وشەی پیرۆزی پێشمەرگە دەیانگرێتەوەو، دەرگەش بکەنەوە بۆ چەکدارە بەرۆمەتەکانی هەموو حیزبەکانو گەلەکانی کوردستان، بە ترکمانو ئاشووریو گشت ئەوانەوە، کە خۆیان بە هاووڵاتیی کوردستان دەزانن، تا بچنە نێو ئەو لەشکرەوەو، لەمەولاش، ڕێنەدەن بە هیچ حیزبێك، چەکدار پێکەوە بنێ، بەڵکو هەموو حیزبەکان ناچار بکەن، خەریکی کاری ڕامیاری بنو، خۆ ئەگەر کادرەکانی حیزبەکان، پێویستیان بە پاراستنی ژیانیان هەبوو لەشەڕی نەیارانو ناحەزان، ئەوا، بەو پێیە، پۆلیس بیانپارێزێ، نەك ئەندامانی لەشکری پێشمەرگە. پێشمەرگە سەربازەو، نابێ ڕۆڵی پۆلیس بلیزێ. پۆلیسیش، وەك هێزی ئاسایش، کە فەرمانی بنچینەیی ئەم دەزگەیە، بەربەرەکانیی سیخوڕەکانی بێگانەیە لە کوردستاندا، دەبێ سەر بە هیچ حیزبێك نەبنو لە خزمەتی بەرپرسیارانی ئەم حیزبو ئەو حیزبدا نەبن. ئەوجا، کە پێشمەرگە بوو بە لەشکرێکی یەکگرتووی سەربەخۆ، ئەو دەمە، دەتوانێ سووت لەو بودجەیە ببینێ کە بۆ پێشمەرگە تەرخاندەکرێ، چ بۆ ڕەختکردنی لەشکر بە چەکی قورسو مۆدێرنو، چ بۆ خۆشگوزەرانی سەربازەکانیو ئەفسەرەکانیو، چ بۆ پاداشدانەوەی ئەرکی ئەو پێشمەرگە دێرینانەی کە لەڕۆژانی ڕەشدا، گیان لەسەر دەستان، کەوتنە بەربەرەکانیی دوژمنان، کە ئەوەتە ئەوڕۆ، زۆر بەداخەوە، هێندێکیان شێوی شەویان نییەو، هێندێکیشیان دەربەدەری هەندەرانن. دابینکردنی خۆشگوزەرانیو تێروتەسەلی بۆ پێشمەرگەو پۆلیسو هێزی ئاسایشو، دوورکەوتنەوەیان لە تەنگەبەرێتیی حیزبایەتی، گەورەترین خزمەتە کە پێشکێش بکرێ بە خەڵکی کوردستان.

ئا، لەم ڕۆژەدا، کە لەشکری ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی لەعێراقدا، شەڕی ژیانو مردن دەکەنو، لەناچاریدا، خەریکن بیر لەوە دەکەنەوە کە جڵەوی کار بدەنە دەست تاقمێکی ملهوڕی دوژمن بە کوردی وەك تاقمەکەی سەددام، دیارە، بوونی لەشکرێکی پێشمەرگەی سەربەخۆی کوردستانیی ئامادەی کار، پێویستیی بێ چەندو چۆنی ئەم کاتەیە، چۆنکە، ئەو لەشکرە، نەك هەر دەتوانی لە کەرکوكو مووسڵو دیالەو کووتدا، گێڕانەوەی نێوچە داگیرکراوەکانی کوردستان مسۆگەر بکاتو بەس، بەڵکو، دەکارێ، لە بەغداش، جێی خۆی وادابکوتێ، کە دارو دەستەی فەقێ موقتەدا سەدری، گوێ لە مستی ڕژێمی ئێرانو، بەعسییەکانی پشتبەستوو بەرژێمی دیکتاتۆرو گەندەڵی ئەسەد، نەتوانن گرەو لە کوردستان ببەنەوەو، ئەو ئەنفالەی کە هەموو ڕۆژێك بەرشتنی خوێنی چەند کوردێك بەردەوامە، چیدی، بۆیان نەچێتە سەر.

هێژای گۆتنە، ئەو جەزرەبەیەی کە هێزەکانی ئەمریکا لە 1/26دا لە هەولێر، سرەواندیانە چەند سیخوڕێکی ڕژێمی ئێران، کە بەنێوی دیپلۆماتەوە، خۆیان خزاندبووە ئەوێو، پاش گرتنیان بە خۆیانو چەند بەڵگەنامەیەکی گرنگەوە، لەکاتی لێکۆڵینەوەدا، ترسنۆکانە، دانیان بە گەلێك کردەوەی ڕژێمی ئێراندا ناو، هێندەك نهێنیان، لەبارەی ڕژێمی ئێرانو دەسکەلاکانیان لەعێراقدا درکاندو، بەتایبەتی ڕۆڵی "سوپای مەهدی"ی فەقێ موقتەدا سەدرو "سوپای بەدر"، کە ئەوە بوو هەر ڕۆژێك دوای ئەوە، ئەمریکاییەکان پتر لە 600 ئەندامی "لەشکری مەهدی"یان گرتو، دوو ڕۆژیش دوای ئەوە، واتا؛ لە 1/28دا فەقێ موقتەدا، چەند چڵکاوخۆرێکی خۆی، بەنێوی گوایە "دۆستایەتی"یەوە؛ ڕەوانەی هەولێر کردو بەدرۆ، کەوتە هەڵدانو پەسندانی کوردو کاك مەسعود بارزانی. هەر لەوکاتەشدا کەوتە هاندانی عەرەبە هاوردەکانی کەرکووك لەدژی کورد. هەر لەم ڕووداوەشەوە، بەڕۆنی دەرکەوت، کە ئەو ئێرانییانەی لە هەولێر دەستگیرکران، دیپلۆمات نەبوون، بەڵکو ئەندامی پلە بەرزی "سوپای قودس"ی سەر بە پاسدارانی ئێران بوون، وەك لەم ناسنامەیەدا دەردەکەوێ، کە هی یەکێکە لەو پاسدارانەو، لەلایەن ئەمریکاوە، وەك بەڵگە خرایە بەرچاو. یەکێك لە گیراوەکان، سەرتیپ "قایمی"یە، کە دەگوترێ گەلێك لە ئەندامانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی لە نەوەتەکاندا لەسلێمانیو هەولێر کوشتووە. (سەرنج: ناسنامەکە بە فۆتۆکۆپی لە ڕۆژنامەی "میدیا"دا بلاوکراوەتەوە.

هەرچەندە ئەمریکاییەکان؛ هەموو ئەو نێچرانەیان دەستنەکەوت، کە کوتوپڕ چوونە سەریان؛ چۆنکە، ئەوان بەر لە هەموو شتێك، دەیانویست پاسدار سەحراروودی بگرن، کە چەند ڕۆژێك لەوەپێش لەسلێمانیو هەر ئەو ڕۆژەش لەهەولێر بووبوو.

سەرحراروودی ئەو کەسەیە کە تۆمەتی شەهید کردنی ئەوڕەحمانی قاسملو دەخرێتە پاڵی. لەگەڵ ئەوەشدا، بەڵگەی وا گرنگ کەوتە دەستیان، کە توانیان ئیسپاتی بکەن، ئەو بۆمبایانەی سەربازەکانی ئەمریکای پێدەکوژرێن لەعێراقدا، لەئێرانەوە دەنێردرێ بۆیان. سەیر ئەوەیە، ئەم ڕووداوە، دڵی ئەمریکای لە سەرکردەکانی پارتیو یەکێتی پیسکرد، کە گوایە، ئەوان خۆیان بە دۆستی

ئەمریکا دەدەنە قەڵەم، کەچی، داڵدەی دوژمنانی ئەمریکا دەدەن لە هەولێرو، ئەوجا ئەمریکییەکان، بێگویدانە ئەوەی پێیدەڵێن "سەروەرێتیی هەرێم"، لەهەولێر دەستیانوەشاند لێیان. مەلاکانی ئێرانیش دڵیان لە سەرکردەکانی کورد یەشا کە نەیانتوانیوە کاربەدەستەکانیان بپارێزن. ئەمەش ئەوەیە کەنێویاننناوە "سیاسەتی حەکیمانە"ی کاربەدەستانی هەرێم!.

شایانی باسە، ئەو زانیاریانەی کە لەبارەی هاتوچووی ئەم پاسدارانەوە بە باشووری کوردستان‌و عێراقدا، کەوتنە دەست ئەمریکاییەکان، لەلایەن "موجاهدینی خەڵك"ەوە بە ئەمریکاییەکان دران. هەر لەبەر ئەوەشە، کاربەدەستە شیعەکانی عێراق، لەم رۆژانەداو، لەژێر گوشاری ئێراندا، زۆر هەوڵی دەرکردنی "موجاهدین" دەدەن لەعێراق، بە بیانووی ئەوەوە کە رێکخراوێکی تیرۆریستین‌و دەسکەلای سەددام بوون بۆ کوشتنی کوردو شیعەی عێراق. بەڵام هێندەك لە سەرکردە سوننەکانی عێراق، زۆر لە دژی ئەوەن، ئەوەش، نەك لەبەرخاتری "موجاهدین"، کە سوننیەکان بە فارس‌و دوژمنی عەرەب دەیاندەنە قەڵەم، بەڵکو لەرکی شیعەکان‌و ئێران، چۆنکە ئەوانیش بەتەمان "موجاهدین" جارەکی دی دژی کوردو شیعەی عێراق‌و ئێران بەکار بێنن.

ئەم راوە "پاسدار"ەی ئەمریکا لە هەولێر، دەستی گەلێك لایەنی سەر بە رژێمی ئێرانی خستەڕوو، هەڵوێستی مالیکیشی لەقکرد، کە ناوێری دەست لە "لەشکری مەهدی بکاتەوە"، چۆنکە پێویستیی بە دەنگی پەرلەمانتارەکانی فەقیٚ موقتەدایە، بۆ راگرتنی حکوومەتەکەی. لەبەر ئەوە؛ نامەیەکی نووسی بۆ فەقیٚ موقتەداو، پاڕایەوە لێی کە خۆی‌و سەردەستەی چەکدارەکانی روو لەئێران‌و خوارووی عێراق بکەن، بەنیازی رێکردنەوە بۆ سەرکەوتنی نەخشەی نوێی جۆرج بوش‌و لەشکری عێراق بۆ بەربەرەکانیی تیرۆریستەکان، کە دیارە دەبیٚ هەر سوننییەکان بگرێتەوە. ئەوجا ئەوەبوو، چەند هەواڵێکی ناکۆك‌و دژ بەیەك، چ لەلایەن رژێمی ئێران‌و، چ لەلایەن داروودەستەی فەقیٚ موقتەداوە، بڵاوکرانەوە، لەبارەی ئەوەوە، کە ئایا، جەنابی فەقیٚ (کە لەم رۆژانەدا لەرۆژنامەیەکی ئەڵمانیدا کرابوو بە "ئایەتوڵڵا") لەئێرانە، یان نا. ئەمەیان لەلایەك‌و، لەلایەکی دیکەشەوە، گەلەکۆمەی سەرۆکهۆزە عەرەبە هاوردەکانی کەرکووك‌و، تۆرانییەکانی پیاوی ئەنقەرەو، نوێنەرەکەی فەقیٚ موقتەدا لە کەرکووك‌و، بۆمبا تەقاندن لە ئیمام قاسم‌و رەحیماواو شوێنانی دیکەی کەرکووك‌و رشتنی خوێنی خەڵکی رەشوڕووتی بێگوناهی کەرکووك‌و، چوونی وەزیری دەرەوەی مەلاکانی ئێران بۆ ئەنقەرەو دیمەشق‌و، هەوڵدان بۆ دروستکردنی بەرەیەکی بەعس‌و شیعەو تۆرانی دژی کوردو، هەر لەو کاتەشدا تامیتامیدانی کورد لەلایەن رژێمی ترکەوە، بەوەی گوایە ئەردۆخان ئامادەیە، لەگەڵ کاربەدەستانی هەرێم بکەوێتە وتووێژ، کە هیوام وایە، ئامانج لەمە، چاوپۆشیی لە گەلکوژیی کوردی باکوور نەبیٚ، بەدەمشیرینکردنی بەرپرسیارانی کوردی باشوور، بەمەبەستی سووت وەرگرتن لە بێدەسەڵاتی‌و چاوەڕوانی‌و خوا کەرێمی‌و گەندەڵیی‌و حیزبحیزبێنەو خزمخزمێنەو مێشککوێخایی ئەم بەرپرسیارانە. ئەمانە هەموو زەنگی مەترسین‌و ئەوە دەخەنە بەرچاو، کە ئەگەر نەخشەکەی بوش سەرکەوت‌و، عێراقی یەکگرتوو بەسەرۆکایەتیی "لەشکری مەهدی"و "سوپای بەدر" کەوتەوە سەرپیٚ، ئەوا، دۆزەخێك بۆ کورد دروستدەکەن، ئەگەر کوردستان لەشکرێکی بەهێزی سەربەخۆی نەبیٚ. خۆ ئەگەر نەخشەی بوش سەرینەگرت، دەبیٚ ئەو کاتەش هەر ئەو لەشکرە کوردستانییە هەبیٚ، نەك هەر بۆ ئەوەی پێش بە مەرگەساتی خەڵکی کوردستان بگریٚ‌و بەس، بەڵکو، کەڵك لەو هەل‌و مەرج‌و ئاژاوەیەش وەربگریٚ، کە لە هەڵگیرسانی ئاگری سۆڕەوە روودەداو، کارێکی واشبکات، کە ئەو چاڵەی رژێمە تیرۆریستە داگیرکەرەکانی کوردستان بۆ خەڵکی کوردستانیان هەڵکەندووە، خۆیان تێیبکەون، چۆنکە، هیچ دوور نییە، ئەو دەمە ئەمریکا، وەك گایەکی بریندار بوو، پەلاماری ئێران‌و، ئیسرائیلیش پەلاماری سووریا بدات‌و، شەڕکەرەکانی "قاعیدە"ش لەوڵاتی ئەناتۆڵدا بکەونە چالاکی دژی رژێمی تۆرانییەکان، کە سەرەتای ئەوەش لەم رۆژانەدا دەرکەوتووە. ئەو دەمە رژێمی رووسیای دیکتاتۆر پووتین، بە خەیاڵی خاوی سەردەمی ئیمپراتۆرێتی بابردووی سۆڤێت‌و، بۆ بەرژەوەندیی شۆڤێنستانەی رووس، ئاگری شەڕەکە خۆشتر بکاو، لەمەوە جەنگێکی جیهانیی گشتلاگیر رووبدات، کە ئەگەر کورد، هەر لە ئێستەوە، چ لەباری ستراتیژی لەشکری‌و، چ لەباری ئاسایشی نەتەوەیی‌و، چ لەباری یەکێتیی نیشتمانی‌و هاوسەنگێتیی تەواوی خەڵکی کوردستانەوە، خۆی ئامادە نەکردبیٚ بۆ ئەو رۆژە، ئەوا، مایەی دەبێتەوە مایەی پیاز فرۆش.

بەڕاستی، جێی داخ‌و خەفەتە، کە مێژووی فەرمانڕەواییی حیزبەکانی باشووری کوردستان، لەم پانزە ساڵەی دواییەدا، کە بەدەنگی زۆربەی هەرەزۆری جەماوەری کوردستان هاتنە سەرکار، مێژوویەکی خۆکوژی‌و هەڵمەتە کاسەیی‌و، گەندەڵی بەڕێوەبەرێتی‌و پڕ کردنی ورگ‌و گیرفانی بەرپرسیاران بوو، لەسەر حسێبی برسیکردنی خەڵکی رەشووڕووتی کوردستان‌و، کەمتەرخەمی بەرامبەر دابینکردنی بنەما سادەکانی ژیانێکی شارستانییانە، وەك ئاوو کارەباو سووتەمەنی‌و دەرمان‌و پۆستەو، ئەوجا، گرانیی لە سنووربەدەری پێویستییەکانی رۆژانە، وەك خواردن‌و خواردنەوەو، پشتگوێخستنی داخوازییە رەواکانی لاوان‌و قوتابیان‌و خوێندکاران‌و کرێکاران‌و ژنان‌و، ناهومێدکردنی خەڵکی وڵات، بە جۆرێك کە لەبێدەرەتانیدا پەنابەنە بەر

کەرەسە بێهۆشکەرەکان و خواردنەوە کهوولییەکان و جگەرەکێشان و، ئەوجا، خۆسووتاندنی کچان و ژنان، لەتاو بێپشتیوانی و زۆرداریی کەرپیاوان و، لەناچارییدا، بیرکردنەوە لە بەجێهێشتنی نیشتمان. ئەمانە، هەریەکەیان دەردێکە، کە ئەگەر خوانەخواستە، رۆژێك هات و قەوما، ئەوا زۆر زەحمەتە باوەڕ بکریٚ بەوەی کە، خەڵکی کوردستان، جارەکی دی بەسەرکردەیەتیی ئەم حیزبانە بکەونە بەرخۆدان، بەڵام ئاشکرایە، هەر کاتێك چارەنووسی کوردستان؛ بکەوێتە سەر دووڕێیانی مان و نەمان، ئەوا هەموو خەڵکی بەتەنگەوە هاتوو و بەرۆمەتی کوردستان و، هەموو کوردستانیانی نێو جیهان، دەکەونە بەربەرەکانی وتەکان بەخۆدان. ئەوجا بۆ ئەوەی خەڵکی کوردستان لەیەك بەرەداو، بۆ هێنانەدی ئامانجێکی نیشتمانی، نەك حیزبایەتی و، لەسای سێبەری لەشکرێکی دڵسۆزو کارامەی نیشتمانپەروەر، نەك حیزبپەروەر، بکەونە کار، ئاشکرایە، دامەزراندنی ئەو لەشکرە، بەزووترین کات، ئەرکێکی پێویستە. ئەم کارەش، لەرۆژێکی وەك ئەوڕۆدا، لە کردن دیٚ، بەڵام لەوانەیە، لەکاتێکی دیکەدا سەرنەگریٚ. لەبەر ئەوە، دەشیٚ، دەستوبرد بکریٚ لێی. ئەگەرنا، ناردنی چەند "لیوا"یەك سەرباز لە کوردستانەوە بۆ بەغداو خوارووی عێراق بەفەرمانی نووری مالیکی و بەنێوی "لەشکری عێراق"ەوە، بەڕای من، بەزیانی کورد تەواو دەبیٚ، بەڵام ئەگەر لەشکرێکی پێشمەرگەی کوردستانی دابمەزریٚ و بەمەرجی رێکەوتنێك لەنێوان ئەمریکاو سیاسەتکارانی عێراق و "ل.پ.ك"دا، سەربازی کورد رەوانەی ئەو شوێنانە بکریٚ، ئەوا کەلکێکی باشی دەبیٚ بۆ مسۆگەرکردنی دواڕۆژی کوردستان.

لەکۆتایی ئەم وتارەدا، دەبیٚ جارەکی دی ئەوە بهێنمەوە بیر کە کورد نابیٚ پشت بە ئەمریکا ببەستێ بۆ ئەوەی بیانپارێزیٚ. ئەمەش راستییەکە، کە کاربەدەستانی بەڕێوەبەرێتیی جۆرج دەبلیو بوش، بەئاشکراو بێپەردە، بە بەڕێز قوباد تاڵەبانییان راگەیاندووە، کە نوێنەری حکوومەتی کوردستانە لە ئەمریکا (خەبات ژ 2414، 2/19، ل3). بێجگە لەوەش ئەمریکا لایەنی سیستەمی فیدراڵی ناگریٚ، بەڵکو هەوڵی عێراقێکی سەنترالیستی یەکگرتوو دەدات و، دژی ئەوەش نییە کە دەستووری عێراق بەدڵی سوننەکان بێتە گۆڕان. ئەوەش دەبیٚ بگرینە بەرچاو، کە ئەمریکا، ئەگەرچی هیچ گەرەنتییەك بە کورد نادات، لەگەڵ ئەوەشدا، زۆر ناڕازییە لە پێوەندیی نێوانی کاربەدەستانی پارتی و یەکێتی بە ئێران و سووریاوە. چەند جارێکیش لە هەولێرو لەسەر رێی مووسڵ و هەولێر بەناڕەوا دەستی لەکورد وەشاندووەو کوردی کوشتووە. کاربەدەستانی کوردیش نەیانتوانیوە هیچ بکەن و بە "هەڵە" لە قەڵەمیان داوە. دوا دەستوەشاندن لە کورد، ئەو پەلامارەبوو کە سەربازەکانی ئەمریکا کردیانە سەر پاسەوانەکانی مەڵبەندی ی.ن.ك لە مووسل و ژمارەیەکی زۆریان کوشت. دەبیٚ ئەوەش بزانین کە پاش جەزرەبەی هەولێرو دوای ئەوەی ئەمریکا رازی نەبوو بە تکای، مام جەلال پاسدارەکانی ئێران بەربدا، چەند سەربازێکی ئەمریکایی لەدەوروبەری بەغدا گیران و پاش چەند رۆژێك تەرمەکانیان دۆزرایەوە. ئێستە ئەم پرسیارە سەرهەڵدەدا، ئایا کوشتنی پاسەوانەکانی یەکێتی لە مووسڵ تۆڵەسەندنەوەیەك بوو لە ی.ن.ك، یان "رێکەوتێك" بوو، وەك ریکەوتەکانی دیکە؟ ئەوەش دەبیٚ بێژم، کە رۆژنامەیەکی ئەمریکایی لەسەروبەندی گرتنی پاسدارە ئێرانییەکاندا، بەرەخنەگرتنەوە لە کورد، نووسیبووی: "دۆستەکانمان، دۆستی دۆژمنەکانمانن".

بەرلین 2007/2/22

میدیا، ژ 279، 2007/2/27

گەورە ئاو دەڕژێنێ، بچووك لێی هەڵدەخلیسکێ

هەركە هەواڵی بردنەوەی جامی نەتەوەكانی ئاسیا لەلایەن تیمی عێراقەوە گەیشتە باشووری كوردستان، ئێدی بەجارێك ئەرز قلێشایەوەو، ژمارەیەكی یەكجار زۆر لە لاوان‌و مێرمندالانی كوردو زۆر لەو عەرەبانەی روویانكردووەتە كوردستان، رژانە سەرشەقامەكان‌و كەوتنە سەماو هەڵپەڕكێ‌و لەپڕ، وەك لە ئاسمانەوە بارێبێ، هەزاران ئالای عێراق بەرزكرانەوە. تەنانەت هێندێك لەسەماكەران، بەشێوەیەكی نیوەڕووت بەسەر ئۆتۆمبێلەكانەوە دەبینران كە چەپڵەیان لێدەداو، قوونیان بادەداو، سەركەوتنی عێراقیان پیرۆز دەكرد. لەنێو ئەمانەشدا، ژمارەیەكی هەستپێكراو، لەوانەی بوونەتە "عەرەبی سلێمانی"بە عەگال‌و دیزداشەوە دەبینران.

ئەم رووداوە ناكاوەو بەو شێوە بەربلاوە چاوەڕواننەكراوە، ناوكی هێندەك لە كاربەدەستانی هەرێمی خست، بەتایبەتی لە هەولێرو دهۆك‌و، تووشی سەرەگێژییەكی وای كردن_كە نەیاندەزانی بێژن: "ئەرێ ئەمە چەس؟" چۆنكە ئەوەتە ساڵانێكە لەو دوو شارە، ئالای كوردستان لەسەر فەرمانگەكانیان هەڵدەكەن‌و، رێ بە هەڵكردنی ئالای عێراق نادەن، بەو پێیەی كە ئەو ئالایەی ئێستەی عێراق ئالای بەعسەو ئەنفالی لەژێردا كراوە، كەچی ئەوەتە نەوەی ئەوانەی ئەنفالكراوە لێیان، بەو ئالایەوە سەرچۆپی دەكێشن، ئەمەش نەك تەنێ لەهەولێری "هۆلاكۆ بەزێن"و سلێمانی "شاری هەڵمەت‌و قوربانی"، بەڵكو لە هەڵەبجەی شەهیدیش. ئەی باوكەڕۆ... باوكەڕۆۆۆ...ی بەرپرسان.

ئەز بەش بەحاڵی خۆم باوكەڕۆ ناكەم‌و، ئەمەش بە شتێكی سەیرو سەمەرەو چاوەڕواننەكراو نازانم، گوناهی ئەو مێرمندال‌و گەنجانەش ناگرم كەوا ئەو هەستە عێراقخوازانەیە دەردەبڕن، بەڵكو بە ئەنجامێكی تەواو ئاسایی سیاسەتی كاربەدەستانی هەرێمی دەبینم، كە ئەوەتە شانزە ساڵە، گاڵتەی رۆژگار، فەرمانڕەواییی هەرێمێكی پان‌و بەرینی خستووەتە بەردەستیان،بەڵام ئەوان لەباتی ئەوەی ئەو هەلە بقۆزنەوە بۆ پێداگرتن لەسەر بڕیاری چارەنووسی كوردستان‌و، لابردنی كولتووری بەعس‌و هێنانەكایەی پەروەردەیەكی نیشتمانپەروەرانەی كوردستانیانەی ئازادیخواز لە قوتابخانەكان‌و زانستگەكان‌و مزگەوتەكان‌و شوێنە گشتییەكان‌و فەرمانگەكاندا، هەر لەسەرەتاوە، هەردوو حیزبی دەستڕۆیشتوو، كەوتنە دانە جێڕێ لەیەك‌و، ئەوجا، شێتانە دەستیاندایە بینەقاقای یەكدی‌و، لایەنگرەكانی خۆیان بەدوژمنایەتیی‌و تینووكردن بەخوێنی یەكدی گۆشكردو، بە هەستی عێراقچێتی‌و مشەخۆری‌و هەڵمەتە كاسەیی‌و گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتی‌و هەر كەس بۆ گیرفانی خۆ، خەڵكیان پەروەردە كردو، ئەوەبوو لەشكری بێگانەی سێ دەوڵەتی داگیركەریان هێنایە ئەو هەرێمەی كە نێویان نابوو "نەوای ئارام" یان "هەرێمی ئاسایش". لەكاتێكدا كە رەشوڕووتی كورد لەبرساندا كەلوپەلی نێو ماڵی خۆیان لەسەر جادە هەراج دەكرد، ئەمانە داراییی هەرێمیان دەدا بە گوللەو دەیاننا بە سنگی یەكدیەوەو، لەئەنجامی ئەوەشەوە، هەزاران‌و هەزاران گەنج‌و مێرمنداڵ‌و تەنانەت پیرەمێردو پیرێژنی كوردستان، وڵاتیان بەجێهێشت‌و روویانكردە هەندەران‌و، خۆ ئەگەر پرۆژەی "نان بە نەوت" نەبووایە، ئێستە هەر خۆیان‌و كەسوكاریان لە كوردستاندا مابوون.

بیانوو گرتن بە بەڵگەی ئەوەی ئالای ئەوڕۆی عێراق"ئالای بەعس‌و ئەنفالەو دەبێ عێراق ئالایەكی نوێ بەكردن بدات، یان ئالاكەی سەردەمی شانشنێتی (ملكية)، یان هی سەردەمی قاسم، بخرێتەوە كار، بیانوویەكی زۆر نابەجێیە. چۆنكە خەڵكی عێراق بڕیاری خۆیانداوەو، ئەوەتا زۆربەی هەرە زۆری شیعەكان‌و سوننەكانی عێراق، ئەو ئالایەی سەردەمی سەددام هەڵدەگرن‌و بە نیشانەی خۆیانی دەزانن‌و، بەچاوی خۆشمان دیمان كە بەدەیان هەزار كوردیش هەر ئەو ئالایە لە بۆنەكاندا هەڵدەگرن. پاشان، ئایا لەژێر ئالای سەردەمی مەلیكدا، كوردستان‌و، بەتایبەتی نێوچەی بارزان بۆمباباران نەكرا؟ بۆچی لەسەردەمی قاسم‌و لەژێر ئالای قاسم‌و، لەشۆڕشی ئەیلوولداو، تا قاسم كوژرا، كوردستان بۆمباباران نەكرا؟ كەواتە، بۆچی دەبێ ئەو دوو ئالایە باش بن‌و، ئالای بەعس خراپ بێ؟ جیاوازییان چییە؟ دوژمن‌و كوردكوژ هەریەك بابەت نین؟ باشە! خۆ لە سلێمانی هەتا ئەم دوواییەش‌و،هەتا دوو زلحیزبەكە جووتیان نەبەستبوو، ئالای كوردستان لە پاڵ ئالای بەعسدا دادەنرا.

بێجگە لەوەش کەسانی وا راستبوونەوە کە دەیانگوت دەبێ ئەو ئاڵایەی کوردستان بگۆڕدرێ،چۆنکە ئەو ئاڵایە بوونی هەموو پێکهاتەکانی کوردستان دەرنابڕێ، ئەوەبوو لە "میدیا"دا وتارێکم لەبارەی ئاڵای کوردستانەوە نووسی ("میدیا" ژمارە 265، 2006/11/14)و لەوێدا باسی مێژووی پەیدابوونو ئەم دەستو ئەو دەستکردنی ئەو ئاڵایەم خستە بەرچاو، پێشانمدا کە ئەو ئاڵایە ئاڵای کوردستانە، وەك خاكو نیشتمان، نەك ئاڵای نەتەوەییی کورد بە تەنێ. بەکورتی: هەر ئاڵایەك کە ئاڵای عێراق بێ‌و کوردستان بە زۆر بە عێراقەوە ببەستێتەوە، هەروەك ئاڵای بەعسو قاسمو مەلیك وایە.

ئەو رەخنەیەی کە هێندێك کەس دەیگرن لە هەڵگرانی ئاڵای عێراقو، بە خاینو بێ ئاوروو و پیاوی بێگانەو هەلپەرست دەیاندەنە قەڵەمو دەبێژن"ئەو جەماوەرەی کە رۆژێك بوو 98٪ی دەنگی بۆ سەربەخۆییی کوردستان دەدا، کەچی ئێستە بە ئاڵای عێراقەوە بۆ سەرکەوتنی عێراق لە تۆپانێدا هەڵدەپەڕن"، "بێ حەیان". ئەو رخنەگرانە، ئەوە ناهێننە بەرچاو، کە هەر ئەوانەی ئەوکاتە دەنگیان دا، هەر لەیەك کاتدا بۆ عێراقیش‌و بۆ کوردستانیش دەنگیان دا. ئەمەش ئەو جۆرە نێرە مووکێتی سیاسییەیە کە سیاسەتکارانی ئەم دوو زلحیزبە، پەنجا ساڵە پێوەی دەژینو خەڵکی پێ پەروەردە دەکەن. پاشان گشتپرسیی (رەفراندوم) بۆ چارەنووسی کوردستان، بیرۆکەی پارتیو یەکێتی نەبوو، بەڵکو بیرۆکەی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان بوو کە لەنێوەڕاستی هەشتاکاندا بانگی بۆ داو، لەکۆنگرەی لەندەن لە ئۆکتۆبەری 1998دا بەدەنگی تێکڕای سەتان بەشداری کۆنگرە، پشتگیریی لێکراو، درایە دەست حکوومەتی کوردستان، کە ئەو دەمە هەر گوێشیان نەدایێ، بەڵام دواییو پاش کەوتنی رژێمی سەددامو سووکبوونی سەنگیان لە "مجلس الحكم الانتقالي"دا، ئەمەیان بەکارهێنا، وەك کارتێکی گوشار. ئەگەرنا هەر ئەمانە بوون کە بە هەزاران کوردیان لە دەرەوەی کوردستانو، بە ئاڵای کوردستانەوە نارد بۆ دەنگدان بۆ دەستووری عێراق، ئەو دەستوورەی کە بەرپرسەکانیان دەیانگوت: ئەوی دەنگ نەدا بۆی، خاینو نۆکەری بێگانەیەو، منیش دەمگوت "دەستوور بۆ گەلێكو وڵاتێکە کە رێز لە دەستوور بگرێ". ئەوەتە ئەورۆ ئەو دەستوورە کە لەلایەن زۆربەی زۆری خەڵکی عێراقەوە دەنگی بۆ دراوە، ناخرێتە کارو رێزی ناگیرێ‌و داوای گۆڕینی دەکرێ، بەتایبەتی لەو خاڵانەدا کە پێوەندییان بە مافە بنچینەییەکانی کوردەوە هەیە. باشە، کاممان لەسەر هەق بووین؟ بۆچی دان بەوە دانانێنو ناڵێن:"بابە ئێمە هەڵە بووینو خەڵکیشمان بە هەڵەدا برد"، ئەوجا با هێندە ویژدانیان هەبێ‌و ئامادەبن بۆ لێپرسینەوەو، گەنجانو منداڵانو مێرمنداڵان گوناهبار نەکەن، کە گوایە عێراقچێتیان کردووە و ئاڵای عێراقیان هەڵگرتووە،چۆنکە عێراقچێتی لەوانەوە بە میرات ماوەتەوە بۆ ئەمان.

پەندێکی پێشینانی کوردی هەیە دەبێژێ:"بەمازوو تێشکاوە، بە سیچکان هەڵدەستێتەوە". کاربەدەستانی هەرێم، هەتا ئەورۆ لە هیچ گۆڕەپانێکدا سەرکەوتوو نەبوون– نە کێشەی کەرکووکیان بۆ سووتی کەرکووکییەکانو هەموو خەڵکی کوردستان چارەسەر کرد، نە کونی بۆگەنی گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتیو بەرتیلخۆریو خزمخزمێنەو حیزبحیزبێنەیان بە دەمەوانەیەکی هاوچەرخانەو دادپەروەرانە بەستو، نە توانیان سادەترین خزمەت، وەك ئاوو کارەباو سووتەمەنیو دەرمانو پۆستە بۆ خەڵکی لێقەوماوی کوردستان دابین بکەنو، نە سنوورێکیان دانا بۆ ئەو پیاوانەی کە ژنکوشتنو ئاو خواردنەوە وەك یەکە بەلایانەوە. ئێدی مرۆڤ چاوەڕوانی چ بکات لە گەنجانو مێرمنداڵانی کوردستان کە لە هەموو خۆشییەکی ئەم ژیانە بێبەشن. با جارێ ئەم کێشانە چارەسەر بکەنو خۆیان واز لە عێراقچێتی بێنن، ئەوسا خەڵك بەشانازییەوە ئاڵای کوردستان هەڵدەگرن.

لە نەورۆزی ساڵی 1965دا، ئێمە، چەند برادەرێك لە ئەورووپا، یەکێتیی نەتەوەییی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا ,نوکسە NUKSEمان دامەزراندو، هەر لەسەرەتاوە بڕیارماندا لە هەموو کۆبوونەوەو سەمینارێکدا بە مارشی کوردستان دەستپێبکەینو، بۆ هەموو خۆپێشاندانێك ئاڵای کوردستان لەگەڵ خۆمان ببەینو، لەمەشدا تووشی گەلێك گاڵتە پێکردنو نێوونەتۆرەی وەك شۆڤێنیو فاشستیو چی وچی دەبووین، لەلایەن ئەوانەوە کە ئەورۆ بوونەتە بەرپرسیارانی حیزبەکان.

تەنانەت لەساڵی 1991داو لەکاتی گەلڕەوەکەدا، کە بە هەزاران کورد لەسەر شەقامەکانی ئەورووپا داوای پاراستنی کوردو سزادانی ڕژێمی سەددامیان دەکرد، لایەنگرانی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان لە لەندەن، وەك ڕێکخراوەکانی دیکە، هاتنە سەرشەقامو، لە خۆپیشاندانا ئاڵای کوردستانیان بەرزکردەوە، کەچی خێزانی سەرکردەیەکی گەورەی یەکێك لە حیزبەکان گوتبووی:" ئەو پەڕۆ پیسە داگرن". پێشمەرگەی دێرین بەڕێز سابیر کۆکەیی گوتبووی: "داگرتنی ئەو ئاڵایە دەبێ بەسەر لاشەی مندا بێ".

سەددام، بەو هەموو زۆرو زۆنگەیەوە، نەیتوانی سلێمانی بعەرەبێنێ، بەڵام ئەوەتە لەسای سەری ئەم زلحیزبانەوە کە پێیاندەڵێن "حیزبی ناسیۆنالیستی کورد"، هەر بە قسەی کاربەدەستانی سلێمانی خۆیان، 13٪ ملکی ستانی سلێمانی بووە بە ملکی عەرەبەکانو لە پارکەکانو چایخانەکاندا تا گۆرانیی عەرەب وەستابێ لەبەر خاتری عەرەبە دەوڵەمەندە راکردووەکان، کە بوونەتە خاوەنی سلێمانی، گۆرانیی کوردی نابیسترێو، هەتا کرێکارێکی هەرزانی بێگانە وەستابێ، کار دەست کرێکارێکی هەژاری خەڵکی سلێمانی ناکەوێ. هاکا زۆربەی زۆری دانیشتووانی سلێمانیو هەولێرو تەنانەت قەزاو گوندەکانیش بوون بە عەرەبو، یەك لەدوای یەك قوتابخانەی عەرەبی دەکرێتەوە بۆیان. ئەمەش گوناهی گەنجو منداڵی کوردی ئەو شوێنانە نییە، ئەگەر بچنە قوتابخانەی عەرەبیو خۆیان بعەرەبێنن. گوناهی ئەوانەیە کە کوردستانێکی سەربەخۆ کە لە سێ ستان پێکهاتبوو، بێ پرس بە خەڵکی ئەو شوێنانەو، بێ رەچاوگرتنی چارەنووسی خەڵکی کوردستانو، بێ هیچ گەرەنتییەکی نێونەتەوەیی، بەستیانەوە بە عێراقەوەو، بەشانازییەوە، دەهۆڵیان بۆ عێراقو عێراقچێتی لێداو ئاوێکیان ڕشت کە ئێستە منداڵو مێرمنداڵو گەنجی چارەڕەشی کوردستان، پێیان هەڵدەخلیسکێ لێی. پێشنیان ڕاستیان گوتووە: "گەورە ئاو دەرژێنێو، بچووك لێیهەڵدەخلیسکێ".

بەرلین 2007/8/9

میدیا، ژ302، 2007/8/14

لە زنجیرەی ئەم کۆبەرهەمەدا تا ئێستە ئەمانەی خوارەوە بڵاوکراونەتەوە:

1- ژمارە (1) هێندێك لە کێشە بنەڕەتییەکانی قوتابخانەی کوردیی سۆسیالێزم/بابەتی بیرکاری وتیۆری ژمارە (1) بەرگی یەکەم، چاپی دووەم – هەولێر کوردستان 2001، بڵاوکراوی ڕۆژنامەی "میدیا" ژمارە (2) چاپی یەکەم-بڵاوکراوەی "سۆکسە" لقی سوێد، ستوکهۆلم، 2596ك/1984ف.

2- ژمارە (2) بیری نەتەوەییی کوردی، نە بیری "قەومیەت"ی ڕۆژهەلاتی ونە بیری "ناسیۆنالیزم"ی ڕۆژاوایی یە. بابەتی بیرکاری وپیتۆری ژمارە (2) چاپی دووەم: لەندەن 2002 بڵاوکراوەی کوردنامە، چاپی یەکەم 1984 ستۆکهۆلم.

3- ژمارە (3) کوردستان وشۆڕشەکەی، چاپی دووەم (ئەلیکترۆنی) بە کوردی 2003، زنجیرەی سەمینارەکان وکۆڕە زانستییەکان ژمارە (1) چاپی یەکەم بە زمانی ئەلمانی، بڵاوکراوەی NUKSE مونیخ 1972، چاپی یەکەم بە کوردی، سوید 1984.

4- ژمارە (4) ناسنامە وکێشەی ناسییۆنالی کورد لە چەند سەمینار وکۆڕێکی زانستیدا، بڵاوکراوەی بنکەی کوردنامە-لەندەن 2002. زنجیرەی سەمینارەکان وکۆڕە زانستیەکان ژمارە (2). ئەم بەرهەمە پێنج بابەتی لەخۆگرتووە: 1-پێوەنداریتیی کوردی 2- دۆزی ناسیۆنالی کورد 3- سەمیناری کوردستان، راپۆرتێك لە سەر بارودۆخی ئێستەی نەتەوەی کورد وتووێژ لە سەر باری کوردستان. 4- کورد وشورش. 5- بارودۆخی ئێستەی نەتەوەی کورد و پێشبینیی دوا ڕۆژی.

5- - المستضعفون الکرد واخوانهم المسلمون، سلسلة السمینارات والمحاضرات العلمیة رقم (3)، الطبعة الثانیة، السلیمانیة-جنوب کردستان 2006، الطبعة الاولی-لندن 1997 من منشورات کوردنامە.

6- ژمارە (6) زنجیرە وتارو وتووێژ لە گەڵ دەزگەی راگەیاندنی گشتی ژمارە (1) سلیمانی 2006.

7- ژمارە (7) زنجیرە وتارو وتووێژ لە گەڵ دەزگەی راگەیاندنی گشتی ژمارە (2) سلیمانی 2007.

Introduction in English to this publication

My teacher and comrade in the liberation struggle of the Kurdish people, Dr Jemal Nebez, has asked me to write an introduction to this book which I gladly do as it gives me the opportunity to thank him for his kindness and trust. This book is part of a series. The articles collected here all first appeared in the Kurdish newspaper, Media of Hawler between 1999 and 2007.

Since this introduction is in English, I should like to mention that Jemal Nebez is known as the founder of the general lines of the Kurdish school of socialism, known as KAJYK-thought. He was born in the city of Sulaimani in Southern Kurdistan, known as the city of attack on tyranny and sacrifice for freedom. Nebez himself has always lived accordingly, applying all his might to the Kurdish liberation by way of critical thought, explaining his ideas in a great number of meetings and seminars - in Kurdistan as well as in many European cities, and in beautiful Kurdish easy to the ears of all Kurds. This, I must say, in addition to his numerous writings which also never stop getting the truth to the masses since they are always based on deep analyses of events and circumstance, beyond all personal, partisan, tribal and religious interests. Jemal Nebez, this great Kurdish thinker, has managed to predict so much, and is so infallible in his judgement, because it is the liberation of the Kurdish nation as a whole that he has in mind when dealing with so many different aspects of Kurdish politics, culture and life, as this collection of articles demonstrates well.

Still, the articles in this book contain an accurate picture of the events in Kurdistan. Nebez would not let any event pass without a thorough investigation of its historical background, including the positive as well as the negative sides, including the good as well as the bad, because Nebez is not hypocritical. The articles of Nebez are not only stories of realistic events but they are a written history of the Kurdish people for the times they cover. He is thus a neutral and just historian. That does not mean that he is impartial towards his homeland and people. On the contrary and moreover, in his thinking he is always inclusive, not taken in by any Kurdish partisan, tribal and regional disputes.

There are a lot of other names besides Jemal Nebez in the Kurdish liberation movement, many of them empowered by billions of dollars or even armed forces. However, I regard Jemal Nebez' intellectuality the more powerful, because his continuous liberation stance has become an indestructible force.

Finally, I hope I have given this selfmade liberal thinker of truly national stance, Jemal Nebez, our teacher and comrade, his due, and I ask God to give him more power and old age to add more to what he has already achieved. Anyone who reads this part of his works or other parts will know what I have referred to in this brief introduction.

Dr Jawad Mella
Chair of Western Kurdistan Association

For information about other publications of Jemal Nebez, in English and in other languages) click the following link: www.jemalnebez.com

Jemal Nebez

Collected Works
No-7
Articles, Essays and Interviews with the Media
No (2)

First Edition: Sulaimania 2007